MARY McCARTHY

A CSOPORT

MARY McCARTHY

A CSOPORT

FORDÍTOTTA
DEZSÉNYI KATALIN

AZ UTÓSZÓT ÍRTA
NAGY PÉTER

MARY McCARTHY

A CSOPORT

EURÓPA KÖNYVKIADÓ BUDAPEST 1974

MARY McCARTHY: THE GROUP
PENGUIN BOOKS
COPYRIGHT © MARY McCARTHY, 1954, 1963
HUNGARIAN TRANSLATION © BY DEZSÉNYI KATALIN, 1974

ELSŐ FEJEZET

1933 júniusában történt, egy héttel a diplomaosztás után, hogy Kay Leiland Strong (végzett a Vassarban, 33-ban), aki az évfolyamból elsőként szaladt körbe a tanévzáró ünnepség vacsoráján, feleségül ment Harald Petersenhez (végzett a Reedben, 27-ben). Az ifjú párt Karl F. Reiland lelkész templomának, a protestáns Szent György-templomnak a kápolnájában eskették. Kint a Stuyvesant Square-en a fák már kizöldültek, s a kettesével, hármasával taxin érkező esküvői vendégek hallották a parkban a Peter Stuyvesant emlékműve körül játszadozó gyerekek zsibongását. Miután kifizették a taxit, és megigazgatták a kesztyűjüket, a fiatal nők, Kay évfolyamtársai, párosával vagy hármasban kíváncsian nézelődtek, mintha idegen városban volnának. Csak most ismerkedtek nagy nehezen New Yorkkal, pedig jó néhányan egész életükben itt éltek a nyolcvanas utcák vagy a Park Avenue értelmetlenül túlméretezett, unalmas klasszicista házaiban – gyönyörködtek a félreeső utcácskákban, mint ez itt, a növényzetben és a piros téglás, fehér kváderköves, csillogó rézzel díszített kvéker imaházban a borvörös anglikán templom mellett; vasárnaponként udvarlóikkal átsétáltak a Brooklyn-hídon, és bekukkantottak Brooklyn álmatag felső negyedébe; felfedezték Murray Hill környékét, a különös hangulatot árasztó Macdougal Alleyt és Patchin Place-t meg a műtermeiről híres Washington Mewst; imádták a Plaza Hotelt a szökőkúttal, a Savoy Plaza zöld bádogtetős manzárdjait, az öreg kocsisokkal sorban várakozó lovas fo-

gatokat, melyek akár egy francia *place*-on, Central Park-i sétakocsikázásra csábították őket alkonyatkor.

Aznap reggel, amint helyet foglaltak a csöndes, majdnem üres kápolnában, úgy érezték, nagy kalandban van részük, ilyen esküvőn még nem voltak soha: maga a menyasszony hívta meg őket, mégpedig személyesen, mindennemű rokon, idősebb személy vagy atyai jó barát közvetítése nélkül. Hallották, hogy nászút sem lesz, mivel Harald (így írta, ősi skandináv módon) rendezőasszisztensként dolgozik az egyik színházi produkciónál, és mint mindig, ma este is ott kell lennie a színházban, hogy idejében színpadra szólítsa a színészeket. Ezt mindannyian nagyon izgalmasnak találták, s természetesen elegendő indoknak az esküvő furcsaságaira: Kay és Harald túlságosan elfoglaltak és energikusak voltak ahhoz, hogy konvenciók jármába hajtsák életmenetüket. Kay szeptemberben kezd dolgozni a Macy-áruházban, ahol más végzett diákokkal együtt kereskedelmi gyakorlatot fog szerezni, de addig sem várja egész nyáron ölbe tett kézzel, hogy mikor állhat végre munkába, hanem beiratkozott egy gépírótanfolyamra, amely Harald szerint előnyöket biztosít majd neki a többi gyakornokkal szemben. És Helena Davison szerint, aki Kay szobatársnője volt az első évben, ezek ketten úgy költöztek be egy nyári albérletbe a keleti ötvenes utcák egyik impozáns épületében, hogy egy szál lepedőjük, evőeszközük sem volt, s a diplomaosztás óta eltelt héten (Helena ott volt és látta) az albérleti ágyneműt használták!

Ez jellemző Kayre, állapították meg gyöngéden, amint a történet végigfutott a templomi padsorokon. Úgy érezték, Kay gyökeresen megváltozott azóta, hgy még elsős korában beiratkozott az „Állati viselkedéstan" című kurzusra, melyet az öreg Miss Washburn tartott (aki végrendeletében a Tudományra testálta az agyvelejét). Ettől meg a „Színházművészeti ismeretektől", amire Hallie Flanaganhez járt, Kayből, a félénk, csinos, kissé esetlen, ragyogó fekete gön-

dör hajú, pirospozsgás vadnyugati lányból – aki hokizott, énekkari tag volt, szűk melltartót hordott, és mindig rosszul volt, ha menstruált – karcsú, rámenős, határozott fiatal nő lett, overallban, garbóban és tornacipőben járt, mosatlan haja festéktől, ujja nikotintól volt foltos, fölényesen mesélt „Hallie-ról" és „Lesterről", Hallie asszisztenséről, lakásokról és pointillizmusról, izgatószerekről és nimfomániáról, barátnőit fennhangon a vezetéknevükön szólította – „Eastlake-nek", „Renfrew-nak" és „MacAuslandnek" –, a házasság előtti nemi életről s a partner tudományos kiválasztásáról értekezett. A szerelem, mondta, csupán illúzió.

Csoporttársait azonban, akik most mind a heten ott ültek a kápolnában, Kay ilyen irányú fejlődése, amit finoman „fázisnak" neveztek, eléggé nyugtalanította. Kay persze csak ugat és nem harap, mondogatták egymásnak esténként a közös nappaliban, a Főépület déli tornyában, amikor Kay még nem volt otthon, mert lakásokat festett vagy világítást szerelt Lesterrel a színházban. De tartottak tőle, hogy egy férfi, aki nem ismeri az öreglányt úgy, mint ők, még a szaván fogja. Haraldról is sokat tanakodtak; Kay az elmúlt nyáron ismerkedett meg vele, amikor a stamfordi nyári színházban tanonckodott, és ahol a fiúk-lányok közös kollégiumban laktak. Kay azt mondta, Harald feleségül akarja venni, de a férfi leveleiben a csoport nyomát se találta ennek. Egyáltalán nem szerelmes levelek voltak, a csoport legalábbis úgy látta, hanem híradások a színházi hírességek körében elért sikerekről, arról, hogy mit mondott Edna Ferber az ő füle hallatára George Kaufmannak, hogy Gilbert Miller hívatta, és az egyik híres színésznő rávette, hogy ágyban olvassa fel neki a darabot, amit írt. „Érezd magad megcsókolva", ezzel végződtek a levelek, vagy csak úgy kurtán: „ÉMM", semmi több. Egy saját köreikből származó fiatalembertől, ahogyan a lányok tétován megfogalmazták, sértés volna az ilyen levél, de azt tanulták, hogy nem okos dolog hiányos

tapasztalatok alapján sommás ítéletet alkotni. Azt azonban látták, hogy Kay valójában nem olyan biztos a dolgában, mint ahogy megjátssza; néha hetekig nem jött Haraldtól levél, szegény Kay meg közben bátran fütyörészett a sötétben. Polly Andrews, akivel közös levélszekrénye volt, pontosan tudott mindent. Egészen a tíz nappal ezelőtti bankettig a lányok úgy érezték, hogy Kay beígért „eljegyzése" inkább csak legenda. Már-már azon voltak, hogy valami bölcsebb személyhez fordulnak tanácsért, a tantestület valamelyik tagjához vagy a kollégiumi pszichiáterhez – valakihez, akivel Kay mindent őszintén megbeszélhet. Aztán azon az estén, amikor Kay körülfutotta a nagy asztalt, ami hagyományosan azt jelentette, hogy az egész évfolyam előtt nyilvánosságra hozza az eljegyzését, és bizonyítékként pihegve elővarázsolt egy jópofa mexikói ezüstgyűrűt, aggodalmuk illedelmes elragadtatottságba váltott át; tapsoltak, nevetgéltek és egymásra sandítottak, mint akik már régen tudnak mindent. A szüleiket pedig még az évzáró előtt sokkal higgadtabban, magabiztos hangnemben nyugtatták meg afelől, hogy az eljegyzés nem elhamarkodott, hogy Harald „rém helyes", és „rém szerelmes" Kaybe. Most, itt a kápolnában, megigazgatták szőrmeboájukat, összemosolyogtak, bólogattak, mint holmi érett kis nyestek és cobolyok: lám, nem tévedtek, a ridegség csak átmeneti fázis volt; és *nekik* lett igazuk, hiszen a kis bandából az illúzióromboló és gúnyolódó az első, aki férjhez megy.

– Ki gondóta vóna? – robbant ki „Pokey" (Mary) Protheróból, a pirospozsgás, szalmahajú, jókedvű és kövér New York-i úrilányból, aki jachtozó apját utánozta, és úgy beszélt, mint egy kedélyes gavallér a McKinley korszakból. Pokeyval volt a legtöbb baj a csoportban, nagyon gazdag volt és lusta, úgy húzták át egyik évfolyamról a másikra, a vizsgákon mindig puskázott, titkos hétvégi kalandjai voltak, lopkodta a könyvtári könyveket, erkölcsről, intellek-

tuális finomságokról fogalma sem volt, csak az állatok és a vadászatok érdekelték; legfőbb vágya volt, s ezt az évkönyvben is feljegyezték, hogy állatorvos legyen; Kay esküvőjén azért jelent meg, mint illik, mert a barátnői odarángatták, aminthogy az egyetemi összejövetelekre is csak úgy ment el, ha elrángatták, kavicsokkal dobálták az ablakát, hogy felébresszék, aztán felcibálták rá a kalapját és gyűrött kabátját. Ahogy a templomba sikerült elvontatniuk, Tiffanyhoz is beterelik majd, hogy Kay biztosan megkapja a káprázatos nászajándékát, aminek a szükségességét Pokey magától amúgy sem értené meg, hiszen szemében a nászajándék a társadalmi ranggal járó teher – detektívek, koszorúslányok, autókaravánok, valamint a Sherrynél vagy a Colony Klubban megtartott fogadások jutottak róla az eszébe. Ha viszont az ember nem tagja a jó társaságnak, akkor meg minek az a nagy hűhó? Ő maga, jelentette ki, utál varrónőhöz járni, utálja a tiszteletére adott bálokat, az esküvőjét is utálni fogja, pedig az, mondta, előbb-utóbb be fog következni, hála a papa pénzének, amely udvarlók falkáját vonzza. Mindezeket a kifogásokat odafelé a taxiban sorolta el, olyan fülsértő társasági hangnemben, hogy végül a piros lámpánál a taxisofőr is hátrafordult, hogy megnézze magának a kövér szőke lányt. Pokey könnyű kék selyemkosztümöt viselt cobolyprémmel, gyémántokkal ékesített lornyont tartott vaksi zafírkék szeme elé, hogy szemügyre vegye a vőlegényt, s a látványból azt a következtetést vonta le, és suttogta fennhangon a szobatársai fülébe: – Hiszen ez *nem is* ugyanaz az ember.

– Micsoda tökéletes pár! – motyogta a bostoni Dottie Renfrew, csak hogy elnémítsa Pokeyt, amint Harald és Kay előjött a sekrestyéből, és helyet foglalt a karingbe öltözött pappal szemben, hátuk mögött a clevelandi Helena Davisonnal, Kay volt szobatársnőjével és egy bajuszos, szőke, nyegle fiatalemberrel. Pokey felemelte a lornyonját,

öregasszonyosan hunyorított szőke szempilláival; most mérte fel először Haraldot, mert az egyetlen alkalommal, amikor Harald az egyetemen megjelent, Pokey vadászattal töltötte a hétvégét. – Nem is rossz – jelentette ki. – Eltekintve a cipőjétől. – A vőlegény karcsú, ideges fiatalember volt, egyenes szálú haja fekete, alakja kisportolt, akár egy vívóbajnoké; kék öltönyt viselt, fehér inget, barna antilop cipőt és bordó nyakkendőt. Pokey most Kayt vette szemügyre: világosbarna selyemruha volt rajta, nagy fehér muszlinselyem gallérral, és széles karimájú fekete taftkalap százszorszépfüzérrel; napbarnított csuklóját arany karperec ékesítette, amely a nagymamájáé volt; a kezében százszorszépből és gyöngyvirágból kötött csokor. Ragyogó arcával, hullámos fekete hajával, világos mogyorószín szemével úgy festett, mint egy vidéki lányka régi, megsárgult képeslapon; harisnyájának varrása félrecsúszott, s fekete antilop cipője az összedörzsölődő sarkaknál kiszalonnásodott. Pokey savanyú képet vágott. – Hát még azt sem tudja – siránkozott –, hogy esküvőn a fekete balszerencsét jelent? – *Pofa be* – jött a dühödt morgás a másik oldaláról. A megbántott Pokey odasandított, s a hallgatag, barna Lake Forest-i Elinor Eastlake-et fedezte fel, a legszebb lányt a csoportban, akinek nagy, zöld szeme gyilkosan meredt rá. – De hát Lakey! – kiáltott fel Pokey tiltakozva. Pokey az egész csoportból egyedül ezt az intellektuális, feddhetetlen, mindenkit lenéző chicagói lányt respektálta, aki majdnem olyan gazdag volt, mint ő. Átkozott jó természete mögött Pokey valójában módszeres sznob volt. Feltételezte, hogy mindenki számára magától értetődően a másik hét szobatársa közül csak Lakey számít arra, hogy az *ő* esküvőjén részt vegyen, és persze vice versa; a többiek pedig majd csak a fogadásra jöhetnek el. – *Hülye* – sziszegte a Lake Forest-i madonna, csikorgó gyöngyfogai között. Pokey a szemét forgatta. – Hű, de heves! – mondta Dottie Renfrew-nak. A két

lány derűsen pillantott Elinor gőgös profiljára; finom fehér reneszánsz orrcimpáján a fájdalom jelei mutatkoztak.

Elinor számára kínszenvedés volt az esküvő. Kínosan otromba volt minden: Kay ruhája, Harald cipője és nyakkendője, a csupasz oltár, a vőlegény meghívottjainak elenyésző száma (egy házaspár és egy magányos férfi), sehol egy családtag. Mivel intelligens volt és kórosan érzékeny, lelkében titkon a sajnálat könnyeit ontotta a résztvevőkért és a megaláztatásért, amit helyettük kellett elszenvednie. A kórusban felhangzó „Rém aranyos", meg „Hát nem izgalmas?" csicsergésre, amellyel nászinduló helyett a párt fogadták, egyedüli magyarázatnak a képmutatást tartotta. Elinor mindig képmutatónak tartotta a többieket, mert nem hitte el, hogy azok kevesebbet vesznek észre a világból, mint ő. Most is feltételezte, hogy a körülötte álló lányok *ugyanazt* látják, amit ő, és Kay és Harald helyében *ugyanúgy* borzasztóan szégyellik magukat.

A segédlelkész szembefordult a gyülekezettel, és a torkát köszörülte. – Tessék közelebb jönni! – szólt rá élesen az ifjú párra, ami, mint Lakey utóbb megjegyezte, inkább egy kalauzhoz illett volna, semmint egy paphoz. A vőlegény frissen kiborotvált nyaka elvörösödött. Barátnői hirtelen ráeszméltek, hogy Kay tudományos alapokon álló ateistának vallja magát; mindenkinek ugyanaz jutott eszébe: vajon hogyan zajlott le a beszélgetés a lelkészi hivatalban? Talán Harald templomjáró? Nagyon valószínűtlennek látszott. Akkor meg hogyan érték el, hogy a kérlelhetetlen protestáns egyház megeskesse őket? Dottie Renfrew, aki hívő protestáns volt, szorosabbra vonta fázós nyaka körül az összekapcsolt szőrmét; borzongott. Felötlött benne, hogy talán szentségtörésben vesz részt: legjobb tudomása szerint Kay egy szabadgondolkodó orvos és egy mormon anya büszke gyermeke, akit még csak meg sem kereszteltek. A csoport tagjai azt is tudták, hogy Kay nem az igazság bajnoka; le-

het, hogy a lelkésznek is hazudott? S ebben az esetben érvénytelen a házasság? Dottie-t kulcscsontjától felfelé elöntötte a forróság, kézzel varrt selyemblúzának V alakú kivágásában kivörösödött a bőre; nyugtalan tekintete barátait pásztázta; ekcémára hajlamos arcbőrét apró foltok lepték el. Kívülről tudta, hogy most mi következik. – Ha bárki meg tudja nevezni az okát, amiért e frigy törvénybe ütköznék, lépjen elő most, vagy pedig őrizze örökké titkát. – A segédlelkész megállt, és kérdőn föltekintett; végignézett a padsorokon. Dottie behunyta a szemét és imádkozott, érezte maga körül a dermedt csendet a kápolnában. Valóban azt akarja Isten vagy dr. Leverett, Dottie-ék papja, hogy beszéljen? Imádkozott, hogy ne így legyen. Az alkalom elmúlt, s Dottie hallotta, hogy a segédlelkész tovább folytatja a beszédet, erőteljesen és ünnepélyesen, mintha korholná a párt, amelyhez most odafordult. – Kívánom, és elvárom mindkettőtöktől, hogy valamint az ítélet szörnyű napján feleltek majdan, amikor minden szív titkára fény derül, azonképpen ha bármelyiktek tud valamely akadályról, amiért a törvény nem egyesíthet benneteket a házasság szent kötelékében, azt itt most valljátok meg. Mert tudjátok meg, hogy aki nem úgy lép frigyre, amint azt meghagyja Isten igéje, annak nem törvényes a házassága.

A légy zümmögését is hallani lehetett volna – állapították meg a lányok később. Mindannyian visszafojtották a lélegzetüket. Dottie vallási aggályait most újabb szorongás váltotta fel, amiben a csoport többi tagja is osztozott. Mivel mindannyian tudták, hogy Kay együtt „élt" Haralddal, most hirtelen úgy érezték, valami szentségtörés részesei. Lopva ismét körbepillantottak a kápolnában, és sokadszor is konstatálták a szülők vagy *bármely idősebb személy* jelenlétének hiányát; s ez az elrugaszkodás a megszokottól, amely „olyan jópofa" volt, mielőtt a szertartás megkezdődött, most kétes és baljós érzéssel töltötte el őket. Még

Elinor Eastlake is, aki nagyon is tisztában volt azzal, hogy a paráználkodás nem az a fajta házassági akadály, amelyre a szertartásban céloztak, szinte várta, hogy valami láthatatlanul jelenlevő ismeretlen egyszer csak felemelkedik és félbeszakítja a ceremóniát. Szerinte a házasságnak lelki akadálya volt: Kayt *szívtelen és ostoba* teremtésnek tartotta, aki becsvágyból megy hozzá Haraldhoz.

A kápolnában most egyszerre mindenki valami szokatlant érzett a segédlelkész hosszú szüneteiben és hanghordozásában; sosem hallották még ilyen nyomatékosan hangsúlyozni, hogy „nem törvényes a házassága". A vőlegény oldalán a jóképű, gesztenyebarna, züllött külsejű fiatalember hirtelen ökölbe szorította a kezét, s motyogott valamit az orra alatt. Rettenetes alkoholszag áradt belőle, s nagyon idegesnek látszott; a szertartás alatt mindvégig tördelte formás, erős kezét, és harapdálta finoman ívelt ajkát. – Festő, nemrég vált el – suttogta Elinor Eastlake jobbján a szőke Polly Andrews, aki nem sokat beszélt, de mindent tudott. Elinor, mint egy ifjú királynő, előrehajolt, és szándékosan magára vonta a férfi tekintetét; igen, van itt még valaki, aki legalább annyira utálkozik, és kellemetlenül érzi magát, mint ő. A férfi visszanézett rá, keserű, sokatmondóan gúnyos tekintettel, majd félreérthetetlenül az oltár felé kacsintott. Most, hogy a szertartás fő részéhez érkezett, a segédlelkész felgyorsította az ütemet, mint akinek hirtelen eszébe jut, hogy más programja van, s mielőbb végezni akar ezzel a párral: ez csak tízdolláros esküvő, érződött a viselkedéséből. Kay, óriási kalapja alatt, mintha mit sem vett volna észre mindebből, de Harald füle és nyaka egyre sötétebb vörösre váltott, s lassan, színpadias mesterkéltséggel válaszolgatott, fékezve és helyreigazítva a pap rossz hanghordozását.

A vőlegény oldalán álló pár elmosolyodott, mint akik jól ismerik ezt a gyengéjét vagy hibáját, de a lányokat megbot-

ránkoztatta a segédlelkész faragatlansága, és örvendeztek, hogy Harald diadalt arat felette, s mind elhatározták, hogy a szertartás után gratulációjukban ezt feltétlenül kiemelik. Néhányan, ott helyben, elhatározták, hogy beszélnek a mamával, s ráveszik, hogy szóljon dr. Reilandnek, a lelkésznek; a felháborodás képességét, mely származásuknál fogva megillette őket, az iskola terelte új irányba. Az a tény, hogy Kay meg Harald szegények lesznek, mint a templom egere, nem mentség rá, vallották meggyőződéssel, hogy egy pap így viselkedjék, különösen manapság, amikor mindenkit szorít a cipő. Még közülük is az egyik lánynak ösztöndíjért kellett folyamodnia, hogy befejezhesse az egyetemet, s ezért senki nem volt róla rossz véleménnyel: Polly Andrews továbbra is *legdrágább* barátnőjük maradt. Ők már másfélék, erről biztosíthatták a segédlelkészt, nem olyanok, mint az elmúlt évtized csenevész palántái: egy sem akadt közöttük, aki ne szándékozott volna munkába állni az őszszel, akár javadalmazás nélkül is, ha úgy hozza a szükség. Libby MacAuslandnek egy kiadónál ígértek állást; Helena Davison, akinek a szülei Cincinnatiban, nem, Clevelandben, a jövedelmük jövedelméből éltek, tanítani akart – már meg is van az állása egy magánóvodában; Polly Andrews – ha igaz – nemsokára az új klinikán fog technikusként dolgozni; Dottie Renfrew a tervek szerint gondozónő lesz egy bostoni népházban; Lakey Párizsba megy, hogy művészettörténetet tanuljon, s magasabb tudományos fokozatra tegyen szert; Pokey Prothero, aki diplomaajándékul egy repülőgépet kapott, épp a pilótavizsgát készül letenni, hogy hetente háromszor megtehesse az utat otthona és a Cornell Agrártudományi Egyetem között, s végül, de nem utolsósorban, tegnap a kis Priss Hartshorn, a csoport magolója, ugyancsak bejelentette, hogy eljegyezte magát egy fiatal orvossal, és hogy a Nemzeti Újjászületés Tanácsánál fog dolgozni. Nem is rossz, állapították meg, egy olyan csoporttól,

amelyre az iskolai évek alatt mindig rásütötték, hogy felfuvalkodott. És az évfolyamon másutt is, Kay szélesebb baráti körében is akadtak jó családból származó lányok, akik az üzleti életben helyezkednek el, antropológusok, orvosok lesznek, s nem azért, mert rákényszerültek, hanem mert ők is részt kérnek Amerika felvirágoztatásából. A csoport a radikalizmustól sem riadt vissza; látták, hogy mennyi jót tesz Roosevelt, bármit mondjon is a mama meg a papa; nem dőltek be a pártok jelszavainak, s úgy vélekedtek, hogy alkalmat kell adni a demokratáknak, hogy megmutassák, mit tartogatnak a tarsolyukban. Tapasztalatokat csak próbálkozások és tévedések árán lehet szerezni; s közülük a legkonzervatívabb is, ha sarokba szorították, elismerte, hogy minden becsületes szocialistának joga van elmondani, mit gondol.

A legszörnyűbb, ami velük történhet, hogy olyanok lesznek, mint a mama meg a papa; begyöpösödöttek és beijedtek. Hacsak tehetik, egyikük sem megy férjhez ügynökhöz, bankárhoz vagy egy fagyasztotthal-társaság ügyvédjéhez, mint a mama generációjából annyian. Inkább koldusszegények maradnak, kenyéren és vízen tengődnek, de nem mennek hozzá azokhoz az ő társadalmi rétegükhöz tartozó ostoba, véreres szemű, vörös képű fiatalemberekhez, akik a tőzsdére járnak, csak a könyöklés és a kakasviadal érdekli őket, meg az ivászat a Racquet Klubban a cimborákkal, akik a Yale-en vagy Princetonban végeztek 29-ben. Ennél már az is jobb, igen, ki is merik mondani, hiába is mosolyog rajtuk a mama olyan elnézően, ha egy zsidóhoz mennek hozzá, ha egyszer beleszeretnek – némelyikük különben is szörnyen érdekes és művelt, bár általában rendkívül becsvágyók, és nagyon ragaszkodnak egymáshoz, amint az a Vassarban is világosan kiderült: aki összebarátkozott eggyel, a barátaival is meg kellett ismerkednie. Az igazat megvallva egy dolog miatt azonban valóban aggódtak egy ki-

csit Kayért. Tulajdonképpen nagy kár, hogy egy ilyen tehetséges fiú, mint Harald, aki ráadásul művelt is, épp a színházat választotta, s nem az orvostudományt, az építészetet vagy a múzeumi munkát, ahol könnyebben juthatna előre. Kay elbeszéléséből arra következtettek, hogy a színház eléggé rohadt hely, ahol foggal-körömmel kell harcolni, bár persze ott is van egy-két rendes ember, mint Katherine Cornell és Walter Hampden (akinek az unokahúga a 32-es évfolyamon végzett) meg John Mason Brown, a hogyishívják, aki minden évben beszédet mond a mama klubjában. Harald egyetemi továbbképzésre a Yale színháztudományi tanszékére járt, Baker professzorhoz, de aztán jött a gazdasági válság, s New Yorkba kellett jönnie, hogy ügyelőként dolgozzék, ahelyett, hogy a drámáit írná. Olyan volt ez, mint mikor egy gyárban legalulról indul valaki, amit persze sok jóravaló fiú megtesz, és talán nincs is különbség a színházi öltöző – ahol egy csomó ember ül a tükör előtt atlétatrikóban, és sminkeli magát – meg egy izzó kohó vagy szénbánya között, ahol az emberek szintén trikóban dolgoznak. Helena Davison azt mondta, hogy mikor Harald társulata tavasszal Clevelandben járt, Harald minden idejét azzal töltötte, hogy a díszletezőkkel meg a világosítókkal pókerezett, mert ők voltak a legvonzóbbak az egész népségben, s Helena apja ezzel teljesen egyetértett, különösen miután megnézte a darabot. Mr. Davison nagyszerű pofa volt, és demokratább érzelmű a többi apánál, mivel Nyugatról jött és többé-kevésbé maga csinálta meg a szerencséjét. Különben is, manapság senki sem finnyáskodhat. Connie Storey vőlegénye, aki újságírónak készül, a *Fortune*-nál volt küldönc, s a lány családja nem kapott dührohamot, ellenkezőleg, nyugodtan fogadta a dolgot, és Connie-t beíratta egy főzési tanfolyamra. Nagyon sok végzett építész pedig, ahelyett, hogy beállt volna valamilyen céghez luxusházakat építeni, elment a gyárakba, hogy az ipari formatervezést tanul-

mányozza. Itt van például Russel Wright, akit mostanában mindenki olyan nagyra tart; ő is ipari anyagokat alkalmaz, mint például a csodálatos sodrott alumíniumot, és mindenféle hasznos tárgyat készít belőle, például sajttálat vagy vizeskancsót. Kay első nászajándéka, amit ő maga választott, egy Russel Wright-féle, felhőkarcoló formájú, tölgyből és alumíniumból kombinált koktélkeverő volt, tálcával és tizenkét hozzáillő kerek pohárral – könnyű, mint a pehely és persze fénytartó. A lényeg az, hogy Harald született úr, és bár előfordult, hogy hencegett a leveleiben, valószínűleg csak Kayt akarta lenyűgözni, aki maga is hajlott rá, hogy közismert nevekkel dobálózzék, és szegény Haraldot úgy mutassa be, mint aki a Yale-en végzett, pedig csak a kiegészítőre járt New Havenben ... Ez volt Kay egyik oldala, amelyet a csoport a legteljesebb mértékben helytelenített, s amelytől Lakey mindig megvadult. Az igényesség és a mások iránti tapintat teljes hiánya; nem volt érzéke a jó modor apróbb finomságaihoz. A többiek szobájába például csak úgy beállított, kényelembe helyezte magát, babrált az íróasztalukon heverő holmikkal, s a gátlásosságukat emlegette, ha tiltakoztak; ő akart mindig őszintésdit játszani, s vett rá mindenkit a csoportban, hogy állítsák össze barátaik listáját a kedveltségi sorrendben, aztán vessék össze a listákat. Arra egy percig sem gondolt, hogy mindegyik lista aljára is kell kerülnie valaminek, s ha ez a valaki sírva fakadt, és nem lehetett megvigasztalni, Kay mindig őszintén meglepődött; ő nem bánná, ha megmondanák róla az igazságot. Valójában soha nem mondták meg, mert a többiek kiváló taktikai érzékkel sohasem írták a lista aljára, még akkor sem, ha legszívesebben oda írták volna, mert Kay valahogy nem volt igazán beltag, s ezt nem akarták éreztetni vele. Így hát Libby MacAuslandet vagy Polly Andrewst írták a lista aljára – akiket egész életükben ismertek, akikkel mindig egy iskolába jártak, és így tovább. Kayt így is eléggé megrázta,

hogy Lakey listáján nem az első helyen szerepelt. Imádta Lakeyt, s mindig a legjobb barátnőjeként emlegette. Kay nem tudott róla, de Lakey és a csoport között veszekedés robbant ki a húsvéti szünet miatt, mert kisorsolták, hogy ki hívja meg Kayt a szünidőre, és mikor Lakeyre esett a választás, ő közölte, hogy nem ér a neve. A csoport persze egy emberként lerohanta Lakeyt, s azzal vádolta, hogy sportszerűtlen, ami igaz is volt. Végtére is, mutattak rá tüstént, ő szólt Kaynek, hogy lépjen be a csoportba, mikor kiderült, hogy birtokba vehetik a Déli Tornyot, ha a létszámuk nyolc és nem hat; Lakey ötlete volt, hogy szóljanak Kaynek és Helena Davisonnak: társuljanak velük, és foglalják el a két kis egyágyas szobát.

És ha az ember hasznot húz valakiből, akkor vágjon is hozzá jó képet. Különben sem húztak belőle „hasznot"; mindannyian, Lakeyt is beleértve, szerették Kayt és Helenát. Lakey másodévben fedezte fel Kayt, amikor mindketten benne voltak a Százszorszép Füzérben. Felmérte Kay értékeit, mondván, hogy Kay „formálható" és „könnyen tanul". Most viszont azt állította, hogy rájött, Kay fafejű, ami kissé logikátlan, mert hiszen a fa is formálható. De Lakey nagyon is logikátlan volt, ebben volt a bája. Néha félelmetesen sznobkodott, néha meg éppen ellenkezőleg. Például ma reggel is felbőszült, mert szerinte Kaynek a Városházán kellett volna csendben megesküdnie, nem pedig rávennie Haraldot, akinek ez úgy hiányzott, mint az orrvérzés, hogy J. P. Morgan templomában tartsák az esküvőt. Sznobság volt ez Lakeynél vagy sem? Természetesen Kaynek erről egy szót se szólt, elvárta, hogy Kay magától tisztában legyen vele, pedig pontosan erre nem volt képes, hanem maradt továbbra is az az esetlen, természetes, ösztönös Kay, akit hibáival együtt is mindannyian szerettek. Lakeynek egészen különös elképzelései voltak az emberekről. Múlt ősszel azt vette fejébe, hogy Kay a társasági rang

miatt fészkelte be magát a csoportjukba; persze erről szó sem volt, s valóban eléggé különös éppen őróla képzelni ilyesmit, aki annyira megveti a társadalmi formákat, hogy még a szüleit sem tartotta fontosnak meghívni az esküvőjére, pedig az apja meglehetősen számottevő ember volt Salt Lake City életében.

Igaz, Kay eleget udvarolt, hogy megszerezze Pokey Prothero New York-i házát az esküvői fogadásra, de méltósággal viselte, amikor Pokey fennhangon siránkozott, hogy a bútorzaton fenn vannak a védőhuzatok, és csak egy gondnok házaspár tartózkodik a házban, hogy a papát ellássák, amikor a városban alszik. Szegény Kay! Néhányan úgy vélték, hogy Pokey lehetett volna valamivel nagyvonalúbb, s meghívhatta volna őket a klubjába. Ami azt illeti, emiatt a csoport majdnem minden tagját furdalta kissé a lelkiismeret. Mind tudták egymásról, hogy valamennyiüknek van háza, hatalmas lakása vagy klubtagsága, még ha ez a klub esetleg csak a Cosmopolitan is, vagy ha mást nem, hát az egyik unokatestvér vagy testvér albérletét Kay rendelkezésére bocsáthatnák. De ezzel együtt jár a puncs, a pezsgő, a torta Sherrytől vagy bérelt személyzet Henritől, s mire az ember észbe kap, már ő rendezi az esküvőt, és ő helyettesíti az apát vagy a fiútestvért, vagyis ő adja férjhez Kayt. – Manapság, merő önvédelemből, kétszer is meg kell gondolni az ilyesmit – jegyezte meg a mama bágyadtan; oly sok mindennel jár az ilyesmi. Szerencsére Kay úgy döntött, hogy ő és Harald maguk adják az esküvői reggelit az öreg Brevoort Hotelban, lenn a Nyolcadik utcában: az sokkal kellemesebb és rendjénvalóbb.

Dottie Renfrew és Elinor Eastlake együtt lépett ki a kápolnából a napfényben fürdő járdára. A szertartás borzasztó rövidnek tűnt. Nem áldották meg a gyűrűt, és persze kihagyták azt a részt, hogy „Aki ezt a hajadont férjhez adja". Dottie a homlokát ráncolta, s a torkát köszörülte. –

Ki hitte volna – kezdte mély, dünnyögő hangján –, hogy nem szerez *valakit*. Nincs valami unokatestvére Montclairben? – Elinor Eastlake a vállát rángatta. – Balul sült el a dolog – mondta. A pittsfieldi Libby MacAusland, aki angol szakon végzett, beszállt a bizalmas beszélgetésbe. – Mi az, mi az? – kérdezte kedélyesen. – Elég legyen a pusmogásból. – Magas, csinos, szőke lány volt, barna szemét mindig tágra nyitotta, a nyaka hosszú, ívelt és tolakodó, a modora vibrálóan jókedvű; az utolsó évben ő volt az évfolyamtitkár, és majdnem a diákbizottság elnökévé is megválasztották. Dottie figyelmeztetésképpen megérintette Lakey selyemruhás karját, Libby köztudottan gátlástalan pletykás volt és szószátyár. Lakey könnyedén lerázta magáról Dottie kezét, utálta, ha valaki hozzáért. – Dottie azt kérdezte – mondta nyomatékosan –, hogy nincs-e Kaynek Montclairben unokatestvére. – Halvány mosoly bujkált zöld szemének mélyén, amelyet a szivárványhártya körül különös sötétkék karima övezett, jelezve, hogy ereiben indián vér csörgedez; elnézett a távolba, taxit keresett. Libby túlzottan is elgondolkodott. Egyik ujjával megérintette a homlokát. – De, azt hiszem, van – jött rá végül, és háromszor bólintott. – Tényleg azt hiszed . . . – kezdte izgatottan. Lakey intett egy taxinak. – Kay nem rukkolt elő az unokatestvérével, mert remélte hogy valamelyikünk kieszel valami jobbat. – Lakey! – mormolta Dottie, s rosszallóan csóválta a fejét. – Lakey, na de igazán – mondta Libby kuncogva. – Ilyesmi is csak neked jut eszedbe – tétovázott. – Végül is, ha Kay azt akarja, hogy legyen valaki a vőfélye, hát csak szólnia kellett volna. A papa vagy a bátyám boldogan megtette volna, bármelyikük boldogan megtette volna. – A hangja elakadt, karcsú teste a taxiba penderült, s egy másodperc alatt már meg is fordult a pótülésen, hogy mosolyogva és merengve szemügyre vegye a barátnőit: minden mozdulata gyors volt és türelmetlen; előkelőnek és

szilajnak tartotta magát, arabs táltos és angol telivér keverékének. – Valóban azt hiszed? – ismételte mohón, s a felső ajkát harapdálta. De Lakey nem szólt többet; mindig beérte a sokat sejtető célzásokkal, ezért is nevezték a dohányzószoba Mona Lisájának. Dottie Renfrew lehangolt volt; kesztyűs kezével idegesen csavargatta a huszonegyedik születésnapjára kapott gyöngysort. Furdalta a lelkiismeret, s ezért szokásos lassú, halk köhögésében keresett menedéket, ez okozott annyi aggodalmat a családjának, s eredményezte azt, hogy kétszer egy évben, karácsonykor és húsvétkor, Floridába küldték. – Lakey – szólt gyászosan, mit sem törődve Libbyvel –, nem gondolod, hogy egyikünknek meg kellett volna tennie? – Libby MacAusland mohó tekintettel, ugrásra készen ült a pótülésen. Mindkét lány Elinor közönyös, tojásdad arcába bámult. Elinor szeme összeszűkült; indiánosan fekete hajának tincseit babrálta a tarkóján, majd megigazított egy hajcsatot. – Nem – válaszolta megvetően. – Azzal beismertük volna, hogy gyengék vagyunk.

Libby szeme elkerekedett. – Milyen szigorú vagy – mondta elragadtatva. – És Kay mégis imád – tűnődött. – Te is őt szeretted a legjobban, Lakey. Gondolom, még most is, a szíved mélyén. – Lakey elmosolyodott ettől a közhelytől. – Lehet – mondta, és cigarettára gyújtott. Jelenleg éppen a Dottie-hoz hasonló lányoktól volt elragadtatva, akik szabályosak voltak, akár egy hagyományhű és jellegzetes stílusú festmény. A lányokat, akiket maga köré gyűjtött, általában zavarba ejtette az, amiért Lakey rajongott értük; alázatosan tudomásul vették, hogy egészen mások, mint ő. Egymás között gyakran megtárgyalták, mint ahogy a játékok megtárgyalják gazdájukat, s arra a következtetésre jutottak, hogy Lakey szörnyen embertelen. De ez csak növelte tiszteletüket iránta. Azonkívül nagyon szeszélyes volt, amiből nagy lelki mélységekre következtettek. Most

hogy a taxi befordult a Kilencedik utcán a Fifth Avenue felé, Lakey hirtelen megváltoztatta elhatározását. – Ki akarok szállni – közölte halk, határozott, dallamos hangján. A sofőr azonnal megállt, hátrafordult, és végignézte, ahogy a lány törékenysége ellenére méltóságteljesen kiszáll a taxiból, magasan záródó fekete taftkosztümben, fehér selyemsállal, kis fekete, keménykalaphoz hasonló kalapban, és nagyon magas sarkú fekete cipőben. – Csak menjetek *tovább* – szólt vissza türelmetlenül, mivel a taxi nem indult.

A két lány kérdőn nézett egymásra. Libby MacAusland kidugta virágos kalapos fejét az ablakon. – Hát nem jössz? – kiáltott. Semmi válasz. Csak egyenes kis hátát látták, amint déli irányban haladt a napsütésben, az University téren. – Kövesse! – szólt Libby a sofőrnek. – Meg kell kerülnöm a háztömböt, kisasszony. – A taxi befordult a Fifth Avenue-ra, elhaladt a Brevoort Hotel előtt, ahová egymás után érkeztek az esküvői vendégsereg többi résztvevői; bekanyarodott a Nyolcadik utcába, majd vissza az University térre. De Lakeynek nyoma sem volt. Eltűnt. – Hát nem dühítő? – mondta Libby. – Lehet, hogy azért csinálta, mert mondtam valamit? – Legyen szíves, kerülje meg újra a háztömböt – szakította félbe halkan Dottie. A Brevoort előtt Kay és Harald épp ekkor mászott ki a taxiból; nem vették észre a két megrémült lányt. – Lehet, hogy hirtelenében úgy döntött, hogy nem vesz részt a fogadáson? – folytatta Libby, miközben a taxi minden eredmény nélkül megtette a második kört. – Mintha nagyon be lett volna gurulva Kayre, legalább is *nekem* úgy tűnt. – A taxi megállt a szálloda előtt. – Mit *tegyünk?* – kérdezte Libby. Dottie kinyitotta a táskáját, és kifizette a sofőrt. – Lakey tudja, mit csinál – mondta határozottan Libbynek, miközben kiszálltak. – Egyszerűen azt mondjuk mindenkinek, hogy rosszul lett a templomban. – Csalódott

arckifejezés ült ki Libby csinos, markáns arcára; botrányra számított.

A szálloda különtermében Kay és Harald a kifakult, virágos szőnyegen állt, és fogadta a barátok gratulációit. Puncsot szolgáltak fel, s a vendégek azt kiabálták: – Mi ez? – *Nagyszerű* íze van. – Hogyan is jutott eszetekbe? – satöbbi. Kay mindenkinek megadta a receptet. Az alapját egyharmad rész almapálinka, egyharmad rész juharszirup és egyharmad rész citromlé képezi, amihez kristályvizet öntenek. Harald egy színész barátjától kapta az almapálinkát, az meg egy Flemington környékén élő paraszttól kapta; a puncsot egy Applejack Rabbit elnevezésű koktél receptjéből alakították át. A recept elmesélésével megtört a jég – Kay számított is rá, ezt magyarázta a mellette álló Helena Davisonnak: mindenki, aki megkóstolta, egyetértett abban, hogy az íze a juharsziruptól olyan különleges. Egy magas, bozontos férfi, aki a rádiónál dolgozott, elmondott néhány mulatságos történetet a Jersey Lightningról; figyelmeztette a zöld kötött nyakkendőt viselő jóképű fiatalembert, hogy ez aztán jól földhöz vágja az embert. Aztán az almapálinkáról beszélgettek, meg arról, hogy kötekedővé teszi az embereket – ezt a lányok elragadtatva hallgatták. Egyikük sem ivott még eddig almapálinkát. Ez idő tájt igen nagy érdeklődést tanúsítottak az italreceptek iránt; mind imádták az Alexander brandyt és a White Ladyt, és hallani akarták, milyen a Clover Club elnevezésű koktél, amelynek egyharmada gin, egyharmada citromlé, egyharmada gránátalmaszörp, és egy tojásfehérjét kell hozzákeverni. Harald elmondta, hogy tudnak Kayvel egy gyógyszertárról, az Ötvenkilencedik utca nyugati szakaszán, ahol a receptre járó whiskyt recept nélkül adják, és Polly Andrews kölcsönkért egy ceruzát a pincértől, és felírta a címet; egész nyáron egyedül lesz Julia nagynénjének teraszos lakásában, és minden jó ötletre szüksége van. Aztán Harald mesélt nekik az ánizs-

likőrről, aminek a keverését a színház zenekarában játszó olasztól tanulta, tiszta alkoholból, vízből és ánizsolajból, attól lesz olyan tejfehér, mint a Pernod. Elmagyarázta, mi a különbség a Pernod, az abszint, a rizspálinka és az ánizslikőr között, a lányok meg a zöld és sárga chartreuse-t emlegették, a zöld és fehér mentalikőrt; Harald szerint a kettő csak színében különbözik, attól függően, hogy milyen festéket kevernek hozzá mesterségesen, hogy kielégítsék a piac szeszélyeit. Aztán egy húszas évekbeli örmény vendéglőről mesélt, ahol desszertnek rózsaszín zselét tálaltak, és elmagyarázta, mi a különbség a török, az örmény és a szíriai konyha között. – Honnan szedted ezt az embert? – kiáltották a lányok kórusban.

Az ezután beállott szünetben a kötött nyakkendős fiatalember felhajtott egy pohár puncsot, majd odament Dottie Renfrew-hoz. – Hol van a fekete szépség? – kérdezte bizalmas hangon. Dottie is visszafogta a hangját, és zavartan a terem távoli sarka felé pillantott. – Rosszul lett a kápolnában – suttogta. – Épp most szóltam Kaynek és Haraldnak. Visszaküldtük a szállodájába, hogy feküdjön le. – A fiatalember felvonta a szemöldökét. – Ez abszolút *félelmetes* – mondta. Kay hirtelen odafordult, hogy hallja, mit mond; teljesen nyilvánvaló volt, hogy a fiatalember gúnyolódik. Dottie elpirult. Merészen más témát keresett. – Maga is a színháznál van? – A fiatalember a falnak támaszkodott, a fejét felfelé billentette. – Nem – válaszolta –, bár a kérdése helyénvaló. A helyzet úgy áll, hogy közjóléti munkát végzek. – Dottie zordon arckifejezéssel meredt rá; eszébe jutott, hogy Polly azt mondta, a férfi festő, és rájött, hogy ugratják. Nagyon is művészkülseje volt – jókép̈ű, mint egy római szobor, de azért valahogy ütöttkopott és megviselt; bőre petyhüdt, és hibátlan, egyenes, erős orra tövében mindkét oldalon sötét ráncok húzódtak. Dottie várt. – Plakátokat készítek a Nők Nemzetközi Bé-

kebizottságának. – Dottie nevetett. – Ez nem közjóléti munka – vágott vissza. – Bizonyos mértékig – mondta a férfi. Óvatosan végignézett a lányon. – Vincent Klub, Ifjúsági Liga, leányanyákkal végzett munka – sorolta. – A nevem Brown. Marbleheadből származom. Nathaniel Hawthorne oldalági leszármazottja vagyok. Az apámnak vegyesboltja van. Nem jártam egyetemre. És nem tartozom a maga társadalmi köreihez, ifjú hölgy. – Dottie nem szólt semmit, csak figyelte a férfit, együttérzően; most úgy érezte, nagyon is jóképű. – Visszahonosult hontalan vagyok – folytatta. – A dollár devalválása óta bútorozott szobában lakom a Perry Streeten, a vőlegény szomszédságában, és békeplakátokat készítek a hölgyeknek, meg hirdetési munkákat vállalok. A klotyó, ahogy a lányok hívják, lenn van az előszobában, és a grillsütőt a szekrényben tartom. Ezért hát bocsássa meg nekem, hogy sonkás-tojásos szendvics szaga árad belőlem. – Dottie rosszallóan pislogott őzikeszemével; a férfi színpadias előadásmódjából látta, hogy büszke és megkeseredett; finom vonásairól és jó minőségű, bár viseltes tweedöltönyéről megállapította, hogy úriember. – Harald most jobb helyre költözik – mondta Mr. Brown. – A divatos East Side-on bérel lakást, úgy tudom, egy likőrbolt és egy olcsó tisztító fölött. Úgy találkoztunk össze, hogy modernizáljam a képet, mint két egymás mellett haladó felvonó, melyek közül az egyik felfelé, a másik lefelé tart. Tegnap váltam el – folytatta sötéten – egy Betty nevű gyönyörű fiatal lánytól, aki a New Jersey-i Morristownba való. – Kissé előrelendült. – Utolsó esténket a szobámban ünnepeltük. Hívnak maguk közül valakit Bettynek? – Dottie tűnődött. – Van egy Libby – mondta. – Libbykből, Bethekből és Betsykből nem kérek – figyelmeztette a férfi. – Nem bírom ezeket a neveket, amiket a lányok manapság kitalálnak maguknak. És a fekete szépség? Őt hogy hívják?

Ebben a pillanatban nyílt az ajtó, és a pincér bevezette

Elinor Eastlake-et, aki két barna papírba göngyölt csomagot nyújtott át neki, amit addig fekete kecskebőr kesztyűs kezében tartott; teljesen nyugodtnak látszott. – Elinornak hívják – suttogta Dottie. – Mi Lakeynek nevezzük, mert a vezetékneve Eastlake, és mert Lake Forestből, Chicago környékéről származik. – Köszönöm – mondta Mr. Brown, de nem mozdult el Dottie mellől, hanem tovább beszélgetett vele halkan, a szája szögletéből, csípős megjegyzéseket téve az esküvői bankettre. Harald megragadta, és ide-oda himbálta Lakey kezét, miközben hátralépett, hogy megcsodálja a lány kosztümjét, a Patou-cég modelljét. Harald gyors, könnyed mozdulatai furcsán elütöttek fennkölt, hosszúkás fejétől és arcától, mintha a feje, ez a gondolkodó gép nem is hozzá tartozna, hanem csak egy álarcosbálban tűzték volna a testére. Meglehetősen önmagába mélyedt fiatalember volt, ezt a lányok jól tudták a leveleiből, s amikor Kay karrierjéről beszélt – mint most Lakeyvel –, teljesen személytelen közönyt erőltetett magára, mintha a leszerelésről vagy a költségvetési hiányról társalogna. A nők mégis vonzónak találták, a lányok ezt is tudták a leveleiből; a csoport elismerte, hogy olyan a szexepilje, mint az egyszerű férfi tanároknak meg egyházatyáknak, és van benne dinamikus lendület, úgyhogy Dottie még most is csodálkozott, hogy Kay rá tudta venni erre a lépésre. Az, hogy Kay állapotos lehet, már nemegyszer felötlött benne, bár Kay, saját állítása szerint, teljesen tisztában van a védekezés minden csínjával-bínjával, és Harald szekrényében tartja az irrigátort.

– Régóta ismeri Kayt? – kérdezte Dottie kíváncsian, és akaratlanul eszébe jutott Harald lakosztályának mellékhelyisége, amelyről a férfi tett említést. – Elég régóta – felelte Mr. Brown. Erre a kegyetlenül őszinte válaszra Dottie összerezzent, mintha *róla* mondták volna ezt, az ő esküvőjén. – Nem szeretem a nagy lábú nőket – mondta a férfi

biztató mosollyal. Dottie-nak a lába és keskeny, formás lábfeje volt a legerősebb pontja. Dottie a férfival együtt csalárdul végigmérte Kay lábát, amely valóban kissé otromba volt. – Paraszti ősökre vall – mondta a férfi, s ujjával a levegőbe rajzolt. – A súlypont túlságosan lent van – ez a csökönyösség és korlátoltság jele. – Végigmérte Kay alakját, amelynek körvonalai kirajzolódtak a vékony ruhán; mint általában, Kay most sem viselt harisnyatartót. – Kissé szteatopígiára hajlamos. – Micsoda? – suttogott Dottie. – Fartúltengés. Igyunk valamit. – Dottie fel volt villanyozva, de meg is botránkozott; életében nem folytatott még ilyen sikamlós társalgást. – Magának, meg a köréhez tartozóknak – folytatta a férfi – kifinomultabb érzékük van a funkcionális alkalmazkodáshoz. Tömör, mélyen ringó mellek – végignézett a termen –, amelyek arra termettek, hogy csipkét és buklépulóvert, azsúrozott meg pliszírozott selyemblúzokat viseljenek. Keskeny csípő. Vékony láb. Én, mint a múlt évtized embere, a fiús alakot kedvelem: szaltóra készülő, fürdősapkás lány a trambulinon. Marbleheadi nyári emlékek: Betty kitűnő úszó. A karcsú nők érzékibbek; ez tudományos tény: az idegvégződéseik közelebb vannak a bőr felszínéhez. – A férfi szürke szeme elkeskenyedett, pillái elnehezedtek, mintha az álom kerülgetné. – Bár ez a kövér tetszik nekem – mondta hirtelen, s Pokey Protheróra bámult. – Eléggé heves vérmérsékletűnek látszik. Gyöngyházfényű bőr, dundi püspökfalat. Nyam, nyam, nyam; pénz, pénz, pénz. Szexuális problémáim mind anyagi természetűek. Utálom a szegény sorban élő nőket, bár bohém alkat vagyok. Lehetetlen kombináció.

Dottie megkönnyebbülésére megjelentek a pincérek a reggelivel – Benedict omlett –, Kay pedig mindenkit az asztalhoz terelt. Jobbjára ültette a vőlegény tanúját, egy halk szavú férfit, aki a *Wall Street Journal* hirdetési részlegében dolgozott, Helena Davisont pedig Harald jobbjára, ettől

eltekintve azonban teljes volt a káosz. Dottie kátyúban maradt az asztal végén a rémséges Libby és a rádiós felesége között, aki divattervező volt a Russeknél (és akit természetesen Harald baljára kellett volna ültetni). Az ültetés ennyi lánnyal nem volt egyszerű; valamivel tapintatosabb háziasszony azonban megoldhatta volna, hogy a legunalmasabb alakok ne mind egymás mellé kerüljenek. De a rádiós felesége, víg kedélyű égimeszelő, aki mint egy mozidémon, tollakba és csillogó firlefáncokba burkolózott, szemmel láthatólag elégedett volt a körülötte levő társasággal; az idahói egyetemen végzett 28-ban, s mint mondta, kedvelte a lánybulikat. Gyerekkora óta ismeri Haraldot, jelentette ki, meg az öregeit, bár régen nem látta őket. Anders, Harald apja volt a boise-i gimnázium igazgatója, ahová Harald meg ő is járt, még annak idején. – Hát nem cukor ez a Kay? – kérdezte mindjárt Dottie-tól. – Rém aranyos – mondta Dottie lelkesen. A szomszédja az a típus volt, akit „tüzes"-nek szoktak nevezni; Dottie nagyjából egyetértett az angoltanárral abban, hogy okosabb, ha az ember nem beszél szlengben, mert olyan hamar elavulnak a kifejezések. – Hogyhogy a szülők nem dobták be magukat? – folytatta a nő halkabban. – Nem dobták be magukat? – ismételte Dottie tanácstalanul –, vajon hová kellett volna bedobni magukat? – Nem jelentek meg az esküvőn. – Ó – mondta Dottie, és köhintett. – Úgy tudom, küldtek Kaynek és Haraldnak egy csekket – motyogta. – Inkább, minthogy felutazzanak, tudja. – Az asszony bólintott. – Dave, a férjem is ezt mondta. Ő is arra tippelt, hogy csekket küldtek. – Ez sokkal hasznosabb – mondta Dottie. – Nem így van? – De, persze – válaszolt a nő. – Igaz, én egy vén érzelgős vagyok. Én még fátyolban esküdtem ... Tudja, mondtam is Haraldnak, hogy szívesen meghívtam volna a vendégséget mihozzánk. Felhajthattunk volna valami egyházatyát, Dave meg fényképezhetett volna, hogy legyen mit haza-

küldeni az öregeknek. De úgy látszik, Kay már mindent megszervezett, mire előrukkoltam a dologgal. – Felvitte a hangsúlyt, és kérdőn nézett Dottie-ra, aki teljesen elveszettnek érezte magát. – Kay tervei – mondta tapintatosan, tréfára fordítva a dolgot – teljesen megváltoztathatatlanok, mint a médek és a perzsák törvényei; senkitől nem tűr beleszólást. Ki is beszélt – tette hozzá pislogva – a felesége acélos szeszélyeiről? Apám mindig ezt idézi, ha rá kell hagynia valamit a mamára. – Cuki – mondta a szomszédja. – Harald oltári egy tag – folytatta, egészen más hangon, elgondolkodva és komolyabban. – De eléggé sebezhető. Bár ezt nehéz elhinni róla. – Mereven bámult Dottie-ra, s tolldíszei harciasan lengedeztek, miközben felhajtott egy pohár puncsot.

Az asztal túlsó felén, lejjebb, Kay oldalán, Hawthorne gesztenyebarna leszármazottja, aki Priss Hartshornnal beszélgetett, elkapta Dottie nyugtalan tekintetét, és rákacsintott. Nem tudván, mi mást is tehetne, Dottie játékosan visszakacsintott. Sejtelme sem volt róla, hogy az a típus, akire a férfiak kacsintani szoktak. Ő volt a legöregebb a csoportban, már majdnem huszonhárom éves, mivel gyenge szervezete miatt gyerekkorában később kezdte az iskolát, és tudta, hogy szinte vénlánynak tekintik; heccelték is a csoportban aggályos illemtudása, komolysága, egyujjas kesztyűje, orvosságai és hosszú nercbundája miatt; amit a kollégiumban hordott a hideg ellen, de Dottie-nak jó humorérzéke volt, és csöndesen együtt nevetett a többiekkel. Udvarlói mindig nagy tisztelettel bántak vele, az a fajta lány volt, akivel az ember bátyjai szoktak randevúzni, és egész falkányi sápadt fiatalember lebzselt körülötte, akik archeológiát, zeneelméletet vagy építészetet tanultak a Harvardon; részleteket olvasott fel leveleikből a csoportnak – koncertek, délnyugati ásatások leírását –, és amikor őszintésdit játszottak, elismerte, hogy már ketten is megkérték a ke-

zét. Szép szeme volt, mondta is mindenki, gyönyörű, fehér foga, és vékony szálú hajából csinos frizurája; az orra eléggé hosszú volt, és hegyes, mint általában a New Englandieké, szemöldöke dús, fekete; hasonlított a család egyik ősére, akinek portréja (egy Copley-kép) odahaza a hallban lógott. A maga csendes módján kedvelte a tréfát, sőt azt gyanította, hogy alighanem még érzéki is, szeretett táncolni, és mindig slágertöredékeket dúdolt magában. Soha senki nem próbált bizalmaskodni vele; ezt néhány lány nehezen hitte csak el, pedig így volt. S a legkülönösebb az, hogy Dottie meg sem botránkozott volna. A lányok rendkívül mulatságosnak tartották, hogy D. H. Lawrence az egyik kedvenc írója: mert olyan őszinte érzéssel beszélt az állatokról és az élet természetes dolgairól.

Dottie és a mama megbeszélték a dolgot, és abban egyetértettek, hogy ha az ember szerelmes és eljegyzi magát egy rendes fiatalemberrel, akkor esetleg nemi kapcsolatba is kell kerülnie vele, hogy biztosan tudja, összeillenek-e majd a jövőben. Mama, aki nagyon modern felfogású volt és fiatalos, ismert néhány rendkívül szomorú esetet a baráti körében, ahol a férfi és a nő pont ebben nem illett össze, s ezért sosem lett volna szabad összeházasodniuk. Dottie nem volt híve a válásnak, s ezért tartotta olyan fontosnak, hogy a házasságnak ez az oldala biztosítva legyen; a szüzesség elvesztése, amiről a lányok annyit vicceltek a dohányzóban, rémülettel töltötte el. Kaynek borzasztó volt Haralddal; ötször fogtak hozzá, míg végre sikerült, pedig kosárlabdázott is meg rengeteget lovagolt Nyugaton. A mama azt mondta, hogy a szűzhártyát műtéttel is el lehet távolítani, állítólag a királyi családokban is így szokás; de gyöngéd szerető talán fájdalom nélkül is meg tudja tenni; ezért aztán esetleg jobb idősebb emberhez hozzámenni, akinek megvan a kellő tapasztalata.

A vőfély pohárköszöntőt mondott, s feltekintve, Dottie

ismét magán érezte Dick Brown (mert így hívták) csillogó szürke szemét. A férfi felemelte a poharát, és Dottie egészségére ivott. A lány is felemelte a poharát. – Hát nem muris? – kiáltott Libby MacAusland, előrenyújtva hosszú nyakát, a fejét ringatva, elcsukló nevetéssel. – *Mennyivel kellemesebb* – duruzsolták mindenütt. – Nincs fogadási sorrend, nincs formalitás, nincsenek idősebbek. – Én is éppilyet akarok magamnak – jelentette ki Libby. – Fiatalos esküvőt! – Üdvözülten felsikoltott, amikor behozták a Sült Alaszkát, melyen halványan még füstölt a sült tojáshab. – Sült Alaszka! – kiáltott, és mintegy aléltan hátrahanyatlott a széken. – Lányok! – mondta ünnepélyesen, s az óriási fagylalttortára mutatott, melynek csúcsain a sült tojáshab kissé megpörkölődött, s amelyet most Kay elé helyeztek. – Ezt nézzétek meg. Valóra válnak a gyerekkori álmok! Minden gyerek ünnepe ez, az egész áldott Egyesült Államok területén. Fekete lakk báli cipő és organdi, s egy félénk kisfiú etoni egyenruhában, aki táncba hív. Nem is emlékszem, mikor voltam utoljára ilyen izgatott. Ilyen tortát tizenkét éves korom óta nem láttam. Olyan, mint a Mount Whitney, mint a Fudzsijáma. – A lányok elnézően egymásra mosolyogtak; Libby „költött". De igazság szerint osztoztak elragadtatottságában, amíg beszélni nem kezdett róla, s várakozóan sóhajtottak, miközben figyelték, hogyan omlik össze a forró tojáshab Kay kése alatt. A két pincér a falat támasztva, savanyú képpel figyelt. A torta egyáltalán nem volt olyan finom. A tojáshab egyenetlenül sült át; néhol egészen fehér maradt, néhol viszont szénné égett, amitől kellemetlen lett az íze. A fagylaltkocka alatt a piskótatészta állott volt és elázott. De a Kay iránti hűség arra késztette őket, hogy még egyszer kérjenek. A Sült Alaszka az a *fajta* étel volt, amiről a csoport minden egyes tagja azt remélte, hogy Kay helyében *neki* is eszébe jutott volna – esküvőn rendkívül eredeti; s ha az ember jobban belegondol, mégis éppen helyén-

való ötlet. Mindannyiukat szörnyűmód érdekelte a konyhaművészet, és egészen kihozták őket a sodrukból a minden képzelőerőt nélkülöző egybesültek és bordaszeletek, amelyek után a mama készen vett pudingot szolgált fel; ők új ízekkel fognak kísérletezni, külföldi receptekkel, meg könnyű omlettekkel, meg felfújtakkal és különleges aszpikokkal, és csak egy tál meleg ételt készítenek, pyrexben, leves nélkül, friss zöldsalátával.

– Szállodai trükk – magyarázta a rádiós felesége az asztal túloldalán ülő Priss Hartshornnak, aki maga is szeptemberben tartja az esküvőjét. – Sziklakeményre fagyasztják a fagylaltot, aztán zsupsz, be a sütőbe. Így semmit se reszkíroznak, de köztünk maradjon, amit a mama csinál, az sokkal különb ennél. – Priss aggodalmasan bólintott; komoly, hamuszín hajú kislány volt, olyan, mint egy ürge, s kötelességének tartotta, hogy megjegyezzen minden közszájon forgó adalékot, amely fogyasztói problémákra vonatkozik. Közgazdaságtanból diplomázott, és a Nemzeti Újjászületés Tanácsának fogyasztói osztályán várt rá egy állás. – Tudjátok, a munkakörülmények – jelentette ki enyhe, ideges dadogással – legjobb szállodáink némelyikében messze alulmúlják az átlagot. – Kezdett a fejébe szállni az alkohol; a puncs *valóban* csalóka volt, s az almapálinka, bár házi készítmény, egyike volt az ekkortájt kapható legtisztább italoknak. Ködön át látta, hogy a rádiós feláll. – A 33-ban végzettek egészségére – emelte a poharát. A többiek mind a Vassar-lányok egészségére ittak. – Feneket fel! – kiáltotta a rádiós felesége. A halk szavú vőfély felvihogott. Priss még becsiccsentve is meg tudta állapítani, hogy ő meg a barátai, önhibájukon kívül, gazdasági ellentmondást hoztak felszínre. A Vassar-lányokat – Priss tudta – általában sehol sem kedvelték; a felsőbbrendűség szimbólumává váltak. Sokkal kevesebbet kell majd találkoznia velük, ha azt akarja, hogy Sloan jó viszonyban legyen a kórházbeli kollégáival. Szomo-

rúan tekintett Pokey Protheróra, legjobb barátnőjére, aki az asztal túlsó felén ült, elterpeszkedve, a tányérjába hamuzott, az olvadó fagylalt és a sületlen tészta mellé, azzal az asztalnál tanúsított szörnyű modortalansággal, amit csak a nagyon gazdagok engedhetnek meg maguknak. Csodálatos Lanvin-kosztümjén elöl végigöntött valamit; Priss gondolatban bekente folttisztítóval, házias kis lelke bőszen dörzsölni kezdte. Fogalma sem volt, hogyan boldogulna az életben Pokey, ha nem lenne saját személyzete, aki gondját viselje. A kollégiumban ő maga szedett össze mindent Pokey után, az orra alá dugta a hamutartót a dohányzóban, összeszedte a szennyesét, és hazaküldte helyette, belopózott a közös fürdőszobába, hogy kimossa utána a kádat, nehogy a többiek ismét méltatlankodjanak. Szegény Pokey, ha majd férjhez megy, rá fog kényszerülni a hagyományos háztartás vezetésére, meg arra, hogy szolgákból és nevelőnőkből álló sleppet tartson; elesik attól a mulatságos sürgés-forgástól, ahogy a mama nevezte, amiből akkor részesül az ember, ha a semmiből indul, legfeljebb egy kis mindenes lánnyal, aki a mosogatást meg a nehezebb munkákat elvégzi.

A nagy gazdagság bizony rettentő hátrány: elszigetel az élettől. A gazdasági válság, bár sok mindent el lehet róla mondani, a tulajdonos osztályokra igazán jótékony hatással volt; sokat közülük rádöbbentett arra, hogy mi az, ami valóban fontos.

Egyetlen családot sem ismert Priss, amely ne lett volna boldogabb és józanabb attól, hogy csökkentenie kellett a kiadásait; az áldozatvállalás összekovácsolta a családtagokat. Itt van például Polly Andrews családja: Mr. Andrews éppen a Riggs Klinikán volt, amikor beütött a válság, minden befektetett tőkéje elúszott, ő azonban ahelyett, hogy egyre inkább hatalmába kerítette volna a melankólia, és át kellett volna szállítani egy állami elmegyógyintézetbe (hátborzongató gondolat!), hazament, és otthon szakácsként hasznosí-

totta magát. Ő végezte a főzés minden kis részletét meg a bevásárlást, és a legpompásabb ételeket tálalta fel, mert amikor még megvolt a franciaországi kastélyuk, elsajátította az *haute cuisine* fortélyait; Mrs. Andrews pedig mosogatott és porszívózott; mindenki bevetette a saját ágyát; s amikor a gyerekek otthon voltak, ők mosogattak. Annyira vidám dolog volt meglátogatni őket azon a kis farmon, amit sikerült megmenteniük, Stockbridge környékén; Lakey, amikor tavaly náluk töltötte a Hálaadás ünnepet, nagyszerűen érezte magát – s azt kívánta, bárcsak az *ő* apja is elveszítené a pénzét, mint Mr. Andrews. És ezt komolyan is gondolta. Az persze sokat tesz, hogy Andrewsék mindig nagyon kulturáltak voltak; belső tartalékokkal rendelkeztek, amelyekre támaszkodni lehet.

Maga Priss körömszakadtáig liberális volt; ilyennek született. Anyja tagja volt a Vassar igazgatóságának, a nagyanyja pedig New York reformer polgármestere. Egy éve, amikor koszorúslányként részt vett a Szent Jakab-templomban egy nagy társadalmi jelentőségű esküvőn, bíborszőnyeg, baldachin meg miegymás, egyszerűen nem tudta túltenni magát a templom ajtajában tolongó munkanélküliek meg az őket kordában tartó rendőrök látványán. Nem mintha Priss úgy érezte volna, hogy éppen őneki kell megváltania a világot, mint ahogy a bátyja gúnyolta, aki a Yale-re járt. Priss nem hibáztatta az osztályt, amelybe beleszületett, amiért ragaszkodik előjogaihoz – ez a körülményekkel járt. Cseppet sem volt szocialista vagy lázadó, Sloan is előszeretettel szekálta ezzel. Szocialistának lenni luxus, vélekedett Priss, amikor a világ olyan gyorsan változik, s itt és most olyan sok a teendő. Az ember éppúgy nem ülhet, várva, hogy majd csak eljön a Kánaán, ahogy az órát sem járathatja visszafelé. A csoportban gyakran játszották azt, hogy ha választhatnának, a történelem melyik korszakában élnének szívesen, és Priss volt az egyetlen, aki ragaszkodott a jelenhez; Kay a 2000. év

mellett döntött (természetesen i. u.), Lakeyt a *quattrocento* vonzotta – ami különben jól szemléltette, hogy mennyire változatos a csoport összetétele. De Priss valóban nem tudott izgalmasabb korszakot elképzelni annál, ami épp most van Amerikában, és szívből sajnálta az olyanokat, mint a jobbján ülő, nyughatatlan, keserű arcú, halovány, bizonytalan kezű Dick Brown; elég sokat beszélgetett vele (alighanem halálra untatta!), s látta, hogy a férfi a hazájukból elvándorló és lázadó bohémek előző generációjának tipikus példánya, akikről Miss Lockwood kurzusán tanultak, s akik most visszatértek, hogy megleljék gyökereiket.

Lassan elült a locsogás. Az alkoholtól zavaros fejű lányok kérdő pillantásokat vetettek egymásra. Vajon most mi következik? Szokványos esküvőn Kay és Harald kisurranna, útiruhába bújna, és Kay elhajítaná az esküvői csokrot. De itt nem lesz nászút – jutott eszükbe. Kaynek és Haraldnak nyilvánvalóan nincs hova mennie, csak vissza az albérletbe, ahonnan reggel jöttek el. Ahogy Kayt ismerték, talán még az ágy sincs bevetve. A kínos, nevetséges érzés, amely reggel a kápolnában erőt vett rajtuk, visszatért. Az órájukra pillantottak, még csak negyed kettő. Vajon hány órája van még Haraldnak, mielőtt dolgozni megy? Kétségtelen, többekkel előfordult már, hogy összeházasodtak, aztán egyszerűen hazamentek, ez azonban valahogy mégsem tűnt helyénvalónak. – Meghívjam őket Júlia nénihez feketére? – suttogta Polly Andrews a szemközt ülő Dottie-nak. – Elég sokan vagyunk – motyogta Dottie. – Nem tudom, mit szólna Ross. – Ross Julia néni alkalmazottja volt, félelmetes nőszemély. – Hogy Rosst háborgassuk! – mondta Polly. A két lány magában megszámlálta, hányan ülnek az asztal körül, aztán komor, rémült tekintetük összetalálkozott. Tizenhárman voltak, nyolcan a csoportból, és öt kívülálló. Milyen jellemző Kayre! Vagy lehet, hogy csak véletlen? Esetleg az utolsó pillanatban lemondta valaki a meghívást? Eközben a rádiós jeleket vál-

tott a feleségével, majd az asszony Dottie-hoz fordult, és *sotto voce* azt mondta: – Nem ugranátok át hozzánk, lányok, egy kávéra? Leadom a drótot Kaynek és Haraldnak. – Dottie tétovázott; talán valóban ez lenne a legjobb, de nem akart Kay helyett határozni, aki esetleg szívesebben menne Julia nénihez. Lehangolta, hogy minden úgy összezavarodik, minden olyan bonyolult.

Ekkor panaszos csókahangján megszólalt Pokey Prothero. – Tinektek most el kell vonulni – nyafogta hirtelen, elnyomta a cigarettáját, és lornyonján keresztül úgy szemlélte az ifjú párt, mint akit váratlanul valamilyen sérelem ért. Bízzuk Pokeyra, gondolták a lányok, és mindannyian megkönnyebbültek. – De hova menjünk, Pokey? – kérdezte Kay mosolyogva. – Na, Pokey, hova menjünk? – csatlakozott Harald. Pokey tűnődött. – Menjetek a Vidám Parkba – mondta. A kijelentés cáfolhatatlanul, magától értetődően logikus hangzása, ami általában öregekre és gyerekekre jellemző, egy pillanatra mindenkinek elállította a lélegzetét. – Micsoda ragyogó ötlet! – kiáltott Kay. – Metróval? – A Brighton Expresszel, a Flatbush Avenue irányában – zendített rá Harald. – Átszállás a Fulton utcánál. – Pokey, te zseni vagy – mondta mindenki, óriási megkönnyebbüléssel. Harald kifizette a számlát, és a hullámvasutak taglalásába fogott, mérlegelve a Forgószél, illletve a Villám viszonylagos előnyeit. Előkerültek a púdertartók; felcsatolták a szőrméket, a szoba teli lett mozgással, nevetéssel. – Hogyan is jutott Pokey eszébe? – A tökéletes esküvő tökéletes befejezése. – Ragyogó ötlet – visszhangzott mindenünnen, miközben felhúzták a kesztyűjüket.

A társaság az utcára tódult, a rádiós, aki a ruhatárban hagyta a fényképezőgépét, felvételeket készített a járdaszélen, a ragyogó júniusi napsütésben. Aztán mindannyian lesétáltak a Nyolcadik utcán a metró Astor Place-i megállójához, közben a járókelők megfordultak és utánuk bámultak,

míg el nem tűntek a forgókereszt irányában. – Kay dobja el az esküvői csokrát! – sivított Libby MacAusland, s úgy feszítette meg hosszú lábát, mint egy kosárlabda-középcsatár, miközben csődület támadt körülöttük. – Vassar-lány a drága kincsem, Vassar-lánynak párja nincsen – zendített rá a rádiós. Harald előhalászott két ötcentest, s az ifjú házasok áthaladtak a forgókereszten; Kay, aki, életében még nem volt ilyen csinos – ebben mindenki egyetértett –, magasra hajította a virágcsokrot, s az visszahullott a forgókereszt mögött várakozó lányokra. Libby felugrott és elkapta, bár az egyenesen a mögötte álló Priss felé röpült. És ebben a pillanatban Lakey lepett meg mindenkit; a barna papírcsomagokból, melyeket beadott a szálloda ruhatárába, rizs került elő. – Hát *ezért* szálltál ki! – kiáltott Dottie ámuldozva, miközben a lányok belemarkoltak a zacskóba, s a rizst az ifjú pár után hajították; a peronon záporoztak a fehér magvak, mikor a metró végre begördült. – Nahát, milyen banális! Ez egyáltalán nem vall rád, Eastlake! – fordult vissza és kiáltott oda Kay, miközben az ajtók már csukódtak, s szétoszlóban mindenki egyetértett azzal, hogy valóban egyáltalán nem vall Lakeyre, de akár banális, akár nem, pontosan erre volt szükség a felejthetetlen esemény méltó befejezéséhez.

MÁSODIK FEJEZET

Dottie először elég furcsán érezte magát a sötét előszobában, amint Kay esküvője után csupán két nappal lábujjhegyen megindult felfelé a lépcsőn abba a szobába, amellyel szemközt, Harald régi szobájában, Kayvel történt meg ugyanaz. Félelmetes érzés volt, ugyanúgy, mint amikor az egész csoportnak egyszerre jött meg; elfogta az embert a nőiség különös érzése, amelyet úgy befolyásolt a hold, mint az árapályt. Bizarr, oda nem illő ötletek cikáztak Dottie fejében, miközben a kulcs megfordult a zárban, és ő életében először egy férfi lakásán találta magát. Szentiványéj volt, a nyári napforduló, ilyenkor válnak meg a hajadonok kincsüktől, hogy termékennyé tegyék a vetést; Dottie ezt a *Szentiványéji álom*-hoz olvasta hozzá valahol. Shakespeare-tanára nagyon nagy jelentőséget tulajdonított az antropológiának, s megtanultatta velük a Frazerből az ősi termékenységi rítusokat, és hogy Európában szinte a mai napig óriási örömtüzeket raknak a parasztok a Gabonaszűz tiszteletére, majd együtt hálnak a földeken. Az egyetem, futott át Dottie agyán, miközben kattant a villanykapcsoló, majdhogynem *túlságosan* is gazdag élménytár volt a számára. Hemzsegtek agyában az érdekes gondolatok, melyeket csak a mamával oszthatott meg, de férfival sosem: az talán azt hinné, hogy elment az ember józan esze, ha a Gabonaszűzről kezdene mesélni neki, amikor épp a szüzességét készül elveszíteni. Még a csoporttársai is kinevetnék, ha Dottie bevallaná, hogy pontosan arra vá-

gyott, hogy egy jót dumcsizhasson Dickkel, aki olyan ijesztően jóképű és boldogtalan, s akitől oly sokat lehet kapni.

De a csoporttársak soha az életben nem hinnék el, hogy Dottie Renfrew idejött, ebbe a zsírszagot árasztó padlásszobába, egy férfival, akit alig ismer, aki nem titkolja a szándékát, aki rengeteget iszik, s aki szemmel láthatóan nem szerelmes belé. Amikor ilyen kegyetlenül megfogalmazta, maga is alig hitte, és énjének az a része, amelyik beszélgetni akart, még reménykedett, hátha nyerhet egy kis időt, ugyanúgy, ahogy a fogorvosnál is belefogott a napi aktualitások megtárgyalásába, hogy a fogorvos minél később kapcsolja be a fúrót. Dottie elvigyorodott. Micsoda bizarr hasonlat! Csak hallanák a csoporttársai!

És amikor megtörtént, egyáltalán nem úgy sült el a dolog, ahogy a csoporttársai vagy akár a mama elképzelték volna, nem volt közönséges, nem volt ocsmány, bár Dick eléggé felöntött a garatra. Rendkívül figyelmes volt, lassan, tárgyilagosan vetkőztette le, mintha csak a kabátját segítené le róla. Elvette a kalapját és a szőrmékét, a szekrénybe tette, aztán kigombolta a ruháját, mulatságosan komor arckifejezéssel, úgy, ahogy a papa kapcsolja be a mama ruháját, amikor vendégségbe mennek. Óvatosan lehúzta a ruháját, a címkéjére pillantott, majd újra Dottie-ra, mint aki egyeztetni akarja a kettőt, majd a ruhát biztos léptekkel a szekrényhez vitte, és egy vállfára akasztotta. Ezután minden egyes eltávolított ruhadarabot szertartásosan a karosszékre helyezett, de előbb összevont szemöldökkel szemügyre vette a ruhacímkéket. Ruhátlanul Dottie egy pillanatra elbátortalanodott, de a férfi rajtahagyta a kombinéját, éppúgy, ahogyan az orvosi rendelőben csinálják, közben lehúzta róla a cipőt és a harisnyát, kikapcsolta a melltartóját, a harisnyatartóját, úgyhogy végül, amikor átemelte a fején a kombinét, óvatosan, hogy össze ne kócolja a frizuráját, a lány alig reszketett, ahogy ott állt a férfi előtt csupaszon, csak egy gyöngy-

sorral a nyakán. Talán az tette Dottie-t bátorrá, hogy minden olyan volt, mint az orvosnál, vagy hogy Dick olyan szenvtelen és személytelen volt, ahogyan csak a modellt nézi az ember a rajzórákon. Dick hozzá sem ért, mialatt vetkőztette, csak egyszer súrolta véletlenül a bőrét. Aztán könnyedén megcsipkedte telt melleit, s azt mondta, engedje el magát, éppúgy, mint dr. Perry szokta mondani, amikor az isiászát kezeli.

Átnyújtott neki egy metszetalbumot, hogy nézegesse, és kiment a fürdőszobába. Dottie ott ült a karosszékben, és igyekezett nem hallgatózni. Ölében a könyvvel, alaposan szemügyre vette a szobát, hogy ezáltal jobban megismerje Dicket. Egy szoba rengeteget elárul a lakójáról. Tetőablaka volt, s egy óriási északra néző ablaka, férfi lakóhoz képest meglepően tiszta állapotban; volt ott egy rajztábla, azon valami munka, amit Dottie nagyon szeretett volna szemügyre venni, egy hosszú, sima asztal, olyan vasalóasztalféle, vászonfüggöny, vászontakaró az egyszemélyes ágyon. A komódon nagyon feltűnő, sima, rövid frizurás szőke nő fényképe állt bekeretezve; ez biztosan Betty, a feleség. A falra tűzve egy másik fénykép, amely mintha szintén őt ábrázolná fürdőruhában, és néhány aktvázlat, Dottie majd elsüllyedt arra a gondolatra, hogy tán azok is Bettyt ábrázolják. Mindent elkövetett, nehogy szerelemről kezdjen ábrándozni, vagy hogy az érzései összekuszálódjanak, mert tudta, hogy Dick ennek nem örülne. Egyszerű testi vonzalom, ismételgette magában, miközben igyekezett higgadt és fegyelmezett maradni, bár a szíve nagyon kalapált; de most hirtelen, amikor már késő volt a visszavonulásra, elveszítette a hidegvérét, és féltékeny lett. S ami még ennél is rosszabb, rájött hogy ez a Dick azért valahogy olyan *különös*. Kinyitotta az ölében heverő albumot, és abban még több aktra bukkant, melyeket valami modern művész szignált, akinek még a nevét se hallotta! Egy másodperccel később már azt sem tudta,

mire számított, mindenesetre Dick visszatérte kevésbé esett neki rosszul.

Fehér alsónadrágban jött vissza, karján egy hotel nevét viselő törülközővel, amit az ágyra terített, felhajtva az ágytakarót. Elvette a könyvet Dottie-tól, és az asztalra tette. Aztán ráfektette Dottie-t a törülközőre, és barátságosan ismét felszólította, hogy engedje el magát; ő maga várt egy pillanatig, mosolyogva, csípőre tett kézzel végignézett a lányon. Dottie megpróbált egyenletesen lélegzeni, s eszébe idézve, hogy milyen jó alakja van, válaszképpen halovány mosolyt erőltetett az ajkára. – *Semmi sem fog történni, ha te nem akarod, bébi.* – E könnyedén hangsúlyozott szavakból megsejtette, hogy milyen rémült és bizalmatlan képet vághat. – Tudom, Dick – válaszolta erőtlenül, cérnavékony hangon, hálásan, életében először ejtve ki a férfi keresztnevét. – Kérsz egy cigarettát? – Dottie megrázta a fejét, majd visszahanyatlott a párnára. – Akkor minden rendben? – Minden rendben. – Amint Dick megmozdult, hogy eloltsa a lámpát, Dottie-t hirtelen elöntötte az izgalom hulláma, pontosan ott belül, éppúgy, mint akkor, az olasz vendéglőben, amikor Dick megkérdezte: – Volna kedved feljönni a lakásomra? – és mély, homályos tekintetét a lányra szegezte. Most megfordult, és ismét őt nézte elszántan, a keze a lámpán nyugodott; Dottie pupillája csodálkozóan kitágult a különös érzéstől, amely úrrá lett rajta, mintha lángba borult volna ott, az ágyékában; a férfira bámult, támaszt keresve; nagyokat nyelt. Válaszképpen Dick eloltotta a lámpát, s a sötétben közeledett felé, levetve az alsónadrágját.

Ettől a fordulattól Dottie-n egy pillanatra erőt vett a félelem. Férfinak *azt* a részét még sohasem látta, csak szobrokon, meg egyszer hatéves korában, amikor rányitott a papára a fürdőszobában, de gyanította, hogy az valami csúnya dolog, sötéten vöröslő és durva szőrzet veszi körül. Így aztán nagyon hálás volt, amiért megkímélték a látványtól, úgy

érezte, nem tudná elviselni, s félénken még a lélegzetét is visszatartotta, amint az idegen test fölébe került. – Tedd szét a lábadat – vezényelte Dick, s a lány engedelmeskedett. A férfi a kezével simogatta ott lent, dörzsölgette, cirógatta; a lány még jobban szétvetette a lábát, és gyönge, nyöszörgő hangokat hallatott, mintha azt akarná, hogy Dick hagyja abba. Hál' istennek el is vette a kezét, valamit matatott; aztán Dottie érezte, hogy *az*, amitől úgy rettegett, a testébe hatol; megmerevedett, begörcsölt. – Lazíts – suttogta a férfi. – Felkészültél. – Meglepően meleg volt és sima, de borzasztóan fájt, nyomta, döfte. – Az istenit – mondta Dick. – Lazíts. Csak nehezíted. – Pontosan ekkor Dottie halkan felsikoltott; az a valami egészen beléhatolt. A férfi Dottie szájára tette a kezét, aztán maga köré kulcsolta a lábát, s elkezdett benne oda-vissza mozogni. Először annyira fájt, hogy Dottie minden lökésnél összerándult, s megpróbált elhúzódni, de a férfi csak elszántabb lett. Aztán, miközben Dottie még egyre azon imádkozott, hogy legyen már vége, csodák csodája, egy kicsit mintha megtetszett volna neki a dolog. Rájött az ízére, s válaszképpen az ő teste is mozgásba lendült, amint a férfi újra meg újra lassan feltolta benne *azt*, majd lassan visszahúzta, mintha csak egy kérdést ismételgetne. Dottie szaporábban lélegzett. Minden elnyújtott lökés, mint a vonóhúzás a hegedűn, azzal járt, hogy már előre reszketett a következőért. Aztán hirtelen hosszú, fékezhetetlen rángások ragadták el, szégyellte, mint a csuklást, mihelyt elmúlt, mert úgy tűnt, mintha Dick személyéről közben teljesen megfeledkezett volna; és ő, mintha csak megérezné, gyorsan elhúzódott tőle, s *azt* a részét Dottie hasára nyomta, ahol tovább lökődte és sulykolta a lány bőrét. Aztán Dick megvonaglott és felhördült, s Dottie érezte, hogy valami nedves és ragacsos ömlik végig a hasán.

Néhány másodperc telt el, a szobában teljes csend; a tetőablakon át Dottie megpillantotta a holdat. Ott feküdt,

Dick teljes súlyával még mindig ránehezedett, s úgy érezte, valami nem sikerült – talán az ő hibájából. A férfi félrefordította az arcát, úgyhogy Dottie nem láthatta, s mellkasa úgy szorította a lány mellét, hogy lélegezni is alig tudott. Mindkettőjük teste nyirkos volt, s a férfiról a hideg veríték a lány arcába folyt, összetapasztotta a haját, kis patakká vált a mellei között; az ajkát sós íz mardosta, amely halványan a könnyekre emlékeztette. Szégyellte, hogy boldognak érzi magát. Világos, hogy Dick nem találja őt kielégítő partnernek, különben mondana valamit. Lehet, hogy a nőnek nem kell mozogni? – Az istenit – mondta Dick morózusan, mikor pedig ő okozott fájdalmat neki, mintha csak azt mondaná: – Az istenit, miért nem kész időben a vacsora? – vagy valami hasonlóképpen kiábrándítót. Lehet, hogy azzal rontott el mindent, hogy felsikoltott? Vagy esetleg a végén követett el valami hibát? Arra gondolt, bárcsak a könyvek valamivel világosabban mondanák el a dolgot; a Krafft–Ebing, amit Kay és Helena egy antikváriumban talált, és amelyből hangosan olvastak fel részleteket, mintha roppant mulatságosak volnának, leginkább olyan ocsmányságokat írt le, hogy férfiak tyúkokkal szeretkeznek, és még arról sem mondta el pontosan, hogyan. Reménytelen irigységgel töltötte el az a szőke ott a komódon; Dick e percben talán éppen keserű összehasonlítgatásokat tesz. Érezte a férfi leheletét, és a hullámokban érkező, áporodott alkoholszagot. Az ágyból is valami különös, átható szag áradt, és Dottie rettegett, hátha tőle ered.

Az a rémes ötlete támadt, hogy Dick elaludt, s óvatosan mocorogni kezdett, hogy kiszabadítsa magát a férfi alól. Összetapadt, nyirkos bőrük cuppogott, amint Dottie megpróbált félrehúzódni, de a férfit nem sikerült legörgetnie magáról. Ekkor már tudta, hogy alszik. Biztosan fáradt – mondta magában megbocsátón; olyan karikás volt a szeme. De a szíve mélyén érezte, hogy Dicknek nem kellett volna

úgy elaludnia rajta, mint akit fejbe vertek; ez volt a végső bizonyíték, ha még kétségei lettek volna, hogy Dick számára semmit sem jelent. Ha holnap reggel hűlt helyét leli, talán örülni is fog. De az is lehet, hogy arra sem fog emlékezni, kit is hozott fel magával; Dottie-nak sejtelme sem volt, mennyit ivott a férfi, mielőtt találkoztak a vacsora előtt. Attól tartott, hogy Dick egyszerűen kinyúlt az italtól. Saját méltóságának megmentésére egyetlen megoldást látott: hogy a sötétben felöltözzék, és kisurranjon a lakásból. De meg kell találnia a fürdőszoba ajtaját, valahol a sötét hallban. Dick horkolni kezdett. A ragacsos folyadék megszáradt, és felrepedezett Dottie hasán; érezte, nem mehet vissza a Vassar Klubba, míg le nem mosta. Aztán szinte a legrémesebb gondolat ötlött az eszébe. Hátha már akkor megindult belőle, amikor a férfi még benne volt? Vagy ha olyan gumiizét használt, s az elszakadt, amikor Dottie úgy vonaglott, és ezért húzódott vissza Dick olyan hirtelen? Hallott már olyan esetekről, hogy a gumi elszakadt, eresztett, a nő pedig egyetlen csepptől teherbe esett. Dottie a végsőkig elszántan hánykolódott és fészkelődött, hogy kiszabadítsa magát, végre Dick felemelte fejét a holdfényben, s rábámult, anélkül, hogy felismerte volna. Szóval minden igaz, gondolta Dottie gyászosan; egyszerűen elaludt, róla meg elfeledkezett. Megpróbált lecsusszanni az ágyról.

Dick felült, és a szemét dörgölte. – Á, te vagy az, Boston – motyogta, s átfogta a lány csípőjét. – Ne haragudj, hogy kinyiffantam. – Felkelt, és felgyújtotta a kislámpát. Dottie gyorsan betakarózott, és elfordította a fejét; még most is szégyellte, hogy csupaszon látja a férfit. – Haza kell mennem, Dick – mondta józanul, s lopva a karosszéken összehajtogatott ruháira sandított. – Még hogy *kell?* – kérdezte Dick gunyorosan; Dottie szinte látta, hogy összehúzza vöröses szemöldökét. – Ne fáradj azzal, hogy felöltözöl és lekísérsz – folytatta gyorsan és elszántan, tekintetét a szőnyegre sze-

gezve, ahol a férfi megvetette formás lábát. Dick lehajolt, és felemelte az alsónadrágját; a lány nézte, hogyan bújik bele. Aztán lassan felemelte a tekintetét s az találkozott a férfiéval. – Mi baj van, Boston? – kérdezte kedvesen. – Tudod, a lányok nem szoktak csak úgy hazaszaladni, az első éjszakán. Nagyon fájt? – Dottie a fejét rázta. – Vérzel? – kérdezte. – Mutasd, hadd nézzem. – Felemelte a lányt, s arrébb tette, az meg húzta maga után az ágytakarót; a törülközőn apró vérfolt látszott. – Igazi kékvér – mondta –, de csak egészen parányi. Betty úgy vérzett, mint egy disznó, amelyiknek átvágták a torkát. – Dottie egy szót se szólt. – Ki vele, Boston – szólt rá a férfi nyersen, s hüvelykujjával a bekeretezett fénykép felé bökött. – *Miatta* lógatod az orrod? – Dottie bátran nemet intett. Egyvalamit azért meg kellett kérdeznie. – Dick – a szemét szégyenkezve lehunyta –, nem gondolod, hogy irrigálnom kellene? – Irrigálnod? ismételte Dick elképedve. – Miért? Minek? – Hát, csak mert ... *tudod* ... fogamzásgátlóként – motyogta Dottie. Dick rámeredt, aztán hirtelen nevetésben tört ki; levágta magát egy támlás székbe, s hátravetette formás fejét. – Drága kislány – mondta –, az imént a fogamzásgátlás legősibb módszerét alkalmaztuk. *Coitus interruptus*-nak nevezték a régi rómaiak, és nagy ocsmányság. – Azt hittem, hogy talán ... – mondta Dottie. – Ne hidd. Mit hittél? Szavamra, egyetlen sperma sem úszkál benned fölfelé, hogy megtermékenyítse feddhetetlen petéidet. Mint a bibliai férfiú, magvamat a földre hintettem, vagy még inkább a szépséges hasikádra. – Gyors mozdulattal, mielőtt Dottie megakadályozhatta volna, lehúzta róla a takarót. – Most pedig fedd fel a gondolataidat. – Dottie a fejét rázta és elpirult. Ha karóba húzzák, sem nyilatkozott volna; olyan iszonyatosan szégyellte magát; az „irrigálás" és „fogamzásgátlás" szavaktól is majd megfulladt. – Na most szépen tisztába teszünk – jelentette be Dick egypercnyi szünet után. Felvette fürdő-

köpenyét, papucsba bújt, s eltűnt a fürdőszobában. Sokára jött vissza, egy nedves törülközővel, és megtörölgette a lány hasát. Aztán megszárította, jó erősen dörzsölte a törülköző száraz végével, miközben leült mellé az ágyra. Ő maga sokkal frissebbnek tűnt, mintha megmosakodott volna, szájvíz és fogpor illata vette körül. Meggyújtott két cigarettát, az egyiket a lánynak adta, s egy hamutartót tett kettőjük közé.

– *Megvolt,* mi, Boston – jegyezte meg, az oktató elégedettségével. Dottie értetlenül pillantott rá; lehetséges, hogy arra gondol, ami vele történt, és amire még gondolni sem akart? – Hogyan? – motyogta. – Úgy értem, orgazmusod volt. – Dottie bizonytalanul, még mindig kérdő szándékkal köszörülte a torkát; értette már, ebben biztos volt, de az új szó zavarba ejtette. – Elélveztél – tette hozzá a férfi, élesebben. – Tanítják ezt a Vassarban? – Ó – mondta Dottie, szinte csalódottan, hogy ez minden. – Igazán . . . ? – Nem tudta befejezni a kérdést. – Igazán – bólintott Dick, – Nekem legalábbis úgy tűnt. – Akkor ez normális dolog? – ezt mindenképpen tudni akarta, de máris jobban érezte magát. Dick vállat vont. – A tiédhez hasonló neveltetésben részesült lányoknál nem. Általában először sohasem. Minden látszat ellenére valószínűleg erősen szexuális beállítottságú vagy.

Dottie még jobban elpirult. Kay szerint az orgazmus egészen rendkívüli valami, amit a férj csak felesége vágyait behatóan tanulmányozva, és testét kezével türelmesen ingerelve tud előidézni. Ezektől a fogalmaktól Dottie még gondolatban is elborzadt. A Krafft–Ebingben egy irtózatos, latinul írt rész Mária Teréziával foglalkozott, meg azzal, amit az udvari orvos mondott, hogy mit tegyen a császárnő férje. Dottie csak átfutotta, aztán igyekezett elfelejteni. De még a mama is tett valami megjegyzést, hogy a kielégülés olyan valami, ami csak hosszú idő és gyakorlat után érhető el, s hogy a szerelem nagy szerepet játszik benne. De mikor a

mama beszélt a kielégülésről, nem volt egészen világos, mit is ért rajta, és Kay sem beszélt világosan, csak amikor a könyvekből idézett. Polly Andrews egyszer megkérdezte, hogy ez vajon ugyanaz az érzés-e, mint mikor smárolás közben elfogja az embert a szenvedély (ez akkor történt, amikor Polly éppen menyasszony volt), s Kay azt mondta, hogy igen, nagyjából ugyanaz, de Dottie most arra gondolt, hogy Kay tévedett, vagy valamilyen oknál fogva nem akarta megmondani Pollynak az igazat. Dottie-t jó egynéhányszor elfogta a szenvedély, ha egy nagyon jóképű fiúval táncolt, de az valami egészen más volt, mint amire most Dick gondolt. Az ember szinte azt hinné, hogy Kaynek fogalma sem volt arról, amiről beszélt. Vagy pedig Kay és a mama valami egészen másról beszéltek, és amit ő Dickkel tapasztalt, az *abnormális*. Pedig Dick igen elégedettnek látszott, amint ott ült, és eregette a füstkarikákat; ő, aki külföldön is élt, talán sokkal többet tud, mint a mama és Kay.

– Min töprengsz, Boston? – Dottie összerezzent. – Az erősen szexuális beállítottság – mondta a férfi gyengéden – nagyszerű dolog a nőknél. Nincs mit szégyellni rajta. – Elvette a lány cigarettáját, eloltotta, és a vállára tette a kezét. – Fel a fejjel – mondta. – Amit érzel, az természetes. „Post coitum, omne animal triste est", ahogy a római költő mondta. – Lecsúsztatta kezét a lány vállán, s óvatosan megérintette a mellbimbóját. – A tested meglepett ma éjjel. Meg kell tanulnod bánni vele. – Dottie bólintott. – Egészen puha – mormogta Dick, s a mellbimbót a hüvelyk- és mutatóujja közé fogta. – Most a lelohadást tapasztalod. – Dottie elképedten levegőért kapkodott; minden kétsége eloszlott. Amint a férfi tovább birizgálta, a mellbimbója megkeményedett. – Erektív szövet – hangzott az információ, s a férfi megérintette a másik mellét. – Látod – szólt, s mindketten lefelé néztek. A két mellbimbó tömören, keményen állt, rózsaszínű libabőrös sáv vette körül meg néhány sötét szőr-

szál. Dottie feszülten várakozott. Nagyon megkönnyebbült: Kay is ugyanezeket a kifejezéseket idézte a házassági kézikönyvekből. Ott belül ismét könnyű remegést érzett. Az ajka szétnyílt. Dick mosolygott. – Érzel valamit? – kérdezte. Dottie bólintott. – Szeretnéd újra? – kérdezte, s most a kezével próbálkozott. Dottie megmerevedett; összeszorította a combját. Szégyellte azt a hirtelen rátörő érzést, amit a férfi mutatóujja váltott ki belőle. De Dick nem vette el a kezét a lány összezárt combjai közül, másik kezével megragadta a lány jobb kezét, a fürdőköpeny nyílásába vezette, s odaszorította, arra a részre, amely puha volt és ernyedt, és olyan aranyos, de igazán, ahogy felkunkorodott, mint egy kövér hernyó. Ült a lány mellett, az arcába nézett, miközben ott lenn egyre cirógatta, s a lány kezét is szorosabbra fogta magán. – Van ott egy kis taréj – suttogta Dick. – Azt simogasd az ujjaddal. – Dottie csodálkozva engedelmeskedett; érezte, hogy amit simogat, az kissé megmerevedik, s ez különös büszkeséggel töltötte el. Hadakozott a férfi csiklandozó hüvelykujja okozta érzés ellen, ott, a lába között; de amint magán érezte a férfi tekintetét lehunyta a szemét, és szétvetette a lábát. Dick elereszteté a kezét, s ő zihálva visszahanyatlott az ágyra; Dick hüvelykujja folytatta játékát, s Dottie is átadta magát neki, egész figyelmét feszülten erre az érzésre összpontosította, amely hirtelen ideges, verdeső vonaglást váltott ki belőle; a teste magasra ívelt, és megfeszült, aztán elcsendesedett. Amikor Dick ismét meg akarta érinteni, Dottie erőtlenül ellökte magától. – Ne – nyöszörögte, s a hasára fordult. Ez a második kielégülés, amelyre ráismert az elsőről, bár nem volt egészen ugyanaz, nyugtalanná tette és megzavarta; nem volt olyan izgalmas, inkább csak véget nem érően csiklandozta, mint amikor az embernek sürgősen vécére kell mennie. – Na, hogy ízlett? – kérdezte Dick, s megfordította a lány fejét a párnán, úgy, hogy többé ne tudjon elrejtőzni. Dottie rágondolni sem bírt

arra, hogy a férfi mindvégig őt nézte, miközben *azt* csinálta. Lassan kinyitotta a szemét, s úgy határozott, hogy megmondja az igazat. – Nem annyira, mint a másik, Dick. – Dick nevetett. – Aranyos, normális kislány. Vannak nők, akik ezt jobban kedvelik. – Dottie megborzongott; nem tagadhatta, hogy ez is izgalmas volt, de szinte perverzitásnak tűnt. Dick a gondolataiban olvasott. – Csináltad már valaha lánnyal, Boston? – Maga felé fordította a lány fejét, hogy alaposabban kifürkészhesse a gondolatait. Dottie elvörösödött. – Jóságos ég, dehogyis. – Egészen lángba borultál. Ezt meg mivel magyarázod? – Dottie egy szót sem szólt. – Hát magadnak csináltad-e már? – Dottie hevesen megrázta a fejét; ez a feltételezés sértette. – Álmodban? – Dottie vonakodva bólintott. – Egy kicsit. Nem végig. – A Chestnut Street-i szűz gazdag erotikus fantáziája – jegyezte meg Dick, nyújtózkodva. Felkelt, odament a komódhoz, és elővett két pizsamát, s az egyiket odatolta Dottie-nak. – Vedd fel, és menj a fürdőszobába. A ma esti lecke véget ért.

Dottie magára zárta a fürdőszoba ajtaját, és szemlét tartott. – Ki gondóta vóna – idézte Pokey Protherót, amint bambán a tükörbe bámult. Pirospozsgás arca, dús szemöldöke, hosszú, egyenes orra, sötétbarna szeme jellegzetesen bostoni volt, mint mindig. Valamelyik csoporttársa azt mondta, hogy olyan, mint aki a hagyományos négyszögletes egyetemi kalapban született. Volt valami magisztrális a megjelenésében, maga is látta: a fehér férfipizsamában, a gallér fölött élesen előreugró New England-i állával olyan volt, mit egy öreg bíró vagy egy kerítésen ülő feketerigó – a papa néha azzal ugratta, hogy ügyvédnek kellett volna lennie. Pedig a mókakedvelő gödröcskék is ott bujkáltak az orcáján, és mennyire szeretett táncolni és énekelni – attól félt, tán kettős személyisége van, igazi Jekyll és Hyde. Elgondolkodva kiöblítette a száját Dick szájvizével, hátrahajtotta a fejét, és gargarizált. Egy darabka vécépapírral letö-

rölte a maradék rúzst a szájáról, s érzékeny bőrét féltve, aggodalmasan sandított a szappantartóban álló szappanra. Borzasztóan kell vigyáznia, de látta, hogy a fürdőszoba makulátlanul tiszta, s mindenütt kidekorálva a házinéni feliratával: „Kérem, úgy hagyja ott ezt a helyiséget, ahogyan a későbbiekben találni szándékozik. Köszönöm az együttműködést"; „Kérem, hogy zuhanyozás után használja a lábtörlőt. Köszönöm." A házinéni biztosan nagyon felvilágosult gondolkodású, ha nem tiltakozik a hölgylátogatók ellen. Hiszen Kay egész hétvégeket töltött itt Haralddal.

Arra nem szívesen gondolt, hogy Dicknek milyen női látogatói voltak Bettyn kívül, akit már említett. Hátha Lakeyt is felhozta akkor éjjel, amikor őt hazakísérték? Nehezen lélegzett, a mosdónak dőlt, és idegesen vakargatta az állát. Lakey persze nem hagyta volna, hogy azt tegye, amit *vele* tett; Lakeyvel nem is merte volna, vélte Dottie. Gondolatainak menete túlságosan nyugtalanító volt, ezért nem is követte. Azt vajon honnan tudta, hogy *ő* majd hagyja? Egyvalamit nagyon furcsállt, amire nem is gondolt szívesen; Dick valójában egyetlenegyszer sem csókolta meg. Magyarázat persze van rá; talán nem akarta, hogy megérezze az alkohol szagát, vagy talán neki is kellemetlen a lehelete?... Nem, mondta Dottie határozottan; abba kell hagyni az ilyen találgatást. Egy dolog biztos, mindenki láthatja: Dicket megsebezték, nagyon megsebezték, ismételte bólogatva, egy nő, vagy talán többen is. Ezért viselkedik vele, Dottie-val, olyan önfejűen. Ha nem akarja megcsókolni, ez az *ő* dolga. Miközben elővette zsebfésűjét, és bontani kezdte a haját, kristálytiszta alt hangján dudorászta: „Ő az a férfi, akinek én kellek, één." A hosszú pizsamában csetlett-botlott, de vidáman tánclépésben ment az ajtóhoz. Pattintott az ujjával, miközben meghúzta a lámpa zsinórját.

Miután elhelyezkedett a keskeny ágyon, a mélyen alvó Dick mellett, Dottie csapongó gondolatai gyengéden a ma-

ma felé szálltak, aki 1908-ban végzett. Bármennyire szeretett volna minél gyorsabban elaludni a *fárasztó* nap után, hogy másnap üde legyen, vágyott rá, hogy megbeszélje, megossza az éjszaka élményeit azzal, aki számára a világ legdrágább teremtése volt, aki soha nem ítélte el, nem ellenőrizte a tetteit, s aki mindig borzasztóan kíváncsi volt a fiatalok dolgaira. Képzeletben visszafelé követve beavattatásának útját, Dottie fel akarta vázolni a színhelyét a mamának: a kopár szobát, mélyen bent Greenwich Village nyugati csücskében, a vászon ágytakaróra hulló holdsugarat, a rajzasztalt, a karosszéket a tiszta, ponyvaszerű védőhuzattal, aztán Dicket, ezt a furcsa embert, nyugtalan, finom vonásaival és szokatlan kifejezéseivel. Oly sok apró részlete volt az elmúlt három napnak, ami érdekelné a mamát: az esküvő meg a délután, amikor Dickkel és Lakeyvel a Whitney Múzeumba mentek, aztán hármasban együtt vacsoráztak a jópofa olasz vendéglőben, ahol biliárdasztal állt a bejáratnál, és fehér kupában hozták a bort, s ő csak hallgatta, amint Dick és Lakey a művészetről vitatkozott; és hogy másnap a Modern Múzeumba mentek, ismét hármasban, meg egy modern szoborkiállításra, s hogy Dottie mennyire nem is gyanította, hogy a férfi *rá* gondol, mert látta, menynyire lenyűgözte Lakey (kit nem nyűgözött le?), s hogy még akkor is mennyire biztos volt ebben, amikor ma reggel Dick megjelent a hajónál, hogy elbúcsúzzék Lakeytől, azzal az ürüggyel, hogy néhány párizsi festő címét akarja megadni neki, akikkel érdemes megismerkednie. Még ott a kikötőben is – miután a hajó elindult, valami kiábrándulásfélét hagyva maga után –, mikor a férfi megkérte, hogy este vacsorázzék vele ugyanabban az étteremben (milyen nehezen talált oda taxival a New Westonból!), akkor is úgy érezte, hogy ez csak azért van, mert Lakey barátnője. Frászban volt, hogy egyedül lesz vele, mert félt, hogy a férfi unatkozni fog. S Dick meglehetősen csendes volt, és szórakozott, míg-

nem egyenesen a szeme közé nézett, és előrukkolt a kérdéssel: *Volna kedved feljönni a lakásomra?* El lehet valaha is felejteni azt a közömbös hangot, ahogyan kérdezte?

A mamát kétségkívül megdöbbentené az a tény, hogy kezdettől fogva egyik fél részéről sem volt szó érzelmekről. Hallotta saját mély hangját, amint csinos, csillogó szemű szülőjének elmagyarázza, hogy ő és Dick egészen más alapon „éltek együtt". Dick, szegény fiú, jelentette ki higgadtan, még most is szerelmes az elvált feleségébe, s mi több (gyürkőzött neki Dottie egy mély lélegzettel), komoly érzelmekkel viseltetik Lakey iránt, aki ebben a tanévben az ő *legjobb* barátnője volt. Képzeletében anyja kék szeme tágra nyílt, s arany fürtjei együtt remegtek alig észrevehetően reszkető fejével, amint Dottie lendületesen előrehajolva ismételgette: – Igen, mama, meg is mernék esküdni rá. Komoly érzelmekkel viseltetik Lakey iránt. Akkor este is teljesen tisztában voltam ezzel. – Ez a képzeletbeli jelenet a mama kicsiny nappali szobájában játszódott le a Chestnut Street-i lakásban, bár a mama valójában már a gloucesteri nyaralóban volt, ahová holnap vagy holnapután Dottie-nak is meg kell érkeznie: az apró termetű Mrs. Renfrew csináltatott kobaltkék ír vászonruháját viselte, csupasz karja napbarnított volt a golfozástól; Dottie fehér cápabőr sportruhájában volt és barna-fehér papucscipőben. Végére ért a mondókájának, a cipője orrát bámulta, ruhája ráncait tapogatta, s közben türelmesen várta, hogy anyja megszólaljon. – Igen, Dottie, világos. *Azt hiszem,* meg tudom érteni. – Azután halkan, dallamosan tovább beszélgettek, az anyja kissé szaggatottan, Dottie pedig dünnyögve. A hangulat súlyos volt, töprengő. – Biztos vagy benne, drágám, hogy a szűzhártya átszakadt? – Dottie jelentőségteljesen bólintott. Mrs. Renfrew, akinek misszionárius orvos volt az apja, fiatal korában maga is beteges volt, s ettől a dolgok testi oldala még mindig némi szorongással töltötte el.

Dottie nyugtalanul forgolódott az ágyban. – Imádni fogod a mamát – mondta Dicknek gondolatban. – Fantasztikusan életvidám teremtés, és sokkal csinosabb, mint én: kis termetű, ragyogó az alakja, a szeme kék, a haja szőke, nemrég kezdett őszülni. Fiatalkori betegességéből pusztán akaraterővel kigyógyította magát, amikor negyedéves korában megismerkedett a papával, pedig az orvosok épp akkoriban mondták neki, hogy ki kell maradnia az iskolából. Úgy határozott, hogy ha valaki beteg, az ne menjen férjhez, ezért aztán meggyógyult. Őszintén hisz a szeretetben; mi mindannyian hiszünk. – Ezeknél a szavaknál Dottie elpirult, és törölte az utolsó szavakat. Dicknek nem szabad azt hinnie, hogy Dottie tönkreteszi a kapcsolatukat azzal, hogy beleszeret; egy ilyen megjegyzés végzetes lehet. Hogy lássa, nincs semmi veszély, a legjobb lenne tán, határozta el Dottie, ha megfogalmazna valami nyilatkozatot, amely tisztázza az álláspontját. – Azonkívül nagyon vallásos is vagyok, Dick – fogalmazott bocsánatkérő mosollyal. – De azt hiszem, panteisztikusabb vagyok a legtöbb hivőnél. Kedvelem az egyházi szertartásokat, de vallom, hogy az Isten mindenütt jelen van. Az én generációm kicsit más, mint a mamáé. Úgy érzem – mindannyian úgy érezzük –, hogy a szerelem és a szex lehet két teljesen külön dolog is. Nem szükségszerűen az, de lehet. Nem erőltethetjük, hogy a szex végezze a szerelem dolgát, vagy a szerelem a szex dolgát – jó gondolat, nem? – tette hozzá sietve, kissé ideges nevetéssel, mert a forrásai kezdtek kiapadni. – Az egyik idősebb tanár mondta Lakeynek, hogy az embernek szerelem nélkül kell élnie, meg kell tanulnia, hogy meglegyen nélküle, azért, hogy *vele* élhessen. Lakeynek ez borzasztóan tetszett. Neked is ez a véleményed? – Dottie képzeletbeli hangja mindinkább elbátortalanodott, miközben a mellette alvó férfinak kínálgatta a filozófiáját.

Képzeletben ki merte ejteni Lakey nevét a szerelemmel

kapcsolatban, mert meg akarta mutatni, hogy nem féltékeny a fekete szépségre – Dick csak így emlegette, nem tetszett neki a Lakey becenév. Azt Dottie mindenesetre észrevette, hogy valahányszor Lakey Dickre pillantott, a férfi önkéntelenül azonnal megigazította a nyakkendőjét, mint aki megpillantja magát a metró ablakában. És mindig olyan komoly volt vele, nem gúnyolódott, nem volt morcos még akkor sem, ha nem értettek egyet valamilyen művészeti kérdésben. S mégis, amikor ott integettek a rakparton, és Dottie többször elmotyogta, csak hogy a férfi bizalmába férkőzzön, s hogy Lakey közös élményükké váljék: – Hát nem megkapó? – Dick csak rángatta a vállát, mintha Dottie boszszantaná. – Esze az van – vetette oda, amikor Dottie utoljára emlegette.

Most, hogy Lakey a messzi vizeken hajózott, *ő* pedig itt feküdt Dick mellett a meleg ágyban, Dottie új elmélettel próbálkozott. Lehetséges, tette fel magának a kérdést, hogy Dick plátói vonzalmat érez Lakey iránt, hozzá meg inkább testileg vonzódik? Lakey rém intelligens, rengeteget tud, de legtöbben ridegnek tartják. Lehetséges, hogy Dickben a művész csodálta Lakey szépségét, más vonatkozásban viszont Dottie-t jobban kedveli? Ez azonban nem volt valami meggyőző, még ha Dick mondott is olyasmit, hogy Dottie-nak meglepetést okozott a teste, meg hasonlók. Kay szerint egy tapasztalt férfinak fontosabb a nő kielégítése, mint a saját kielégülése, de Dicket (Dottie a torkát köszörülte) egyáltalán nem ragadta el a szenvedély, még akkor sem, amikor őt olyan izgalomba hozta. Elsápadt, amikor eszébe jutott Kay. Kay nyersen kimondaná, hogy Dottie-ból hiányzik Lakey „fényereje", s hogy Dicknek nyilvánvalóan csak Lakey helyett van rá szüksége, mert Lakey túlságosan nagy kockázat, *túlságosan* gyönyörű és gazdag és lenyűgöző ahhoz, hogy felhozhassa ebbe a kopár, bútorozott szobába. – Dicknek nem kell olyan nő, aki érzelmileg is hat rá – szinte hallotta

Kay magabiztos, vadnyugati hangját –, márpedig Lakeyvel ez elkerülhetetlen volna – tudod, Renfrew. Te meg csak pótlék vagy a számára, egy éjszakára szóló biztonsági szelep. – A magabiztos beszéd lehengerelte Dottie-t, mert érezte, hogy mennyire igaz. Kay talán még azt is mondaná, hogy Dottie csak meg akart „szabadulni" a szüzességétől, s erre Dicket használta eszközként.

Lehet, hogy ez is igaz – ez a rémes gondolat? Lehet, hogy Dick is csak így látja? Kay jót akart azzal, hogy mindent olyan világosan elmagyarázott, s a legborzasztóbb, hogy legtöbbször igaza volt. Vagy legalábbis mindig úgy *hangzott*, mintha igaza volna, mert annyira nem érdekelte, meg nem is vette észre, ha az ember lelkébe gázolt. Mihelyt Dottie Kayre hallgatott, ha csak képzeletben is, azonnal elveszítette magabiztosságát, és azzá vált, aminek Kay tartotta: bostoni vénlánnyá, akit „ezüst köldökzsinór" köt a mamához. A csoport összes gyenge tagjával hasonló volt a helyzet. Kay lehúzta róluk a szerelmi ügyeket – mondta egyszer Lakey –, és összemenve, megcímkézve adta vissza, mint a tisztító a mosott ruhát. Ez történt Polly Andrews eljegyzésekor is. A vőlegény családjában előfordultak elmebetegségek, s Kay annyi táblázatot mutatott Pollynak az öröklődésről, hogy Polly felbontotta az eljegyzést, összeroppant, és betegszobára kellett küldeni. És persze Kaynek igaza volt; azzal mindenki egyetérthet, hogy Mr. Andrews is épp elég nehéz eset, minek akkor beházasodni egy melankóliára hajlamos családba. Kay azt ajánlotta Pollynak, hogy éljen vele, ha szereti, aztán menjen férjhez később valaki máshoz, amikor majd gyereket akar. De Pollynak nem volt hozzá elég bátorsága, bár nagyon szerette volna megtenni. Lakey kivételével az egész csoport egyetértett Kayvel, legalábbis ami a házasságot illeti, de egyiküknek sem volt szíve Polly szemébe mondani. Általában ez volt a képlet: Kay habozás

nélkül kimondta, amit a többiek csak egymás közt suttogtak.

Dottie sóhajtott. Szerette volna, ha Kay sosem tudja meg, mi történt közte és Dick között. De hát ez alighanem elkerülhetetlen, lévén, hogy Dick Harald barátja. Nem mintha Dick elmondaná, ő úriember és tapintatos; valószínűbb, hogy Dottie fogja elmondani, mert Kay nagyszerűen ki tud szedni mindent az emberből. Végül elmondja neki az ember, mert sokkal kíváncsibb Kay véleményére, mint amennyire *nem* akarja hallani. Mert attól fél, hogy a végén még fél az igazságtól. Különben is, Dottie rájött, hogy nem is mondhatja el a mamának, vagy legalábbis még sokáig nem, mert a mama a generációs különbség miatt mégiscsak másképp látna mindent, mint Dottie, bár biztosan nagyon igyekezne; és csak aggasztaná és boldogtalanná tenné mindez. Meg akarna ismerkedni Dickkel, aztán a papa is megismerkedne vele, aztán a házasságról kezdenének ábrándozni, pedig az szóba sem jöhet. Dottie megint sóhajtott. Tudta, hogy valakinek el kell mondania – ha nem is a legintimebb részleteket, de magát az elképesztő tényt, hogy elvesztette a szüzességét –, és ez a valaki csakis Kay lehet.

Aztán Kay majd kitárgyalja őt Dickkel. Dottie ettől viszolygott leginkább; nem bírta elviselni azt a gondolatot, hogy Kay boncolgassa és elemezze őt, elmesélje betegségeinek történetét, a mama klubjait, a papa üzleti kapcsolatait s a család pontos társadalmi helyzetét Bostonban, amit Kay ugyancsak túlbecsült – nem voltak ők „brahminok", a szó maga is rémséges. Dottie tekintete földerült; Kay, minden látszólagos bennfentessége ellenére, olyan járatlan volt a klubok és a társasági élet dolgaiban. Valakinek meg kellene mondania neki, hogy ma már csak a legunalmasabb emberek, meg hát, mi tagadás, a kívülállók érdeklődnek az ilyesmi iránt. Szegény, derék Kay, jutott eszébe Dottie-nak félálmában, neki csak ötödszörre sikerült elveszítenie a szüzes-

ségét, és mennyi vér és fájdalom árán. Nem megmondta Lakey, hogy olyan a bőre, mint egy bölényé? A szexben – vélekedett Dottie – a férfit kell követni, mint a táncban. – Kay rémesen táncolt, és mindig ő akart vezetni. A mamának igaza van, mondta nyújtózkodva, már szinte álmában, *nagy* hiba, hogy hagyják a lányokat egymással táncolni, mint ahogy az a nem elsőrendű bentlakásos iskolákban gyakorta előfordul.

HARMADIK FEJEZET

– Szerezz be egy pesszáriumot – motyogta Dick búcsúzóul, amikor másnap reggel az ajtó felé terelte Dottie-t. A kijelentés teljesen elképesztette a lányt. Rémületében úgy értette, hogy a férfi azt mondja: – Szerezz be egy thesszáli juhot. – Riadt tudatán, mint egy vászonra kivetített diapozitív, átvillant egy bozontos emlősállat látomása meg mindenféle homályos földrajz- és történelemórai képzetek, nyomukban néhány borzasztó emlékfoszlány a Krafft–Ebingből, és az a lány, aki kecskét tartott a Vassarban. Az is lehet, hogy ez valami vicc, amit ismernie kellene, s ami a vénlányokat figurázza ki. Könnyek szöktek a szemébe, bár megpróbálta őket elrebbenteni. Nyilvánvaló, hogy Dick gyűlöli mindazért, ami az éjszaka történt; Kay mondta, hogy vannak ilyen férfiak; miután megadja magát az ember szenvedélyüknek, képesek „a szellemet mocsokká tékozolni".[1] A reggeli gyászos hangulatban telt, Dick készített el mindent a ruhásszekrényben tartott grillsütőn, nem hagyta, hogy a lány segítsen, rántottát csinált és kávét főzött, meg volt még maradék kávékuglóf; de se gyümölcs, se gyümölcslé. Evés közben alig beszéltek; Dick odanyújtotta neki az újság első felét, aztán csak ült ott a kávéjával, olvasta a sporthíreket és az apróhirdetéseket. Amikor Dottie oda akarta nyújtani neki a híreket tartalmazó részt, a férfi türelmetlenül visszalökte. Mégis mind ez ideig megpróbálta elhitetni magával, hogy Dick – mint a mama szokta mondani – egyszerűen

[1] Szabó Lőrinc fordítása. (Shakespeare: CXXIX. szonett.)

csak bal lábbal kelt fel; reggelenként néha a papa is morózus. Most azonban belátta, hogy nincs értelme tovább áltatnia magát; örökre elveszítette a férfit. Így köpenyben, kócosan, kegyetlen, maró mosolyával, keserű kötekedésével emlékeztette valakire. Hamlet – hát persze –, amikor szakít Opheliával. „Eredj kolostorba." „Én nem szerettelek." De ő nem mondhatta Opheliával: „Annál inkább csalódtam" (ami egyébként a legpatetikusabb pillanat az egész darabban, ebben az egész évfolyam egyetértett), hiszen Dick nem csalt, csakis ő bolondította magát. Csak bámulta a férfit, nagyokat nyelt; s egy könnycsepp gördült végig az arcán. – Az a női fogamzásgátló, az a dugasz – köpte ki Dick türelmetlenül. – Nőgyógyásztól kell szerezni. Majd Kay elmagyarázza.

Az agya kezdett megvilágosodni; a szíve tótágast állt. Az ilyen férfinál, mint Dick, trillázta Dottie női ösztöne, ez biztosan a szerelem nyelve. Azt azonban nem szabad kimutatni, hogy az ember bizonytalan egy férfiban, akár csak egy másodpercre is. – Igen, Dick – suttogta, keze az ajtókilincset szorongatta, beszédes szemét a férfira emelte, hogy gyengéden tudassa vele, milyen mélységesen áhítatos ez a pillanat, kettejük szerelmi záloga. Még szerencse, hogy Dicknek sejtelme sincs arról, hogy ő holmi juhról képzelődött! Arcának ragyogásától Dick rosszallóan összevonta a szemöldökét. – Tudod, Boston, hogy nem szeretlek – mondta figyelmeztetően. – Igen, Dick – válaszolt Dottie. – S neked is meg kell ígérned, hogy nem szeretsz belém. – Igen, Dick – ismételte a lány, halkabban. – A feleségem szerint gazember vagyok, de az ágyban még most is szeret. Ezt tudomásul kell venned. Ha ezt akarod, hát megkaphatod. – Akarom, Dick – mondta Dottie elhaló hangon, de rendíthetetlenül. Dick vállat vont. – Nem hiszek neked, Boston, de megpróbálhatjuk. – Az ajkán mélázó mosoly játszadozott. – A legtöbb nő nem veszi komolyan, ha közlöm a fel-

tételeimet. Aztán megbántódnak. Titokban arra számítanak, hogy majd beléjük szeretek. Nem szeretek beléjük. – Dottie meleg tekintete incselkedve nézett rá. – Hát Betty? – Dick a fénykép felé bökött a fejével. – Azt hiszed, belé szerelmes vagyok? – Dottie bólintott. A férfi komoly volt. – Megmondom neked – szólt. – Bettyt minden nőnél jobban szeretem. Tőle még mindig begerjedek; ha akarod, nevezd ezt szerelemnek. – Dottie lesütötte a szemét, és a fejét rázta. – De az életemen nem változtatok miatta, s ezért Betty bemondta az unalmast. Nem hibáztatom, az ő helyében én is ezt tettem volna. Betty ízig-vérig nő. Szereti a pénzt, a változatosságot, az izgalmat, kacatokat, ruhákat, a birtoklást. – Hüvelykujjával megdörzsölte az állát, mintha csak valami rejtvényt tanulmányozna. – Én gyűlölöm a birtoklást. Muris dolog, te biztosan azt hiszed, hogy azért gyűlölöm, mert a birtoklás stabilitást jelent, nem így van? – Dottie bólintott. – Csakhogy én *kedvelem* a stabilitást, ez a bökkenő! – Izgatott lett; beszéd közben a kezét tördelte. Dottie egyszeriben kisfiúsnak találta, olyan volt, mint azok a fiatal és gondterhelt mentőcsónakosok Cape Annen, akik néha betoppannak a nyaralójukba, hogy megbeszéljék a jövőjüket a mamával. Persze biztosan ő is volt mentőcsónakos, hiszen Marbleheadben nőtt fel, nyaralók között; erős úszóalkat, Dottie szinte látta maga előtt, amint a mentőcsónakban mereng, a jellegzetes piros zubbonyban – a mama azt mondta, ezekre a fiúkra néha egy életre rányomja a bélyegét ez a se ilyen, se olyan állapot: *együtt* vannak a nyaralókkal, de nem tartoznak *közéjük.*

– Én a férfiéletet kedvelem – mondta Dick. – A csapszékeket. A szabad eget. A halászást, vadászást. Kedvelem a férfibeszédet, amely sohasem akar kilyukadni sehová, csak köröz, köröz. Ezért is iszom. Párizs nekem való hely volt: festők, újságírók, fotósok tömkelege. Született számkivetett vagyok; ha van egypár dollárom vagy frankom, elé-

gedett vagyok. Mindig harmadrangú festő leszek, de tudok rajzolni, és tisztán, szépen dolgozom, becsülettel csinálom. De a változást gyűlölöm, Boston, s nem változom. S ezért teljes a csőd a nőkkel. A nők elvárják, hogy egy kapcsolat mindig jobb legyen, s ha nem lesz az, egyre rosszabbnak érzik. Azt hiszik, minél többször fekszem le velük, annál jobban megkedvelem őket, s ha nem kedvelem őket jobban, az azért van, mert elegem van belőlük. Pedig nekem egyre megy. Ha először jó volt, tudom, továbbra is jó lesz. Veled jó volt éjszaka, és tudom, ezután is jó lesz, ameddig csak idejársz. De ne ringasd magad olyan ábrándokba, hogy még jobb is lesz. – Hangja az utolsó szavaknál kegyetlen, fenyegető színt öltött; ott állt, és szigorúan nézett le a lányra, miközben alig észlelhetően himbálta magát a papucsban. – Rendben van, Dick – suttogta Dottie, és megérintette a kirojtosodott bojtot a férfi köpenyének széles selyemövén.

– Ha mindent beszereztél, idehozhatod, és nálam tarthatod a holmidat. Csak telefonálj, ha már voltál az orvosnál. – Dottie arcát megcsapta az előző éjszakai alkoholos lehelet; hátrált egy lépést, és elfordította a fejét. Remélte, hogy közelebbről megismeri Dicket, de a férfi különös filozófiájától most hirtelenében úgy érezte, hogy minden elsüllyed körülötte. Hogyan illeszkedik majd bele például Dick a nyári programjába? A férfi mintha fel sem fogná, hogy neki, mint mindig, most is fel kell mennie Gloucesterbe. Ha eljegyeznék egymást, Dick meglátogathatná, de erről persze nincs szó és nem is lesz soha; Dick épp most közölte vele. Legnagyobb rémületére most, hogy a férfi kijelentette, hogy a *saját* feltételei mellett elfogadja őt, Dottie-nak hátsó gondolatai támadtak: mi van akkor, ha egy olyan férfi vette el a szüzességét, aki rémülettel tölti el, s aki a saját véleménye szerint is megéri a pénzét? Egy pillanatra úgy érezte, hogy sarokba szorították, de jól belesulykolták

azt az elvet, hogy hiányos nevelésre vall azon elmélkedni, hogy hátha félreismertünk egy embert. – Nem randevúzgathatok veled – mondta a férfi, ezúttal kedvesebben, mintha csak a gondolataiban olvasna. – Csak arra kérhetlek, hogy gyere fel hozzám, valahányszor csak a városban vagy. Mindig örömmel látlak. Csak az ágyamat ajánlhatom fel neked. Nem járok színházba, bárokba meg vendéglőkbe is csak nagyon ritkán. – Dottie kinyitotta a száját, de Dick a fejét rázta. – Nem kedvelem azokat a hölgyeket, akik ki akarják fizetni a cechemet. Amit a plakátjaimmal és megbízatásaimmal keresek, az fedezi szerény szükségleteimet; a kocsi fenntartását, az italszámlámat meg néhány egyszerű konzervet. – Dottie összekulcsolt kezével sajnálkozó s lelkiismeret-furdalásról árulkodó mozdulatot tett: kiment a fejéből, hogy Dick milyen szegény, pedig hát világos, hogy ezért olyan barátságtalan, s ezért nem kíván vele gyakrabban találkozni; a büszkeség beszél így belőle. – Azért ne aggódj – vigasztalta Dick. – Van egy nénikém Marbleheadben, aki néhanapján megereszt egy csekket. Egy szép napon, ha megérem, én leszek az örököse. De én gyűlölöm a birtoklást, Boston, bocsásd meg, hogy téged is egy kalap alá veszlek a többivel. Gyűlölöm a vagyonszerzés viszketegségét. Fütyülök erre az izgő-mozgó társadalomra. – Dottie érezte, ideje, hogy gyengéden tiltakozzék; úgy érezte, Dick nagynénikéje sem értene teljes mértékben egyet az unokaöccse nézeteivel. – De Dick – mondta csendesen –, van hamis birtoklás és igaz birtoklás. Ha mindenki úgy gondolkozna, ahogyan te, az emberiség soha semmire sem jutott volna. Még ma is barlanglakók volnánk. Még a kereket sem találták volna fel! Az embereknek szükségük van az ösztönzésre, ha nem is anyagi ösztönzésre . . . – Dick nevetett. – Te vagy az ötvenedik nő, aki ezt elmondja nekem. A közoktatásé az érdem, hogy ha egy nő megismerkedik Dick Brownnal, a kerékről kezd beszélni meg az emelőről.

Egy francia prostituált egyszer még a forgáspontot is elmagyarázta nekem. – Viszlát, Dick – mondta Dottie gyorsan. – Nem akarlak feltartani. – Nem írod fel a telefonszámomat? – kérdezte Dick szemrehányó csúfolódással. A lány átnyújtotta neki kék bőrkötéses telefonnoteszát, s Dick beírta a nevét és a házinéni telefonszámát vastag rajzceruzával, cikornyásan; különös kézírása volt. – Viszlát, Boston. – Hüvelyk- és mutatóujja közé fogta a lány hosszú állát, és szórakozottan billegette. – Eszedbe jusson: semmi majomkodás; semmi szerelem. Becsszóra.

E megállapodás ellenére három nap múlva Dottie szíve boldogan kalapált, amikor Kay Petersen oldalán a nőgyógyász rendelőjében várakozott. A tettek hangosabban beszélnek a szavaknál, és bármit mondjon is Dick, tény, hogy ő küldte ide Dottie-t, mintha csak a nőgyógyásznál kapható „gyűrűvel" vagy méhspirállal kívánná eljegyezni. Frissen berakott hajával, arcmasszázstól ragyogó bőrével megjelenése csendes magabiztosságról tanúskodott, olyan volt, mint egy elégedett matróna, szinte mint a mama meg a barátnői. Önuralmát a tapasztalatnak köszönhette. Kay alig akarta elhinni, hogy Dottie egyes-egyedül elment egy születésszabályozó irodába, megkapta egy orvos nevét, és egy nagy halom brosúrát millió védekezési eszköz leírásával – tamponokról, szivacsokról, méhnyakgomb-, csatornapálcika- és lepkepesszáriumokról, kupakokról, feltolható gyűrűkről és spirálokról – mindezeknek az előnyeiről és hátrányairól. Az új védekezési eszközt, amit Dottie-nak az irodában ajánlottak, az Egyesült Államok egész orvostársadalma támogatta; Margaret Sanger kísérletezte ki Hollandiában, és most először importálták nagy mennyiségben az Egyesült Államokba, ahol a későbbiekben majd átállnak a gyártására. Az új óvszer maximális védelmet biztosít, minimális kényelmetlenség

ellenében, és minden többé-kevésbé intelligens nő használhatja, ha követi a szakorvos utasításait.

Ez a szer egy spirálrugóra erősített gumikupak, különféle méretekben kapható, és kipróbálják Dottie vaginájában, hogy melyik a jó méret, hogy elég kényelmes-e stb., ugyanúgy, ahogy a szemorvos kiválasztja, hogy a szemnek melyik lencse a legmegfelelőbb. A nőgyógyász beilleszti, miután megállapította, melyik méret a legalkalmasabb, majd megtanítja Dottie-t, hogyan tegye be magának, hogyan kenje be fogamzásgátló zselével, s tegyen egy csipetnyit a közepére, hogyan guggoljon le, fogja a pesszáriumot a jobb keze hüvelyk- és mutatóujja közé, miközben bal kezével elkülöníti a szeméremajkat, és odailleszti a pesszáriumot, úgy, hogy az a helyére csússzék, védje a méhnyakat, s végül, hogy hogyan tapogassa ki jobb keze középső ujjával, hogyan találja meg a méhnyakat vagy a méhszájat, hogy meggyőződjék, hogy valóban elfedi- e a gumi. Miután többször végigpróbálják a folyamatot, s az orvos meg van elégedve, Dottie-t megtanítják, hogy hogyan és mikor irrigáljon, mennyi vizet használjon, milyen magasra tartsa az irrigátort, és hogy a legjobb eredmény érdekében hogyan fogja szorosan a szeméremajkat a bezsírozott csővég körül. Amikor elhagyja a rendelőt, az ápolónő átnyújt neki egy barna borítékot, amely egy tubus vaginazselét és egy kis lapos dobozkát tartalmaz, ebben van Dottie mérték utáni fogamzásgátlója. Az ápolónő majd elmagyarázza, hogy hogyan gondozza a pesszáriumot: mossa ki minden használat után, gondosan szárítsa meg, s hintőporozza be, mielőtt visszahelyezné a dobozába.

Kay és Harald majd elájultak, amikor megtudták, miben mesterkedik Dottie a hátuk mögött. A lakásukban látogatta meg őket, nászajándékul egy georgiai ezüst krémfölöző edényt vitt nekik, amilyent csak öreg nagynénik sóznak rá az emberre, meg egy nagy csokor bazsarózsát: Kay teljesen

összeomlott arra a gondolatra, hogy ezért a pénzért vehettek volna valami egyszerű és modern dolgot a dán edényboltban. Aztán, amikor Harald kiment a konyhába, hogy elkészítse a vacsorát (vagdalt tengeri kagylót, ezt az újfajta konzervet, pirítós kenyérrel), Dottie halkan közölte a kíváncsi Kayvel, hogy Dick Brownt szeretőjévé fogadta. Dottie szájából ez a fenséges kijelentés tökéletesen hangzott; Kay azonnal el is raktározta, hogy elmondhassa Haraldnak. Előző este történt csak az egész, Dick műteremszobájában, de Dottie máris elvágtatott a születésszabályozó irodába, megszerzett minden prospektust, ami itt is van nála a táskájában. Kay azt sem tudta, mit mondjon, de az arca elárulta, mennyire megdöbbent. Azt hitte, Dottie teljesen elmebeteg. A férfias álarc mögött, így nevezte Harald, Dick Brown romlott alak volt, alkoholista és elszánt nőgyűlölő, tele rémes kisebbségi érzésekkel, ami az előkelő feleséggel történtek következménye. Az *ő* indítékai teljesen világosak; Dottie-t arra akarja felhasználni, hogy megtorolja a társadalmon az egyéniségén ejtett sebet. Kay kíváncsi volt, hogyan elemzi majd Harald a helyzetet, ha egyedül maradnak. De türelmetlensége ellenére, meghívta Dottie-t, hogy maradjon náluk vacsorára – Haraldot meg is lepte, amikor tálcán behozta a poharakat –: ha Harald már elment a színházba, Dottie bizonyára még többet is fog mesélni. – Meg *kellett* hívnom – magyarázkodott Haraldnak, amikor egy pillanatra egyedül maradtak a konyhában. Ajkát Harald füléhez emelte. – Szörnyű dolog történt, és mi vagyunk érte a felelősek! Dick Brown elcsábította!

Mégis, valahányszor Dottie-ra pillantott, amint ott ült a nappaliban, higgadtan, jólnevelten, gyöngyökkel ékesítve és csináltatott, fehérbe játszó tengerészkék ruhában, Clover Club koktélt hörpölgetett a Russel Wright pohárból, s felső ajkáról koktélszalvétába törölte a tojásfehérjéből rárakódott bajuszkát, egyszerűen nem tudta elképzelni egy férfi ágyá-

ban. Utólag Harald azt mondta, hogy mókusszerű, csöndes örömet tükröző, barna, barátságos szemével, megrebbenő szempillájával Dottie meglehetősen étvágygerjesztő falatnak tűnt, valahányszor Haraldra nézett. Harald nem vette észre, hogy Dottie megjelenésének legnagyobb része a ruháknak köszönhető, mivel hála az okos mamának, tökéletesen öltözködött: ő volt az egyetlen, aki a bostoni Vassar-lányok közül okosabb volt, semmint hogy tweedet és egyujjas posztókesztyűt viseljen, amitől úgy néztek ki a szerencsétlenek, mint vasárnapi kiránduláson részt vevő ösztövér, vénecske nevelőnők. De Harald szerint Dottie erős melle, a keresztbe szabott blúzok ellenére, érzékiségről árulkodott. Kaynek el kellett ismernie, hogy minden bizonnyal az is jelent valamit, hogy Dick maga kezdeményezte, menjen és szerezzen be magának pesszáriumot!

– Azt mondta, hogy *velem* beszéld meg? – ismételte Kay csodálkozva, s némiképp büszkén, miután Harald már elment, és ők hozzáláttak a mosogatáshoz. Mindig azt hitte, hogy Dick nem kedveli. Az igazság azonban az volt, hogy bár tudott a pesszáriumok létezéséről, neki nem volt. Ő mindig fogamzásgátló labdacsokat használt Haralddal, s egy kicsit restellte, hogy ezt most be kell vallania Dottie-nak, aki legnagyobb meglepetésére egyetlen éjszaka után lekörözte ... Irigyelte Dottie-t, amiért vállalkozott rá, hogy elmenjen a születésszabályozó irodába; neki a házassága előtt nem lett volna mersze hozzá. Dottie tudni akarta, hogy Kay szerint jó jel-e, hogy Dick ezt mondta neki, s Kaynek el kellett ismernie, hogy annak látszik; csak azt jelenthette, hogy Dick rendszeresen le akar vele feküdni, már amennyiben *ez* jó jelnek számít. Saját érzelmeit megvizsgálva Kay rájött, hogy büszkeségében érzi magát megsebezve; pukkasztotta az a sejtés, hogy Dottie *nála* is jobb lehet az ágyban. Mégis, az igazság megkívánta, hogy elmondja Dottie-nak, hogy ha csak felszínes lenne az ügy, Dick egyszerűen gumit

is használhatna (mint kezdetben Harald), vagy *coitus interruptus*-t alkalmazhatna. – Biztos, hogy szeret, Renfrew – jelentette ki, miközben kirázta a mosogatórongyot. – Vagy legalábbis kedvel.

Harald is erre szavazott. Miközben a Fifth Avenue-i autóbusz tetején az orvos rendelője felé utaztak, Kay elismételte Dottie-nak, hogy mit mondott Harald a fogamzásgátló etikettjéről, amely szerinte pontosan olyan, mint bármely más etikett – az illemkódex a társadalmi szükségletek tükröződése. A gazdasági alapból kell kiindulni. Becsületes ember (márpedig Dick, Harald szerint, az volt) nem várhatja el, hogy egy lány egy csomó pénzt adjon ki orvosra, meg pesszáriumra, meg zselére, meg irrigátorra, ha nem szándékozik elég sokáig fenntartani a kapcsolatot ahhoz, hogy megérje a befektetés. Ebben Dottie egészen bizonyos lehet. Ha csak alkalmi ügyről van szó, akkor egy férfi inkább tucatjával veszi a gumikat, még akkor is, ha az a saját élvezetét csökkenti; ily módon nincs a lányhoz kötve. Az alsóbb osztályokban például szinte sosem a nő feladata a védekezés; ez csak a középosztály vívmánya. A munkásembert vagy nem érdekli, hogy a másiknak gyereke lesz, vagy nem bízik a lányban annyira, hogy ráhagyja a dolgot.

Harald szerint ebből a férfitermészetben mélyen gyökerező bizalmatlanságból ered, hogy a középosztálybeli és értelmiségi férfiak sem mind küldik el a lányt, hogy szerezzen magának pesszáriumot; nagyon sok kényszerházasság jött létre úgy, hogy a férfi elhitte a nőnek, hogy fogamzásgátlót használ. Aztán meg ott vannak a készülékkel járó problémák. Ha a lány nincs férjnél, és a családjával él, olyan helyre van szüksége, ahol a mamája nem találja meg a pesszáriumot és az irrigátort, miközben az íróasztal fiókjait takarítja. Ebből következik, hogy a lánynak a férfi íróasztalfiókjában vagy fürdőszobájában kell tartania ezeket az eszközöket, persze csak akkor, ha a férfi nem *nős*. Ez a

gondnokság (Harald lassú, aggályos, száraz előadásmódja rendkívül szórakoztató volt) feltételezi a szent bizalmat. Ha ezen eszközök őrizője jóérzésű ember, akkor eleve kizárt dolog, hogy más nők látogatást tegyenek a lakásán, akik esetleg kinyitják az íróasztal fiókját, vagy az orvosságosszekrényben kotorásznak, vagy akár felhatalmazva érzik magukat arra, hogy az *ő* szent irrigátorát használják.

Férjes nő esetében, ha komoly a viszony, a helyzet hasonló: vásárol egy másik pesszáriumot és egy másik irrigátort, és a szeretője lakásán tartja, ahol az gátló hatást fejt ki, midőn a férfi kísértésbe esik, hogy megcsalja a nőt. Az a férfi, akit megbíznak ennek a fontos berendezésnek őrizésével, éppúgy el van kötelezve, mondta Harald, mint egy banktisztviselő; ha egy másik nővel félrelép, azt inkább annak a lakásán, vagy egy hotelszobában, vagy akár taxiban követi el – valami olyan helyen, amelyet nem tesz szentté és sérthetetlenné e rituális tárgyak jelenléte. Ugyanúgy, a férjes asszony azzal hitelesíti odaadását, hogy szeretője gondjaira bízza másik pesszáriumát; csak közönséges nő használja ugyanazt a pesszáriumot a férjével és a szeretőjével. Mindaddig, amíg a szeretője visel gondot a pesszáriumra, mint a középkori lovag hölgye erényövének a kulcsára, a férfi tudhatja, hogy a nő hűséges. Tévedni persze így is lehet. Harald mesélte, hogy egy kalandorszellemű feleség állítólag szerte a városban elhelyezte pesszáriumait, mint ahogy a tengerészeknek is minden kikötőben van feleségük, s közben a férje, egy elfoglalt színházi rendező, naponta megbizonyosodott felesége jó erkölcséről, amikor megvizsgálta az orvosságosszekrényben a kis dobozkát, ahol a hitvesi pesszárium nyugodott gondosan behintőporozva.

– Harald aztán alaposan tanulmányozta a kérdést, mi? – jegyezte meg Dottie illedelmesen pislogva. – Én persze nem tudom úgy visszaadni – válaszolt Kay komolyan. – Harald úgy mondja el, hogy áruviszonyokban látod az egészet. Áru-

fetisizmus. Mondtam is neki, hogy jó lenne, ha megírná az *Esquire*-nak; néha egészen jó dolgokat közölnek. Szerinted nem kellene megírnia? – Dottie nem tudta, mit feleljen; Harald eléggé „kellemetlenül" közelítette meg a dolgot, hidegen és intellektuálisan, bár valószínűleg tudta, mit beszél. Mindenesetre egészen más szemszögből, mint a születésszabályozó brosúrák.

Amellett, idézte tovább Kay Harald fejtegetéseit, eléggé nehézkes dolog megszabadulni a pesszáriumtól és az irrigátortól, ha véget ér a szerelmi kapcsolat. Mihez kezdjen a férfi ezekkel a „higiéniai ereklyékkel", miután ő is meg a nő is ráunt az egészre? Postán nem lehet visszaküldeni, mint a szerelmes leveleket vagy a jegygyűrűt, bár, mondta Harald, egy-két szívtelen alak már ezt is megtette; másrészt viszont a szemétvödörbe sem tehetik ki, hogy a házmester vagy a házinéni rátaláljon; nem lehet elégetni a kályhában, mert borzasztóan büdös, s polgári előítéleteink következtében meg sem tarthatjuk a következő nő számára. Papírzacskóba gyömöszölve el lehet cipelni az egyik városi szemétlerakodó telepre késő éjjel, vagy beleejteni a folyóba, de Harald barátait, akik ezt tették, igazoltatta a rendőrség. Talán mert gyanúsan viselkedtek. Ha valaki meg akar szabadulni egy nő pesszáriumától és irrigátorától, a szerelmi viszony corpus delictijétől, az Harald szerint pontosan olyan, mintha egy hullától akarna megszabadulni az ember. – *Én* meg azt mondtam, hogy csinálják úgy, mint a gyilkosok a detektívtörténetekben: adják be a pályaudvaron a csomagmegőrzőbe, aztán dobják el a bilétát. – Kay hahotázott, Dottie azonban megborzongott. Úgy érezte, egyáltalán nem volna mulatságos, ha ez a probléma Dick és az ő esetében adódna elő; valahányszor a jövőre gondolt, mindazokra a rémes komplikációkra, amikbe egy titkos viszony az embert belekeveri, már-már azon volt, hogy feladja a küzdelmet, és hazamegy. És ez az egész Kayvel folytatott

beszélgetés, bár kétségtelen, hogy Kay csak jót akart, mintha arra irányult volna, hogy fölényes szemérmetlenségével és cinizmusával megfélemlítse Dottie-t.

Mindebből az következik, folytatta Kay, hogy épelméjű agglegény nem küld el egy lányt a doktorhoz, ha nem komolyak a szándékai. Nehézség persze csak akkor áll elő, ha tisztes házaséletet élő nőkről, vagy a szüleikkel vagy más lányokkal együtt lakó rendes lányokról van szó. Vannak könnyebb felfogású nők, elváltak és szabadon futó titkárnők és hivatali alkalmazottak, akik saját lakásukban élnek, s akik önállóan felszerelik magukat a szükséges eszközökkel, s az irrigátoruk a fürdőszoba belső ajtaján lóg, hogy mindenki láthassa, aki egy koktélpartin a vécé felé vetődik. Harald egyik barátja, egy rangidős színpadi ügyelő, először mindig gondosan átvizsgálta a lányok fürdőszobáját, akikkel ki akart kezdeni; ha az irrigátor az ajtón lógott, akkor kilenc az egyhez, hogy első próbálkozásra megkapta a nőt.

A Fifth Avenue déli részén szálltak le az autóbuszról; Dottie arcbőrén csalánkiütés- és sömörszerű szederjes foltok jelentek meg, biztos jeléül annak, hogy ideges. Kay együttérző volt. Dottie valóban nagy lépésre szánta el magát; éppen azt próbálta érzékeltetni vele, hogy mennyire nagy lépés, sokkal nagyobb, mint a szüzesség elvesztése. Persze egy férjes nő esete egészen más; Harald nagyon jó ötletnek tartotta, hogy akkor már Kay is jelentse be magát, menjen el Dottie-val, és ő is csináltassa meg magának. Kay meg Harald ki nem állhatták a gyerekeket, és nem is terveztek egyet se; Kay a saját családjában tapasztalhatta, hogy az utódok mennyire elveszik a házasság minden örömét. Számtalan bátyja és nénje arra kényszerítette az apját, hogy látástól vakulásig dolgozzék; ha nem lett volna annyi gyereke, híres specialista lehetett volna belőle, nem pedig agyonhajszolt med. univ., aki csak egy osztályt kapott a kórházban annak elismeréséül, hogy milyen jeles eredményeket mutatott fel az

ortopédiában és az agyhártyagyulladás szérumának előállításában. Szegény papának elég nagy érvágás volt az is, hogy Kayt Keletre küldte, a Vassarba; testvérei közül ő volt a legidősebb és a legokosabb, s Kay úgy érezte, hogy az apja az ő számára akarja lehetővé tenni azt az életet, amiben neki nem lehetett része, kinn a nagyvilágban, ahol ő is megkaphatta volna azt az elismerést, ami kijárt neki. Még mindig előfordult, hogy felkérték, végezzen kutatómunkát a nagy keleti laboratóriumokban, de a papa azt mondta, hogy öreg már a tanuláshoz, az agyában egyre keményebbek az érfalak. Nemrég dobta meg őket nagylelkűen egy csekkel, amelynek nagyságától Kay és Harald majdnem könnyekre fakadt – sokkal nagyobb volt az összeg, mint amennyit ő a mamával utazásra meg szállodákra költött volna, ha eljönnek az esküvőre. A csekk hűségnyilatkozat, mondta Harald. Így hát Kay meg Harald sem akart hűtlenséget elkövetni gyerekek nemzésével, hiszen Haraldnak nevet kell szereznie a színházi világban. A színház – különös véletlen! – a papa egyik legnagyobb szenvedélye volt ; a mamával végignézte minden, Salt Lake Cityben fellépő vendég színtársulat előadását, s ha New Yorkba jöttek orvosi találkozókra, szinte minden estét színházban töltöttek. És nem ám a tinglitangli érdekelte, Shakespeare után Bernard Shaw volt a papa kedvenc drámaírója. Harald jó ötletnek vélte, hogy Kay őrizze meg mindazoknak a jobb daraboknak a műsorfüzetét, amiket együtt néznek meg, és küldje el őket a papának; így még közelebb érezhetné magát a színházhoz.

Mint a modern orvosok általában, a papa is a születésszabályozás híve volt, s a bűnözők és a gyenge szervezetűek sterilizálása mellett foglalt állást. Bizonyára azzal is egyetértene, amit Kay csinál. Hogy Dottie-ról mi lenne a véleménye, az már egészen más kérdés. Kay maga is elborzadva hallgatta, hogy Dottie a saját nevén jelentkezett be az orvosnál: Dorothy Renfrew – még csak azt sem tette hozzá,

hogy Mrs. Mintha csak Oroszországban vagy Svédországban élne, nem pedig a jó öreg Egyesült Államokban. Sokan, akik meg sem ütköznének azon, hogy viszonya van Dickkel (ilyesmi mindenkivel megeshet), görbe szemmel néznének rá, ha látnák, hogy épp e percben miben sántikál. Hogy a magánéletben mit csinál az ember, az az ő dolga, de ez szinte nyilvánosan történik! Kay nyugtalanul nézett végig a Fifth Avenue-n; sosem lehet tudni, hogy ki figyeli meg őket éppen egy arra haladó buszból vagy taxiból. Dottie helyzetébe belegondolva, maga is egyre idegesebb lett, Dickre pedig mind mérgesebb. Harald sosem hozta volna *őt* hasonló helyzetbe. Az első alkalmak után ő maga ment el a patikába, s vette meg a fogamzásgátló labdacsokat meg a gumipumpás irrigátort, hogy ne Kaynek magának kelljen a patikustól kérnie. Kay megragadta Dottie karját, és a zöld lámpánál áttámogatta a szemközti oldalra; keservesen bánta, hogy meghívta Dicket az esküvőjére, pedig tudta, miféle alak. Hiszen az orvosi rendelőt ki is rabolhatják, s az orvos kartotékjait elkobozhatják és kinyomtathatják az újságokban, amibe *bele is pusztulna* Dottie családja, és esetleg Kayt hibáztatnák, mivel mindig ő volt a hangadó a csoportban. Úgy érezte, nagy áldozat, hogy elkíséri Dottie-t a rendelőbe, hogy lelki támaszt nyújt neki, bár Dottie egyre csak azt hajtogatta, hogy a születésszabályozás teljesen legális és nyílt dolog, hála a bírósági határozatnak, amely engedélyezte, hogy az orvosok fogamzásgátlót írjanak fel betegség megelőzésére vagy gyógyítására. Miközben becsengettek a rendelőbe, Kaynek egyszeriben nevethetnékje támadt Dottie ábrázatától; elszánt tekintetével szinte Mrs. Pankhurstre hasonlított.

A nőgyógyász rendelőjének bútorzatában – melyet, mint egy misszionárius szekta központját, katonai egyszerűség jellemzett – mintha Dottie fanatikus elszántsága tükröződött volna. A váróban egyetlen kárpitozott kanapé állt, a támlá-

ját hímzett terítővel takarták le; a sárgás falak mentén egyenes hátú székek sorakoztak. Az újságtartóban a *Hygeia*, a *Szülők Lapja*, a *Vásárlók Reflektora*, a *Nemzet* legújabb száma és egy ősrégi *Harper's Magazine* hevert. A falakon metszetek, amelyek túlzsúfolt nyomornegyedekben nyüzsgő angolkóros kisgyerekeket ábrázoltak, meg egy kezdetleges kórterem kőnyomatos rajza, amelyen csecsemőjükkel az oldalukon magukra hagyott fiatal nők haldokoltak – gyermekágyi lázban, suttogta Dottie. Ájtatos csend uralkodott a teremben, s ezt még csak fokozta a dohányzáshoz szükséges kellékek hiánya, s egy ventillátor szabályos zümmögése. Kay és Dottie gépiesen elővették cigarettájukat a táskájukból, majd miután felmérték a szobát, vissza is tették. Rajtuk kívül még ketten várakoztak, a *Hygeniá*-t és a *Vásárlók Reflektorá*-t olvasgatva. Egyikük, egy harminc körüli jelentéktelen, sovány nő – pamutkesztyűje az ölében hevert – nem viselt jegygyűrűt, erre a tényre Dottie halkan fel is hívta Kay figyelmét. A másik, majdnem középkorú páciens keret nélküli szemüveget és félcipőt viselt. E két korántsem jómódú nő, meg a falon lógó metszetek látványa kijózanító hatással volt a lányokra. – Mennyi jót tesz a doktor – jegyezte meg Kay (ezt gyakran mondja az apjára Salt Lake City elitje), mert szégyellte, hogy olyan könnyedén és szellemeskedve beszélt a születészabályozásról a buszon, bár ő csak Haraldot idézte. – Tapogassatok minél messzebb a csápjaitokkal, lányok, ez volt a Kay által legtöbbre tartott tanárok aranymondása, s eszébe jutván apja nem fizető betegei, Kay zavartan látta, hogy ő meg Dottie képviselik az előkelőséget az orvos pacientúrájában.

Az nem jutott eszébe, pedig Harald nagyon igyekezett beletáplálni, hogy neki meg a barátnőinek már csak mint individuumoknak van némi jelentőségük Amerika társadalmi összképében, amelyet ez a két nő példáz itt a várószobában. Tegnap este, a színház után, amikor hármasban beültek egy

pohár sörre egy tiltott szeszes italokat árusító kiskocsmába, éppen ezt magyarázta Harald Dottie-nak. A pénzügyi hatalom áttevődése a Threadneedle Streetről a Wall Streetre, mutatott rá, olyan esemény a világtörténelemben, hogy csak a Spanyol Armada legyőzéséhez fogható, amely beharangozta a kapitalizmus korát. Roosevelt mostani letérése az aranyalapról, az Európától való függetlenné válás nyilatkozata, egy új, rugalmas korszak megnyitása. A Nemzeti Újjászületés Tanácsa és a sas egy új osztály hatalomra jutásának szimbólumai. Az ő osztályuknak, a felső középosztálynak, mondta a lányoknak, politikailag és gazdaságilag egyaránt befellegzett; legjelesebb tagjaik majd beleolvadnak a munkások és farmerek és technikusok felemelkedő osztályába, amelynek ő mint színpadi technikus is része. Nézzük például a színházat. Belasco korában az igazgató volt a király; ma az igazgató először is függ a támogatóitól, esetleg egy pénzügyi érdektársulástól, másodszor pedig, s ez még fontosabb, az elektrotechnikai szakembertől, akin a darab áll vagy bukik, attól függően, hogy hogyan kezeli a világítást – minden nagynevű színházi rendező mögött, mint amilyen például Jed Harris, ott van a zseniális elektrotechnikai szakember, ahogy minden nagynevű filmrendező mögött ott van a zseniális operatőr. A rádióval ugyanez a helyzet: valójában a mérnökök számítanak, akik a műszerfalnál ülnek. Ma az orvos is függ a technikusától, azoktól, akik a laboratóriumban vagy a röntgenen dolgoznak. Őrajtuk áll vagy bukik egy diagnózis.

Tegnap este Kayt nagy izgalomba hozta a Harald megjósolta jövő, a gépek által megteremtett általános bőség. Nagyon élvezte, hogy mennyire imponál Harald Dottie-nak, aki nem is sejtette, hogy Haraldot ennyire foglalkoztatják a társadalmi kérdések, mivel erre nem derült fény a leveleiből. – Mint individuumoknak, mondta, nektek is van mit továbbadnotok a felemelkedő osztály egyes tagjainak, mint

ahogy a vén Európának még mindig van mit nyújtania Amerika számára. – Megnyugvással töltötte el Kayt, hogy Harald – karját Dottie szeme láttára a derekára fűzve – így vélekedik, mert nem szerette volna, ha túllép rajta a történelem, viszont nem rajongott igazán az egyenlőség eszméjéért; be kellett vallania, hogy szerette felsőbbrendűnek érezni magát. Harald, ha mint tegnap este, jókedvében volt, elismerte, hogy erre az új korszakban is lesz lehetőség, bár nem egészen úgy, mint régen.

Tegnap este a technokráciáról magyarázott Dottie-nak, hogy lássa, nincs mit félnie a jövőtől, ha azt a tudományos gondolkodás fogja irányítani. A javak bőségén és a megnövekedett szabad időn alapuló gazdaságban, amit a gépek elérhető közelségbe hoztak, mindenkinek csak napi néhány órát kell majd dolgoznia. Egy ilyen gazdaságban természetesen az ő osztálya, a művészek és a technikusok osztálya kerül az élre; azt a tiszteletet, amivel az emberek ma a pénzt veszik körül, a jövőben a mérnököknek és a szabadidő-tevékenység megszervezőinek fogják megadni. Minél több a szabad idő, annál több a művészet és a kultúra. Dottie tudni akarta, mi történik majd a kapitalistákkal (apja importüzletekkel foglalkozott), és Kay kérdőn nézett Haraldra. – A tőke majd beolvad a kormányba – mondta Harald. – Rövid küzdelem után. Jelenleg éppen ennek lehetünk tanúi. Az igazgató, aki tulajdonképpen maga is technikus, csak magasabb szinten, fel fogja váltani a tőkést az iparban. A magántulajdon elévül; az igazgató dirigálja az előadást. – Itt van például Robert Moses – szólt közbe Kay. – A csodálatos új sétányokkal és játszóterekkel átalakítja egész New York arculatát. – S rábeszélte Dottie-t, hogy minél előbb menjen el Jones Beachre, mert az igazán ragyogó példa rá, ezt ő maga is érzi, hogyan kell tömegméretekben megszervezni a szabad idő eltöltését. – Oyster Bayről most mindenki kocsival megy át oda úszni – tette hozzá. – Most

ez a divat, nem pedig az, hogy mindenki a maga klubjában úszik. – A magánvállalkozásnak – mondta Harald – persze még mindig megvan a szerepe, ha széles látókörű. – Radio City, ahol Harald egy darabig második ügyelőként dolgozott, a városrendezés iskolapéldája, amire felvilágosult kapitalisták, a Rockefellerek vállakoztak. Kay megemlítette a Modern Múzeumot, amit szintén a Rockefellerek támogatnak. New York, s ezt őszintén gondolta, egy új reneszánszot él meg, s új Medicik versengenek a köztulajdonnal, hogy létrehozzák a modern Firenzét. Ez még Macynél is észrevehető, helyeselt Harald, ahol Strausék, a felvilágosult kereskedő zsidók felső középosztálybeli technikus gárdát tanítanak be, hogy az áruház több legyen holmi üzletnél, valami olyasmi legyen, ami közelebb áll egy városközponthoz vagy állandó szórakoztatókombináthoz, mondjuk, ismeretterjesztő kiállításokkal, mint például a jó öreg Crystal Palace. Aztán Kay az elegáns, renovált bérházakról beszélt az Ötvenedik és Nyolcvanadik utca környékén az East River mentén: az épületek feketék, fehér szegéllyel és fehér rolettákkal; ezek is a tőke intelligens befektetését példázzák! Vincent Astor csinálta őket. Persze a lakbérek eléggé magasak, no de mit kap érte az ember: kilátás a folyóra, amely itt legalább olyan szép, mint a Sutton Place-i lakásokból, helyenként kert is van, roletták, olyanok, mint a zsalugáter, csak modernebbek, és teljesen modernizált konyhák. Gondold csak meg, még rájuk nézni is rossz volt, nyilvánvalóan tele voltak féreggel, egészségtelen közös vécékkel, míg Astor rendbe nem hozta őket! És más háztulajdonosok követik a példájukat, s az elöregedett bérkaszárnyákat négy-öt emeletes zárt lakótömbökké alakítják át, belső udvarokkal, ahová füvet és bokrokat ültetnek, két-három szobás lakásokkal a fiatalok részére – néhol beépített kandallóval, és könyvszekrényekkel, új vízvezeték-hálózattal, tűzhellyel, és hűtőszekrénnyel. Rengeteg kihasználatlan területet számoltak fel ezekben az

épületekben – nincs többé hall meg ebédlő; ezek úgyis csak avított konvenciók. Harald, magyarázta Kay, a kihasználatlan területek fanatikusa. Véleménye szerint a ház legyen az életet szolgáló gépezet. Ha majd végleges lakást találnak, mindent beépíttetnek: könyvszekrényeket, íróasztalt, fiókos szekrényeket. A matracból és rugókból álló nagy ágy alacsony lábakon fog állni, és olyan étkezőasztalt szeretnének, amit éppúgy fel lehet hajtani a falra, mint egy összecsukható ágyat – egy vasalóállványszerű fadeszkát, csak szélesebbet.

Kay ritkán volt boldogabb, mint amikor felvázolta ezeket a terveket Dottie-nak, miközben Harald csúfondárosan felvont szemöldökkel hallgatta, és kijavította, valahányszor tévedett. Dottie azonban mindent elrontott, mert lágyan mormogó hangján közbekérdezett, hogy mi történt azokkal a szegényekkel, akik azelőtt ezekben a lakásokban laktak. Hova mentek? Ezt a kérdést Kay sohasem tette fel magának, s a választ Harald sem tudta, amitől azonnal borongós lett a hangulata. – *Cui bono?* – mondta. – Kinek van belőle haszna, mi? – S intett a pincérnek újabb három pohár sörért. Kay ettől megijedt, mert tudta, hogy reggel tízkor Haraldnak be kell ugrania egy próbán. – Kérdésed amilyen egyszerű, olyan mélyreható – folytatta Harald Dottie-hoz fordulva. – „Mi történik a szegényekkel?" – Komoran meredt maga elé, mintha csak az űrbe bámulna. – Talán ők járnak Mr. Moses ragyogó, tiszta, vakítóan fehér higiénikus strandjára, amiért Kay annyira lelkesedik, s amit a „városrendezés" mintájának tart? Nem, lányok, nem ők járnak; nem tudják megfizetni a belépőt, s nincs kocsijuk, amin odamenjenek. Helyettük oda tódul majd az Oyster Bay-i csürhe: rohadt spekulánsok, nyerészkedők, akik a púderezett orrocskájukkal csak fintorognak a közös nagy népi vályúra. – Kay látta, hogy Harald a Csüggedés Mocsarába süllyed (ezt az elnevezést találták ki hirtelen jövő, skandináviai depressziós rohamaira), de sikerült biztosabb mederbe terelnie a beszél-

getést, s elérnie, hogy Harald receptekről és főzésről beszéljen Dottie-nak, ami egyik kedvenc témája volt, úgyhogy fél kettőre már ágyban is voltak. Harald nagyon ellentmondásos volt; hirtelen irányt változtatott, és éppen azt kezdte támadni, amit odáig védelmezett. Amint Kay ott ült az orvosi várószobában, és lopva szemügyre vette a többi beteget, könnyen el tudta képzelni, hogy Harald azt mondaná, hogy ő meg Dottie „profitálnak" a születésszabályozási hadjáratból, amelynek valódi célja az volt, hogy korlátozzák a szegény családok létszámát. Lélekben máris védekezett. A születésszabályozás, érvelt Kay, azok számára van, akik élni tudnak vele és értékelik – a művelt osztályok számára. Éppúgy, mint azok a renovált bérházak; ha hagynák, hogy a szegények oda költözzenek, azonnal tönkre is tennék a lakásokat, mert nincs meg a kellő műveltségük.

Dottie gondolatai is az előző este körül kalandoztak. Egészen lenyűgözte, hogyan tervezték meg Kay és Harald a jövőjüket. Amikor Kay szeptemberben elkezdi a munkát Macynél, minden reggel Harald fogja elkészíteni a reggelit, kisöpör, kitakarít, bevásárol, úgyhogy minden készen várja Kayt a vacsorakészítéshez, ha a munkából hazaér; a hétvégeken előre eldöntik, hogy mit esznek majd egész héten. Harald most tanítja Kayt főzni. Specialitása az olasz spagetti, amit minden kezdő könnyedén megtanulhat, meg az a vagdalt tengeri kagyló – bozasztóan finom –, amit tegnap este ettek, meg a forró tepsiben (zsír nélkül), sóban kisütött húsgombócok meg a könnyen-gyorsan készíthető fasírozott, amire az anyja tanította: harmadrész marha-, harmadrész disznó- és harmadrész borjúhús; tégy hozzá apróra vágott hagymát, öntsd le egy paradicsomleves-konzervvel, és süsd meg a sütőben. Aztán a *chile con carne*, amit babkonzervvel és ugyancsak paradicsomleves-konzervvel kell csinálni, meg hagymával meg negyed kiló darált hússal; rizzsel kell tá-

lalni, és hat személynek elegendő. Ez is a mama receptje volt. Kay, nehogy Harald túltegyen rajta – mondta nevetve –, szintén írt a mamájának, és elkért néhány családi receptet, az olcsóbbakat: borjúvese sherryben főzve, gombával, és egy csodálatos aszpikos saláta, amit Zöld Istennőnek neveznek: citromkocsonyából, apró tengeri rákból, majonézből és körtéből készül, a keveréket előző este süteményformába önti az ember, majd salátástálkában tálalja. Kay talált egy új szakácskönyvet, amelyben egy egész fejezet foglalkozik a serpenyős ételekkel, egy másik meg a külföldi receptekkel – s mindez sokkal izgalmasabb, mint a Fannie Farmer meg az az öreg Bostoni Főzőiskola. Azt tervezték, hogy vasárnaponként vendégeket hívnak, késő reggelire, szeletekben szárított marhahúsra vagy friss fasírtra, vagy pedig serpenyős vacsorára. Az amerikai konyha legnagyobb baja, mondta Harald, hogy hiányzik belőle a képzelőerő, és mindenki retteg a belsőségektől meg a fokhagymától. Harald mindenbe fokhagymát tesz, és kiváló szakácsként tartják számon. Elsősorban a fűszerektől függ, hogy jó-e az étel. – Hallgasd meg, hogyan készíti Harald a szárított marhahúst. Mustárt tesz bele, Worcestershire-szószt és reszelt sajtot – ugye? – meg zöldpaprikát és egy tojást; nem hinnéd, hogy az így készült ételnek bármi köze volna ahhoz a rossz, löttyedt szárított marhahúshoz, amit a menzán ettünk. – Boldog nevetése végigszárnyalt a kiskocsmán. Ha Dottie meg akar tanulni főzni, legjobb, ha a *Tribune* receptjeit tanulmányozza. – Szeretem a *Tribune*-t – mondta. – Harald térített át a *Times*-tól. – A *Tribune* tipográfiája sokkal jobb, mint a *Times*-é – jegyezte meg Harald.

– Milyen szerencsés vagy te, Kay – mondta Dottie lelkesen –, hogy olyan férjet találtál, akit érdekel a főzés, s aki nem riad vissza a kísérletezéstől. Tudod, a legtöbb férfinak rémesen megrögzött ízlése van. A papa például hallani sem akar „főzőcskézésről", csak szombatonként ragaszkodik a jó

öreg babjához. – Szeme hamiskásan csillogott, de azt komolyan gondolta, hogy Kay rendkívül szerencsés, Kay előrehajolt. – Vedd rá a szakácsotokat, hogy próbálja ki, milyen jó ételt lehet készíteni a konzervbabból. *Ketchupot* kell hozzáadni és mustárt, és Worcestershire-szószt, megszórni bőven nyerscukorral, befedni szalonnával, s egy tűzálló edényben betenni a sütőbe. – Irtó jól hangzik – mondta Dottie –, de a papa biztosan belepusztulna. – Harald bólintott. Nagyon szakképzett módon arról kezdett beszélni, hogy konzervatív körökben előítélettel viseltetnek a konzervételekkel szemben; ez azzal magyarázható, hogy a régi időkben rettegtek az otthon konzervált ételek mérgező hatásától, ezek ugyanis gyakran megromlottak. A modern gépipar és a gyári eljárások persze kiküszöbölték a baktériumveszélyt, az előítélet azonban megmaradt, ami nagy kár, mert sok konzervétel, mint például az idejében leszedett zöldségek meg a Campbell-cég némely levese jobb, mint amit az ember valaha is elő tudott állítani otthon. – Kóstoltad már az új szemelt kukoricát? – kérdezte Kay. Dottie a fejét rázta. – Feltétlenül említsd meg a mamádnak. Szemelt kukorica. Ízletes. Olyan, mint a csöves kukorica. Harald fedezte fel. – Kay elgondolkozott. – Ismeri a mamád azt az újfajta salátát? Ropogós, és nagyszerűen elál. Ha egyszer kipróbálod, többé rá sem nézel a megszokott bostoni salátára. Simpson-salátának hívják. – Dottie sóhajtott. Vajon Kay tudatában van-e annak, hogy az imént a halálos ítéletet mondta ki a bostoni salátára, a bostoni sült babra és a bostoni szakácskönyvre?

Mindazonáltal Dottie-nak szándékában áll, hogy ha majd fenn lesz a nyaralóban, továbbadjon néhány receptet a mamának. A mama amúgy is nagyon nyomta a lelkét, mióta csak visszaért a Vassar Klubba azon a végzetes reggelen (lehetséges, hogy még csak két napja?), s megkapta az üzenetet, hogy előző este, valamint reggel kilenckor is interurbán keresték Gloucesterből. Életében először hazudott az anyjá-

nak – hogy Pollyval töltötte az éjszakát Polly nagynénjének a lakásán –, s ez egyike volt a legnehezebb dolgoknak. Majd megszakadt a szíve, hogy nem mondhatja el a mamának, hogy járt a születésszabályozó irodán és az orvosi rendelőben, pedig mindez annyira érdekelné a mamát, aki szintén a Vassar neveltje volt, és az egyetemen annak idején ő is harcolt a női egyenjogúságért. A kegyetlen érzéstől, hogy elhallgat valamit, Dottie a szokottnál is jobban hegyezte a fülét apró érdekességekre, melyeket kárpótlásul magával vihet Gloucesterbe – mint Kay meg Harald étrendje és házirendje, amit a mama biztosan nagyon szórakoztatónak fog találni. Esetleg azt is elmesélheti, hogy *Kay* elment a születésszabályozó központba, s átküldték ide, hogy megkapja az újfajta eszközt?

– Miss Renfrew – szólt ki kellemes hangján a nővér. Dottie összerezzent és felállt. Tekintete találkozott Kayével, végső, kétségbeesett pillantást vetett rá, mint amikor az iskolás lányt hívatja az igazgatónő, majd lassan megindult a rendelő felé; a térde reszketett, alig állt a lábán. Az asztalnál fehér köpenyes, olajos bőrű asszony ült, fekete haja óriási konytba fogva. A doktornő nagyon jó megjelenésű volt, úgy negyvenéves lehetett; óriási fekete szeme delejesen villant Dottie-ra, miközben keskeny ujjú nagy kezével intett neki, hogy üljön le. Végigkérdezte eddigi kórtörténetét, mintha közönséges vizsgálatról lenne szó; tolla szenvtelenül rótta Dottie válaszait a kanyaróról, szamárköhögésről, ekcémáról és asztmáról. Dottie-nak mégis feltűnt a belőle áradó elbűvölő kedvesség, amely azt sugallta, hogy nincs mitől félnie. Szinte meglepte, hogy az orvos is nő. Hogy asszony volt, ez éppúgy hozzátartozott foglalkozása bizalomgerjesztő kelléktárához, mint a fehér köpeny; az ujján széles, arany jegygyűrű ragyogott, éppoly derűs és terjedelmes, úgy tetszett Dottie-nak, mint maga a doktornő.

– Közösült már, Dorothy? – A kérdés oly természetesen

következett az operációk és előző betegségek felsorolásából, hogy Dottie, még mielőtt egyet nyelhetett volna, máris válaszolt. – Helyes! – jelentette ki a doktornő, és mikor Dottie csodálkozva felpillantott, biztatóan rámosolygott. – Ez megkönnyíti a dolgunkat a megfelelő méret kiválasztásában – mondta dicsérően, mintha egy jó magaviseletű gyerekhez szólna. Dottie ámulva ült, megdöbbentette az orvosnő hozzáértése, egyénisége elkábította, miközben kérdések sorozatára válaszolt, amelyek egy csipesz ügyességével szedték ki belőle az információkat, kínosak lehettek volna, de nem voltak azok. Ez a fájdalommentes kérdezősködés csupán annyi érdeklődést tanúsított az iránt, hogy ki vette el Dottie szüzességét és miért, mintha Dick csupán a sebészkés lett volna: teljesen átszakadt-e a szűzhártya, sok vért veszített-e, éles volt-e a fájdalom? A fogamzásgátlásnak milyen módszerét alkalmazták; megismételték-e az aktust? – Megszakítás – mormogta a doktornő, majd bejegyezte egy külön rubrikába. – Szeretjük tudni – magyarázta gyorsan, baráti mosollyal –, hogy betegeink milyen védekezési módszert alkalmaztak, mielőtt felkeresték volna a rendelőt. Mikor ment végbe az aktus? – Három nappal ezelőtt – mondta Dottie, és elpirult, mert úgy érezte, hogy most aztán a személyes jellegű kérdések következnek. – És mikor menstruált utoljára? – Dottie közölte, s a doktornő az asztalán fekvő naptárra pillantott. – Nagyon jó. Menjen ki a vécére, vizeljen, vegye le a harisnyatartóját vagy ingnadrágját; a kombiné maradhat, de a melltartót, legyen szíves, kapcsolja ki.

Dottie-t nem zavarta a medencevizsgálat, sem a mértékvétel. Csak akkor voltak nehéz percei, amikor meg kellett tanulnia, hogyan illessze be magának a pesszáriumot. Általában jó kézügyessége volt, s a mozdulatai koordináltak, de most egyszeriben elveszítette a nyugalmát a doktornő és a nővér vizsgálódásától, amely kutató volt és személytelen, mint az orvosi gumikesztyű. Amint megpróbálta összefogni,

a zselével bevont, csúszós pesszárium kiugrott a kezéből, keresztülrepült a szobán, és nekivágódott a sterilizálónak. Dottie majd meghalt a szégyentől. De a doktornő és a nővér szemmel láthatólag már hozzászokott az ilyesmihez. – Próbálja meg még egyszer, Dorothy – mondta a doktornő nyugodtan, s elővett egy másik hasonló méretű diafragmát a fiókból. És mintha csak a figyelmét kívánná elterelni, a pesszárium történetét kezdte magyarázni, s közben a szeme sarkából figyelte, hogyan küszködik Dottie: elmondta, hogy a gyógyanyaggal bevont tampont már a görögök, a zsidók, az egyiptomiak is használták, s hogyan találta fel Margaret Sanger ezt a diafragmát Hollandiában, milyen hosszú közjogi küzdelmet kellett folytatnia érte az Egyesült Államokban . . . Dottie mindezt olvasta, de nem akarta mondani ennek a fekete, méltóságteljes asszonynak, aki úgy mozgott a műszerei között, mint egy papnő a templomban. Az újságokból mindenki tudta, hogy magát a doktornőt is letartóztatták néhány évvel ezelőtt, egy születésszabályozó klinika elleni hadjárat során, de aztán felmentette a bíróság. Kitüntetés volt őt hallgatni, amint a maga életre szóló küldetéséről beszélt, mint ahogy kitüntetés megérinteni egy próféta köpönyegét, és Dottie áhítattal hallgatta.

– A magánrendelés elég érdektelen munka lehet – mondta együttérzéssel. – Egy ilyen dinamikus személyiségnek, mint a doktornő, a hozzá hasonló lányok betanítása nem lehet valami vonzó. – Még nagy munka vár ránk – sóhajtott a doktornő, és helyeslő bólintással eltávolította a diafragmát. Intett, hogy Dottie fölkelhet. – A klinikán sok betegünk egyszerűen nem használja az előírt pesszáriumot, vagy legalábbis nem állandóan. – A nővér megbillentette fehér sapkás fejét, s kotkodácsoló hangot hallatott. – És pont azok, akiknek a legnagyobb szükségük volna rá, ugye, doktornő, hogy korlátozzák a gyerekeik számát. A privát betegeinknél, Miss Renfrew, biztosabbak vagyunk benne, hogy megtartják

az utasításainkat. – Önelégülten mosolygott. – Most nem lesz önre szükségem, Miss Brimmer – mondta a doktornő, miközben a kezét mosta. A nővér kiment, s Dottie nevetségesnek érezte magát, ahogy utánaindult, harisnyája a bokája körül lógott, a melltartója kikapcsolva. – Egy percre még, Dorothy – mondta a doktornő, s ráemelte ragyogó tekintetét. – Van valami kérdése? – Dottie habozott; most, hogy megtört a jég, borzasztóan szeretett volna Dickről mesélni a doktornőnek. De sajnálkozva látta, hogy a doktornő arca milyen törődött. S mi több, más betegek is várakoztak kint; még Kay is hátravolt. S mi lesz, ha a doktornő, meghallván a történetet, azt mondja, hogy menjen vissza a Vassar Klubba, csomagoljon, üljön fel a határás vonatra, menjen haza, és soha többé ne találkozzék Dickkel? Akkor hiába a peszszárium, és az egész csak sok hűhó semmiért.

– Az orvosi eligazítás – mondta a doktornő, és kedvesen elgondolkozva pillantott Dottie-ra – gyakran segítségére van a betegnek a tökéletes szexuális élvezetben. Azok a fiatal nők, Dorothy, akik felkeresnek engem, jogosultak rá, hogy megtalálják a nemi aktusban a legmélyebb kielégülést. – Dottie az állát vakarta; melle fölött májfoltos volt a bőre. Leginkább azt szerette volna megkérdezni, amit a doktornő biztosan meg tud mondani, különösen ha férjnél van. Kaynek persze nem árulta el azt, ami még mindig izgatta: mit jelenthet az, ha a férfi szeretkezés közben egyszer sem csókolja meg a lányt, még a legizgalmasabb pillanatban sem? Dottie tudomása szerint erről a szexkönyvekben sosem tesznek említést, s talán túlságosan köznapi dolog ahhoz, hogy a tudósok foglalkozzanak vele, vagy talán van valami természetes magyarázata, erre már korábban is gondolt, mint a rossz lehelet vagy a szájfertőzés. De az is lehet, hogy Dick megesküdött, mint ahogy néha megesküsznek az emberek, hogy többé soha nem borotválkoznak, vagy nem mosakodnak, amíg valami, amit akarnak, be nem következik. De

csak nem hagyta nyugodni a dolog, s valahányszor eszébe jutott, egészen belepirult, mint ahogy most is. Titokban attól rettegett, hogy Dick az az ember, akit a papa „rossz választás"-nak nevezne. S most itt az alkalom, hogy kiderítse. De ebben a csillogó sebészi környezetben nem talált rá szavakat. Hogyan is fogalmazza ezt meg technikai nyelven? „Ha a férfi nem oszkulál?" Arcán a gödröcskéket szánalomra méltó pír lepte el; ezt még Kay sem tudná kimondani. – Van valami természetellenes abban...? – kezdte, majd segélykérőn meredt a magas, higgadt asszonyra. – Ha a nemi aktus előtt... – Igen? – bátorította a doktornő. Dottie idegesen köszörülte a torkát. – Olyan egyszerű – szabadkozott –, de úgy látszik, mégsem sikerül kimondanom. – A doktornő várt. – Talán én segíthetek, Dorothy. Minden olyan módszer – kezdte hatásosan –, amely mindkét félnek gyönyört okoz, teljesen megengedhető és természetes. Nincs olyan módszer, legyen az orális vagy manuális, ami helyteleníthető a szeretkezésben, ha mind a két fél élvezi. – Dottie libabőrös lett; nagyon is jól tudta, mire céloz a doktornő, s rémülten gondolt rá, hogy vajon a doktornő a házasságában gyakorolja-e azt, amit prédikál. Egészen elrettent. – Köszönöm, doktornő – mondta halkan, s ezzel lezárta a témát.

Amikor már felöltözött, és bepúderezte magát, kesztyűs kezébe fogta a barna borítékot, amit a nővér az előszobában átnyújtott neki, és ropogós papírpénzzel fizetett. Nem várta meg Kayt. A túloldalon volt egy patika, melegvizes tömlőkkel a kirakatban. Bement, és kiválasztott egy irrigátort. Aztán bement egy telefonfülkébe, és felhívta Dicket. Sokáig csengetett, amíg felvették a kagylót. Dick nem volt otthon. Ez a lehetőség fel sem merült benne. Gondolkodás nélkül feltételezte, hogy Dick várni fog rá, ha végzett a megbízatásával. – Csak hívj fel telefonon. – Dottie lassan átvágott a Nyolcadik utcán, kiment a Washington Square-re, leült a

parkban egy padra, s maga mellé tette a két csomagot. Mikor már majdnem egy órája ült ott, s figyelte a játszó gyerekeket, és hallgatta néhány zsidó fiatalember vitáját, visszament a patikába, és újra tárcsázta Dick számát. A férfi még mindig nem volt otthon. Dottie visszatért a parkba a padjához, de valaki már elfoglalta a helyét. Sétált egy darabig, amíg talált egy másik szabad helyet: ezúttal, mivel többen ültek a padon, az ölébe tette a csomagokat. Az irrigátor eléggé formátlan volt a dobozában, és valahányszor Dottie megmozdult, vagy keresztbe tette a lábát, lecsúszott az öléből; erre aztán le kellett hajolnia, hogy fölvegye. Fehérneműje ragacsos volt a kenőcstől, amit a doktornő használt, s ettől az utálatos, szennyes érzéstől azt hitte, hogy megjött neki. A gyerekek hamarosan elmentek a parkból; a templomharangok vecsernyére kezdtek kongatni. Szeretett volna bemenni és imádkozni (és amikor senki sem figyel, egy gyors pillantást vetni hátul a szoknyájára), gyakran be is ment a templomba vecsernyetájt, de most nem tehette, mert ezekkel a csomagokkal mégsem ildomos templomba menni. De arra sem tudta rávenni magát, hogy visszamenjen a Vassar Klubba: Helena Davison, a szobatársa, esetleg megkérdezi, hogy mit vásárolt. Későre járt, hat óra már régen elmúlt, de a parkban még világos volt, s Dottie úgy érezte, hogy már mindenki felfigyelt rá. Azután a Brevoort Hotel halljából próbálta felhívni Dicket, miután előzőleg bement a női vécébe. Üzenetet hagyott Dicknek: – Miss Renfrew a Washington Square-en vár rá, egy padon. – Nem mert a hotel halljában várni, mert attól tartott, hogy összetalálkozhat egy ismerőssel. Amint visszament a térre, már sajnálta, hogy üzenetet hagyott, mert ezek után nem háborgathatta a házinénit újabb hívással. Most már azt is furcsállta, hogy Dick egyáltalán nem hívta fel a Vassar Klubban az elmúlt két és fél nap alatt, ha másért nem, hát hogy megkérdezze, mi újság azóta, hogy nem látták egymást. Arra is gondolt,

hogy odatelefonál, nincs-e valami üzenet a számára, de attól is irtózott, hogy a telefonhoz hívja Helenát. És különben sem mehet el a térről, hátha éppen akkor jön Dick. A parkban egyre sötétebb lett, s a padokat szerelmespárok foglalták el. Kilenc óra tájt határozott úgy, hogy nem vár tovább, mert kezdték leszólítani a férfiak, és egy rendőr kíváncsian végigmérte. Eszébe jutottak Kaynek az autóbuszon tett megjegyzései a nemi kapcsolat „corpus delictijéről". Milyen igaz!

Az semmit sem bizonyít, mondta magának, hogy Dick nincs otthon. Ezer oka lehet rá; talán el kellett utaznia. Valamit azonban mégiscsak bizonyított, és Dottie tudta ezt. Figyelmeztetés volt. Halkan sírni kezdett a sötétben, és elhatározta, hogy százig számol, mielőtt elindul. Már ötödször számolt el százig, amikor rájött, hogy semmi értelme; még ha Dick megkapta is az üzenetét, ma este már akkor sem jön. Már csak egyetlen dolgot tehetett. Abban a reményben, hogy senki sem figyel rá, a pad alá csúsztatta a fogamzásgátló felszerelést, és feltűnés nélkül, gyorsan megindult a Fifth Avenue felé. A sarkon beszállt egy utasra vadászó taxiba, s halkan szipogva megérkezett a Vassar Klubba. Másnap reggel korán, amikor még aludt a város, felszállt a bostoni vonatra.

NEGYEDIK FEJEZET

Egy szeptemberi délután Harald elvesztette az új állását. Amikor gyengéden közölte a rendezővel, hogy mit neki és hova, a nyavalyás buzi felmondott neki. Ha írni tudna, eladhatná a történetét a *New Yorker*-nek – gondolta Kay. Éppen akkor ért haza a munkából, és vette fel a kötényét, amikor meghallotta Harald lépteit, és elcsodálkozott: fél hét, hét előtt sosem tartottak vacsoraszünetet. Harald fél liter gint hozott magával szíverősítőként, és sötét, mélyen ülő szeme furcsán csillogott. Mihelyt Kay ránézett, sejtette, mi történt. – Teljesen tisztában vagyok vele – mondta Harald kényszeredetten –, hogy milyen szánalmasan nevetséges ez az egész. Úgy nézel rám, mint aki citromba harapott. – Miért mondod ezt? – tiltakozott Kay, és sírva fakadt, mert egyáltalán nem ez járt a fejében.

Pedig *valóban* nevetséges, el kell ismerni. Október elsején lejár a nyári albérletük, ekkor kellene a saját lakásukba költözniök, egy régi bérházból átalakított, ragyogó új épületbe, ahol belső kert van, és kis fülkében portás, úgyszólván házfelügyelő. Aláírták a bérleti szerződést, és kifizették az első hónap bérét – 102 dollár 50 centet, a villannyal, gázzal együtt. Nagyobb volt ez az összeg, mint amennyire Harald számított, de Kay azzal érvelt, hogy a közgazdászok szerint a kereset egynegyede fordítható a lakbérre, ő heti 25 dollárt keresett Macynél, Harald meg 75 dollárt fog keresni, ha már megy a darab. Ez lehetővé teszi (vagy tette volna ma délutánig!), hogy száz dollárt fizessenek, s ez az összeg tulajdonképpen még kevesebb is, ha az ember le-

vonja belőle a közüzemi díjakat. A maga férfias észjárásával Harald rámutatott, hogy nem *kötelező* a fizetés negyedét lakbérre kiadni – ez egyszerű tényeken alapuló megfigyelés, hangsúlyozta, amikor Kay a barátaik előtt mindenáron előhozakodott vele, csak hogy megmutassa, milyen csípősen szellemes tud lenni Harald. Helena Davison mamájának kifejezésével élve, Kay kedvelte Harald *risus sardonicusá*-t.[2]

De most, különös módon, amint Harald után ment a nappaliba, és figyelte, hogyan illeszti be hidegvérrel a cigarettáját a szipkába, s mosolyog közben rejtélyesen, Kay érezte, hogy kijön a sodrából. Csak ránézett, s már biztosra vette, hogy Harald fel akarja majd bontani a bérleti szerződést, mivel elvesztette az állását, és az az ördögi gondolat villant az agyába, hogy azért vesztette el az állását, hogy ne kelljen új lakásba költözniük. „Nyugi, nyugi, Strong! – figyelmeztette magát (három hónap után még mindig nem szokott hozzá a Petersenhez). – Lassan a testtel." Ha valaha, akkor ma este Haraldnak igazán szüksége van Kay együttérzésére, még ha a büszkesége nem engedi is, hogy ezt kimutassa.

Szegény Harald majdnem egész nyáron állás nélkül volt. Azt az előadást, amelyben dolgozott, a meleg idő beálltával leállították; az esküvőjüket követő szombaton bezárt a színház. Ekkorra már elkésett vele, hogy a nyári színházaknál próbáljon állást keresni, bár Kay úgy érezte, hogy Harald legalábbis *megpróbálhatta* volna. Haraldban korántsem volt annyi kitartás, mint benne; erre hamar rájött. Kay néha attól rettegett, hogy házasságuk, ahelyett, hogy szárnyakat adott volna Haraldnak, éppen az ellenkező hatással volt rá. De végül, egészen váratlanul, hívták az új állás miatt, ami jobb volt az összes előbbieknél: egy szatirikus revüt kellett összehozni a gazdasági válságról. A revü címe: „Hahó, Columbia!", és októberben lesz a bemutató; hivatalosan ugyan

2 Gúnyos nevetését.

csak ügyelőként szerződtetik, de az igazgató azt mondta, hogy beleszagolhat a jelenetek összeállításába is, mivel a rendező, egy vén bájgúnár, csak a női revükhöz ért. Kiderült, hogy az igazgató már régen szemet vetett Haraldra, s most alkalmat akart adni neki, hogy megmutassa, mit tud.

– Ez már olyan szép, hogy nem is lehet igaz – ujjongott Kay; már látta Harald nevét a színlapon, s mellette, hogy rendezőasszisztens. De a próbák második hetében már zavaró körülmények léptek fel. Az igazgató nem tisztázta, hogy kire mi tartozik pontosan; Harald úgy értelmezte, a saját belső konfliktusa miatt; maga sem tudta eldönteni, miféle előadást is akar valójában, irodalmi revüt, ragyogó számokkal, aktuális jelenetekkel, vagy a szokásos ostoba, mindent bele zagyvalékot, amit néhány sztár jelenléte tart össze. Haraldot egyszerűen kísérleti nyúlnak használta. Harald beállított egy jelenetet, s mihelyt kész volt vele, jött a rendező, és megváltoztatta: a munkanélküliek menetébe beállított egy tánckart, vagy pedig népviseletbe öltözött fejőlányokkal „frappírozta" a tejipari sztrájkjelenetet. A szerzők száz százalékig Harald pártját fogták, de az igazgató, amikor megkérdezték, habozott, és ilyeneket mondott: „Most nézzük meg, hogy így hogy néz ki", vagy „Majd meglátjuk!" Közben pedig, a próbák alatt, a rendező végig le nem szállt Haraldról – ha néhány percet késett a vacsoraszünet után, elmulasztotta beinteni a kísérőzenét, vagy mert hűen követte a szerzők koncepcióját –, míg végül Harald ma délután nagyon higgadtan az egész társulat előtt közölte vele, hogy nincsenek meg a képességei ahhoz, hogy színre vigyen egy szövegkönyvet, ami véletlenül szól is valamiről. Kaynek mindent megért volna, ha ezt végignézheti. A rendező persze nem volt egyenrangú vitapartnere Haraldnak, így aztán üvölteni kezdett, hogy takarodjék a színházból. Úgyhogy még mielőtt a darabot bemutatták, Harald már megint az utcán volt. Amikor felment az irodára, hogy til-

takozzék (Kay előre megmondhatta volna, hogy felesleges azzal áltatnia magát, hogy az igazgató még mindig az ő pártján van), az igazgató annyira restellte magát, hogy nem is fogadta, csak kiüzent, hogy a dolgok ilyetén állása mellett ő sem tudja befolyásolni a rendezőt; a pénztáros kifizette a kétheti bérét, megkínálta egy pohár itallal, és ezzel az ügy lezárult.

Kay a receptre írt whisky szagát érezte, amivel a pénztáros megkínálta, hogy lelket öntsön belé; egy rémes másodpercig, amikor ajtót nyitott az alkoholszagú és egy üveg ginnel álldogáló Haraldnak, Kay attól tartott, hogy azért bocsátották el, mert munka közben ivott. De mihelyt meghallotta a történetet, belátta, hogy igazságtalan volt. Nemcsak a pénztáros, hanem az egész társulat együtt érzett Haralddal. A főbb szereplők közül is sokan megállították, amikor elhagyta a színházat, hogy megmondják, mennyire sajnálják az esetet. A szerzők (egyikük a *Vanity Fair* állandó munkatársa) odarohantak, és vitába szálltak a rendezővel; egy lány a tánckarból sírva fakadt . . .

Kay csak ült bólogatva, fehér hímzéses csinos piros köténykéjében, amit a mamája küldött, miközben Harald fel-alá járt a nappaliban, a színházban lejátszódott jelenetet mesélve. Egyszer-kétszer Kay félbeszakította, és közömbösséget színlelve feltett néhány ellenőrző kérdést. Mielőtt ír a szüleinek, biztos akart lenni abban, hogy Harald a teljes igazságot mondta neki, nemcsak a saját álláspontját ismertette. Ezt a nagyszerű dolgot a Vassarban tanulták: ne foglalj véglegesen állást, s a saját igazadról is mindig szerezz bizonyítékokat.

Ő ugyan elhitte Harald verzióját, mert minden bizonyíték mellette szólt, de tudta, hogy egy kívülálló, mint például a papája, esetleg úgy vélekedhet, hogy Harald jobban tette volna, ha nem üti bele az orrát a más dolgába – hanem a végszókkal, a kellékekkel és a szövegkönyvvel foglalkozik,

és nem ad okot a rendezőnek, hogy belekössön. Például azzal, hogy elkésik. De hát erről meg ki tehet? A producer vagy kicsoda volt felelős, hogy ilyen rémes időpontokban próbáltak. – És csak egy óra a vacsoraszünet! – Hogyan is képzelték, hogy Harald hazaér a lassú buszokkal, keresztül a városon, megvacsorázik, aztán visszamegy, s mindezt hatvan perc alatt? Harald szerint a társulat legtöbb tagja csak bekapott valamit a színház közelében egy kávéházban vagy egy kiskocsmában. De Harald ifjú házas volt, bár ezzel igazán senki sem törődött, ezt senki sem vette számításba. Azt persze tudták, hogy nős, mert egyszer magával vitte Kayt egy próbára, s a főszereplőnő meglátta, és patáliát csapott: egy dal közepén félbehagyta a szereplést, Kayre mutatott, és követelte, hogy mondják meg, ki ez, és hogy kerül ide; aztán mikor kiderült, hogy Harald felesége, annyit mondott, hogy „Bocsáss meg, drágám" – és mindkettőjüket meghívta egy italra a lakására. De a rendező megmondta Haraldnak, hogy többé ne hozza magával Kayt; zavarja a főszereplőket, mondta, ha idegenek vannak jelen a próbákon, ezt Harald igazán tudhatná. Kay ekkor látta Haraldot először meghunyászkodni, s bántotta, hogy különcnek tekintik; amikor felmentek a művésznő lakására (a Central Park déli részén egy felhőkarcoló tetején épült házikóba), zavarta vaskos, szőrös lába, s még az sem vigasztalta, hogy eszébe jutott, hogy ő viszont egy kollégiumi előadást rendezett, és benne volt a Százszorszép Füzérben.

Úgy vélte, a színészszakszervezetnek *tennie kell* valamit a próbaidőpontok tárgyában, amelyek, Priss Hartshorn is egyetértett vele, még ma is középkoriak, és egy átlagon aluli gyárban sem lennének fenntarthatók. Amióta Harald megkapta ezt az állást, alig éltek szexuális életet, hogyan is éltek volna? A társulat sosem oszlott fel hajnali egy vagy kettő előtt, addigra Kay már aludt; s amikor reggel munkába indult, Harald még szundított. Egyszer hajnali négyre

ért haza, mert megbeszélést tartottak az igazgató irodájában, és délelőtt tízkor már vissza kellett mennie a próbára, pedig vasárnap volt, amikor végre nyugodtan együtt reggelizhettek volna. Úgy volt, hogy a próbák után vidéken mutatják be a darabot, úgyhogy Kay két hétig egyedül maradt volna, Haraldot pedig a táncosnők és revüsztárok szórakoztatták volna – egyikük meglehetősen intelligens (Harald a színfalak mögött egy Katherine Mansfield-könyvvel látta), és háza van Connecticutban. Így hát Kay örült, ha Harald hazakecmergett (ez az ő kedvenc kifejezése volt) vacsorára, és nem a többiekkel evett a kiskocsmában. Egyszer az egyik szerzőt is magával hozta, és Kay lazacpástétomot készített zellerkrémszósszal. Ez azon az estén lehetett, amikor korán kezdődött a vacsoraszünet, s volt idő várni (süsd egy órát – így szólt a recept, és Kay általában még ráadott tizenöt percet a szakácskönyv által javasolt időre), várakozás közben megittak néhány koktélt. Harald nem vette észre, hogy Kay agyonhajszolja magát, most már mindennap ő veszi meg munkából hazajövet Gristede-nél a zöldséget; Haraldnak mostanában soha nem maradt ideje reggel a bevásárlásra. S bármilyen különös, amióta Kayre maradt a vásárlás, állandóan civakodtak. Harald jobban kedvelte az A. & P.-t, mert olcsóbb, Kay meg Gristede-et, mert házhoz szállít, és mindenféle különleges zöldséget tart – a pénzes pasasoknak, mondta Harald. Aztán meg Harald szerette, ha mindig ugyanazt a megszokott, kipróbált ételt kapja (például a spagettit szárított gombával és paradicsompürével), Kay meg szerette tanulmányozni a szakácskönyvet meg az újságokban az ételrovatokat, és mindig ki akart próbálni valami újat. Harald azt mondta, hogy nincs fantáziája, szemüveggel főz, s mindig követi a receptet, méricskéli a fűszereket meg az időt: a főzés élő művészet, ő pedig tudományossá és élettelenné teszi. Furcsa, hogyan jöttek elő az apró különbségek közöttük a három hónap során; kezdetben

Kay csupán Harald visszhangja volt. De most, ha Harald azt mondta, hogy legyen eszénél és nyisson ki valami konzervet (ez is egy olyan alkalommal történt, amikor nem volt kész a vacsora), Kay azt sivította, hogy nem teheti; lehet, hogy Haraldnak ez megfelel, de ő nem élhet így hétről hétre, hogy zabáljon, mint egy állat, csak hogy fel ne forduljon. Később, amikor Harald már elment, Kay sajnálta, hogy jelenetet csinált, és elhatározta, hogy jobban időzíti az előkészületeket, ahogyan az újságokban olvassa. De ha egyszer sikerült elérnie, hogy a vacsora készen állt a sütőben, mert az előző este mindent előkészített, akkor meg Harald lett ideges, ha Kay igyekezett az asztalhoz terelni, s felhívta rá a figyelmét, hogy milyen késő van. – Mérsékeld a hitvesi törődést, kérlek – mondta ilyenkor, s tanító bácsisan megfenyegette, majd nyugodtan még egy koktélt kevert magának, mielőtt hajlandó lett volna asztalhoz ülni.

Ebben Kay egy kissé bűnösnek érezte magát; Harald csak azóta szokott rá a koktélra, amióta megismerkedtek. – A te osztályod rítusa – mondta Harald, és Kay nem tudta, hogy a 33-ban végzett osztályra vagy a társadalmi osztályra értse-e; odahaza Salt Lake Cityben a szüleinek eszébe sem jutott volna alkoholt inni, még akkor sem, ha vendégeket hívtak, bár a papa hozzájuthatott receptre írt whiskyhez. De Keleten mindez magától értetődött, még az idősebbeknél is, ezt azóta tudta, amióta Pokey Protherót és Prisst és Pollyt meglátogatta. Clevelandben, ezt Harald maga is láthatta, Helena Davison családja sherryt ivott. Így hát Kay kedvéért minden este koktélt kezdtek inni, amit az alumínium koktélkeverőben készítettek. A különbség kettejük között az volt, hogy Kay az apró formalitásokat szerette a műveletben, Harald pedig az alkoholt. Egy-két koktél persze senkinek nem árthat; mégis, a próbák alatt, Harald érdekében, talán meglehettek volna nélküle. De olyan lehangoló lett

volna csak úgy odatenni az ételt az asztalra, s asztalhoz ülni, ahogyan a szülei teszik.

Harald kiment a konyhába, és gint töltött egy csepp keserűvel; ez rossz jel – Harald tudta, hogy Kay ki nem állhatja, ha tisztán issza az italt. Ezután megtömte a pipáját, rágyújtott, és másodszor is töltött magának. – Neked mit készítsek? – kérdezte. – Ginfizzt? – Kay elkomorult, bántotta a gúnyos udvariasság a férfi hangjában. – Azt hiszem, semmit sem kérek – válaszolt elgondolkodva. Harald összevonta sötét, bozontos szemöldökét. – Mi ez a szabálytalankodás? – kérdezte. Kay éppen elhatározta, hogy új életet kezd, de érezte, hogy ez nem a legjobb pillanat arra, hogy bejelentse; sosem lehet tudni, hogyan reagál valamire Harald, ha ivott. – Egyszerűen nincs kedvem – mondta. – Odateszem a vacsorát. – Felállt a székéből. Harald csípőre tett kézzel, ajkát biggyesztve meredt rá. – Istenem! – mondta. – Te vagy a legtapintatlanabb, legkétbalkezesebb hülye, akit a föld valaha a hátán hordozott. – De hát mit mondtam? – kiáltott Kay, és elképedésében még megsértődni is elfelejtett. – „Azt hiszem, semmit sem kérek" – idézte Harald, Kay hangját utánozva, de olyan önelégült hangsúllyal, hogy Kay meg mert volna esküdni, hogy ő nem így mondta. Ha Harald tudná, hogy majd meghal egy ginfizzért, és csak azért tartóztatja meg magát, mert nagyrészt magát okolja a próbák alatti kellemetlenségekért. Mi lenne, ha ő is úgy menne dolgozni Macyhez, hogy felhajt két koktélt reggeli előtt? Ugyanaz az eset, nem? Mindig azon a véleményen volt, hogy nagyon tanulságos, ha az ember a viselkedését más összefüggésbe helyezi, s úgy vizsgálja meg, objektívan. Ha például most *őt* bocsátották volna el, ő biztosan azonnal nekiülne, és felgöngyölítené az előidéző okokat, ha mégoly jelentéktelenek is. De hátha Harald is ezt teszi, csak nem árulja el? – „Egyszerűen nincs kedvem" – folytatta. – Ne beszélj ilyen hangon. Nem áll jól neked. Rém rossz színész-

nő vagy, tudod. – Ó, szűnj már meg! – mondta Kay minden átmenet nélkül, s kiment a konyhába. Aztán hallgatózott, hogy Harald kisétál-e a lakásból, s bevágja-e maga után az ajtót, mint valamelyik este, amikor Kay megvásárolt egy zöldbabvágó készüléket, ami nem működött. De Harald még ott volt.

Kay kinyitott egy zöldbabkonzervet, s egy tűzálló tálba döntötte a tartalmát, a tetejére meg szalonnadarabkákat rakott. Hazafelé a magasvasúton elhatározta, hogy meleg szendvicset csinál sörrel, meglepetésül, de most már nem volt bátorsága, hátha még a végén összeég, s alkalmat szolgáltat Haraldnak, hogy őt megleckéztesse. Levelekre szedett egy fej salátát, és hozzáfogott a salátalé elkészítéséhez. Aztán hirtelen eszébe jutott, hogy azért nem esznek meleg szendvicset, mert Harald elveszítette az állását, és hangosan sírva fakadt. Most minden megváltozik, ezt érezte. És ezen valójában a lakást értette; *élt-halt* azért a pillanatért, amikor majd beköltözhetnek. Jelenlegi lakásuk egy rézmetsző özvegyének a tulajdona volt; az özvegy Cornishban, New Hampshire-ben tartózkodott, a lakás pedig tele volt régiségekkel és reprodukciókkal: spanyol szekrényekkel és keleti szőnyegekkel, roskatag asztalokkal és Hepplewhite-stílusú székekkel, sárga- és vörösréz díszítésekkel, amiket tisztogatni kellett. Kay alig várta, hogy kiszabaduljanak ebből a múzeumból, s a saját bútorukkal berendezett lakásba költözzenek. Harald tudta ezt, de a lakásról eddig egy szót sem szólt, pedig bizonyára sejtette, hogy attól a pillanattól kezdve, hogy Kay kinyitotta az ajtót, és meglátta őt, ez izgatta a legjobban: most *mit tegyenek?* Neki nem ugyanez jutott eszébe?

A nappaliban a fiókos asztalkán hevertek a bútorhuzatminták Kay tárcájában, amiket azért hozott haza, hogy megmutassa neki; az egész ebédszünetét a Macy lakberendezési osztályán töltötte, kiválasztott egy muszlinnal bevont mo-

dern heverőt két székkel. Csak úgy a hecc kedvéért a függönyök árát is megkérdezte, hogy bebizonyítsa Haraldnak, mennyit spórolnak a műanyag redőnnyel, ami, mint a legtöbb szép, modern épületben, ingyen jár a lakással. Műanyag redőnyhöz fölösleges a függöny. A függönycsináltatás, mint ma megtudta, még Mr. Macy áruházában, a kedvezménnyel együtt is 100–120 dollárba kerülne, tehát úgy tekinthetik, hogy az első évben a lakás bére ennyivel kevesebb. S ezek a függönyök ráadásul még béleletlenek. A dupla függöny ennél is drágább.

Megnézte a babot a sütőben – még nem barnult. A nappaliban kinyitotta a lecsukható asztalt, s megterített két személyre, közben lopva Haraldra pillantott, aki a *New Yorker*-t olvasta. Harald felemelte a fejét. – Mit szólnál hozzá, ha vacsora után áthívnánk Blake-éket bridzselni? – Könnyed hanghordozása nem tévesztette meg Kayt; Haraldnál ez bocsánatkérés. Meg akarta engesztelni, amiért majdnem tönkretette az estéjüket. – Isteni! – Kay el volt ragadtatva; régóta nem bridzseltek négyesben. – Hívjam fel őket, vagy majd te? – Majd én – mondta Harald, és magához vonta és hosszan megcsókolta Kayt. Kay kibontakozott az ölelésből, és a konyhába sietett. – Van három üveg sör a jégszekrényben! – kiáltott. – Mondd meg nekik!

De a konyhában megnyúlt a képe. Hirtelenében rádöbbent, hogy Harald őrültségében van rendszer. Miért pont Blake-éket? Norine Blake, a volt évfolyamtársa, nagyon is baloldali; az egyetemen ő szervezte meg a szocialista gyűléseket és tüntetéseket, s a férje, Putnam, a szocialista párt tagja. S mind a kettőnek az a mániája, hogy beosztással kell élni, takarékoskodni kell, bár Putnamnak vagyonból származó jövedelme van, és rendkívül tehetős családból származik. Kay már előre látta, hogy mi következik. Blake-ék, mihelyt meghallják, hogy Harald elvesztette az állását, azonnal elkezdenek majd aggódni a lakás miatt. Kaynek máris a

könyökén jött ki, hogy Norine és Put talált egy aranyos alagsori lakást, amelynek igazi kertje van és csak negyven dollárba kerül havonta – miért ne találhatna ilyent Kay meg Harald is? Ő nem hajlandó alagsorban élni, az nem egészséges. Újra megnézte a babot, majd bevágta a sütő ajtaját. Put majd azt mondja (szinte hallotta!), hogy teljesen igaza van Haraldnak, ha megtagadja a törvényes kötelezettséget, amit vállalt (elvégre egy bérleti szerződés nem egyéb), hiszen a bérleti szerződés a kizsákmányolás egyik fajtája, a lakbér pedig a tulajdonos munka nélkül szerzett haszna. És Norine majd elmondja, hogy milyen sokba kerül a közlekedés. Ez a mániája. Mikor utoljára bridzseltek négyesben, alaposan kikérdezte Kayt, hogy hogyan jár be a munkahelyére. – Autóbusszal végig a városon? – kérdezte, s a férjére nézett, mintha ez valami hallatlan fényűzés volna. – Plusz a Sixth Avenue-i magasvasút? – Ismét a férjére nézett és bólintott. – Az két jegy naponta – vonta le kérlelhetetlenül a következtetést. Norine *fixa ideája* az volt, hogy minden ifjú házaspárnak a metróállomás közelében kell laknia. És úgy vélte, hogy mivel Harald a Times Square környékén dolgozik, a város nyugati felében kellene laknia, két-három háztömbnyire az expresszvasút megállójától. Kay és Harald csak nevetett Norine közlekedési mániáján, de azért a dolog Haraldnak mégiscsak szöget ütött a fejébe. És ugyanaznap este, amikor Kay kávéval és meleg sajtos szendviccsel kínálta őket a játszma után, Norine felkiáltott. – Micsoda, valódi *tejszín?* – Nyilvánvaló, hogy a milliomosokon kívül mindenkitől azt várta, hogy tejporon éljen. Az elmúlt hónapokban Kay mindvégig azt hajtogatta Haraldnak, hogy ismerősei közül mindenki tejszínt vásárol, méghozzá magától értetődően (Harald azt javasolta, hogy inkább a tej színét szedje le), és zavarában céklavörös lett, mintha Norine hazugságon kapta volna. Harald azonban, különös módon, ahelyett, hogy megharagudott volna, csak

heccelte vele Kayt. – Micsoda, valódi *tejszín?* – mormogta később, s megfogdosta Kay mellét.

Harald mindig mondta, hogy Kayn könnyű átlátni. Néha, mint ma este, kritikának szánta, néha viszont mintha éppen azt szerette volna benne, hogy oly könnyedén átlát rajta, bár hogy mit látott, vagy mit vélt látni, arra Kaynek nem sikerült pontosan rájönnie. Erről eszébe jutott egy mulatságos levél, amit tegnapelőtt este talált, amikor Harald iratait rakta rendbe a költözködés előkészületei közben. Harald az apjának írta a levelet, s körülbelül az összeházasodásukat megelőző szombaton írhatta. Kay nem tudott ellenállni, és elolvasta, amikor megpillantotta a saját nevét az első oldal közepén.

„Kay nem fél az élettől, Anders – így hívta az apját. – Te meg anya igen, egy kicsit mindannyian. Mi tudjuk, hogy az élet fájdalmat okozhat. Kay erre még nem jött rá. Azt hiszem, végül is ezért határoztam úgy, hogy feleségül veszem, bár a cinikusok azt tanácsolják, hogy inkább fogjak magamnak egy gazdag lányt, aki majd vásárol nekem egy színházat. Ne hidd, hogy nem gondoltam erre is. Köztünk maradjon – ezt nem a mamának szánom –, ismertem néhány ilyet, a szó bibliai értelmében. Szeretkeztem velük a nyitott sportkocsijukban, megdézsmáltam az apjuk bárszekrényét, és fizettettem velük a kiskocsmákban, ahol folyószámlájuk van. Egyszóval tapasztalatból beszélek. Ők is félnek az élettől. bennük is megvan az osztályukra jellemző halálösztön; a gyönyör vad pillanatától a megsemmisülés élményét várják. Olyanok, mint az Orpheuszt elpusztító menádok – emlékszel az antik görög mítoszra? Végső soron félnek a jövőtől, csakúgy, mint a Petersen család. Te meg a mama azért aggódtok, mert újra elveszítheted az állásodat, vagy mert elérheted a nyugdíjkorhatárt; a pénzügyi összeomlás óta az aranyifjúság attól retteg,

hogy a papa elveszítheti a pénzét, vagy majd a forradalom ragadja el tőle. Kay nem ilyen; biztos lábon álló osztályból származik, a felső értelmiségiek osztályából, ahová neked sohasem sikerült eljutnod. Az apja híres ortopéd szakorvos Salt Lake Cityben; nézd meg a *Who's Who* lexikonban (ha ugyan eddig még nem tetted meg!). Ez az osztály még mindig hisz a jövőjében, abban, hogy fennmarad és irányítani fog, s minden joga meg is van rá, mint azt a Szovjetunió esetében is láthatjuk, ahol az orvosok és tudósok szolgálatait »polgári« származásuktól függetlenül honorálják, éppúgy, mint a filmrendezők vagy az irodalmárok tevékenységét. Én érzem ezt a hitet, ezt az ősi magabiztosságot Kayben, bár ő mindennek nincs is tudatában; mégis, lerí róla a »belső lelki magasztosságnak külső látható jele«, mint az a protestáns imakönyvben írva vagyon. Nem mintha magasztos volna, hacsak a szabadtéri sportokban nem, a lovaglásban, úszásban, és mint mondja, még a hokiban is. Az imakönyvről jut eszembe (nézegess bele néha, csak a stílus kedvéért), Kay azt akarja, hogy J. P. Morgan templomában legyen az esküvő, én pedig ironikus lélekkel belenyugszom, és azzal a gondolattal vigasztalom magam, hogy Cutting szenátor (Bronson Cutting New Mexicóból, akit én kisebbfajta hőseim között tartok számon – említettem már? –, egy rendkívül haladó eszméket képviselő úriember) szintén ebbe a templomba jár, ha New Yorkban van. (A nővérének van némi köze az előkelőségek névjegyzékéhez.)

Nem tudom, érzitek-e ezt ti odakint Boise-ban, de itt Keleten óriási változások mentek végbe, amióta Rooseveltet megválasztották. Townley régi híveként te talán nem bízol benne, de őszintén szólva, én igen. Biztosan olvastál arról, hogy miként folynak bele az egye-

temi emberek az ország irányításába; ez minden változás magyarázata, és vér nélküli forradalmat idézhet elő még a mi időnkben azzal, hogy kiaknázatlan erőforrásaink feltárásában koponyákkal helyettesíti a finánctőkét. A marxista fiúk itt New Yorkban tévednek, ha a tőke és a munka közötti végső összecsapásra számítanak; valószínű, hogy sem a tőke, sem a munka nem marad fenn a jelenlegi formájában. Az a tény, hogy Roosevelt patrícius, igen jelentős; Kay mellesleg büszkén emlegeti, hogy az elnök a Vassar igazgatósági tagja volt. Kicsit elkalandoztam a lényegtől, de azt hiszem, érted, miről van szó: úgy érzem, hogy Kayvel kötött házasságom a jövő záloga. Ez eléggé misztikusan hangzik, de a Kay iránti érzelmeim is eléggé misztikusak: az »így helyes« vagy a sors érzete, nevezd, aminek akarod. Ne kérdezd, hogy szerelmes vagyok-e bele; a szerelem, a vegyi vonzástól eltekintve, még ismeretlen fogalom számomra. Amit, gondolom, sejtettél is. Kay nagyon erős fiatal nő, sugárzik belőle a még megzabolázatlan vitalitás. Lehet, hogy első látásra nem fogjátok kedvelni, de nekem éppen erre a vitalitásra van szükségem, amelyet csak formába kell önteni és irányítani, s én úgy érzem, hogy erre képes vagyok.

Most jut eszembe, mi lenne, ha a mama megkérné Kayt, hogy a leveleiben szólítsa Judithnak? Mint a modern lányok általában, Kay is irtózik tőle, hogy mamának szólítsa az anyósát, a Mrs. Petersen meg olyan szertartásosan hangzik. Értesd meg a mamával. Kay rólad már mint Andersről gondolkodik, és el van bűvölve a mi kapcsolatunktól – mármint a tiédtől és az enyémtől. Megpróbáltam darabot írni az élettörténetedből, de Kay, aki színháztudománnyal is foglalkozott a Vassarban, s egy jópofa, élénk kis nő volt a tanára, azt mond-

ja, hogy még nem sikerült igazán elsajátítanom a drámai szerkesztés fortélyait, alighanem igaza van. Ó, Anders..."

Itt félbeszakadt a levél: Harald sohasem fejezte be, és Kay eltűnődött, vajon mit írhatott abban a levélben, amelyet végül postára adott. Más befejezetlen levelek is voltak Harald roskatag bőröndjében, néhányat neki írt a Vassarba, egy többször újrakezdett novella vagy regény, olyan régi, hogy a papírja már sárgult, meg a darabja első két felvonása. Kay úgy gondolta, hogy a levél, mint Harald dolgai általában, borzasztó jól van megírva, mégis, amikor olvasta, különös rémület vett rajta erőt. Nem volt benne semmi, amit végeredményben ne sejtett volna, de hát sejteni valamit persze egészen más dolog, mint tudni. Harald, el kellett ismernie, sosem rejtette véka alá, hogy más nőkkel is volt már kapcsolata, sőt azzal a gondolattal is kacérkodott, hogy elveszi őket, vagy elveteti magát velük. És az ő társadalmi hovatartozásáról is hallott már mindent (bár ha vele beszélt róla, rendszerint azt mondta, hogy ennek az osztálynak már befellegzett), meg tudta a Rooseveltet is, meg azt is, hogy Harald nem biztos benne, hogy szerelmes-e bele, meg az „ironikus lelkét is". Talán ezért olvasta oly csalódottan a levelet. Azért, mert rájött, hogy Harald keresztül-kasul ugyanolyan, s furcsamód ettől lett egészen más. A kíváncsiság borzasztó dolog; tudta, hogy nem volna szabad, mégis elkezdte olvasni a levelet, mert arra gondolt, talán magáról meg Haraldról is megtudhat valami újat. De ahelyett, hogy többet tudott volna meg róla, a levél szinte felfedte Harald korlátait. Lehet, hogy csak azért, mert Kay nem örült, hogy Harald így „feltárta a lelkét" az apjának?

Mégis, *valamit* azért megtudott a levélből, ezen elmélkedett, miközben hallgatta, hogy Harald telefonál (úgy látszik, Blake-ék átjönnek), és módszeresen forgatta a tálban

a salátát. A levélből félreérthetetlenül kiderült, hogy mit talál Harald őbenne vonzónak – ezt eddig nem látta világosan. Amikor először találkozott vele a nyári színházban, Harald úgy kezelte, mint egyet a *hoi polloi*-ból,[3] jobbra-balra ugráltatta, nem tetszett neki, ahogyan a díszleteket felállította, és kifutóként a vasáruboltba küldözgette. – Festékes a hajad – mondta neki egy este, amikor a társulat mulatságot rendezett, és Harald felkérte táncolni; éppen akkor veszett össze az egyik főszereplőnővel, akivel viszonya volt, s akinek a férje ügyvéd volt New Yorkban. Más alkalommal, amikor mindannyian együtt söröztek egy autócsárdában, odacsapódott ahhoz az asztalhoz, amelynél Kay a többi újonccal ült, csak azért, hogy mi mást közöljön vele, mint hogy kilátszik a vállpántja. Kay alig akarta elhinni, amikor Harald azt ígérte, hogy írni fog neki, amikor visszament a Vassarba, de írt – röviden és közömbös hangon –, aztán válaszolt, aztán Kay válaszolt, aztán Harald feljött a hétvégére, és megnézte a darabot, amit Kay rendezett, és most itt állnak összeházasodva. S Kay mégsem volt biztos soha a dolgában, az utolsó percig attól rettegett, hogy Harald sakkfigurának használja egy másik nővel folytatott játékában. Hidegvérét az ágyban is megőrizte; az egyszeregyet mondta, hogy minél később következzék be az ejakuláció – ezt a régi arab receptet egy angoltól tanulta. Kay kitálalta a babot. „Nem fél az élettől", ismételgette magában, meg hogy „sugárzó vitalitás". A házasságuk meg „a jövő záloga". Ahelyett, hogy bosszankodnék, s azt kívánná, hogy Harald valami romantikusabbat mondott volna, be kell látnia, hogy ez az ő erős aduja, és meg kell játszania; Blakeékre pedig fütyül – a bérleti szerződés a jövő záloga. Nem számít, hogy ki mit beszél, a lakásról nem mond le. Nem tudta, miért jelent számára olyan sokat – hogy a színes mű-

[3] A sokaságból.

anyag redőnyök, a portás vagy az aranyos öltözőfülke számít-e annyit, vagy micsoda. Úgy érezte, belepusztul, ha elveszíti. És mit is csinálnának nélküle – menjenek vissza abba a hitvány szobába Greenwich Village-ben, szembe Dick Brown szobájával, mindaddig, míg Harald tervei „tető alá nem kerülnek"? Nem! Kay összeszorította az állkapcsát. „Vannak más lakások is, drágám" – szinte hallotta az anyját. Neki nem kell más lakás, neki ez kell. Pontosan úgy, mint amikor Haraldot akarta megszerezni magának, s reszketett, hogy elveszíti, valahányszor nem kapott tőle levelet. Akkor sem adta fel, akkor sem mondta, hogy „Vannak más férfiak is", mint ahogy sokan tették volna, hanem kitartott. És nemcsak miatta; lélektani szempontból Harald számára is rettenetes katasztrófa volna, ha feladná élettervét, s visszavonulna az első csatavesztés után – nem is beszélve arról, hogy elvész az előleg, egy teljes havi lakbér.

Vacsorához láttak. Blake-ék fél kilencre jönnek. Kay egyre csak Harald háta mögé, a kisasztalra pillantgatott, ahol a tárcája feküdt, teli szövetmintákkal. Azon tűnődött, nem volna-e jobb minél előbb túlesni a dolgon, s megmutatni őket Haraldnak, még mielőtt Norine és Putnam megérkezik. A bridzselés után már nagyon késő lesz, és feltételezte, hogy Harald majd le akar feküdni vele; egy ilyen estén Kay aligha mondhat nemet, még ha ez azzal jár is, hogy mire végez az irrigálással és végre lehunyja a szemét, már egy óra lesz (hála az egyszeregynek), és holnap reggel, mielőtt munkába megy, nem lesz idő rá, hogy megmutassa neki a mintákat; csak zsémbelne, ha ezért felébresztené. Pedig hamarosan dönteniük kell; a kárpitozás általában két hétbe telik Macynél. Aztán az ágyakat, a lábosokat és fazekakat, a lámpákat meg az asztalt is meg kell rendelni, de azok legalább ott vannak a raktárban, és két nap alatt haza is szállítják. Kay úgy vélte, lószőr matracot kellene venniük, azok ugyan drágábbak, de egészségesebbek; ezt a

Vásárlók Reflektora című lap is elismerte. Amint odanyújtotta a vajat Haraldnak, inába szállt a bátorsága; csak a minap, hogy Kay még sírva is fakadt, úgy összevesztek azon, hogy margarint használjanak-e vagy vajat – a margarin, magyarázta Harald, éppoly ízletes és tápláló, de a vajérdekeltségek összeesküdtek, és nem hagyják, hogy a margaringyártók színezzék a termékeiket; igaza volt, Kay mégsem tudta elviselni az olajos, fehér masszát az asztalon, még akkor sem, ha a fehérsége osztály-előítéleteinek feltételes reflexével reagált. Harald most keserű mosollyal késére szúrt egy darabka vajat, ezt Kay megpróbálta nem észrevenni. Lehet, hogy az élettől nem félt, de Haraldtól kétségkívül igen.

Elhatározta, hogy úgy hozza szóba a mintákat, hogy könnyed csevegésbe kezd arról, hogyan telt a napja az áruházban; félt, hogyha nem tartja szóval, Haraldon úrrá lehet a szokásos mélabú. – Tudod, mi történt? – kérdezte vidáman. – Azt hiszem, próbavásárlást tartottak nálam. – A próbavásárlás olyan, mint az alkoholteszt az egyetemen: az áruház egyik hivatásos vásárlójának, aki úgy tesz, mintha vevő lenne, az a feladata, hogy a hat hónapig tartó gyakorlat során egy alkalommal felbecsülje minden tanuló képességeit. A főnökök erről persze egy szót sem szólnak, de a hír mindig kiszivárog. – Ezen a héten a ruhaosztályon vagyok, mondtam már? – Harald tudta, hogy Kayt ide-oda helyezik, hogy a kereskedés minden csínját-bínját elsajátítsa, amellett a különböző osztályok vezetőinek előadását is meg kell hallgatnia. – Szóval ma délután jött ez a vevő, és minden ruhát, ami az osztályon található, fel akart próbálni, és persze semmivel sem volt megelégedve. Már majdnem záróra volt, s ő még mindig nem tudta eldönteni, hogy egy fekete gyapjúruhát válasszon-e karakül szegéllyel, vagy pedig egy egyszerű kék tweedet, sötétkék bársonygallérral. Megkért, hogy hívassam oda a szabásznőt, hogy az ő véle-

ményét is megkérdezzük, s a szabásznő azt mondta, hogy ő mind a kettőt megvenné, és rám kacsintott, gondolom, a segítségemre akart lenni. Osztályozzák az udvariasságot, a kedvességet, az egész személyiséget, de a fődolog az, hogy sikerül-e eladnod valamit. Ha a vásárló úgy megy el, hogy nem vett semmit, megbuktál. És képzeld el, hála a szabásznőnek, a végén a nő mind a két ruhát megvette. Persze nem igazából „vette meg"; ahelyett, hogy a ruhákat leküldenék a műhelybe igazításra, visszaviszik a helyükre, ha a vevő a Macy belső vásárlója volt. Innen tudja meg az ember. Másrészt viszont, ha egy igazi vásárló vesz valamit, és azután visszahozza, az megint rossz pont; azt jelenti, hogy rátukmáltad a vevőre az árut . . .

Harald csöndben evett; végül letette a villáját. Ennyi ridegség láttán Kay nem tudta folytatni. – Csak folytasd, drágám – mondta Harald, amitől Kay hangja végképp elakadt. – Mindez rendkívül érdekes. Abból, amit mondasz, arra következtetek, hogy te leszel Macynél az osztályelső. Talán még nekem is találsz valami állást a szőnyegosztályon vagy a hűtőszekrényrészlegen; gondolom, ott férfiak vannak. – Igen – válaszolt Kay önkéntelenül, mint aki egy feltett kérdésre válaszol. – Csak sohasem ezeken az osztályokon kezdenek a férfiak; először általános gyakorlatot kell szerezniük az eladásban. – Aztán leejtette a villáját, s fürtös fejét a kezébe temette. – Ó, Harald! Miért gyűlölsz engem?

– Mert ilyen felesleges kérdéseket teszel fel – vágott vissza a férje. Kay arca lángba borult; nem akart sírva fakadni, mert jönnek Blake-ék. Ez biztosan Haraldnak is eszébe jutott, mert amikor ismét megszólalt, már egészen más hangon tette. – Én nem hibáztatlak, drága Kay, hogy a kenyérkeresetben hozzám hasonlítod magad. Istenemre, minden jogod megvan rá. – De én *nem* hasonlítottam magamat hozzád! – Kay megbántottan emelte fel a fejét. – Én

csak beszélgetni akartam. – Harald szomorúan mosolygott. – Nem hibáztatlak – ismételte. – Harald! Higgy nekem, kérlek! – Kay megragadta a férfi kezét. – Álmomban sem jutott eszembe az összehasonlítgatás! Nem is juthatott. Tudom, hogy te lángész vagy, én pedig csak egy négyes átlag vagyok. Ezért van az, hogy én boldogulni tudok, te meg nem. És én nem voltam eléggé a segítségedre, ezt is tudom. Nem lett volna szabad hagynom, hogy hazarohangálj vacsorára a próbák alatt; s nem lett volna szabad koktélt innunk. Gondolnom kellett volna rá, hogy mennyire túl vagy terhelve... – Kay érezte, hogy Harald keze elernyed az övében, s rájött, hogy már megint bakot lőtt; de legalább nem tett célzást a késésekre, pedig valójában állandóan ez motoszkált a fejében.

Harald félrelökte Kay kezét. – Kay – mondta. – Hányszor mondtam már neked, hogy mértéktelenül egoista vagy? Csak figyeld meg, milyen ügyesen állítod magadat a dráma középpontjába. Engem bocsátottak ma el, nem téged. Neked semmi közöd nem volt a dologhoz. A késésnek – mosolygott kegyetlenül – semmi köze nem volt az egészhez, akármennyit célozgattál is rá az elmúlt két hétben a magad ügyefogyott módján. Kialakult benned a vekkermentalitás. Senki sem veszi komolyan a „vacsoraidőt" a színháznál, csak te. Láthattad aznap este, amikor ott voltál, miután visszamentünk, félóráig még semmi sem történt. Mindenki csak ült és verte a blattot... – Kay bólintott. – Jól van, Harald. Bocsáss meg. – De a férfi még mindig mérges volt. – Nagyon hálás volnék, ha nem ütnéd bele a kispolgári orrodat az ügyeimbe. Így akarsz engem a saját képedre formálni. Úgy teszel, mintha magadat okolnád, de közben engem okolsz. – Kay a fejét rázta. – Nem, nem – mondta. – Soha. – Harald szkeptikusan felvonta a szemöldökét. – Túlságosan sokat tiltakozol – jegyezte meg, immár könnyedébben; s Kay észrevette, hogy Harald hangulata ismét

változik. – Mindenesetre – folytatta a férfi –, mindennek semmi köze az egészhez. Holtvágányon vagy, öreglány. Gyűlöl a buzi, csupán erről van szó. – Mert fölébe kerekedtél – mormolta Kay.

– Az már igaz – mondta Harald. – Ez kétségtelen. – „Kétségtelen?" – kiáltott fel Kay, aki megsértődött a férfi józan, mérlegelő hangsúlyától. – Hát igen, pontosan erről volt szó. – Haraldra vallana, ha most is szőrszálhasogatásba fogna, mikor mindketten egyetértenek abban, hogy az alapvető indíték világos, mint a nap. – Hogy érted azt, hogy „kétségtelen"? – Harald a fejét rázta és mosolygott. – Ó, Harald, légy szíves, mondd meg! – Harald pipára gyújtott. – Ismered Hippolütosz történetét? – kérdezte végül. – Hát persze – vágta rá Kay. – Nem emlékszel, hogy az egyetemen elő is adtuk görögül, és Prexy játszotta Thészeuszt? Írtam neked, hogy én csináltam a díszleteket, Artemisz és Aphrodité szobrait. Teremtőm, milyen jó mulatság volt. És Prexy belesült a szövegbe, és a „Lenni vagy nem lenni"-t rögtönözte görögül, s csak az öreg Miss MacCurdy, a görög tanszék vezetője vette észre. Pedig süket, de a fülhallgatóján át mégis meghallotta. – Harald várt, s közben az ujjaival dobolt. – Szóval? – mondta Kay. – Szóval, ha megváltoztatjuk Phaedra nemét . . . – Nem értem. Mi történik, ha megváltoztatjuk Phaedra nemét? – Akkor megtudod a hátterét annak, hogy miért tették ki a szűrömet. Na, főzzünk egy kávét. – Kay elképedten bámult. Nem értette az összefüggést.

– Buziság – mondta Harald. – És, bár szűz nem vagyok, én vagyok a komédia szűzies Hippolütosza, mert a darab valóban komédia. Az erényeit védelmező hím mindig komikus alak. – Kay eltátotta a száját. – Azt akarod mondani, hogy valaki téged akart buzerálni? Kicsoda? A rendező? – bökte ki elakadó lélegzettel. – Azt hiszem, fordítva. Biztosított afelől, hogy érzéki segge van. – Mikor? Ma délután? – Kay

a rémület és a kíváncsiság között ingadozott. – Mindig vonzottam a buzeránsokat – mondta neki Harald, az elmúlt nyáron kettő is volt a társulatban, s ettől Kay nagyon izgatott lett, egy kicsit irigykedett is. – Nem, dehogy, néhány héttel ezelőtt – mondta Harald. – Mármint akkor mondta először. – De hát miért nem mondtad el nekem? – Szíven ütötte a gondolat, hogy ilyesmit elhallgatott előle. – Nem volt rá szükség, hogy tudd. – De hogyan történt? Hol mondta meg neked? Te hol voltál? – A színháznegyedben – mondta. – Volt bennem némi ital aznap este, és derűs hangulatomban elképzelhető, hogy úgy néztem rá, hogy ezt bátorításnak fogta fel. Felajánlotta, hogy később menjünk fel a lakására. – Jesszusom! – kiáltott Kay. – De Harald, remélem te...? – Nem, nem – nyugtatta meg Harald. – Nem volt olyan kecsegtető az ajánlat. Az öreg fiú legalább negyven lehet. – Egy másodpercre Kay megkönnyebbült, és ugyanakkor (hát nem különös?) majd elsüllyedt; aztán gyanúja ismét feltámadt. – Harald! Csak nem akarod azt mondani, hogy egy fiatalabbal *megtetted* volna? Egy kóristafiúval? – A gyomra kevergett, mert eszébe jutottak azok az éjszakák, amikor Harald sokáig dolgozott, s érthetetlenül mégis arra ösztökélte valami, hogy tovább kérdezősködjön. – Hipotetikus kérdésekre nem tudok felelni – mondta Harald kissé türelmetlenül. – Ilyen esetem még nem volt. – Ó! – mondta Kay csalódottan. – De a rendező... ismét próbálkozott? – Harald beismerte, hogy igen. Egyik késő éjjel Harald lába közé kapott. – És mi történt? – Harald vállat vont. – Az erekció eléggé automatikus egy normális hímnél, tudod. – Kay elsápadt. – Ó, Harald! Te bátorítottad! – Hirtelen elfogta a féltékenység; elég sokáig tartott, míg Harald le tudta csillapítani. Titokban ott lappangott a szörnyű bizonyosság, hogy nem lett volna olyan automatikus az az erekció, ha ő nem alszik mindig, amikor Harald lábujjhegyen besurran a hálószobába. És honnan tudta, hogy lábujj-

hegyen jött be? Mert (gyanította ezt Harald valaha?) nem is aludt minden alkalommal. Úgy határozott, hogy ma éjjel mindenképpen közösülni fognak, ha mégoly fáradt lesz is, miután Blake-ék hazamentek.

Kay ásított, és lecsúszott Harald öléből, ahová azért vette a férfi, hogy megvigasztalja. (– Szeretem a szeplőidet – suttogta. – És azt a vad, fekete cigány hajadat.) – Fölteszem a kávét. – Amint Kay megfordult, Harald megpaskolta a fenekét, és ettől Kaynek eszébe jutott a rendező, és megint elfogta a gyanakvás. Mit bújt beléje mostanában, ami arra ösztökélte, hogy ne bízzék Haraldban, s amitől mindig arra gondolt, hogy minden apró történet mögött van valami, amit nem mond el? Az igazat megvallva, néha eltűnődött, nem lehet-e valami más magyarázata is annak, hogy a rendező üldözni kezdte Haraldot, s most, hogy tudta, miért történt („A megvetett szerelmű asszonyénál Pokol sem ismer ádázabb dühöt"), még mindig azon tűnődött, nem lehet-e még valami, amit Harald nem mondott el? Vajon mennyit engedett meg a buzeránsnak?

Eszébe jutott egy történet, amit Harald még akkor mesélt el, mikor Kay egyetemre járt, egy öregedő színésznőről, akit levetkőztetett, aztán faképnél hagyta a felizgatott nőt a csipkés szélű kék perkállepedőjén.

Kay teljes szívvel hitt Haraldban; nem volt kétséges előtte, hogy Harald előbb vagy utóbb hírnevet fog szerezni, bármely területen, amit kiválaszt magának. De más dolog hinni *benne*, és más dolog hinni *neki*. Az igazat megvallva, minél nagyobb hatást gyakorolt rá az intellektusa (az intelligencia hányadosa a zseniszint körül mozoghat), annál inkább feltűntek neki az apró fogyatékosságok. És miért van az, hogy ennyi tehetséggel még mindig csak ügyelő, holott mások az ő korában, kevesebb tehetséggel messzebbre jutnak? Lehet, hogy valami olyan baj van Haralddal, ami a színigazgatók, rendezők számára nyilvánvaló, csak neki

nem? Azt kívánta, bárcsak hagyná Harald, hogy elvégezze rajta a Binet-tesztet meg néhány személyiségvizsgálatot, amit a Vassarban kipróbált a lányokon.

Egyszer, vizsgaidőszakban (s ezt Kayn kívül senki sem tudta) Harald öngyilkosságot kísérelt meg, valakinek a kocsiját a szakadékba vezette. A kocsi felfordult, neki semmi baja sem történt, kimászott a kocsiból, és visszasétált oda, ahol lakott. Másnap az a házaspár, akiknél látogatóban volt, elhívatott egy vontatót, és az kihúzta a kocsit a szakadékból; csupán annyi kár történt, hogy kifolyt a sav az akkumulátorból, és rácsöpögött a kárpitra, kilyukasztotta és tönkretette Harald puhakalapját, ami lerepült a fejéről, amikor a kocsi felborult. Ez az öngyilkossági kísérlet iszonyúan imponált Kaynek, s féltett kincsként őrizte a levelet, amelyben Harald elbeszélte az egészet; el nem tudta képzelni, hogy őbenne meglegyen a kellő hidegvér ilyesmit tenni, pláne másnak a kocsijával. Hirtelen jött az egész, mondta Harald, mert maga előtt látta a jövőjét, s nem akart engedelmes férj lenni, még az övé sem. S mikor a kísérlet ilyen csodával határos módon nem sikerült, Harald ezt jeladásnak vélte, írta a levélben, hogy az ég elrendelte, hogy egybekeljenek. Most azonban, hogy már jobban ismerte Haraldot, azon tűnődött, hogy Harald nem véletlenül csúszott-e le a szikláról; mivel beismerte, hogy előtte almapálinkát ivott. Gyűlölte ezeket az apró gyanakvásokat, s nem tudta, mi a rosszabb: attól rettegni, hogy a férje öngyilkosságot követhet el, ha a legjelentéktelenebb dolog nem sikerül, vagy azt gyanítani, hogy csak valami egészen közönséges históriát akar felfújni, amilyen például az ittas vezetés.

Harald komédiás volt; Lakey megtalálta rá a legjobb kifejezést. Pedig hát éppen ez az, amitől – az ő intelligenciájával és tanultságával – olyan kiváló rendező válnék belőle. Kay nagyon sokat törte a fejét Harald problémáin, azokon a magányos estéken, amikor Harald a színházban volt,

s oda lyukadt ki, hogy Haraldnál a legfőbb hátráltató tényező az, hogy túlságosan azonosul az apjával. Harald még most is apja csatáit vívta, ezt minden pszichiáter láthatta. Nem csoda hát, hogy Kayt bosszantotta ez a kapcsolat. „Anders" és „Judith"! – még a nevét sem állhatta az öregnek, csak Harald meg ne sejtse. Inkább ő maga követne el öngyilkosságot, semmint hogy elkészítse Judith „könnyű és gyors fasírtját". Anyósa gondosan, ceruzával írt receptjeinek látványától, melyeket „Anders" leveleiben küldött, megdermedt, mint a jégcsap. Amióta csak megpillantotta „Judith" kézírását, ki nem állhatta a *chile con carné*-t, bár még mindig nagy sikere volt vele a vendégeknél, akik nem tudták, honnan ered, és azt hitték, hogy a szédületes receptet Harald hozta a színházból. Nem volt kétsége afelől, hogy „Judith" margarinnal főz, szinte látta a fehér margarinkockát egyszerű viaszosvászon abroszukon, benne az olcsó ezüstözött vajkéssel (amit ingyen adnak a mosóporral meg effélékkel).

Miközben levette a kávét (legfinomabb minőség), Kay grimaszt vágott. Olyan könyörtelen gyűlölet élt benne a szegények iránt, amit még Harald sem sejtett, s aminek erőteljességétől néha még ő maga is megrémült, mint amikor például valami nyomorultat kellett kiszolgálnia az áruházban. Igazság szerint persze sajnálnia kellene az öreg Anderst, a szegény norvég bevándorlót, aki műhelygyakorlatot tanított az idahói állami iskolában, aztán éjszakánként tanult, hogy algebratanár lehessen, s végül gimnáziumi igazgató lett Boise-ban, ahol meggyűlölte az igazgatóhelyettes, és kiharcolta az eltávolítását. Harald darabja ezt a történetet mesélte el. A darabban főiskolai igazgatót csinált az apjából, aki a tagállam parlamentjével kerül szembe. Kay szerint ez egyáltalán nem volt meggyőző, s ezért volt gyenge a darab. Ha Harald az apjáról akar írni, miért emeli az egekbe? Miért nem mondja el egyszerűen az igazat?

Harald szerint az apját valójában azért fúrták ki az állásából, mert (ibseni színezet!) valami furcsaságot fedezett fel a gimnáziumi könyvelés körül. De ha valóban olyan ártatlan volt, ahogyan Harald állítja, mégiscsak különös, hogy apja Harald serdülőkorában végig nem tudott újra iskolai állást kapni, és alkalmi, szakszervezeten kívüli ácsmunkából kellett eltartania a családját, miközben Harald újságkihordóként dolgozott. Harald szerint mindez egy olyan összeesküvés része volt, amelyben néhány nyomorult városi tisztviselő is érdekelve volt, s hogy az apját kellett keresztre feszíteni, nehogy a valódi tények napvilágra kerüljenek. De aztán megválasztották a reformpártot (Harald apja valamiféle néppárti radikális volt, s valami Townley nevű ember volt az istene), s akkor óraadó tanárként ismét visszavették; közben a gimnáziumban Harald komoly hírnevet szerzett mint a futballcsapat hátvédje, a drámatársaság csillaga és az iskolai újság szerkesztője. A boise-i hölgyek egy csoportja alapítványt hozott létre, hogy Harald beiratkozhasson a Reed College-ba Oregonban, majd pedig a Yale drámaiskolájára, s amelyik pillanatban csak akarja, megkaphatja a Boise-i Kisszínpad vezetését; csak rá kell nézni az ezüst vizeskancsóra, amit a San Franciscó-i Cumpnál rendeltek neki nászajándékba. De Harald vissza nem menne Boise-ba, amíg az apja neve tisztán nem ragyog. Vagyis addig, amíg színre nem viszi a darabját; azt várta, hogy egész Boise olvasson róla az újságokban, s a nagy állami egyetem tönkretett igazgatójában felismerje a szegény öreg Anders esetét, aki most már ismét rendes tanár (félidőben algebrát, félidőben műhelygyakorlatot tanít). A darab címe *Kutyabőr*, s Harald az apja élettörténetébe belekeverte a wisconsini Alexander Meiklejohn történetét, nem látva be, hogy apja és Meiklejohn egészen más tészta.

Kayt azonban leginkább az aggasztotta, hogy Harald maga is a kudarc felé tart. Egyik legelső gondolata ma délután,

amikor meghallotta a hírt, az volt, hogy Harald esetleg megismétli apja esetét. Azon tűnődött, hogy azok közül, akik ismerik Haraldot, hányan gondolnának erre. Ezért fontos, hogy a valódi tények terjedjenek el, mert ártana Harald karrierjének, ha bajkeverőnek könyvelnék el, olyan embernek, aki addig ügyeskedett, míg ki nem vívta, hogy elbocsássák, mert *szüksége* volt a kudarcra. Kay szerint Haraldnak nem volna szabad véka alá rejtenie, hogy mit akart tőle a rendező; ismerve a rendező hajlamait, mindenki rájönne, hogyan provokálta fondorlatosan Haraldot, amíg ki nem pakolt neki, s ha nem ma következett volna be, macerálta volna, amíg be nem következik.

Éppen végeztek a kávéjukkal, amikor csengettek. Amint meghallotta, hogy jönnek felfelé a lépcsőn (Norine nehézkesen mozgott), Kay gyors elhatározásra jutott. Bármit mondjanak is a lakásról, ő befogja a száját; beszéljenek csak a többiek. Holnap reggel pedig első dolga lesz, hogy felrohan a lakberendezési osztályra, és megrendeli a kárpitozást. Akkor még mindig úgy tehet, mintha ma csinálta volna, még mielőtt meghallotta a hírt, s szándékosan nem szólt róla, mert látta, hogy Harald mennyire ki van borulva. Esetleg ki is találhat valami történetet, hogyan próbálta kétségbeesetten törölni a megrendelést (mondjuk, ez lesz holnap reggel), de közölték, hogy késő – az anyagot már mind kiszabták. És miért ne történhetett volna így; csak véletlen, hogy Kay úgy határozott, hogy ma hazahozza a mintákat, hogy megmutassa Haraldnak, nem pedig maga választotta ki, amit akar; a tűzpirosat. Ha így határoz, elkésett *volna* a rendeléssel.

Kay ajtót nyitott. – Szevasztok! – mondta. – Üdv! – Halk, tompa hangon beszélt, hogy előkészítse őket, mintha Harald, aki éppen ismét pipára gyújtott mögötte, beteg volna, vagy kísértet, vagy hasonló – hogyan is viselkedjék az ember, ha a férje éppen beállt a munkanélküliek táborába a

válság kellős közepén? Egy pillanatra, hogy ilyen beállításban nézte a dolgot, elfogta a rettegés, mint abban az első pillanatban, amikor meghallotta, hogy Harald a kulcsával a zár körül kaparász, és *tudta*, hogy most mit fog közölni vele. De csakhamar erőre kapott, s új ötlete támadt: most legalább módjában lesz Haraldnak, hogy a darabján dolgozzék; az ebédlő kitűnő dolgozószoba lesz, polcokat is beépíthet az iratainak a vitrin alá. Most már semmi ok nincs rá, hogy Harald ne maga végezze el az ácsmunkákat, s építse be az ágyat is, úgy, ahogyan valaha eltervezték, s könyvespolcot is csinálhat a nappaliba. Harald szólalt meg mögötte. – *Morituri te salutamus.* Kitették a szűrömet – mondta. – Ó, Harald – szólt Kay türelmetlenül. – Legalább addig várhatnál, amíg a kabátjukat leteszik. S mondd el úgy, ahogyan nekem mondtad. Kezdettől fogva, ne hagyj ki semmit.

ÖTÖDIK FEJEZET

Kay és Harald összejövetelt rendeztek annak megünneplésére, hogy Harald eladta a darabja játszási jogát egy színigazgatónak. Aznap Washington születésnapja volt, s Kay szabadnapot kapott. A csoport tagjai elhatározták, hogy legszebb téli ruhájukat és kalapjukat veszik fel. Szegény Harald már hónapok óta, szeptember óta állás nélkül volt, Polly Andrews szerint azért, mert egy rendező kikezdett vele. Hónapok óta már lakbért sem fizettek, s a háztulajdonosok perelték őket.

Amikor megkapták a csekket a játszási jog fejében (500 dollárt), épp a telefont készültek kikapcsolni. Kay fizetésével együtt is teljes rejtély volt, hogy miből élnek. Hitremény-szeretetből, mondta Kay nevetve: Harald *hite* önmagában *reményt* keltett a hitelezőiben, az pedig további elnéző *szeretetre* hangolta őket. És elmesélte, hogy Harald azt javasolta, hívják meg az összejövetelre hitelezői egy kis csoportját: az ingatlaniroda emberét, a telefontársaság emberét, Mr. Finnt, az adóhivatal emberét, és a fogorvosukat, dr. Mosenthalt – hát nem lenne szédületes?

Kay mindenkinek megmutatta a lakást, aki még nem látta. Két szoba, meg az étkezőfülke és a konyha, meg a társalgó, és Kay öröme és büszkesége, az aranyos kis öltözőfülke, teljesen beépítve szekrényekkel, fehérneműs szekrényekkel és fiókos szekrényekkel. Hófehér és faborítású falak, egy egész sor szárnyas ablak, amely a napsütötte, fiatal fákkal és bokrokkal beültetett udvarra néz. A legdivato-

sabb tűzhely, mosogató és hűtőszekrény; beépített konyhaszekrény az edényeknek, külön szekrény a takarítószereknek meg az ágyneműnek. Minden egyes bútordarab a legújabb divat szerint készült: világos svéd székek és felhajtható asztal (nyírfából készült, természetes fénnyel) az étkezőben, melyet zsaluzott tolóajtó választ el a konyhától; a nappaliban élénkpiros kanapé, hozzáillő karosszékekkel, egy szürke-fehér csíkozású bútorszövettel bevont kétszemélyes ülőke, acél állólámpák, feketézőasztal, egy vastag üvegtábla, amit Harald az üvegesnél vágatott, és acéllábakra erősített, meg beépített könyvszekrények, amelyeket Harald kanárisárgára festett. Szőnyegeik még nem voltak, s függöny helyett csak fehér műanyag redőnyök voltak az ablakon, virágok helyett borostyánt tartottak fehér cserepekben. A hálószobában ágy helyett egy óriási belső rugózású matrac, a tetején egy másik matrac; Harald az alsóra piros lábakat erősített, hogy ne érjen a padlóhoz.

Ruha helyett Kay cseresznyepiros ujjatlan bársony háziköntöst viselt (Harald karácsonyi ajándéka), amely Bendelnél készült; szereztek egy öreg színes bőrű felszolgálónőt Harlemből, ő hordta körbe a szendvicseket egy modern rekeszes, előételek számára készült tálcán. Koktél helyett One Dagger rumból készült halászpuncsot ittak; óriási puncsostálban szervírozták, huszonnégy hozzáillő pohárral, ezt a készletet Priss Hartshorn Crockett-től kérték kölcsön, aki nászajándékul kapta, mikor szeptemberben Oyster Bayben házasságot kötött.

Arra az alkalomra csak négyen tudtak elmenni a csoportból. Ma, *mirabile dictu,*[4] csak Lakey nem tudott eljönni, aki éppen Spanyolországban volt. Pokey Prothero a cornelli agráregyetemről repült ide bukósisakban és védőszemüvegben; Helena Davison, aki a nyarat és az őszt Európában

[4] Mondani is csodálatos.

töltötte, Clevelandből jött fel New Yorkba. Dottie Renfrew Arizonából tért vissza, ahová a családja az egészségi állapota miatt küldte, ragyogó színben és jegygyűrűvel az ujján – a gyűrűben majdnem akkora gyémánt ragyogott, mint a szeme; egy bányamilliomoshoz készült hozzámenni, akinek a fél ország a zsebében van.

Ez eléggé nagy változás volt Dottie szerény terveihez képest, aki egy népházban kívánt dolgozni, és Bostonban akart lakni a szüleinél. – Hiányozni fog neked a színház meg a koncert – jegyezte meg Helena szárazon. De Dottie azt mondta, hogy Arizonában is rengeteg a lehetőség. Nagyon sok érdekes ember van ott, aki a tüdeje miatt ment oda, s aztán beleszeretett az országba – zenészek, festők és építészek, aztán ott van a lovaglás, s a sivatag káprázatos vadvirágai, nem beszélve az indiánokról s néhány lenyűgöző ásatásról, amelyek a Harvardról vonzzák oda a tudósokat.

Az összejövetel már majdnem véget ért, csak egyetlen nercbunda maradt a hálószobában. A csúcsponton öt volt – Harald megszámolta. Kay főnöknőjéé, Harald színigazgatójának a feleségéé, Connie Storeyé, Dottie-é, meg Connie vőlegényének a nercbéléses télikabátja, azé a pirospozsgás fiúé, aki a *Fortune*-nál dolgozik. Most már csak Dottie-é hevert ott egyedül, meg Helena ocelot kabátja, egy különös, öreg, szürke farkasból készült kabát mellett, ez Norine Schmittlapp Blake-é volt, aki szintén a Vassar-állományhoz tartozott. Harald színigazgatója félóra után elment a feleségével (az asszony jelentette a pénzt), aztán elment az a színésznő is, aki Judith Anderson szerepét vette át az *Ahogy tetszem*-ben, de a 33-ban végzettek valóságos évfolyam-találkozót tartottak: annyi újság volt, amit végig kellett hallgatni: Libby MacAusland eladta egyik versét a *Harper's*-nek; Priss állapotos; Helena találkozott Lakeyvel Münchenben és Miss Sandisonnal a British

Museumban; Norine Schmittlapp, aki a férjével jött el (ő viselt fekete inget), részt vett a Scottsboro-tárgyaláson: Prexy (az az áldott teremtés!) együtt villásreggelizett Roosevelttel a Fehér Házban . . .

Helena, aki évfolyam-tudósító volt, gondolatban választékosan jegyezgetett. „Kay Strong Petersenéknél – már elképzelte, hogyan fogja megszövegezni a *Végzettek Magazinjá*-nak legközelebbi számában – találkoztam Dottie Renfrew-val: Brook Lathamhez megy feleségül, és Arizonában fog élni. »Egy asszony, aki ellovagolt« – hát nem, Dottie? Brook özvegyember – lám, az évfolyamon előre megjósolták. Kay férje, Harald, eladta *Kutyabőr* című darabját Paul Bergler színházigazgatónak – nohát, Harald. A darabot ősszel készülnek bemutatni; Walter Huston most olvassa a kéziratot. Norine Schmittlapp férje, Putnam Blake (a Williamsben végzett, 1930-ban) munkás- és baloldali érdekek védelmében független anyagi alappal rendelkező szervezetet hozott létre. Önkéntesek, figyelem. A partnere Bill Nickum (Yale, 1929). Charles Dickens, figyelem. Polly Andrews jelenti, hogy Sis Farnworth és Lely Baker »Kutyasétáltatás« címen közös üzletbe fogott. Szabadban tartózkodásuk így biztosítva, mondja Polly, és elárasztják őket a jelentkezők, akiknek manapság nincs már inasuk, hogy megsétáltassa négylábú kedvencüket a parkban . . ."

Helena ráncolta keskeny homlokát. Úrrá (úrnővé) lett-e a *Végzettek Magazinja* évfolyamhíreinek nyelvezetén? Dottie-val a nappaliban ült, s tapintatosan várt a kabátjára, hogy aztán elmehessen. Harald és Kay a hálószobában voltak, zárt ajtó mögött, nyilván „beszélnivalójuk" volt egymással. A parti teljesen bezárult, a házigazdával szólva. A legtöbb vendég éppen akkor ment el, amikor az öreg néger alkalmazott ragyogva megjelent a Washington-ünnepi tortával, amit ő hozott ajándékba. Harald elvörösödve tuszkolta vissza a konyhába, feltételezhetően azért, hogy

ne lássák a vendégek, hogy Kayék hosszabb összejövetelre készültek fel. De Kay, aki mindig mindent kikotyogott, most is elszólta magát. – Pedig Harald fel akarta olvasni a darabját! – kiáltott szomorúan a távozó vendégek után. – Ez lett volna a legfőbb attrakció – vallotta be Kay. A kisegítő már hazament, és Helenán és Dottie-n kívül csak egy meglehetősen elázott rádiószínész maradt, meg Blakeék és egy tengerésztiszt, akivel Harald egy kocsmában ismerkedett meg (nővére egy híres építészhez ment férjhez, aki lejtőt alkalmazott lépcső helyett). A göndör kefehajú színész Norine-nal vitatkozott Harald darabjáról. – Az a baj, Norine, hogy a darab vonalvezetése teljesen meredek. Megmondtam Haraldnak, amikor felolvasta nekem a darabot: „Nagyon érdekes a megoldás, de, kérdem én, *színdarab* ez?" – Gesztikulált, és a puncs egy részét végigöntötte a ruháján. – Ha a közönség azonosul egy szereplővel, szüksége van arra az érzésre, hogy van lehetőség a győzelemre. De Harald életfelfogása túl sötéten logikus, hogysem ennyi engedményt tegyen. – A szoba másik sarkában Putnam Blake, a vékony, sápadt, szigorúan rövidre nyírt hajú fiatalember mosolytalan arckifejezéssel, halk, feszült hangon kifejtette a tengerésztisztnek, amit ő „A Halmozódó Bűnösség Elvének" nevez.

– Mr. Blake-nek – mondta hunyorogva Dottie – megvan a módszere, hogyan lehet rávenni a gazdagokat, hogy áldozzanak a szakszervezet ügyére. Az előbb beszélt róla. Borzasztóan érdekesen hangzik – tette hozzá lelkesen. Órájára, Norine-ra és a színészre s a zárt hálószobaajtóra pillantva, a két lány közelebb húzódott, hogy hallja, mit beszél Putnam. Az rájuk sem hederített, figyelmét a pipája és a tengerésztiszt között osztotta meg. Gustavus Myers: *Nagy amerikai vagyonok,* Poor: *Igazgatók jegyzéke* és Mendel törvénye segítségével előre meg tudja állapítani, mondta, hogy egy gazdag család mikor „kerülhet sorra". Ez

általában a harmadik generációban következik be. – Én az alapítványt úgy hoztam létre – mondta –, hogy kizártam a véletlent, és az egészet tudományos alapokra fektettem. Most persze leegyszerűsítem a dolgot, de nagyjából lehet mondani, hogy a pénzzel járó bűntudat általában átugrik egy generációt. Vagy ha már a második generációban felüti a fejét, mint például a Lamont család esetében, akkor a fiatalabb és nem az idősebb leszármazottnál észlelhető. És az is előfordul, hogy nőkre öröklődik át, miközben a férfiakban lappang. Ez persze gyakran azzal jár, hogy a bűntudat leválik a főbb vagyontételekről, amelyek rendszerint elsőszülött fiúról elsőszülött fiúra szállnak. Ily módon a bűntudat, melynek lényege, hogy mutációs alapon visszaüt, akárcsak a kék szem, esetleg olyan oldalágban fejlődik ki, amelyből semmi haszna a baloldalnak. – Kísérteties reszketés, fantomszerű mosoly cikázott át az ajkán; buzgón igyekezett bizalmába fogadni a tengerésztisztet, mint valami őrült feltaláló, gondolta Helena, aki meglelte a titkot, az Alapelvet pedig mintha valami pajzán ektoplazmikus tréfa lengené körül. – Jelenleg – folytatta Putnam – azzal foglalkozom, hogy hogyan függnek össze a szellemi fogyatékosságok a pénz miatt érzett bűntudattal a gazdag családokban. A maguk eszményi adakozója (erre a kommunisták jöttek rá), a vagyon friss hajtása egy tizenkét éves gyerek szellemi színvonalán áll. – Anélkül, hogy arckifejezése változott volna, közbevetőleg kurtán felnevetett.

Helena összeráncolta vöröses szemöldökét, a gazdag ifjúra gondolt a Bibliából, szórakozottan maga elé képzelt egy felhalmozódott bűntudattal megrakott hosszú tevekaravánt, amint éppen azon igyekszik, hogy átjusson a tű fokán. A beszédtémákat ezen az összejövetelen szerfölött különösnek találta. – Olvassa el a *Kommunista kiáltványt* . . . a stílusáért – mondta egy ízben Harald Kay főnöknőjének

(aki Wellesleyben végzett 28-ban). Az csak vigyorgott. – Itt van például *ő* – fordult Putnam hirtelen a tengerésztiszthez, s Helena felé bökött a pipájával. – A szülei a bevételük bevételéből élnek. Az apja az Oneida Acéltársaság első elnökhelyettese. Maga erejéből lett azzá, ami – első generáció. A lánya okos lány – egyetlen gyermek. Füle botját sem mozgatja a felhívásokra, hogy járuljon hozzá a munka áldozatainak megsegítésére létesítendő alaphoz. A jótékonykodás határát talán a Vöröskeresztnél és a tüdőbajosok segélyezésénél vonja meg. De ha lesz négy gyereke, akkor várható, hogy legalább az egyiken jelentkeznek majd a bűntudatra valló sajátságok . . .

Helena cigarettára gyújtott. Akarata ellenére imponált neki Putnam fejtegetése. Ma délután találkozott először Mr. Blake-kel, s egy pillanatra úgy érezte, a férfi olyan látnoki képességekkel rendelkezik, mint a mozikban fellépő gondolatolvasók, vagy még pontosabban, mint egy *javasasszony*. Persze Kay volt a bűntársa, a hétszentségit. Helena még a napot is elátkozta, amelyen elmesélte Kaynek a különös tényt, hogy a szülei a „bevételük bevételéből" élnek – vagyis egyszerűen. De Kaynek ezt is dicsekvéssé kellett átalakítania. Ma délután már azt is hallotta, hogy Kay olyasmit mond Harald színigazgatójának, hogy: „Helena szülei meg sem érezték a gazdasági válságot . . ." – Hogy is hívják? – kérdezte az igazgató, és megfordult, hogy szemügyre vegye Helenát, mert hiszen mind így csinálják. Kay közölte vele Helena apjának nevét. – Sosem hallottam róla – mondta az igazgató. – A legtöbb ember nem hallott róla – mondta Kay. – De a Wall Streeten bezzeg ismerik. És rajong a színházért. Kérdezze meg Haraldot. Sokat találkozott Davisonékkal, amikor tavaly Clevelandben játszott a társulat. Az anyja valamelyik ottani női egylet elnöke, kiváló asszony, állandóan tanfolyamokat és előadásokat szervez munkáslányok részére; ki nem állhatja az

olyan egyesületeket, mint a Junior League, amely nem veszi komolyan a dolgát . . .

Helena füstkarikákat eregetett – ezt önvédelemből fejlesztette művészi szintre, segítségére volt az öntudatlanságban; egész életében mindig tűrnie kellett, hogy *róla* beszéljenek, elsősorban és leginkább az anyja. Helena alacsony volt, és vörösesszőke, megindítóan fitos orrocskával, erőteljesnek tűnt, bár vékony volt és törékeny. Nagyon hasonlított az apjára, a vöröses skótra, aki nagy rakás pénzt halmozott fel magának az acéliparban azzal, hogy értett az ötvözetekhez; egy Iron Mountain nevű kisvárosban született Michiganben. Helenát tartották a csoport legmulatságosabb tagjának, dévaj humorával, lassú, vontatott beszédével, s azzal a különös szokásával, hogy meztelenül mászkál, ami kezdetben nagyon meghökkentette a többieket. Alakja szinte fejletlen volt, és ha messziről megpillantotta az ember, amint lefelé ugrándozik a lépcsőkön a zuhanyozó irányában, azt hihette, hogy egy szeplős kisfiút lát, aki éppen az erdőbe iparkodik, hogy megfürödjön a patakban; a lába enyhén görbe és a kis szőrpamacs a lába közt élénkpiros-rózsaszín volt. Ő meg Kay, amikor elsőéves korukban megismerkedtek, versenyt másztak fára a Sunset Hillen, a tó mögött, s különböző hajmeresztő kísérleteket végeztek a kémiai laborban, és majdnem felrobbantották egymást. Pedig Helena intelligens volt, erre rájött a csoport, s valahogyan a korához képest túlzottan is érett. Rengeteget olvasott, elsősorban modern irodalmat, s modern zenét hallgatott, amire a csoport nagy többsége nem volt képes; bibliofil verseskötetéket és prepolifonikus egyházi zenék ritka lemezeit gyűjtötte. A csoport jelenségnek, majdnemhogy kabalának tekintette, amint shetlandpulóverében és szoknyájában végigkarikázott az egyetemen, vagy pedig pillangókra vadászott hálóval a Shakespeare Kertben.

Helena szempontjából a legrosszabb az volt, hogy mindezt *tudta*, vagyis tudott a kabaláról, a patakról, s arról, hogy hogyan fest a lepkehálóval; sok-sok szakember gyakorta megfigyelte és leírta – elnézően, és mosolyogva, akár a csoporttársai. A Vassarba már születésekor beíratták; az anyja minden elképzelhető tárgykörben okíttatta egész gyerekkorában. Helena (a mamája mondta) tud hegedülni, zongorázni, fuvolázni és trombitálni; a kórusban altot énekelt. Volt táborvezető, és életmentő jelvényt is szerzett. Jól teniszezett, golfozott, síelt és műkorcsolyázott; lovagolt is, bár sohasem ugratott a lóval és nem is vadászott. Volt egy valódi vegyi laboratóriuma, egy kis nyomdája, egy bőrcizelláló felszerelése, fazekaskorongja, könyvtárnyi könyve a vadvirágokról, páfrányokról és madarakról, gombostűkre szúrt lepkegyűjteménye, amelyet üvegdobozokban tartott, tengerikagyló-, achát-, kvarc- és karneolagátgyűjteménye; ezeket a tanulmányi emlékeket még mindig őrizte clevelandi szobácskájának fiókos szekrényében (régebben ez volt a gyerekszoba) – a babaházát és a játékait már elajándékozta. Kitűnő kis dolgozatokat írt, utánozta a madárfüttyöt, harangjátékot játszott, ismerte a labdajátékokat, sakkozott, kockázott, madzsongozott, dominózott, játszott pacsézit és anagrammát, valamint csapdlecsacsit, römizett, whistezett és bridzselt. Kívülről tudta az anglikán és presbiteriánus énekeskönyvek legtöbb énekét. Tánctanfolyamra járt, társastáncot, klasszikus táncokat és dzsiggelést tanult. Természetjáró egyesületekben geológiai ismeretekre tett szert, meglátogatta az Állami Elmegyógyintézetet, aludt kunyhóban a szabadban, és tanulmányozta Poughkeepsieben a *Duchess County Sentinel* nyomdáját. Washington's Crossing közelében úszott a vízesésben és a millbrook-i Bennett Iskolában végignézte az évenként előadott görög drámát. Ő és Kay elsőéves korukban egészségtanból szinte egyedül tanulmányozták végig a tejüzemet, ahol az egyetem

teheneit tartották; az egyik munkás azt is megmutatta Helenának, hogy hogyan kell fejni. A porcelánokhoz is értett, s odahaza volt egy kis tubákosszelence-gyűjteménye, amit még a mamája kezdett gyűjteni; tudott görögül és latinul, s a Krafft–Ebing legundorítóbb részeit is el tudta magyarázni, s egy szikrányit sem jött zavarba. Ismerte a középkori francia nyelvet és a trubadúrénekeket, bár a kiejtése gyatra volt; az anyja ugyanis nem szenvedhette a francia nevelőnőket, mert hallott olyan esetekről, amikor ezek a nők gyógyszerrel elkábították a gyerekeket, vagy a sütőbe dugták a fejüket, hogy a gáztól elbódulva elaludjanak. Táborozáskor Helena megtanult vitorlázni, és ősi kördalokat és matrózdalokat énekelni, némelyikük eléggé sikamlós volt; szájharmonikán rögtönzött, és csőrfuvolán is játszott. Hatéves korától foglalkozott a képzőművészettel, s a rajzoláshoz igen nagy érzéke volt. Amikor felsős korukban Kay rávette a csoporttársait, hogy készítsenek listát arról, hogy kit kedvelnek a legjobban, Helena ravaszul azt mondta, hogy ő nem tud választani, s ehelyett készített egy óriási színes karikatúrát, amit „Páris ítéletének" nevezett, és azon mindannyiukat istennőként, meztelenül örökítette meg, önmagát pedig egészen aprónak ábrázolta, bőrzekében, szamárfüles sapkában, a kezében kukacos almával. Elragadtatásukban kitűzték a képet a közös nappaliban, és eleget vitatkoztak rajta, hogy leszedjék-e a diákbál időtartamára, amikor meghívják teára az udvarlóikat; a csoport illemtudóbb tagjai, mint Dottie és Polly Andrews, attól féltek, ledérnek fogják őket tartani, mert a rajz olyan élethű volt, hogy még azt hihetik, modellt álltak hozzá.

Mivel Kay a szobatársa volt (mielőtt létrehozták a csoportot), s mert Clevelandbe is meghívták, Helena elfogadta anyja megállapítását, miszerint Kay a „legjobb barátnője", bár amióta Kay életében megjelent a szex, kapcsolatuk korántsem volt olyan szoros, mint régen. Helena már nagyon

korán tudott mindent a szexről, de viccként kezelte az egészet, és csőszerelésként emlegette. Kimérten és távolságtartóan viseltetett mindazzal szemben, amit gyengéd érzelmeknek nevezett, és szórakozott Kaynek Harald iránti szenvedélyén. A fiút fesztelenül elnevezte „Hajhász Harald"-nak, amivel az „előbb az ágy, aztán a lagzi" óangol szokására utalt. Az ő szemében a férfiak általánosságban valamilyen furcsa állatfajtához tartoztak, mint amilyen az egyszarvú; egyedileg pedig Harald iránti érzelmeit óvatos tartózkodás jellemezte, és ez kiváltképpen a férfi nevének írásmódja elleni ösztönös berzenkedésben nyilvánult meg. A szülei azonban kedvelték Haraldot, és helyeselték Kay választását. Amikor Haraldék Clevelandben játszottak az elmúlt télen, Mr. Davison megajándékozta egy tagsági kártyával a klubjába, de alig vette igénybe, mondván, hogy ő „csak amolyan hétköznapi lény".

Helena anyjának Kay volt a kedvence, és valahányszor Kayt meghívták magukhoz, Mrs. Davison, aki nagyon beszédes volt, előszeretettel vitatta meg vele Helenát a reggelinél, a második csésze kávé elfogyasztása közben a csinos faburkolatú reggelizőszobában, miközben Helena még javában aludt, és (Helena szerint) csak a kancsók és Mr. Davison rókafejű angol porcelánpohár-gyűjteménye tudtak odafigyelni. A beszédpartnerek ismeretében Helena álmában is meg tudta mondani, hogyan alakul közöttük a beszélgetés. – *Minden lehetőséget* megadtunk neki – mondta nyomatékkal Mrs. Davison, s lenyűgöző pillantást vetett Kayre, aki tiszteletteljesen kortyolgatta a narancsléjét, amit apróra tört jéggel szolgáltak fel. – *Minden lehetőséget.* – Szavainak megismételt hangsúlyozásából Kay azt a következtetést vonhatta le, hogy Mrs. Davison bizalmasan arra céloz, milyen súlyos csalódást okozott neki Helena. Ez azonban tévedés volt, és Helena többi haverja rá is jött a tévedésre. Mrs. Davison hozzászokott a nyilvános beszédhez, és mindig ha-

tásos szünetet tartott, hogy szavai lassan tudatosuljanak, még akkor is, ha csak egyfőnyi volt a hallgatósága. Valójában persze hitt benne, hogy Helena nagyszerűen megállja a helyét, bár rendkívüli módon csodálkozott rajta, mondta Kaynek, hogy Helena nem tudta továbbfolytatni művészi stúdiumait az egyetemen. – Davy Davisonnak és nekem semmi kifogásunk nem lett volna ellene, hogy Helenából festő legyen. *Miután* befejezte a tanulmányait. Az itteni tanára rendkívül ígéretes tehetségnek tartotta, akinek *határozottan* van hozzá *készsége,* és Mr. Smartnak is ez volt a véleménye a múzeumban. Szó volt arról is, hogy egy-két évig New Yorkban a Képzőművészeti Hallgatók Ligájába fogjuk járatni, s veszünk neki egy műteremlakást Greenwich Villageben. De a Vassarban annyira kiterjedt az érdeklődési köre, nem gondolod? – Kay helyeselt. Mrs. Davison azon is csodálkozott, hogy Helenából nem lett Phi Beta Kappa. – Én mondtam neki – számolt be Kay Helenának –, hogy első évben csak a magolókból lesz Phi Beta. – Én is ezt mondtam Davy Davisonnak – jelentette ki Mrs. Davison. – Csak azokból a lányokból, akiket korrepetáltak, meg akik *biflázták.* – Mrs. Davison gyakran emlegette megvetéssel a „biflázókat".

– Jómagam nem jártam egyetemre – folytatta Mrs. Davison –, s ezt azóta is keserűen bánom. Davy Davisont mindaddig hibáztatni fogom érte, amíg csak tallérokat nem tesznek a szememre. – E kijelentés nagyrészt talány maradt, mint megannyi Mrs. Davison mondásai közül, amelyekben a tudós utalások, mint az előbbi, amely a római temetkezési szokásokra vonatkozott, keveredtek a homályos személyes emlékekkel. Kay mindenesetre úgy értette, hogy Mr. Davison „időnek előtte" vette feleségül, amit viszont nehezen tudott elképzelni, mert Mrs. Davisont sehogyan sem sikerült fiatalon maga elé idéznie. Helena anyja magas, kövér asszony volt, dús ősz haját ódivatúan füle mögé tornyozta, mé-

lázó, ragyogó sötét szeme nem illett nagy, tésztás, egyszerű arcához, mely sápadt volt és formátlan, mint a keletlen kenyér, amit meggyúrnak és kelni hagynak a dagasztóteknőben. Kanadai volt, Saskatchewan vidékéről származott, és kissé szaggatottan beszélt.

Valójában egy vidéki iskolában tanított, s már javában harminc felé közelgett, amikor megismerkedett Mr. Davisonnal egy kohász otthonában. Az, hogy nem írhatta a dr.-t a neve elé, csakis rajta múlott: az *annus mirabilis*-ben[5] (1901-ben), amikor megnyílt a saskatooni egyetem – ez egyik kedvenc története volt –, elment, hogy megnézze a professzorokat, és rájött, hogy ő maga többet tud náluk. – Mint a gyermek Jézus a templomban, *toute proportion gardée*[6] – jelentette ki. S mégis, rejtelmes módon Mr. Davisont hibáztatta, amiért nem fejezhette be – mint mondta – a tanulmányait. – Majd veszünk a mamának egy tiszteletbeli diplomát az aranylakodalmára – jegyezte meg néha Helena apja.

Sem Mr., sem Mrs. Davison ki nem állhatta a magamutogatást. Mrs. Davison nem hordott ékszereket, kivéve a jegygyűrűjét, s néhanapján Viktória korabeli gránátbrosst (a gránát volt a szerencseköve) tűzött pöttyös vagy babos ruhájára. Helenának volt egy holdkőkészlete, egy macskaszem brossa, egy ametiszt melltűje és egy gyöngy nyaklánca, melynek minden gyöngyszemét külön kapta ajándékba, s a nyaklánc a tizennyolcadik születésnapjára lett teljes, amikor bevezették a társaságba (vagyis a család régi barátainak körébe) egy zártkörű teadélután alkalmával, amit anyja otthon rendezett, „Kunyhó" elnevezésű házukban, melynek kertjét angol sárgaviolákkal befuttatott fal vette körül.

[5] Csodálatos évben.
[6] Mutatis mutandis; arányosan számítva.

Davisonék háza – ahogy Kay elmesélte a csoportnak – szinte elvarázsolt kastély volt, mint amilyenekkel az ember a tündérmesékben találkozik, és bár Cleveland centrumában volt, csupán két háztömbnyire a villamosmegállótól, de magas fagyalsövény védte, meg a kertfal. A kicsi, masszív és csendes házban párnázott ablakülések voltak, meg hintaszékek; a pohárszékek, polcok és „tálalók" mind tele törékeny, értékes holmival, melyeket hétköznap is használtak; olyanok voltak, mint az oktatójátékok, amiket a gyerek kezébe adnak – opálüvegek, Sandwich-üvegek, Wedgewood, Staffordshire, Lowestoft, Crown Derby. Az asztal szinte mindig terítve állt, reggelihez, ebédhez, teához vagy vacsorához, rajta a pirítós kenyér rácsa, zsemlemelegítő, Lazy Susan (Kay még a nevét sem hallotta azelőtt), cukorszóró, tele porcukorral, kézmosó tálak, amelyekben virágok úszkáltak. Viszont nem volt főkomornyik vagy inas, akinek gúnyos tekintetétől csak ideges lesz az ember, hátha a rossz eszközért nyúl. Amikor Helena, aki mindig utoljára jött le, befejezte a reggelijét, a néger szolgálólány behozott egy nagy porcelán tálat, teli gyönyörű rózsaszín rózsákkal, meg egy kancsó forró vizet, és Mrs. Davison ott az asztalnál mosogatta el a csészéket és a tányérokat (ezt már az őstelepesek is így csinálták, mondta), s eltörölgette őket egy hímzett asztalkendővel. Vacsoránál, a főétel után, a lány egy kínai piros-zöld porcelán tálban behozta a salátát, egy régi ecet-olajtartó állványt olívaolajjal, mustárosüveggel, üvegcsékben különféle ecetfajtákkal, és Mrs. Davison felállt, és maga készítette el és keverte meg a salátát, s a tetejét mindig meghintette friss fűszernövényekkel. Ritkán hívtak vendéget; a család barátai többnyire idős emberek, mondta Kay, agglegények és özvegyek, és sem Mr. Davison (akinek Edward volt a keresztneve), sem pedig Mrs. Davison nem rajongott a „hívekért", ahogy maguk közt viccesen mondták, bár Helenának, egyetlen gyermek lévén,

megvolt rá *minden lehetősége* az iskolában, hogy saját korabeli lányokkal és fiúkkal találkozzék. Nem beszélve a tánciskoláról meg a vasárnapi iskoláról. Sem Mr. Davison, sem Mrs. Davison nem járt rendszeresen templomba (bár Mrs. Davison hozzáértő módon nyilvánított véleményt a prédikációról), mégis helyénvalónak tartották, hogy Helena megismerkedjék a Bibliával és a főbb keresztény hitvallásokkal, hogy maga tudjon dönteni, miben hisz.

A nappali iskola után egy jónevű bentlakásos iskolába járt, New Englandben, ahol nagyszerű volt a tanmenet, és semmi nagyzolás. Nyaranta egy házikót béreltek a Rhode Island-i Watch Hillben, a Nova Scotia-i Yarmouthban, és Biddeford Poolban, Maine államban, és Helena mindig meghívta barátnőit, hogy látogassák meg ott, s miután betöltötte a tizennyolcadik évét, megtanult vezetni, egy kis kétüléses nyitott Fordot vezetett, amit Mr. Davison második kocsinak vásárolt.

1930 nyarán, az első tanév végén, azt tervezték, hogy keresztül-kasul bejárják az északnyugat-angliai tóvidéket (Mrs. Davison igen nagyra tartotta *Dorothy* Worsdworthöt), de az üzleti ügyek akkori állása miatt úgy határoztak, hogy inkább mégis otthon maradnak, mert Mr. Davison így rajta tarthatja a szemét a fejleményeken. A többi Vassar-lány sem ment sehova, erről Mrs. Davison megbizonyosodott.

Idén júniusban Mr. Davison jelentette ki váratlanul, hogy Helenának változásra van szüksége. Tanévzáráskor úgy érezte, hogy Helena nagyon lenyúzott, s ezt meg is mondta a feleségének. Jobb lenne, ha egyedül átmenne Európába, és szétnézne néhány hónapig, mielőtt dolgozni kezd abban az óvodában, ami különben esztelenség. Annyiféle tudás birtokában Helena úgy határozott, hogy zongorázni fog, és Dalcroze-t meg ujjfestést fog tanítani egy clevelandi kísérleti gyermekotthonban – Mr. Davison legjobb tudomása

szerint, egy csomó jakhecnek. Mi ebben a pláne? – kérdezte mérgesen Kayt a tanévzáró utáni ebéden. – De papa! – szólalt meg Mrs. Davison, Kay és Helena pedig összenéztek. – Jól van, mama – hagyott fel egy időre a vitával Mr. Davison. Kay arra gyanakodott, hogy Mr. Davison azért mérges, mert Helenából nem lett *magna cum laude*, egy csomó zsidó lányból pedig igen. Mrs. Davison nyilvánvalóan ugyanerre gondolt, mert most megköszörülte a torkát, és megjegyezte, hogy az egyszerű *cum laude*, amivel Helena végzett, a valódi jó tanulót jelzi, szemben azzal, amit az *ő* idejében „mocskos magolónak" neveztek. – *Figyeltem* azokat a *magná*-kat, amint átvették a diplomájukat – jelentette ki –, és egyáltalán nem tetszett a kinézetük: verejtékszaguk van, mondtam is Davy Davisonnak. Az átbiflázott éjszakák verejtéke, tuggyátok. – De mama! – mondta Helena, és meggyötörten vonta fel a szemöldökét. Mr. Davison a tárgyánál maradt. – Miért kell elvennie Helenának egy állást egy olyan lány elől, akinek valóban szüksége volna rá? Megmondanátok? – kérdezte, és félretolta rántott csirkéjét. Kay válaszolni akart, de Mrs. Davison közbevágott. – De papa – szólt szelíden –, azt akarod mondani, hogy egy Helena helyzetében levő lány nem rendelkezik ugyanazokkal a jogokkal, mint a többiek?

– Pontosan ezt akarom mondani – replikázott Mr. Davison. – Fején találtad a szöget. Megadjuk az árát annak, hogy pénzünk van. Az én helyzetemben levő emberek – fordult Kay felé – „kiváltságosak". Ezt olvasom a *Nation*-ben meg a *New Republic*-ban. – Mrs. Davison bólintott. – Helyes – mondta Mr. Davison. – Most pedig hallgassatok ide. Az, akinek kiváltságai vannak, feladja egynémely jogát, legalábbis fel kellene adnia. – Attól tartok, ezt nem értem egészen világosan – mondta Kay. – Dehogynem – mondta Mr. Davison. – És érti a mama meg Helena is. – Talán válasszunk egy másik példát – szólt Mrs. Davison elgondol-

kodva. – Ha Helena, mondjuk, festene egy képet, nem volna joga eladni azt a képet, csak azért, mert vannak művészek, akiknek egy vasuk sincs? – Egy festmény nem szolgálat, mama – mondta Mr. Davison. – Helena a szolgálatait ajánlja fel, s ezt Clevelandben vagy száz másik lány ugyanígy megtehetné. – Ezen a ponton félbeszakadt a vita; a pincér hozta a számlát, Mr. Davison pedig fizetett. Helena szinte egy szót se szólt.

Később Kay kijelentette, hogy Mr. Davison elvei meglepően igazságtalanok, s az európai út megvesztegetés, amely korrumpálni fogja Helena tisztességét. Egészen el volt képedve (s ma meg is mondta, egyenesen Helena szemébe), hogy Helena így meghunyászkodott, és engedelmesen elvonult Európába, s ott is maradt egészen karácsonyig. És most, hogy visszajött, meg se próbált állást szerezni magának, hanem azt mondogatja, hogy rézmetszést fog tanulni Clevelandben, és beiratkozik egy akrobatikus tánckurzusra, ráadásul a Keresztény Lányok Egyesületében. Arról sincs szó, hogy csak az időt akarja valamivel elütni, ameddig férjhez nem megy, ahogy sok lány csinálja; Kay azt mondta, hogy Helena sosem fog férjhez menni – olyan semlegesnemű, mint egy kis öszvér. Így hát rajta állott, hogy megvalósítsa képességeit. Ő és Kay mindenben egymás ellentétei, ezt mondta Kay Mr. Berglernek ma délután.

– Valóban? – kérdezte Mr. Bergler. – Hogyan? – Én az egyetemen rendező akartam lenni – válaszolt Kay. – Gyere ide, Helena – kiáltott hangosan. – Rólad beszélünk. – Helena kelletlenül közelebb jött; feje búbján ülő kalap volt rajta és fekete bársonyruha, elöl végig gombokkal, apró csipkegallérral és a macskaszem brosstűvel. – Éppen azt mondom, hogy mindig rendező akartam lenni – folytatta Kay. – Úgy! – mondta a színigazgató, egy szerény, ősz zsidó, akinek puha, fehér bőre és lapos, szürke halszeme volt. – Szóval ez az, ami közös magában Hallel. – Kay bó-

lintott. – Én rendeztem az egyetemen az egyik kollégiumi előadást. Az egészen más, mint a DP; a Drámai Produkció, amit Hallie tanít... Hallie Flanagan, hallott már róla? Na mindegy, a kollégiumi színielőadások a Philaletheis keretében vannak, ami a diákoké. Úgy hangzik, mint a bélyeggyűjtés. De valami egészen mást jelent, a színház szeretetét. A DP-ben Hallie sohasem hagyta volna, hogy rendezzek. A világításon dolgoztam Lesterrel, Lester Langgal, Hallie asszisztensével; nem hinném, hogy hallott róla. És díszleteket csináltam. – És most? – Felhagytam vele – mondta Kay, és sóhajtott. – Most Mr. Macynél dolgozom, a tanulóbrigádban. Megvan bennem az energia, de nincs tehetségem. Ezt mondta Harald, amikor megnézte a kollégiumi előadást, amit én rendeztem. A *Téli regé*-t adtuk elő, a szabadtéri színpadon. Helena játszotta Autolycust.

A színigazgató Helena felé fordult. – Éppen erről kezdtem beszélni – folytatta Kay észbe kapva. – Egy pillanatra elveszítettem a fonalat. Megvan bennem az energia, de nincs tehetségem, Helena viszont tehetséges, de nincs benne energia. – Érdekli a színpadi pálya? – érdeklődött az igazgató kíváncsian, s Helena felé hajolt. – Á, dehogy – válaszolt Kay Helena helyett. – Helena bohóc, de nem színésznő. Ez Harald véleménye. Persze, nem igaz. De Helenának annyi mindenhez van tehetsége, hogy nem tud választani; sehol sem tud kikötni. Ír, énekel, fest, táncol, és nem is tudom, hány hangszeren játszik. A tökéletes lány. Beszéltem Mr. Berglernek a szüleidről, Helena. Nagyszerű szülei vannak. Hány folyóiratot is „járat" a mamád? A mamája kanadai – tette hozzá. Helena, aki egy friss csésze puncscsal, merengve álldogált, rájött, hogy most felkérik, hogy adjon elő Mr. Berglernek, s készen állt rá, éppen úgy, mint amikor szavalni szokott vagy előadni valamit a mamának, miközben hűséges felhúzható játéknak érezte magát. Kelléktárában volt egy „fürkésző", gondterhelt pillantás, azt most

szemöldökének vöröses eresze alól Mr. Berglerre irányította.

– Hát – kezdte, grimaszolva, vontatottan – jár a *National Geographic*, a *Christian Century*, a *Churchman*, a *Theatre Arts Monthly*, a *Stage*, a *Nation*, a *New Republic*, a *Scribner*, a *Harper's*, a *Bookman*, a *Forum*, a londoni *Times Literary Supplement*, az *Economist*, a *Spectator*, a *Blackwood's Life and Letters Today*, a *Nineteenth Century and After*, a *Punch*, az *Illustration*, a *Connaissance des Arts*, az *Antiques*, a *Country Life*, az *Isis*, a *PMLA*, a *Lancet*, az *American Scholar*, az Egyetemi Tantestületek évi jelentése, a *Vanity Fair*, az *American Mercury*, a *New Yorker* és a *Fortune* (ez a négy a papának jár, de a mama „átfutja őket").

– Néhányat kihagytál – mondta Kay. Mr. Bergler mosolygott; az volt a híre, hogy meglehetősen kommunista érzelmű. – Biztosan az *Atlantic Monthly* is – próbált segíteni. Helena a fejét rázta. – Nem. A mama „haragban" van az *Atlantic Monthly*-val. Nem értett egyet valamivel a Jalna sorozatban, s ezért megszüntette az előfizetést. A mama, fájdalmas kötelességként, előszeretettel szüntet meg előfizetéseket. A *Saturday Review of Literature*-rel a „Dupla rejtvény" miatt folytatott viszálya nagyon megviselte. Már gondolt rá, hogy ismét előfizet a lánynevén, de attól fél, hogy felismerik a címéről. – Nagyon tiszteletreméltó hölgy lehet – mondta Mr. Bergler, válaszul Helena alig észlelhető fintorára. – Mondja, mi az, amit a *Saturday Review of Literature*-ben kifogásol? Már ott is felütötte a fejét a szex? – Ó – szólt Helena. – Félreismeri anyámat. Ő érzéketlen a szexszel szemben. – Egy lektor, aki az alattuk levő lakásban lakott, odament, hogy hallja Helenát; kicsit megszorongatta Libby MacAusland karját. – Ez tetszik nekem, hát magának? – mondta. – Az, ami a mamát megbotránkoztatja – folytatta Helena rendíthetetlenül –, a magasabb agyközpon-

tokra tartozik; nagyon dívik a „csikorgó" nyelvtan használata. A mama erkölcsileg érzi megbántva magát, ha tisztátalan angol nyelvhasználattal találkozik. – Mint például? – noszogatta Kay. – Henye módosítószók. Téves vonzatok. Vagy ha az „aspektus" szót „vonatkozás" jelentésben használják, s azt, hogy „vulgarizál" a „leegyszerűsít", „eltorzít" értelmében. Na és a „szemináriumi". – Szeminárium? – visszhangozta a lektor. – A mama szerint ez a szó csakis azt jelenti, hogy faiskola. – Ezt még sohasem hallottam – kiáltott Pokey méltatlankodva. A Helenát körülvevő csoport megnövekedett s kört formált. – „Implikál" úgy értve, hogy „magába foglal" – bökte ki Libby, boldogan, hogy hallathatja hangját. – Ühüm – mondta Helena. – De ez túl gyakori ahhoz, hogy a mama a védőszárnyai alá vegye. – „Gusztus", ami nem szinonímája az „étvágy"-nak. Látni való, hogy rengeteg latin jövevényszó van a tarsolyában, de elutasítja az ablativus absolutust az angol mondatszerkesztésben. – Hűha! – mondta Mr. Sisson, Harald barátja, aki a fényképeket készítette az esküvőn. – Ja, és az, hogy „elege van belőle". – Ezzel meg mi a baj? – kérdezték többen. – „Megelégelte" vagy legfeljebb „elege van abból". – Még – mondta a lektor. Helena tétovázott. – Elnézést – mondta –, de megelégeltem a mama „kedvenc botrányköveit".

Anyjának az a szokása, hogy hangsúlyozza és kiemeli a szavakat, különös módosuláson ment keresztül Helenánál. Mrs. Davison szívesen alkalmazott erős hangsúlyokat és kiemeléseket, Helena viszont a *saját* szavait is óvatosan idézőjelbe tette, úgy, hogy a mellékmondatok, szókapcsolatok, sőt még a tulajdonnevek is Helena komolytalan hangján ironikus idézetként hatottak. Mindaz, amit Mrs. Davison mondott, mintha magában hordozta volna a tekintély garanciáját, amit viszont Helena mondott, az a legnagyobb fokú bizonytalanságról tanúskodott. – Láttam „Miss San-

disont" – mondta Kaynek és Dottie-nak – a „British Museumban" – s felvont szemöldöke és a nevek lassú, száraz görgetése azt jelezte, hogy „Miss Sandison" valami csodabogárnak az álneve, a „British Museum" pedig egy szélhámosság fedőszerve. Ez a torzított hangmagasságváltás teljesen gépies volt, akár egy csúszás a puzónon. Valójában igen sokra tartotta egykori Shakespeare-tanárát meg a British Museumot is. Könyvtártag volt, szinte attól kezdve, hogy megtanult járni, s éppolyan jól ismerte a különféle katalógusrendszereket, mint a Furness-féle *Variorum*-ot. A Vassarban jeleskedett a „cédulázásban" – ez Miss Sandisonnak is kedvenc szokása volt –, s az íróasztalán sok-sok fadobozban világosan elrendezett kártyák sorakoztak a táskaírógép mellett, amit elsőéves korában kapott karácsonyra – Mrs. Davison azt akarta, hogy ne tanuljon gépírást addig, amíg a végleges kézírása ki nem alakult; egy időben Clevelandben szépírásórákra is járt minden másnap, a zeneóra és a lovaglóórája között, s megtanult tollat faragni, lúdtollból. Aztán meg mi sem volt természetesebb, mint hogy tanárjával, az Erzsébet kor specialistájával, a British Museumban találkozzék, s mégis, Helena olyan módszeresen számolt be róla, mintha szükség volna rá, hogy ismertesse a körülményeket, melyek következtében ez végbement: hogy Miss Sandison egy tanulmányon dolgozott, egyetemi kutatóévében, az alig ismert Erzsébet kori „Arthur Georges"-ról, Helena pedig „Dorothy Richardson" egyik korai kiadását kereste, s megállt, hogy megnézze a Parthenon-frízt. Az ilyen „igaz részleteknél" Helena lehalkította a hangját, szigorúan ráncolta a homlokát, s az anyjáéhoz hasonló bennfentes hangon beszélt, mintha a betegszobából jövet egy közös barátjuk állapotáról hozna bizalmas híreket.

– Arany pofa – mondta a színigazgató Haraldnak, elmenőben. – A fiatal Hepburne-re emlékeztet, még mielőtt úgy befuttatták. Neki is klubtag volt a mamája. – Helena az

„elismerő nyilatkozat" utolsó részében semmi kivetnivalót nem talált. – *Igenis* klubtag a mama – mondta szelíden Kaynek, aki úgy érezte, hogy Mrs. Davisont ócsárolták. – És nem szeretem Katherine Hepburnt. – Nem bánta volna, ha az emberek felhagynak ezzel a hasonlítgatással. A hasonlóságot először Mrs. Davison fedezte fel. – A Bryn Mawrba járt, 29-ben végzett. Davy Davison meg én láttuk Jane Cowllal. A haja is olyan rövid volt, mint a tiéd.

Helena kimerülten pillantott a hálószoba ajtaja felé. Haza akart menni, vagy inkább meg akart vacsorázni Dottieval Longchampsnál a Negyvenkilencedik utcában, nem messze a Vassar Klubtól. Tudta, hogy ha visszamegy Clevelandbe, jelentést kell tennie az anyjának, hogy találta Kayt és Haraldot, milyen az új lakásuk, s hogyan halad Harald karrierje. – Mindig nagyon kedveltem Kayt – mondja majd Mrs. Davison elégedetten, ha Helena a mondókája végére ér. Mrs. Davison különösségei közé tartozott, és Helena nagyon is jól tudta ezt, hogy mint egy királynő, ragaszkodott hozzá, hogy minden hír kedvező legyen, s az emberiség biztos léptű haladását tükrözze.

Persze nagyszerű újság volt, hogy bemutatják Harald darabját, de sem Kay, sem Harald nem látszott igazán boldognak. – Talán – vélekedett Dottie – túlságosan lassan jött a siker. – Dottie hallott egy szomorú históriát: hogy Harald egy bábjátékosnak segédkezett, aki a gazdagok otromba összejövetelein rendezett bábelőadásokat; valaki meglátta, hogy a hordozható bábszínház világítását Harald kezeli – azt nem engedték meg, hogy a vendégek közé vegyüljön. Kay erről soha senkinek sem beszélt. Ma idegesnek és fáradtnak látszott, Harald pedig túlságosan sokat ivott. Igaza volt, a buli „nem állt össze". A színházigazgató és a felesége ennyi Vassar-lánytól teljesen megzavarodott; Helena attól tartott, hogy estek Harald részvényei. Kay a cso-

portra irányította a rivaldafényt, de a rivaldafény nem állt jól nekik. Harald szerint nem tudták, hogyan „állítsák be magukat". A délután jelenlevő összes lányok közül csakis Kay volt igazi szépség, állapította meg Helena és Harald a puncsostál fölött. Pedig az ő élénk színe is eltűnőben volt; Mrs. Davison majd szomorkodni is fog, mert annyira csodálta a „rózsákat" Kay arcán.

A hálószobaajtó kinyílt. A gerlicék közös nevezőre jutottak. Kay hamvasan mosolygott, Harald szipkája hetykén meredezett. Van egy nagy tál *chile con carne,* Kay bejelentette, hogy Harald ma reggel csinálta, s mindenkinek ott kell maradnia és enni belőle. Utána, ha a vendégek hozzájárulnak, felolvas egy felvonást a darabjából. Nem volt menekvés, Helenának és Dottie-nak maradnia kellett; Kay számított rájuk. Harald kiment a konyhába, útközben újratöltötte a puncsospoharát; nem engedte, hogy Kay segítsen – fáradt, és különben is szabadnapos. – Hát nem megható? – motyogta Dottie. Helena nem hatódott meg. Feltételezte, hogy Harald ugyanúgy ismeri Kayt, ahogyan ő, márpedig Kay leginkább attól rettegett, hogy kimarad valamiből; majd szétvetette az igyekezet, hogy hasznossá tegye magát. Hallották, hogy Harald mocorog a konyhában, tányérok csörögtek, kihúzott fiókok recsegtek. Kay nem tudta türtőztetni magát. – Ne csináljam meg a kávét? – kiáltott ki. – Ne! – torkolta le Harald. – Szórakoztasd a vendégeidet. – Kay legyőzötten, ideges mosolygással nézett körül. – Majd *én* segítek neki – ajánlkozott Dottie, miközben odakinn folytatódott a csörömpölés. – Ne – mondta Norine. – Majd én. Én kiismerem magam a konyhában. – Céltudatosan kivonult; a palettás ajtó remegett, amint becsukta maga után. – Gyengére fogja főzni a kávét – mondta Kay szomorúan Helenának. – És majd papírszalvétát akar használni. – Ne izgasd fel magad – javasolta Helena.

A rádiószínész Kayhez fordult. Már meglehetősen részeg

volt, a cigaretta reszketett a kezében. – Kaphatnék egy kis tüzet? – Kay körülnézett, gyufa sehol, az összes dobozka kiürült. Putnam némán odanyújtotta égő pipáját. Ahogy a színész belenyomkodta a cigarettát a pipa öblébe, néhány parázs a frissen vikszelt padlóra esett. – Ajjaj! – kiáltotta Kay, és eltaposta. – Majd hozok gyufát a konyhából. – Majd én – mondta Helena.

A szűk konyhában, a bezárt ajtó mögött Norine-t és Haraldot összeölelkezve találta. Évfolyamtársnőjének magas, karcsú alakja hiúzként, vadmacskaként dőlt hátra, miközben Harald csókolta, s vadul nyomakodott előre. Valamilyen oknál fogva Helenát a jelenet a német némafilmekre emlékeztette. Norine lehunyta sárgásbarna szemét, s fején a keleti turbán – saját kreációja – félig kibomlott. Egy konyharuha hevert a földön. Nedves szájuk szétvált, amint Helena belépett, fejüket a belépő felé fordították. Aztán meghallották Kay hangját. – Megtaláltad? Harald, add oda neki a nagy doboz gyufát, jó? – Helena megpillantotta a gyufát a gázon. Norine és Harald eltávolodott egymástól, Helena pedig sietve közéjük nyomult. – Utat – mondta. Felemelte a konyharuhát, és Harald kezébe nyomta. Aztán megragadta a gyufát, és megindult a nappali felé. Apró keze reszketett az átvállalt bűntudattól, miközben meggyújtotta a hatalmas kénes gyufát, s odatartotta a színésznek, hogy rágyújtson. Elaludt. Helena meggyújtott egy másikat. A szobát kénszag ülte meg.

Néhány perc múlva Norine beügetett egy tálcányi tányérral, és egy doboz papírszalvétával, majd Harald is megjelent a chiléjével. Mindenki evett. A rádiószínész folytatta a *Kutyabőr* kritikáját. – Egy igaz ember hirtelen bukása – mondta Harald, s oldalvást Helenára sandított. Alig észrevehetően tántorogva letette a tányérját. – Elnézést kérek, csak kimegyek a vécére. – Az igaz ember bukása – ismételte a színész. – Milyen jól mondja Harald. Az egyetem

rektora fentről indul, a politikusok a lába alá suvasztják a banánhéjt, ő meg egyenesen a fenekére zuhan. Kétségkívül merész koncepció, de nem *színészi* koncepció. – Hát Shakespeare nem volt színész? – kérdezte hirtelen a tengerésztiszt. – Mi köze ennek az én állításomhoz? – kérdezte a színész. – Úgy értem, a *Lear király* – mondta a tiszt. – Ő nem fentről indul? – Lear király – szólt Helena – aligha volt igaz ember. – Hallották, amint zuhogni kezd a vécében a víz. – És a *Lear*-ben van kiengesztelődés – mondta a színész. – Cordelia. Kent. A bolond. Harald darabjában nincs kiengesztelődés. Harald szerint ez csalás volna.

– Clara tortája! – kiáltott Kay, miközben a kávét töltötték. – Harald! Be kell hoznunk Clara tortáját. Megígértem neki. Azt hiszem, megbántottuk azzal, hogy nem hagytuk, hogy a punccsal együtt szolgálja fel. – Amikor *én* nem hagytam, hogy felszolgálja – helyesbített Harald melankolikusan. – Miért nem azt mondod, amit gondolsz, Kay. – Kay a többiek felé fordult. – Nézzétek csak meg, hogy milyen. Erre a bulira készítette, s Harlemből hozta le papír csipketerítőn. Clara csodálatos figura. Elsőrendű ravatalozót vezet. Tiger Flowerst is onnan temették. Csak hallanátok, ahogy elmeséli, amint ott feküdt kikészítve. Annyira szeretem, amikor a konkurrenciáról mesél. „Azok a pitiáner temetkezési vállalkozók elhappolják az orrunk elől az üzletet." – Hozd be a tortát – szólt Harald. – Rémes a négusimitációd. – Utánozd *te*, Harald! – Hozd be a tortát – ismételte. Várták, hogy Kay visszatérjen. Hallották, amint mosogat. Norine úgy ült, mint aki citromba harapott, és Putnam Blake nem volt nagy társalgó. Dottie újra töltött a kávéból. Putnam, amikor rá került a sor, gyengéden megbökte Helenát. – Valódi tejszín! – mondta izzó tekintettel. Helena látta, hogy ez jobban izgalomba hozta, mint bármi, ami a bulin történt.

Kay bejött a tiszta tányérokkal, s hozta a tortát papír

csipketerítőn, egy rózsaszínű üvegtálon. A cukorbevonatot maraszkinó cseresznyefa és csokoládébárd díszítette. – Ó, a drága lélek! – mondta Dottie. – A drága öreg néger lélek – mondta Harald, s bizalmatlanul méregette a tortát. – Egyenest a harlemi sütödéből – jelentette ki. Kay az arcához kapta a kezét. – Ó, dehogy. Clara a világért sem hazudna nekem. – Harald vészjóslón mosolygott. – Pocsék ez a torta. „A kenyér isten teste." Nem így van, barátom? – fordult a tengerésztiszt felé. – Nézzétek a cukorbevonatot – mondta a színész. – Egyenest Lavoristól jön.

Könnyek szöktek Kay szemébe. Dacosan szelni kezdte a tortát. – Kay szereti, ha lóvá teszik – mondta Harald. – Ártatlan szíve elképzeli, amint ez a ravasz róka boldogan süti a tortát a „kisasszonkának" meg a „naccságosúrnak". – Szerintem megható – vágta rá Dottie. – És biztosan nagyon finom. – Kért egy szeletet, és enni kezdte. A többiek követték, kivéve Haraldot, aki a fejét rázta, amikor feléje nyújtották a tányért. – A kukába vele! – jelentette ki, s meglóbálta a kávéskanalát. Nevetés, aztán csend. Kiderült, hogy Haraldnak igaza volt. – Olyan, mintha kandírozott higroszkópos vattát enne az ember – motyogta a színész Helenának. Helena letette a tányérját. Kay helyében nem tálalta volna fel a süteményt – merőben gyakorlati okokból; hogy ne ösztönözze a lányt pénzének elpocsékolására. Mindazonáltal, Harald bohóckodásában semmi szórakoztatót nem talált. Úgy érezte, Harald külön neki játssza az udvari bolondot, hogy tudassa vele: ő a Bánatok Embere. Attól félt talán a szerencsétlen, hogy Helena beköpi? Helena örömest megnyugtatta volna. – Engem nem érdekelnek a pletykák, Helena – intette mindig az anyja, ha be akarta árulni valamelyik játszótársát. Helenát nem „izgatta", amit látott; biztosra vette, hogy mindenről az ital tehet, s még együtt is érzett Haralddal, amiért most olyan kellemetlenül érzi magát. Feltételezte, hogy Harald azért bánik rosszul

Kayvel, mert ha szeretetre méltó volna, Helena képmutatónak tartaná.

A szoba túlsó felében Kay – Helena szerint a kelleténél hangosabban – a nászajándékokról beszélt. Helena Kay iránt érzett sajnálata abban nyilvánult meg, hogy borzasztóan szégyellte magát. Kay – a tudta nélkül – színházat játszott. Három ironikus szemlélő – köztük Helena – figyelte és hallgatta. Még most is érkeznek postán a *legfurább* tárgyak – egy skatulyába sorolhatók Clara tortájával. – Nézzétek meg ezt például. – Előhozott egy csúnya, piros boroskancsót, hat kis italos pohárral, amelyet (alig akarta elhinni) egy gyerekkori barátnője küldött Salt Lake Cityből. – Most mit csináljunk vele? Küldjük el az Üdvhadseregnek? – Adjátok oda Clarának – mondta a színész. Majdnem mindenki nevetett. – A kukába velük! – mondta Harald hirtelen.

A boroskancsót vizsgálták, a fényhez tartották, vitatkoztak az egyedi darabokról meg a tömegtermelésről, amikor hallották, hogy a bejárati ajtó csapódik. A rózsaszín üvegtál a maradék tortával eltűnt. Harald is eltűnt. – Hová lehetett? – kérdezte a tengerésztiszt. – Én azt hittem, hogy a konyhában van – mondta Norine. Ekkor csengettek. Harald kizárta magát. – Hová tűntél? – kérdezték. – Viking temetést rendeztem a tortának. *Beau geste,* nem igaz? – Szalutált a csoportnak. – Ó, Harald – mondta Kay szomorúan. – De hát az Clara tortatála volt. – A színész kuncogott. Harald elszántan kezdte összeszedni a kis borospoharakat. – Te meg fogd az üveget, barátom – mondta a színésznek. A színész engedelmeskedett és követte Haraldot, miközben a gyászindulót dünnyögte a *Saul*-ból. – Beszívtak? – suttogta Dottie. Helena bólintott. Ezúttal Harald nyitva hagyta az ajtót, s a csoport a nappaliban hallotta a távoli üvegcsörömpölést, ahogy a lépcsőházban bedobálták a készletet

a kukába. – Mi következik? – kérdezte Harald, amikor visszatért. – Hogyhogy mi következik, drágám? – Kay megpróbált nevetni. – Jobb, ha megfékezem – mondta a többieknek –, mielőtt elpusztítja az összes javainkat és ingóságainkat. – Igen, fékezd csak meg – nógatta Putnam. – Ez komoly dolog. – Vágj hozzá jó képet – mondta a színész. – Inkább játsszuk tovább a játékot. Mindenki válassza ki, hogy mit dob a kukába. – Kay felugrott. – Harald – szólt hízelkedőn. – Miért nem olvasod fel inkább a darabodat? Megígérted. – Ja, igen – mondta Harald. – És már későre jár. Neked meg dolgoznod kell holnap. De jó, hogy eszembe juttattad. – Kiment az ebédlőbe, és elővette a szürke borítós kéziratot az egyik szekrényből.

– A kukába vele! – Karcsú, magas, izmos alakja egy pillanatra megállt a könyvszekrény mellett, s kerülgetni kezdte a bútorokat; Norine hangja hallatszott, amint utasított valakit, hogy állítsa meg Haraldot, Putnam és a tengerésztiszt megindult, hogy útját állja. A színész a kézirat után kapott, és hallatszott, hogyan szakad a papír, mint Harald kitépte a kezéből. A melléhez szorította, szabad kezével eltolta magától üldözőit, mint aki le akarja vinni a kapuvonalra a rögbilabdát. Az ajtónál dulakodás támadt, de Haraldnak sikerült kinyitni, és az ajtó becsapódott mögötte. Nem tért vissza. – Nahát – mondta Kay. – Lehet, hogy *saját magát* is bedobta a kukába? – suttogta Dottie. – Nem – mondta a színész. – Erre már én is gondoltam. De a tartály olyan kicsi, hogy egy ember nem fér bele. – Egy pillanatra csend támadt.

– De hát hova ment akkor, Kay? – kérdezte Norine. – Nem is vett magára kabátot. – Biztosan lement – válaszolt Kay tárgyilagosan. – Hogy igyon valamit Russellel. – Ő volt a kiadói lektor. – Azt hiszem, jobb, ha hazamentek – folytatta Kay. – Addig úgysem jön vissza, míg el nem men-

tek. Kezdetben mindig halálra rémültem, amikor így eltűnt. Azt hittem, beleugrik a folyóba. Aztán rájöttem, hogy lement Russelhez. Vagy átment Norine-hoz és Puthoz. – Putnam bólintott. – De most nem lehet ott – mondta egyszerűen. – Mert mi itt vagyunk. – Mindannyian vették a kabátjukat. – És a kézirat, Kay? – kérdezte Dottie, megkockáztatva egy diszkrét figyelmeztetést. – Ó – válaszolt Kay. – Ne aggódj. Berglernél van egy példány. És Walter Hustonnál is. És három másolat van belőle Harald ügynökénél. – Kaynek – jutott eszébe Helenának másodszor is – mindig eljárt a szája.

A taxiban Helena és Dottie kiértékelte az eseményeket. – Megrémültél, vagy előre sejtetted? – kérdezte Dottie. – Megrémültem – válaszolta Helena. – A társaságban mindenki bevette a kefét. – Elvigyorodott. – Kivéve Kayt – válaszolt Dottie. – Fura – tette hozzá, némi szünet után. – Harald biztosan tudta, hogy Kay tudja. Úgy értem, hogy még van egy csomó példány. – Helena bólintott. – Vajon arra számított, hogy Kay nem árulja el? – tűnődött Dottie még mindig megilletődött hangon. – És ő elárulta! – Kay nem gengszterlotyó – válaszolt Helena röviden. – Te is leleplezted volna az ő helyében? – faggatta Dottie. – Igen – mondta Helena.

Helena fanyalogva már az Évfolyamhírek új verzióját fogalmazta. „Washington-születésnapi jelentés. Tegnap Kay Strong Petersen ifjú férjét Norine Schmittlapp Blake karjaiban láttam. Mindketten kitűnő egészségnek örvendenek, s Kay várja előléptetését Macynél. A továbbiakban az est folyamán a vendégek szertartásos kéziratégetésben vettek részt. Kay halászpuncsot szolgált fel, amely egy ősi gyarmati recept szerint készült. Kay és Harald elegáns lakásban lakik az ötvenes utcák keleti felében, a lakás a folyóra néz, amelybe Harald bele fog ugrani, ha házassága »zátonyra

fut«. Ezzel kapcsolatban a disszertációját antropológiából író Dottie Renfrew véleménye az, hogy az olyan apróságok, mint a hazudozás, nagy jelentőségűek a házasságban. Ha ő hozzámenne egy férfihoz, akiről kiderül, hogy született hazudozó, akkor ő is átvenné tőle ezt a törzsi szokást. Mit szóltok ehhez, 33-ban végzettek? Írjátok meg a véleményeteket, s rendezzünk igazán élénk vitát."

HATODIK FEJEZET

Helena úgy tervezte, hogy a Kay összejövetelét követő reggelen együtt reggelizik apjával, aki Clevelandből érkezett hálókocsival; az ékszerészhez készültek, hogy megrendeljék Helena anyjának ajándékát a házassági évfordulóra. Apjával a Savoy Plazán kellett találkoznia, ahol Mr. Davison kis lakást tartott fenn olyan alkalmakra, amikor üzleti ügyben New Yorkban jár; a lakást kedvezményes áron bocsátották rendelkezésére. Helena többnyire a New Weston Hotel Vassar Klubjában lakott, az anyja is ott szokott megszállni, mert „megfelelőnek" tartotta az atmoszférát. Mrs. Davison lélekben végzett diáklánynak érezte magát, és fájlalta, hogy nem választhatták be a clevelandi Nők Egyetemi Klubjába, amelyben annyi ismerőse tevékenykedett, s ahol mint vendég gyakorta megfordult. – Jómagam nem végeztem egyetemet – kezdte, amikor meghívást kapott az elnökségtől, hogy fejtse ki véleményét egy előadásról, amely érdeklődési területébe vágott. – Jómagam nem végeztem egyetemet – hallotta Helena, amint anyja a Vassar Klub titkárnőjével vagy valamelyik 10-ben végzett növendékkel beszélgetett tea közben a társalgóban, a született beszélő önbizalmával tolva félre a *Vassarban Végzettek Magazinjá*-nak legújabb számát. Anyja, ha csak megköszörülte a torkát, már azzal kézben tudta tartani a közönségét, amelynek Helena volt az egyedüli kelletlen tagja. – Öt évre megszerezzük Helenának a tagságot itt a Vassar Klubban – folytatta Mrs. Davison egyenletes hanghordozással –, hogy mindig legyen hova mennie, legyen egy kis *pied-à-terre*-je New York-

ban, mint az apjának. „Talpalatnyi földje", tuggyák. – Anyja a „döntéseit", különösen a Helenára vonatkozóakat, nem egyszerűen bejelentette, hanem közhírré tette. Éppen ezért, Helena kényelmetlenül érezte magát a Vassar Klubban, amely az anyai övezetet jelképezte számára, de azért továbbra is ott szállt meg, valahányszor csak New Yorkban járt, mert, amint Mrs. Davison mondta, a város közepén van, kényelmes, nem drága, és ott a barátaival is találkozhat a társalgóban.

Reggel Helena még zuhanyozott, amikor megszólalt a telefon. Nem az apja volt, hanem Norine; nyilvános telefonfülkéből telefonált, egy drugstore-ból, és közölte, hogy mihelyt Putnam elmegy hazulról, azonnal találkoznia kell Helenával. Most éppen a fürdőszobában van, borotválkozik. Norine mindössze meg akart győződni róla, hogy Helena nem árulja el senkinek, de mivel ezt nem közölte a telefonban, Helena sem mondhatta, hogy nincs mitől tartania. Ehelyett rezignáltan beleegyezett, hogy felmegy Norine lakására, s elhalasztja az apjával megbeszélt randevút. Mr. Davison meg is sértődött, mert nem értette, mi lehet olyan sürgős, ami nem várhat délutánig. Helena nem részletezte, sohasem hazudott a szüleinek. Lényegében maga sem tudta belátni, miért ne lett volna elegendő, ha teára, koktélra vagy másnap ebédre jön csak össze Norine-nal. De amikor Helena száraz hangon ezzel hozakodott elő, a vonal másik végén csend támadt, majd mint akit arcul ütöttek, Norine tompán így szólt: – Na mindegy; vissza az egész. Sejthettem volna, hogy nem vagy rám kíváncsi – amire Helena azonnal fogadkozni kezdett, s megígérte, hogy mindjárt indul.

Nem sokat várt a beszélgetéstől. Könnyed, fájdalommentes iróniáját fölöslegesen fecsérelte Norine-ra, akinek elment a füle mellett az irónia és a humoros hangvétel; csak az elhangzottak nyilvánvaló tartamára figyelt, és levonta

saját nyers következtetéseit, mint az imént is, a telefonban. Normális körülmények között Helenát érdekelhette volna Norine lakása, melyet Kay „vázlat"-ként jellemzett, de jelenleg szívesebben találkozott volna Norine-nal valami közömbös helyen – például a Vassar Klub társalgójában. Nem volt kíváncsi a magyarázatra, vagy az enyhítő körülmények felsorolására, amellyel, feltételezte, Norine elő fog állni, s igazságtalanságnak érezte, hogy Norine lakására vonszolják azért, mert önhibáján kívül tanúja volt valaminek, amihez semmi köze. Olyan volt ez, mint mikor az apját törvény elé hurcolták, mert véletlenül tanúja volt egy közúti balesetnek; mire azok a fránya ügyvédek végeztek vele, az apja úgy érezte, még a jellemét is kilúgozták.

Norine korántsem a Greenwich Village valamely eldugott végében lakott, amint várni lehetett. Lakása egészen közel volt a New Weston Hotelhoz, egy csinos kis utcában, a Lexington Avenue-i metróállomástól egy sarokkal kelet felé, az utcában fák voltak, és magánházak virágládákkal, a környék legalább olyan jó volt, mint Kayé, ha ugyan nem jobb. Ez meglepte Helenát. Norine-t régi sínadrágban, atlétatrikóban és bőr férfimellényben találta, egy sárga stukkóval díszített ház tornácán, amint kezét a szeme elé tartva izgatottan az utcát fürkészte. – „Anna húgom, Anna húgom – dünnyögte maga elé Helena, aki kívülről fújta Grimm és Perrault majd minden tündérmeséjét –, látsz valakit közeledni?" – Putnam kékes szakálla, fehér arcán a borotvált árnyék, már előző este felkeltette a figyelmét. Mihelyt megpillantotta Helenát ocelot kabátjában s tollas Robin Hood kalapjában, Norine intett és beinvitálta. – Put az imént ment el – jelentette. – Bejöhetsz. – Az oszlopos bejáraton át bevezette Helenát a ház földszintjére, s elhaladt egy nyitott ajtó mellett, amely alighanem egy irodába vezetett. A ház, magyarázta, miközben félbeszakította a mondatot, hogy üdvözöljön egy láthatatlan személyt az irodában, egy

modern dekorációs cég tulajdona, egy házaspáré, aki a válság következtében tönkrement; a felső két emeletet lakják, s a kerti lakást, amely előzőleg bemutatóterem volt, bérbe adják Norine-nak és Putnak; a legfelső emeleten egy titkárnő lakik, aki egy Wall Street-i ügyvédi irodában dolgozik, s másodállásban válási esetek fizetett közreműködője. – „In flagranti" Házasságtörési Iroda – tette hozzá kurta nevetéssel.

Norine dohányzástól rekedt, száraz torokhangon beszélt, megállás nélkül, úgy öklendezve ki magából az információkat, mint egy farmotor a benzingőzt. Végzős korában az egyetem orvosi részlege „ideges" típusnak nyilvánította, ekkor alakult ki gyors, szaggatott beszédmodora, amit állandó cigarettafüst-felhőbe burkolt. Ha éppen nem szervezett tüntetést, vagy nem dolgozott az egyetemi lapon, vagy az irodalmi folyóiraton, Coca-Colát vagy kávét ivott az egyetem területén kívül, vagy a haverjaival diáknótákat bőgött a Cary kocsma egyik asztalánál; a többiek az övéhez hasonló mély, rekedt hangon énekeltek. „Poharamat Nellire köszöntöm. Nincs nála jobb honleány a földön. Részegesnek mondja őt a fáma: Szeretne a Mennybe jutni, csakhogy Rossz irányba viszi őt a lába." Helena zeneileg képzett fülében sajnos még most is visszhangzott a kántálás meg az asztallaphoz csapkodott poharak zaja, amivel kísérték, miután legalizálták a 3,2 fokos sört; eszébe jutott, hogy egyszer-kétszer Kay is ott volt a rekedt hangú gajdolók között, tiszta hangját az övékéhez igazította, hozzájuk hasonlóan hamut szórt a kávéjába, hogy megtudja, valóban „feldobódik-e" tőle, s beszállt a játékukba, hogy ki tudja a legrémesebbet rendelni: két hideg tükörtojást, csokoládéöntettel. Norine-t az egyetemen leginkább az újságírás érdekelte, kedvenc kurzusa Miss Lockwood „Napjaink sajtója" címen meghirdetett tanfolyama volt; kedvenc könyve *Lincoln Steffens önéletírása,* kedvenc művészete a fényké-

pészet, kedvenc festője pedig Georgia O'Keeffe. Egészen utolsó éves koráig a túlsúlyos lányok közé tartozott, mert rákapott a Vassar „csokikrémre", amit Helena még csak meg sem kóstolt, valamint gyakorta elzarándokolt az Almabor Pincébe, ahol fánkot szolgáltak fel almaborral; Helena és az *ő* barátai viszont elbicikliztek az Ezüst Hattyúba, mert ez a név a madrigálokra emlékeztette őket, vagy a tanári kar valamelyik tagjával a Vassar étteremben vacsoráztak, ahol mindig ugyanazt rendelték; articsókát és párolt gombát. Most azonban Norine, akárcsak Kay, lefogyott, és csupa ideg nő lett. Világos, aranybarna szemét rendszerint összehúzta, csinos, pufók arca vértolulásról árulkodott, mintha gondok vércsomói sötétítenék el. Ritkán mutatta ki érzelmeit; figyelmének állandó rövidzárlata alatt mintha kiégtek volna. Minden felületes vagy hevenyészett állítása úgy hangzott, mint egy újságcikk címe, még akkor is, ha személyes témáról volt szó; ma Helenának az újságról szóló régi találós kérdés jutott róla eszébe – fekete, fehér, piros mindenütt, mi az? Gondolatai elkalandoztak, miközben beszélt, mintha valami egészen más foglalkoztatná, mintha kívülről megtanult jegyzeteiből tartana hírösszefoglalót.

– Tudom, hogy te őt pártolod – vetette oda félvállról, amint beléptek a lakásba. A kertből felhangzó kutyaugatás új irányt szabott gondolatainak. – Van egy tüzelő szuka odafönn – mondta, s intett a fejével –, s kénytelenek vagyunk láncon tartani Nietzschét, hogy megakadályozzuk a fajkeveredést. – Rövid, kurta nevetése olyan volt, mint az ugatás. Ez az „örömtelen" nevetés, döntötte el Helena, csak amolyan írásjel: csillag, amely jelzi, hogy Norine figyelmét a saját megjegyzése más vágányra terelte. Norine, mint valami otromba állatorvos, most tovább folytatta a fentiek kutyájának párzási történetét, s mellékesen kitért a gazdáiéra is. Házassága óta Norine beszéde eldurvult; Helena nem értette világosan, hogy „a szuka odafenn" a pud-

lira vagy a háziúr feleségére vonatkozik-e, akinek operálni fogják a petevezetékét. – Mindkettőre – válaszolt Norine röviden. – Margaret petevezetéke el van tömődve. Ezért nem tud teherbe esni. Most fogják kitisztítani. Inszufflációval. *Liza* vezetékeit pedig elkötik. Ivartalanítás helyett. Így továbbra is élhet szexuális életet. Csinálok kávét.

Helena körülnézett a lakásban. Feketére festették, hogy ne látszódjék a piszok, gondolhatta volna, ha Norine rendelkeznék gyakorlati érzékkel. De ez a szín kétségkívül valami harci lobogót vagy jelszót képviselt, akárcsak Putnam inge, bár Helena nemigen értette, mifélét, mivel mindig is úgy tudta, hogy a fekete a reakció, a klerikális pártok és a fasiszták színe. A konyha egybeépült a nappalival, és a mosogató teli volt mosatlan edénnyel. A mosogató fölött hosszú polc, rajta joghurtosüvegek, lekvárosüvegek, tányérok, konzervek, elsősorban leves- és kondenzált tejkonzervek. A narancsszínű színházi tüllfüggönnyel dekorált franciaajtók a kertre nyíltak. A fehér tégla tűzhely mindkét oldalán narancsszínűre festett deszkákból összeállított könyvespolcok sorakoztak a fal mentén. Viaszosvászonnal bélelve, a polcokon prospektusok, kisalakú folyóiratok és vékony verseskötetek. Kevés nagyméretű könyv akadt, de azért ott volt Marx *Tőké*-je, Pareto, Spengler, *Tíz nap, amely megrengette a világot, Axel kastélya,* és Lincoln Steffens. A szoba túlsó felében nagy, behemót rekamié állt, fekete bársonytakaróval borítva, narancsszínű viaszosvászon párnákkal, melyeket durván varrtak össze varrógéppel, és már fel is feslettek a sarkoknál. A fekete-fehér linóleum padlón mocskos jegesmedvebőr. A mosogató alatt állt a kutya tányérja, félig megrágott ételmaradékkal. A falakon Georgia O'Keeffe női nemi szervre emlékeztető virágcsendéleteinek bekeretezett nyomatai, Diego Rivera és Orozco falfestményrészletei és bekeretezett Stieglitz-fényképek New York városának nyomornegyedeiről. A szobában volt két fémlámpa, rögtönzött, író-

géppapírból készített ernyővel, egy kártyaasztal meg négy összecsukható bridzsszék. A kártyaasztalon kenyérpirító, egy üveg mogyoróvajkrém, elektromos sütővas meg egy kézitükör; Norine nyilvánvalóan most kezdte kisütni finom szőke haját, aztán a felénél abbahagyta, mert az egyik oldalon fel volt bodorítva, és a másikon lazán hullott alá. Az elkezdett és félbehagyott művelet hangulata jellemzi az egész lakást – állapította meg Helena. Valaki, talán Norine férje, megpróbálta módszeressé és rendezetté tenni a háztartást: a jégszekrény mellett a falon ódivatú bolti kalendárium lógott, piros ceruzával kihúzták rajta a napokat; a kalendárium mellett ceruzával rajzolt grafikon vagy táblázat, számokkal: a heti költségvetésük – magyarázta Norine. A tűzhely mellett, szöggel a falra tűzve lógtak a fűszeresszámlák meg a nyugták, az edényszárítón tejesüveg állt, félig tele pénzdarabokkal, a postaköltségre – mondta Norine.

– Put miatt minden megvásárolt kétcentes bélyegről listát kell vezetni. A születésnapomra vett egy kis jegyzetfüzetet, olyat, mint az övé, hogy olyan összegeket is beleírjak, mint a metrójegy, hogy aztán este átvezethessek mindent a költségvetésbe. Mindig este számolunk el, mielőtt lefekszünk. Így aztán minden áldott nap tudjuk, hogy hol állunk, és ha az egyik nap túlságosan sokat költünk, a következőn megtakarítjuk. Csak rá kell néznem a grafikonra. Put vizuális alkat. Ma este lesz öt cent hiányom, mivel felhívtalak telefonon. Lépésről lépésre végigmegy majd velem az egész napon. „Próbáld meg elképzelni, hogy aztán mit csináltál", egészen addig, amíg nem sikerül helyretenni ezt az öt centet. Putnak szenvedélye az alaposság. – E dicshimnuszt rövid sóhajtás követte, amire Helena szemöldöke rosszallóan felhúzódott; tízéves kora óta saját bankszámlája volt, s megtanították rá, hogyan vezesse a saját csekkfüzetét. – Hadd adjam meg az öt centet – mondta, és kinyitotta a táskáját. – Miért nem veszed rá, hogy fix költőpénzt adjon neked? –

Norine nem válaszolt. – Köszönöm. Adjál tíz centet, jó? Majd elfelejtettem. Először Haraldot kellett felhívnom, hogy megtudjam, hol laksz. – A tízcentes csörrenése a kártyaasztalon növelte a hirtelen támadt csendet. A lányok egymás szemébe néztek. Hallgatták a kutyaugatást.

– Sosem kedveltél engem az egyetemen – mondta Norine, miközben kitöltötte a kávét, és cukorral meg kondenzált tejjel kínálta Helenát. – Senki sem kedvelt a bandátokból. – Belesüppedt a Helenával szemközti bridzsszékbe, és mélyen leszívta a cigarettafüstöt. Mivel ismerte Norine-t és tudta, hogy ez csak a bevezető mondat, Helena nem tiltakozott. Valójában nem volt „kifogása" Norine ellen, még most sem; mióta erről a könyvelésről értesült, szinte együtt érzett a megdohosodott nagydarab lánnyal, aki ketrecbe zárt, kimerült nőstény oroszlánra emlékeztette a kertben megláncolt másik állattal meg a kiterített jegesmedvével a linóleumon. A Vassarban Helena és Norine meglehetős egyetértésben dolgozott együtt az irodalmi folyóiraton. – Ti voltatok az esztéták. Mi meg a politikusok – folytatta Norine. – A barikád két oldaláról méregettük egymást. – Ezt a jellemzést Helena abszurdnak találta; megmozdult benne a tudós, és nem állhatta meg szó nélkül. – Nem gondolod, hogy ez kissé „elhamarkodott kijelentés", Norine? – tette fel a kérdést „fontolgató" kis szemöldökráncolással, a Vassarban megszokott stílusban. – Pokeyt például esztétának tartod? Vagy Dottie-t? Vagy Prisst? – Kayt is hozzátette volna, de valahogy nem akaródzott csak úgy odavetni a nevét ma reggel, s kedve sem volt hozzá, hogy megtárgyalja őt Norine-nal. – Ők nem számítanak – válaszolt Norine. – Te számítasz, és Lakey és Libby és Kay. – Norine mindig pontosan tisztában volt vele, hogy ki „számít", ki nem. – Ti képviseltétek Sandisont, mi meg Lockwoodot – folytatta Norine komoran. – Ti képviseltétek Morgant. Mi Marxot. – Ó, a fenébe! – kiáltott Helena, szinte mérgesen.

– Ki képviselte Morgant? – Higgadtságából csak az igazságszeretet szenvedélye tudta kimozdítani. – Az egész csoport Rooseveltre szavazott az egyetemi szavazáskor. Kivéve Pokeyt, aki elfelejtett elmenni a szavazásra. – Akkor eggyel kevesebben szavaztak Hooverre – jegyezte meg Norine. – Tévedés! – vigyorgott Helena. – Norman Thomasra készült szavazni. Mert az kutyákat tart. – Norine bólintott. – Kis angol spanieleket – mondta. – Oltári érv! – Helena ezzel tökéletesen egyetértett. – Rendben van – adta meg magát Norine némi gondolkodás után. – Kay Flanagan párti volt, ha úgy tetszik. Priss pedig Newcomer. Lakey meg Rindge. Lehet, hogy túlságosan leegyszerűsítem a dolgokat. Libby pedig M. A. P. Smith, ha nem tévedek. – Igaz, azt hiszem – mondta Helena, miközben az órájára pillantott, és alig észlelhetően ásított; az effajta, a Vassarban oly népszerű elemzés untatta.

– Mindenesetre – mondta Norine – a te bandád steril volt. Ezt Lockwoodtól tanultam meg. De Istenem, hogy menynyire irigyeltelek benneteket! – Ettől a vallomástól Helena zavarba jött. – Jóságos ég, de hát miért? – kérdezte. – Tartás. Társasági érzék. Megjelenés. Siker a férfiaknál. Térzenék. Futballmeccsek. Alsós összejövetelek. Az Elefántcsont Torony csoportnak neveztünk benneteket. Távol tartják magukat a csatáktól. – Helena kinyitotta a száját, azután becsukta; a csoport ilyetén megítélése oly messze esett a tényektől, hogy azt sem tudta, hol kezdje helyesbíteni; neki például nem különleges a megjelenése, és sohasem ment el egyetemi futballmérkőzésre (Mrs. Davison megvetette a „látványos" sportokat) vagy térzenére, kivéve a Vassarban, ahol egyszer Priss Hartshorn bátyjával kellett beérnie, mint udvarlóval. De őt nem fogja Norine ellenvallomásba rángatni; s mi több, feltételezte, hogyha az egész csoportot egyetlen lánnyá gyúrnák össze, az olyan lenne, amilyennek Norine lefestette: gazdag, magabiztos, gyönyörű kékharis-

nya. – Szóval Lakeyről beszélsz – mondta szigorúan. – Ő összegezi a csoportot. Vagy amit Miss Lockwood a „sztereotípiájának" nevezne. De hozzá valóban senki sem hasonlított. A csatlósai voltunk. A vén Miss Fiske szokta mondogatni, hogy mindannyian az ő „fényében sütkérezünk". – Lakeyből hiányzott a melegség – szögezte le Norine. – Olyan embertelen volt, mint a hold. Emlékszel az almákra?

Helena érezte, hogy elpirul, mert kitűnően emlékezett Norine és Lakey veszekedésére a Modern Művészet Múzeumában található Cézanne-almacsendéletek miatt. – A Cushing dohányzója – tette hozzá egy fintorral. – Mikor is volt? Elsőéves korunkban? – Felsős korunkban – mondta Norine. – Te meg Kay vacsorázni jöttetek valakivel. És ott volt Lakey is. Ti ketten bridzseltetek, Lakey meg pasziánszozott, mint mindig, és szívta elefántcsontszín szopókás cigarettáit. Akkor beszélt velem először. – Velünk is – mondta Helena. – És azt hiszem, *téged* is akkor láttalak először, Norine. – Szépen néztem ki – mondta Norine. – Nyolcvan kilót nyomtam, ruha nélkül. Olyan voltam, mint egy lötyögő medúza. Ti pedig belém döftétek a szigonyotokat, mind a hárman. – Helena eddig a kávéscsészéjét nézte, most felvetette nyílt tekintetét. – Az „almák szelleme" – idézte –, kontra „jelentéssel bíró forma". – Nem emlékezett pontosan, hogy a pamlagon elterülve milyen szirupos gondolatoknak adott kifejezést Norine a Cézanne-okkal kapcsolatban, de most maga előtt látta Lakeyt – akit ő is és Kay is távolból csodált –, amint hirtelen felnézett a pasziánszából, s hidegen, mértéktartóan közölte, hogy Cézanne-nál az elemek formális elrendezése a lényeg. Norine megint elkezdte, hogy az „almák szelleme" számít; erre aztán Kay letette kezéből a kártyalapokat, Lakey irányába pillantott támogatásért, és előrukkolt a „jelentéssel bíró formával", amiről elsőéves korában tanult Miss Kitcheltől, aki Clive Bellt, Crocét és Tolsztoj *Mi a művészet?*-ét olvastatta ve-

lük. – Te tagadod az almák szellemét – erősködött Norine, és Helena, most már *ő* is letéve kezéből a kártyalapokat, szelíden idézni kezdte T. S. Eliotot: „A szellem öl, a betű életet ad." Norine mindenki szeme láttára sírva fakadt, és Lakey, aki nem érzett sajnálatot a gyengékkel szemben, „érzelgős marhának" titulálta. Norine, feladva a játszmát, szipákolva kitrappolt a dohányzóból, Lakey pedig csak annyit mondott, hogy „mamlasz", és visszatért a pasziánszához. A bridzsparti abbamaradt. Amikor hazafelé mentek a saját kollégiumukba, Helena azt mondta, hogy véleménye szerint hárman egy ellen eléggé kegyetlenül elbántak szegény Miss Schmittlapp-pel, de Kay azt mondta, hogy általában úgyis Schmittlapp van fölényben. – Mit gondolsz, eszébe fog jutni, hogy segítségére siettünk? – kérdezte, Lakeyre értve. – Kétlem – válaszolt Helena; Miss Eastlake mellett ült (Davison éppen előtte volt a névsorban) teljes három hónapig a művészettörténeti kurzuson, de nem vonta magára a figyelmét. Lakey azonban emlékezett Kayre, arra, hogy együtt voltak a Százszorszép Füzérben akkor tavasszal, s hogy mesélt Kaynek Clive Bellről és Roger Fryról, úgyhogy, tűnődött Helena, a Norine-nal folytatott vita vezetett végül oda, hogy csoportot alakítottak Lakeyvel meg a többiekkel a Déli Toronyban. Helena legalább annyira immunis volt a társadalmi sznobizmussal, mint a „gyengéd érzelmekkel" szemben, és nem találta a Déli Torony-beli csoportot annyira elbűvölőnek, mint Kay, de nem volt kifogása a szövetség ellen, bár a szülei meg a tanárok is aggódtak kissé, gondolván, hogy az „exluzív elit"-be veszélyes játék utólag bekapcsolódni, különösen olyasvalakinek, aki maga is egyéniség. Amikor Mrs. Davison először találkozott a csoporttal, csupán annyit mondott, hogy reméli, Helenából nem lesz „divatbábu".

– A szervezetem tiltakozott Lakey meddő formalizmusa ellen – folytatta Norine. – Aznap este felmentem a szo-

bámba, és kihánytam az ablakon. Ez volt számomra a döntő ütközet, bár akkor még nem tudtam. A szocializmust csak harmadéves koromban fedeztem fel. Aznap este mindössze annyit tudtam, hogy hiszek valamiben, de nem tudom szavakba önteni, a ti csoportotok pedig nem hisz semmiben, de azt tudja, hogyan fejezze ezt ki mások szavaival. Persze ezért is irigyeltelek benneteket. Mutatok neked valamit. – Felállt, intett Helenának, hogy kövesse, s kitárta a hálószoba ajtaját. A bevetett ágy fölött egy Cézanne-almacsendélet nyomata függött. – Nahát, nahát, a viszály almái! – jegyezte meg Helena az ajtóban, és igyekezett nagyon könnyed lenni; elbotlott egy kutyacsontban, amely a jegesmedve szőrméjében lapult meg; a könyöke fájt; s el nem tudta képzelni, vajon mit hivatottak bizonyítani az almák. – Putnál lógtak, még a kollégiumi szobájában – mondta Norine. – Ő is ezeket tette meg a hitvallása alapjául. Számára a radikális leegyszerűsítést példázzák. – Úhüm – mondta Helena, körülpillantva a szobában, amely Putnam légkörét árasztotta. Acél iratszekrényeket, a Williams Főiskola zászlaját, egy afrikai maszkot látott, meg egy írógépet a kártyaasztalon. Helenát megdöbbentette, hogy Norine lakása ennyire tele van „jelentéssel bíró formákkal". Minden egyes holminak volt valami mondanivalója, állított valamit, kinyilatkoztatott; Norine-t és Putot hittételek vették körül, egészen a legutolsó kondenzált tejkonzervig, s az árva, kolostori egyszerűségű párnáig a dupla ágyon. Egészen más volt, mint Kay lakása, ahol nem lehetett nem megcsodálni a bútorokat, vagy legalábbis beszélni *róluk*. De ebbe a dogmatikus odúba semmit sem eresztettek be, aminek nem volt valami „lényeges mondanivalója", bár, hogy a jegesmedve mit képviselt, arra Helenának nem sikerült rájönnie.

A két lány visszament a másik szobába, és leült. Norine újabb cigarettára gyújtott. Elgondolkodva nézte Helenát.

– Put impotens – mondta. – Ó – mondta Helena lassan. – Ó, Norine, igazán sajnálom. – Nem a te hibád – szólt Norine érdes hangon. Helena nem tudta, hogy most mit mondjon. Még mindig érezte Put dohányának szagát, és látta a pipáját a kiürítetlen hamutartóban. Noha még nem élt nemi életet, teljesen tisztában volt a férfihímtaggal, s önkéntelenül maga elé idézte Put halovány, élettelen nemi szervét, nadrágkoporsójában, mint egy valódi *nature morte*-ot. Sajnálta, hogy Norine, magát menteni akarva a tegnap este történtekért, úgy érezte, tartozik ezzel a vallomással; nem akarta, hogy beavassák a szerencsétlen férfi szeméremteste körüli bonyodalmakba. – Júniusban házasodtunk össze – részletezte Norine. – Néhány héttel a tanévzárás után. Tapasztalatlan szűz voltam. Puton kívül még randevúm sem volt soha senkivel. Úgyhogy mikor elmentünk abba a szállodába a pennsylvaniai szénmezők vidékén, nem esett le azonnal a tantusz. Különösen mert az anyám, aki generációjának többi tagjához hasonlóan gyűlöli a szexet, azt mondta, hogy egy úriember sohasem veszi el újdonsült felesége szüzességét az első éjszakán. Gondoltam, most az egyszer az anyámnak biztosan igaza van. Addig smároltunk, amíg mindketten kellőképpen izgalomba nem jöttünk, aztán minden abbamaradt, Put a falnak fordult és elaludt. – Mit csináltatok a szénmezőkön? – kérdezte Helena, abban reménykedve, hogy talán más fordulatot adhat a beszélgetésnek. – Put dolgozott ott egy eseten, egy szervező ügyében járt el, akit összevertek és lecsuktak. Napközben az asszonyokkal beszélgettem, a bányászok feleségeivel. Hogy világosabb legyen a háttér. Put azt mondta, hogy ez nagyon hasznos. Ily módon a hivatalos kiadások rovatába könyvelheti az egész nászút költségeit. És esténként eléggé ki voltunk készülve. De aztán mikor visszajöttünk New Yorkba, mit sem változott a dolog. Pizsamában smároltunk, aztán

elaludtunk. – De hát mi szállta meg, hogy megnősült? – Ő sem tudta – mondta Norine.

– Végül – folytatta nyersen –, szembe kellett néznem az igazsággal. Elmentem az Állami Közkönyvtárba. Van ott az információban egy bécsi nő – nagyon *gemütlich*. Összeállított nekem egy listát az impotenciával foglalkozó könyvekről, nagy részük németül volt – egész kis bibliográfia. Az impotencia kétféle: organikus és funkcionális. Putnál funkcionális. Anyakomplexusa van; az anyja özvegyasszony. Némely férfi teljes mértékben képtelen az erekcióra, mások meg csak bizonyos szituációkban képtelenek. Put teljes mértékben képes az erekcióra, de csakis kurvákkal és bukott nőkkel. – Kurtán fölnevetett. – De erre nem a könyvtárban jöttél rá – vetette közbe Helena; anyja mindig mondta, hogy „az ember egyetemi műveltségre tehet szert a mi nagyszerű közkönyvtár-rendszerünkben", de azért mindennek megvan a határa. – Nem – mondta Norine. – Ott csak az átfogó képet kaptam meg. Miután tanulmányoztam a témát, már tudtam róla beszélni Puttal. Kiderült, hogy korai szexuális tapasztalatait mind kurváknak és pittsfieldi gyári munkáslányoknak köszönheti. Azok csak felhúzták a szoknyájukat valami sikátorban vagy egy kapu alatt, s ő máris ejakulált, legtöbbször az első érintésre, még mielőtt teljesen benn lett volna a pénisze. Tisztességes nővel sohasem szeretkezett, és életében nem látott nőt meztelenül. Én tisztességes nő vagyok; ezért nem tud velem. Úgy érzi, hogy az anyjával fajtalankodik. A freudisták legalábbis ezt gondolják; a behaviouristák szerint feltételes reflex. De persze nem tudhatta előre. Őt is borzasztóan megrázta. Felizgatom, de nem tudom kielégíteni. A pénisze egyszerűen lekókad, ha közeledik a pillanat, amikor be kellene vezetnie. Az utóbbi időben a nappaliban aludtam – fejének egyetlen rándításával a kanapéra mutatott –, mert attól is irtózik, hogy álmában kontaktusba kerül egy tisztességes nő lába közével. Bár mind-

ketten pizsamában aludtunk, álmatlanságban szenvedett. Most aztán háborítatlanul alhatok. – Nyújtózkodott.

– Orvoshoz nem mentetek? – Norine keserűen nevetett. – Kettőhöz is. Put persze nem volt hajlandó, így hát én mentem. Az első megkérdezte, hogy akarunk-e gyereket. Régi vágású ideggyógyász volt, az anyám adta meg a nevét. Mikor mondtam, hogy nem, nem akarunk, szinte kirúgott a rendelőjéből. Azt mondta, szerencsémnek tarthatom, hogy a férjem *nem akar* velem érintkezni. A szex egy nő számára létkérdés – mondta. – Jóságos ég! – szólt Helena. – Igen! – bólintott Norine. – A második egy med. univ. orvos volt, némileg modernebb felfogással. Put partnere, Bill Nickum küldött el hozzá. Az orvos meglehetősen behaviourista. Amikor elmondtam neki Put szexuális esetét, azt tanácsolta, hogy vegyek magamnak fekete alsóneműt, hosszú fekete selyemharisnyát és valami olcsó kölnit. S akkor Put majd egy kurvával fog azonosítani. S próbáljam elérni, hogy úgy feküdjék le velem, hogy teljesen fel legyek öltözve, délután, amikor hazaér a munkából. – Irgalom atyja! – mondta Helena. – És mi történt? – Majdnem sikerült. Elmentem Bloomingsdale-hez, megvettem a fehérneműt és a harisnyát. – Felhúzta a trikóját, s Helena egy pillantást vethetett csipkebetétes fekete sifonkombinéjára. – Aztán eszembe jutott a jegesmedvebőr. Az anyámnál volt elraktározva; valaha Schmittlapp nagymamáé, a gazdag öreg arisztokratáé volt. „Vénusz a prémek között" – Sacher-Masoch. Úgy rendeztem el a dolgot, hogy Put a szőnyegen találjon, amikor hazaér az irodából. – Helena mosolygott, és füttyentésszerű hangot adott. – Put túl korán ejakulált – mondta Norine komoran. – Aztán meg veszekedtünk, hogy mennyit adtam ki Bloomingsdale-nél. Put aszkéta a pénz dolgában. Azért nem hajlandó a pszichoanalízisre sem, bár Bill Nickum véleménye szerint arra volna szüksége. – Helena összevonta a szemöldökét; úgy határozott, hogy nem kérdezi meg, ho-

gyan tudta meg Bill Nickum Put „baját". Ehelyett egy másik kérdést tett fel. – *Nagyon* le vagy égve, Norine? – Norine a fejét rázta. Putnak van hitelalapja, engem meg támogat az apám. De az elmegy a háztartásra. Put és Bill a Közügyekbe fekteti minden árva fityingjét. – Közügyekbe? – ismételte Helena elképedten. – Így hívják a szervezetüket. Ők persze kapnak fizetést, az állomány többi tagja pedig önkéntes. De postára és a nyomtatványokra iszonyatos összegeket költenek. És szakszervezeti embereket kell meghívnunk, meg híres embereket, gazdagokat, akik jótékonykodni akarnak, meg a munkássajtó embereit. Ezt a szobát egy szalon és egy kávéház hibridjeként használjuk. – Helena körülnézett, de nem szólt semmit.

– Bill szerint megszűnne házasságunkban a feszültség, ha Put elmenne a bordélyházba. Vagy felszedne valami nőt egy lokálban. Bár azok esetleg fertőznek. De talán használhatna valamilyen óvszert. Láttál te már olyat? Olyan egyszerű, mint a fogmosás. Put felajánlotta, hogy váljunk el, de én nem akarom. Az idősebb generáció ezt tette volna. Az a generáció, amelyik minden elől megfutamodott. A szüleim elváltak. Ha Put részeges lenne vagy verne, az persze más. De a szex nem az egyetlen dolog egy házasságban. Végy egy átlagházaspárt. Egyszer egy héten élnek nemi életet, szombat este. Mondjuk, hogy ez heti öt perc, nem számítva az előkészületeket. Öt perc a 10 080-ból. Kiszámítottam százalékban is – kevesebb, mint 0,05 százalék. És ha Put eltölt erre heti öt percet egy kurvával – mondjuk annyi időt, amennyi alatt megborotválkozik? Miért is bánnám? Különösen ha tudom, hogy érzelmileg semmit sem jelent neki. – Miközben Norine köpte a számadatokat, Helena arcára kiült a kétségbeesés; próbálta elhessegetni a gondolatot, hogy vécére kell mennie. Végigutazta egész Európát, fütyülve arra, hogy felszedhet valami fertőzést, spanyol parasztok vizét itta, és használta az árnyékszéküket vagy azt a

vizeldéül szolgáló lyukat a padlóban egy olasz *osteriá*-ban, de Norine fürdőszobájának gondolatától irtózott. Hólyagja kiürítésének szüksége fokozta a valószerűtlenségnek azt az érzetét, amit Norine statisztikai számítgatása idézett elő, meg a kutya állandó ugatása odakinn, meg a víz folyamatos csöpögése a mosogatóba; Helena úgy érezte, hogy belesüppedt az örökkévalóságba. Végül, amikor mégis megkérdezte, hol van a klotyó, sokáig tartott, míg végül sikerült vizelnie, bár papírral befedte a vécédeszkát, amit Put felhajtva hagyott, mintegy morbid emlékeztetőül magára; végül vizet kellett folyatnia a kádba, hogy meginduljon a szivattyú.

Amikor visszament a nappaliba, Norine hirtelen a tárgyra tért. – Azt hiszem, Harald a férfierő valamiféle szimbólumát jelenti számomra – mondta színtelen hangján, és nemtörődöm módon fújta a füskarikákat, de a füstfal mögött rejtőző, összehúzott topáz szeme Helenát figyelte, hogyan reagál. Mialatt Norine pergő noteszstílusában tovább beszélt, Helena maga is cigarettára gyújtott, s nekifogott, hogy rosszallóan hallgasson, közben pedig lélekben jegyzetelt, és feljegyzéseit külön főcímek alatt rendezte, mintha egy előadáson vagy gyűlésen venne részt.

Az okok, amiért Harald a nélkülöző Norine számára „férfierő-szimbólum"-ként jelentkezik, a következők: a) A Csoport. Norine mindig irigyelte őket, „szexuális felsőbbrendűségükért"; b) Kay semleges szerepe, aki a „két tábor között ingadozott". Vagyis, Norine harmadévben Kay mellett ült Miss Washburn „Pszichiátria" kurzusán, és „jó fejnek" tartotta; c) Irigyelte Kayt, akinek „mindkét világból a legjobb jutott". Vagyis, elvesztette a szüzességét, és Haraldnál töltötte a hétvégéket, mégsem vált belőle *déclassée*. Norine helyzete épp ennek az ellenkezője; d) Közelség. Norine összetalálkozott Kayvel az utcán aznap, hogy Puttal visszajöttek a nászútról. Rájöttek, hogy közel laknak egymáshoz, és ettől fogva a két pár esténként összejárt bridzselni; e)

Harald jobban bridzselt, mint Put. *Ergo,* Norine szemében Harald kezdte megtestesíteni a „felmeredő falloszt", amely számára éppoly elérhetetlen, mint a Torony-csoport. Ezért talált rájuk Helena csókolózás közben a konyhában, s ezért „mit sem számít" az egész.

Helena a homlokát ráncolta. Ő éppen ellenkezőleg, úgy találta, hogyha az ember elfogadja Norine érveinek láncolatát, akkor nagyon is számít. Ha Harald itt fallikus szimbólum, nem pedig Kay férje, akkor csókolózásuknak igenis van „jelentősége", mégpedig éppen az, amit Norine tulajdonít neki. Beadta derekát a Logika Erejének, amit szegény Kay hozott mozgásba.

– Ha semmi jelentősége, akkor miért foglalkozol vele? – kérdezte Helena. – Hogy megértsd – válaszolt Norine. – Mindketten tudjuk, hogy te intelligens vagy, és nem szeretnénk, ha kötelességednek tartanád, hogy elmondd Kaynek. – Helenát kissé elképesztette ez a többes szám, ez a „nem szeretnénk", de azért tovább szívta cigarettáját, mintha mi sem történt volna. Vajon miért gondolták, hogy el akarja mondani Kaynek? Az az ölelkezés az ő szemében semmiség, ha a dolog annyiban marad; végül is Harald túlságosan sokat ivott, ezt Norine maga is tudhatta.

– Én nem szeretném tönkretenni a házasságukat – mélázott Norine. – Hát akkor ne tedd – mondta Helena olyan hangon, amely az apjáéhoz hasonlított. – Hagyd a fenébe Haraldot. Más hal is van a tengerben. Ne érezd úgy, hogy be kell fejezned valamit, csak azért, mert elkezdted. – Kíváncsian vigyorgott vendéglátójára; azt hitte, a veséjébe lát.

Norine habozott. Szórakozottan felemelte a sütővasat. – Ez nem olyan egyszerű – bökte ki. – Már régen viszonyom van Haralddal. – Helena az ajkába harapott; ettől a közléstől félt titokban. Fintort vágott. Az egyszerű „viszonyom" szó borzasztó és váratlan hatással volt rá.

Put nincs itthon egész nap, magyarázta tovább Norine, és Kay sincs otthon egész nap. – Haraldot megalázza, hogy Kay azért dolgozik, hogy őt eltartsa. Be kell bizonyítania a férfiasságát. Láttad, mi történt tegnap este, mikor elégette a darabját. Ez amolyan áldozati rítus volt, Kay kiengesztelésére; feláldozta, elégette magvát, agyának és heréinek termékét . . . – Ezeknél a szavaknál Helena visszabillent a megszokott kedélyállapotába. – Elég, Norine! – tiltakozott. – Lássuk a medvét. – Norine megperdítette a sütővasat. – Miért – tűnődött, miközben Helenát figyelte –, miért van hányingered az imponderábiliáktól? Nem zavar, ha kisütöm a hajam? – Miközben a sütővas melegedett, Norine tovább folytatta beszámolóját. Úgy kezdődött, hogy Harald, aki egyedül volt egész nap, ellátogatott délutánonként egy csésze teára, egy pohár sörre Norine-hoz. Néha könyvet hozott magával, és felolvasott belőle; kedvenc költője Robinson Jeffers. – *Aranyderes* – vágta rá Helena. Norine bólintott. – Honnan tudod? – Gondoltam – válaszolt Helena. Élénken emlékezett a végzetes hétvégére, amikor Harald az *Aranyderes*-t olvasta fel Kaynek. – Egyszer – mondta Norine – beszéltem neki Putról . . . – Hagyjuk ezt – szólt szárazon Helena. Norine elpirult. – Az első *afférom,* Harald előtt, ugyanígy kezdődött – tette hozzá. – A férfival a közkönyvtárban ismerkedtem meg, egy kísérleti iskolában tanított, nős, hat gyerekkel. – Kényszeredetten felnevetett. – Érdekelte, hogy mit olvasok. Később gyakran ültünk együtt a Bryant Parkban, és én beszéltem neki Putról. Erre elvitt egy szállodába, és elvette a szüzességemet. De félt, hogy rájön a felesége. – És Harald? – kérdezte Helena. – A nagy hősködése mögött az a gyanúm, hogy ő is fél. Mulatságosak a nős férfiak; mindig éles vonalat húznak a feleség és az ágyas közé. – Kezdte kisütni a haját. Hamarosan perzselt haj illata keveredett a cigarettafüst, a kutya, a pipadohány és a mosogatóban megsavanyodott konyharuha szagával. Ahogy

így elnézte, Helena bizonyos állati vitalitást, „földközeliséget" érzett ki Norine-ból, amit szinte szándékosan hangsúlyozott a lakás piszkossága és szennyessége. Olyan lehet vele az ágyban – képzelődött Helena –, mint mikor az ember az őszi avarból keletkezett dohos trágyában hentereg, az avar úgy recseg felül, mint Norine hangja, alul pedig meleg és fülledt a bomlás vegyi folyamataitól. Eszébe jutott, hogy Norine írt egy hírhedten ostoba dolgozatot Miss Beckwith kurzusán, Gérről, a Földanyáról, meg a ködös khtonikus szellemek és istenek kultuszáról; dolgozatát a *Diáktanulmányok Közlönye* azzal utasította el, hogy „zavaros gondolkodásra vall", ami kedvelt kifejezése a tantestületnek. Helena elégedetten kuncogott magában. Úgy érezte, ma délelőtt kiváló dolgozatot tudna írni Norine lakásának khtonikus képrendszeréről, Caroline Spurgeon modorában. A lakás, ha nem is egészen pince, mint Kay bizonygatta, de olyan fekete, akár egy szeneskamra, és a háziasszony kielégítetlen vágyainak kazánja fűti, mely ég, mint az oltatlan mész – mondta magában Helena –, és hatalmas hőt fejleszt. Kajánul sorra vette „a tüzelő szukát odafenn" (bizonyára valami totem vagy házibálvány), a háztulajdonosné petevezetékét (szimbolikus szógyökérrendszer?) és a Cerberust a hátsó udvarban. Ó, pokol királynője – mondta magában –, hol gyászol Gabona Anyád? A Park Avenue alsó részén, mint ez a beszélgetés során a későbbiekben kiderült. Norine anyja a férjétől kapott tartásdíjból élt, az apja egyébként újra nősült; Norine minden második szerdán az anyjával vacsorázott a Schafft étteremben.

– Nem én vagyok az első – bökte ki most Norine, a sütővas sistergése közben. – Harald nekem olyanokat is elmesél, amit Kaynek nem. Hosszan tartó viszonya volt egy lánynyal a színházból, akivel a múlt ősszel ismerkedett meg; a lány hozzá akart menni. Gazdag férje van és egy háza Connecticutban; Harald és Kay néhanapján meglátogatják őket.

De Harald nem fekszik le vele többé, bár a nő könyörög neki. Harald irtózik a zavaros kapcsolatoktól. Mielőtt lefeküdtünk, megállapodtunk, hogy ez egyikünk házasságát sem fogja befolyásolni.

– Ezt könnyebb mondani, mint megtartani, nem? – kérdezte Helena. – Haraldnak nem – mondta Norine. – Nagyon fegyelmezett. Én pedig kedvelem Putot. Néha persze kicsit féltékeny vagyok Kayre, hiszen tudom, hogy Harald vele is lefekszik néha, bár erről nem beszél. De azt mondogatom magamnak, hogy minden tapasztalat egyedi; az, amit vele csinál, nem változtathat azon, amit velem csinál. És vice versa. Én nem veszek el Kaytől semmit. A legtöbb nős férfi jobban boldogul a feleségével, ha szeretője van. Más társadalmakban ez magától értetődik.

– Mégis jobban szeretnéd, ha Kay nem jönne rá – mondta Helena. – És Put sem, gondolom. És el kell ismerned, nem sok hiányzott hozzá tegnap este. Mi van akkor, ha Kay sétál be a konyhába, és nem én? – Norine komoran bólintott. – Sakk – mondta. Aztán felnevetett. – Istenem – közölte bizalmasan –, a múltkor is majdnem lebuktunk ... – Helena összevonta a szemöldökét. – Akarod hallani? – kérdezte Norine. – Nem bánom – válaszolt Helena. – Pontosan itt történt – mondta Norine. – Az egyik délután. Úgy tíz napja lehetett. Ott bujálkodtunk – a kanapé felé mutatott –, amikor irtózatosan dörömbölni kezdtek az ajtón, és egy hang azt kiáltotta: – Kinyitni!

Helena összerándult. Amint évfolyamtársát hallgatta, képzeletében higgadtan rekonstruálta a jelenetet, lemeztelenítve s a legnagyobb „gerjedelemben" a kerevetre képzelve Norine-t és Haraldot. Mi lehetett ez a kopogás? Harald, úgy látszik, nem volt rá kíváncsi: felkapta a nadrágját az összecsukható székről, amelyen most Norine ült, és a fürdőszobába vágtatott. Norine felült, s a kerevet takarójába burkolta magát, miközben a dörömbölés egyre folyta-

tódott. Biztos volt benne, hogy a rendőrség – a Vörös Osztag –, és Putnam iratai után nyomoznak. Úgy hangzott, hogy bármely pillanatban betörhetik az ajtót; hallhatták az előbb Harald suttogását. – Nyisd már ki! – sziszegte Harald a fürdőszobából. A fekete takarót maga köré tekerve, mezítláb, Norine rést nyitott az ajtón. Két civil ruhás rendőr és egy asszony nyomult be a szobába. – Ő az! – kiáltott az idegen asszony, középkorú lehetett, felékszerezve, bundában, és Norine-ra mutatott. – Hol a férjem? – Mielőtt Norine útjukat állhatta volna, a titkosrendőrök benyomultak a hálószobába, ahol megtalálták Haraldot, aki épp a sliccét gombolta. – Megvan ő is, asszonyom! – kiáltottak. – Félig meztelenül. Trikóban. Nyitott nadrágban. – Az asszony bement, hogy megnézze. – De hiszen ez nem az én férjem – jelentette ki. – Ezt a férfit még életemben nem láttam. Ki ez az alak? – És dühösen Norine-hoz fordult.

Norine elbeszélésének ennél a momentumánál Helena felnevetett. – A titkárnő odafentről? – pendítette meg. – Hogy jöttél rá? – kérdezte Norine. Helena felfogta a helyzetet. A civil ruhás férfiak magándetektívek voltak, házasságtörési szakemberek, és összetévesztették a lakásokat Eközben az asszony férje odafenn tartózkodott Grace-nél, a titkárnőnél, s arra várt, hogy a felesége meg a detektívek rajtakapják; „előre megrendezett" válásról volt szó. – És persze – folytatta Norine – valójában senki sem várta tőlük, hogy bujálkodjanak, csak a ruházatuk legyen „zilált". És persze azonnal ki kellett volna nyitniuk az ajtót, és csendesen beengedni a detektíveket; különben John botrányt csinál. Állandóan azt mondogatja Margaretnek, hogy „erkölcstelen élet" folyik ebben a házban. – „John" a háziúr? – kérdezte Helena. Norine bólintott. – Persze ő sem ugrálhat sokat, mert Margaret rajtakapta az előző bérlővel, akit rögtön ki is dobott. De néha eléggé kirúg Grace-

re, többnyire a profit miatt. A házat bemutatóteremfélének adja ki dekorációkészítő kliensei számára, és fél, hogy a címe valami válási üggyel kapcsolatban belekerül a lapokba. Ezúttal minden a detektívek ostobaságán múlott; világosan megmondták nekik, hogy a legfelső emeletet kell megrohanniuk, de ehelyett a földszintre mentek. Amikor nem nyitottunk ajtót, s hallották, hogy suttogunk odabenn, kezdték mulatságosnak tartani az ügyet, feltételezve, hogy a férj szavát szegte. Így hát ahelyett, hogy felhívták volna az ügyvédet, amint tenniük kellett volna, hogy utasítást kérjenek, benyomultak a lakásba. A feleség még akkor sem jött rá, mi az ábra, amikor itt talált engem a takaróba csavarva, mert azt hitte, hogy a férje rejtőzködik a fürdőszobában. Mondták neki, hogy szőke lesz a nő (mi más is lehetne), így hát magától értetődően feltételezte, hogy én vagyok Grace. Talán azt hitte, a férje úgy határozott, hogy tettét összehangolja a szavaival. – Felnevetett.

Harald „óriási" volt. Szép nyugodtan kiszedte az összes tényeket a detektívekből, aztán jól legorombította őket. Megmondta nekik, hogy ostoba alakok, akik a New York-i rendőrségen járták ki az elállatiasodás iskoláját, és arra vannak beidomítva, hogy zsaroljanak vagy egyszerűen otrombák legyenek. Tagadják le, ha merik. Annyit megtanulhattak volna, hogy rendőri kíséret vagy házkutatási parancs nélkül nincs joguk belépni egy magánlakásba, s Norine helyében, mondta Harald, beperelné őket magánlaksértésért, ami büntetendő cselekmény, s őket is meg hölgymegbízójukat is leültethetnék. – Aligha voltál olyan helyzetben, hogy beválthasd ezt a fenyegetést – jegyezte meg Helena. – Ezt nyilván a detektívek is látták. – Norine a fejét rázta, amely már körös-körül fel volt bodorítva. – Azt sem tudták, hova legyenek a rémülettől – jelentette ki.

– Szerencsére – folytatta valamivel prózaibban – aznap

délután üres volt a ház, csak Grace volt otthon a férfival a legfelső emeleten; máskülönben a dörömbölésre és üvöltözésre mindenki összefutott volna. – Na és Nietzsche hol volt ezalatt? – kérdezte Helena. – Gondolom, neki is ki kellett vennie a részét a mókából. – Nietzschét magával vitte vidékre a háziúr meg a felesége: Lincoln születésnapja volt, ezért ért rá Grace délután; különben általában esténként tartottak nála razziát, ha John és Margaret nem hívtak vacsoravendégeket. – És Kay? – kérdezte Helena. – Kay dolgozott – válaszolt Norine. – Az üzletekben nem tartják Lincoln születésnapját. Abból profitálnak, hogy a többi bérrabszolgának szabadnapja van. A fehérgallérosok hatalmas vásárlási dáridója. Mit gondolsz, mikor ér rá egy heti negyvennyolc órát dolgozó gép- és gyorsírónő, hogy elmenjen és vegyen magának egy ruhát? Hacsak nem ebédidőben vásárol. Erre talán még sohasem gondoltál. – Helenára bámult, és rágyújtott egy cigarettára, egy pillanatra még kezében tartotta az égő gyufát, mintha a sötétséget akarná vele megvilágítani Helena agyában.

Helena felállt; úgy döntött, hogy most már elmondja a magáét. – A „Kay dolgozott" kijelentés hányaveti, felületes odabiggyesztése kihozta sodrából; ajka remegett. – Én nem vagyok szocialista, Norine – kezdte mérsékelten. – De ha az volnék, megpróbálnék rendes ember lenni. Azt hiszem, Norman Thomas rendes ember. – Norman azelőtt miniszter volt – szólt közbe Norine. – Ez az ő nagy hátránya. Nem hat a modern munkásra. Megszagolják benne a jótékonykodót. Puttal szemben nagyon segítőkész volt, de Put úgy érzi, elérkezett az ideje a szakításnak. Van Washingtonban egy új kongreszusi csoport, a Munkás-Paraszt és Progresszív csoport, és Put úgy érzi, velük hatékonyabban tudna együttműködni. Közelebb állnak a hatalom realitásaihoz. Néhányan közülük eljönnek ma délután egy pohár italra; aztán később talán lemegyünk velük a Village-

be, egy lokálba, egyikük szeret táncolni. Put és Bill – mondtam már neked? – új újságszindikátust akar indítani, és ki akar szállni ebből az alapítványi munkából, ahová már teljesen befurakodtak a kommunisták. Ezeket a képviselőket a földművelő államokban most már egy csomó kisvárosi lap támogatja, amelyek ki vannak éhezve a valódi, cenzúrázatlan szakszervezeti hírekre, a termelőszövetkezetekkel meg a profitosztalékokkal kapcsolatos legfrissebb értesülésekre. Haraldot és Kayt is meghívtam ma délutánra, mert Harald is Veblenből indul ki... – Norine – szólt közbe Helena. – Azt mondtam, hogy ha én szocialista volnék, megpróbálnék rendes ember lenni. – Hangja, bár igyekezett megtartani megszokott hangnemét, remegni kezdett. Norine rábámult, s lassan eloltotta a cigarettáját. – Azt mondod, hogy a férjed nem tud lefeküdni veled, mert „tisztességes nő vagy". Azt ajánlom, hogy világosítsd fel. Mondd meg neki, hogy mit csinálsz Haralddal. Meg hogy mit csináltál a tanárral, akinek felesége van és hat gyereke. Ettől talán majd feláll neki. És vedd rá, hogy vessen egy pillantást erre a lakásra. Meg a csíkra a nyakad körül. Ha lefekszel egy férfival, piszokgyűrűt hagysz rajta. Olyant, mint a piszokcsík a fürdőkádban. – Norine csak bámult rá, teljesen érzéketlenül. Helena nagyot nyelt; nem beszélt ilyen ingerülten gyerekkora óta, amikor egyszer dühös volt az anyjára. Észre se vette, hogy milyen szavak hagyják el az ajkát, s hogy a hangja meg-megbicsaklik. Kiszáradt, összeszűkült torkából összefüggéstelen mondatok törtek elő, mint a háborgó csőcselék, amit nem lehet megfékezni. – Szerezz szalmiákszeszt – hallotta a saját hangját hirtelen –, és sikáld ki a kefédet meg a fésűdet! – Zihálva elhallgatott; attól félt, hogy dühében még elsírja magát, mint annak idején, mikor az anyjával veszekedett. Gyorsan odament a franciaablakhoz, kinézett a kertbe, s valami bocsánatkérésfélét kezdett magában fo-

galmazni. Norine megszólalt a háta mögött. – Igazad van – mondta. – Tök igazad van. – Felemelte a kézitükrét, és megvizsgálta a nyakát. – Köszönöm, hogy megmondtad az igazat. Más soha nem teszi.

Ezekre a rekedt szavakra Helena felpattant. Gyík papucscipőjében lassan megfordult maga körül. A hálálkodást legkevésbé sem várta Norine-tól. Helena nem volt reformer, „ellenhatást fejtett ki", mondaná Norine, az anyja kimért és méltóságteljes meliorizmusával szemben: óvakodott még a gondolattól is, hogy embereket megváltoztasson, vagy akár hogy ő maga megváltozzék. Nem tudta, mi okozza, hogy most ennyire kivetkőzött magából: a hűség és ragaszkodás Kayhez, a becsület parancsához, vagy egyszerűen csak az a vágy, hogy megmutassa Norine-nak, hogy azért ő sem tehet mindig mindenkit bolonddá. De az, hogy Norine hajlamosnak mutatkozott tanácsai megfogadására, felelősséget is rótt Helenára. – Folytasd. Mondd tovább – sürgette Norine. – Mondd meg, mit kell tennem, hogy megváltoztassam az életemet. – Helena elfojtott egy sóhajtást, és leült az asztalhoz, szemközt Norine-nal, miközben az apjával megbeszélt találkozóra gondolt, és hogy mennyivel szívesebben válogatna régi ezüstök között, semmint hogy az új söprűt játssza Norine életében. De feltételezte, hogy ha más nem, hát a képviselők meg esetleg Putnam is hálásak lesznek neki, ha azt tanácsolja Norine-nak, kezdje az új életet azzal, hogy kitakarítja a lakást.

– Hát – kezdte bátortalanul – én talán a „nehezével" kezdeném. – Norine tűnődve körülnézett. – Úgy érted, sikáljam fel a padlót? Oké. És aztán? – Akarata ellenére, Helena kezdett belemelegedni a dologba. – Aztán – folytatta – vennék vécépapírt. Mert egy szem sincs a vécében. És fertőtlenítővel kisikálnám a szemétládát meg a vécécsészét. És kifőzném azt a konyharuhát, vagy vennék egy újat. – Norine hallgatott. – Levenném a kutyát a láncról,

és kivinném sétálni. S ha már itt tartunk, a nevét is megváltoztatnám. – Nem tetszik a Nietzsche? – Nem – felelte Helena szárazon. – Inkább Szimatnak hívnám, vagy valami effélének. – Norine sokatmondóan felnevetett. – Értem – mondta helybenhagyóan. – Istenem, Helena, te csodálatos vagy! Csak folytasd. Fürdessem meg a keresztelő alkalmából? – Helena töprengett. – Ilyen időben ne. Megfázhat. De fürödj meg helyette te, és mosd meg a hajad a zuhany alatt. – De hiszen most sütöttem ki. – Jól van, akkor mosd meg holnap. Aztán vegyél magadnak néhány új ruhadarabot, és nyújtsd be Putnamnak a számlát. Ha murizik, tépd össze a költségvetést. És vegyél valami rendes ételt is, ne csak konzervet. Ha mást nem, legalább vagdalt húst, friss zöldséget meg narancsot. – Norine bólintott. – Rendben. De most olyasmit is mondj, ami ennél alapvetőbb.

Helena gondterhelten nézett körül. – Ezt a szobát más színűre festeném. – Norine arcára kétkedés ült ki. – Ezt te alapvetőnek nevezed? – kérdezte. – Feltétlenül – mondta Helena. – Nem akarod, hogy az emberek azt higgyék, hogy fasiszta vagy, ugye? – tette hozzá ravaszul. – Istenem, tökéletesen igazad van – mondta Norine. – Azt hiszem, túlságosan benne vagyok ezekben a dolgokban. Ez még eszembe sem jutott. És az ember sohasem lehet eléggé óvatos. A kommunisták teljesen gátlástalanok. Ma lefekszenek veled, holnap meg lefasisztáznak. Még Normant is szociálfasisztának nevezik. Oké. Folytasd. – Kihajítanám ezt a jegesmedvét – mondta Helena szelíden. – Csak porfogónak jó, sok hasznát már igazán nem veszed. – Norine helyeselt. – Különben is, azt hiszem, Put allergiás rá. Aztán? – Kivennék egypár igazi könyvet a könyvtárból. – Mit értesz azon, hogy „igazi könyvet"? – kérdezte Norine, és gyanakvó pillantást vetett a könyvespolcok felé. – Irodalmat – vágta rá Helena. – Jane Austent, George Eliotot, Flaubert-t, Lady Murasakit, Dickenst, Shakespeare-t, Szo-

phoklészt, Arisztophanészt, Swiftet. – De hiszen ezek nem segítik elő a fejlődést. – Annál inkább – mondta Helena. Kis csend következett. – Ez minden? – kérdezte Norine. Helena a fejét rázta. Tekintete találkozott Norine-éval. – És többé nem találkoznék Haralddal – mondta.

– Ó – motyogta Norine. – Másképpen is eltöltheted az idődet – folytatta Helena szaporán. – Iratkozz be egy kurzusra a Columbián. Vagy írd meg, mit láttál a szénmedencékben. Menj állásba, akár gyakornokként. De Norine, ne találkozz Haralddal. Társaságban sem. Fejezd be ezt az ügyet egyszer s mindenkorra. – Beszéde folyamán szavai egyre nyomatékosabban csengtek; majd könnyedebb hangnemre váltott. – A helyedben beadnám a válópert vagy érvényteleníttetném a házasságot. De ezt neked kell eldöntened – neked és Putnamnak. Ez másra nem tartozik. Ha pedig vele akarsz maradni, akkor, úgy hiszem, el kell döntened, hogy a szex kimarad az életedből. Ne akard, hogy a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon. Határozd el, melyik kell: a szex vagy Putnam. Rengeteg nő nagyon jól megvan szex nélkül. Itt vannak például a tanárnőink az egyetemen; egyáltalán nem voltak elszáradva vagy besavanyodva. És rengeteg nő – tette hozzá – meg tud lenni Putnam nélkül.

– Igazad van – mondta Norine gyászosan. – Igen, persze hogy igazad van. Ezt nekem kell elhatároznom. – De a hangja ernyedt volt. Helena úgy érezte, hogy Norine már rég nem figyel oda arra, amit tervezget a számára, vagy csak mechanikusan figyel, és automatikusan egyezik bele abba, amit hall. – Az alany – vonta le Helena a következtetést – abbahagyta az együttműködést. – Akaratlanul is méregbe jött, csalódott volt. Miért törődik azzal, kérdezte magától, hogy Norine megfogadja-e a tanácsot vagy sem? Legfeljebb Kay miatt, de be kellett látnia, hogy nemcsak Kay miatt izgatta az ügy. Jobb életet szánt Norine-

nak, ennek a látomása ragadta magával. És most, hogy küldetése lázba hozta, nem akart megválni a látomástól. – És bárhogy is döntesz, Norine – mondta határozottan –, ne beszélj róla. Ez a legfőbb tanácsom. Ne beszélj magadról vagy Putnamról mással, csak ügyvéddel. Még egy másik orvossal sem. Putnamnak kell orvossal beszélnie, nem neked. Határozd el, hogy amíg vele élsz együtt, nem beszélsz szexről. Még állati, növényi vagy ásványi vonatkozásban sem. Petevezetékekről sem. – Oké – mondta Norine sóhajtva, mintha az egészben ez volna a legnehezebb.

Nehéz csend ülte meg a szobát; a kutya is abbahagyta az ugatást; csak a magasvasút robaja hallatszott. Ebben a homéroszi küzdelemben, vélekedett Helena, Zeusz elővette aranymérlegét. Norine köhögött és nyújtózkodott. – Korai érett gyerek vagy – mondta ásítozva. – De érzelmileg még rövidnadrágban jársz. *Si jeunesse savait . . . !*[7] – Újból ásított. – Igazán nagyon hálás vagyok azért, hogy segíteni próbáltál rajtam. Megmondtad az igazat, úgy, ahogyan te látod. És adtál egy csomó frankó ötletet. Mint például, hogy választanom kell a szex és Put között. Hogy valamelyik mellett kötelezzem el magam. Hogy ne próbáljak két vasat tartani a tűzbe, mint eddig tettem. Min mosolyogsz? – A fogalmazásodon. – Norine hirtelen felröhögött. Aztán elkomorodott. – Ez példa arra – mondta –, amit a nézőpontod határának nevezek. Te a formákon akadsz fenn, engem meg a szavak értelme érdekel. Remélem, nem bánod, ha megmondom, hogy a tanácsaid nagy része teljesen felszínes. – Mint például? – kérdezte Helena bosszankodva. – A lakás kitakarítása – válaszolt Norine. – Mintha ez volna az elsődleges. Hogy vécépapírt vegyek, fertőtlenítőszert vegyek, új ruhát vegyek. Figyeled, mennyire a polgári

7 . . . *si vieillesse pouvait* – Az ifjúság tapasztalatlan, az öregek tehetetlenek.

vagyonszerzésre teszed a hangsúlyt? A puszta *dolgokra.* Én kenyeret kérek tőled, s te követ ajánlasz. Belátom, jó volna, ha lenne vécépapír a vécénkben; már Puttól is megkaptam miatta a magamét. De ez nem oldja meg a fontos problémákat. A szegényeknek nincs vécépapírjuk. – Én mégis azt hittem – vetette közbe Helena –, hogy a te célod az, hogy legyen nekik vécépapírjuk. – Norine a fejét rázta. – Kerülöd a lényeget – mondta. – Megragadsz a felszínen. Az alapvető dolgokat nem érinted. A megfoghatatlanokat. – Az „almák szelleme" – jegyezte meg Helena. – Igen – mondta Norine. – Nekem úgy tűnik, hogy a „központi problémád" eléggé megfogható – mondta Helena vontatottan. Rájött, hogy Norine-nak esze ágában sincs követni a tanácsait, legföljebb a kutya nevét hajlandó Szimatra változtatni: hogy legyen társalgási témája. – Nem – válaszolt Norine elgondolkozva. – Minden mögött ott van a rossz lelki közérzet. Put impotenciája a prométheuszi magány jele.

Helena felvette ocelot kabátját a kerevetről. Utóbbi megjegyzése után Norine meditációba süppedt, arcát a kezébe temette, s mintha teljesen megfeledkezett volna Helena jelenlétéről. – Már menned kell? – kérdezte szórakozottan. – Ha maradnál, készítenék valami ebédet. – Helena elhárította. – Az apámmal kell találkoznom. – Bebújt a kabátjába. – Hát kösz – mondta Norine. – Mindent kösz. Ugorj be délután, ha ráérsz. – Kinyújtotta piszkos, leharapdált körmű nagy kezét. – Harald és Kay is itt lesznek, ha újra látni akarod őket. – Aztán hirtelen észbe kapott, s elpirult, amint Helena szemébe nézett. – Te ezt nem érted – mondta. – Put meg én nem ejthetjük őket csak úgy. Társaságban muszáj találkoznom Haralddal. Nagyon sok közös van benne és Putban: a gondolkodásukban. Talán egymás számára többet jelentenek, mint én bármelyikőjük számára. És Harald tőlünk kapja az intellektuális ösztönzést. Mond-

tam neked, hogy olyan szalonfélét tartunk. Ebben a hónapban a *Mademoiselle*-ben is írnak rólunk. „Put és Norine Blake, a férfi a Williamsben végzett 31-ben, az asszony a Vassarban 33-ban, kitárják kapuikat az ifjú Amerika lelkiismerete előtt." Képekkel. – Felnevetett. Aztán elkomorodott, és végigsimított a haján. – Ez az, ami kimaradt az elemzésedből. Pedig a házasságunknak ez az éltető eleme. Valami értelmeset képviselünk az emberek szemében, s ha így van, akkor az ember többé nem rendelkezik szabadon magával. A *te* szemszögedből ez nem látható. Ezért túlzod el a szex jelentőségét. – Norine hangja oktatóvá és anyaivá vált, amint ott állt és lenézett apró termetű látogatójára. – Remélem, nem kürtölöd világgá mindazt, amit elmondtam neked? – tette hozzá hirtelen izgatottan. – Nem – mondta Helena, és megigazította hetyke kalapját. – De *te* világgá fogod kürtölni. – Norine kikísérte az ajtóhoz. – Cuki vagy – jelentette ki.

Egy héttel ezután Clevelandben Mrs. Davison felpillantott az előző napi *New York Times*-ból. A reggelizőszobájában ült, annak is a legkedvesebb sarkában, mindig ott bontotta fel a postáját. A *Times* egy nappal később jött, de Mrs. Davison nem bánta, hiszen úgyis csak „háttérnek" olvasta. Az angol bútorokat kék, lila és fehér mintás huzattal vonták be; a szobának Tudor korabeli ívelt ablakai voltak, apró üvegkockákból kirakva, erről Helenának iskolás lány korában mindig az jutott eszébe, hogy ilyenekre írt Sir Walter Raleigh a gyémántgyűrűjével. A szobában egy formás Anna királynő kori szekreter állt, kis rekeszekkel és titkos fiókokkal, ott tartotta Mrs. Davison a leveleit; szépségflastromdoboz-gyűjteményében különböző értékű bélyegeket tartott, mintha színes kincsek lettek volna; a robusztus Jakab kori asztalon meg sorba rakott folyóiratok sorakoztak, akárcsak egy iskolai könyvtárban. A fával bur-

kolt falon, a szekreter fölött, ott lógtak Mrs. Davison házi tűzhelyének őrei – „Lares et Penates" –: megsárgult, késői Viktória kori fényképek a sommerseti ősi székhelyről, az „egyszerű úri majorságról", melyet Mrs. Davison valamelyik őse, egy lelkész cserélt fel Kanadával. A kandalló kék-fehér csempéi címer alakba rendeződtek, emellett ült Mrs. Davison a karosszékében, és az újságokat tanulmányozta; porcelán nyelű levélkése az ölében hevert. – Helena! – kiáltott zengő, öblös hangon, mint egy méltóságteljes óceánjáró ködkürtje. Helena megjelent az ajtóban. – Haraldot letartóztatták! – Szent ég! – mondta Helena. – Úgy látszik, összeverekedett valamiféle magándetektívekkel – folytatta az anyja, papírkésével az újságot böködve. – Ő meg egy Putnam Blake nevű ember. Nem tudod, ki lehet az?

Helena elsápadt. – Hadd nézzem csak, mama! – kérlelte, s nyílegyenesen átvágott a szobán, mintha ki akarná ragadni az újságot meg a benne levő szörnyű hírt az anyja őrizetéből. Úgy látszik, Haraldon és Norine-on újra rajtaütöttek, miközben titokban szeretkeztek, s arra a gondolatra, hogy alávesse magát ezzel kapcsolatban az anyja keresztkérdéseinek, egyszerre elsötétültek az arany szeplők a nyakán. Anyja, tantaluszi kínokat okozva Helenának, elhessegette őt maga mellől. – Összegyűrnéd! – dorgálta, miközben lassan összehajtogatta az újságot. Helenát izgatottsága tetőfokán is meglepte, hogy Mrs. Davison nem látszik olyan döbbentnek, mint kellene; ha lehetséges, viselkedése inkább valamiféle méltóságteljes és kényelmes riadtságról árulkodott. – Majd én felolvasom neked – mondta. – Itt van az ötödik oldalon. És fénykép is van hozzá. Ezek az újságbeli fényképek olyan *elmosódottak*. – Helena anyjának nagy szürke feje mellé dugta apró, vörösesszőke fejét, arca súrolta a hajhálót, amelyben anyja a frizuráját bújtatta. – Nem látom, hol van – mondta, és tekintete aggódva

futott végig a főcímeken, amelyek mind sztrájkokkal foglalkoztak. – Itt! – mondta az anyja. „Vendégek csatlakoznak a pincérek sztrájkjához, kettőt letartóztattak." Helena az ajkát harapdálta; magába fojtotta megrökönyödését, s lecsüccsent egy puffra, készen arra, hogy meghallgassa anyja felolvasását. – Nem is tudom, tudsz-e róla, hogy a pincérek egy csoportja sztrájkba lépett néhány híres New York-i hotelben. A papát meg engem csak a Savoy Plaza miatt érdekel a dolog. A papának a reggelit felszolgáló pincér mondta, épp a múlt héten ... – De mama – vágott közbe Helena –, halljuk már, mi van Haralddal. – Ezek után Mrs. Davison, szokott szüneteivel és hangsúlyaival, megkezdte a felolvasást:

A Carlton Cavendish Hotel sztrájkoló pincérei tegnap este váratlan támogatókra találtak. A vendégek szimpátiatüntetést rendeztek, a tüntetést Putnam Blake huszonnégy éves újságíró vezette, s az esemény a gyertyákkal megvilágított Rózsateremben zajlott le, miközben a zenekar zenét szolgáltatott. A tüntető vendégek estélyi ruhában jelentek meg, és Mr. Blake-en kívül, akit a Keleti 51-ik utcai őrszobára vittek, jelen volt még Dorothy Parker, Alexander Woollcott, Robert Banchley, s irodalmi életünk más kiválóságai. A vendégek tüntetése azzal kezdődött, hogy Mr. Blake beszédet mondott, s abban felszólította az étteremben helyet foglaló vendégeket, hogy adjanak hangot a pincérsztrájkkal való egyetértésüknek; a pincérek szakszervezete ezalatt a szálloda előtt sztrájkőrséget állított fel. Háromnegyed óráig nem szolgáltak ki az étteremben. Mr. Blake-et Frank Hartnak, a Carlton Cavendish igazgatóhelyettesének bejelentésére rendzavarás címén letartóztatták; továbbá ugyancsak rendzavarás címén letartóztatták Harald Petersen huszonhét éves színműírót. Mindkettőjüket még az este szabadlábra helyezték, fejenként 25 dollár óvadék ellenében.

Mr. Blake a riportereknek úgy nyilatkozott, hogy Mr. Petersennel együtt eljárást szándékozik indíttatni Mr. Hart és a Carlton Cavendish Társaság által alkalmazott két házidetektív ellen, akik, azt mondja, „bántalmazták" és megkísérelték fogva tartani őket a szálloda pincéjében. Mr. Petersen állítása szerint bokszert is alkalmaztak velük szemben. Mr. Blake véleménye szerint ő és a pártja jogaikat gyakorolták, amikor kivonultak a Rózsateremből, mert rájöttek, hogy sztrájktörő pincérek akarják kiszolgálni őket; Mr. Hart és a két detektív meg akarták akadályozni, hogy békésen távozzanak. Mr. Hart azt állította, hogy „ezek a bajkeverők" italokat és egyéb frissítőket rendeltek, majd fizetés nélkül akartak távozni. Mr. Blake és Mr. Petersen ezt tagadták; egész társaságuk – mondták, amely körülbelül harminc személyből állt, s külön-külön asztaloknál szétszórva ült a kényelmes, újonnan dekorált Rózsateremben – „megfelelő ellenértéket" hagyott ott az italokért, mielőtt a szimpátiatüntetést elhatározták volna; borravalót azonban valóban nem voltak hajlandók adni. Lehetséges, tette hozzá Mr. Blake, hogy más vendégek fizetés nélkül távoztak az étteremből, kihasználva a felfordulást, amely akkor állt elő, amikor őt és Mr. Petersent megtámadta a sztrájktörő pincérek és detektívek „riadókülönítménye". A felügyelőségre Mr. Blake-et és Mr. Petersent elegáns estélyi ruhába öltözve elkísérte feleségük, s cilindert és frakkot viselő barátaik egy csoportja. Tárgyalásukat március 23-ra tűzték ki. A „tüntetők" között állítólag több, Vassarban végzett lány is volt. Néhány héttel ezelőtt hasonló tüntetés zajlott le az Algonquin Hotelban, Heywood Broun újságíró vezetésével. Akkor azonban letartóztatásokra nem került sor.

– Szent ég! – mondta Helena. – Gondolod, hogy Kay is rajta van a képen? Nézzük csak! – A fénykép a szálloda éttermében lezajlott kavarodást örökítette meg; egy asztal

és néhány szék felborult. De sajnos, mint Mrs. Davison is megállapította, a kép rendkívül homályos volt. Kayt nem találták, de Haraldot látni vélték, amint sápadtan, árnyszerűen, frakkban áll, karját a magasba emeli, miközben a pincérek hada próbálja lefogni. Míg anyja Dorothy Parkert kereste a képen (– Zárdában nevelkedett, tudtad, Helena?), Helena felismerte Norine-t, középütt, szemben a fényképezőgép lencséjével, mélyen kivágott fehér szaténruhában és ékszer diadémmal, mintha az Opera egyik páholyában ülne; hosszú, fehér, minden bizonnyal *glacé* kesztyűt viselt, s a szárát visszatekerte a csuklójára. Egy másik kis kép Putnamot ábrázolta, amint kihallgatják a kapitányságon; nehéz volt eldöntetni, vajon a kép halvány, vagy a szeme véraláfutásos; kétségkívül frakkot viselt, de nem volt rajta fehér nyakkendő.

Mrs. Davison letette az újságot. – A nagyobbik képen nyilvánvalóan látszik, Helena, hogy az egészet csak úgy *megrendezték.* – Hát persze hogy megrendezték, mama – vágott vissza Helena türelmetlenül. – Pontosan ez volt a céljuk. Hogy írjon a sajtó a pincérek sérelmeiről. – De elő is *készítették* – mondta az anyja. Biztosan lepénzelték az újságot, hogy küldjön oda egy fotóriportert. És Putnam Blake mégis azt mondja a nyilatkozatában, hogy akkor akartak távozni, „mikor *rájöttek,* hogy sztrájktörő pincérek akarják kiszolgálni őket". Látod az ellentmondást? – Ez csak amolyan *pro forma,* mama. Talán az ügyvédei tanácsolták, hogy így nyilatkozzon. Máskülönben összeesküvés vagy hasonló miatt vádat emelhetnek ellene. Igazán nem arról van szó, hogy bolondot akartak csinálni az emberekből. – Felhívom a papát az irodában – mondta Mrs. Davison. – Talán ő észre sem vette az újságban. Pontosan úgy áll a dolog, ahogy a Savoy Plaza pincére a reggelinél elmondta a papának; kívülálló elemek akaszkodtak rá a pincérekre és *manipulálják* őket. Attól tartok, Harald még komolyan bajba fog kerülni,

amiért ilyen játékba egyáltalán belemegy. Nem gondolod, hogy fel kellene hívnod Kayt? – Helena a fejét rázta. Nem akart Kayvel beszélni az anyja jelenlétében. – Most nem – mondta. – Már biztosan elment dolgozni, mama. – Hát legalább ő nem kerül bele az újságba – tette hozzá Mrs. Davison. – És a Petersen eléggé gyakori név. Bár ami azt illeti, az is meglep, hogy a *Times* jól írta le a nevét. Csak azt remélem, hogy Macynél nem jönnek rá a dologra; borzasztóan bántana, ha Kay emiatt elvesztené az állását.

Felkelt, és a sarokban az asztalon álló telefonhoz ment. – Most mehetsz – mondta –, amíg a papával beszélek. – Mrs. Davisonnak Davy Davisonnal folytatott beszélgetései, még ha a leghétköznapibb dolgokról volt is szó, mindig zárt ajtók mögött folytak. Nemsokára azonban anyja visszahívta Helenát. – A papa már tud róla. És elküldött valakit, hogy vegye meg a mai lapot. Ha ugyan már megjelent. És megveteti a tegnapi *Tribune*-t s a bulvárlapokat. A papa azon tűnődik, vajon a New York-i irodája nem tehetne-e valamit, hogy kirángassa Haraldot a bajból. Esetleg szereznének neki egy jónevű ügyvédet. Ki ez a Putnam Blake? Nem emlékszem, hogy Harald valaha is emlegette volna. A papa sem emlékszik. – A hangjából enyhe megbántottság érződött; Helena nem hívta fel a figyelmét arra, hogy hónapok óta nem beszélt Haralddal. – A Williamsbe járt – mondta türelmetlenül. – Ő meg egy másik fiú létrehoztak egy Közügyek elnevezésű szervezetet, hogy anyagi támogatást nyújthassanak a munkanélkülieknek. Norine Schmittlappnek a férje, akivel évfolyamtársak voltunk. Ő az, aki a képen diadémot és hosszú kesztyűt visel. Ő szervezte mindig a tüntetéseket az egyetemen. – Hát ez az – mondta Mrs. Davison. – Tudtam! *Cherchez la femme*, Davy Davisonnak is ezt mondtam. Figyeld meg jól, ki fog derülni, hogy valami nőügy van az egész mögött. – Helenát meg-

lepte anyja éleslátása. – Ezt hogy érted, mama? – kérdezte óvatosan.

Mrs. Davison megtapogatta a hajhálóját. – Mondtam is az apádnak, hogy engem ez az egész perpatvar a régi szüfrazsett-tüntetésekre emlékeztet. Lámpaoszlophoz láncolják magukat, mint az a fiatal nő, valami Inez, az is a Vassarba járt, aki fehér lovon lovagolt végig a Fifth Avenue-n, hogy a szavazati jogért tüntessen. S hogy kicsípte magát. Sokat cikkeztek róla az újságok, akkoriban, amikor még egészen kicsi voltál. Nagyon kedvelték, ha letartóztatták őket. Az apád sohasem engedte volna, hogy én is részt vegyek az ilyen gyanús ügyletekben. Bár sok rendes nő is volt közöttük: Mrs. Connaughey és Mrs. Perkin, éppen itt Clevelandben, szintén tevékenykedett a mozgalomban. – Mrs. Davisonnak ez a két barátnője (az egyik a Smithben végzett, a másik a Wellesleyben), gyakran szóba került a Davison családban, és Helena gyerekkorában szinte világi védőszentek szerepét töltötték be. Mrs. Davison felsóhajtott. – De azokat a szüfrazsettcécókat is előre megrendezték – tette hozzá élénkebben és vidámabban, mint aki úrrá lett a bánatán. – És a sajtót is jó előre meghívták. Nem, mihelyt megpillantottam ezt a cikket – és újra felvette a *Times*-t, és jelentőségteljesen megpaskolta –, mondtam magamban: ezt nem férfi tervelte ki. – De miért? – kérdezte Helena. – Mert felnőtt férfi sohasem vesz magára szmokingot, ha egy nő rá nem beszéli. Nincs az a férfi, bármelyik párthoz tartozzék is, aki magától szmokingot venne fel, ha szimpátiatüntetésre indul, vagy minek is nevezik, hacsak egy agyafúrt nő rá nem beszéli. Hogy benne legyen a fényképe az újságban. Azt ne mondd nekem, hogy Harald Putnam Blake két szeméért tette mindezt. Nem; ez a nő bizonyára az ujja köré tekerte Putnam Blake-et és Haraldot is. Nézd ezt a diadémot. Biztosan ezt akarta viselni. Meg a kesztyűjét. Szinte csodálom, hogy nem tart strucc-

tollas legyezőt a kezében. – Helena felnevetett, és megpaskolta anyja gömbölyű karját. – De hát, Helena – folytatta Mrs. Davison megbántottan, de teljesen tisztában azzal, hogy „jó formában van" –, szerinted nem úgy néz ki, mintha egy jótékonysági bál házigazdái között foglalna helyet? Fogadni mernék, az egész öltözéket erre az alkalomra vásárolta. Vagy talán a nagymamája holmijai között találta? – Helena ismét felnevetett; őszintén bámulta anyja induktív képességét. – Feltűnési viszketegség – mondta Mrs. Davison, és egy végsőt bökött az újságra. – Mivel is foglalkozott az egyetemen? – Angol irodalommal – mondta Helena. – Miss Lockwoodnak írta a szakdolgozatát. „Napjaink sajtója" címmel. – Mrs. Davison a homlokára csapott. – Ó, az én próféta lelkem! – mondta, és bólintott.

HETEDIK FEJEZET

Két nappal azelőtt New Yorkban (a beszámolót, melyet Mrs. Davison elolvasott, az előző napi lap esti kiadásából vették át) Hatton, Protheróék angol főkomornyikja püspöklila, vatelinos, kínai hímzett selyem, moaré hajtókás házikabátjában, hintaszékében ült a hálószobájában, Protheróék házának legfelső emeletén, és a *Herald Tribune*-t olvasta, miközben szólt a rádiója. Pipázott, selyemzoknis, piros bőrpapucsos lábát egy zsámolyon nyugtatta. A házikabát, a papucs, a hintaszék, a rádió – Hatton teljes öltözéke, valamint a díszletek körötte, a pipa kivételével – mind Mr. Protheróitól származtak, a javakorabeli divatbábutól, akinek kora és alakja megegyezett Hattonéval. Hatton valamivel magasabb volt, méltóságteljesebb, az arca nem annyira vörös; az egyik inas meghallotta, amint a Vassar-beli ifjú hölgyek, Mary kisasszony osztálytársnői, kijelentették, hogy a főkomornyik hasonlít Henry Jamesre, erre az amerikai regényíróra és londoni társaslényre, aki, úgy látszik, a legelőkelőbb körökben forgott – ezeket a tényeket Hatton maga nyomozta ki, amikor szabadnapos volt, és elment a közkönyvtár tájékoztató osztályára, nem bízva a sofőrben, aki Mrs. Protherónak a főkönyvtáros által minden pénteken a legnagyobb szakértelemmel kiválasztott detektívregényeket hazaszállította. (Mr. Prothero könyvtárát, jegyezte meg Hatton egy fiatalabb inasnak, bízvást tekinthetjük egy úriember könyvtárának; főleg sportvonatkozású könyvek voltak benne; történetek telivérekről, ménes és jachtok regisztere,

lóversenytéri visszaemlékezések szattyánbőrbe és borjúbőrbe kötve – meg néhány pornográf könyv álcázott kötésben.)

Az újságot, amit Hatton silabizált, Mr. Prothero átfutotta ma reggel, aztán szinte érintetlenül továbbadta a főkomornyiknak, ugyanúgy, mint a házikabátot és a papucsot, melyek szintén alig látszottak viseltesnek. Hatton valójában változatlan utánnyomása vagy némileg bővített kiadása volt Mr. Protherónak, és ezt nem is bánta, mert alapjában véve önmagát amerikai gazdája tökéletesített változatának tekintette: Mr. Prothero ruhái sokkal előnyösebben álltak rajta, mert magasabb volt, s az esti újságolvasásban is sokkal nagyobb örömét lelte, mint Mr. Prothero abban a futó pillantásban, melyet reggelente vérbe borult szemmel a tőzsdei hírekre vetett. Miközben Mr. Prothero mellett ellátta szolgálatait, néha nem tudta megállni, hogy ne úgy tekintsen rá, miközben végighúzta vállán a ruhakefét, megigazította a zsebébe tűzött zsebkendőt, mint valami próbabábura, egy drótból és rongyból összetákolt, kitömött figurára, amelyre a különféle öltözékeket csak durván összeférccelve próbálja rá a szabász, hogy majd jól álljanak a „férfin", aki valójában és véglegesen arra hivatott, hogy viselje őket. Mr. Prothero, szinte azt mondhatnánk, bejáratta a cipőket főkomornyikja számára. Mr. Protherónak nemcsak a ruhatárát, a székét, újságját és rádióját örökölte gyakorlatilag vadonatújan; „helyettesítette" is Mr. Protherót válságos helyzetekben, például tűzveszély esetén a háztartásban, mert Mrs. Prothero – ez a hatalmas termetű „törékeny" asszonyság, aki puha volt, mint egy vaskos vánkos vagy díványpárna – rettegett a tűztől, és Hattont betanította rá, hogy „megszagolja a tüzet", úgyhogy a főkomornyik gyakran az éjszaka kellős közepén vezette biztonságos helyre a családot, az inasokat meg a szolgálólányokat, miközben Mr. Prothero az igazak álmát aludta. Ha késő este összetalálkoztak a hatalmas ház folyosóin vagy lépcsőin Hattonnal, aki úgy fes-

tett, mint egy pötyögős bíbor madár (Mrs. Prothero a „belopakodóktól" is rettegett), Mary kisasszony vendégei, bálból hazatérve és ugyancsak pezsgős állapotban gyakran zavarba jöttek; Hatton teljesen tisztában volt vele, hogy ha nem volt rajta a libériája, összetévesztették Mr. Protheróval, akit ugyanazon az estén esetleg hasonló házikabátban láttak, amint a könyvtárszobában whiskyt tölt magának. Hatton mellesleg antialkoholista volt.

Hatton nemcsak a „férfi" volt, hanem „a ház feje" is, s rendkívül felelősségteljes személy. Régóta volt már Protheróéknál, a lányok még egészen kicsinyek voltak, mikor odakerült, s bár egykor titokban azt tervezte, hogy a megspórolt pénzével visszatér Angliába, és feleségül vesz egy fiatal nőt, elkövette azt az előkelő dolgot, hogy egy tőzsdekrachban minden pénzét elvesztette, négy és fél évvel ezelőtt. Hattonnak befellegzett a Wall Streeten, de azért ott is impozánsabb jelenség volt, mint Mr. Prothero, aki egy rövid ideig tartó 1929-es megingás után a válság éveiben is tempósan gazdagodott, anélkül, hogy ez bármi erőfeszítésébe került volna, egyszerűen azáltal, hogy megvásárolt egy szabadalmat egy embertől, akit valaki bemutatott neki a Piping Rock Klubban, egy pólómeccs után. Az a szélhámos külsejű alak aztán hamarosan öngyilkos lett, fejest ugrott egy üres úszómedencébe. De a szabadalomról, amely az új szintetikus anyagok előállításának egyik eljárását írta le, kiderült, hogy megér egy misét. A pénzcsinálásnak, vallotta Mr. Prothero, az ember vérében kell lennie. Mostanában majd minden munkanapon bejárt egy irodába, hogy kirakati díszéül szolgáljon annak a cégnek, amely a szabadalommal kereskedett; igazgatóvá nevezték ki, bár saját bevallása szerint fogalma sem volt róla, hogy mi a fenét gyártanak, vagy minek a gyártását adják haszonbérletbe, ha ugyan erről van szó. De az volt a véleménye, hogy ezekben a nehéz napokban őneki is kötelessége kivennie a részét a munkából. A

Prothero család mindkét ágon (Mrs. Prothero Schuyler lány volt) tompaagyúságával tűnt ki, és erre büszkék is voltak, a jó származás csalhatatlan jelének tartották; amennyire családfájukat vissza tudták vezetni, egyikük sem tett szert magasabb műveltségre, egészen Pokeyig vagy ahogy otthon hívták, Maryig; a húga, Phyllis, Mrs. Prothero legnagyobb megkönnyebbülésére még a második évben kimaradt a Chapinből, majd néhány hónapot még lehúzott Miss Hewitt tanfolyamán, de mihelyt tizenhat éves lett, és már nem volt többé tanköteles, végleg búcsút mondott az iskolának. Mostanra már bevezették a társaságba, és tizenkilenc éves korára készen állt a férjhezmenetelre – éppen idejében, gondolta Mrs. Prothero, bár igazán sajnálta, hogy elveszíti, mert magányos asszony volt, és jól elszórakozott lánya társaságában, ha a fodrászhoz ment vagy a Colony Klubba, ahol elüldögélt az előcsarnokban, amíg lánya és barátnői úsztak a medencében. Mrs. Protherót, szegény párát, a személyzete állítása szerint kevés dolog szórakoztatta; a legtöbb hölggyel ellentétben őt nem érdekelte a vásárlás, fárasztották a ruhapróbák, úgy érezte, kimeríti a sok álldogálás, mivel a kislányok születése után gyermekágyi vénagyulladásban szenvedett; a matinékon sírva fakadt (manapság annyi szomorú darabot játszanak), és sohasem tudta megtanulni, hogyan kell licitálni a bridzsben. Nem érdekelte a lakberendezés, pedig az sok hölgyet érdekelt, a ház fontosabb szobáinak bútorai, szőnyegei, képei alig változtak, amióta Hatton náluk volt. A személyzet, egy fiatalabb inas és Anette, a kislányok szolgálója kivételével, szintén nem változott. Mrs. Protherónak sápadt, porszínű barnás bőre volt, a bútorhuzathoz vagy a lépcsőt borító szőnyeghez hasonló; a társalgóban a festmények barna és fehér kérődzőket ábrázoltak, teheneket, birkákat, sötétbarna mezőben. Hatton kedvelte a képeket, tudta róluk, hogy hollandok és értékesek, s egyetértett a bútorzat tompa, barnás tónusával is, de

a szolgálólányok szerint a házra ráfért volna némi élénkítés. A baj csak az volt, hogy sem Mrs. Prothero, sem a lányok figyelmét nem lehetett semmivel felkelteni. A minap Forbes, a lányok volt dajkája, aki most az ágynemű és a nagyobb foltozások gondját viselte, megtanította Mrs. Protherót hímezni, ami Forbes szerint ér annyit, mintha vendégei volnának az embernek, most, hogy Miss Mary a Cornellre jár, hogy állatorvos legyen, és nem hozza többé haza a barátait a hétvégekre, mint amikor a Vassarba járt, Mr. Prothero meg elmegy az irodába, Miss Phyllis pedig, aki eddig a fő támasza volt, eljár a társaságbeli lányokkal ebédelni, teázni meg divatbemutatókra.

Protheróék hívtak vendégeket, de mindig csak vacsorára; Mrs. Prothero nem volt képes irányítani ebéd közben a társalgást. Mr. Prothero mindig Brooknál vagy a Racquetben vagy a Knickerbockerben ebédelt, s a lányoknak megmondták, hogy ebédeljenek a barátaikkal a klubban, hogy ezzel is kíméljék Hattont a plusz munkától. Így fogalmazta meg az úrnő, pedig tudhatta volna, hogy Hatton sohasem vonja ki magát a munkából. Mindig Hatton eszelte ki Mrs. Prothero vacsoráit, eléje tette a menüt meg az ülésrendet, még mielőtt elküldte volna a meghívókat; a nyolc vagy tizenhat ember ültetésének rejtelmein sohasem Mrs. Protherónak kellett törnie a fejét, ő mindig csak riadt meglepettséggel tekintett Hattonra, ha Mr. Prothero helyett egy hölggyel találta magát szemközt a hosszú asztal túloldalán. Mrs. Prothero élete túlságosan eseménytelen volt, semhogy még egy társasági ügyeit intéző titkárra is szüksége legyen, kivéve azt a két szezont, amikor a két lányt bevezették a társaságba. Hatton intézte Mrs. Prothero meghívásait meg azt, hogy milyen meghívást fogadott el, megmondta neki, hogy ki jön aznap vacsorára, vagy kihez készül látogatóba. Ő irányította jótékonysági adakozásait is, és néha, olyan esté-

ken, amikor vendégeket hívtak, ötleteket adott neki, hogy miről csevegjen.

Mondani sem kell, hogy Hatton a lányoknak is segítségére volt. – Hatton, maga zseni! – sikoltott mindig Miss Mary és Miss Phyllis, amikor Hatton segítségével összeállítottak egy listát vagy egy ülésrendet. – Csalhatatlan társasági érzéke van – motyogta Mr. Prothero gyakorta a komornyikról, és hunyorgott hozzá, s arcizmait különös módon mozgatta, ami gutaütéses külsőt kölcsönzött neki. A lányok a ruhaügyeikben is jobban bíztak Hatton véleményében, mint akár Anette-ében vagy Forbeséban; báli ruhában bekopogtak a szobájába, megperdültek előtte, és megkérdezték, hogy gyöngyöt vegyenek-e magukra vagy az úrnő gyémántjait, sálat vigyenek-e magukkal vagy legyezőt. Hatton gondoskodott arról is, szövetségben Forbesszal, hogy Miss Phyllis szemét homályos üveggel korrigálják, meg hogy fogszabályozót viseljen; ha Hatton akkor nem áll ki Forbes mellett, szerencsétlen Miss Phyllisből – Forbes nézete szerint – mostanra szabályos Ben Turpin vált volna.

Az egész család imádta Hattont. – Mindannyian imádjuk Hattont – suttogta Miss Mary zengő hangon, egyik kezével eltakarva a száját, egy fiatalember fülébe, aki először kísérte haza az ötórai teáról, vagy egy ifjú hölgynek, aki először járt náluk látogatóban; az edzett főkomornyiknak arcizma sem rándult, miközben fölfelé vezette őket a lépcsőn, bár egy gyengébb képességekkel rendelkező inast alaposan próbára tett volna, hogy úgy tegyen, mint aki mit sem hall, mivel mindkét ifjú hölgy nemcsak hogy vaksi volt, de a hangjuk is erős, színtelen és magát észre nem vevő, mint a süketeké, ezért aztán az emberek a suttogásukra is megfordultak, hogy meghallják, amit mondanak. Ezt a sajátosságot, a bennük csörgedező kék vér másik bizonyítékát, apai nagyanyjuktól örökölték.

Hattonnak, bár különösebb jelét nem adta, megelégedé-

sére szolgált, hogy az ifjú hölgyek megkövetelték a ház minden szálló- vagy vacsoravendégétől, hogy méltányolja a főkomornyik képességeit. Kimért, ünnepélyes modora, s szigorú, távolságtartó viselkedése önmagáért kellett volna, hogy beszéljen, de az amerikaiak felsőbb rétegeiben – erre rájött – az a szokás, hogy úgy tesznek, mintha láthatatlanul szolgálnák ki őket, mert ők így adják tudtul: hozzá vannak szokva, hogy kiszolgálják őket. Ez sértette Hatton szakmai büszkeségét, ezért is hagyta ott az előző állását. A Prothero család meglehetősen régi vágású volt, náluk rivaldafénybe kerültek Hatton kivételes adottságai és képességei, és minél feltűnésmentesebben viselkedett, annál több szempár figyelte titkon a viselkedését, amint belépett vagy elhagyta a helyiséget. Elég volt, hogy zajtalanul betette az ajtót, vagy visszavonult a tálalóba, s a család meg a vendégsereg máris róla kezdett beszélni. Hattonra figyelni a családdal való szoros kapcsolat bizonyítéka volt – s erre különösen a fiatalabb generáció volt büszke. – Hatton valóságos csoda – mondták egymásnak mély meggyőződéssel a frakkos, fehér csokornyakkendős nyúlánk fiatalemberek, a lányok táncpartnerei, mikor a hölgyek távozása után kávét és brandyt fogyasztottak az ebédlőben. – Hatton valóságos csoda, uram – mondották az asztalfőn ülő Mr. Protherónak. Hattonnak igazán nem kellett telepatikus médiumnak lennie (ahogy Miss Mary híresztelte róla), hogy a tálalóból egy pillantással fel tudja mérni, miről folyik odabenn a társalgás. A Vassar-beli ifjú hölgyek még nem mind szoktak hozzá a társasági élethez, az őket benediktinnel és mentakrémmel kínálgató inas gyakran tért vissza az emeletről valami érdekes pletykával a begyében, de a brandyt fogyasztó fiatal urak odalenn mindig ugyanazt hajtogatták.

– Szinte családtag – válaszolta Mr. Prothero ilyenkor. – Hatton afféle intézmény. Kolosszális. – Hatton nem volt benne biztos, hogy örül-e, ha „szinte családtag"-nak jellem-

zik; mindig is távolságtartó volt, akkor is, mikor az ifjú hölgyek még kislányok voltak. De a háztartásban valóban intézménynek érezte magát, s megszokta, hogy felnéznek rá, mint egy londoni téren álló, magas talapzatra helyezett emlékműre. Ezt tartva szem előtt, szinte a tökélyig fejlesztette mozdulatlan arckifejezését, tudta, hogy ez az emlékműveknek is egyik fő jellegzetessége, s a látogatóknak mindig felkelti az érdeklődését. Az ifjú hölgyek és barátaik jelzéseit, melyek a figyelmet fagyos, szoborszerű arcára irányították, jól ismerte, s bókként vette tudomásul, s még csak befelé sem rándult egyetlen arcizma sem. Ha a családról kérdezték, amelyet egyéniségének szemmel látható háttérbe szorításával oly régóta szolgál (– Hatton nagyon *ragaszkodó* – jelentette ki Mrs. Prothero, s ez egyike volt a ritka eseteknek, amikor határozottan állított valamit), Hatton tartózkodóan annyit mondott, hogy „jó hely". Miss Phyllis, mikor még kislány volt, gyakorta azzal nyaggatta Hattont, hogy mondja neki, a rút kis kacsának – nem mintha a többi hattyú lett volna –, hogy szereti, de Hatton ilyenkor egyszerűen csak annyit mondott: – Ez a hely nagyon jó, kisasszony. – Ugyanezt kapta a gazdája is, amikor borgőzös állapotban megkérdezte Hattontól, míg az betámogatta az ágyába: – Maga kedvel minket, Hatton, mi? Annyi év után, mi? – Forbes, a masszív glasgow-i teremtés, aki Miss Mary születése óta volt a családnál, néha felhívta rá Hatton figyelmét, hogy akadnak ennél jobb helyek is: egy első osztályú főkomornyiknak, mondta, nem volna kötelessége, hogy titkárként és belső inasként is tevékenykedjék, nem beszélve az eleven riasztóberendezés és tűzjelző készülék (Forbes gyakran húzta ezzel) feladatköréről. – Eszi, nem eszi, nem kap mást – torkollta le hidegen Hatton, aki kedvelte a közmondásokat, de valójában épp az ellenkezőjét gondolta: az ő képességeivel rendelkező főkomornyik extra kötelezettségeket is magára vállalhat, mégsem

esik folt a becsületén. Az Isten is erre teremtette. Hatton a keresztrejtvények segítségével a fontosabb mítoszokkal is megismerkedett, s fantáziája időnként az Admetosz királyt szolgáló Apollón történetéhez kalandozott, nem mintha Mr. Protherót oly nagyra tartotta volna. A hasonlat azonban időnként mégis keresztülvillant az agyán, mikor az asztalnál felszolgált, s glória és nimbusz vette körül, amint széktől székig haladt, és megkérdezte: „Óhajt sherryt, asszonyom?" vagy „Pezsgőt, kisasszony?" Hattonnak úgy tűnt, hogy Miss Mary érzi az őt körülvevő nimbuszt, mert rövidlátó szemét hunyorgatva rajta tartotta, mintha valami szokatlant venne észre, az orrával pedig szimatolt: ez nála a feszült figyelem jele volt, amit valószínűleg a ház úrnőjétől tanult; neki szegénykének azonban egyáltalán nem volt szaglása. Miss Mary esküdött a telepátiára; azt állította, van egy hatodik érzéke, amely pótolja a hiányzót. Úgy határozott, hogy Hatton is rendelkezik ezzel a hatodik érzékkel. – Ég a füle, Hatton? – kérdezte gyakorta, amikor csöngetett, és Hatton megjelent abban a szobában, amelyben Miss Mary a barátaival gondolatolvasó játékot játszott kártyával, ahogyan a Vassarban tanulták. Hatton megmagyarázta, hogy egy jó alkalmazottnak feladata, hogy olvasson gazdája gondolataiban, s előre tudja a kívánságait; számára, tette hozzá roszszallóan, mindez hozzátartozik a napi munkához, és nem talál rajta semmi mulatnivalót. – Hogyan lett magából főkomornyik, Hatton? – kérdezte néhanapján Miss Mary, miközben Hatton ágyára telepedett. – Tényleg, hogyan? – kérdezte Miss Phyllis, s a zsámolyra kuporodott. De Hatton megtagadta a választ. – Ez az én magánügyem, kisasszony. – Én azt hiszem, azért határozott úgy, hogy komornyik lesz, mert médium. Természetes kiválasztódás. – Ezt Hatton jelenlétében tárgyalták, de az mintha tudomást sem vett volna róla. Miss Mary Miss Phyllishez fordult. – Ez is engem igazol, Phyl. Hát nem érted? Darwin. A rátermet-

tebb fennmarad. – Harsány, ellentmondást nem tűrő hangja végigszárnyalt a személyzet lakrészében. – Ha Hatton nem volna médium, pipogya egy komornyik lett volna belőle. *Ergo,* médium. *Quod erat demonstrandum.*[8] – Megvakarta a fejét, és diadalmasan mosolygott Hattonra. – Van itt ész, nem igaz? – Hogyne, kisasszony – helyeselt Hatton, s közben azon tűnődött, vajon ez-e az a Darwin, aki felfedezte a hiányzó láncszemet. – Lányok! – harsant fel Forbes hangja a földszintről. – Tessék lejönni, és megfürödni!

Valójában Hattonból azért lett komornyik, mert az apja is inas volt. De már kezdte úgy érezni, hogy más oka is van a dolognak; Miss Mary is megmondta, hogy a hivatástudat vagy valami magasabb elhivatottság következtében vállalta ezt a hivatalt. Ez a meggyőződés egyre inkább hatalmába kerítette Amerikában, ahol nem termett minden fán igazi angol komornyik. – Maga aztán hamisítatlan portéka, Hatton! – mondta neki meglepetten egyik reggel egy úr, aki a Long Island-i házban időzött. Hatton megjelenése olyan volt, mint a színpadon vagy filmeken látható komornyikoké, és az az úr bizonyára erre akart célozni. Hatton elégedetten hallgatta; akkoriban valamivel fiatalabb volt még, és a maga erejéből egy idegen országban próbálta megtestesíteni az angol komornyik eszméjét, ahogyan a filmekben, a krimikben és a szakács által olvasott vicclapokban látta, mert a bölcs ember tudta, hogyan fordítson mindent a maga hasznára. Most azonban úgy érezte, hogy nem csupán a tanulmányokon múlott a dolog. Mikor az ifjú hölgyek azt mondták róla, hogy zseni, úgy érezte, fején találták a szöget: „A gyermekek és csecsemők szája által . . .” Régóta tudomásul vette a tényt, hogy ő a család esze, meg azokat a komoly kötelezettségeket is, amelyeket ez maga után von. Az angol komornyik örök modellje – mely mindig a szeme

[8] Ami bizonyítandó volt.

előtt lebegett, még akkor is, ha pihenőre tért, vagy szabadnapos volt – megkívánta, hogy mindentudónak és mindenütt jelenvalónak tartsák, ahogyan a katekizmus tanítja: „Hol van Isten?" „Isten mindenütt jelen van." Hatton az anglikán egyházhoz tartozott, és távol állt tőle az istenkáromlás gondolata, egyszerűen csak észre kellett vennie az apró párhuzamokat, mint például amikor a korábbi szolgálata során felfigyelt rá, hogy a láthatatlanságot is elvárják tőle.

Hatton összehajtogatta az újságot, és felsóhajtott. A klasszszikus angol komornyik – melynek megtestesítője volt – egyik feladata vagy sajátsága, hogy tájékozott legyen olyan témákban, amelyek első pillantásra tán nem is kapcsolódnak szorosan a munkájához, valamint, hogy kisujjában legyenek a tulajdonnevek. Jelenleg is ezért olvasta a *Herald Tribune*-t, a család nevében, miután már átfutotta a gyilkosságokat, s ezért is kezdte a társasági hírekkel meg a sportoldallal, hogy mindent bevéssen, amíg még friss az agya. Hatton nem volt sportember, csak a lóverseny érdekelte, meg odahaza a krikett, de a kötelesség rávette, hogy kutyák, macskák, hajók, lovak, pólójátékosok és golfozók nevét és pedigréjét tanulja meg a hírekből, a különféle eredményekkel és helyezésekkel egyetemben, hiszen ezekre volt a legnagyobb szükség a Prothero családban. Aztán ott voltak a társaságbeli hírek az úrnő meg a lányok részére. Ha egy ifjú úr megnősült, Hatton húzta ki a nevét Miss Mary listájáról, vagy ha egy ifjú hölgy bejelentette eljegyzését, Hatton figyelmeztette Miss Maryt vagy Miss Phyllist, hogy vegyen nászajándékot – ezt a feladatát Miss Mary sokszor elhanyagolta, vagy Anette-et küldte vásárolni maga helyett.

Hatton kiválasztott egy zöld ceruzát, s egy apró jelzést biggyesztett a társasági hírek mellé; ez azt jelentette: közölni Miss Phyllisszel, a piros ceruzavonás azt jelentette: közölni Miss Maryvel. Ismét sóhajtott, ezúttal elégedetten, s

fellapozta a gyászhíreket – ez egyike volt kedvenc rovatainak. A kötelességtudás hangja persze itt is megszólalt, bár úgy látszott, ma este nem lesz rá szükség: nem kell figyelmeztetnie Yvonne-t, Mrs. Prothero komornáját, hogy hozza rendbe Mrs. Prothero gyászruháit, s Mr. Protherót sem kell felkészítenie rá, hogy részt vegyen a gyászmenetben. Tanulmányozta a gyászjelentéseket. Aztán a tőzsdei híreket lapozta fel, melyek személy szerint már nemigen érdekelték: a 29-es bukás óta egyszer sem fogott kockázatos vállalkozásba; de lépést kellett tartania a tőzsdei hírekkel, hogy követni tudja a vacsoraasztalnál folyó beszélgetést, ha az idősebb Protheróék hívtak vendégeket, s a hölgyek már átvonultak a szalonba. Mindig az motoszkált a fejében, hogy elles valami jó tippet egy idősebb úrtól, de még sohasem volt bátorsága hozzá, hogy felhívja a tőzsdeügynökét, és leadja a rendelést.

Ismét meggyújtotta a pipáját, majd hozzáfogott a műsorrovat tanulmányozásához, hogy meggyőződjék, játsszák-e még a filmet, amit a szabadnapján szándékozik megnézni. Elolvasta Percy Hammond cikkét az előző este bemutatott darabról. Hatton még sohasem volt rendes színházban, csak varietékben, de érdekelte a színház, részben azért, mert tudta, hogy a darabokat egy komornyik és egy tollsöprűs cselédlány jelenetével szokás indítani. Sokat adott volna érte, hogy láthassa. Miss Mary barátnője, Miss Katherine a Vassarból megígérte, hogy szerez majd neki jegyet a szabadnapjára, de azóta sem hallott felőle. Ő volt az, aki hozzáment ahhoz a színészhez vagy kihez, aki a színházzal van kapcsolatban; Miss Mary az esküvőjükre is elment. Hatton nem vonzódott különösebben Miss Katherine-hez; nem egészen értett egyet Forbesszal, aki „szemrevaló fruskának" nevezte. Forbes is más véleményen lett volna, ha meglátja, amit Hatton látott egyik éjjel, amint lesietett a lépcsőn, mentében kapva magára a hálóköntösét, s még a protézise

sem volt a helyén, mivel az úrnő hallott „valami zajt, Hatton. Legyen szíves, nézze meg, hogy mi az". S most az egyszer az úrnő nem képzelődött: azok ketten voltak ott, az előcsarnokban, a lépcsőfordulóban, a „szemrevaló fruska" meg a „vőlegénye" a legnagyobb munkában. Hattonnak a vacsoránál sem tetszett a férfi fizimiskája. Harald Petersennek hívták, valami istenverte viking neve volt; Hatton külön megjegyezte, hogyan betűzi, amikor az ülésrendet készítette. Amikor Miss Katherine az esküvőre készülődött, Hatton emlékezett, hogy Miss Mary tanácsot kért tőle, az ifjú hölgy rendelkezésére bocsássák-e a városi házukat az esküvő alkalmára, mivel a család többi tagja, Mr. Prothero kivételével, akkorra már úgyis leköltözik vidékre. Eszébe idézve a látottakat (– Hiszen csak csókolóztak egy kicsit – mondta Forbes; de hát a földön csinálja azt az ember, miközben a nyakában van a szoknyája, a „vőlegény" meg a tetején, úgy, hogy bárki az utcáról megláthassa?) meg azt, hogy sohasem kapta meg az ígért jegyeket, Hatton nemet mondott, mert a bútorokon rajta van a védőhuzat, s az urat zavarná, ha éppen akkor tartózkodna a városban, és idegeneket találna a házában. – Maga valóságos kincs, Hatton – jelentette ki Miss Mary. Hattont nem lepte meg, amikor tavaly nyáron azt olvasta az újságban, hogy a darabot, amelyben Mr. Petersen dolgozott, nem játsszák többé, annak ellenére, hogy Miss Katherine azt mondta nekik, hogy még sok-sok évig fogják játszani; azóta a nevével sem találkozott a színházi rovatban, bár nem kerülte el a figyelmét az ingatlanközleményekben, hogy egy bizonyos Mr. és Mrs. Harald Peterson *(sic)* lakást vett ki a keleti ötvenes utcák környékén, Sutton Place közelében. Ők azok, mondta Miss Mary, aki a minap járt náluk. De vendégségbe nem hívta meg őket a házukba, amióta az agráregyetemre járt; ha mostanában vacsorát adott, inkább csak a magafajtákat hívta meg; egyszerűen letelefonált Hattonnak, hogy tizenkét terí-

tékre számítson, s állítsa össze a meghívottak listáját maga, s feltétlenül intézze el, hogy Miss Phyllis ne legyen otthon aznap este. De ha Miss Katherine-t és Mr. Petersent esetleg *mégis* meghívnák, Hatton feltétlenül „asszonyomnak" fogja szólítani (nem pedig „kisasszonynak"), s alig észlelhetően rámosolyog majd; mert az ilyesféle apróság az, ami oly sokat számít. „Asszonyomnak szólított, hát nem tökéletes?" – suttogja majd Miss Katherine a férje fülébe. „Hatton asszonyomnak szólított, Pokey; na, mit szólsz ehhez?"

Hatton most az első oldalra lapozott, ezt tartogatta utoljára; tornáztatni az intellektusát a világ és az általános hírek hasábjain. Az első oldal egy kis részét már majd egy hete valami munkaügyi vita foglalta el: a legfontosabb szállodák pincérei sztrájkoltak. Hatton gondosan ügyelt rá, hogy ne kötelezze el magát az amerikai politikai élet egyetlen pártjával sem; meggyőződése volt, hogy egy idegennek tilos beavatkoznia más ország belügyeibe, következésképp tartózkodott attól, hogy bármilyen gondolata legyen ebben a témában. – *Maga* kire szavazna, Hatton? – kérdezte egyszer Miss Katherine, még az elmúlt választás alkalmával, amikor Protheróéknál vendégeskedett. – Én nem vagyok amerikai állampolgár, kisasszony – válaszolt Hatton. Mindazonáltal, a pincérek sztrájkja bizonyos mértékig felkeltette együttérzését, hiszen azok is egyívásúak voltak vele, még ha szakadék, óriási szakadék tátongott is a magánszolgálat és az úgynevezett közszolgálat között. Rövid ideig, amíg a szakmai gyakorlatot megszerezte, Hatton maga is dolgozott egy londoni szállodában. Ezért követte figyelemmel a sztrájkra vonatkozó híreket, és a szakács *Daily Mirror*jából értesült róla, hogy volt valami a Cavendishben – egy újabb tüntetés.

Szürke szeme egyszer csak kerekre tágult; megrázta ölében az újságot. Amikor végigolvasta a bekezdést, és fellapozta az ötödik oldalt a folytatásért, ismét visszalapozott az

első oldalra, felvett az asztalról egy kék ceruzát, s lassan bekeretezte a történetet. Keze alig észlelhetően remegett a fojtott izgalomtól. Aztán ismét összehajtogatta az újságot, olyan formára, hogy ráférjen a tálcára, melyet át fog nyújtani Mrs. Protherónak a reggelinél: „Bocsánat, asszonyom; úgy gondolom, ez talán érdekelni fogja Mary kisasszonyt." Majd képzeletben visszahúzódott a pohárszék mellé, vagy ami még jobb, a tálalóba, hogy azért hallótávolságon belül legyen.

– Hatton! – harsant fel a ház asszonyának izgatott hangja másnap reggel, s ő visszatért az ebédlőbe. – *Ez* meg micsoda? Minek hozta ezt ide nekem? – Mrs. Prothero alaktalan, puha testének minden íze reszketett. – Bocsássa meg a merészséget, asszonyom, de bátorkodtam úgy vélni, hogy az itt említett urak egyike Katherine kisasszony férje. – Előrehajolt, és rózsaszínű, manikűrözött ujjával rámutatott Harald Petersen nevére (amit Harold Petersennek írtak). – Katherine kisasszony? – kérdezte Mrs. Prothero. – Ki az? Honnan ismerjük, Hatton? – Tekintetét elfordította az ötödik oldalon levő csoportképről, amelyre Hatton igyekezett felhívni a figyelmét. – Az az ifjú hölgy, aki itt lakott, asszonyom, a karácsonyi szünetben s egy-két más alkalommal is, amikor Miss Mary még a Vassarba járt. – Szünetet tartott, várva, hogy Mrs. Prothero renyhe emlékezete működésbe lépjen. De Mrs. Prothero rázta a fejét, s vele a halványbarna, fakó, remegő fürtöcskék tömegét, amelyek Yvonne és a fodrász minden igyekezete ellenére egy jelmezkölcsönzőből való parókára emlékeztettek. – Kik a szülei? – Nem ismertük őket, asszonyom – válaszolt Hatton ünnepélyesen. – Strong a vezetékneve. Az egyik nyugati államba való. – Nem Eastlake-nek hívják? – tudakolta Mrs. Prothero, akinek egy pillanatra halványan kigyúlt a fény az agyában. Ó, nem, asszonyom. Miss Elinort *ismerjük,* s ez a másik ifjú hölgy is barna volt, és eléggé természetes szépség.

Forbes, bizonyára emlékszik rá, igen megkedvelte. „Felföldi rózsaszál"-nak nevezte. – Hatton utánozta Forbes raccsolását. Mrs. Prothero halkan felnevetett. – Ó, igen, igen – mondta. – Emlékszem. *Nagyon* csinos, Hatton. De eléggé faragatlan. Vagy az volt az, akihez hozzáment? Hogyan is hívta mindig? – „A vőlegényem" – sietett a segítségére Hatton, készséges mosollyal. – Az hát, pontosan! – kiáltott Mrs. Prothero. – De talán mégsem ildomos kinevetnünk. Mr. Prothero gyakran ismételgetett egy verset, amikor az a lány nálunk volt. „Maud Muller egy nyári napon..." Aztán valami a szénáról. Teremtőm, hogyan is szólt? Segítsen, Hatton. – De Hatton agya ez egyszer kihagyott. – Megvan! – jelentette ki Mrs. Protero. – „Hosszú pillás őz-szeme rebben, Fénylik boldogan, meglepetten." Biztosan Tennyson. – Valószínűleg, asszonyom – válaszolta Hatton tartózkodón. – De sohasem tudtuk, ki az a lány – tűnődött Mrs. Prothero sóhajtva. – Mr. Prothero gyakorta megkérdezte tőlem: „Ki ez a lány, aki mindig itt van? Ez a lány, ez a Maud Muller." És én sohasem tudtam megmondani neki. Az ősei korán megtelepedtek Nyugaton, azt hiszem, ezt mondta. – Ismét feltette a szemüvegét, s a szögletesre hajtogatott újságra pillantott. – És maga, Hatton, azt mondja, letartóztatták. Mit követett el? Áruházban lopott, ugye? – Úgy hiszem – felelte közben Hatton –, hogy nem őt, hanem a férjét vették őrizetbe. A munkaügyi viszállyal van valamiképp kapcsolatban. – Mrs. Prothero intett halovány, puffadt kezével. – Szót se többet, Hatton. S kérem, fel ne hívja rá Mr. Prothero figyelmét. Azt az embert mi meghívtuk vacsorára. Világosan emlékszem. – Tűnődött, sápadt, homályos szemét izgatottan forgatta az aranykeretes szemüveg mögött. – Talán az volna a legjobb, Hatton, ha kivinné ezt a cikket és elégetné a konyhában a tűzhelyen. És a szakácsnak se szóljon róla, kérem. A mi helyzetünkben levő emberek nem engedhetik meg maguknak, Hat-

ton . . . – Várakozó tekintettel nézett a komornyikra, hogy az majd fejezze be a gondolatot. – Ez így van, asszonyom – helyeselt az, majd felvette az újságot, és ismét a tálcára helyezte. – „Aki üvegházban él", Hatton, hogy is van tovább? Istenem, nem is erre gondoltam. „Makulátlan legyen." Shakespeare, ugye? *Julius Caesar.* – Elmosolyodott. – Igazán magasröptűek vagyunk ma reggel – folytatta. – Egészen intellektuálisak. Erről is a Vassar tehet, nem igaz, Hatton? Bár maga mindig is hajlamos volt a bölcselkedésre. – Hatton meghajolt az elismerő szavak hallatán, majd hátrált néhány lépést. – Aztán feltétlenül égesse el, Hatton. A saját kezével – figyelmeztette a ház úrnője.

Mikor a komornyik elhagyta a szobát, Mrs. Prothero elengedte magát; dundi, tejszínű könyökére nehezedett, és könnyek gyűltek a szemébe. Hatton a tálaló kulcslyukán keresztül figyelte. Tudta, mire gondol most az úrnő. Arra gondolt, hogy milyen bátran viselkedett a komornyik jelenlétében, mert nem mutatta ki, mennyire felizgatta az az undok történet az újságban. Gyalázat. És mennyire hibáztatott mindenkit, kezdve a Chapintől, ahol kiötölték, hogy Miss Maryt pontosan arra az egyetemre kell küldeni, amelyik mindig bekerül az újságba – nem mintha a többiek jobbak volnának, de legalább kevesebbet hall felőlük az ember. Mindenki, akiben megbízott, ellene fordult a továbbtanulás kérdésében, kezdve a Chapin Gimnáziummal: az iskolaigazgatónő, hogy is hívják, aki segített Miss Marynek kitölteni a jelentkezési űrlapokat; Forbes, aki a spórolt pénzéből kölcsönadta neki a beiratkozási díjat; Hartshornék lánya, aki kicsempészte a házból három napra, bizonyára a felvételi vizsgák időtartamára; és Hatton, még Hatton is, aki megkörnyékezte őt is meg a férjét is, amikor Miss Maryt felvették, mondván, hogy véleménye szerint egy-két év egyetem mit sem árthat az ifjú hölgynek. Ugyanúgy, mint a Bar Harbour-i esetben, amiről a minap hallott a Colony

Klubban. Hattonnak is elmondta, csak hogy megmutassa, nem felejtette el. Valami lányszöktetés volt, *az* hát, az egyik nagy ház franciaablakán, majd pedig a bokrokon keresztül. A személyzet szokás szerint ott is (igen, azt mondta, „szokás szerint", egyenesen Hatton szemébe) a család óhaja ellen fordult; a komornyik maga lopózott ki éjszaka a kerti ollóval és vágott lyukat az élő sövényben. S mi van, ha ezek azonnal összeházasodnak, összeadja őket egy lelkész, aki már vár rájuk a lelkészi hivatalban, ahogy hírlik. A lelkész is közönséges bűntárs a dologban. Ami a saját személyzetét illeti, Mrs. Prothero mindig gyanította, hogy valaki – Forbes, vagy ami valószínűbb, Hatton – a nevét is aláhamisította az egyetemi jelentkezési lapra; Miss Mary égre-földre esküdözött, hogy ő maga volt az, de Mrs. Prothero a mai napig úgy érezte, hogy Hatton vezette a kezét.

Hatton elfordult a kulcslyuktól; az úrnő szipogása már hallható volt, s ezért elindult, hogy Yvonne-ért csengessen. Ebben a kérdésben az úrnő eléggé oktalanul vélekedett. Fölöttébb tévedett, ha azt gondolta, márpedig még mindig azt gondolta, hogy Hatton hamisította alá a nevét. Az esetet előtte is titokban tartották; semmit sem tudott az egészről, csak amikor már vége lett, és Miss Maryt felvették. Jelenlegi véleménye a felsőoktatásról eléggé közel állt az úrnőéhez, bár az úrnő nem volt következetes: miért vett Miss Marynek repülőgépet, ha nem akarta, hogy minden héten elrepüljön, csak hogy lódoktor legyen belőle? De Miss Mary mindig elérte, amit akart, kivéve Hattonnál.

Hatton összeszorította az ajkát, és megindult, hogy ismét egy pillantást vessen Mrs. Protheróra. Sajnálta már, hogy megmutatta neki az újságot, mert amiről nem tud, az nem bántja a szerencsétlent. Rájött, hogy tettét a túlbuzgóság ösztönözte: az a bizonyos maximalizmus, ha ugyan így nevezik, a szerep eljátszásában. Hatton – mondta magának –, aki felmagasztalja magát, megaláztatik. Az ebédlőben Mrs. Pro-

thero most azon gondolkodik, hogy hála a felsőoktatásnak, egy börtöntölteléket látott vendégül.

– Börtöntöltelék! – ismételte Mrs. Prothero méltatlankodva, remegő tokával, olyan hangosan, hogy még Yvonne is meghallotta a lépcsőn lefelé jövet. Összefogta magán a köntösét, és Yvonne karjába kapaszkodva visszavonult a hálószobájába, s lemondta a kocsit, amely tizenegyre vitte volna a fodrászhoz. Eközben Hatton, aki már megmondta a sofőrnek, hogy nem lesz rá szükség, éppen a cikket vágta ki az újságból, hogy majd beragassza az albumába.

Másnap reggel Bostonban Mrs. Renfrew együtt ebédelt a Ritzben Dottie-val. Korán ebédeltek, hogy utána Birdhöz menjenek az esküvői kártyákért és meghívókért; késő délután Crawford Hollidge-hez kell menniük, ruhapróbára. Dottie esküvői és útiruháját New Yorkban készítették, de a legtöbb cikket, strapakosztümöket, meg elsősorban az egyszerű sportöltözékeket Bostonban éppúgy be lehetett szerezni, és feleannyiba került. Crawford Hollidge után, ha marad még idő, megállnak Stearnsnél, és megnézik, mibe kerül az ágynemű, hogy összehasonlíthassák az árakat Filene-éivel. Renfrew-ék nem voltak gazdagok, de azért megvolt mindenük, és Mrs. Renfrew takarékoskodott, ahol csak tudott; úgy érezte, ízléstelen dolog manapság fennhéjázni, amikor mások nélkülöznek. Megnézették a szabóval, hogy Mrs. Renfrew esküvői ruhája, amit már ő is az anyjától kapott, átalakítható-e esetleg Dottie részére; Dottie bolondult az ötletért, de kiderült, hogy nem elég az anyag; Dottie, mint felfedezték (és ez csak a kezdet!), majdnem tíz centivel szélesebb volt csípőben, mellben és derékban, nem mintha „melles" vagy „faros" lett volna; csak a csontjai voltak erősebbek. Mrs. Renfrew agya ezen a reggelen tele volt mértékekkel: lepedők, kesztyűk és ruhák méreteivel; s a koszorúslányok ajándékain is törte a fejét. Ezüst púdertartók

Shreve Crumptól? Apró ezüst öngyújtók? Csak hárman lesznek: Polly Andrews persze, és Helena Davison, meg Dottie unokanővére Dedhamből, aki 31-ben végzett a Vassarban, ő lesz a nyoszolyó. Tekintve, hogy a vőlegény özvegyember, Dottie és Mrs. Renfrew is úgy érezte, illendőbb a csendes esküvő, csak a nyoszolyó fog ott állni, meg mögötte a két koszorúslány. Dottie majd meghalt, hogy Lakey is ott legyen, de Lakey azt írta a szépséges Avilából, hogy ebben az évben nem tud visszajönni. Levelében jelezte, hogy küld egy kis spanyol primitív madonnát (nagyszerűen fog illeni a Délnyugathoz), és Dottie-nak nem lesz problémája a vámmal, mivel régiségről van szó. Mrs. Renfrew remélte, hogy Sam, Dottie apja, minthogy a cége vámügyekkel foglalkozott, amióta csak hajók szelik a tengert, majd utánanéz a dolognak; hiszen olyan sok a tennivaló.

Útban a Ritz felé, ahol találkája volt Dottie-val, aki előtte dr. Perryhez ment vizsgálatra, Mrs. Renfrew megállt a Chilton Klubnál, hogy manikűröztesse magát, és átlapozta az aznapi New York-i lapokat a könyvtárban, hátha talál valamit a reklámhirdetésekben, ami Dottie számára postán megrendelhető. Tekintete egy Peck & Peck hirdetés mellett néhány estélyi ruhás fiatalember fényképére esett az egyik belső oldalon. Előrelapozott a címoldalra, hogy elejétől olvassa a tudósítást, amelyet az előző napi utolsó kiadásból vettek át. Amikor megpillantotta Harald nevét, azonnal eltökélte, hogy szól Dottie-nak az ebédnél; lehet, hogy Dottie fel akarja hívni Kayt telefonon, hogy megtudja az összes apró részleteket. Mrs. Renfrew vidám, eleven asszony volt, mindig a dolgok vidám oldalát nézte; úgy érezte, jó kis kaland lehetett ezeknek az ifjú radikálisoknak, estélyi ruhát ölteni, és úgy csatározni a szálloda személyzetével; olyan volt az egész, mint valami vicclapbeli kópéság. Kay férjét, ebben bizonyos volt, ha bíróság elé idézik, szabadon fogják engedni, miután a bíró megdorgálta, úgy, ahogyan a

Harvard diákjaival szokott történni, amikor meggyűlik a bajuk a cambridge-i rendőrséggel. Erről eszébe jutott, hogy meg akarja kérni Samet, fizesse ki a rendőrségen a bírságot, amit tilos parkolásért vetettek ki rá és Dottie-ra a minap.

Annyi minden keringett a fejében, betűtípusok és lepedőméretek (vajon Brook és Dottie dupla ágyon fognak aludni? Olyan nehéz kitalálni egy özvegyembernél, hogy mire számítson az ember), meg a koszorúslányok ruhái (ez aztán a nagy probléma, hacsak Helena idejében le nem tud jönni Clevelandből a ruhapróbára), így aztán elfelejtette megemlíteni a Harald körüli perpatvart egészen addig, amíg ebéd után egymás mellett nem sétáltak lefelé a Newbury Streeten, mint két testvér, Mrs. Renfrew a hódprémjében, Dottie pedig a nercbundájában. – Dottie! – kiáltotta. – Majd elfelejtettem! – El sem tudod képzelni, mit olvastam ma reggel a klubban. Az egyik barátod összeakaszkodott a rendőrséggel. – Vidám kék szemével incselkedve tekintett a lányára. – Találd ki, melyik. – Pokey – mondta Dottie. Mrs. Renfrew a fejét rázta. – Még csak nem is langyos. – Harald Petersen! – ismételte Dottie, amikor az anyja megmondta neki. – Ez így nem volt igazságos, anya. Harald nem egészen nevezhető barátnak. Mit csinált? – Mrs. Renfrew elmesélte a történetet. A történet közepén, Arlington és Berkeley között, Dottie hirtelen holtsápadt lett. – Ki volt a másik? – kérdezte. – Ki is lehetett? Nem tudom, Dottie. De benne volt a képe az újságban. Jókora „monokli" volt a szeme körül. – A nevére nem emlékszel, anya? – Mrs. Renfrew bánatosan rázta a fejét. – Miért? Gondolod, hogy esetleg ismered? – Dottie bólintott. – Eléggé közönséges név volt – tűnődött Mrs. Renfrew. – Azt hiszem, B-vel kezdődött. – Csak nem Brown? – kiáltott fel Dottie. – De, lehetséges – válaszolt az anyja. – Brown, Brown – ismételgette. – Vajon az volt-e? – Ó, anya! – kiáltott Dottie. – Miért nem vágtad ki? – De drágám! – mondta az

anyja. – Az ember nem vagdoshat ki csak úgy cikkeket a klubban. Benne van a szabályzatban. S mégis, meg lennél lepve, hogy hány klubtag csinálja. A folyóiratokkal is. – Hogy nézett ki? – kérdezte Dottie. – Olyan művészképe volt – mondta Mrs. Renfrew. – Züllöttforma. De lehet, hogy csak a monoklija miatt. Gondolom, úriember volt. Hogy mit is csinált? Sajnálom, Dottie, de úgy romlik a memóriám. „Harald Petersen, színműíró", és a másik is valami hasonló. Mindenesetre, nem valami „kubikos" – tette hozzá szellemesen. – „Festő?" – kockáztatta meg Dottie. – Nem hiszem – válaszolt az anyja.

Eközben a járda kellős közepén álltak, az emberek sorra beléjük ütköztek. Hideg volt; Mrs. Renfrew feltolta a kabátujját, és az órájára pillantott. – Te csak menj tovább, anya – mondta Dottie hirtelen. – Majd utolérlek. Visszamegyek a Ritzbe, és megveszem az újságot. – Mrs. Renfrew komolyan nézett fel a lányra; nem ijedt meg, mert régóta sejtette, hogy lehetett Dottie-nak valami kis szerelmi csalódása az elmúlt nyár elején New Yorkban. Azért is küldte el Nyugatra, hogy kiheverje. – Akarod, hogy veled menjek? – kérdezte. Dottie tűnődött. Mrs. Renfrew megfogta a karját. – Na gyere, drágám – mondta. – Én majd megvárlak a hölgyek társalgójában, amíg megszerzed az újságot a portástól.

Néhány perc múlva Dottie megjelent a *Herald Tribune*-nal; a *Times*-t már mind eladták. – Putnam Blake – mondta. – Igazad volt, B-vel kezdődik. Találkoztam vele Kay összejövetelén. Alapítványt szervez munkások részére. Jött is tőle egy felszólítás a napokban valamire. Norine Schmittlappet vette feleségül, az évfolyamunkról. Rajta is van a nagyobbik képen. Ezek négyen puszipajtások lettek a télen. – Fakó hangjáról Mrs. Renfrew meg tudta ítélni, hogy ez nem *ő*. Szegény lány csendben félretette az újságot; aztán állát a tenyerébe támasztva gondolkodni kezdett. Mrs. Renfrew

elővette a púdertartóját, hogy Dottie ne érezze, hogy figyeli. Miközben csinos, vidám arcocskáját púderozta, azon törte a fejét, mit tegyen. Dottie még mindig „mellre szívja" ezt a dolgot, ahogy manapság mondják a lányok: ez teljesen világos. Anyja tapogatózva nyújtogatta felé együttérzése csápjait; tudta, milyen érzés, mikor arra vágyik az ember, hogy megpillantson egy nevet, amikor birtokosa már rég tovatűnt az életéből. Attól a lehetőségtől, hogy megláthatja a nevét és fényképét az újságban, Dottie egészen „lázba jött". Mrs. Renfrew mégsem tudott határozni, bölcsebb volna-e hagyni, hogy Dottie csendben viselje el a csalódását, vagy legyen inkább segítségére, hogy kimondhassa a bánatát. Ez esetben azonban fennáll a veszély, hogy a téma ismét felélesztí Dottie lángolását; ha viszont van ereje, hogy elnyomja magában, a végén tisztább emberként kerül ki az egészből. Mégis összerezzent, és ajkába harapott arra a gondolatra, hogy ül itt és úgy tesz, mintha a frizuráját igazítaná, mikor pedig néhány szava balzsam lehetne Dottie szívére.

Mrs. Renfrew teljesen megbízott Dottie ítéletében: ha Dottie úgy érzi, hogy az az ember, akárki legyen is, ott New Yorkban, nem megfelelő a számára, akkor biztosan igaza van. Vannak lányok, akik Dottie helyzetében talán szakítanak egy megfelelő fiatalemberrel, mert az szegény, vagy mert támogatni kell az édesanyját vagy a nővéreit (Mrs. Renfrew ismert ilyen eseteket), de Dottie nem tenne ilyet; vallásossága erőt adna neki a várakozáshoz. Bármi legyen is az oka, Dottie szívében az elmúlt nyáron megszületett a döntés, és azóta is csodálatra méltóan kitartott mellette; Mrs. Renfrew arra gyanakodott, hogy nős ember volt az illető. *Vannak* esetek (a feleség gyógyíthatatlan elmebeteg és be van zárva valamelyik intézetbe, és semmi kilátás nincs arra, hogy meghaljon), melyekben Mrs. Renfrew, Sam Renfrew minden fenyegetőzése ellenére, azt tanácsolta volna

Dottie-nak, hogy folytasson viszonyt az illetővel, de ha itt valami *hasonlóról* volna szó, Dottie bizonyára elmondta volna. Nem, Mrs. Renfrew-nak nem voltak kétségei afelől, hogy Dottie bölcsen és bátran rekesztette ki azt a férfit az életéből; csak az aggasztotta, hogy Dottie esetleg túlságosan elhamarkodottan megy férjhez, „megragadva az első alkalmat", mielőtt még előző érzelmei maguktól elhalnának. Csöndes boldogságban és makkegészségesen tért vissza Arizonából, de mivel Brook még mindig oda van Nyugaton, meg az esküvői előkészületek feszültsége miatt is, most kissé kimerültnek és idegesnek látszik. Mrs. Renfrew-t aggasztotta a felismerés, hogy Dottie-nak még kétszer kell próbálnia az esküvői ruháját, New Yorkba kell mennie, és ott esetleg lépten-nyomon megkísérti a másik férfi emléke.

Ezek a gondolatok cikáztak át, mint egy madárraj, Mrs. Renfrew csinos kis kalapos fején, miközben ott ült a Ritz társalgójában, és részvét töltötte el a lánya iránt. Azon tűnődött, vajon mit tanácsolna dr. Perry vagy dr. Leverett, a drága öreg tiszteletes; talán Dottie képes volna beszélni valamelyikükkel, ha valóban kétségei vannak érzelmi téren. Bekattintotta a táskáját. – Mi volt ma dr. Perrynél? – kérdezte mosolyogva. – Teljesen egészségesnek nyilvánított? – Dottie felemelte a fejét. – Valami besugárzást akar adni az isiászomra. De azt mondja, sokkal jobban leszek, ha visszamegyek a napfényes vidékre: a hatalmas nyílt térségekre. – Iparkodott hamiskásan nézni. Mrs. Renfrew habozott; sem a hely, sem az idő nem volt megfelelő, de ő hitt az ösztöneinek. Körülnézett a társalgóban; egyedül voltak. – Dottie – kezdte. – Beszélt neked dr. Perry a születésszabályozásról? – Dottie arca és nyaka elpirult, amitől durvának és repedezettnek tűnt a bőre, mint valami beteges vénkisasszonyé. Röviden bólintott. – Azt mondta, te kérted meg rá, anya. Bár ne tetted volna. – Mrs. Renfrew gyanította,

hogy dr. Perry zsémbes hangulatban volt, és megsértette Dottie szűzi szemérmességét; férjhezmenetel előtt a lányok néha igen kiszámíthatatlanul reagálnak a nászéjszaka gondolatára. Mrs. Renfrew közelebb húzta a székét a lányához. – Dottie – mondta. – Még ha Brookkal úgy terveztétek is, hogy gyerekeitek lesznek, elképzelhető, hogy nem azonnal akarod. Van egy új óvszer, úgy tudom, amely kilencvenszázalékos védelmet biztosít. Valami gumikupak, ami elzárja a méhet. Beszélt róla neked dr. Perry? – Félbeszakítottam – mondta Dottie. Mrs. Renfrew az ajkába harapott. – Drágám – noszogatta –, nem szabad megrémülnöd. Tudod, hogy dr. Perry nem nőgyógyász; talán egy kicsit durva volt hozzád. Majd beajánl egy specialistához, annál sokkal könnyebb lesz minden. És az majd minden kérdésedre válaszol... tudod, a szerelem testi vonatkozásairól. Szívesebben mennél orvosnőhöz? Nem tudom, hogy ezt az új szert legalizálták-e már itt Massachusettsben. De dr. Perry szerezhet neked egy orvost New Yorkban, ha legközelebb lemegyünk ruhapróbára.

Mrs. Renfrew-nak úgy tűnt, hogy Dottie válaszképpen reszketni kezdett. – Én majd elmegyek veled, drágám – tette hozzá vidáman. – Ha lelki támaszra volna szükséged... Vagy megkérheted valamelyik barátnődet, aki már férjnél van: Kayt vagy Prisst. – Mrs. Renfrew nem tudta, mitől, talán New York említésétől, de Dottie sírva fakadt. – Szeretem – mondta elfúló hangon, miközben a könnyek hosszú patakokban ömlöttek végig szépen ívelt orra két oldalán. – Szeretem, anya.

Hát végre kimondta. – Tudom, drágám – mondta Mrs. Renfrew, miközben Dottie táskájában kotorászott, majd egy tiszta zsebkendővel letörölte az arcát. – Nem Brookra gondolok – mondta Dottie. – Tudom – válaszolt Mrs. Renfrew. – Mi lesz velem? – ismételgette Dottie. – Mi lesz velem? – Majd meglátjuk – nyugtatgatta az anyja. Fő feladata

most az volt, hogy felszárítsa Dottie könnyeit, bepúderozza az arcát, és hazavigye, még mielőtt valamelyik ismerőse meglátná. – Nem megyünk ruhát próbálni – mondta. A portás (Mrs. Renfrew régi barátja) előhozta a kocsit, Mrs. Renfrew apró lábával rálépett a gázra, és néhány perc alatt már otthon is voltak, odafenn Dottie szobájában, zárt ajtók mögött, ahová olyan halkan lopakodtak be, hogy Margaret, az öreg szobalány sem hallotta meg őket. Leültek Dottie díványára, egymást átölelve.

– Azt hittem, már kihevertem. Azt hittem, szeretem Brookot. – Mrs. Renfrew bólintott, bár a körülményekkel még nem volt tisztában, még a fiatalember nevét sem tudta. – Hozzá akarsz menni? – szegezte neki egyenesen a kérdést. – Az szóba sem jöhet, anya – válaszolt Dottie hidegen, szinte szemrehányóan. Mrs. Renfrew nagyot sóhajtott. – Vele akarsz „élni"? – hallotta nagy bátran a saját hangját. Dottie az anyja erős, keskeny vállára hajtotta a fejét. – Nem, azt hiszem, nem – ismerte el. – Hát akkor mit akarsz, drágám? – kérdezte az anyja, és a homlokát simogatta. Dottie tűnődött. – Látni akarom újra – döntött végül. – Ez minden, anya. Látni akarom újra. – Mrs. Renfrew még szorosabban ölelte Dottie-t. – Azt hittem, ott lesz Kay összejövetelén. Egészen *biztos* voltam benne. Tudod, először, amikor bementem, csak azt akartam, hogy legyen ott, hogy halljon az eljegyzésemről, lássa a jegygyűrűmet, meg azt, hogy milyen boldog vagyok. Azon a napon szörnyű jól néztem ki. De aztán, hogy nem jött, már csak azt kívántam, hogy láthassam – s nem akartam megjátszani, hogy már semmit sem jelent nekem. Gondolod, hogy ez az első érzés csak olyan önvédelem volt? – Azt hiszem, igen, Dottie – mondta az anyja. – Ó, olyan szörnyű volt – mondta Dottie. – Minden alkalommal, hogy megszólalt a csengő, úgy éreztem, csak Dick lehet az – szégyenlősen ejtette ki a nevét, s közben oldalvást az anyjára pillantott –, s mikor ki-

derült, hogy nem ő az, majdnem elájultam, minden egyes alkalommal, annyira fájt. Kaynek ezek az új barátai mind rém aranyosak voltak, de szinte gyűlöltem őket, mert egyikük sem volt Dick. Mit gondolsz, miért nem jött? – Meg volt híva? – kérdezte Mrs. Renfrew gyakorlatiasan. – Nem tudom, és nem is kérdezhettem meg. És olyan különös volt: még csak meg sem említették. Egy szóval se. Közben végig ott lógott a Haraldról készített portréja a falon. Mint Banquo szelleme vagy valami hasonló. Biztos voltam benne, hogy meghívták, és szándékosan nem jött el, és hogy minden jelenlevő tudja, és engem figyel a szeme sarkából. – Hogy beszélsz, Dottie! – korholta az anyja szórakozottan; égszínkék szemét felhők árnyékolták. – Kay tud erről a dologról? – kérdezte, s ügyelt rá, hogy a kérdés mellékesnek hangozzék, nehogy Dottie szemrehányásnak vegye. Dottie némán bólintott, s nem nézett az anyjára; az elfintorodott, de aztán erőt vett magán. – Ha tudott róla, drágám, s tudta, hogy eljegyezted magad – mondta könnyedén –, akkor egészen *bizonyos*, hogy nem hívta meg. A te érdekedben – kockáztatta meg Mrs. Renfrew, de Dottie nem kapott ezen a lehetőségen. – Milyen kegyetlen – mondta, de Mrs. Renfrew ettől sem lett okosabb. – Ne légy igazságtalan, drágám – mondta gépiesen –, csak azért, mert boldogtalan vagy. Apád azt mondaná – tette hozzá mosolyogva –, hogy Kay „helyesen ítélte meg a helyzetet". – Aztán kérdőn pillantott Dottie szemébe. Vajon meddig mentek el? Mrs. Renfrew-nak meg kellett tudnia, Dottie azonban mintha észre sem vette volna, hogy elmulasztotta anyját felvilágosítani.

– Szóval szerinted nem volna szabad találkoznom vele? – kérdezte Dottie gyorsan. – Hogyan is mondhatnék ilyet? – tiltakozott az anyja. – Hiszen semmit sem mondtál nekem róla. De úgy érzem, *te* érzed úgy, hogy nem kellene találkoznod vele. Nem így van? – Dottie tűnődve bámulta a jegygyűrűjét. – Azt hiszem, találkoznom *kell* vele – döntött

végül. – Úgy értem, az az érzésem, hogy elrendeltetett, hogy találkozzam vele. Még akkor is, ha semmit sem teszek ennek érdekében. Mintha valahogyan már elrendezett tény volna, hogy mielőtt férjhez megyek, még egyetlenegyszer találkozzam vele. De az alkalmat talán nem kell rá keresnem. Érted ezt? – Azt értem – mondta Mrs. Renfrew –, hogy szeretnéd, hogy a kecske is jóllakjék és a káposzta is megmaradjon. Azt szeretnéd, ha a Jóisten elrendezne neked valamit, amiről tudod, hogy hibát követnél el, ha a saját akaratodból cselekednéd meg. – Megkönnyebbülés és csodálkozás ült ki Dottie arcára. – Igazad van, anya! – kiáltotta. – Milyen csodálatos teremtés vagy! Teljesen keresztülláttál rajtam. – Mindannyian meglehetősen egyformák vagyunk – vigasztalta Mrs. Renfrew. – Egyik kutya, másik eb, tudod – és megszorította Dottie karját. – És mégis – mondta Dottie –, ha mégoly helytelen is, nem tudom feladni a reményt. Nemcsak hogy remélem. Számítok rá. Hogy valahogyan, valahogyan össze *fogunk* találkozni. Az utcán. Egy autóbuszon vagy egy vonaton. A Kay összejövetelét követő napon elmentem a Modern Művészetek Múzeumába; azzal áltattam magam, hogy egy kiállítást akarok megnézni. De ő nem volt ott. És úgy szalad az idő. Már csak egy hónap van hátra. Még annál is kevesebb. Anya, Arizonában szinte egyáltalán nem gondoltam rá. Majdnem el is feledkeztem róla. Kay összejövetele hozott vissza mindent. S azóta egyfolytában olyan *különös* érzésem van. Hogy ő is gondol rám. Nem csak úgy, anya. Szkeptikusan figyel, bárhová megyek, mint például ma is, akár dr. Perryhez, akár a ruhapróbára; olyan ragyogó szürke szeme van, és így összehúzza ... – Dottie habozott, aztán kibuggyant belőle: – Hiszel a gondolatátvitelben, anya? Emlékszel a *Peter Ibbetson*-ra? Mert én úgy érzem, hogy Dick hallgatja a gondolataimat. És vár. – Mrs. Renfrew sóhajtott. – Túlságosan lázasan működik a fantáziád, drágám. Hagyod,

hogy elragadjon. – Ó, anya – mondta Dottie –, csak megláthatnád! Te is kedvelnéd. Irtó jóképű, és annyit szenvedett. – Hirtelen elmosolyodott. – Hogyan is juthatott eszedbe olyasmi, hogy valami Putnam Blake-hez hasonló alakba szerettem bele? Hiszen fehér, mint egy sápkóros, és még a haját sem mossa! Dick nem ilyen mosdatlan típus; nagyon jó családból származik: Hawthorne leszármazottja. A Brown nagyon jó név.

Mrs. Renfrew a lánya vállára tette a kezét, és gyöngéden megrázta. – Szeretném, ha most lefeküdnél. És hozok hideg borogatást a szemedre. Pihenj vacsoráig. Vagy amíg papa megjön. – Bekövetkezett, amitől tartott: a férfiról folytatott beszélgetés felélesztette Dottie érzéseit; sírva kezdte, de mosolyogva, gödröcskékkel az arcán fejezte be. A fürdőszobában, miközben hideg vízben megnedvesített két kéztörlőt, Mrs. Renfrew azon tűnődött, vajon jó volna-e, ha Dottie újra találkozna azzal a férfival. A saját környezetében, a saját barátai között... Függetlenül attól, amit Dottie mond, a férfi nyilvánvalóan csiszolatlan gyémánt. Ha Dottie nem volna menyasszony, meghívhatná egy kis partira New Yorkba, esetleg Polly Andrewsékhoz. Vagy csendben együtt vacsorázhatnának egy este, aztán elmehetnének együtt színházba vagy koncertre, esetleg egy idősebb urat meghívhatnának negyediknek. Ha hatan mennének, még jobb volna – nem annyira feltűnő. Dottie egyszerűen felhívhatná telefonon, s megmondhatná, hogy a mamának van egy felesleges jegye, és hogy előadás előtt vacsorázzanak együtt. De egy menyasszony nem hívhatja fel csak úgy, akit akar, még ha a fél világ felügyelete mellett történik is. És mit mondana Brook Dottie anyjának, ha ennek következményei lennének?

Mrs. Renfrew jól kicsavarta a borogatást, amely meglangyosodott, miközben ő gondolkodott, és újra a vízcsap alá tartotta. Dottie érdekében meg kell tudnia, meddig jutot-

tak el. Ha minden megtörtént, és a férfi felélesztette Dottie vágyait, akkor szegény gyerek eléggé benne van a pácban. Vannak nők, mondják, akik sosem tudják túltenni magukat az első férfin, különösen ha az ügyes is volt; emléke örökre bevéső dik. Még azt is mondják, hogy a törvényes atyával fogant gyermek is az első szeretőre hasonlít! Ez persze badarság, vénasszonylocsogás, az ötlet azonban mégiscsak megpezsdítette egy kissé Mrs. Renfrew vérét. Negyvenhét éves volt, és nemrég vett részt huszonötödik évfolyam-találkozóján (ahol az évfolyam legfiatalabbnak látszó tagjává kiáltották ki), akkoriban, amikor Dottie a diplomaosztás bankettjén volt, de attól tartott, hogy a lelke mélyén még mindig romantikus; izgatta bolondos fantáziáját, hogy egy férfinak, aki elveszi egy lány szüzességét, akkora hatalma van rajta, hogy örökre magáévá teszi. Arra nem tudott rájönni, hogy Dottie szíve mit diktál. Dottie független; saját bankszámlája van a State Street-i bankban. Mi tartja hát vissza attól, hogy találkozzék ezzel a férfival, ha akar?

Dottie homlokára tette a borogatást, szaporán lehúzta a redőnyöket, aztán leült az ágy szélére, csak egy percre akart maradni, hogy kitapogassa Dottie pulzusát. Az teljesen szabályos volt. – Dottie – mondta ösztönösen, miközben betakargatta –, azt hiszem, ebben csakis saját magadra kell hallgatnod. Ha szereted Dicket – elég nehezére esett kiejtenie a nevet –, talán neked kellene kezdeményezned a találkozást. A büszkeséged tart vissza? Megbántott valamivel? Veszekedtetek, vagy volt valami félreértés köztetek? – Ő nem szeret, anya – mondta Dottie halkan. – Csak szexuális vágyat ébresztek benne. Meg is mondta. – Mrs. Renfrew egy pillanatra behunyta a szemét, úgy érezte, mintha kattant volna benne valami; eléggé kellemetlenül érintette, amikor meghallotta, hogy valóban arról van szó, amire gondolt; aztán megfogta Dottie kezét és gyengéden megszorította. – Szóval viszonyotok volt. – Erre alighanem csak egy éjsza-

kája lehetett; az az éjszaka, amikor hiába hívta Dottie-t a Vassar Klubban, mert nem találta ott. Akkor történt. – De hiszen alig ismerted – mondta Mrs. Renfrew. – Dick nem sokat teketóriázik – válaszolt Dottie hunyorogva és a torkát köszörülve. – És aztán mi történt? – kérdezte Mrs. Renfrew józanul. – Többé sosem hallottál felőle? Ez történt, Dottie? – Mrs. Renfrew szívét elöntötte az együttérzés. – Magam sem tudom, mi történt. Megfutamodtam, azt hiszem, ez a helyes kifejezés. – Mrs. Renfrew a szájpadlásához tapasztotta a nyelvét. – Nagyon fájdalmas volt? Sok vért vesztettél, drágám? – Nem – mondta Dottie. – Testileg nem okozott fájdalmat. Tulajdonképpen borzasztóan izgalmas és szenvedélyes volt. De utána... Ó, anya, egyszerűen nem tudom elmondani, soha senkinek sem fogom tudni elmondani, mi történt utána. – Mrs. Renfrew riadt sejtelmei messze jártak a valóságtól. – Rávett – tört ki hirtelen Dottie-ból –, hogy elmenjek egy orvoshoz, és szerezzek fogamzásgátlót, valami olyasmit, amiről te is beszéltél. – Mrs. Renfrew meg volt döbbenve; ragyogó tekintete úgy pásztázta a lánya arcát, mintha új képet igyekezne alkotni róla magának. – Talán manapság így csinálják – kockáztatta meg végezetül. – Kay is ezt mondta – válaszolt Dottie. Elmondta az orvosnál tett látogatását. – De aztán mire is kellett volna neked? – kérdezte Mrs. Renfrew. – Minden baj innen ered – mondta Dottie, és elpirult. Aztán elmesélte, hogyan töltött majdnem hat órát a Washington Square-en, ölében a fogamzásgátló szerkezettel. – Akkor tudtam meg, hogy semmit sem jelentek a számára, különben nem csináltatta volna ezt végig velem. – Furcsák a férfiak – mondta Mrs. Renfrew. – Az apád... – de itt abbahagyta. – Néha azt hiszem, nem is kívánnak sokat tudni egy asszony életének erről az oldaláról. Lerombolják az illúziókat. – Ez a te generációddal volt így, anya. Nem. Az az igazság, hogy Dick fütyült rám. Miként Kay, én sem

akarok szentimentális lenni, és ezzel szembe kell néznem. Az egész cakumpakkot otthagytam a pad alatt a Washington Square-en. Képzeld el, hogy meglepődhetett a szemetes! Mit gondolsz, mire vélhette, anya? – Mrs. Renfrew-nak is mosolyognia kellett. Most már értette, miért fakadt könnyekre a lánya a Ritzben. – Szóval azt hitted – mondta vidáman –, hogy dr. Perryvel vissza akarunk küldeni ugyanahhoz az orvosnőhöz? Mintha kétszer néznéd meg ugyanazt a filmet! Szegény Dottie-kám! – Anya és lánya ekkor önkéntelenül elnevette magát.

Mrs. Renfrew a szemét törölgette. – De komolyan, Dottie – mondta –, mégiscsak különös, hogy ez a te Dicked mindvégig nem volt otthon. Mit gondolsz, mit csinálhatott? Én inkább Kayvel értek egyet: biztosan nem azért küldött el az orvoshoz, hogy csúffá tegyen. – Egyszerűen elfelejtette – mondta Dottie. – Biztosan bement egy bárba, hogy igyék valamit. Ez a másik dolog, anya. *Iszik.* – Ó, istenem – mondta Mrs. Renfrew.

Akkor hát végképp rosszféle ember, de pontosan ez az a fajta, amelyik összetöri a gyengéd női szíveket. Mrs. Renfrew-nak eszébe jutottak a háború vidám napjai, amikor Dottie még kislány volt, és nagy szalagot hordott a hajában, és Sam, akit éppen szabadságoltak a kiképzőtáborból, elnevezte az egyik társát „házassági tengeralattjárónak". Milyen jóképű volt, és milyen kellemesen táncolt, bár egyik férfi sem szerette, és a végén, miután megtorpedózott három boldog házasságot, annyira elitta az eszét, hogy elvonókúrán kötött ki! Bólintott. – Igazad van, Dottie – mondta határozottan. – Ha komolyan vett volna, átérezte volna, mennyire megrendített téged, és Kayn keresztül a nyomodra bukkant volna. De az is lehet, hogy van benne *valami* jó érzés. Lehet, hogy elhatározta, hogy békén hagy, tudva, hogy tönkretenné az életedet, ha beleszeretnél. Akkor is ivott, amikor elcsábított? – Nem csábított el, anya.

Ez *vieux jeu.* És én szerelmes vagyok bele. Gondolod, ha *tudná . . .?* De ő nagyon büszke, anya. „Nem tartozom a maga osztályához", ezt mondta. Ez volt az egyik első dolog, amit közölt velem. Ha elmennék hozzá, és megmondanám neki . . .?

– Nem tudom, Dottie – sóhajtott Mrs. Renfrew. Maga sem látta világosan, hogy le akarja-e beszélni Dottie-t, hogy felkeresse ezt a Dicket vagy sem. Leginkább azt szerette volna, ha Dottie tisztába jön valódi érzelmeivel. Egy egyszerű kis próba állt a rendelkezésére. – Drágám – mondta. – Azt hiszem, jó volna, ha néhány héttel elhalasztanánk az esküvődet. Akkor majd lesz elég időd, hogy tisztába jöjj az érzelmeiddel. Most csak pihenj, és én hozok friss borogatást. – Felállt, lesimította az ágytakarót, s határozottan vidámabbnak érezte magát, mikor rájött, hogy kivihető, s talán valóban a legjobb megoldás, ha egyelőre elhalasztják az esküvőt. – Szerencse, Dottie – mormogta –, hogy nem rendeltük ma meg a meghívókat. Képzeld csak el, ha nem megyek be a klubba a manikűrözés miatt ma reggel, sosem pillantottam volna meg azt az újságot, s te sosem mondtad volna el mindazt, amit elmondtál, s megrendeltük volna a meghívókat. Kis híja volt. – De mi lesz a ruhákkal? – kérdezte Dottie. – A ruhák egy hónap múlva is jók lesznek – válaszolt Mrs. Renfrew. – Majd dr. Perryre hárítjuk a felelősséget. – Ekkorra aktív, hevülékeny agya már tovább vágtázott előre: latolgatta a lehetőségeket, ha végül teljesen le kell fújni az esküvőt. Neki és Samnek vigaszdíjat kellene adni a koszorúslányoknak a ruhák miatt, de ez nem kerülne sokba; mert Polly Andrews miatt olcsó modellt választottak. Aztán néhány ezüstbe már belevésették a monogramot, de szerencsére, régi szokás szerint, a menyasszony monogramját, úgyhogy az még jól jöhet valamikor. Nincsenek visszaküldendő nászajándékok, kivéve Lakey madonnáját, azzal viszont várhatnak addig, amíg Lakey visszatér. Ami

az esküvői ruhát illeti, azt meg is tarthatják, vagy akár továbbadhatják valamelyik fiatalabb unokahúgnak. Mrs. Renfrew negyvenhetedik évére megtanulta, hogyan vegye tudomásul a csalódásokat; úgy érezte, a fiatalok sokkal nehezebben alkalmazkodnak a megváltozott tervekhez.

Amikor visszatért a friss borogatással, először azt hitte, hogy Dottie elaludt, mert be volt hunyva a szeme, és egyenletesen lélegzett. Mrs. Renfrew rést nyitott az ablakon, és lágyan Dottie homlokára helyezte a hideg törülközőt, gyengéden szemlélve haján a széles választékot. Aztán lábujjhegyen kilopakodott a szobából, s hálát adott a mindenhatónak, amiért megtalálta az orvosságot: mihelyt elmúlt a közelgő esküvő nyomasztó hatása, Dottie máris megkönnyebbült. De amint óvatosan be akarta csukni az ajtót, Dottie megszólalt:

– Nem akarom elhalasztani az esküvőt. Brook sosem értené meg. – Badarság, Dottie. Majd azt mondjuk, hogy dr. Perry... – Nem – mondta Dottie. – Nem, anya. Döntöttem. – Mrs. Renfrew ismét bejött a szobába, s becsukta maga mögött az ajtót; hallotta, hogy az öreg Margaret, aki szenvedélyes hallgatózó volt, a közelben tesz-vesz. – Drágám – mondta –, korábban is azt hitted, hogy döntöttél. Biztos voltál benne, hogy szereted Brookot, s boldoggá fogod tenni. – Megint biztos vagyok benne – mondta Dottie. Mrs. Renfrew határozott, könnyű lépteivel ismét Dottie közelébe ment; fiatal lány korában bicegett, s aztán torna és golf segítségével küzdötte le a betegségét. – Dottie – mondta határozottan –, kegyetlen és gonosz tett hozzámenni valakihez, akit csak félig szeretsz. Különösen egy idősebb emberhez. Ez tulajdonképpen csalás. A saját barátaim között is többször előfordult. Olyasvalamit ígérsz neki, amit nem tudsz megadni. Mindaddig, amíg az a másik ott rejtőzik a fejedben. Mint valami eldugott kártyalap a ruhaujjban. – Egészen felizgatta magát, ezüstbe játszó arany-

szőke feje kissé reszketni kezdett, felidézve a régi, akkoriban hűdésnek nevezett betegséget.

Legnagyobb bánatára, lám, veszekedni kezdtek, halkan, jólnevelten; Mrs. Renfrew soha nem hitte volna, hogy ez vele meg Dottie-val megeshet. Azt mondta Dottie-nak, hogy ismét találkoznia kell Dickkel, csak hogy megbizonyosodjon a dologban. – Ha megparancsolod, anya, akkor megteszem. De utána megölöm magam. Leugrom a vonatról. – Kérlek, ne légy melodramatikus, Dottie. – Te vagy melodramatikus, anya. Csak hagyd, hogy hozzámenjek békében Brookhoz. – Bármennyire kijött a sodrából, Mrs. Renfrew tisztában volt vele, milyen bizarr egy helyzet ez, amelyben szerepcsere történt, s a lány siet a „megfelelő" házasság révébe, míg az anyja a nem megfelelő züllött alakkal akarja összeboronálni. Nyilvánvalóan ez volt az a „nemzedéki szakadék", amelyről tavaly júniusban az évfolyamtalálkozón beszélgettek; Mrs. Renfrew egyik volt évfolyamtársnője általánosságban beszélve megjegyezte, hogy az új leánytermés sokkal kevésbé idealista, kevésbé önzetlen, mint anyáik voltak. Mrs. Renfrew nem hitte el, s meg is jegyezte magában, hogy Dottie meg az összes barátnői mind dolgozni mennek, többnyire gyakornokként, nem gátolják őket rettegések vagy társadalmi kényszerek, mint az ő nemzedékét. S mégis, itt van Dottie, aki szinte példát szolgáltat arra, amit az évfolyamtársnője állított. Miféle jele ez az időknek? Lehet, hogy a válság okozta? Lehet, hogy a lányok manapság félnek a kockázatvállalástól? Gyanította, hogy Dottie, gyenge fizikuma és bostoni öröksége miatt, attól retteg, hogy vénlány marad. Ez (nem pedig a másik) volt a „halálnál is rosszabb végzet" Dottie évfolyamtársai számára. Mégis, a házasság, amint azt sokszor hangsúlyozta Dottie-nak, komoly dolog, szentség. Dottie nem szereti Brookot: ez nem volt kétséges Mrs. Renfrew számára, s úgy érezte, mintha egy rettentő bűnnek lenne

részese, ha tudva, amit tud, hagyja, hogy menjen minden a maga útján. Tiszteli legalább Dottie Brookot? Ha igen, akkor várnia kellene.

– Nem vagy hajlandó az áldozatra – mondta Mrs. Renfrew szomorúan, s a feje ismét reszketni kezdett. – Arra sem, hogy várj egy hónapig, s ne bánts meg egy embert, aki nem éppen fiatal. Nem vagy hajlandó rá, hogy feláldozd a büszkeségedet, hogy ismét találkozz Dickkel, hogy vele élj, ha szereted, és megpróbáld megváltoztatni. A nők az én időmben, mindenféle nők, hajlandók voltak áldozatot hozni a szerelmükért, mert volt valami eszményük, mint például a szavazati jog vagy a Lucy Stonerizmus. Kidobatták magukat szállodákból, mert úgy jelentkeztek be, hogy „Miss" és „Mr.", pedig törvényes házasok voltak. Nézd a tanáraidat, mi mindent adtak fel. Nézd az orvosnőket és a szociális gondozókat. – Ez a te idődben volt, anya – válaszolt Dottie türelmesen. – Az áldozatokra ma már nincsen szükség. Senkinek sem kell ma már választania aközött, hogy férjhez megy, vagy tanár lesz. Ha ugyan valaha is kellett. Az évfolyamról a legcsúnyábbak mentek tanárnak, ismerd el. És mindenki tudja, anya, hogy egy férfit nem lehet megváltoztatni; inkább téged is magával ránt. Eleget gondolkodtam erről, amikor odaát voltam Nyugaton. Az áldozatok ideje lejárt. Babona, anya, igazán, éppúgy, mint az özvegyek elégetése Indiában. Ma a társadalom célja az egyén teljes kifejlesztése.

– Ó, egyetértek, természetesen egyetértek – mondta Mrs. Renfrew. – S mégis, igazán kis dolog, amit kérek tőled, Dottie. – Nincs rá szükség, anya. Tudom, mit csinálok. Abból, hogy lefeküdtem Dickkel, nem következik, hogy megváltoztatom egész életemet. Ő is ugyanígy érez. Minden beleillik a megfelelő rekeszbe. Ő avatott nővé, és én mindig hálás leszek neki, amiért olyan csodálatosan tette. De újra látnom, az nem lenne olyan csodálatos. Csak összekuszálód-

na minden... Jobb, ha emlék marad. Különben is, neki nincs szüksége a szerelemre. Erre gondoltam, mialatt a fürdőszobában voltál. Nem *dobhatom* oda magamat neki. – Pedig gyakran beválik – mondta Mrs. Renfrew mosolyogva. – A férfiakra, különösen a boldogtalan, magányos férfiakra – folytatta komolyan –, hatással van a hűséges szív. A tántoríthatatlan hit, Dottie, hegyeket mozgathat meg; ezt tudnod kellene a hittanból. „Mert a hova te mégy, oda megyek." – Dottie megrázta barna fürtös fejét. – Próbáld csak ki, milyen érzés egy köztéren ülni egy irrigátorral vagy micsodával az öledben. És különben is, te sem akarod komolyan, hogy vele éljek. Csak azért beszélsz, mert azt akarod, hogy „megfizessek érte". Halasszam el az esküvőmet, borítsam fel mindenkinek a terveit, csak hogy meglegyen az „ildomos szünet" a kettő között. És gyászoljam Dicket. Nem így van? – Barna szemében halvány, ingerkedő mosoly jelent meg, miközben anyját faggatta.

Mrs. Renfrew-t elgondolkoztatta a vád. Meg kell vallania, igaz, *ő* nem akarta, hogy Dottie Dickkel éljen. Azt azonban szerette volna, hogy *Dottie* akarja. De hogyan is fogalmazza meg? Talán Dottie-nak van igaza, s belőle csak a maradiság beszél, amikor el akarja halasztani az esküvőt. Lehet, hogy maradi bostoniságból érzi úgy, hogy Dottie-nak mégiscsak kellene valamilyen gesztust tennie a múltja felé. Mégis, elég ok ez a csalódottság mélységesen szomorú érzésére, amely eltöltötte – a Dottie-ban való csalódásra? A legnagyobb jóindulattal is úgy érezte, hogy Dottie-t megkísértette Brook gazdagsága, s a csodálatos élet a szabadban, amelyet felajánlott neki, amelyről Dottie oly élénk és felejthetetlen képet festett: a sivatagról és az ezüstbányákról, meg a hegyi kirándulásokról. – Magad is „csak beszéltél", Dottie – korholta az anyja –, amikor azt mondtad, hogy szereted Dicket. Én meg abból indultam ki, amit mondtál. Nem hiszem, hogy szereted. De úgy érzem, sze-

reted mondogatni. Mert ha nem tennéd, túlságosan szégyellnéd, megalázottnak éreznéd magad. – Anya, kérlek! – mondta Dottie rátartian.

Mrs. Renfrew elfordult. – Próbálj meg pihenni – mondta. – Én is ledőlök. – Könnyek csillogtak ragyogó kék szemében, miközben ledőlt a díványra, szemben a Chestnut Streetre néző ablakkal, amelyen csinos, svájci batisztfüggönyök lógtak. Ő kétségkívül nem a pénzéért ment hozzá Sam Renfrew-hoz, sem pedig azért, amit manapság „biztonságérzetnek" neveznek, s mégis úgy érezte, mintha ezt tette volna, s mintha Dottie-nál valami szörnyűséges példa ismétlődne. Lehetséges, hogy minden igyekezetük ellenére ő és Sam hamis értékeket nyújtottak Dottie-nak? Ő és Sam szerelemből házasodtak, neki nem volt senkije előtte, most mégis úgy érezte, hogy valaha nagyon régen volt egy szerelme; akit elhagyott ezért a házért, a State Street-i bankért, a Chilton Klub-beli golfpartikért, s ez most mind visszatér Dottie-ban, vagy abban a szegény arizonai emberben. Az atyák vétke. Ez persze mind csupa szamárság, tudta, és remélte, hogy Dottie idővel megkedveli Brookot, különösen, mivel az érzékei, úgy látszik, fel vannak borzolva – legalább ez az egy pozitív oldala megvan ennek a szomorú ügynek –, vagy legalábbis megkedvelheti, ha Brook óvatosan viselkedik. A doktor pedig éppen az arizonai klímát írta elő Dottie-nak. Mindazonáltal néhány könnycsepp kibuggyant a szeméből, felitatta finom ír csipkés batiszt zsebkendőjével, melyet az öreg Margarettől kapott karácsonyra. Az elvesztett, megtagadott szerető képe harkályként kopácsolt az agyában. Kire is gondolhat, kérdezte magától higgadtan. A házassági tengeralattjáróra?

NYOLCADIK FEJEZET

Libby MacAuslandnek elegáns lakása volt Greenwich Village-ben. Családja Pittsfieldből támogatta, hogy a lakbért ki tudja fizetni. Nem egészen azt az állást kapta, amit az egyik kiadó a diplomaosztás előtt felajánlott neki. A férfi, aki kikérdezte, a cég egyik társtulajdonosa, körülvezette az irodahelyiségekben, adott neki néhány könyvet, a saját kiadványaikat, és bemutatta egy szerkesztőnek, aki a szentélyében pipázott. Mr. LeRoy, a termetes, sötét bajuszos, bozontos szemöldökű fiatalember nagyon előzékeny volt mindaddig, amíg a társtulajdonos is ott volt, de utána, ahelyett, hogy azonnal leültette volna Libbyt egy íróasztalhoz (Libby felderített egy üres kis barlangot a szerkesztőségi részlegben), azt mondta neki, jöjjön vissza úgy egy hét múlva. Aztán azt mondta, kéziratokat ad neki, hogy kipróbálja. Darabonként öt dollárt fizettek a kéziratok olvasásáért és a lektori jelentés megírásáért, s a szerkesztő úgy vélte, Libbynek egy hét alatt legalább hármat el kell olvasnia, ami pénzben kitesz egy félállást – még annál is jobb. – Ha idevesszük teljes státusban – mondta –, csupán huszonöt dollárt fizethetünk. Azonkívül közlekedésre meg ebédre is többet kellene kiadnia. – Mikor a férfi megkérdezte, szüksége van-e az állásra, Libby kikotyogta, hogy igen; azt hitte, ha a férfi látja, hogy mennyire kétségbe van esve, majd még több kéziratot ad neki.

Mindenesetre nem kellett volna az orrára kötni. Libbynek minden adottsága megvolt ahhoz, hogy a kiadói szakmában révbe jusson: folyékonyan olvasott franciául és ola-

szul; értett a kézirat-előkészítéshez, a korrektúrához, csinált szedésvázlatokat, mint a Vassar irodalmi folyóiratának főszerkesztője; novella- és versíró kurzusokon vett részt; jól gépelt – a szakma minden csínját-bínját ismerte. De mert tudatában volt a konkurrenciának, Libby különös gonddal készítette el jelentéseit Mr. LeRoy számára, hármas sorközökkel gépelte le őket égszínkék géppapírra, amilyet az egyik pittsfieldi üzemben még mindig gyártottak, aztán kék keménykötésbe fűzte őket. Dolgozatainak „kiállítása" mindig feltűnést keltett a Vassarban. Címoldalt is mellékelt, kolofonnal – a saját rajzát, amit könyveinek exlibriseként használt – a heti dolgozataihoz, és bekötötte őket; jellegzetes kézírása volt, görög e-ket használt, és kicirkalmazta a kezdőbetűket. Miss Kitchel mindjárt felfigyelt rá az angolórán, „művészi hajlamú ifjú hölgynek" tartotta, akinek „finom olaszos kézírása" van. „Ömlengései", ahogy Miss Kitchel, az a jó lélek, nevezte dolgozatait, megjelentek a *Sampler*-ben, az elsőévesek lapjában, és még elsős korában beválasztották az irodalmi folyóirat szerkesztőségébe. Libby erőssége a leírás volt. „E reményteli szépség alkotása" (Carew) – írták mottóként az évkönyvben a fényképe alá.

Anyai nagynénjének volt egy villája Fiesoléban, s Libby gyerekkorában ott töltött egy esztendőt, Firenze legaranyosabb elemi iskolájába járt, aztán még számtalan nyarat ott töltött – helyesebben, kettőt; Libby hajlamos volt a túlzásokra. Hadarva beszélt olaszul, bájos toszkánai akcentussal, s majd megőrült azért, hogy az egyetem második évét külföldön végezhesse, a bolognai egyetemen, mert olvasott egy izgalmas regényt a *Törvények Hölgye* címmel, amely egy művelt hölgyről szólt, a reneszánsz időkben – ez a hölgy jogi doktor lett a bolognai egyetemen, aztán megbecstelenítette és elrabolta az egyik Malatesta (elsőéves korában Libby egyszer már vendégszerepelt a Wesleyan-egyetemen egy vitaesten, amit a cenzúráról tartottak). De attól félt,

hogyha egy évet távol tölt az egyetemtől, ezzel elszalasztja a „koronát", amely után úgy sóvárgott: a diákbizottság elnöke szeretett volna lenni.

Libby kosárlabdázott (középcsatár volt), s az évfolyam halványabb egyéniségei közt sok követőre lelt; a Circolo Italiano elnöke volt, és végzős korában évfolyamtitkár lett belőle. A Kommunikáns Egyháznak is aktív tagja volt. De amikor az elnökségért küzdött, teljesen elsöpörték az Északi Torony-csoport nagyágyúi, akik a hokizó, könyöklő, hajrá-Vassar típusba tartoztak, és felsőéves korukban minden tisztséget megkaparintottak maguknak. Az első év végén felkérték, hogy álljon be a csoportjukba, de ő Lakey bandáját klasszabbnak tartotta. Csak akkor ébredt fel, amikor Lakey meg a többiek még csak propagandát sem csináltak neki a választások előtt.

Libbynek, úgy látszik, az volt a végzete (ez idáig), hogy kezdetben felhívja magára az emberek figyelmét, majd valami láthatatlan oknál fogva elveszítse az érdeklődésüket. „Futnak előlem, kik követtek egykor." Így volt ez a csoporttal is. Libby imádta az *Örök szolgaságot,* azonkívül Katherine Mansfieldet, Edna Millayt és Elinor Wylie-t, meg Virginia Woolf sok művét, de már senkit sem tudott rábírni, hogy könyvekről társalogjon vele, mert Lakey azt mondta, hogy Libby ízlése szentimentális. A paradox helyzet az volt, hogy *kifelé* ő volt a csoport legnépszerűbb tagja, *befelé* viszont a legkevésbé volt népszerű. Például, beválasztotta Helénát, aki véka alá rejtette a tehetségét, az irodalmi folyóirat szerkesztőségébe; később Helena gúnyosan hátat fordított neki, s átpártolt a kisebbséghez, akik a lapban „kísérleti irodalmat" akartak megjelentetni. Ő meg Norine Schmittlapp, a főellenség, megírta „Nyílt levelét a szerkesztőhöz", azzal vádolva őt, Libbyt, hogy az egyetemi folyóirat már nem ad hű képet a Vassarban létrejött alkotásokról, hanem egy „hervatag" irodalmi klikk kezében

van. Libbynek azt javasolták a tanszéken, hogy sodródjon az árral, s ezért kihozott egy „kísérleti számot"; azonban ő kerekedett felül az áron, mikor az egyik versről – amelyet egy aranyos kis elsős írt a modern költészet példájaként – kiderült, hogy ügyes tréfa az egész. De a következő számban egy novelláról, amelynek küzdött a megjelenéséért, kitudódott, hogy szóról szóra plágium, a *Harper's*-ből lopták az egészet. Miután a dékán beszélt a *Harper's* szerkesztőségével, a lány jövője érdekében eltussolták az ügyet, de valaki (talán Kay), akinek Libby a legteljesebb titoktartás mellett elmondta, elárulta, s nemsokára a lázadó klikk már széltében-hosszában terjesztette a hírt. Más dolog az, mondták, ha valaki jóhiszeműen bedől egy tréfának, és megint más, ha eredetiként kinyomtat egy vállalkozó szellemre cseppet sem valló, lopott novellát, ráadásul egy másodrangú folyóiratból. A dolognak ezt az utolsó részét Libby végképp nem tudta megérteni; leghőbb vágyainak egyike volt, hogy egy novellája vagy verse megjelenjék a *Harper's*-ben. És íme, le a kalappal, lányok, végül el is érte a célját, a múlt télen volt egy éve.

Már majdnem két éve volt New Yorkban, először két másik pittsfieldi lánnyal lakott együtt Tudor Cityben, most pedig egyedül élt elegáns lakásában. Libby siker után sóvárgott, s a szülei minden áldozatot meghoztak érte; a bátyja végre-valahára már megállapodott, a papírgyárban kapott munkát, a nővére pedig feleségül ment egy bizonyos Harknesshez. Így hát Libby szabadon próbálgathatta szárnyait.

Mr. LeRoytól egy halom kéziratot kapott első próbálkozásra. Vennie kellett egy női aktatáskát Mark Crossnál, fekete borjúbőrből, nagyon elegánsat, hogy legyen miben hurcolászni a kéziratokat. – Libby, te befutottál! – mondogatták szobatársnői Tudor Cityben, levegő után kapkodva, amikor Libby beállított a rakományával. S ráadásul még –

a Péliont az Osszára! – könyvismertetői megbízásokat is szerzett magának a *Saturday Review of Literature*-nél meg a *Herald Tribune Books*-nál – nem is akármilyen helyeken. Szobatársnői elsárgultak az irigységtől, mivel ők csak a Katherine Gibbs titkárnőképzőbe jártak. A családja ujjongott; ezért is hagyták, hogy külön lakásba költözzön. Libby szemmel láthatóan elkötelezte magát az irodalmi pályának, jelentette a főhadiszálláson bátyja, New Yorkban tett látogatása után. Az apja fényképmásolatot készíttetett az első önállóan keresett bankjegyről, bekereteztette, és az ott lógott Libby íróasztala felett egy kis babéraggal a szülői kertből, jelezvén, hogy Libbyt dicsőség övezi.

A könyvismertetés merőben Mr. LeRoy ötlete volt. – Megpróbálkozhat az ismertetésekkel – mondta neki egyszer, mikor Libby azt tudakolta, hogyan juthatna minél gyorsabban előbbre. Libby kapott az ötleten, és felkereste Miss Amy Lovemant és Mrs. Van Dorent (Irität, Carl feleségét), s azok mindketten megadták neki a lehetőséget. Már csak a *New York Times* volt hátra.

Mr. LeRoytól leginkább regények kéziratát kapta; az életrajzokat (melyekért Libby majd megveszett) a szakértőknek tartogatta, s még francia vagy olasz anyagot sem adott neki – Libby úgy érezte, Mr. LeRoy túlságosan tapasztalatlannak tartja. Kimerítő tartalmi ismertetéseket készített, mert nem akarta teljes mértékben magára vállalni a döntést, késő éjjelig dolgozott szövegmagyarázatain, s konstruktív javaslatokat tett. Alig várta már, hogy szerkeszthessen, ezt tartotta a kiadói munka legelbűvölőbb részének – nem a kézirat-előkészítést, hanem az alkotó újraírást. Az alkotó olvasással is megpróbálkozott: mikor a bírói ítélőszékben ült, úgy tett, mintha Darienben élő háziasszony vagy egy kopott kis titkárnő volna. Magától értetődik, magyarázta, hogy a kiadók azért működnek, hogy a közönséget szolgálják, nem pedig Libby MacAuslandet.

így hát minden regényben a bestseller lehetőségét kereste. A *Herald Tribune Books* szerkesztőjének is ez volt a véleménye; ő mondta Libbynek bájos déli tájszólásban: – Mi itten abban hiszünk, Miss MacAusland, hogy minden könyvben van valami jó, amire minden olvasó figyelmét föl kell hívni.

Mr. LeRoy mégis elgondolkodva kezdte szemügyre venni, mikor bevitte a jelentéseit. Nem a ruhája tehette; Libby nagy gondot fordított rá, hogy úgy öltözködjék, ahogyan elképzelése szerint egy kiadói lektornak öltözködnie kell: csinosan, de nem feltűnően, egyszerű szoknyában és ingblúzban, néha fodorral, vagy egy régi kámea brossal a nyakában, ami még Ireton dédnagymamáé volt – az összhatás picinykét Viktória kori: mint egy „irodista" egy Howells-regényben (Libby kedvelte a régi szavakat). Ha valaha is rendes állást kap egy irodában, papírkézelőt fog húzni a mandzsettájára. Hidegben pulóvert és szoknyát hordott, aranylánccal vagy gyöngysorral, ami pesze nem volt természetes, csupán tenyésztett, de amennyit Mr. LeRoy értett hozzá, akár az olcsó egységárüzletből is származhatott volna. Libby attól félt, hogy a jelentéseivel van valami baj. Mr. LeRoy egyszer már említette, hogy szükségtelen olyan részletesen ismertetnie a regényt, ha nem ajánlja kiadásra. De Libby azt mondta, annyira boldog, ha jól végzi a dolgát; a dolgozónak meg kell szolgálnia a bérét.

Gyakran folyóirat-olvasás közben lepte meg a férfit: észrevette, hogy a *New Masses*-t olvassa, vagy egy másikat, egy *Anvil* címűt, vagy még inkább azt a különös nevűt, a *Partisan Review*-t, amelybe megpróbált beleolvasni a Washington Square-i könyvesboltban. Innen vette az ötletet, hogy olyan szavakat csempésszen a szövegébe, mint „dolgozó", hogy felhívja a figyelmet arra, hogy ő is az elnyomottak közé tartozik. Pletykálták, hogy sokan rózsaszínűek, ha nem is vörösek a kiadói szakmában. Akárhogy is, Mr.

LeRoy nem volt Lord Chesterfield, amint ott üldögélt ingujjban, flegmán és meglehetősen hájasan, hátradőlve az íróasztalszékben, a bajuszát dörzsölgetve, és Libby néha úgy érezte, hogy a férfi nem szokott hozzá a nőies nőkhöz. Libby szokása volt, hogy félrebillentette a fejét, az arcát meg kíváncsian előredugta, az ajka kissé szétnyílt, mint mikor valaki zenét hallgat, s ez mintha zavarba ejtette volna a férfit, mert valahányszor Libby így csinált, a mondat közben félbehagyta a beszédét, s a szemöldökét ráncolta.

– Nem szükséges mind végigolvasnia – jegyezte meg váratlanul egy alkalommal, miközben két ujjával egyensúlyozta Libby kék dossziéját, és a pipafüstöt eregette. – Vannak lektorok, akik csak beleszagolnak. – Libby határozottan megrázta kék svájcisapkába bujtatott arany fürtjeit. – De drága uram, én szívesen csinálom – kiáltotta. – És szeretném megcáfolni a legendát, miszerint a kiadók el sem olvassák a kéziratokat. Arra mérget vehet, hogy én ezeket elolvasom. És magának nem lehet ellenvetése, hiszen az időmmel én gazdálkodom.

A férfi felkelt az íróasztal mellől, és pipázgatva fel-alá kezdett járkálni. – Ha maga komolyan ebből akar megélni, Miss MacAusland – mondta –, akkor munkadarabként kell kezelnie a kéziratot, s be kell osztania az idejét, éppúgy, mint akármelyik verítékező munkásnak. – Ki verítékezik? – mosolygott Libby. – Desodort használok. – Mr. LeRoy nem mosolyodott el. – Komolyan – folytatta Libby –, én szeretem ezt a munkát. Egyike vagyok azon kevés halandóknak, akik nem tudnak letenni egy regényt, amíg rá nem jönnek, hogy hova akar kilyukadni. Megbabonáznak a szavak. Még a legrosszabb szavak is, a legrosszabb szórendben. Magam is írok, tudja. – Írjon nekünk egy regényt – ajánlotta fel Mr. LeRoy gyorsan. – Pokolian jól ír. – Libby rágyújtott egy cigarettára. Éberségre intette magát: nem hagyhatja, hogy a férfi azzal térítse el az útjáról, hogy át-

csalogatja az írói pályára. – Arra még nem érett meg az idő. A szerkesztés végzetesen a leggyengébb pontom. De azért gyakorlom magam. Ezeknek a kéziratoknak az olvasásából is rengeteget tanultam. Ha majd eljön az én időm, és kinyitom az öreg Remingtonomat, hogy lekopogjam: „Első fejezet", profitálni fogok az ő hibáikból. – A férfi visszament az íróasztalához, és kiverte pipájából a hamut. – Azt mondja, hogy az idejével maga rendelkezik, Miss MacAusland. De az első lektor feladata az, hogy időt takarítson meg a második lektornak. Meg saját magának. Amit maga csinál, az nem gazdaságos. – De érdekessé kell tennem a munkát a magam számára – tiltakozott Libby. – Minden munkának érdekesnek kell lennie. Még a fizikai munkának is. Úgy van, úgy van! – tette hozzá joviálisan, a Vassarban tanult modorban. – Ég a ház – mormogta, mikor Mr. LeRoy nem szólt semmit.

Libby elnyomta a cigarettáját. Általában az volt az elve, hogy udvariasan tizenöt percig marad, mintha vizitben volna, de gyakran nem volt könnyű Mr. LeRoynál ilyen sokáig húzni a látogatást. Most elérkezett a pillanat, amitől legjobban rettegett. Voltak olyan hivatali emberek, akik felálltak, hogy jelezzék a kihallgatás véget értét, de Mr. LeRoy nem mozdult az íróasztalától, vagy pedig amúgy is nyughatatlanul járkált. Néha úgy tett, mint aki elfelejtette, miért is jött Libby, pedig hát mi másért jött volna, mint egy újabb halom kéziratért. Hagyta, hogy felvegye a kabátját és a kesztyűjét, látszólag tudomást sem vett arról, hogy indulóban van, s egy pillantást sem vetett az íróasztalfiókja felé, ahol pedig, erre Libby rájött, a beérkezett kézirat-utánpótlást tartotta. Jókora fiók volt, mint valami láda; Libby, kínjában humorra fanyalodva, dililádának nevezte, mert minden alkalommal majd megőrült a feszültségtől, hogy Mr. LeRoy végre kinyissa. Néha figyelmeztetnie is kellett, de általában rájött, hogy ha kivárja, végül is eszébe jut. Mégis,

Libby állandóan úgy érezte, hogy az egész karrierje egy cérnaszálon függ; a bizonytalanság – az óra szerint – talán csak egy percig tart, de az ő szívének maga az örökkévalóság. Végül LeRoy kihalászik néhány kéziratot, és az asztalra löki. – Na, nézzen bele ezekbe. – Vagy bekukucskál a fiókba: – Ezen a héten nem sok jött össze, Miss MacAusland – köhécseli. Holott Libby a nyakát nyújtva jól látja, hogy a fiók majdnem tele van. Attól rettegett, hogy egyszer – s ezt gyakran elmondta magának, mint valami mesét – ki sem nyílik majd a fiók. Felölti a kabátját (egyszerű tengerészkék kabát, bársonygallérral), s kimegy a zimankós utcára, üres irattáskával; ezután sosem látja többé Mr. LeRoyt – a büszkesége nem engedi.

A Mr. LeRoyjal folytatott tárgyalás után Libby többnyire beült Schraffthoz egy malátafagylaltra. Ezen a baljóslatú napon megrendült lelkiállapotban támolygott ki az irodából, egyetlen nyamvadt kézirattal, szerencsétlensége tanújelével. Teljes feketeség; jég és sivárság. „Az első lektor feladata az, hogy időt takarítson meg a második lektornak." Miközben homlokát a menükártyával legyezgette, rávette magát, hogy szembenézzen az igazsággal: a férfi már hónapok óta a bolondját járatja vele, előkészítve őt a végső csapásra, apránként, mint ahogy az író készíti elő az olvasót! Mennyivel tisztességesebb volna, ha egyszerűen megmondaná: – Attól tartok, maga nem válik be, Miss MacAusland. Sajnálom. – Ennél mi sem volna egyszerűbb. Ezt megértené. Végtére is a kiadók nem osztogathatják jótékonyságból a kéziratokat. – Köszönöm az őszinteségét, Mr. LeRoy – mondaná neki akkor. – Teázzon velem valamikor, ha ráér.

Egy idő után, a malátafagylaltot szopogatva, Libby kezdett rájönni, mennyire szolipszista: mindez csak az ő fejében létezik. Az volt a baj, hogy beszélgetéseiket csak a *saját* szemszögéből vizsgálta, s ez nem volt más, mint a fiók

tartalmára irányuló titkos, őrült sóvárgás. De Mr. LeRoy szempontjából mindez csak a napi munka része. Libby csak egyike a sok lektornak, akik között el kell osztania a kéziratokat. A puszta levegőből pedig nem *kreálhat* kéziratokat, ha egyszer az írók nem küldik be őket. Mi több, igazságosnak is kell lennie; nem részesítheti Libbyt előnyben a többi, régebbi lektorral szemben, akiknek talán a megélhetésük függ tőle. A szemöldökén látni, hogy igazságos, mert az mindig olyan kusza. Ma is csak azért volt ez a lelkifröccs, mert a mesterségre próbálta tanítgatni, meg akarta zabolázni Libbyben a „szakmai becsületet", amely túlságosan alkotó jellegű az üzleti élethez. Valószínűleg a leghalványabb fogalma sincs róla, hogy a remény és rettegés micsoda zűrzavarát kavarta fel egy leánykebelben. Abból indult ki, hogy a lány rajta van a listán. Mikor azt mondta, hogy ezen a héten nem sok jött össze, számára az „ezen a héten"-en volt a hangsúly. S amit Libby épp az imént mondott magának, az tökéletesen igaz: mi sem volna könnyebb, mint hogy közölje Libbyvel, hogy hiányosságokat talált benne – *ha* ez volna a véleménye. Biztosan naponta akad olyan szegény ördög, akinek ezt kell mondania. Valahányszor elutasít egy kéziratot. Erre miért nem gondolt soha Libby?

Rájött, hogy az elbeszélői nézőpont technikáját remekül gyakorolhatná, ha leírná kapcsolatuk történetét először a saját szemszögéből, azután LeRoyéból. Persze a teljes kontraszt bontakozna ki. Megmutatkozna, hogy mindannyian mennyire be vagyunk zárva a magunk világába. „A végzetes fiók" volna a címe. Vagy „A titkos fiók", ami titkos, bezárt életek gondolatát sugallná, és öreg íróasztalok titkos fiókjait idézné fel, amilyen a mamának is van odahaza. Poharát megkocogtatva, Libby odaszólította az ír pincérnőt, s kölcsönkért tőle egy ceruzát; jegyzeteket kezdett firkálni a menükártya hátlapjára. Megszállta az ihlet, s nem

akarta elszalasztani. Mi van akkor, ha a hősnő (mindegy, hogy hívják) egész gyermekkorát megigézte anyja (vagy nagyanyja?) íróasztalának titkos fiókja, amit sohasem sikerült kinyitnia? Ez megadná a történet költői mélységét, és segítene megvilágítani a hősnő lelkiállapotát: a gránitból épült Viktória kori ház a malmok árnyékában, a magas sövények, a majomkenyérfa a kertben, a nyári lak vagy lugas, ahol a magányos gyermek teázott, és az Anna királynő kori szekreter a lépcsők tetején, fenn a hallban, a kanyargó lépcsőkorlát mögött... Később, amikor a hősnő találkozik a kiadóval, képzelődhet mindenféle félelmetes dolgokról, így például, hogy a férfi nagybecsű íróasztala valójában degeszre van tömve kéziratokkal, s hogy az a nem-is-olyan-rosszmegjelenésű lány, aki kint várakozik keménypapír irattartójával, riválisa, vagyis szintén Mr. LeRoy kegyeibe akar férkőzni. De aztán kiderül, hogy a lány valójában író, akinek a kéziratát Libbyvel fogják elolvastatni. Ez csak akkor derül majd ki, amikor Mr. LeRoy nézőpontjából is megvizsgáljuk a történetet.

Libby csordultig volt novellatémákkal, és ezeket többnyire beírta a naplójába. Minden írónak naplót kellene vezetni, mondta Mrs. M. A. P. Smith. Az elmúlt három évben Libby hűségesen vezette a magáét, feljegyezve benyomásait, az új szavakat és álmait. És novellák és versek címeit. – „A fiók!" – jelentette most ki. Ez az, hát persze. A jó írás első szabálya a jelző kiirtása. Libby odaintette a pincérnőt. – Megengedi, hogy ezt magammal vigyem? – kérdezte, és a menükártyára, majd az irattáskájára mutatott. A pincérnő természetesen örömest megengedte: a világon mindenki szereti az írókat, konstatálta Libby. Az öreg francia pincérek a Lafayette Kávéházban olyannyira, hogy állandó asztalt biztosítottak neki, amikor vasárnap délutánonként betoppant, *toute seule,* hogy olvasson vagy jegyzeteket készítsen a márványlappal borított asztalnál, s figyelje, hogy a különös

figurák hogyan sakkoznak vagy olvassák az újságot, amit ugyanúgy rúdra tekertek, mint Franciaországban.

Libby élete azért nem volt csupa munka és semmi szórakozás; szenzációs kikapcsolódásokat szervezett magának anélkül, hogy erején felül költekezett volna. Télen felment síelni a berkshire-i hegyekbe, a New York-i vasutak kedvezményes hétvégi vasúti jegyével; a vonatok mindig tele voltak síelőkkel, s ily módon Libby rengeteg új ismeretségre tett szert. Legtöbbjük nagyon elképedt, mikor meghallotta, hogy Libby betört a könyvszakmába. Az elmúlt télen felfedezett egy szépséges fiatalembert: angolt tanított az egyik magániskolában, s mint tavasszal kiderült, ismert egy pompás kirándulóhelyet, Pelham Bay Parkot, ami metróval öt centért megközelíthető: a Lexington Avenue-i vonalon a végállomásig kell menni, onnan tovább meg gyalog. Libby uborkás szendvicseket készített, keménytojással meg ragyogó szép szemű eperrel, s magukkal vittek egy bőrkötéses verseskötetet is, hogy evés után a pokrócon végignyúlva a folyóra néző védett kis zugban hangosan felolvassanak belőle. Libby bolondult a Gavallér-költőkért, imádta az Erzsébet koriakat, különösen Sidneyt és Draytont („Ha vége, hát csókolj meg s isten áldjon; Megtagadlak, már nem vagyok tied".).[9] A fiú azt mondta Libbynek, hogy pontosan olyan, amilyennek ő Penelope Richt elképzeli (aki nem volt más, mint Penelope Devereux, Essex grófjának nővére, „Stella") Sidney *Astrophel és Stella* című szonettciklusából. „Stella" szőke volt, és barna szeme gyilkos pillantásokat lövellt, akárcsak Libbyé. A barna szem és arany fürtök kombinációja volt az Erzsébet kori női szépség *non plusz ultrá*-ja. Idén tavasszal Libby már nehezen várta, hogy kizöldüljenek a fűzfák, s ismét megkezdődjenek a kirándulások. A fiú tele volt izgalmas hasonlatokkal, melyek Libby előtt

[9] Szabó Lőrinc fordítása.

néha az olvasásnak egészen új szféráját nyitották meg. Például, amikor tavaly tavasszal egy szombat reggel megjelent Libby Tudor City-beli lakásán, hogy együtt induljanak a kirándulásra, bakancsban és iskolatáskával, Libby a konyhában csinálta a szendvicseket. Mire a fiú azonnal rázendített:

Charlottért kimondhatatlan
Szerelem gyötörte Werthert.
Mit gondoltok, hol talált rá?
A konyhában: kenyeret szelt.

A szobatársnői sárgultak az irigységtől, mivel ők csak a Smithbe és a Holyoke-ba jártak. A versike Thackeray Goethe-paródiája volt a *Werther szerelme és halálá*-ról, amit Libby rögvest behabzsolt a könyvtárban. Libby gyakran feltette magának a kérdést – mutatóujját drámaian a homlokára szorítva, ami a mély gondolkozás jele –, vajon nem szerelmes-e belé ez az örömmámorban úszó fiatalember, akinek a tanári fizetésén kívül egy vasa sincs. Idén karácsonykor kétszer elvitte Libbyt korcsolyázni a Central Parkba, ez volt az egyetlen alkalom, hogy átkarolta, amikor a jégen felemelte, de sajnos a tél nagy részében influenzás volt, s csak leadta az óráit, aztán forró limonádét ivott, és ágyba feküdt.

Aztán volt Libbynek egy másik komoly udvarlója – egy fiatal színész, akivel Kaynél ismerkedett meg, s aki Graynél, a föld mélyén, a *New York Times* épülete alatti jegyirodában szerzett olcsó jeggyel elvitte színházba; kint mindig megálltak, hogy elolvassák a *Times* épülete körül futó világító hírpántlikákat (a szellemes metafora Libbytől származott). Meg volt egy fiatalember a Yale zeneiskolájából, aki Harlembe vitte dzsesszt hallgatni. Aztán ott volt az a zsidó fiú, akivel a sívonaton ismerkedett meg: pöszén be-

szélt, göndör volt a szempillája (nagyon jó családból származott, s a család törvényesen megváltoztatta a nevét), s táncolni vitte a Plazába; politikával foglalkozott, s a tavaly őszi választásokon a demokrata párt szavazatszedője volt. Libby ismert néhány fiatal jogászt a belvárosból, a nővére volt udvarlóit, ezek néha elvitték operába vagy koncertre a Carnegie Hallba. Vagy a kis Carnegie Színházba, ahol külföldi filmeket játszottak, ingyenfeketét szolgáltak fel, s a hallban pingpongozni lehetett. Libby ragyogóan pingpongozott, ami nyúlánk termete és hosszú karjai alapján sejthető is volt; a bátyja megtanította egy cseles szervára is. Vasárnap néha elment a templomba, egy ismerős buchmanita fiúval, hogy meghallgassa Sam Shoemakert, a Calvary tiszteletesét; az egyetemen teljesen beleesett az oxfordistákba.

A lakásától jóformán csak pár lépésre volt a Fifth Avenue Cinema, ahol külföldi filmeket adtak, s ingyenkávét szolgáltak fel; ide többnyire lányokkal ment – Kayvel, amikor Harald dolgozott, mint most ismét, Polly Andrewsszal, Priss-szel, mikor Sloan a kórházban volt (milyen szörnyű, Priss hatodik hónapban volt, amikor elment a gyerek), meg néhánnyal a régi Északi Torony-beli bandából, akikkel a sívonaton ismét összetalálkozott. A férfi nélküli esték számára még két lány volt a listáján, akikkel bűnös könyvismertetési pályafutása során ismerkedett meg, a *Saturday Review of Literature* szerkesztőségi titkárnője, és egy szerkesztőgyakornok a *Herald Tribune Books*-tól. Egyikük a Smithben végzett, 30-ban, a másik a Wellesleyben, szintén 30-ban, s mindketten a Village-ben laktak, egyedül, s mindketten odavoltak Libbyért. A lány, aki a *Tribune*-nál dolgozott, a Christopher Streeten lakott, s gyakran összejött Libbyvel egy koktélra Longchampsnál a Tizenkettedik utcában, aztán esetleg átmentek Alice MacCollisterhez a Nyolcadik utcába, vagy a Jumble Shop nevű kávéházba, ahol renge-

teg író volt és művész, akiket ez a lány mind ismert, és Fülöp-szigeteki pincérek szolgáltak fel. Libby rendszerint megpróbálta megvendégelni a lányokat koktélra. – Én hívtalak meg benneteket – erősködött vidáman. Forralt boros partira is meghívta őket januárban, ugyanakkor meghívta a főnökeiket is, de azok sajnos nem tudtak eljönni. Kay azt mondta, hogy nem való ugyanarra az alkalomra meghívni főnököket és titkárnőket; ez ront a meghívás értékén. Továbbá az volt a véleménye, hogy Libbynek Mr. LeRoyt is meg kellett volna hívnia, de Libby egyszerűen nem merte. – Azt hiszi, padlásszobában lakom – mondta Libby. – Nem akarom lerombolni az illúzióit. S különben is, honnan tudjam, hogy nős-e vagy sem? – Gyatra kifogás, MacAusland – válaszolta Kay.

Libby túlságosan úrinő (ő jobb szerette a régebbi kifejezést: *úrihölgy*) volt, semhogy visszaéljen egy hivatali ismeretséggel. Hiszen amikor összebarátkozott a *Tribune*-nál és a *Saturday Review*-nál dolgozó lányokkal, akkor is csak bedugta a fejét az ajtójukon, mindaddig, amíg meg nem bizonyosodott felőle, hogy szívesen látják. Most persze már egyenesen becsörtet egy kis tereferére, belepillant az új könyvekbe, hogy mikor ő kerül sorra, tudja, mit kérjen a a szerkesztőtől; mindig kifizetődött, ha egy meghatározott könyvet kért. Néhány recenzens vallásos áhítattal követte a *Publishers' Weekly*-t. Egész tudománya volt annak, hogyan kell megszerezni az ismertetendő könyveket; Libby őszintén úgy vélte, hogy cikket tudna írni a témáról. Először is, tudni kellett, hogy a szerkesztőknek éppúgy megvannak a „napjaik", mint a háziasszonyoknak, akkor voltak „otthon" a recenzensek számára. A *Tribune*-nál a kedd volt az a nap, a *Saturday Review*-nál pedig a szerda. A *Times* napja is a kedd volt, bár ez idáig Libby csak üldögélt a várószobában, mellőzötten, míg a hivatalszolga meg nem jelent, s közölte, hogy ezen a héten nincs semmi. A kritikai rovatok szerkesz-

tői királyok voltak (vagy királynők), Libby mindig úgy képzelte el őket, hogy *lever*-t tartanak, udvaroncaik körülsereglik őket, miközben a kérelmezők türelmetlenül várakoznak az előszobában, a komornyikok (vagyis a hivatalszolgák) pedig ide-oda trappolnak. S mint a királyok, ők is élet-halál urai voltak. Látásból már egészen jól ismerte a többi recenzenst, vagy a „klienseket", ahogyan a rómaiak nevezték volna őket – középkorú, szemüveges bohém nők voltak, túl sok rúzst kentek magukra, vagy lifegő fülbevalókat viseltek, kopott aktatáskával vagy iskolatáskával jártak; pattanásos fiatalemberek olyan öltönyben, amely mintha papírból lett volna. És a cipőik! Lyukasak voltak, szakadt cipőpertlivel foszladozó gubancban összekötve; Libby szíve majd megszakadt, míg a cipőjüket meg műpamut zokniból kikandikáló nyers, vörös bokájukat tanulmányozta. Minderről a szemorvos jutott eszébe (olvasáshoz szemüveget kellett hordania), akinél szintén órákig kell várakozni, s elnézegetni azt a sok szürkehályogos öreget, aki türelmesen ott táborozik. A recenzensek között féltékenység és gyűlölködés uralkodott; a pörsenéses, szuvas fogú fiatalemberek mindig szemtelenül tetőtől talpig végigmérték, majd hangosan sziszegtek, mikor Libbyt előttük vezették be. S a legtöbb ismertetés-író még csak nem is volt becsületes; a céljuk az volt, hogy kisétáljanak egy csomó könyvvel, aztán eladják valami antikváriusnak anélkül, hogy akár bele is pillantanának. Ami tisztességtelen a becsületes recenzenssel, de kiváltképp a szerzővel meg a kiadóval szemben; minden megjelent könyv megérdemel annyit, hogy ismertetést írjanak róla. Ezeknek a „fosztogatóknak", Libby így nevezte őket, sokkal gyakrabban kellett megfordulniuk az olyan folyóiratoknál, mint a *New Republic* meg a *Nation*, ahol meg sem kísérelték, hogy minden megjelenő könyvről „megemlékezzenek". Állítólag a *Nation*-nél és a *New Republic*-nál is kommunisták

tömegén kellett az embernek átverekednie magát, amíg bejutott a recenziókkal foglalkozó szerkesztőhöz – mindenféle fura alakok, tetovált matrózok egyenesen a kikötőből, rakodómunkások, csavargók, szakállas mitugrászok a Greenwich Village-i kávéházakból, látszott, hogy egyikük sem fürdött hetek óta. Ez a „proletár irodalom" hatása volt, merthogy most ez volt a divat. Hiszen még odafenn a Vassarban is kurzusokon oktatják; Miss Peebles is leadta a Kortársi Próza „Sokrétűsége" után. Kay azt mondta, hogy Libbynek meg kellene próbálkoznia a *Nation*-nel és a *New Republic*-kal, mert azok nagyon magasan állnak az olyan gondolkodó emberek körében, amilyen például az ő orvos apja, de Libby azt mondta: – *Mon ange,* én inkább *ülök;* bolhákat nem akarok szerezni!

A könyvismertetés továbbá csak eszköz volt a cél érdekében: kiadói körökben ismertté tette az ember nevét, ott pedig elolvastak minden ismertetést, még a legrövidebbet is. Márpedig Libby ott akarta megcsinálni a szerencséjét, ha a fene fenét eszik is, és minden balsiker ellenére, amikor pedig úgy érezte, nem tud elviselni még egy „suszterhétfőt", a bajuszát vakargató Mr. LeRoyt figyelve, ahogy átfutja a jelentéseit. Hétfő volt a „megszokott" napja LeRoynál, Libby maga kötött ki ennél a napnál, aztán sosem tágított tőle, hacsak nem volt ünnepnap; a férfiak szeretik a megszokott dolgokat.

Az után az áldz találkozás után, amikor LeRoy úgy megrémítette, Libby elhatározta, hogy még egy lehetőséget ad magának. – Pokolian jól ír . . . – Ez bolhát tett a fülébe, és elhatározta, hogy beszélni fog a férfival a fordításokról; az ötlet voltaképpen Kaytől származott. Kay azt mondta, hogy Harald azt mondta, Libby feladata az, hogy specializálódjon valamiben. Mert különben versenyben áll az évente minden júniusban kirajzó összes többi angoldiplomással, akik mindannyian az osztály költői vagy az irodalmi folyóirat

szerkesztői voltak. Libbynek hasznosítania kellene a nyelvtudását – elsősorban az olasztudását, mivel ott élt –, s kialakítania a maga területét. Fel kellene ajánlania, hogy ingyen lefordít egy próbafejezetet, aztán, ha megfelel, lefordítja a könyvet, amire napi egy órát biztosít magának. Az irodalmi gyakorlat jót tenne a stílusának, s közben szakember válna belőle – bizonyos értelemben technikus. Más kiadók olasz könyveket lektoráltatnának vele, s felkeresnék a szerkesztők, hogy írjon kritikát olasz szerzőkről; tudósokkal, professzorokkal ismerkedne meg, s maga is szaktekintéllyé válna. Egy technológiai társadalomban, mondta Harald, minden azon múlik, hogy a megfelelő eszköz legyen az ember kezében.

Libby nem egészen arról álmodozott, hogy fordító legyen belőle; a szerkesztést sokkal izgalmasabbnak találta, mert ott emberekkel kell dolgozni. Azonkívül Harald elképzelése, mint legtöbb ötlete, túlságosan hosszú távú volt, semhogy felizgassa Libby fantáziáját. Viszont úgy érezte, hogy nem hagyhatja Mr. LeRoyjal való kapcsolatát ellanyhulni. Rájött, hogy ily módon bejuthat a külföldi könyvek vonalába. Az idegen nyelvű könyvek olvasásáért többet fizettek (7 dollár 50-et), ezt is megtudta. Így a legközelebbi alkalommal, amikor Mr. LeRoynál járt, meg sem várta, hogy a férfi feltúrja a kéziratos ládát; mindjárt előrukkolt vele, hogy szeretne megpróbálkozni egy francia vagy olasz regény lektorálásával; s a fordítással. – Megírom a lektori jelentést, aztán, ha ki akarjuk adni a könyvet, készítek magának próbafordítást belőle.

Mr. LeRoy, Libby úgy érezte, nehezen türtőztette magát a többes szám hallatán, amit Libby szándékosan használt, hogy szakmabelinek tűnjék. De a legkülönösebb véletlen folytán éppen azon a napon LeRoy visszakapott egy olasz regényt az állandó olasz specialistájuktól, a Columbia-egyetem professzorától, akinek a jelentése így végződött: „Javas-

lom, hogy olvastassák el még valakivel." A sors játéka volt, ami abban a pillanatban történt, s ezt Mr. LeRoy is világosan érezte. – Oké – mondta. – Vigye ezt magával. – Elgondolkozott. – Elég folyékonyan beszél olaszul? – *Fluentissimo.* – Nem fog kifizetődni a fordítás, ha nem teljesen otthonos a nyelvben; a gyorsaság a leglényegesebb. – Libby kissé rémülten ment haza a kiadóból; Mr. LeRoy viselkedéséből úgy érezte, az utolsó lehetőséget adták meg neki.

Odahaza felfedezte, milyen csapdát állított neki LeRoy. A könyv jobbára szicíliai dialektusban íródott. Libby, aki a tiszta toszkán nyelven nevelkedett, majd elájult. Az igazat megvallva, abban sem volt egészen bizonyos, hogy a könyv szicíliai nyelven íródott; a szereplők alighanem parasztok meg kisbirtokosok voltak, s a falu, amelyben laktak, bárhol lehetett. Arra gondolt, hogy elrohan a Vassarba, hogy Mr. Rosellivel konzultáljon, de legnagyobb bánatára kiderült, hogy Mr. Roselli tanulmányi szabadságon van, s a tanszék többi tagja, akik nem tartoztak Libby barátai közé, talán szétkürtölnék a hírt, hogy visszamenekül az egyetemre segítségért. A lelkiismeret hangja azt mondta belül, hogy adja vissza a könyvet Mr. LeRoynak, s vallja be, hogy túlságosan nehéznek találja, de erre nem bírta rávenni magát; jó ürügy volna Mr. LeRoy számára, hogy megszabaduljon tőle.

Libby pózba vágta magát a nappali szoba közepén, egyik kezével a homlokára csapott, a másik, szónokiasan kinyújtott kezében a könyvet tartotta. – Elveszett, elveszett, minden elveszett – szavalta. – Isten óvjon, drága lányka. – Aztán a díványhoz tántorgott, s ismét kinyitotta a könyvet – 521 oldal! A könyv kihullott sápadt, merev kezéből, s lapjai szomorúan libegtek. Az egyedül élés egyik nagy előnye, hogy az ember annyit beszélhet magában, amennyit csak akar, képzelt hallgatósághoz is szólhat, szabadon váltogatva érzelmei hangfekvését. Most fölemelkedett a díványról, fe-

jét rázta, aztán a tükörhöz ment, hogy szemügyre vegye magát, mint aki utoljára jól meg akarja jegyezni a vonásait. Aztán jobb kedvre derült, vállon veregette magát, majd elindult, hogy salátát adjon a törpepapagájainak, mondogatván, hogy még van egy hete a probléma megoldására. – Légy merész! – harsonázta, fejébe nyomta a kalapját, eltrappolt Alice MacCollisterhez vacsorázni, és ott megpillantott egy ismerős lányt egy férfi társaságában. Kifelé menet Libby megállt az asztaluknál, s nyomban tudatta velük, milyen problémái vannak az olasz regénnyel, amit meg is mutatott nekik, mert magával hozta a zsebszótárával együtt, hogy vacsora közben is dolgozzék. – *Láttuk,* hogy dolgoztál! – mondta a lány. – A mindenit, biztosan nagyon fontosnak érzed magad, most, hogy ilyen munkád van! – Lehet, hogy nem sokáig lesz – jövendölte Libby. – Ötszázhuszonegy oldal, a legtősgyökeresebb szicíliai nyelven. Nekem, aki Dantén nevelkedtem.

A jelentést csak következő vasárnap, késő estére fejezte be, bár szinte az egész hétvégét otthon töltötte, s még a *Times* keresztrejtvényét sem fejtette meg. A cselekményt röviden foglalta össze. Néhány szálat nem értett világosan, pedig lelkiismeretes munkát végzett az atlasszal meg a szótárakkal a közkönyvtárban. A könyvet „a mai Olaszország agrárkérdésével foglalkozó tanulmányként" jellemezte, „mely tárgyát a hátteret alkotó feudális múlttal szembeállítva vizsgálja. Don Alfonso, a főhős, a régi rend képviselője, hadilábon áll a falu bírájával, aki a haladás és újítások híve. A parasztok érzékletesen jellemzett figurák, akik a putri és a baromfiól gazdag, zamatos beszédmódját használják: két pártra szakadnak Don Alfonso és a bíró, Don Onofrio nézetei között. Don Onofrio lánya, Eufemia is belekeveredik a politikai küzdelembe, s véletlenül leszúrják a piactéren egy nagy tömegjelenetben. A parasztok szentnek tekintik, s hódolattal adóznak földi maradványai előtt. A

plébános azonban közbelép. Megjelennek a *carabinierik,* s végül helyreáll a rend, miután Donna Eufemia sírjánál »csodatétel« történt. Ez Don Alfonso, a család utolsó sarjának temetésekor következik be, s célzatos szimbólumnak tekinthető. Sok érdekes népi motívum jelenik meg a könyvben, az ábrázolás kitűnő, különösen a pogány hiedelmek, a keresztény vallás és a primitív animizmus faliszőnyege vagy, pontosabban, mozaikja, mely homályosan feldereng a parasztok lelkületében, mint valami ősi, rosszul megvilágított, denevérlakta templom, amelynek töredezett padozatát a normann keresztesek elkopott, megsüllyedt sírjai jelzik, s az oldalablakokat lerombolt görög templomokból származó megrongált oszlopok tartják. A szerző politikai »rokonszenve« nem derül ki egyértelműen. Hol foglal helyet a küzdelemben? Don Alfonso vagy a bíró oldalán? Az író nem mondja meg, de számunkra, olvasók számára, fontos, hogy tudjuk. A »csodatevés«-nek jutó fontos szerep azt sugallja, hogy a szerző a polgármester oldalán áll; *ergo,* a mai Olaszország, és Il Duce mellett. A *carabinierik* valóságos megváltóként lépnek a színre. Ha megpróbálunk bepillantani az alakuló mese, e forrásban levő *minestra* üstjébe, visszaűz bennünket az átható illatú, zubogó nyelvezet gőze. De az olvasó semmi esetre sem rejtheti véka alá azt a gyanúját, hogy az író műve a korporációs állam apológiája. Épp ezért, a könyv itteni esélyeit illetően, a véleményem negatív."

Libby gyakran hallotta, amint fiesolei nagynénikéje mondogatja, hogy Mussolini mennyi jót tesz az olaszokkal; s kislány korában maga is izgalomba jött a Piazza della Signorián a feketeinges nagygyűlések láttán. De a regényt Mr. LeRoy szemszögéből próbálta megítélni, Etiópia, Hailé Szelasszié és a Népszövetség felől nézve, s egészben véve meg volt elégedve „fáradozásával", amikor hétfőn letette elé az eredményt, különösen pedig annak örült, hogy sikerült *sej-*

tetnie, hogy a regény Szicíliában játszódik, noha ténylegesen nem mondta ki, mert hátha téved.

Ott ült, egymásba kulcsolt ujjakkal, miközben LeRoy átfutotta a jelentést. – Úgy hangzik, mint egy átkozott opera – jegyezte meg LeRoy, amint felemelte tekintetét az első mondatokból. Libby csak várt. A férfi tovább olvasott, aztán bozontos szemöldöke alól hirtelen kérdő pillantást vetett a lányra. Letette a kék borítót, szórakozottan húzogatta a selyemzsineget, fájdalmasan felvonta a szemöldökét, mint akinek *tic douloureux*-je[10] van, azután lassan rágyújtott a pipájára. – Jaj, nekem, jaj, istenem! – jegyezte meg. Magában kuncogott. – Hát maga milyen könyvet olvasott? – kérdezte, s átnyújtotta neki az első lektor jelentését: „... a militáns olasz liberalizmus kevéssé ismert klasszikusa, akinek hangjába csehovi szánalom és ironikus szenvtelenség vegyül... A szerző, aki ezzel a regényével írta be nevét az olasz szépírók közé, 1912-ben halt meg..."

Libby nem jutott szóhoz. – Tompa kacaj a mélyből – mondta végül, és megpróbálkozott ugyanannak a harsány változatával. – Meg tudom magyarázni – folytatta. – Nem szükséges – mondta a férfi. – Látom, mi vezette félre. Valószínűleg a szokások és a viselkedés nem sokat változtak Olaszországban az elmúlt ötven esztendőben. – A számból vette ki a szót! – kiáltotta Libby, s a megkönnyebbüléstől majdnem felpattant a székéből. – Az idő mit sem változott a *Mezzogiornó*-ban. Ezt akartam mondani. Azt hittem, a szerző az elmaradottságot akarja hangsúlyozni. *Maga* tudja, hogy ez is a mondanivalójának a része. Nahát, hallott valaha ennél mulatságosabbat? De át kell írnom a jelentésemet. „A legújabb felfedezések fényében" ... hahaha. Ha volna olyan szíves és visszaadná... – Izgatottan a férfi felé fordította

[10] Arcizomrángása.

okos arcocskáját, mert rájött, hogy rettentően ideges lett, amit Mr. LeRoy mélázó hallgatása váltott ki belőle.

A férfi sóhajtott. – Miss MacAusland – mondta –, jobb, ha őszintén beszélek magával. Úgy érzem, jobb volna, ha valami más munka után nézne. Gondolt már arra, hogy egy irodalmi ügynöknél vállaljon állást? Vagy pedig valamelyik női folyóiratnál? Higgye el nekem, magának valóban van érzéke az íráshoz, s akaratereje is van. De nem a kiadói pályára született. – De hát miért? – kérdezte Libby egészen csendesen; most, hogy szétpattant a buborék, szinte megkönnyebbült; csak kíváncsi volt, hogy mit mond a férfi, de aggasztani már nem aggasztotta a dolog. Mr. LeRoy csak pöfékelt. – Nem tudom, hogy magyarázzam meg. Magam is próbáltam kideríteni, hol a baj. Egyszerűen nem erre a mesterségre termett; talán az ítélőképesség vagy érzék, vagy minek nevezzem, hiányzik magából ahhoz, hogy rátaláljon a kiadható kéziratra. Vagy mondjuk, nem elég keménykötésű. Maga alapjában véve együttérző lélek. Azért volna jó, ha egy irodalmi ügynöknél dolgozna. Állandóan azt mondja nekem, hogy szerzőkkel szeretne együttműködni. Hát pontosan ezt csinálják az ügynökök, kesztyűs kézzel bánnak velük, különösen a folyóirati anyagok esetében. Bátorítják őket; irányítják őket; megmondják nekik, mit kell kihúzni; a kezüknél fogva vezetik őket; együtt ebédelnek velük. – De ezt a kiadók is csinálják – vágott közbe Libby élesen. Gyakorta elképzelte magát elegáns kosztümben és kalapban, amint a kiadó költségén együtt ebédel a szerzőkkel, s a kávé mellett megvitatja velük műveiket. – Ezek a pletykák erősen túloznak – mondta Mr. LeRoy. – Maga bizonyára azt hiszi, hogy én minden délben híres írókkal ebédelek együtt a Ritzben. Az igazat megvallva, legalább kétszer egy héten egyedül ebédelek egy önkiszolgálóban. Diétázom. Ma egy ügynökkel ebédeltem – egy nővel, akinek szédületesen vág az agya. Háromszor annyit keres, mint én. – Libby szépen

ívelt szemöldöke meglepődést és hitetlenkedést árult el. – Az egészen más dolog, Miss MacAusland. – A férfi előrehajolt. – A kiadás férfimunka. Mármint a könyvkiadás. Nevezzen meg egyetlen nőt, Blanche Knopfon, Alfred Knopf feleségén kívül, aki élre került a könyvkiadásban. Csak a periférián láthatja őket, a propaganda és reklám területén. Vagy kézirat-előkészítők meg korrektorok. Többnyire vénlányok, akik ceruzát dugnak a fülük mögé, és gyomorbántalmakban szenvednek. Van nálunk is egy kiválóság, Miss Chambers, aki már húsz éve van a cégnél. Azt hiszem, ő is a Vassarba járt. Vagy talán a Bryn Mawrba. Savanyú típus, hosszú keskeny orra van, amelynek csak egy csepp hiányzik a végéről, gombolt kardigánt hord, fémkeretes szemüveget; okos, szerény, kis fizetésű, jóravaló asszony. Ő a mi rabszolgánk, már megbocsásson. Nem. A kiadás férfimunka, hacsak nem házasodik bele valaki. Menjen hozzá egy könyvkiadóhoz, Miss MacAusland, s legyen a háziasszonya. Vagy vegye fel a kapcsolatot valami ügynökséggel. Vagy érvényesüljön a divatlapoknál.

– Szép kis jövőt vetít elém – mondta Libby elgondolkodva, állát a tenyerébe temetve. – Azon tűnődöm, nem készíthetnék-e esetleg magával egy interjút a *Vassarban Végzettek Magazinjá*-ba. – Mr. LeRoy felemelte a kezét. – Nem hinném, hogy ez összeegyeztethető lenne a cég érdekeivel – mondta morcosan. – Ó, hát nem szükséges név szerint megneveznem, ha nem akarja. Akár most is készíthetnék néhány feljegyzést. Vagy még jobb volna, ha valamelyik nap esetleg ráérne egy koktélra . . . – De a férfi gorombán elutasította. – Ezen a héten terjesztői tanácskozásaink vannak, Miss MacAusland. Jövő héten pedig, nézzük csak . . . – s az íróasztalán álló naptárra pillantott –, a jövő héten elutazom. – A torkát köszörülte. – Persze, maga írhat, amit akar, de ha egy mód van rá, én inkább nem akarok belekeveredni. – Értem – mondta Libby.

Már éppen készülődni kezdett, mikor ráébredt, hogy bárgyún tudomásul veszi az elbocsáttatását, anélkül hogy egyetlen elégséges indokot hallana. A férfi csak általánosságban beszélt, s nem mondta meg őszintén, hol követett el hibát Libby, hogy megpróbálhassa helyrehozni. S ha hamarjában ki nem talál valamit, nem lesz rá ürügy, mint például az az interjú, hogy megint eljöhessen. Mit tesz az ember ilyen esetben?

Libby rágyújtott. – Nem próbálkozhatnék meg esetleg valami mással? Például fülszövegekkel. Biztos, hogy tudnék füleket írni. – A férfi közbevágott. – Teljesen egyetértek azzal, hogy meglehetősen tűrhető reklámszövegeket írna. De hát ez a szakma mechanikus részéhez tartozik. Semmiféle dicsőség nem jár vele. Mindenki megcsinálja. Én is, az összes szerkesztők, a titkárnőm is megcsinálja, meg a kifutófiú is. Egy szó, mint száz, Miss MacAusland: nálunk nincs olyan munka, amelyet kizárólag magával tudnánk megcsináltatni. Maga csak egy a több ezer angoldiplomás közül, akik minden júniusban elárasztják a terepet, sóvárogva, a kiadói szakma után. A családjuk egy darabig támogatja őket; általában maximum egy évig. Amíg a lányok végül találnak valakit, akihez hozzámennek feleségül, a fiúk meg valami mással próbálkoznak.

– És a maga véleménye szerint – mondta Libby – én csak egy vagyok ezek közül. A névtelen hordából. – Maga kitartóbb – mondta a férfi, és egy sóhajtással az órájára pillantott. – És azt mondja, hogy a családja nem támogatja. Ami csak még impozánsabbá teszi a kitartását. S úgy tűnik, valami titokzatos kapcsolatban áll az irodalommal. Sok szerencsét kívánok önnek. – Ezzel felállt, és az íróasztalon keresztül erőteljesen megrázta Libby kezét. Libby a szőnyegre ejtette égő cigarettáját. – Ó, a cigarettám! Micsoda szörnyűség! – kiáltott. – Hová lett? – Ne törődjék vele – mondta Mr. LeRoy. – Majd megtaláljuk. Miss Bisbee! – kiáltott a tit-

kárnőjének, aki azonnal bedugta fejét az ajtórésen. – Van itt valahol egy égő cigaretta. Legyen szíves, keresse meg. S nézzen utána, hogy Miss MacAusland csekkjét postázzák. – Megragadta Libby kabátját s rásegítette; a titkárnő négykézláb csúszkált a padlón; Libby feje kóválygott a megütközéstől és zavartól. Egy lépést hátrált, s képzeljétek csak, lányok, egyenest Mr. LeRoy karjába ájult!

Bizonyára a túlfűtött irodahelyiség okozta. Mr. LeRoy titkárnője később elmesélte neki, hogy egészen elzöldült, s hideg veríték ütközött ki a homlokán. Éppen úgy, mint azon a nyári napon, amikor a nagynénjével volt az Uffiziban és egyszer csak elájult a *Vénusz születése* előtt. De Gus (az Augustus rövidítése) LeRoy meg volt győződve, hogy azért mert Libby éhes volt – bevallotta, hogy valóban nem ebédelt. A férfi rá akart tukmálni tíz dollárt a saját pénzéből, meg plusz egy dollárt taxira. Másnap reggel felhívta Libbyt telefonon, s azt mondta neki, hogy menjen el ehhez az irodalmi ügynökhöz, akinek munkatársra van szüksége. Úgyhogy jelenleg, csodák csodája, megvan ez a klassz állása, heti huszonöt dollárért, kéziratokat olvas, írókkal levelez és szerkesztőkkel ebédel. Gus LeRoyjal a legjobb barátok lettek; a férfi egyébként nős, mint Libby a főnökétől megtudta.

KILENCEDIK FEJEZET

Gus LeRoy Libby összejövetelén ismerkedett meg Polly Andrewsszal, a következő év májusában. 1936-ban történt, s a csoport fele már férjhez ment. Libby a régiek közül csak Prisst hívta meg, de ő nem tudott részt venni, meg Pollyt és Kayt; a többieket valahogy szem elől vesztette. Májusi bólével kínálta a vendégeket, amit Liebfraumilchből, friss eperből és szagos mügéből készített. A Németországból importált szagos mügét egy szaküzletben árulták, szárítva; a Second Avenue-n, a magasvasút alatt, poros német üzlet volt, patikatégelyekkel és régi patikamérlegekkel, mozsarakkal és mozsártörőkkel az ablakban. Polly biztosan meg fogja találni, mondta Libby a telefonba, épp ott van azon a sarkon, ahol lakik, s munkából hazafelé menet bármikor beugorhat a szagos mügéért. Ha egy nappal az összejövetel előtt elhozza, még akkor sem túlságosan késő; csak egy éjszakán át kell áznia. Polly technikusként dolgozott a Cornell Klinikán, főként alapanyagcsere-vizsgálatokat végzett, ami azzal járt, hogy a lehető legkorábban kellett a kórházba érnie, hogy ott legyen, mire a betegek felébrednek. De legalább délután korán végzett, ellentétben Libbyvel, s gyakran a Second Avenue-i magasvasúttal ment haza – a Tizedik utcában lakott, közel a St. Markhoz, majdnem átellenben a St. Mark's-in-the-Bouwerie-vel, ahol dr. Guthrie, a lelkipásztor oly gyönyörű miséket celebrált, bár Polly sohasem élt az alkalommal, hanem átaludta a vasárnap délelőttöket.

A gyógynövény-szaküzlet kilenc háztömbnyire volt Polly lakásától; Polly, aki a maga szelíd, mosolygós, csökönyös

módján tudott tüskés is lenni, meg is jegyezte ezt, amikor megjelent a szagos mügével Libby lakásán. – De drágám, kilenc rövid háztömb volt csak – vágott vissza Libby –, és legalább friss levegőn voltál és mozogtál. – Amikor meghallotta Polly beszámolóját a bolt gyógyszerkészletéről – a régi füveket, gyógyfüveket, orvosi alapanyagokat nagy, eldugaszolt üvegedényekben tartják, rajtuk a latin nevek gót ákombákomokkal –, sajnálta, hogy nem maga ment, taxival. De hogy megjutalmazza Pollyt fáradozásáért, Libby elvitte vacsorázni egy új étterembe a Village-ben, aztán visszamentek a lakására, s hozzáláttak, hogy megcsinálják a bólét, és mindent előkészítsenek az összejövetelhez. Polly szenvedélyesen szerette a virágokat (csodákat művelt akkor este Libby sombokrával), s a konyhában is hasznossá tette magát. Libby rávette, hogy készítse el Mr. Andrews kedvenc csirkemájpástétomát (a receptet apja még Franciaországból hozta), s miután szerzett csirkemájat a piacról, állt, és figyelte, amint Polly megpirítja, és fáradságot nem kímélve átpasszírozza a szitán. – Nem lesz túl nyers? – kérdezte. – Kay azt mondja, ő mindig mindent tizenöt perccel tovább főz, mint ahogy a recept előírja. Libbyt megbotránkoztatta, mennyi friss vajat kevert bele Polly, meg brandyt, és sherryt – nem csoda, hogy az Andrews család úgy tönkrement. De igazán aranyos Pollytól, hogy megcsinálta; és ragaszkodott hozzá, hogy a megszokott módon csinálja, ha már egyszer belefogott. Andrewsék mind ilyenek voltak. Mr. Andrews, mondta Polly, ragaszkodott hozzá, hogy maga főzze a húslevest, s addig főzze, amíg kocsonya nem lesz belőle, de hál' istennek Polly beleegyezett, hogy Campbell consommé konzervvel béleljék ki a formát; különben reggelig nem kerültek volna ágyba. Libby így is teljesen kimerült, mire Polly hazament. A máj átpasszírozása egymagában majdnem egy órát vett igénybe. Hallani sem akart

róla, hogy Polly elmosogasson; másnap délután jön egy néger lány, aki majd kitakarít, és felszolgál a partin.

Szerencsére Pollyt hazavitte a Nyolcadik utcai busz; gyalog jó messzire lakott Libbytől, a Fifth Avenue-tól nyugatra, s útközben bizony el kell menni néhány korántsem bizalomgerjesztő raktárépület és tárház mellett. Polly lakása, bár meglehetősen rendes háztömbben volt, korántsem volt olyan szép, mint Libbyé, amelynek magas volt a mennyezete, kandalló állt benne, s az ablakok majdnem a padlóig értek. Polly lakását tulajdonképp túlzás volt lakásnak nevezni. Valójában bútorozott szoba volt fürdőszobával, összecsukható ággyal, amit Polly letakart egy csinos, otthonról hozott, különböző színű darabokból összevarrt takaróval, volt benne néhány kopott Viktória kori szék, s egy mulatságos márványlapú asztal, amely oroszlánkarmos lábakon állt, egy kétplatnis melegítő, néhány ragyogó kék viaszosvászonnal borított polc s egy lyukas jégszekrény. De legalább tiszta volt; a család tagjai szakképzett emberek voltak (az asszony éppen a Vassarban végzett, 18-ban), s Polly összebarátkozott a többi lakóval – két menekülttel, az egyik fehérorosz, a másik egy német zsidó szocialista –, s mindig mulatságos történeteket mesélt róluk s késhegyig menő vitáikról. Polly együttérző lélek volt; mindenki, akivel találkozott, elmondta neki búját-gondját, s talán pénzt is kért tőle kölcsön. Pedig szegény lánynak egyetlen centet sem tudott küldeni a családja. Nagynénje, Julia, aki a Park Avenue és a Hetvenkettedik utca sarkán lakott, adott neki némi porcelánt és főzőeszközt, de fogalma sem volt róla, más hogyan él; már csak azért sem, mert szívbántalmai miatt nem tudta megmászni a Polly lakásához vezető lépcsőket. Az ő idejében a St. Mark's Place kellemes környék volt, s nem tudta, hogy azóta változtak az idők. Polly lakása azért így is teljesen megfelelő lett volna, ha Polly nem vezeti be, hogy idegenek bármikor rányithatnak. Mr. Schneider pél-

dául, a német zsidó, állandóan apró ajándékokat hozott neki, gyümölcs formájú tarka marcipánt (egyszer egy marcipánvirslit is hozott neki, amitől valamilyen oknál fogva Polly el volt ragadtatva), csokoládéval bevont gyömbért, egy kis cserép Szent Patrick-napi lóherét, viszonzásképpen Polly segített neki az angol nyelv elsajátításában, hogy a férfi jobb álláshoz jusson. Ez azzal járt, hogy Mr. Schneider majd minden este bekopogott az ajtaján. Egy este Libby összetalálkozott vele – a férfi szinte törpe volt, göndör szürke haja csimbókokban lógott, erős akcentussal beszélt, de (Libby örömmel konstatálta) Pollynak az apja lehetett volna, ahogyan Mr. Andrews majdhogynem a nagyapja lehetett volna. Az ember a legkülönösebb látogatókkal akadhatott össze Pollynál, többnyire vének voltak, mint az országút: Ross – Julia néni cselédje, aki valóban különös figura volt – ott ült és kötögetett, miután hozott Pollynak egy kis bárányhúst a nagynéni Park Avenue-i hentesétől; a fehérorosz, szegény ördög, aki sakkozni szeretett Pollyval; meg a jeges. Ebben persze van némi túlzás, de Pollynak volt egy rendkívül mulatságos története az olasz jegesről, aki igazi barlanglakó, s aki egy nap beállított, jéggel a vállán, még a múlt márciusban, egyre ismételgetve, hogy „bevarrás", amire Polly többször tűvel, cérnával kínálgatta, de ő csak rázta a fejét, mondván: „Nem, nem, asszonyom, *bevarrás!*"; míg végül kiderült, hogy a jövedelemadó-bevallási ívvel vannak problémái, amit kérges kezével előráncigált a farzsebéből – csakis Pollyhoz jár olyan jeges, aki jövedelemadót fizet. Polly természetesen azonnal leült, és segített neki az összeadásban, a befektetett, valamint az eltartottakra fordított összeg levonásában. De ha valamelyik barátja kért tőle valamit, előfordult, hogy Polly hirtelen felfortyant, mondván: „Libby, ezt magad is könnyedén meg tudod csinálni."

A „simogató napsugárra" emlékeztető lányok közé tartozott, nagyon szőke volt, szinte lenszőke, haja fakó szalmára

vagy durva nyersselyemre emlékeztetett, nagy kék szeme volt, bőre kékes, mint a fölözött tej; puha, pufók állán gödröcske, a karja pufók fehér, a szemöldöke széles és ívelt. Többen úgy vélték, hogy Ann Hardingra, a filmszínésznőre hasonlít, de nem volt olyan magas, mint Ann Harding. Koszorúba fonta a haját a feje körül; úgy érezte, a kórházban így, körbetekerve sokkal rendesebb. Csak az a baj, hogy öregítette. Priss legutóbbi koraszülésénél, mikor a Városi Kórházban feküdt, kétágyas szobában, Polly mindennap meglátogatta, könnyen tehette, hiszen ott dolgozott; fehér köpenyben jelent meg, lapos sarkú cipőben, s a matrónás hajkoszorúval; Priss betegtársa azt hitte, Polly legalább huszonhat éves. Ő is benne volt a Százszorszép Füzérben (tehát már négyen a csoportból: Libby, Lakey, Kay és Polly – ami már maga is rekord), de Libby sosem látta be, hogy Polly olyan gyönyörű. Túlságosan higgadt és színtelen volt, hacsak nem mosolygott. Amikor végzősök voltak, Kay a szűz szerepét osztotta ki rá a karácsonyi pantomimban, amit ő rendezett, de ez csak azért történt, hogy feldobja egy kicsit, ugyanis akkor bontotta fel az eljegyzését egy terhelt családból származó fiúval. A higgadt külső mögött Polly valójában meglehetősen érzelmes volt, de nagyon jó humorú, mindent egybevetve kiváló társ, akinek egyéni véleménye van. Minden Andrews eredeti volt. Pollynak a kémia volt a fő tárgya, majd arra gondolt, hogy elvégzi az orvosit, de amikor Mr. Andrews tönkrement, erről természetesen le kellett tennie; szerencsére az egyetem elhelyezkedési irodája elhelyezte a Városi Kórházban – ami a Cornell Klinikához tartozott. A csoport minden tagja remélte, hogy Polly ott majd megismerkedik valami elbűvölő fiatal orvossal vagy patológussal, aki elveszi feleségül, de ez mindmáig nem következett be, vagy ha igen, senki sem tudott róla. Önmagáról Polly nem sokat beszélt. Néha úgy tűnt, senki mással nem találkozik, mint a nagynénjével, meg azokkal

a különös lakókkal a penzióban, meg hozzá hasonló, állásban levő lányokkal, némelyikük eléggé rémes volt – mint Kay mondta, abba a típusba tartoztak, akik papírnárciszt vásárolnak a filléres üzletben, és azt teszik ki az ablakukba. Ez a hajlam az érdektelen barátságok kötésére, különösen a saját nembéliek körében – ez volt Polly *faiblesse*-e.[11] Ilyenek voltak a vegyészek az egyetemen, kétségkívül jó lelkek, de a reál tárgyakkal foglalkozó társaság (természetesen ezért az észrevételért is Kayt illeti a dicsőség) a legalacsonyabb réteget képviselte a Vassarban. Ők azok, akikre a tízéves találkozón már senki sem emlékszik; szánalmas figurák, akiknek bőrbajuk van, meg bajuszuk, vastag szemüveget hordanak, túl kövérek vagy túl soványak, s olyan nevük van, mint például Miss Hasenpfeffer. Mi lesz velük a későbbiekben? Vajon mindnyájan hazamennek, hogy a kisvárosi közösség támpilléreivé váljanak, aztán majd a lányaikat küldik a Vassarba, hogy ne vesszen ki a típusuk, vagy tanítani fognak, orvosok lesznek, és egy szép napon esetleg még hallani lehet róluk? „Dr. Elfrida Katzenbach a Rockefeller Intézetben dolgozik – gratulálunk, Katzy" – olvasod majd a végzettekről szóló hírek között, és „Melyik is az?" – kérded majd magadtól. A csillagászat és zoológia azért egy kicsit más – Pokey zoológiából szerzett diplomát, s hiába, vannak még csodák, tavaly hozzáment egy költőhöz, valami távoli unokatestvéréhez, aki a Princeton-egyetemre járt továbbképzőre – Pokey családja vett nekik ott egy házat, de Pokey még mindig repülővel jár Ithacába, s még mindig állatorvos akar lenni. Szóval, a csillagászat és a zoológia azért más – nem olyan száraz, inkább leíró jellegű; a botanika is. A fizika- és kémiaszakosok után a nyelvszakosok voltak a legrémesebbek; Libby is majdnem az ő sorsukra jutott. Mind francia és spanyol nyelvtanárként akartak

[11] Gyengéje.

visszatérni a gimnáziumokba, s olyan nevük volt, mint Miss Peltier és Miss La Gasa. Pollynak közöttük is voltak rajongói, még Stockbridge-be is meghívta őket, hogy beszéljenek franciául Mr. Andrewsszal. Polly demokrata párti volt (minden Andrews, rokonságban lévén a Delanókkal, Rooseveltre szavazott), bár Lakey gyakran mondta, hogy Polly csak a felszínen demokrata, alatta feudális sznob.

Akárhogy is, Libby olyan gyakran találkozott Pollyval, ahányszor csak tehette, s szinte minden zsúrjára meghívta. Csak az volt a baj, hogy Polly, aki csodálatos partner volt kettesben, nem tündökölt a nagyobb összejöveteleken. Nagyon halkan beszélt, úgy, mint az apja, aki szinte elsuttogta szelíd megjegyzéseit. Ha az ember nem magyarázta el a családi hátterét (nemes származékok szövevénye, van köztük néhány eszelős; Sargent Mr. Andrews összes nővérét lefestette), az emberek hajlottak rá, hogy keresztülnézzenek rajta, vagy miután Polly hazament, megkérdezzék, ki volt ez a csendes szőke lány. Ez volt a másik baj: mindig korán hazament, ha nem rótt ki magára valami feladatot, mint például, hogy szórakoztasson egy unalmas alakot, amitől hasznosnak érezte magát. Csak annyit kellett mondani neki, hogy húzzon ki a csávából valamilyen szegény ördögöt, aki ott áll a sarokban, s Polly azonnal élénk beszélgetésbe elegyedett vele, s mindenféle meglepő dolgot tudott meg az illetőről, amit más még csak nem is gyanított. De ha azt mondták neki, hogy ez vagy az a férfi zsíros falat, akkor nem strapálta magát. – Attól tartok, ki kell mentenem magam, Libby – (minden Andrewsnak ez volt a stílusa).

De mihelyt játékba fogott a társaság, legyen az póker vagy zálogosdi, Polly mindjárt elemében volt, boldogan osztotta szét a zsetonokat, vágta ki a papírdarabokat, készítette a szembekötőt; mindig ő volt a döntőbíró vagy a játékvezető – ő határozta meg a játékszabályokat, és ő ügyelt rá, hogy mindenki betartsa őket. Ebben megint jellegzete-

sen Andrews volt. Miután elvesztették a pénzüket, és annyi baj érte őket, úgy őrizték meg jókedvüket, hogy rejtvényt fejtettek, különféle játékokat játszottak. Mindenkit, aki hatalmas kandallójú és padlású és raktárhelyiségű, zegzugos, öreg vidéki házukban tartózkodott, azonnal bevontak a vacsora utáni játékba, gyorsan ismertették az összes szabályokat, s jaj volt annak, aki nem fogta fel elég gyorsan. Voltak esték, amikor kosztümös, nagyon bonyolult kitalálósdikat játszottak a pajtában, és olajkályhával fűtöttek, hogy meg ne fagyjanak. Voltak esték, amikor „Ki a gyilkos" játszottak, bár – mint kiderült – Mr. Andrews ettől nagyon ideges lett, mert állítólag dührohamai voltak a kórházban, s remegés fogta el, mint egyik-másik rossz napján, ha fel kellett szeletelnie a húst az asztalnál. Voltak esték, amikor *cache-cache*-t játszottak, ami az ősi bújócska francia változata, alig eltérő szabályokkal; még franciaországi *château*-jukban tanulták. Vagy a „Kísértetjáték"-ot, amit a család „Töffej"-nek keresztelt át, mivel Mr. Andrews időnként halkan könnyekre fakadt, vagy furán nevetett, amikor elvétett egy kérdést, s azt kellett válaszolnia, hogy „egyharmadrészt kísértet vagyok"; úgyhogy ehelyett most azt mondták: „egyharmadrészt töffej vagyok", amin a tökből készült kísértetálarc is értendő. Aztán „Ország-várost" is játszottak, amihez Mr. Andrews ördögien értett, hiszen oly sokat utazott, és ismerte az összes ipszilonnal és k-val kezdődő helységeket, mint például Ypres és Yezd és Kyoto és Knosszosz. És volt a „Kísértetjáték"-nak egy új változata is, amit „Ravasz osztrák diplomata" játéknak neveztek („Ravasz osztrák diplomata vagy?" „Nem, nem vagyok Metternich"). Polly családja, észnek nem lévén híján, leginkább ezeket az intellektuális játékokat kedvelte, közvetlenül a kitalálósdi után, de ostoba játékokat is játszottak, mint például a „Mit visz a kishajó"-t. Esős napokon pedig sakkoztak és kockáztak meg pacsézit játszottak; a Capita-

lyról le kellett mondaniuk (valamelyik figyelmes barátjuktól kapták ajándékba), mert Mr. Andrewsnak, szegény fejének eszébe juttatta a rossz befektetéseit. Amikor közös elhatározásra került sor, például, hogy melyik egyetemre küldjék a Billy gyereket, vagy mit főzzenek karácsonyestére, ünnepélyes *„sortes Virgilianae"*-t tartottak, teljes számban összegyűlve Mr. Andrews öreg *Aeneis*-e körül; azt tartották ugyanis, hogy a gyerekek akkor szavazatképes tagjai a családnak, ha értelmezni tudják a latin szöveget – képzeljék csak el! A gyerekek kincskeresős játékot játszottak, s otthon készült tűpárnákat és kalendáriumokat meg egy szem amarilliszgumót tűztek ki díjként, ez helyettesítette a lovas cédulavadászatot, mert a lovaglás már túl nagy luxus volt számukra – csak néhány tehenük meg csirkéjük volt; egyik télen disznót is próbáltak tartani. Polly azelőtt női nyeregben vadászott és lovagolt, lovaglóruhája, -csizmája és -kalapja még megvolt, s el is vitte magával Princetonba, amikor Pokey meghívta (Pokeynak saját istállói voltak és hétvégeken vadászni járt); a kabátot ki kellett engedni, mert most egy kicsit teltebb volt, mint tizennyolc éves korában, de általában még mindig nagyon csinosnak tartották a halvány bőrű, szőke lányt hosszú szoknyás fekete lovaglókosztümjében és gallérnyakkendővel. A fekete nagyon jól állt Pollynak.

Hétköznap nagyon egyszerűen öltözködött, egy öreg kardigánban járt, kockás szoknyában és lapos sarkú cipőben. De összejövetelekre, mint ez a mostani is, volt egy jó fekete kreppruhája, mélyen kivágott, csipkés nyakú ruha, rojtos övvel, és volt két széles karimájú fekete kalapja, az egyik télre, a másik nyárra. A nyári, melyet ma is viselt, csipkés szalmából készült, fekete csipkével szegélyezve. Ruhájának kreppanyaga már kissé megfakult (sajnos, ez a baj a fekete kreppel), de ellensúlyozta hamvas fehér nyakát, kerekded állát és keblét; a haját lent nagy kontyban fogta össze, ami

sokkal jobban állt neki. Harald Petersen azt mondta, olyan, mint egy Renoir-figura. De Libby inkább Mary Cassattra szavazott. Libby magas nyakú barna taftruhát viselt (neki a barna állt a legjobban), topáz fülbevalóval, ami kiemelte hajának és szemének arany fényét. Libby úgy vélte, hogy Polly, akinek nem volt otthonról semmi ékszere, beletűzhetett volna egy fehér rózsát a ruhaderekába.

Libby gondosan megválogatta a vendégeit: voltak néhányan a Vassarból, néhányan a kiadói szakmából, a nővére a férjével, akik most tértek vissza Európából, néhányan a Wall Streetről, egypár színházi ember, egy írónő, egy férfi a *Herald Tribune*-tól, meg egy nő a Metropolitan Museumból. *E cosí via;*[12] az irodából senkit sem hívott meg, mert ez nem olyanfajta összejövetel. Eléggé vegyes felvágott, jegyezte meg a nővére, ametiszt szemét összevonva, de hát a nővére mindig elítélte Libby nagyravágyását. – Noé bárkája, nem igaz? – kuncogott a sógora. – Lib, vezesd elő az állatseregletet! – A férfi állandóan heccelte, amiért „filosz életet él". Libby rendszerint vette a lapot, de ma máson járt az esze. Azt akarta, hogy a nővére meg a férje jó benyomást keltsen jelenlegi udvarlójában. Nils Aslundnak hívták, idén télen ismerkedtek meg a sívonaton. A fiú síugró az Altmannál, s *valódi norvég báró!* Libby elhízóban levő sógora éppen fuldoklott a Mr. Andrews-féle pástétom egy falatjától, mikor Nils belépett, a legragyogóbb oxfordiszürke ruhában, s lehajolt, hogy kezet csókoljon Libby nővérének – csak férjes asszonyoknak szokás, magyarázta korábban Libbynek. Isteni modora volt, ragyogó alakja, és tüneményesen táncolt. Még a nővére is elismerte, hogy a fiú szédületes, miután beszélgetett vele egy darabig. Majdnem tökéletesen beszélt angolul, alig észlelhető akcentussal; az egyetemen angol irodalmat tanult, és képzeljék csak, mi-

[12] És így tovább.

előtt megismerkedett Libbyvel, már olvasta a versét a *Harper's*-ben, s emlékezett is rá. Azonos volt az érdeklődési körük, Libby szinte biztosra vette, hogy a fiú megkéri a kezét – részben ezért is rendezte ezt az összejövetelt. Meg akarta mutatni udvarlójának a környezetét, ezért kellett a sombokor is ugyebár. Korábban sosem engedte be a fiút a lakásába; az ember sohasem tudhatja ezekkel az európaiakkal, hogy a végén még mit gondolnak. De egy összejövetel, ahol néhány családtag is jelen van, az persze egészen más. Utána együtt vacsoráznak, s Libby azt remélte, ha minden jól megy, a fiú majd előrukkol az ajánlattal. Úgy látszik, a sógora is megszagolta a dolgot. – És mondd, Lib – kérdezte –, elég jól fizetett állása van? – Libby elmondta, hogy a fiú a sírészleget vezeti az Altmannál; azért jött Amerikába, hogy üzleti gyakorlatot szerezzen. – Furcsa helyen kezdi – mondta elgondolkozva Libby sógora. – Miért nem a Wall Streeten? – kuncogott. – Te aztán jól megválogatod őket. De komolyan, Lib, hisz ez társadalmilag egy szinten van egy profi golfozóval. – Libby az ajkába harapott. Tartott az ilyenfajta családi reakciótól. De leküzdötte bosszúságát és csalódottságát; úgy határozott, hogyha elfogadja Nils ajánlatát, egyik feltételként azt szabja meg, hogy a fiú keressen más munkát magának. Talán turistaszállót nyithatnának Berkshire vidékén; egy másik, Vassarban végzett lány meg a férje is ezt tette. És egy másik házaspárnak is tanyája volt kint Nyugaton. S különben is, csak azt kell kivárni, amíg a fiú apja meghal, akkor aztán hazamehet az ősi birtokra . . .

Miközben ilyesfajta gondolatok cikáztak az agyában, nem meglepő, hogy elfelejtette szemmel tartani Pollyt, s nem gondoskodott róla, hogy forogjon a vendégek között. Amikor kissé lecsillapodtak a dolgok, legnagyobb csodálkozására felfedezte, hogy Polly komoly beszélgetésbe merült Gus LeRoyjal, aki érkezésekor közölte, hogy csak egy percig

maradhat. Sohasem derült ki, hogy ki mutatta be őket egymásnak. Az ablaknál álltak, és Libby papagájait nézték. Polly eperrel etette őket a poharából (szerencsétlen madarak jól be fognak csiccsenteni a Liebfraumilchtől), Gus LeRoy pedig óriási tempóban beszélt hozzá. Libby a könyökével oldalba lökte Kayt. Polly kékesfehér melle meglehetősen előtérben volt, talán innen a vonzerő, meg a szalmaszínű hajától, mely hajlamos volt a kócosságra; olyan finom szálú volt, hogy hátul, a tarkóján kicsúszott a hajtűk szorításából.

Libby mesélni kezdte Kaynek Gus történetét. Bárója a közelben lézengett, s őt is odaintette. – Épp egy idillről jövendölünk – magyarázta. – Gus Fall Riverben született, családja a nyomdaiparral foglalkozott. Feleségétől különváltan élt, s volt egy gyerekük, úgy két és fél éves, IV. Augustus LeRoy. Az asszony egy kísérleti iskolában tanított, és tagja volt a kommunista pártnak; viszonya volt valakivel a pártsejtből – ezért hagyta ott Gus. Mostanáig maga is meglehetősen rózsaszín volt, de sohasem lépett be a pártba; sok jelentős írót, aki szimpatizált a kommunistákkal, behozott a kiadóhoz, de a kommunisták most elfordultak tőle, amiért válni készül a feleségétől, és meg akarja nevezni a másik férfit: ezt ők „szakadár tevékenységnek" vagy minek minősítették. Nils szociáldemokrata – tette hozzá mosolyogva Libby. – Nem, nem – mondta a báró. – Csak egyetemista koromban voltam az. Most semleges vagyok. Bár nem semlegesnemű. – Vidáman, kisfiúsan felnevetett, s Libbyre sandított. Libby onnan tudja mindezt, folytatta, rosszalló pillantást vetve Nilsre, hogy van az irodájukban egy magát nyíltan kommunistának valló nő – nagyon csúnya és masszív, mint egy targonca –, aki esténként jobb híján magában iszik, vagy pedig taggyűlésekre jár. Ez a lány vagy asszony (megvan vagy harmincéves) ismeri Gus LeRoy feleségét. – Na persze, a csúnya nők! – mondta

a báró lekicsinylő arckifejezéssel. – Nekik a taggyűlés olyan, mint a templomba járás. – Libby habozott. Eszébe jutott egy szimpla történet, amely mindazonáltal megleckéztetné Nilst. – Hadd mondjak ellent önnek, drága uram. Csak hallotta volna, milyen rémes dolog történt ezzel a lánnyal valmelyik este. Egészen más tészta ám ez, mint a Nőegylet vagy a Szent Pál Kongregáció. Én vettem át a munkáját, míg ki nem engedték a kórházból. Négy fogát kiverték és az állkapcsát is eltörték. Ezt kapta azért, mert kommunista. – Sztrájkőrség! – kiáltotta Kay. – Hallottad, hogy Harald a napokban sztrájkot szervezett? – Libby a fejét rázta. – *Egészen* más tészta – ismételte. – Ez a lány... a nevét nem akarom megmondani... mivel kommunista, szimpatizál a munkásokkal. Kettő: iszik. Már reggel dől belőle az alkoholszag. Egy este... tulajdonképpen már több mint egy hónapja; emlékeztek, milyen hideg volt március végén? Szóval egy este taxin ment haza, miután túl sokat ivott valamelyik csehóban, beszélgetni kezdett a taxisofőrrel, és természetesen sajnálkozott a sofőr nehéz sorsán, és mindketten mondták, hogy milyen hideg van. A lány észrevette (legalábbis így mesélte a történetet), hogy a férfin nincs télikabát, sem anorák. Így hát, elvtársi alapon, felhívta a lakásába egy italra, hogy a férfi felmelegedjék. – Kay a lélegzetét is visszatartotta; Libby bólintott. A vendégek közül többen köréjük gyűltek, hogy meghallgassák a történetet; Libby remek mesélő volt. – Lehet, hogy a lány azt gondolta, hogy a csúfsága védelmet nyújt – folytatta. – De a férfi másképp vélekedett. S feltételezte, hogy a lány is. Így hát, mikor megitta az italát, kikezdett vele. A lány nagyon megrémült, és ellökte magától a férfit. A következő pillanatban a padlón hevert, vértócsában, a fogai szanaszét a szobában, az állkapcsa eltörve. A férfi persze eltűnt. – Meg...? Nem – mondta Libby. – Nyilvánvalóan nem. És semmit sem lopott el. A lány pénztárcája ott fe-

küdt mellette a földön. A főnököm el akarta küldeni a rendőrségre. A kórház is küldte. Össze kellett kapcsolni az állát, és *évekig* fogja fizetni a fogorvos számláját. De ő hallani sem akart róla. Ellentmond a kommunista elviségnek, hogy a rendőrség segítségét kérje egy „munkás" ellen. És még azt mondta, az összekapcsolt állkapcsával, hogy különben is, az ő hibája. – Nagyon igaz – mondta Nils határozottan. – Ő követte el a hibát. – Én egyáltalán nem értek egyet – kiáltott Kay. – Valahányszor félreértik az embert, máris joguk van kitörni a fogát...? Vagy valahányszor kedves akar lenni valaki, ő a hibás? – A lányok ne legyenek kedvesek a taxisofőrökkel – mondta Nils. – Belőled a vén Európa beszél – vágott vissza Kay. – Én mindig kedves vagyok a taxisofőrökkel. És sosem történt semmi bajom. – Valóban? Soha? – mondta Libby nővére, és szánakozva tekintett Kayre. – Hát, ami azt illeti, egyszer megpróbált hátraülni mellém egy taxisofőr. – Szent ég! – mondta Libby. – És mit csináltál? – Lebeszéltem – mondta Kay. A báró jóízűen felnevetett; szemmel láthatóan felfogta, hogy Kay született vitatkozó. – De Kay, drágám, mivel bátorítottad fel? – kérdezte Libby. – Abszolút semmivel – mondta Kay. – Csak beszélgettünk, és hirtelen azt mondta, hogy milyen gyönyörű vagyok, s hogy szereti a parfümöm szagát. És megállította a taxit és kiszállt. – Jó ízlése volt. Nem gondolod, Elizabeth? – Nils Kayről beszélt, de ragyogóan izzó kék szemével mélyen Libby szemébe nézett, míg Libby térde remegni nem kezdett.

Ezután már általánosságokról beszélgettek. Kay el akarta mesélni Harald sztrájkját. Benne volt a fényképe a napilapokban. Libby felsóhajtott, a nővére és a sógora miatt. De a történet káprázatos volt – egyáltalán nem a szokványmese. Kiderült, hogy Harald a belvárosban egy baloldali csoporttal darabot rendezett. A haszonelosztó szövetkezetekhez tartozott, de valójában a kommunisták irányítot-

ták, mint Harald később megtudta. Munkástémájú darab volt, s a hallgatóság többnyire szakszervezetek által szervezett csoportokból állt. – Úgyhogy mikor Harald rájött, hogy ezek az igazgatóságban mit művelnek az elszámolásokkal, megszervezte a színészeket, és sztrájkőrséget állított fel a színház körül. – A férfi a *Herald Tribune*-tól megvakarta az állát. – Erre emlékszem – mondta, és kíváncsian tekintett Haraldra. – A maga lapja nem tulajdonított elég nagy jelentőséget az esetnek – mondta Kay. – A *Times* sem. – Mert az ingyenreklám lett volna a színháznak, ugye? – kérdezte az írónő. Harald a fejét rázta és vállat vont. – Folytasd, ha már belekezdtél – mondta Kaynek. – Szóval a közönség nem tudta áttörni a sztrájkőrséget, világos, bár a legtöbb színész nem vett részt benne. Úgyhogy az igazgatóságnak ott a helyszínen bele kellett egyeznie, hogy minden héten bemutatja az elszámolásait egy színészbizottságnak, amelynek Harald áll az élén. Akkor aztán mindannyian bevonultak a színházba. – És a darab ment tovább! – fejezte be Harald egy ironikus kézmozdulattal. – Tehát győztetek – mondta Nils. – Nagyon érdekes. – Gyakorlatilag – mondta Kay – a színészek továbbra is a negyven dollár minimumot kapták, mert nem ment túl jól a darab. – De elvben – mondta Harald szárazon – „nagy győzelem" volt. – Csontvázszerű arca szomorúnak látszott.

Libby észrevette, hogy Harald nem iszik; talán megígérte Kaynek. A saját darabja mégsem került színre szegénynek, mert az igazgató felesége hirtelen beadta a válókeresetet, éppen a próbák alatt, és visszavette a befektetett pénzét; a per folyamatban volt, és valahogyan Harald darabját is belekeverték. Libby sohasem kedvelte különösképpen Haraldot. Az a hír járta, hogy állandóan más nőkkel fekszik le, és hogy Kay vagy nem tud róla, vagy nem törődik vele; intellektuálisan a férfi még mindig hatalmában tartja. De Harald ma teljesen elbűvölte Nilst, beszélt vele egy kicsit

norvégül, s idézett néhány sort a *Peer Gynt*-ból (Per Gantnak kell ejteni), Nils pedig vele szavalt. – Elragadó pasas ez a Petersen – mondta Nils Libbynek. – Elbűvölő barátaid vannak. – És még a nővére is megjegyezte, hogy Petersen csúnyaságában is vonzó alak.

Ezenközben Polly és Gus LeRoy az ablaknál állt, ügyet sem vetve a társalgásra. Borospoharaik kiürültek. Polly nagyon mértékletes volt, éppen mert voltak alkoholisták a családjában (az egyik nagybátyja Bostonban belovagolt a Copley Plazára, és még útközben se hagyta abba az ivást), de általában kivételt tett a borokkal és az olyan különleges likőrökkel, mint a Goldwasser, meg azzal, amelyiknek egy ág volt az üvegében. Libby odalibegett hozzájuk és újratöltötte a poharaikat. – Azt hiszem, éppen meghívja vacsorára – jelentette Kaynek. – És fogadni mernék, még visszautasítja. Majd előáll valami bizarr kifogással, amiért haza kell mennie.

S mit tesz isten, Polly nemsokára elkezdte „kimenteni magát", közben azon morfondírozott, vihetne-e magával egy kis bólét Mr. Schneidernek. Libby széttárta a karját. – De minek? – szerette volna megtudni. – Nyugodtan lemehet a sarokra Luchowhoz, ha egy pohár májusi bort akar. Miért kell neked vinni? – Polly elpirult. – Sajnos, az én ötletem volt. Amikor hazavittem a szagos mügét, elmeséltem neki, milyen bólét csinálsz. Mr. Serbatyevvel nagy soviniszta vitát rendeztek arról, hogy mit kell tenni a fehér borból készült puncsba. Mr. Serbatyev – Polly hirtelen huncutul elmosolyodott – uborkahéjat tesz bele. Szóval, megígértem nekik, hogy viszek kóstolóba a bólédból. Ha van annyi, Libby. – Libby a puncsostálra pillantott, és számításokba kezdett; harmadrészig volt, a vendégek pedig elmenőben. – Holnapra már úgysem lesz jó – kotyogott közbe tapintatlanul Kay. – Az eper mind megfonnyad. Hacsak le nem szűröd . . . – Ha volna egy tejszínes vagy majonézes üve-

ged, amibe beletehetném – erősködött Polly. Libby az ajkába harapott. Pollyval ellentétben, neki nem volt türelme azokhoz a német menekültekhez, akik honvágyat éreznek az óhaza és a „jó öreg német szokások" iránt. Már korábban vitatkozott erről Pollyval, és Polly azt mondta, hogy az az ő *hazájuk,* Libby, de Libby azt mondta, hogy alkalmazkodniuk kellene Amerikához. S az igazat megvallva, egyáltalán nem tartotta helyénvalónak, hogy egy német zsidó annyira odavan a német termékekért; hiszen egyesek szerint még az amerikaiaknak is bojkottálniuk kellene a náci árukat. Talán még Libbyt is megszólnák, amiért Liebfraumilchet szolgált fel az összejövetelén. Libby észrevette, hogy Gus LeRoy fogja a kalapját, és ott áll – gondolta, el akar köszönni.

Félt, hogy meglátszik rajta az ingerültség. – Na tessék – mondta volna szívesen –, Pollynak ragyogó alkalma volna rá, hogy magával vacsorázzon valami kellemes helyen, s ehelyett hazamegy azokhoz az albérlőkhöz, egy ostoba ígéret miatt! Hát normális dolog ez? – S azonkívül nincs férfi, még egy szalonkommunista sem, aki kedveli, ha egy lány papírzacskóba csomagolt majonézes üvegekkel sétál. Libby Pollyhoz fordult. – Nem viheted haza busszal. Kiömlik. – Gus LeRoy előrelépett. – Majd én hazaviszem taxival, Miss MacAusland.

Libby legyezgette magát. – Gyere ki a konyhába – mondta Pollynak. Négyszemközt akart beszélni vele. – Ide figyelj, Polly! – mondta –, én szívesen odaadom neked a bólét. Végül is te szerezted hozzá a szagos mügét. De kérlek, nagyon kérlek, ne vidd fel Gust abba a lakásba, és ne mutasd be azoknak a fura alakoknak. Az én kedvemért, ha már magadra nem vagy tekintettel. – Libby valójában úgy vélte, hogy Polly különös élete abban a penzióban nagyon jó beszédtéma, ha a többi lánynak ecseteli, mikor együtt ebédelnek valahol, de egy férfi ha hallaná, s még inkább ha saját

szemével látná, azt gondolná, hogy Polly őrülten vágyódhat társaság után, ha már ehhez kell folyamodnia. Egy férfi, legyen az akárki, azt akarja hinni, hogy sok-sok ragyogó riválisa udvarol a lánynak... Libby a homlokát ráncolta. Nem, nem egészen így gondolta. Mi is az, amiért a lakók, a barna homokkő ház, a lépcsőre terített szőnyeg, Polly kopott aranyszegélyű, aranypettyes likőröspoharai a kistálcán, Mr. Serbatyev házikabátja, Libby női ösztöne így sugallta, tönkretenné egy lány esélyeit a másik nem bármely normális tagjánál? Mintha a házban tett látogatástól lelepleződne valami szörnyen személyes természetű dolog, például valami szag Polly körül. A szegénység szaga? De Gus LeRoynak az talán tetszik. Nem; a lecsúszottság szaga. Ez az. Ez az, ami a házban, a lakókban és sajnos Pollyban is közös. A lecsúszottság, meg az, hogy az ember már nem disztingvál, s nincsenek igazi ambíciói. Az olyan síron túli örömök, mint például az illatosító labdacsok, melyeket Polly karácsonyi ajándéknak készített: szegfűszeggel tűzdelt, íriszgyökérbe göngyölt és szalaggal átkötött narancsok, amelyeket az ember felakaszt a szekrényében, vagy betesz a fiókba, hogy jó szagú legyen tőle. Ami azt illeti, azok a labdacsok nagyon jópofák; ötletes ajándék, és szinte semmibe sem kerül. Libby le is írta a receptjét firenzei bőrkötéses receptkönyvébe, s meg fogja kérni Pollyt, hogy segítsen készíteni néhányat jövő karácsonykor. De az valahogy teljesen rendjén való, ha Libby csinálja, hanem Polly?... Még az is rendben volna, bármily különösen hangzik, ha Libby lakna abban a penzióban, nem mintha hajlandó volna rá; de azt mondhatná, hogy anyagot gyűjt egy novellához...

– Nem volt szándékomban, Libby – válaszolt Polly, kissé mereven. – Mindegy, hagyjuk a bólét. – Ne butáskodj – mondta Libby. – Ida – szólt a szobalánynak –, vegye elő Miss Andrewsnak azt a kis üveg koktélkeverőt. Töltse tele

bóléval, de jól nézze meg, hogy tiszta-e, kérem. S talán Miss Andrews vinne magával egy kis pástétomot is. Biztos? – fordult oda gyorsan Pollyhoz. – És most mit fogsz csinálni? Hazavisz, letesz az ajtóban... – Beható kérdések segítségével Libby megtudta, hogy Polly hazaviszi a bólét, aztán Gus LeRoyjal abban a híres jiddis étteremben fognak vacsorázni, amelyik egy saroknyira van Polly házától – a Café Royalban, ahová a Jiddis Színház összes sztárjai járnak, meg a zsidó lapok újságírói. – Ez kinek az ötlete volt? Az övé? – Sajnos, az enyém – mondta Polly. – Nem a legnyugodtabb hely. – Badarság – mondta Libby. – Pontosan ez kell. Több mint tökéletes. – Úgy gondolta, mivel Gusszal elég nehéz beszélgetni, okos ötlet volt Pollytól, hogy olyan helyet választott, ahol csak nézegeti az ember a többi vendéget, s nem próbálja a zajban megértetni magát. Libby is örömmámorban úszott, mikor Polly egyik este odavitte, nyíltan forgolódott és bámészkodott, s kérdezgette Pollyt, hogy kik a híresek (mindegyikük „valaki" volt a hitsorsosai körében; ebből is láthatjuk, milyen keveset ér a hírnév), sikongatott elragadtatásában, amikor az étel megérkezett, mígnem Polly rászólt, hogy hagyja már abba, nehogy megbántódjanak, hogy csodabogárnak nézi őket; pedig hát mindenki láthatta, miért járnak ide: azért, hogy felvágjanak. – Nem, tökéletes – mondta, és elgondolkodva az arcához nyomta a mutatóujját. – És mit fogtok enni? Azt a csodálatos bíborlila borscsot, amit *mi* ettünk, a főtt krumplival...? – Még nem gondolkoztam rajta, Libby – mondta Polly, majd elvette a megtöltött koktélkeverőt a szobalánytól. – Ne, ne – mondta Libby. – Ida majd becsomagolja. Te csak menj oda az öltözőasztalkához, és hozd rendbe egy kicsit a hajadat. – Könnyedén visszatolt néhány ezüstös hajtűt, amely kiállt Polly kontyából, majd hátralépett, hogy szemügyre vegye a profilját: jó lesz, ha Polly vigyáz a tokájára. – Használhatod a kölniszórómat. – Mielőtt Polly el-

ment, nyomában Gus LeRoyjal, aki idétlenül rángatta a bajuszát, majd előrelendült, hogy felsegítse Júlia néni öreg ezüstróka gallérját Polly majdnem mezítelen vállára – Libby közbelépett, és megígértette Pollyval, hogy másnap este visszahozza a koktélkeverőt, mert Libbynek szüksége lehet rá; ily módon megtudja majd, mi történt.

Kay és Harald is búcsúzkodott; bekapnak még egy fasírtot az előadás kezdete előtt. Harald minden este elment, hogy ellenőrizze, rendben van-e a színház, s megnézze, hogy a színészek még az ő utasítása szerint játsszák-e a szerepüket. Néha Kay is vele ment, s ilyenkor valamelyik színész öltözőjében megvárta. – Ha megérzi a sminkszagot, prüszköl, mint egy vén csataló – magyarázta Libby. – Nem lehet elvonszolni a színészek társalgójából. Az egyetemen ő is rendezett. – Beállt az összejövetelek végén szokásos csend. Néhány vendég még ott csellengett, nyilván nem tudták, hogy Libby Nilsszel vacsorázni készül. – Ó, ne menjetek még – unszolta Libby a Metropolitanban dolgozó nőt, mire az engedelmesen ismét leült; Libby irtózott a túl gyorsan kiürülő szoba érzetétől, mintha mindenki azért sietne, mert fél, hogy utolsónak marad. Kint még világos volt, tökéletes májusi est. A zöldesfehér sombokor megsápadt az árnyékos sarokban; a karcsú rajnai borosüvegek arany- és zöld színben játszottak a damaszttal fedett kisasztalon; eper- és gyöngyvirágillat terjengett a szobában – a virágot Nils hozta; egy kis csokrot. Ida menni készült, a fekete szatyrával; Libby kifizette, s a tavaszi mámor hirtelen sugallatára azt mondta neki, vigye haza a maradék pástétomot. – Nagylelkű vagy – mondta Nils. – A szobalánnyal és a barátnőddel is. Azzal a Liebfraumilch lánnyal. – Szóval ő is észrevette Polly dekoltázsát. Libby bizonytalanul felnevetett. Enyhe szorongás fogta el attól, ahogy a fiú a „nagylelkű" szót kiejtette. A Metropolitan Museum-beli nő előrehajolt: – A Liebfraumilchről jut

eszembe, emlékszik valamelyikük arra a mulatságos Tintorettóra a National Gallery-ban? *A tejút* című re? Milyen szokatlan ötlet. – Mindenki bambán bámult maga elé. – Mikor maradunk végre magunkra? – mormogta Nils Libby fülébe.

Ez hamarabb bekövetkezett, mint Libby várta volna. A vendégek, látva, hogy Nils Libby fülébe sugdos, fölkeltek, és elmentek. Az egyik percben még ott voltak, a másikban már nem. Nils Libbyhez fordult. – Veszem a köpenyemet – mondta Libby gyorsan. – Még ne, Elizabeth. Miért engeded, hogy olyan rémes becenéven szólítsanak? – Nem tetszik? – Én az Elizabethet szeretem – válaszolt. – Nagyon szeretem. Túlságosan is szeretem. – Magához vonta a lányt, hátradöntötte a fejét, és megcsókolta. Libby visszacsókolta; oly gyakran álmodozott erről a pillanatról, hogy már pontosan tudta, milyen lesz: a feje hátrahanyatlik, mint egy virágkehely, hogy utat engedjen a fiú ajkának, az orrlyukai összeszűkülnek, a szemeit lehunyja. Nils ajka puha volt és meleg, bár Libby nem ilyennek képzelte, mert mindig sípulóverben, szőkén és jéghidegen látta maga előtt a fiút, sapkája alól előrebukó szőke haját a szél cibálta. Vékony arcán megfeszült a bőr, orcája kipirult, s Libby feltételezte, hogy aki ennyi időt tölt a szabadban, annak az ajka kemény lesz és feszes. A fiú a száját gyengéden ide-oda mozgatta Libby száján. Megbillentette az arcát, a szemébe nézett, és szenvedélyesen megcsókolta, úgy, hogy a lány lélegzethez sem jutott. Libby egy kissé hátratántorodott, és kiszabadította magát. – Elizabeth! – mondta Nils, és ismét magához vonta a lányt, s gyöngéden megcsókolta, s közben a nevét mormolta. Egy percen vagy órán belül – nem tudta volna megmondani – Libby érezte, hogy a fiú kemény foga erősen az ő zárt szájához nyomódik. Kiszabadította magát és másodszor is hátratántorodott. Nevetni próbált. – Pszt – mondta a fiú. Libby felkattintotta a nagy asztali rézlám-

pát, mert kezdett sötétedni, s az asztalnak dőlt, egyik tenyerével megtámasztva magát, a másikkal pedig idegesen hátrasimította a haját. Nils odament hozzá, és átkarolta a lány vállát, úgy, hogy a lány rátámaszkodhatott; Libby homloka az arcát súrolta, a lány érezte, hogy a fiú körülbelül tíz centivel magasabb; tökéletesen illenek egymáshoz. Amint ott állt, és pihent, Libby nagyon kellemesen érezte magát; múlt az idő. Aztán a fiú lassan maga felé fordította, s mielőtt Libby észbe kapott volna, a nyelve már a szájában volt, az övéhez szorítva. Nils nyelve erőteljes volt, és hegyes. – Nyújtsd ki a nyelved, Elizabeth. Úgy csókolj. – Lassan és vonakodva, Libby felemelte a nyelve hegyét és hozzáérintette a fiúéhoz; egész testében megremegett. Nyelvük egymással játszadozott a lány szájában; Nils megpróbálta a lány nyelvét a maga szájába szívni, de Libby nem hagyta. Egy belső hang arra intette, hogy már elég messzire elmentek. Ezúttal Nils magától elengedte; Libby halványan mosolygott. – Mennünk kell – mondta. Nils csodálatosan manikűrözött keze fel-alá futott Libby karján, amelyet befedett ruhájának hosszú, szűk taftja. – Szépséges Elizabeth. Aranyos, fodrozó izmok. Erős lány vagy, igaz? Erős, szenvedélyes lány vagy. – Libbyt ez annyira elkápráztatta, hogy hagyta, csókolja még egy kicsit.

Aztán Nils odament és behúzta az ablaktáblákat, és Libbyt a díványhoz vezette. – Gyere, Elizabeth – mondta lefegyverzően –, olvassunk el együtt néhány verset, és igyunk egy kis bort. – Libby ennek nem állhatott ellent; a fiú a verseskötetek közül elővette az *Angol Versek Oxfordi Gyűjteményé*-t, s egy újonnan kibontott üvegből kitöltött két pohár Liebfraumilchet. Majd leült Libby mellé a díványra. – Skoal – mondta. – Rajnai lányka – kuncogott Libby. – Shakespeare – mondta váratlanul – abba halt bele, hogy túlságosan sok rajnai bort és pácolt heringet fogyasztott egy szuszra. – Nils a könyvet lapozta, s a hom-

lokát ráncolta; Libby kedvenc sorai alá voltak húzva, s a sorszéleket felkiáltó- és kérdőjelek tarkították. – Á, itt van! – kiáltott. S hangosan olvasni kezdett. – *A szenvedélyes pásztor a kedveséhez:* „Jöjj velem, légy a kedvesem, / Élvezzük ki a végtelen . . ."[13] Satöbbi; Libby kissé szégyenkezett; ez a vers a könyökén jött ki, tizenhat éves kora óta tudta kívülről. Nils, amint befejezte, föléje hajolt és mohón csókolni kezdte. – Ó, de fogadni mernék, uram, hogy ön nem tudja a választ – mondta Libby nevetve, miközben kiszabadította magát. – *A pásztorlány válasza.* Sir Walter Raleigh. – S könyv nélkül kezdte idézni: – „Ha mind a világ ifjú volna, / S minden pásztor igazat szólna, / Akkor lennék szerelmesed, / És élnék boldogan veled." – Hangja elcsuklott, amint a fiúra pillantott. – „Korallcsatod, gyöngygombjaid . . ." – Hogy is van tovább? A vége az, hogy Raleigh a pásztorlány nevében visszautasítja a pásztor szívélyes hívogatását. – Add ide a könyvet – kérlelte. Nils cserébe még egy csókot követelt: egy hosszabbat. Libby teljesen elgyengült, mire megkapta a könyvet. A fiú a haját simogatta, amíg Libby végigfutotta a névmutatót, Raleigh-t keresve; a lapok bosszantóan összetapadtak. Libby megpróbált ügyet se vetni Nils kezére, mely elérte a nyakát s a gallérjával játszadozott, hanem megpróbált a vers keresésére koncentrálni. Hirtelen meghallotta, hogy hátul a ruhája egyik kapcsa kipattan.

E halk hangra Libby ébersége megkettőződött; a háta megmerevedett. A szeme kidülledt. Ádámcsutkája ugrált, ahogy nyelt. Rájött, hogy a fiú el akarja csábítani. A könyv magától kinyílt, és az ölébe esett. Úgy látszik, Európában így udvarolnak. Azok a bárók és hercegek olyan átlátszó manővereket alkalmaznak, hogy az ember nem is hinné. Szegény Nils, hogy megcsappant iránta Libby becsülése. Csak

[13] Szabó Lőrinc fordítása.

tudná, milyen ódivatú! Egy újabb kapocs pattant ki titokban, Libby nem tudta eldönteni, nevessen vagy dühbe guruljon. Hogyan mutasson rá a tévedésére anélkül, hogy megbántaná, úgy hogy azért még elmehessenek vacsorázni? Az érzékei megszűntek működni, ahogy egy óra abbahagyja a ketyegést; teljesen lehiggadt. Mintha észrevette volna a lehűlést, Nils maga felé fordította a lány fejét, és a szemébe bámult. Libby ismét nyelt egyet. Amikor a fiú magához vonta és megcsókolta, Libby a fogait csikorgatta. Ettől majd csak észbe kap. – Jégkirálynő – mondta Nils szemrehányóan. – Most már elég, Nils – mondta Libby, igyekezvén barátságosabb képet vágni, mint amilyent igazában szeretett volna. Lábát egy lendülettel letette a földre, becsukta a könyvet, s megpróbált felállni. De a fiú hirtelen vaskapocsként fogta át, s visszahúzta a díványra. – Csókolj! – mondta nyersen. – Nem, nem úgy. A nyelveddel. – Libby úgy vélte, jobb, ha belemegy. A fiú ijesztően erős volt; rémülten emlékezett vissza, hogy hallotta, az atlétákban megfékezhetetlen szexuális vágy tud feltámadni, meg arról is hallott valamit, hogy a skandinávok a legvadabb Don Juanok. Ki is mondta? Kay? Ez az utóbbi csók kifejezetten fájt; a fiú megharapta az ajkát. – Kérlek, Nils! – kiáltott Libby, tágra nyitotta a szemét, s látta, hogy a fiú szeme két kék tűhegyként mered rá, s ajkát a fogai közé szippantja, mint egy rohamra induló vadállat. Egészen más ember lett belőle, nagyon kegyetlennek tűnt. Libby el lett volna ragadtatva, ha nincs úgy megrémülve. A fiú a testével leszorította, a kezével pedig simogatni próbálta. Minél jobban tekergett Libby, a fiú annál elszántabb lett. A huzavona közben minden kapocs szétpattant a ruháján; s a melltartója is kinyílt. Aztán legnagyobb iszonyatára hasadó ruha hangja ütötte meg a fülét – a Bendel tavaszi kiárusításán vett vadonatúj ruhája! Nils egyik kezével feltépte a ruhaderekát, lehúzta a ruhaujjról, amely to-

vábbra is ott lefegett Libby karján; a másik kezével a lány csuklóját szorította, és megcsavarta, mikor mozdulni próbált. Fejét Libby nyakába fúrta, s húzgálni kezdte a szoknyáját.

Libby rémülten nyöszörgött. Arra gondolt, hogy segítségért kiált, de sosem beszélt még a szomszéd lakásban lakókkal, s nem tudta volna elviselni, hogy idegenek szakadt ruhában találjanak rá, általános rendetlenség közepette. Homályosan eszébe jutott Polly és a szomszédai, akik egy pillanat alatt Polly segítségére siettek volna, ha bárki bármit megkísérel. Azon tűnődött, elájuljon-e, de mi történhet, mialatt nincs magánál? Az orvosok a Vassarban mindig azt mondták, hogy egy nőt akarata ellenére nem lehet megerőszakolni. Azt tanácsolták a lányoknak, hogy rúgják herén a férfit, vagy a térdükkel vágjanak ugyanoda. Amikor ki akarta próbálni, s a térdével megcélozta a megfelelőnek vélt helyet, Nils kajánul felröhögött, s enyhén meglegyintette a lány arcát. – Rossz kislány. – Libbyt Nils átalakulása érintette a legfájdalmasabban.

– Szűz vagy? – kérdezte a fiú hirtelen, barbár tettének kivitelezése közben megtorpanva. Libby némán bólintott. Tudta, hogy már csak a fiú könyörületességében reménykedhet. – Ó, micsoda unalom! – mondta Nils, félig elereszt-ve a zsákmányát. – Halálosan unalmas vagy, Elizabeth! – Elfintorodott. – Libby, talán mégis helyesebb, ha így nevezlek. – Megrázkódott, és elengedte a lányt. Libbyt soha életében ennyire meg nem bántották. Csak feküdt ott szakadt ruhájában, nyelte a könnyeit, s nagy, barna rémült szemével könyörgőn tekintett a férfira. Az durván visszahúzta a szoknyát Libby kesztyűselyem bugyijára. – Még csak nem is szórakoztatna, ha megerőszakolnálak – mondta. Azzal fölkelt a díványról, és nyugodtan bevonult Libby fürdőszobájába. Libby egyedül maradt az *Angol Versek Oxfordi Gyűjteményé*-vel. Hallotta, amint Nils a vécét használja, anélkül hogy kinyitná a vízcsapot, vagy becsukná maga mö-

gött a fürdőszobaajtót. Aztán fütyörészve elvonult a lakásból. Libby hallotta, amint kattan a zár, s a fiú léptei megindulnak lefelé a lépcsőn, ez minden.

Libby felkászálódott, és a tükörhöz vánszorgott. Úgy nézett ki, mint egy megtépázott hajóroncs. S mi több, éhes is volt; Nils még a vacsorát sem várta ki. Ő meg Idának adta a pástétomot. – „Nagylelkű vagy" – mondta magának a tükörbe. – „Szépséges Elizabeth." – Érzései furcsán háborogtak. Nils persze nem gondolhatta komolyan, hogy ő halálosan unalmas; le kellett vezetnie a bosszúságát, mikor kiderült, hogy Libby szűz. Az arisztokrata etikett ezen a ponton megálljt parancsolt. És az etikett volt számára unalmas. Meg akarta erőszakolni Libbyt, és megvadult, mint az ős vikingek. Ez legalább drámai lett volna és bizonyítana valamit. Libby elveszítette volna a becsületét. De legalább megtudta volna, milyen az, amikor férfival csinálja az ember. Libbynek volt egy kis titka: néha fürdés után önkielégítést végzett a fürdőszobaszőnyegen. Utána mindig szörnyen érezte magát, letört volt és kimerült, s azon tűnődött, vajon mit gondolnának az emberek, ha így látnák, különösen abban az állapotban, amit ő „betetőzésnek" nevezett. Sápadt arcát bámulta a tükörben, s kérdezgette magától, vajon Nils sejtette-e ezt; talán ezért hitte, hogy van már tapasztalata? Állítólag karikás lesz tőle az ember szeme. „Nem – mondta magában, megrázkódva. – Nem. Erre még gondolni sem szabad. Senki nem sejti. És soha senki nem fogja sejteni azt a szégyenletes, undorító rondaságot, ami történt – vagy kis híján történt, ma este. Nils nem fog róla beszélni. Vagy talán mégis?"

TIZEDIK FEJEZET

Priss Hartshorn Crockett maga szoptatta a csecsemőjét. Ez volt a nagy szenzáció. – Nem hittem volna, hogy szoptatott unokám lesz – mondta Priss anyja nevetve, s elvette vejétől, dr. Sloan Crockett-től, a kezdő gyerekgyógyásztól a martinis poharat. Ez volt a koktél órája Priss szobájában a Városi Kórházban – nagyon vidámak voltak. Hét végén Sloan minden délután beugrott, hogy megkeverje a martinit a látogatóknak. Ott töltötte a gyakorlóévet a kórházban, úgyhogy tudott jeget szerezni a diétás konyhából, s általában ügyesen szegte meg a szabályokat.

– Te azt sem hitted volna, hogy *u-unokád* lesz, anya – figyelmeztette az ágyban fekvő Priss, enyhe, ideges dadogással. Halványkék ágykabát volt rajta, vékony szálú, hamuszín haja szépen berakva; a gyakorló ápolónő csinálta meg reggel. Száraz ajkára új árnyalatú rúzst kent; orvosa elrendelte, hogy a vajúdás kellős közepén rúzsozza ki magát és púderezze be az arcát; Sloannal egyetértésben fontosnak tartotta, hogy az anyaság küszöbén álló páciens rendezett legyen. Priss tisztában volt vele, hogy meglehetősen fakó egyéniség, és most valószerűtlennek érezte magát, feltámasztva és felcicomázva az ágyban – olyan volt, mint a New York-i gyerekek, akik szőrmében, földig érő selyemruhában és az anyjuk papucsában kéregetnek az utcán mindenszentek előestéjén. Sloan Kis Hamupipőkének nevezte, az újság gyerekrovatára utalva. Sokkal kényelmesebben érezte volna magát a hátul csukódó, rövid, kórházi vászon hálóingben, de a folyosós ápolónők minden reggel bele-

passzírozták a stafírungjából származó selyem-csipke hálóingébe. Az orvos utasítása, mondták.

Az ápolónők különleges kedvencükként bántak Prissszel, mert már háromszor feküdt koraszüléssel a szülészet és nőgyógyászaton, mielőtt ez a mostani sikerült. Hogy ezúttal minden rendben menjen, az állását is otthagyta, és terhességének első öt hónapjában végig ágyban vagy a díványon feküdt – hátradőlt méhe volt. Még így is volt valami probléma az utolsó hónapban a veséjével; azonnal kórházba vitték, és intravénásan táplálták, amíg a gyulladás le nem lohadt. De most, Mrs. Hartshorn szavával élve, a szülés bevégeztetett. Dicsőség néki: István vértanú ünnepén, egy nappal karácsony után, Priss három és fél kilós gyermeknek adott életet; normális szülés volt, bár a vajúdás nagyon hosszúra nyúlt – huszonkét óráig tartott. Priss szobája tele volt magyallal, fagyönggyel, azáleával, ciklámennel, az ágy mellett pedig kis karácsonyfa állt. A gyereket, az első keresztény mártírról, Stephennek fogják nevezni.

A kisfiú most a csecsemőszobán volt, hatalmas üvegablak mögött a folyosó végén – ordított, mint a sakál; hat órakor van az etetésidő. Priss madártejet ivott, hogy több teje legyen; a folyadék nagyon fontos, de amíg állapotos volt, megutálta a tejet, mert más dolga sem volt, mint hogy megigyék naponta egy literrel, az orvosok ragaszkodtak hozzá, mondván, hogy máskülönben ki fognak hullani a fogai, mialatt kialakul a gyerek csontrendszere. Most, hogy kedvet csináljanak neki, a nővérek tojással, cukorral és vaníliával ízesítették a tejet, gyümölcslevekkel itatták, gyömbérsörrel meg kólával – mindenféle folyadékkal, csak alkohollal nem, mert ha Priss megiszik egy pohár martinit, akkor Stephen gint vacsorázik.

Sloan a jeget rázogatta az ezüst koktélkeverőben, s közben Priss bátyjával csevegett, aki szünidőre hazajött a Harvard jogi karáról. Ezek ketten nagyon jóban voltak, mind-

kettő meggyőződéses republikánus, nem úgy, mint Priss és Mrs. Hartshorn. A liberalizmus a női ágban öröklődött volna: Mrs. Hartshorn és elhalt férje állandó harcban álltak egymással Wilson és a Népszövetség miatt, most pedig Priss és Sloan folytatott késhegyre menő küzdelmet Roosevelt és a társadalmi tulajdonba vett egészségügy miatt. Piros betűs ünnep volt Sloan és Allen számára, amikor a Legfelsőbb Bíróság megölte a Kék Sast, és Prisst kitették az állásából. A Női Vásárlók Ligájánál végzett munka sosem izgatta Prisst túlságosan; inkább önkéntes vállalás volt, hogy annál könnyebben határozzon: megszüli Stephent.

Priss ebben nagyon rendes volt, bár a munka hiányzott neki, és rettegett az anyagi csődtől, mivel Sloan még csak most indítja a rendelését (egy idősebb gyerekgyógyásszal), és szükség volt Priss keresetére is, amely fedezte a cigarettát, a koncerteket, színházat, jótékonysági adományokat meg a könyvtári tagságot – Priss rengeteget olvasott. Az anyja nem segíthetett sokat, mert a két kisebbik gyerek (Linda és Bennington) még főiskolára járt, ami épp elég egy szegény özvegyasszonynak, ahogy Mrs. Hartshorn vidáman hívta magát. Reggelente átküldte Prisshez a cseléd-lányt, a hűséges Irene-t, hogy elvégezze a házi munkát, esténként pedig többnyire Lilyt, a szakácsnőt, aki elpiszmogott a vacsorával, amit aztán Prissnek csak fel kellett melegítenie, hogy Sloan legalább napjában egyszer egy tál jó meleg ételhez jusson. Amikor Priss hazament a kórházból, Irene, akinek szintén voltak gyerekei, két hétre odaköltözött, egy tábori ágyon aludt a gyerekszobában (vagyis az ebédlőben), hogy megspórolják a hivatásos ápolónő költségét.

Ez volt Mrs. Hartshorn ajándéka az ifjú szülőknek; az újszülöttnek meg egy angol gyerekkocsit vett, ami őrült luxus, és tavasszal majd elküldi nekik Linda régi bölcsőjét, ami Oyster Bayben van, odafenn a padláson, meg a magasított

székét meg egyéb kacatokat, bár állítólag a magasított szék most nem divat. Stephen egyelőre egy ruháskosárban fog aludni a babakocsi matracán – ezt a jó ötletet Priss egy gyerekgondozási brosúrából vette, amit a Munkaügyi Minisztérium adott ki.

– Igen, drágám, nem vicc – mondta Mrs. Hartshorn Polly Andrewsnak, aki felszaladt, hogy megnézze Prisst. Allenből kitört a röhögés. – Miért nem mindjárt a Belügyminisztérium? – Priss nem bírta a bátyja szellemeskedését. – Az a brosúra nagyon is használható – mondta komolyan. – Sloannak is ez a véleménye, akár hiszed, Allen, akár nem. – Valamelyik barátod társadalmi munkája? – vágott vissza Allen. Priss egyre idegesebben feküdt az ágyban, válaszolni akart; az ajka némán megrándult. – Ma nem politizálunk – mondta Mrs. Hartshorn határozottan. – Fegyverszünet van. Prissnek a tejére kell gondolnia.

Lakey, beszélt tovább Pollyhoz, küldött egy különleges ruhát a keresztelőre Párizsból, egy trónörökös is viselhetné – nagy meglepetés, mert már oly régen nem írt; a Sorbonne-on szerzi meg a doktorátust. És Pokey Prothero Beauchamp, akinek egy éve ikrei születtek, küldött egy babamérleget, ami igazán körültekintésre vall. Mindenki borzasztóan kedves volt. Dottie Renfrew Latham onnan a messzi Arizonából rendelt Bloomingsdale-nél egy sterilizálót, üvegekkel és állványokkal, a szokványos bébietető és kistál helyett. Nagyon jól fog jönni a későbbiekben, amikor Prissnek már nem lesz teje.

Mrs. Hartshorn a lányára pillantott, és lehalkította a hangját. – Képzeld el, Polly, hogy a kicsi Priss az első közületek, aki csinálja. Olyan lapos, hogy még melltartót sem kellett soha hordania. De Sloan azt mondja, hogy nem a méret számít. Remélem, így is van. Ezt nevezem én a kenyerek és halak csodatételének. Az összes többi bébit a csecsemőszobán üvegből etetik. Azt a nővérek is jobban sze-

retik. Azt hiszem, én is nekik adok igazat. Az orvosok csak az elmélethez értenek. A nővérek viszont látják a tényeket. – Egy hajtásra felhajtotta a martinit, mint valami orvosságot; ez most a divat az ő korabeli társasági hölgyeknél. Megtörölte az ajkát, és visszautasította az újabb „osztalékot" a koktélkeverőből. – Merre tart a haladás, Polly? – kérdezte kicsit hangosabban, fehér, rövidre nyírt fürtjeit rázogatva. – Az én generációmnak a cuclisüveg volt a jelszava. Lindát üvegből tápláltam. És el nem tudod képzelni, mekkora a különbség. Számunkra az üveg azt jelentette, hogy vége a kólikának, az őrjöngő ifjú férjnek pedig nem kellett többé egész éjjel sétálnia a gyerekkel. Mi, haladó gondolkodásúak, esküdtünk az üvegre. Az anyósomnak lúdbőrös lett tőle a háta. És most, meg kell vallanom neked, Polly, az én hátam lúdbőrös.

Veje a fülét hegyezte és béketűrően mosolygott. Magas, szemüveges, kifogástalanul öltözött fiatalember volt, aki keresztülverekedte magát az orvosi egyetemen; apja katonaorvos volt, a háború alatt halt meg influenzában, az anyja pedig egy lányiskola gondnoka volt Virginiában. Az unokahúga első házi bálján ismerkedtek meg, egy másik unokatestvér révén, aki szintén orvostanhallgató, s akinek szóltak, hogy hozzon még magával fiúkat.

– Az orvostudomány is mintha körben forogna – folytatta Mrs. Hartshorn. – Ezért nem értem Sloant. Mint annak a hogyishívjáknak az újfajta történelemelmélete. Először szoptattuk az újszülötteket; aztán a tudomány megmondta, hogy ne tegyük. Most meg azt mondja, hogy kezdetben volt igazunk. Vagy akkor tévedtünk, de most igazunk van? Ez engem a relativitás elméletére emlékeztet, ha jól értem Mr. Einsteint.

Sloan nem reagált erre a kitételre. – Azzal, hogy Priss szoptatja Stephent – mondta türelmesen –, legalább egy évre biztosítja a gyerek immunitását. Nem kapja meg a

bárányhimlőt, a kanyarót és a szamárköhögést. És még a náthától is védve lesz bizonyos mértékig. Persze, vannak esetek, amikor a gyerek nem tudja megemészteni az anyatejet. Kiütést kap, vagy elrontja a gyomrát. Akkor mérlegelni kell az anyatej előnyeit és negatív mellékhatásait.

– És pszichikailag – tette hozzá Polly – az anyatejjel táplált gyereknek nem melegebb a kapcsolata az anyjával, mint az üvegből tápláltnak? – Sloan a homlokát ráncolta. – A pszichológia még messze van attól, hogy tudománnyá váljék – jelentette ki. – Maradjunk a megfogható tényeknél. A bizonyítható tényeknél. Az bebizonyítható, hogy az anyatejjel táplált gyerek áveszi az anya szervezetének immunitását. Azt meg a mérleg mutatja, hogy Stephen gyarapodik. Napi negyvenöt grammot, Louisa mama. – Így nevezte Mrs. Hartshornt. – A mérleggel nem lehet vitatkozni.

A szavait követő csendben ismét felhangzott a gyereksírás. – Már megint Stephen – mondta Mrs. Hartshorn. – Megismerem a hangját. Hangosabban sír, mint a többi bébi a csecseműszobán. – Ez is mutatja, hogy milyen egészséges kis kölyök – válaszolt Sloan. – Aggódni akkor kell, ha nem sír vacsoraidőben. Nem igaz, Priss? – Priss bágyadtan mosolygott. – Sloan azt mondta, jót tesz a tüdejének – mondta, és fintort vágott. – Kifejleszti – helyeselt Sloan. – Mint a fújtató. – Megtöltötte a tüdejét levegővel, aztán kiengedte.

Mrs. Hartshorn az órájára pillantott. – Nem hozhatná már be a nővér? – tűnődött. – Háromnegyed hat. – Az *időbeosztás,* mama! – kiáltott Priss. – A te időrendben a csecsemők nem azért kaptak kólikát, mert anyatejjel táplálták őket, hanem azért, mert szabálytalan időközökben felvették őket, és akárhányszor sírtak, megetették. A lényeg az időbeosztás, meg hogy ne engedjen belőle az ember!

Kopogtattak a félig nyitott ajtón. Újabb látogatók érkeztek: Connie Storey a férjével, meg az ifjú dr. Edris, aki

Sloan szobatársa volt a kollégiumban. Hangosabban beszélgettek, és a szoba megtelt cigarettafüsttel. Mrs. Hartshorn kinyitotta az ablakot és megpróbált huzatot csinálni. Mi értelme, hogy üveg mögött tartják a csecsemőt, ha aztán a nővér behozza a füstös szobába? – Nem beszélve a bacilusainkról – tette hozzá, és bizonyos önelégültséggel lélegezte ki magából a levegőt, mintha az ő bacilusai különösen életerősek és fajtiszták volnának. Sloan a fejét rázta. – A csecsemőnek szüksége van rá, hogy kiépítse a saját immunitását, még mielőtt hazamegy a kórházból. Ha sosem teszik ki bacilusoknak, megbetegszik abban a percben, hogy hazaér. Azt hiszem, túlzásba visszük a sterilizálást, nem gondolod, Bill? Egy kicsit, legalábbis. – Az attól függ – mondta dr. Edris. – Egy átlagos anyára mindenesetre nem lehet túlságosan ráerőltetni. – Sloan alig észrevehetően elmosolyodott. – „Főzzük ki a baba csörgőjét, valahányszor leejti" – idézte. – Te nem hiszel abban, hogy mindent ki kell főzni, Sloan? – kérdezte Priss izgatottan. – Pedig a gyerekgondozási brosúra ezt mondja. – Liba – mondta Priss bátyja. – Azt a brosúrát nyomornegyedbeli anyáknak írták, de fogadni mernék, hogy aki írta, a Vassarban végzett. – A csörgő különben sem korszerű – válaszolt Priss csökönyösen. – Mindenki tudja, hogy egészségtelen, és könnyen törik. – Veszélyes játék – helyeselt Sloan. Csend lett. – Sloan néha szívesen játssza az eretneket – mosolygott Priss. – Csak hallanátok, hogy megbotránkoztatja az emeleti nővéreket. – Mrs. Hartshorn bólintott. – Jó jel egy orvosnál. Növeli a bizalmat – jegyezte meg. – Bár az isten tudja, miért. Mindannyian bízunk az orvosokban, akik nem bíznak az orvostudományban.

Az általános nevetés közben a nővér bekopogott. – Bocsánatot kérünk, hölgyeim és uraim. Szoptatunk. – Amikor a szobát elhagyták a vendégek, a nővér becsukta az ablakot, amit Mrs. Hartshorn kinyitott, aztán a vállán behozta

a csecsemőt. Hosszú fehér hálóing volt a kicsin, az arca piros volt és duzzadt; a nővér letette Priss mellé az ágyra. Pontosan hat óra volt. – Melyik jön ma este, drágám? – kérdezte. Priss leeresztette hálóingének egyik vállát, és a jobb mellére mutatott. A nővér alkoholos vattával letörölte, és odatette a csecsemőt; a bébi, mint mindig, elfintorodott az alkoholszagtól, és eltolta magától a mellbimbót. A nővér erélyesen újra a szájába adta; aztán körbejárt a szobában, kiürítette a hamutartókat, és összeszedte a poharakat, hogy visszavigye a diétás konyhába. – Szép kis fogadás volt itt ma este.

Priss úgy érezte, rosszallóan mondja, ezért nem válaszolt. Ehelyett a fogát csikorgatta. A bébi szája kezdetben mindig úgy sértette a mellbimbóját, mint egy harapás. Nagyon érzékeny melle volt, és irtózott, ha Sloan szeretkezés közben hozzáért; remélte, hogy a gyerek szoptatásától ez majd elmúlik. Az emberek azt mondták, hogy a szoptatás nagyon kielégíti az anyát, és Priss arra gondolt, hogy ha a bébinél megszokja, akkor a felnőtt férfitól sem fogja annyira bántani. Azt ugyan nem mondta meg Sloannak, hogy ez volt az egyik fő ok, amiért belement, hogy maga szoptassa a gyereket: az, hogy Sloannak, aki erre jogosult, nagyobb élvezetet tudjon nyújtani az ágyban. De ez idáig a szoptatás, mint a szex általában, olyan megpróbáltatás volt számára, amelyhez minden esetben szüksége volt az összes akaraterejére, meg arra, hogy a szeretetre és önfeláldozásra gondoljon. A nővér most őt figyelte, hogy meggyőződjék, a csecsemő rendben szívja-e a mellbimbót. – Oldódjék fel, Mrs. Crockett – mondta kedvesen. – A bébi megérzi, ha ideges. – Priss sóhajtott, és megpróbált feloldódni. De természetesen minél jobban koncentrált a lazításra, annál idegesebb lett. – „Átkozd a láncokat! Áldjad az oldásokat!"[14] – pró-

[14] Babits Mihály fordítása. (William Blake: A Pokol közmondásai.)

bált erőtlenül tréfálkozni. – Fáradt ma este – mondta a nővér. Priss bólintott; hálás volt, hogy valaki észreveszi, de egyúttal hűtlennek is érezte magát Sloanhoz, aki nem tudja, mennyire kifárasztja őt a társaság, különösen ez a vegyes társaság, amely csak az ő tejét tárgyalja.

De amint a bébi (bárcsak Stephennek nevezné az ápolónő, nem pedig bébinek) kis horkantásszerű zajok kíséretében ritmikusan szopni kezdett, Priss valahogy kezdte jobban érezni magát. Nem *élvezte* a szoptatást, de kedvelte a csecsemő friss tejszagát – a köpülés meg a tejüzemek jutottak róla eszébe –, halovány, kusza haját és melegségét. Hamarosan meg is feledkezett a szopó csecsemőről, csak hipnotikus ritmusát érezte; az ápolónő a kezébe nyomta a csengőt, és lábujjhegyen kiment. Priss majdnem elaludt, majd fölrezzent; maga Stephen is majdnem elaludt. Kis szájacskája abbahagyta a rángatást, s a zaj, amit hallatott, valóban halk hortyogás volt, Priss könnyedén megrázogatta, ahogyan tanították, de a mellbimbója ismét kicsúszott a gyerek szájából. Elfordította puha, kerek fejecskéjét, s aludt tovább az anyja mellén. Priss megrémült; próbálta megfordítani a gyerek fejét és a szájába tömni a mellét. Stephen ellenállt; kicsiny kezét felemelte, s ügyetlenül próbálgatta ellökni magától az anyja mellét. Priss helyzetet változtatott, és az órájára nézett. Még csak hét perce szoptatja, és tizenöt percre volna szükség ahhoz, hogy magához vegye a következő, tízórás szoptatásig elegendő tejmennyiséget. Előre figyelmeztették, hogy ne hagyja elaludni. Csengetett, ettől kigyulladt a szobája előtt a villany.

Senki nem jött be; Priss hallgatózott; a folyosón teljes csend. Még egy síró csecsemő hangját sem hallotta a csecsemőszoba felől. Nyilvánvalóan mindegyiket etetik – szegény Stephen kivételével –, s a nővérek mind el vannak foglalva az etetéssel. Priss mindig rettegett, ha egyedül maradt Stephennel, s legtöbbször kieszelt valamit, amivel ma-

ga mellett tarthatja az ápolónőt, rendszerint társalgott. De tegnap óta két új bébi van a csecsemőszobában, és két új anya, akikkel törődni kell, úgyhogy Prissből „régi" anya lett, akinek már el kell látnia magát. Ez volt az első alkalom, hogy teljesen magára maradt; a nővér időnként általában bedugta a fejét, s megnézte, hogy állnak a dolgok. Priss attól félt, hogy a nővérek tudják, hogy fél Stephentől – saját húsától és vérétől.

Még mindig sehol senki; újabb három perc telt el. Priss Sloanra gondolt, aki a társalgóban van az anyjával és Bill Edrisszel, beszélget, és jól érzi magát; ellenkezett a kórházi szabályzattal, hogy a férj figyelje a szoptató anyát, és ezt az egy szabályt Sloan nem akarta megsérteni. Talán egy arra járó bennlakó orvostanhallgató majd észreveszi a lámpát. Felemelte a karját, és ismét az órájára pillantott; újabb két perc telt el. Úgy érezte, az örökkévalóságig össze van láncolva Stephennel, mint a foglyok, akiket valami iszonyatos büntetésként egymáshoz kötöttek. Hiába mondogatta magában, hogy ez a rémítő batyu a saját és Sloan gyereke. Szégyenére leginkább úgy érezte, hogy a bébi a kórház tartozéka, akit rásóztak és otthagytak – és sosem jönnek érte többé.

Ekkor Stephen felébredt. Nagyot sóhajtott, megfordította a fejét, arcát Priss mellébe temette, és azonnal tovább aludt. Priss érezte, amint az orrocskáját odanyomja összeránduló bőréhez, s hirtelen kiverte a hideg verejték, mert arra gondolt, hogy a gyerek esetleg megfulladhat. Gyakran megtörténik ez a bölcsőben fekvő csecsemőkkel. Lehet, hogy már meg is fulladt; hallgatózott, és nem hallotta a lélegzését – csak a saját hangos szuszogását. A szíve vadul kalapált. Próbálta gyengéden megmozdítani a bébi fejét, de az ismét ellenállt, Priss pedig félt, hogy véletlenül megérinti koponyájának még lágy felét. De legalább még élt. Megkönnyebbülten próbálta összeszedni magát, és értelmes döntésre jut-

ni. Leszólhat a telefonközpontba, hogy általuk kérjen segítséget. De két dolog visszatartotta: először is a félénksége, meg hogy nem akart kényelmetlenséget okozni; másodszor, hogy a telefon az ágy jobb oldalán volt, és meg kellene mozdítania Stephent, hogy elérje, márpedig éppen Stephen megmozdítása jelentette a problémát. Ez az, amitől rettegett. De mitől is retteg, kérdezte magától. Attól, hogy a gyerek sírni kezd, válaszolt.

– Priss Hartshorn Crockett! – mondta végül szigorúan. – Hagyod megfulladni az újszülött csecsemődet, mert félénk vagy, vagy mert nem bírod elviselni, ha sír? Mit gondolna az anyád? – Elszántan félig felült, s ez a hirtelen mozdulat kibillentette a bébit, aki kis kupacban az oldalára csúszott, és dühödten sírva fakadt. Ebben a pillanatban nyílt az ajtó.

– Hát itt meg mi történik? – kérdezte a gyakorló ápolónő, akit Priss a legjobban kedvelt, mindenesetre boldog volt, hogy nem a másik jött. A lány, kék csíkos egyenruhájában, felemelte Stephent, és a karjába vette. – Csak nem verekedtetek? – Priss gyönge gyöngyöző kacajjal válaszolt; a humor nem volt erős oldala, de most, mikor látta, hogy a bébi biztos helyen van az ápolónő erős, fedetlen karjában, megkönnyebbülten nevetett. – Rendben van a gyerek? Azt hiszem, elveszítettem a fejemet. – Stephen teljesen megőrült, nem igaz? – mondta a lány a bébi felé. – Vissza akar menni az ágyikójába? – Felemelte a takaróját és belecsavarta; megveregette a hátát, hogy böfiztesse. – Ne, ne – kiáltott Priss. – Kérem, adja még vissza. Még nem szopott eleget. Félidőben elaludt.

– Ó, istenem – mondta a lány. – Maga aztán jól megijedhetett. Magával maradok, amíg a bébi be nem fejezi. – A bébi böfizett, a lány meg kipakolta és a paplan alatt Priss mellére fektette. – Valakinek be kellett volna jönnie böfiztetni – mondta. Sok levegőt nyelt. – Gyengéden a csecsemő

szájába helyezte a mellbimbót. A bébi ellökte, és ismét sírva fakadt. Láthatóan dühös volt. A két lány – Priss volt az idősebb – szomorúan nézett egymásra. – Ez gyakran előfordul? – kérdezte Priss. – Nem tudom – válaszolt a lány. – A legtöbb csecsemőnket üvegből táplálják. De néha az üveggel is így csinálnak, ha nem elég nagy a lyuk az üveg cuclián; mérgesek lesznek és eltolják maguktól az üveget. – Mert a tej nem jön elég gyorsan – mondta Priss. – Nálam is ez a baj. De azt nem bánnám, ha az *ü-üveget* lökné félre. – Vékony kis arca bánatosnak látszott. – Elfáradt – mondta a gyakorló ápolónő. – Hallotta a hangját délután? – Priss bólintott, s lenézett a bébire. – Circulus vitiosus – mondta borongósan. – Kimeríti magát, amikor sír, mert éhes, aztán meg fáradt a szopáshoz.

Az ajtó ismét kinyílt. – Égve hagyta a lámpát Mrs. Crockett ajtaja előtt – dorgálta a lányt az idősebb ápolónő. – Ne felejtse el lekapcsolni, ha bemegy egy szobába. Egyébként mi volt a baj? – Nem akar szopni – mondta Priss. A három nő egymásra nézett és egyszerre felsóhajtott. – Nézzük, van-e még teje – mondta végül az idősebb ápolónő, gyakorlatias hangon. A bébi fejét kissé oldalt billentette, és megnyomta Priss mellét; megjelent egy cseppnyi vizenyős folyadék. – Megpróbálhatja – egyezett bele. – De meg kell tanulni a bébinek, hogy megdolgozzék a vacsorájáért. Persze minél jobban megdolgozik, magának annál több teje lesz. A mellet az utolsó cseppig ki kell üríteni. – Ismét megnyomta Priss mellét, aztán odanyomta a gyerek fejét a nedves mellbimbóhoz. Az szopott még vagy két percig, miközben mindkét ápolónő figyelte, majd abbahagyta. – Töltsük fel ismét a szivattyút? – kérdezte Priss félénk mosollyal. Az idősebb nővér lehajolt. – A melle kiürült. Nincs értelme hiába kifárasztani a gyereket. Majd elviszem és lemérem.

Egy perc múlva lélekszakadva már ott is volt a fiatalabb

ápolónő. – Hatvan gramm! – jelentette. – Mondjam meg a vendégeknek, hogy visszajöhetnek? – Priss majd kibújt a bőréből; miközben várta, hogy visszatérjen a családja, behozták a vacsoráját, és szinte éhséget érzett. – Hallottuk, milyen nagyszerű az eredmény – jelentette ki Mrs. Hartshorn. – Sok az a hatvan gramm ?– kérdezte Allen kétkedve. – Nagyszerű átlag – jelentette ki Sloan –: Priss teje nagyon koncentrált, ha nem is nagy mennyiségű; ezért hízik a bébi folyamatosan, annak ellenére, hogy étkezések előtt grimbuszt csinál. – Aztán mindnyájan elmentek, hagyták, hogy Priss nyugalomban elfogyassza vacsoráját. Sloan magával vitte a koktélkeverőt; a kórházban többé nem lesz rá szükség, a jövő hét végén Priss már otthon lesz.

Priss a *Consumer Reports* legutóbbi számát tartotta a kezében; remélte, lesz benne egy cikk a konzerv bébiételekről. Tudta, hogy lelkileg elengedte magát a kórházban; az *éltette,* hogy az ápolónők elújságolták, hány grammot evett Stephen – minden étkezés előtt és után lemérték. Ha a nővér elfelejtett bejönni, hogy megmondja neki, Priss majd megőrült, s az ördögöt festette a falra, de nem mert csöngetni, hogy megkérdezze. A másik fontos esemény a szokásos reggeli mérés volt, fürdés előtt, amely megmutatta, hogy az előző nap összesen mennyit gyarapodott a kicsi. Prisst most semmi más nem érdekelte, mint ezek a számadatok, meg a saját folyadékfogyasztása; állandóan ágytálért kellett csengetnie, mert literszám döntötte magába a vizet. Az ápolónők nagyon szolgálatkészek voltak, bár Priss tudta, hogy (a gyakornok kivételével) helytelenítik, hogy maga szoptatja Stephent. Eszelősnek tartották Sloant és Priss gyerekorvosát, dr. Turnert. De a mérleg bizonysága, *nolens volens,* rájuk is hatott. A gyermek *gyarapodott.*

Ha a brosúrák nincsenek, Priss bizonyára elveszti az önbizalmát. Sloannak és dr. Turnernek nem kellett hallgatnia

a gyerek ordítását. De az ápolónőknek és Prissnek igen. Pontosan este nyolckor rázendített, ott a csecsemőszobában. Priss megismerte a hangját – az egész folyosó megismerte. Néha csak pityergett, aztán egy darabig ismét elaludt, de ha hangosan kezdett rá, úgy, mint most, sírt néha két kemény órán át – kész botrány. Szabályellenes volt, hogy a nővérek felvegyék; csak tisztába tehették, megitathatták, ez minden. A bébiket nem volt szabad felvenni. S ha másodszor is megitatják, esetleg nem szopik rendesen, ha itt az ideje.

Néha ideiglenesen az is elhallgattatta, ha tisztába tették. Volt, hogy az itatástól csendesedett el. De nem mindig. Priss rájött, hogy sok függ attól, mikor kapja a vizet; ha túl korán adják neki, hamar elalszik, majd ismét felébred és bömbölni kezd. Ha épp a két etetés között ébredt fel, a nővér rendszerint hagyta, hadd sírjon egy órát, miután tisztába tette, aztán itatta meg, úgyhogy a sírástól kimerülve és megtévesztően teli hassal a kicsi gyakran tovább aludt, egészen a következő etetésig. Ez volt a legjobb, mert így friss volt, amikor szoptatásra behozták, s elég ereje volt a szopáshoz. De ha röviddel az etetés után ébredt fel, az borzasztó volt: egyórai sírás után megitatták, elaludt, majd felébredt és megállás nélkül sírt tovább – ez idáig két és háromnegyed óra volt a rekordja.

Priss füle teljesen hozzáfinomult ehhez a gyakorlathoz; meg tudta mondani, mikor itatják a gyereket, mikor teszi tisztába a nővér, vagy mikor fordítja csak meg az ágyában. Azt is meg tudta mondani, mikor alszik el egyszerűen a kimerültségtől, abból, ahogyan szűnni kezdett, majd végül elhalt a sírás. Felismerte az első álmos gőgicséléseket, s gondolatban átélte a nővér dilemmáját, hogy felvegye-e és tisztába tegye, vagy hagyja békén, abban a reményben, hogy mégsem ébred fel egészen. Azt is tudta, hogy az egyik ápolónő (nem volt benne biztos, hogy melyik) meg szokta szegni a

szabályt, felvette és ringatta; ezt a hirtelen beállt nyugalomból és a viszonylag hosszú csendből következtette ki, meg abból, ahogyan ismét dühödten rákezdett, amikor visszafektették a kosarába. Priss nem tudta eldönteni, hogyan viszonyul ahhoz a nővérhez, aki ezt teszi, hálás-e neki, vagy helyteleníti, amit csinál.

Az éjszakák voltak a legrosszabbak. Előfordult, hogy hajnali háromkor-négykor rázendített, s ezt hallván, Priss mindennek örült volna, ami elhallgattatja és elaltatja: mákfőzetnek, cukros cuclinak, minden efféle szörnyűségnek. Terhessége alatt Priss rengeteget olvasott a gyermeknevelés terén régebben elkövetett hibákról; a szakirodalom szerint ezeket nemcsak a tudatlanság okozta, hanem a puszta önzés is; az ápolónő vagy az anya, aki nyugtatót adott a síró gyereknek, rendszerint azért tette, hogy neki nyugta legyen. Mert az orvosok abban egyetértettek, hogy nem a gyereknek árt, ha sír, hanem a felnőtteknek, ha hallgatják. Priss *feltételezte*, hogy ez így is van. Az ápolónők itt a kórházban mindennap feljegyezték, mennyit sírt Stephen, de sem Sloan, sem dr. Turner nem törődtek vele, őket csak a bébi súlygörbéje érdekelte.

Sloan ismételten figyelmeztette Prisst, hogy ne hallgasson a nővérekre: jót akarnak, de csak a rutint tudják. Aztán meg szeretik azt hinni, hogy okosabbak az orvosoknál. Idegesítette, hogy Priss azzal foglalkozik, mennyit „vokalizál" Stephen. Ha annyira idegesít, mondta neki élesen az egyik nap, kérj vattát és dugd be a füledet. Priss ezt nem tartotta megoldásnak, de úgy határozott, hogy azt teszi, amit Sloan mond, mert tudta, hogy az izgalmak ártanak a tejének; mondták is mindig az ápolónők. De sokkal liberálisabb volt, semhogy az éhes csecsemő sírása nála „süket fülekre találjon"; akkor ő is olyan volna, mint azok az emberek, akiket hidegen hagynak az éhségmenetek és a sztrájkőrségek. Ha Stephen bömbölt, ő tudni akart róla. S mi több, aggodal-

maskodó természet lévén, még be is *képzelné* magának, hogy Stephen sír, ha vatta volna a fülében. Sloan azt felelte, hogy ez nevetséges, de ha Priss nem hajlandó ésszerű lenni, hát szenvedjen.

Szegény Sloan nehezen viselte a szenvedést; talán ezért is ment orvosnak. De idealizmusát a ridegség páncélja mögé rejtette; máskülönben annyi szenvedés láttán nem is tudna praktizálni. Priss gyakran megfogalmazta ezt a Sloannal kapcsolatos elméletet, amikor a sztrájkvonalak áttöréséről, vagy Spanyolország és Japán bojkottálásáról vitatkoztak („Kis Bojkott Kapitánynak" nevezte Prisst a barátai előtt), de most a kórházban furcsállta, hogy az ápolónők, akik sokkal több gyereksírást hallanak, mint az orvosok, nincsenek felvértezve ellene. S Priss *nem* hitte, hogy a nővérek a saját lelki nyugalmuk miatt suttogják egymás közt (Priss hallotta is), hogy nem bánnák, ha dr. Turner eltöltene egy éjszakát a páciens helyében.

Dr. Turnert hibáztatták, mert ő volt Priss orvosa, de valójában Sloan volt a hóbortos. Amint ott feküdt, és feszülten hallgatta Stephen gyászos ordítását, Priss egyszeriben nem értette, miért ragaszkodik hozzá annyira Sloan, hogy maga táplálja a gyereket. Valóban csak a miatt, amit mond – az orvosi okok miatt? Vagy csak mert olyan csökönyös, és érzi, hogy Mrs. Hartshorn, a nővérek és Priss mind ellene vannak? Vagy van valami még ennél is rosszabb? Az is átfutott az agyán, hogy Sloan, aki most indítja a praxisát, cégérnek szánja, hogy a felesége szoptat! Mindig hangsúlyozta, mennyire különbözik a jó öreg dr. Drysdale-től, aki bevette őt a rendelőjébe. Gyakorlatilag dr. Drysdale terjesztette el a cuclisüveget a New York-i társaságban, és nagyon büszke volt az ultratudományosságára, de Sloan szerint az egész felforralás és sterilizálás haszontalan és fölösleges (nem beszélve a berendezés költségeiről), hiszen a természetes erőforrásait is igénybe veheti az ember; s a bébit közvetlenül az

elválasztás után el lehet kezdeni pohárból táplálni. Minden anya tud szoptatni, folytatta, mint ahogy minden anya tartani tudja a súlyát a terhesség alatt – Mrs. Hartshornt megdöbbentette, milyen keveset hízott Priss, noha állandóan feküdt. Priss büszke volt rá, hogy megtartotta lányos alakját, és mérhetetlenül büszke, hogy maga szoptatja Stephent, de a büszkesége most elpárolgott arra a gondolatra, hogy Sloan elméleteinek bizonyítására használja fel őt, mint újságban közzétehető szakmai bizonyítványt. Szó, ami szó, a hír, hogy Priss maga szoptatja a gyerekét, valóban messze földet bejárt: a kórháznak ebben a szárnyában mintha mindenki tudott volna róla, hogy szegény Mrs. Crockett, a kebelnélküliség csodája, maga szoptatja gyermekét; kint pedig, a Cosmopolitan Klubban, az anyja társaságában szintén mindenki erről beszélt. – Hát te valóban elkezdtél valamit! – jegyezte meg Kay Strong Petersen. – Mindenki, aki állapotos a régi végzettek közül, maga akarja szoptatni a gyerekét.

Priss nem volt csüggeteg típus, de ma este határozottan felizgatta az érzés, hogy részese egy otromba csalásnak – a nép becsapásának, pedig az ellen a kormány Szabványügyi Hivatala állandóan küzd. Kilenckor, amikor a konyhalány behozta a gyümölcslét, Stephen még mindig sírt, kitartóan, mint egy elektromos fűrész; Priss megpróbált keresztrejtvényt fejteni, de nem tudott koncentrálni. Ahogy az ajtó kinyílt, még hangosabban jött a visítás a csecsemőszoba felől; egy gyengébb hang is csatlakozott Stephenéhez. Bántotta Prisst, hogy a bébi a többi gyereket is felzavarja, bár a nővérek próbálták megnyugtatni: az újszülöttek, mondták, gyorsan megszokják az ismerős hangokat. Priss úgy érezte, valami bocsánatkérésfélét kell mondania a konyhalánynak. – Ó, drága Catherine – mondta (súlyt helyezett rá, hogy minden konyhalány nevét megtanulja) –, hallja? Felébreszti az egész kórházat. – Hogy hallom-e? – válaszolt Catherine,

aki ír származású volt. – Még a halottakat is feltámasztja. Az ég szerelmére, mikor adnak már neki cuclisüveget? – Nem tudom – mondta Priss, és bánatosan lehunyta a szemét. – Na, ne vegye annyira a szívére – mondta a lány könnyedén, s megigazította Priss takaróját. – Csak tágítja a tüdejét. – Priss azt kívánta, bárcsak ne mondaná mindenki ugyanazt. – Nem az én dolgom, de már csak megkérdem – mondta Catherine, s közelebb jött, hogy megpaskolja Priss párnáját –, csak úgy kíváncsiságból. Ki ültette a fejébe, hogy maga szoptasson? – Priss érezte, hogy a nyaka elvörösödik. – A v-védettség miatt – hebegte. A lány kíváncsian nézett rá. – Tudja – mondta Priss –, olyan, mint az oltás. Nem kaphatja meg azokat a betegségeket, amiken én átestem, például a mumpszot, bárányhimlőt és szamárköhögést. – Mindig kitalálnak valami újat – mondta Catherine, és a fejét rázta. Tiszta vizet töltött Priss poharába. – Mindig kitalálnak valamit, nem igaz? – Priss bólintott. – Nem akar rádiózni egy kicsit? Egy kis zenét hallgatni? Ha zenét hallgat, nem hallja a sírást. – Nem, Catherine, köszönöm – mondta Priss. – Felültessem egy kicsit, Mrs. Crockett? – Nem, köszönöm – ismételte Priss. A lány habozott. – Akkor jó éjszakát, és ne keseredjen el. Nézze a jó oldalát a dolognak. Azt mondják, nagyobb lesz tőle a mell.

Priss nagyra értékelte ezt az utóbbi megjegyzést; meg is jegyezte, hogy másnap elmondja az anyjának, ír kiejtéssel, ha megállja hebegés nélkül. Viszont el kellett ismernie, hogy titokban azt remélte, Stephenből valóban mellnövesztő válhat, s meg is nevettette dr. Turnert, mikor izgatottan megkérdezte, nem lesz-e szüksége szoptató-melltartóra. A hangulata javult valamicskét; odakint teljes volt a csend – Stephen bizonyára megkapta a vizét, miközben ő Catherinenel beszélgetett.

Ezt a nyugalmat Miss Swenson, a folyosós főnővér törte meg, akinek épp letelt a munkaideje. Bejött, és becsukta az

ajtót. – Meg akarom mondani magának, Mrs. Crockett, hogy holnap reggel beszélek dr. Turnerrel. Azt fogom ajánlani, hogy adjanak Stephennek cumisüvegből kiegészítő adagot. – A nővér mesterkéletlen hangja nem tévesztette meg Prisst. *Kiegészítő adag:* rémesen hangzott, mintha Miss Swenson azt mondta volna: „Javasolni fogom, hogy adjanak neki egy adag sztrichnint." Maga a *cumisüveg* szó pedig már eleve felbőszítette Prisst, akármilyen mondatban fordult is elő. Belekapaszkodott a párnájába, és felkészült a csatára. Miss Swenson könnyedén folytatta, mint aki észre sem veszi, milyen hatást váltott ki Prissből. – Tudom, hogy maga is nagyon meg fog könnyebbülni, Mrs. Crockett. Mindannyian átérezzük, min ment keresztül. Nagyszerűen viselkedett, fegyelmezett páciens volt. – Priss megütközése közepette is észrevette, hogy Miss Swenson, akit mindig kedvelt, egészen őszintén beszél. – De miért? – bökte ki végül. – A mérleg szerint . . .

Miss Swenson, aki harminc körül járt, és szőke haját kontyba fogva viselte, odament az ágy széléhez, és megfogta Priss kezét. – Tudom, mit érez, drágám. El van gyötörve. A legtöbb szoptató anya sírva fakad, amikor megmondom neki, hogy kiegészítő tejadagot ajánlok. Még akkor is, ha a gyerek nem gyarapodik. Mindent el akarnak követni. Maga kivételesen bátor nő, azért nem roppan össze. – Szóval ez gyakran előfordul? – Nem túlságosan gyakran. De van egy-két fiatal orvosunk, aki szereti, ha addig szoptat az anya, ameddig csak tud. Ebbe persze nem minden anya megy bele. Még mindig előítélettel viseltetnek a szoptatás iránt, különösen – most bizonyára meg fog lepődni –, különösen a magánbetegek. Úgy érzik, hogy az üvegből etetett bébi társadalmilag magasabb rendű. – Milyen érdekes – állapította meg Priss. – S ugyanezt tapasztaljuk zsidó származású privátbetegeinknél. Még akkor sem akarnak szoptatni, ha az orvos biztatja őket és tejük is van elég; az a rögeszméjük,

hogy ez valamiféle East Side-i prolitempó. – Milyen érdekes – ismételte meg Priss elgondolkodva. – Ó, egy ápolónő bizony eleget lát. És az osztálykülönbségek egészen fantasztikusak. A sebészeten például azt tapasztalja az ember, hogy valamennyi női magánbeteg, és nagyon sok férfibeteg is, hasműtét után vizeletrekedésben szenved. Ugyanez egy néger kórteremben egyetlenegyszer sem fordul elő. Illemtudás kérdése; a felsőbb rétegeknek ugyanis megtanítják, hogy szégyellniük kell az altestüket, és miután felnyitották a hasüregüket, működésbe lépnek a gátlásaik, és nem tudnak vizelni.

– Elképesztő – suttogta Priss. Gyakran sajnálta, hogy nem foglalkozott szociológiával. De nem akarta, hogy eltereljék a figyelmét a fő kérdésről. – A magasabb jövedelmű nőknek kevesebb a tejük? – Nem szívesen használt olyan kifejezéseket, mint *felsőbb rétegek*. Miss Swenson erre a nyílt kérdésre nem válaszolt; talán nem akarta elkeseríteni Prisst azzal, hogy az ő esete statisztikai alapon szinte teljesen reménytelen. Az órájára pillantott. – Mrs. Crockett, szeretném elmagyarázni magának, mit jelent a kiegészítő adag. – Priss, legnagyobb meglepetésére, felfedezte, hogy ez a kifejezés már nem cseng úgy, mint a lélekharang. – De ha megfelelő mértékben gyarapodik . . .? – tiltakozott azért. – Stephen különlegesen mohó csecsemő – mondta Miss Swenson. – A maga teje tápérték szempontjából elegendő, de mennyiségileg nem. Javaslatom a következő. Az esti hatórás etetés után holnaptól kezdve adunk neki egy kis üvegnyi tápszert. Megfigyeltem, hogy a teje ebben az időben a legkevesebb. Tízkor elegendő mennyiséget tud szopni. Aztán teli hassal alszik kettőig s maga is, szegénykém. Sőt, a kiegészítő adaggal, még mielőtt kimennek a kórházból, hozzászoktatjuk a kicsit, hogy egyfolytában aludjék reggel hatig, és maga is végigalhassa az éjszakát. Szívesen átállítjuk erre a rendszerre az anyákat, amíg még itt vannak, mert ha a

baba hozzászokik a kétórai evéshez, az anya nehezen változtat rajta a későbbiekben. A baba úgy működik, mint az óramű, s mi szeretjük jól beállítani, mielőtt átadjuk az anyának.

Priss bólintott. Milyen nagyszerű, gondolta, hogy a kórház még az anyák helyett is előrelátó. Néhány évvel ezelőtt mindez lehetetlen lett volna. – Ha a baba a kiegészítő üveg mellett is lármázik – folytatta Miss Swenson –, lehet, hogy még többet kell majd adnunk neki. Némelyik csecsemő minden szoptatás után megkapja a kiegészítő adagját. De Stephen esetében nem gondolom, hogy erre szükség lesz. Sőt az is meglehet, hogy egyre több teje lesz, ha Stephen is nyugodtabb.

Amikor Miss Swenson kiment, Priss más ember volt. Az gyakorolta rá a legnagyobb hatást, vallotta be magának, hogy ebben a kórházban a gyakorlati szellem uralkodik, hogy előítélet nélkül hajlandók kipróbálni különféle módszereket, és *keverik* a módszereket, amíg rá nem találnak arra, amelyik beválik, ami gyakran kompromisszum, mint a Roosevelt-féle új gazdasági politika. Abban biztos volt, hogy Miss Swenson demokrata párti. Priss nagyon örült, hogy Sloan ebben a kórházban töltötte a gyakorlóévét, nem pedig a Columbián vagy a Presbyterianban. Ez a kórház, fantaziált Priss, olyan, mint egy modern nagyüzem: a csecsemőket csak kifogástalan állapotban bocsátják ki, kipróbálva, ellenőrizve, és garantálva a zökkenőmentes működést, legalábbis az első néhány hónapra. Hiszen még bemutatókat is rendeztek olyan anyák számára, akik nem olyan szerencsések, hogy legyen egy Irene-jük vagy egy szakképzett ápolónőjük, hogyan kell fürösztení a csecsemőt, hogyan kell böfiztetni, pelenkázni, s a járóképes anyák, ha érdekelte őket, bemehettek a diétás konyhába, hogy megnézzék, miből állítják össze a kiegészítő táplálékot! És ezek az újszülöttek, akik, előírás szerint, rendszeresen ettek és aludtak,

mint a kis óraművek, ahogy Miss Swenson mondta, új típusú felnőttekké fejlődnek majd, akik talán (nem is kell ehhez *túlságosan* optimistának lenni) nem akarnak többé háborúzni meg magántulajdont összeharácsolni. S manapság olyan könnyű dolga van az újszülöttek anyjának: az újszülötteket már az első hónapokban szobatisztaságra szoktatják, egyszerűen azáltal, hogy ha eljön az ideje, szépen megbiliztetik őket, ami pedig a pelenkamosást illeti, itt van ez az új szolgáltatás, a Pelenka Szolgálat, amelyik mindennap megjelenik a tiszta pelenkákkal, és elviszi a szennyeseket egy higiénikus tartályban.

Aznap éjjel Stephen minden előző rekordját megdöntötte: három álló órán át ordított, hajnali háromtól hatig. Dr. Turner, mikor másnap reggel bement a szobájába, leszidta Prisst, amiért karikás a szeme, s azt tanácsolta, hogy fesse ki magát. De a kiegészítő üveget illetően nagyon aranyosan viselkedett, úgy, mintha ő maga határozta volna el, amit Miss Swenson javasolt, miután megnézte a baba törzslapját. A súlygörbe, mondta elgondolkozva, még nem minden. Priss nem hívta fel a figyelmét arra, hogy ugyanazon a helyen állva, két nappal azelőtt, szombaton, az ellenkezőjét mondta. Az orvos hümmögve távozott, miután a gomblyukába tűzte Priss egyik rózsaszálát.

Sloan volt az egyetlen bökkenő. Priss félt, hogy feldühödik a *kiegészítő adag* szótól. Dr. Turner megígérte, hogy beszél vele; ha maga tenné, gondolta Priss, még hebegni kezdene, s olyan ostoba eufemizmusokat használna, mint: „Ma este Stephen egy kis tejkeveréket kap desszertként." Furcsa, hogy a kórházakban így kezd beszélni az ember. Egy dolgot Priss megfogadott: sem ő, sem más nem fog gügyögni Stephennel. És olyan kifejezéseket sem fog használni, mint a „pipilni" vagy „kakilni". Hogy helyettük mit fog mondani, azt még nem határozta el.

Ebédidőben megjelent Sloan; dühös volt. Még a szemhéja

is rángatózott. Dühösebb volt dr. Turnerre és a nővérekre, mint Prissre, akit ártatlannak tartott a dologban. Őt csak rávették, mondta, hogy belemenjen a kiegészítő adagba. – De Sloan – érvelt Priss –, hiszen ez jó ötletnek tűnik. Így Stephen kétszeresen jól jár, nem így van? – Sloan a fejét rázta. – Prissy, te ezt nem érted. Turner nőgyógyász. Ha a kórházból hazamégy, már nem ő foglalkozik veled. Csak ha bejössz felülvizsgálatra. Azt ő nem látja, mi történik egy gyerekkel, akit először szoptattak, aztán kiegészítő üvegre fogtak. S a nővérek sem tudják. Azt csak a gyerekgyógyász látja. Minden átkozott esetben. – Leült a karosszékbe, és végigsimította szőke haját; Priss látta, hogy őszintén odavan. – De hát mi történik, Sloan? – kérdezte szelíden. – Nagyon egyszerű – válaszolt Sloan, és megtörölte a szemüvegét. – Ha a csecsemő kap egy deci tápszert az üvegből, többé nem strapálja magát annyira a szopással. Miért is strapálná? A gyerek gondolkodó lény. Ha kevesebbet szopik, az anyja teje apadni kezd. Ekkor adnak neki egy újabb „kiegészítő adaggal". Aztán még eggyel. Egy hét sem telik bele, s minden szoptatás mellé kap egy adagot. Egyre kevésbé hajlandó szopni. Nem kínlódik vele. Vagy közbelép a gyerekgyógyász és leállítja az egészet. Ha az anyja teje szoptatásonként harminc grammra csökken, nem érdemes tovább folytatni. Különösen, mert az üvegek meg cumik fertőtlenítése és a tápszer elkészítése a napi hat etetéshez csak megkétszerezi a tennivalókat. Annyit mondok neked, Priss, hogy ha Stephent elkezdik üvegből etetni ma este, egy héttel azután, hogy hazajöttél, már nem lesz tejed, s aztán etetheted állandóan üvegből a csecsemőt!

Priss alázatosan bólintott. Úgy látszott, nincs saját véleménye a dologban. Sloan pillanatok alatt meggyőzte, hogy lőttek a szoptatásnak, ha Stephent üvegből kezdi etetni. Pontosan olyan, mintha gyógyszerezni kezdenék, vagy alkoholt adnának neki; mindjárt rákapna. Priss átlátta, miért küzd

Sloan, s hogy Miss Swenson és dr. Turner becsapta őt. Szomorú volt, és úgy érezte, hogy csatát vesztett; mintha megszűnt volna a létjogosultsága, ha nem szoptathatja Stephent. Ostobaság, mennyire számított rá. – Tényleg ilyen fontos ez, Sloan? – kérdezte őszintén. – Nem lovaljuk bele mi ketten magunkat túlságosan ebbe a szoptatási cirkuszba?

– Nem – mondta Sloan, fakó hangon. – Nem olyan fontos. Csak azt akartuk, hogy Stephen a maximális feltételekkel induljon, ez minden. Ha csak egy vagy két hónapig tudtad volna szoptatni . . . – Sajnálom – mondta Priss. – Nem a te hibád – válaszolt Sloan. – Ez a nyomorult kórház tehet róla. Ismerem őket. Azt sem hagyják, hogy megpróbáld. Pedig nagyszerűen ment volna. Csak még egy napig kellett volna kitartani. Vagy kettőig. – Hogy érted? – Stephen megnyugodott volna, és abbahagyta volna a sírást. A tejed meg egyre gyarapodott volna. Nézd csak meg a grafikont. Mondtam Turnernek is. De itt senkiben sincs annyi kitartás, hogy végigvigyen egy kísérletet. A csecsemő ordít, és ők már adják is neki az üveget. Kitartás nélkül nem haladhat az orvostudomány. Ugyanez a helyzet a Roosevelt barátoddal, meg azokkal az agyalágyult közjóléti dolgozókkal a Fehér Házban. A gazdasági élet magától rendbe jött volna, ha békében hagyják, és nem hallgatnak oda a lecsúszottak szűkölésére. Újjászületés! Szó sincs semmiféle újjászületésről. A gazdasági élet beteg, és pumpálják bele a kiegészítő tápszereket. – Hirtelen, kisfiúsan felnevetett. – Hát ezt jól megmondtam, nem igaz, Prissy? – Muris – mondta Priss erőltetetten –, de nem fogadom el a hasonlatot.

– Szegény kicsi Priss – mondta Sloan gyengéden, még mindig elragadtatottan a saját tréfájától. – Egy jottányit sem enged az igazából. – Mit mondtál dr. Turnernek? – kérdezte Priss. Sloan vállat vont. – Azt, amit az imént mondtam neked. Ő meg azt mondta, a mai kórházi körülmé-

nyek között semmi értelme a kísérletezgetésnek. Az ápolónők is ellened vannak. Kész összeesküvés.

– Pontosan mit értesz azon, hogy „kísérletezgetés"? – Bebizonyítani, hogy minden nő tud szoptatni – mondta Sloan türelmetlenül. – Nagyon jól tudod, már százszor hallottad. – Sloan – mondta Priss hízelkedve –, légy igazságos. Stephen napi tíz órát sír.

Sloan felemelte a mutatóujját. – Először is, a tíz óra túlzás. Másodszor, na és? Harmadszor, a nővérek felveszik és veszkődnek vele, amikor sír. – Priss erre nem tudott válaszolni. – Hát persze, hogy ezt teszik – mondta Sloan. – Úgyhogy ezért természetesen még többet sír. Már életének második hetében megtanulta, hogy sírni kell, ha fel akarja hívni magára a figyelmet. – Sloan keresztbe fonta a karját, s homlokát ráncolva Prissre meredt.

– Ezt **majd** elintézzük – folytatta –, ha már otthon lesz. Nem hagyhatod, hogy Irene felvegye, csak ha tisztába teszi. Ha egyszer meggyőződtél róla, hogy nem fázik, vagy nem kell tisztába tenni, már mehet is vissza a kosarába. – Teljesen egyetértek veled – mondta Priss. – Már beszéltem is Irene-nel. Belátja, hogy manapság másként bánnak a csecsemőkkel. De mi lesz az üvegből táplálással? – Majd kap egy kiegészítő adaggal. Egyelőre. Aztán, ha hazavisszük, majd kipróbálom az elképzelésemet.

Prissen végigfutott a hideg; teljesen megrémült. Amióta a kórházban volt, Sloan iránti érzelmei megváltoztak. Néha úgy érezte, már nem szerelmes belé. Vagy lehet, hogy ez csak olyasmi, ami sok nővel előfordul: most, hogy a csecsemő megszületett, megoszlik a szeretet. Kezdte úgy érezni, hogy esetleg védelmeznie kell Stephent Sloannal szemben, legfőképpen azért, mert Sloan orvos, s ezért duplán beleszólása van a dolgokba. Priss azon kapta magát, hogy mindent, amit Sloan mond, ellenőriz a nővéreknél, a Munkaügyi Minisztérium brosúráiban, meg a *Szülők Magazinjá-*

ban. Amikor Sloan kijelentette, hogy a csecsemőnek fűtetlen szobában kell aludnia, Priss elképedten tapasztalta, hogy a Munkaügyi Minisztérium is ezen a véleményen van; a csecsemőszobát a kórházban persze fűtötték. Priss rájött, hogy Sloan egyik énjében nem bízik, mégpedig abban az énjében, amelyik röviden a republikánussággal foglalható össze. Idáig mindez nem jelentett problémát; a legtöbb férfi, akit Priss ismert, republikánus volt – ez szinte együtt járt azzal, hogy valaki férfi. Arra viszont nem szívesen gondolt, hogy egy republikánus vegye kézbe egy védtelen csecsemő sorsát. Az orvostudományt illetően Sloan haladó gondolkodású volt, de beleszeretett a saját elméleteibe, s mindenáron keresztül akarta erőszakolni őket, mint például az alkoholtilalmat, tekintet nélkül az emberi tényezőre. Priss eltűnődött, vajon valóban jó gyerekorvos lesz-e belőle.

– Mi az elképzelésed, Sloan? – kérdezte, s igyekezett, hogy ne hallatsszék túl aggodalmaskodónak. – Ó, csak úgy eszembe jutott valami. – Felállt, és az ablakhoz ment. – Azon tűnődöm, hogyan viszonyulna Stephen a háromóránkénti szoptatáshoz. – Priss szeme kiguvadt. – A négyóránkénti szoptatás nem szentség, Prissy – mondta, és az ágyhoz ment. – Ne nézz olyan szigorúan. Néhányan az új orvosok közül foglalkoznak a háromóránkénti szoptatás gondolatával. A lényeg az, hogy minden egyes csecsemő számára megtaláljuk az egyéni megoldást. Tudod, hogy nem minden csecsemő egyforma. – Priss eltűnődött, hogy mit is akar ezzel mondani, mert nem egészen úgy hangzott, mintha Sloan találta volna ki. Eszébe jutott, hogy Sloan tanulmányozta a legújabb orvosi szaklapokat. – Nyilvánvaló – folytatta Sloan –, hogy a kórházban nem lehet kipróbálni a háromóránkénti szoptatást; a rutin nem erre van beállítva. Az ápolónők egy emberként tiltakoznának. De ha egy csecsemő szokatlanul éhes és rengeteget sír, akkor otthon könnyen meg lehet próbálkozni vele. – Priss meghatódott. Mindent visszavont,

amit idáig gondolt. Sloan is aggódik Stephenért, csak nem mutatja. Lehet, hogy késő éjszakáig olvasott. De mint az összes orvosok, ő sem ismerné el nyíltan, hogy hibát követett el, vagy hogy megváltoztatta a véleményét. – Sokkal egyszerűbb, Priss, ha magad szoptatsz, mintha üvegből táplálod. Egy-két hétig minden három órában megszoptathatnád, aztán visszatérhetnél a négyórás menetrendre. A fontos az, hogy rendszeres legyen a táplálás, függetlenül attól, hány óra telik el két szoptatás között. – De lesz elég tejem? – Az a gondolat, hogy napjában nyolcszor éhesen veszi le Stephent a melléről, eléggé elrémítette. – Annál több tejed lesz, minél gyakrabban szoptatsz – mondta. – Mindenesetre szeretném kipróbálni. – Priss nem látott benne semmi veszélyt, abban az esetben, ha elég a teje. De kötelességének tartotta, hogy még egy utolsó kérdést feltegyen. – Biztos vagy benne, hogy ezzel nem forgatjuk visszafelé az idő kerekét? Úgy értem, hogy legközelebb talán majd minden két órában szoptatni kell, aztán meg mindig, ahányszor csak éhes lesz. S mielőtt feleszmélünk, máris anyáink idejében tartunk. – Sloan nevetett. – Vagy a nagyanyáinkéban – mondta. – Ne légy ostoba.

Senki sem találná ki, mi történt azután, hogy Sloan elment a kórházból. Alighogy Priss befejezte Stephen délutáni etetését, Julie Bentkamp hívta fel telefonon, egy másik évfolyamtársnő, aki szerkesztő volt a *Mademoiselle*-nél. Julie Libby MacAuslandtől hallotta, aki most teljes gőzzel működött mint irodalmi ügynök, hogy Priss maga szoptatja a csecsemőjét. Ezt nagyon izgalmasnak találta, s érdeklődött, írna-e Priss egy cikket a *Mademoiselle*-nek, arról, hogy milyen érzés. Priss azt mondta, hogy esze ágában sincs; meggyőződése, hogy tiltja az orvosi etika, hogy egy orvos felesége ilyesmit írjon. Néhány perccel később maga Libby telefonált – a jó öreg Libby. Azt mondta, ha Priss megírja, biztos benne, hogy másodközlésre el tudja adni a *Reader's*

Digest-nek. – Álnév alatt is írhatod – mondta. – Bár véleményem szerint Sloan örömmel fogadná a propagandát. Majd én felhívom és megkérdezem. – Az orvosok nem fejtenek ki propagandát – mondta Priss hidegen. – Pontosan erről van szó, Libby. – Priss bosszankodott; gyűlölte ezt a „rámenős ügynöki tempót". Ki mondhatta meg Libbynek, kérdezte magában – elég ostoba kérdés. Attól tartott, hogy Sloan, ha Libby eléri, ahelyett, hogy elzárkózna, még majd rábeszéli; megpróbálta elképzelni az öreg Mrs. Drysdale-t, dr. Drysdale feleségét, amint ilyesmit ír, akár fiatal korában . . . – Meghívom Sloant egy italra – folytatta Libby. – Most úgyis magányos agglegény. Julie-val együtt. Biztos, hogy rá tudjuk beszélni. Látnod kellene, hogy néz ki most Julie; észbontó. – Libby, ne m-merészeld – kiáltott Priss. – A lényeg az – folytatta Libby –, hogy bele kell írni a mellbőségedet. Csak úgy hozzávetőleg. De az olvasónak tudnia kell, hogy nincsenek meg az ideális adottságaid. Különben szem elől téveszti a lényeget. – Értem, Libby – mondta Priss. – És beírjuk, hogy Phi Beta Kappa voltál az egyetemen és a kormánynak dolgoztál. És, persze csak ha Sloan beleegyezik, beleteszik a fényképedet a munkatársak rovatába. – *Nem vagyok hajlandó* – mondta Priss. – Én csak gazdasági jelentéseket tudok írni. Túlságosan száraz a stílusom. – Hát majd én átírom neked – mondta Libby könnyedén. – Majd megcsinálom a leíró részeket, s viszek bele érzelmeket, ha akarod. Csak mondd meg őszintén, hogy milyen érzés. – *Nem vagyok hajlandó* – ismételte Priss. – Semmilyen körülmények között. – Hat hónapra magad mellé vehetsz egy ápolónőt az összegből, amit kapsz, ha sikerül eladnunk a *Reader's Digest*-nek. Egy főkötős dajkát . . . vagy bóbitát viselnek? aki leviszi a bébit a parkba . . . – Priss eltartotta a fülétől a kagylót; végül csend lett. Aztán Libby egészen más hangon folytatta. – De miért nem? – Priss habozott. – Mert nem vall jó í-ízlésre – dadogta. – Nem

tudom belátni – mondta Libby. – Egyáltalán nem tudom belátni. – A hangja egyre hangosabb lett. Nem vall jó ízlésre beszélni róla? De hisz ez a legtermészetesebb dolog a világon. Olaszországban a nők nyilvánosan szoptatnak, és senki rájuk sem hederít. – Én nem vagyok hajlandó nyilvánosan szoptatni – mondta Priss. – És ha ez olyan természetes, akkor miért akarod mindenáron betenni az újságba? Azért, mert te is azt gondolod, hogy természetellenes. – És ezzel letette a kagylót. Igenis természetellenes, mondta magában kétségbeesetten. Véletlenül rátapintott az igazságra, mint aki véletlenül hozzáér egy elhegesedett sebhez. A „világ legtermészetesebb dolgát" csinálja, szoptatja a gyerekét, s valamely különös oknál fogva ez teljesen természetellenes, erőltetett és hamis, mint egy beállított fénykép. A kórházban mindenki tudta ezt, az anyja is tudta, a látogatói is tudták; ezért beszéltek mindannyian arról, hogy Priss szoptat, s ezért tettek úgy, mintha ez izgalmas volna, pedig nem az, csak mint beszédtéma. Valójában rémes az, amit csinál, és éppen most, a csecsemőszobában egy felsíró csecsemőhang mondja ezt meg neki – az a hang, amelyre eddig nem volt hajlandó hallgatni, bár már több mint egy hete hallja. Kér valamit ez a hang, mégpedig azt, ami ebben a korban és ezekben a napokban természetes: kéri a cuclisüveget.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Polly Andrewsnak már majdnem egy éve viszonya volt Gus LeRoyjal. Még a bútorozott egyszoba-fürdőszobás bérleményében lakott, és reggelente a klinikára járt dolgozni, Gus pedig tőle egy sarokra együtt lakott egy férfival, egy tipográfussal, aki Gushoz hasonlóan különváltan élt a feleségétől. Munka után Gus minden este átment Pollyhoz egy italra, kivéve, ha valami íróval kellett találkoznia, az ital elfogyasztása után pedig Polly resón megfőzte a vacsorát. Utána moziba mentek, vagy valamilyen, a spanyol polgárháborúval vagy a szilikózissal vagy a részes bérlőkkel kapcsolatos gyűlésre mentek el, vagy Polly lemezeit hallgatták, de Gus minden este hazament aludni, mert úgy sokkal egyszerűbb volt – otthon voltak a borotválkozóholmijai meg a pipái, meg a kéziratok, amelyeket olvasott; nem zavarta, hogy a tipográfus nőket vitt fel a szomszéd szobába, mindaddig, amíg ő hálókabátban, nyugodtan elfogyaszthatta kávéból és kukoricapehelyből álló reggelijét, és nem kellett egy harmadik személlyel bájcsevegnie.

Szombatonként délig dolgozott, de a szombat délutánokat arra tartogatták, hogy elsétáljanak az olasz negyedbe vagy a kínai negyedbe vagy a Spanyol Múzeumba vagy a Barnard Kolostorba. Hazajövet általában bevásároltak, ha Polly nem vásárolt be szombat reggel; Gus megvette a bort a University Place-en, és a teli szatyrokkal elsétáltak a Wanamaker előtt egészen a St. Mark's Place-ig, aztán Polly a házinéni konyhájában megfőzte a vacsorát, ha a házinéni és a férje kimentek a New Jersey-i víkendházukba. Vagy Gus

elvitte Pollyt egy francia vagy spanyol étterembe vacsorázni és táncolni. Szombat esténként Pollynál aludt, a lány keskeny ágyán, aztán vasárnap jó későn együtt reggeliztek, és elolvasták az újságot. A vasárnap délutánokat Gus a kisfiával töltötte, elvitte a bronxi állatkertbe, vagy hajókázni a Staten Island-i kishajóval, vagy felmásztak a Szabadság-szoborhoz, vagy keresztülsétáltak a George Washington-hídon, vagy meglátogatták az akváriumot a Battery Parkban, vagy a terráriumot a Staten Island-i kis állatkertben; mindig Polly találta ki, hogy hova menjenek, de nem ment velük. – Addig nem, amíg össze nem házasodunk – mondta, amitől Gusnak mindig nevethetnékje támadt, mert olyan ódivatúan hangzott; mintha Polly megtagadná tőle a kegyeit, amíg nincs jegygyűrű az ujján. De Polly mégis így tartotta helyesnek. Úgyhogy vasárnap délutánonként Polly meglátogatta a régi barátait, vasárnap este pedig Gus, amikor hazavitte a kis Gust, megivott egy pohár sört a feleségével, aztán odahaza elkészítette a szendvicsét és megvacsorázott. Vasárnap este, megegyezés szerint, Gus „kimenőt kapott" Pollytól, aki ezalatt kimosta a szennyesét és megmosta a haját.

Most is vasárnap este volt, és Polly fehérneműi, harisnyái és harisnyatartója a fürdőszobában lógtak. A nappaliban Polly virágai is épp megkapták heti fürdőjüket, s blúzait az ablakra kifeszített spárgára akasztotta; hosszú, vizes haját kefélte, és törülközővel szárítgatta. Egy másik törülközőre fehér gyapjúpulóverét terítette ki száradni. Polly rájött, hogy a szennyes kimosása a dolgozó nő gyógyszere a depresszió ellen, márpedig vasárnap esténként Polly depreszsziós volt. A mosószer habjától, a gőztől s a nedves gyapjú szagától, és tiszta hajának surrogásától azonban valahogy úgy érezte, hogy minden „kimegy a mosással". Ha Gus kivasalna hat fehér blúzt a háziasszonya konyhájában, megvarrná a harisnyáit és fogyókúrába kezdene, hogy leadjon

két és fél kilót, mindjárt úgy döntene, hogy nem várhat tovább, össze kell házasodniuk.

Ötször egy héten, mielőtt elment Pollyhoz, egy órát töltött a pszichoanalitikusánál. A pszichoanalitikus úgy vélekedett, hogy a páciens ne változtasson az élethelyzetén az analízis közben; mert az megrontaná az analitikus kapcsolatot. Ezért Gus semmit sem tett a válás ügyében. Amikor „készen áll" majd a válásra – az analitikus kifejezése –, elmegy hat hétre Renóba. De Renóban a válás sokba kerül, és Polly nem tudta, hogy fogja Gus megfizetni, amikor minden megtakarított pénze rámegy a pszichoanalízisre, a fél fizetését odaadja a feleségének ideiglenes tartásdíjként meg a gyerektartásra. Pollynak afelől is kétségei voltak, hogy Gus felesége belemegy-e majd a válásba. Megígérte ugyan, hogy elválik, ha Gus végzett az analízissel, de Polly gyanította, hogy az asszony és az analitikus összebeszéltek, hogy lassan kikészítsék. Harmadik hónapja járt analízisbe, amikor májusban, Libby koktélpartiján megismerkedett Pollyval, s a pszichoanalitikus egészen meglepődött, amikor megtudta, hogy a kapcsolat komoly – úgy érezte, Gus megszegte ígéretét. Mintha az ember tehetne arról, hogy mikor szeret bele valakibe!

Polly családjának sejtelme sem volt a dologról, de a barátai sejtették, hogy valami nős férfinak kell lennie a dologban, mert Polly nagyon hallgatott róla, hogy mivel tölti az idejét. Mindenki azt hitte, hogy biztosan valamelyik orvos a kórházból. Polly nem azért hallgatott a kapcsolatukról, mert szégyellte, hanem mert a gondolatát sem bírta elviselni annak, hogy tanácsokkal lássák el, vagy sajnálják. Biztosan csak azok tudták, akiknek elkerülhetetlenül tudniuk kellett: a tipográfus, Polly házinénije meg a férje, a két lakó és Ross, Julia néni alkalmazottja, aki gyakorta beállított esténként, hogy segédkezzen Pollynak a kötésben vagy varrásban. Még Miss Bisbee, Gus titkárnője sem tu-

dott a dologról. Polly nem ment el Gusszal, az irodalmi koktélpartira („Majd ha már összeházasodtunk", mondta), egyrészt azért, mert rettegett attól, hogy összetalálkozik Libbyvel, de legfőképpen ugyanabból az illendőségből, ami visszatartotta attól, hogy a vasárnapokat a kis Gusszal meg a papájával töltse, mindaddig, amíg az apa és anya férj és feleség. Polly gyűlölte a kérdéseket – azokat a kérdéseket, melyeket a kis Gus feltenne, meg amiket a mamája kérdezne tőle, meg azokat a kérdéseket, amelyeket a koktélpartikon való megjelenése ébresztene Gus kollégáiban. – Mikor házasodtok össze? – érdeklődött azonnal mindenki, ha felfedezte, hogy két ember egymásba szeretett. Ross is egyenesen ezt kérdezte, úgyszintén Mr. Schneider, aki nem hitt a házasságban, meg a házinéni, aki egy New Jersey-i nudista csoporthoz tartozott, no meg Mr. Serbatyev. És az erre a kérdésre adott őszinte válasz egy emberként mindenkit elvezetett a következő kérdéshez: miért jár Gus pszichoanalízisre? Mi baja?

Olyan kérdés volt ez, amelyet, bármily furcsa, az apjával kapcsolatban senki sem tett fel, amikor berakták szegényt a Riggsbe, bár az apja betegségét meg lehetett nevezni – melankóliának hívták –, és ezt igazán meg lehetett mondani a kíváncsiskodóknak. Ha Gus legalább magában beszélne, vagy nem volna hajlandó beszélni, vagy sírógörcsöket kapna, vagy az orvosok szavaival élve „rendhagyóan" viselkedne, senki sem kérdezné, mi baja! De itt épp az ellenkezője volt a baj. Polly egyáltalán nem látta be, hogy Gusnak valami baja volna. Egyike volt a legnormálisabb embereknek, akiket valaha ismert, legalábbis szemre, márpedig ő csak ezen az alapon tudott ítélni. Semmi rútak rútja Bánat, semmi fekete epe, semmi furcsa álca. Szeretett összesimulva táncolni, teniszezni, autót vezetni – volt egy ócska Hupmobile-ja valamelyik brooklyni garázsban. Mint a legtöbb New England-i, megnézte, mire költi a pénzét, de ha

ajándékot vásárolt, mindig a legjobb üzletekbe ment – vett Pollynak egy gyönyörű retikült, egy pár metszett lápiszlazuli fülbevalót, s egy halványkék pulóvert a Brooks Brothersnél; szinte minden héten vett neki virágot, s ha szombatonként táncolni mentek, ibolyát vett vagy kaméliát. Azzal viszont nem törődött, hogy milyen ruhákban jár; volt két kopott öltönye, melyeket Wanamakernél vett kiárusításon, egy tweedzakója, khasanadrágjai, és néhány csokornyakkendője. Volt Kék Kereszt kórházi biztosítása, és egy évben háromszor elment a fogorvoshoz, hogy letisztíttassa a fogait. Vigyázott a vonalaira, és ellenőrizte a kis Gusnak a gyerekorvosnál tett látogatásait, aki egyébként az egyik legkiválóbb fiatal orvos volt a városban, csakúgy, mint Gus analitikusa, aki Brill legkedvesebb tanítványa volt. Bár Gus csak harmincéves volt, az írók második atyjuknak tekintették; határtalan türelemmel hallgatta végig a problémáikat, ügyvédet szerzett nekik, színházjegyet, árengedményes könyveket, lakást, titkárnőt, barátnőt – amire épp szükségük volt. Az irodájában részt vett a helyi Könyv és Folyóirat Egylet megalakításában, bár ő maga nem lehetett tagja, mert az irányító testülethez tartozott. Ha nem pipázott, szakszervezeti címkés cigarettákat szívott, és mindenen, amit vásárolt, a szakszervezeti címkét kereste; Priss-szel ellentétben azonban titokban hitt a nagy márkákban: az Arrow ingekben, Firestone autógumikban és Gillette borotvákban. A fogyasztói mozgalom nem tudta meggyőzni, hogy ami feleannyiba kerül, az is ugyanolyan jó lehet. Nevetett, amikor Pollyt figyelte, hogyan keveri házilag a púdert és az arckrémet, hogy pénzt takarítson meg; rámutatott: Polly számításon kívül hagyja a befektetett munkát.

A kommunizmusnak is az nyerte meg évekkel ezelőtt, amikor megszerezte a diplomáját a válság idején a Brown-egyetemen, hogy kedvelte a jó márkákat. Már Shaw szocialistát csinált belőle, de ha az ember szocialista akar lenni, érvelt

a szobatársa, akkor be kell hódolnia a legnagyobb és legjobb szocializmust gyártó cégnek, vagyis a Szovjetuniónak. Így hát Gus áttért a kommunizmusra, de csak miután jól megnézte magának. Az egyetem befejezését követő nyáron szobatársával együtt elutazott a Szovjetunióba, és ott nagy hatást gyakoroltak rájuk a duzzasztógátak, erőművek, szövetkezetek, és az idegenvezető kislány az Inturisztól. Ezek után Norman Thomas nemigen rúghatott többé labdába. Gus rá sem hederített a kisebb szakadár csoportokra, mint a trockisták (közéjük tartozott Polly barátja, Mr. Schneider odaát a hallból szemközt nyíló szobában) vagy a lovestoneisták vagy a musteisták – minden nagyobb mozgalomnak, mondta Gus, megvannak a maga különcei. Mégsem lépett be a pártba, amikor a szobatársával visszatértek a Szovjetunióból. Nem akarta megbántani az apját, akinek alkalmi nyomtatványokat előállító nyomdája volt Fall Riverben; a nyomda már négy generáció óta családi tulajdon volt. A LeRoyok nagy tiszteletben álltak a papírgyáros családok körében, akiknek eljegyzési és temetkezési értesítőit, névjegykártyáit, báli meghívóit, „Belépni tilos" tábláit, ingatlanárverési értesítőit a polgárháború óta ők nyomtatták; a Main Streeten, a nyomdájuk alatt levő üzletben tanszereket is árultak, meg karácsonyi üdvözlőlapokat, képeslapokat és színes ajándékcsomagoló papírokat. Ha Gusból aktív kommunista lesz, ezek a betokosodott papírgyárosok még képesek volnának bojkottálni a LeRoy üzletet. Ezenfelül, az amerikai kommunisták Gus szemében nem voltak olyan megbízhatók, mint a szovjetek. Viszont feleségül vett egy nőt, aki tagja volt a pártnak – egy zsidó lányt, akivel egy kettős randevún ismerkedett meg egy Webster Hall-i táncmulatságon; egy belvárosi állami általános iskolában tanított, első osztályban.

Polly tudta, hogy Kay Petersen azt mondaná, Gus vonzódása a kommunizmushoz – és különösen a kommunista nők-

höz – az érzelmi labilitás jele. Polly más véleményen volt: ő nem érezte úgy, hogy a párt a Végzet Asszonya Gus életében. Mi több, Gus a szimpátiájával együtt is eléggé flegmatikus volt. Sohasem vett részt tüntetéseken, nem vonult fel május elsején, nem nevezte a rendőröket kozákoknak; a *Daily Worker*-ből pedig kizárólag a sportrovatot olvasta. Nem vitatkozott a hitetlenekkel, Pollyval sem, egyszóval nemigen törődött az eszme terjesztésével, nem úgy, mint szegény Mr. Schneider, aki állandóan meg akarta nyerni Pollyt a trockizmusnak, s most is nagyon tájékozott volt a moszkvai perekben, s elő is hozakodott vele, valahányszor összetalálkozott Gusszal a lépcsőházban. Túlságosan messze van minden, mondta Gus, nem lehet megítélni, mi helyes és mi helytelen – majd a történelem eldönti. Számára mindez jelentéktelen volt a spanyol polgárháborúhoz képest, ez izgatta igazán.

Szorgalmasan íratta a könyveket Spanyolországról – harctéri tudósításokat rendelt, összeállíttatott egy lojalista háborús verseskötetet, tanulmányt íratott a Nemzetközi Brigádról, és újra lefordíttatta a *Don Quijoté*-t. Megpróbálta rávenni Hemingwayt, hogy írjon egy könyvet El Campesinóról, de sajnos Hemingway már szerződött Scribnerrel; Vincent Sheean, akit szintén megpróbált rávenni, nem is válaszolt a táviratára. Szeretett volna nagy regényt íratni az Abraham Lincoln zászlóaljról, aztán ezen a télen, amikor toboroztak a zászlóaljba, elhatározta, hogy maga is csatlakozik, és ebédidőben ellógott orvosi vizsgálatra, s még a pszichoanalitikusnak sem szólt róla. Gus, a bátor micisapkás önkéntes képe nagyon imponált Pollynak; úgy érezte, kiváló tiszt válna belőle. De mikor a felesége meghallotta (hátra akarta hagyni az életbiztosítását, hogy gondoskodjék negyedik Gusról), nagyon dühös lett, és felelőtlenséggel vádolta. Gus esetében, mondta, az önként jelentkezés menekülési kísérlet volna, amely politikailag értéktelenné tenné

a tettét. Véleménye szerint az az igazság, hogy Gus nem akarja végigcsinálni az analízist, s helyette meg akar szökni a valóságos problémák elől, amelyek vele és a gyerekkel kapcsolatosak, és különben is, ki fizeti majd a gyerektartást, amíg Gus a fasiszták ellen harcol vagy a madridi kávéházakban lófrál? Ezt hallván, Polly sajnálta Gus feleségét, ugyanúgy, ahogy a Libby-féléket sajnálta, akik mindig becsapják magukat. De aztán megpróbált igazságos lenni, s eltűnődött, valóban a pénzről van-e itt szó, vagy a pénz csupán ürügy arra, hogy a felesége kifejezze aggodalmát, hogy Gust megölhetik; lehet, hogy a felesége a maga módján jobban szereti, mint ő, aki hagyná, hogy Gus kockáztassa az életét az ügyért.

Polly őszintén szimpatizált a spanyol republikánusokkal, s amikor megkérdezték, mi az oka elkötelezettségének, így válaszolt: „Baszk vagyok." Ezzel arra utalt, hogy az ősei között volt egy katolikus ág is; az anyja révén Ayer volt, és rokonságban állt Lord Actonnal. Politikailag Polly az ellentéte volt Gusnak; mindig azokkal érzett együtt, akik csatát vesztettek, és szerette a kis szektákat, a fura doktrínáikkal, például Döllinger ókatolikusait, akik tagadták a pápa csalhatatlanságát, a dukhoborokat, akik Kanadába menekültek a cár katonai szolgálata elől, az erényes anabaptistákat, a haszidikus zsidókat, akik táncra perdültek, és örömükben ugrándoztak a lengyel falvakban; támogatta az „elveszett" fajok ügyét, amilyenek a baszkok is, a titokzatos nyelvükkel; vonzódott a kihalt és kipusztított fajokhoz, amilyenek az észak-amerikai vándorgalambok, amelyekről a zoológiadolgozatát írta. Csini Charlie herceg óta senkit sem foglalkoztatott annyira egy ügy, mint őt a spanyol lojalisták. Gusszal együtt nagyon bőkezűen támogatták a köztársasági erőfeszítéseket, bár Gus a repülők részére adakozott, Polly pedig az orvosi ellátás és sebesültszállítás részére. Normális esetben – vagyis békében –, mondta mosolyogva, pacifista, de

Gus helyében önként jelentkezne, s nagyon meglepődött, hogy Gus hallgatott az analitikus szavára, aki azt mondta, hogy nagyobb szolgálatot tehet a spanyol ügynek New Yorkban, mint Madridban. Lehetséges, hogy ez így van, de Polly nem tudta elképzelni, hogy valaki hajlandó legyen önmagát úgy méricskélni, mintha valami féltve gyűjtögetett nemesfémkészlet volna. Ez volt a kommunizmusnak az az oldala, amely nem volt Pollynak ínyére.

De ha Pollyt meglepte, hogy Gus hallgatott az analitikusára, az még inkább meglepte, hogy az analitikus megbeszélte vele a dolgot. – Úgy tudtam, nem szoktak tanácsokat adni – mondta a homlokát ráncolva. Gus korábban azt mondta neki, hogy az analitikus teljesen semleges; csak meghallgatja a pácienst és néha feltesz egy-két kérdést. Magának a páciensnek kell önmaga szavába vágnia. – Ez az elmélet – válaszolt Gus. – De ő is ember – magyarázta. – Ha látja, hogy a páciens éppen öngyilkosságot készül elkövetni, természetesen közbelép, emberként. – Gondolom, orvosként kellene közbelépnie – mondta Polly szelíden. Gus a fejét rázta. – Pontosan erre kell nagyon vigyázniuk. A páciens állandóan analitikusi minőségében akarja bevonni az analitikust egy szabálytalan helyzetbe. Hogy előcsalogassa a választófal mögül. De az analitikusnak ott kell maradnia: Egyes Számú Szabály. Ha erre nem képes, abba kell hagynia az analízist. De a páciensek pokolian agyafúrtak. Dr. Bijur például úgy találhatja, hogy jelentkezésem a Lincoln zászlóaljba csupán csapda, hogy felkeltsem az érdeklődést a személyes elhatározásaim iránt. A figyelem felkeltéséért folytatott játék. – Gus a szemöldökét ráncolta. – Jézusom, Polly, lehet, hogy az is volt. Lehet, hogy csak megjátszottam az egészet. – De igazán? – kiáltott Polly. – En hittem neked. Hát nem voltál őszinte, Gus? – Honnan tudjam? – kérdezte Gus, és széttárta a karját. – Jóságos Isten – mondta Polly. Megint előbukkant hát az a különös valami,

hogy az ember sűrű, homályos objektumként kezeli magát. Vagy mintha nem is ő maga volna, hanem valaki más, akinek az indítékait csak találgatni lehet. Lehet, hogy ez a különös, sivár objektivitás a baj Gusnál, vagy ez csak a pszichoanalízis hatása?

Polly nem követte tovább a fejtegetés menetét. Tudta, hogy a Kettes Számú Szabály az, hogy a páciens ne tárgyalja meg a betegségét a barátaival vagy a családjával, s eleddig jóformán ez volt a leghosszabb beszélgetés, amit Gusszal az analíziséről folytatott – a legelső alkalom óta, amikor bevallotta neki, miután már többször lefeküdt vele, hogy dr. Bijurhoz jár. Polly lelkiismeretes lány volt, és éppúgy nem próbálta rábeszélni Gust, hogy beszéljen az analízisről, ahogyan nem beszélt volna rá egy cukorbeteget, hogy cukrot egyen; ennek következtében fogalma sem volt arról, ami Gus számára kétségtelenül élete egyik legfontosabb problémáját jelentette. Mert ha nem jelentené élete legfontosabb problémáját, akkor miért is beszélgetne róla napi egy órát egy idegennel?

Visszagondolva, Polly néha eltűnődött, vajon hagyta volna-e, hogy Gus feljöjjön hozzá, és lefeküdt volna-e vele, ha a férfi előre megmondja, hogy analízisre jár. Azt megmondta, hogy nős, és hogy különváltan él a feleségétől (ezt már Libbytől különben is tudta), de az analitikusról egy kukkot sem szólt. Polly tudta, miért: kezdetben nem ismerte őt annyira, hogy beszéljen róla, amikor pedig már eléggé ismerte, az azért volt, mert már lefeküdt vele, akkor pedig Pollynak többé nemigen volt választása. A kocka el volt vetve, hiszen azért hagyta, hogy a férfi szeresse, mert ő maga is szerette. De *ha* előre tudja, kétli, hogy odadobta volna a szüzességét valakinek, aki „analízisre jár"; túlságosan is félt volna ettől.

Polly mindig tudta, hogy számára a szex milyen fontos lesz. Ezért töltötték el olyan gyanakvással a férfiak. Az

egyetemen a lányokkal folytatott beszélgetésekből meg tudta ítélni, hogy a csókolózás nem rázta meg őket annyira, mint őt, az eljegyzése idején. Akkoriban többször majdnem átlépte a határt, ahogyan egymás közt nevezték, de valami mindig megmentette – egyszer az egyetemi éjjeliőr, de legtöbbször maga a fiú, akinek gátlásai voltak. Amikor felbontotta az eljegyzését, és be kellett feküdnie a kórházba, leginkább a dolog szexuális része miatt szenvedett. Ezek után erőteljesen elnyomta vágyait, még olyan filmeket sem nézett meg, amelyekben csókolóztak; nem akart „felizgulni". Elhatározta, hogy hűvös, merev, független életet teremt magának, s humorral függönyzi el magát, mint valami ablakot. Mondták neki, hogy aranyos természete van, hogy könnyen köt barátságot, hogy a tenyeréből etetheti a madarakat. Miután körültekintően tanulmányozta a saját esetét, no meg az örökletes „terheltséget", arra a következtetésre jutott, hogy jobb volna, ha életében a barátság és nem a szerelem meg a házasság játszaná a fő szerepet. Látta magát, amint az évek elmúltával elnehezedik és elpuhul, mint egy rendfőnökasszony, fátyolba burkolózva, vagy mint egy protestáns diakonissza, aki rendben tartja az oltárt, letörli a port az orgonáról, s meglátogatja a gyülekezetben a betegeket. Polly ugyan történetesen nem volt vallásos, de feltételezte, hogy az idő erre is meghozza majd a gyógyírt. A közvetlen veszélyt abban látta, hogy már-már „karakterré vált", és nem kért abból, hogy huszonhat éves korában, ami még nem öregkor, fényképalbum-figurát csináljanak belőle. Néhány barátja máris úgy kezelte, mint valami ócskásüzletben zsákmányolt „múzeumi leletet", mint egy kissé repedt régi porcelánt.

Igaz, az olyan emberek nem érdekelték, akiket kergetett a sikervágy, vagy akiknek minden eshetőségük megvolt rá, hogy beérkezzenek, ezért aztán nehezen tudott beilleszkedni a Vassar légkörébe; a Libbyhez és Kayhez hasonló maga-

biztos, agresszív lányokat csakis úgy tudta elviselni, hogy sajnálta őket. Libbyt borzasztóan sajnálta, olyannyira, hogy találkozni is alig bírt vele; Libby folytonosan gajdoló nagy piros szája olyan volt, mint nyílt seb az üres arc közepén. Libby persze nem gyanította, hogy bármi sajnálatra méltó volna benne, és éppen ez tette sajnálatra méltóvá; ő meg azt hitte, *ő* sajnálja Pollyt, s ő tesz neki szívességet, valahányszor visszaélt Polly segítőkészségével. Ha Polly többé nem jönne össze vele, szegény Libbynek nem maradna senkije, akivel jótékonykodjék, mert Libby nem tudott jótékonykodni olyanokkal, akik valóban rászorultak, csak ilyen Polly-szerű alakokkal, akik nagyon jól megvoltak magukban. De sajnos éppen az a tény, hogy olyan jól megvolt magában, avatta Pollyt „karakterré" hitetlenkedő barátai szemében; az Andrews családot különcnek tartották, amiért elvesztették a pénzüket és mégis fennmaradtak. Polly csak nevetett ezen, de a legtöbben nyilvánvalóan igenis különcségnek vagy esetleg pózolásnak tartották, hogy valaki vidám legyen, amikor elveszítette a vagyonát. És az is eredeti ötlet volt, hogy a nagynénje régi párizsi ruháit viselte, szemrebbenés nélkül átalakította őket, bár Polly nem tudta, hogyan illene viselnie őket – a legmélyebb gyászban? Ha Polly jobban kedvelte a rút kiskacsák társaságát, az valószínűleg azért volt, mert nekik fogalmuk sem volt a rútságról, vagy még inkább, rútnak vélték azt, aki pedig nem is volt az. Mr. Serbatyev például úgy tekintett Libbyre, mint valami elképesztő jelenségre, s állandóan magyarázatot követelt Pollytól.

Egyetlen kérdés volt, amelyben Polly összes ismerősei, rútak és nem rútak, egyetértettek, mégpedig az, hogy férjhez kellene mennie. – Csinos kislány. Miért nem menni férjhez? – kérdezte a jeges, csatlakozva a többiek kórusához. – A megfelelő embert várom – mondta Polly. És bármilyen bölcsességet kényszerített is magára Polly, titokban valóban ez

volt a helyzet. Ha megnehezítette, hogy az a férfi rátaláljon, hát ez is a férfi által leküzdendő próbatételek közé tartozott. – Hol akarsz bárkivel is megismerkedni? – kérdezték az évfolyamtársai. – Mikor ilyen életmódot folytatsz, és soha senkivel nem jössz össze. – Ő már betéve tudta az érveiket: hogy az igazival más férfiak révén ismerkedik meg az ember; s hogy nem kell ahhoz szerelmesnek lenni valakibe, vagy akár nagyon kedvelni az illetőt, hogy egyszer együtt vacsorázzék vagy színházba menjen vele; hogy csak a társaságára vágynak, amit igazán nem érdemes megtagadnia. De Polly szemében a maga erős vágyai mindezt kétségessé tették, s nem tartotta helyesnek, hogy kapcsolatba kerüljön valakivel, akivel nem kívánja a kapcsolatot fenntartani; úgy érezte, nem tisztességes dolog arra használni egy férfit, hogy általa más férfiakkal ismerkedjék meg. Így hát csökönyösen visszautasított minden kísérletet, amely arra irányult, hogy férfi barátokat szerezzen neki – a vacsorára meghívott és udvarlásra noszogatott plusz egy férfit. – Dick majd hazakísér, Polly. Ugye, Dick? – Nem kell, köszönöm – vágott közbe Polly. – Majd a First Avenue-i busszal megyek. Ott lakom mindjárt a megállónál. – Hasonló erőfeszítésekben még Mr. Schneidert és Mr. Serbatyevet is el lehetett marasztalni; Mr. Schneider előállított egy csomó ifjú trockistát, bemutatta őket Pollynak, és elfogyasztottak nála egy pohár snapszot, Mr. Serbatyev pedig egy unokaöcsöt vonultatott fel, aki a hotelszakmát tanulja Chicagóban. Mindenekelőtt azonban azt utasította vissza Polly, hogy összeboronálják Libby rémes bátyjával, akit Libby csak „bátyám"-nak emlegetett, és aki mindig égett a vágytól, hogy Pollyval találkozzék.

– A büszkesége teszi, kislány, hogy így viselkedik – mondta egy este Mr. Schneider, amikor Polly szemrehányást tett neki, amiért össze akarta hozni valakivel. – Lehet – válaszolt Polly. – De nem gondolja, Mr. Schneider, hogy

a szerelemnek meglepetésként kell érkeznie? Mint mikor az ember tudtán kívül egy angyalt lát vendégül. – Állán a mély gödröcske elkerekedett. – Tudja, hogy van az a detektívtörténetekben. Legkevésbé a gyilkosra gyanakszanak, az lesz a gyilkos, akiről nem is gondolná az ember. Így vagyok én is a szerelemmel. Az „igazi férfi" számomra sohasem az lesz, akit plusz egy főként meghívnak vacsorára. Az lesz, akire a vendéglátó még álmában sem gondolt volna. Ha ugyan eljön. – Mr. Schneider nagyon szomorúnak látszott. – Azt akarja mondani – mondta bólogatva –, hogy egy házasemberbe fog beleszeretni? Mert mindenki más gyanús.

Mit tesz isten, így is történt Gusszal. – Erre aztán álmomban sem gondoltam volna – mondta másnap Libby –, hogy *pont* ti ketten jöttök össze. Megbeszéltetek újabb randevút? – Polly nemmel válaszolt, ami igaz is volt: Gus csak a telefonszámát kérte el, és Libbyt ez nem lepte meg. – Nagyon nehéz vele beszélgetni – jegyezte meg. – És egyáltalán nem a te eseted. Gondolkoztam felőled, Polly. Te olyan típus vagy, akit az idősebb emberek találnak vonzónak. Az idősebb férfiak és más nők. De egy olyan férfi, mint Gus LeRoy, téged észre sem vesz. Ezért volt, hogy majd elájultam, mikor az elmúlt este vele mentél el. Talán a beszédéből nem derül ki, mert olyan halk szavú, de ő a könyvkiadásban a *dernier cri;*[15] csak látnád, milyen szerzők vannak a listáján. Szerzők, akik személyes hívei, s akiket holnap vihetne magával, ha otthagyná Ferrist. Persze sok kommunista van közöttük; állítólag ő is titkos párttag, s olyan utasításokat kapott, melyeket a Ferristől kell végrehajtania. De akár tetszik, akár nem, idén a legjobb íróink kommunisták. – Sóhajtott. Polly hallgatag volt. – Beszélt rólam? – kérdezte Libby hirtelen. – Keveset – mondta Polly. – Mit mondott? Mondj el mindent. – Azt mondta, hogy

[15] (Kb.) ő diktálja a divatot.

nagyszerűen beválsz ügynökként. Azt hiszem, a „klassz" szót használta. – Libby csalódott volt. – Ennél többet is mondhatott volna. Csinosnak tart? Bizonyára, különben nem jött volna el a partimra. Azt hiszem, kicsit elhanyagoltam. Nem mondta? Csak Nilsszel törődtem. Tudod, a báróval. – Ismét sóhajtott. – Tegnap este megkérte a kezemet. – Ó, Libby – mondta Polly nevetve –, csak nem mész hozzá az Altman síugrójához! Remélem, visszautasítottad. – Libby bólintott. Dühöngött. Tombolt. Megígéred, hogy senkinek nem mondod el, ha elmesélem, mi történt? – Megígérem. – Amikor kikosaraztam, megpróbált megerőszakolni! Az új ruhám, amit Bendelnél vettem, cafatokban van . . . neked tetszett? És tele vagyok karcolással. Ide nézz. Kinyitotta a blúzát. – Rémes! – mondta Polly, amint a kék és fekete nyomokat bámulta Libby sovány mellén és karján. Libby visszagombolta a blúzát. – Persze utána bocsánatot kért, és végehossza nem volt a mentegetőzésnek. – De hogyan akadályoztad meg? – kérdezte Polly. – Megmondtam neki, hogy szűz vagyok. Ettől azonnal észre tért. Végül is tisztességes ember. De micsoda egy viking! Neked szerencséd van a mélabús Gusszal. Gondolom, még csak meg se próbált csókolni. – Nem – mondta Polly. – Minden második mondatában Miss Andrewsnak szólított. – Elmosolyodott. – Szegény fickó – tette hozzá. – Még hogy szegény fickó! – kiáltott Libby. – Már mért volna szegény? – Azért, mert magányos – mondta Polly. – Ő mondta, amikor meghívott, hogy vacsorázzam vele. Kedves, szolid ember, akinek hiányzik a felesége és a gyereke. Engem leginkább egy özvegyemberre emlékeztetett. – Libby az égre emelte tekintetét.

Polly igazat mondott. Úgy kezdődött, hogy sajnálta Gust. S nagyon mulattatta, ahogyan az egész vacsora alatt Miss Andrewsnak szólította – mintha egy íróasztal választaná el őket, nem pedig az éttermi asztal. Az az íróasztal, Polly úgy képzelte, Gus szerves része, mint egy plusz végtag, vagy

támpillér; a hangja is különleges, megfontolt íróasztali hang volt, s attól, ahogyan mindig hátradőlt a székében, Polly mindjárt maga előtt látta a kiadóhivatalban. Gus elmondta neki, hogy szórakoztassa, hogyan ájult el Libby az irodájában. – Esküszöm, Miss Andrews, azt hittem, hogy a lány éhezik. – Szemöldöke alól gyászosan pillantott Pollyra, aki elnevette magát. – És mikor jött rá az ellenkezőjére? – kérdezte végezetül. – Még sokáig nem. Az igazat megvallva, a főnökétől tudtam meg. Úgy látszik, a MacAuslandek az evilági hatalmak Pittsfieldben. Ugye így van? – Igen – mondta Polly. – Az egyik legnagyobb papírgyár tulajdonosai. Én így ismerkedtem meg Libbyvel. A családom Stockbridge-ben él. – Papírgyárosok? – Polly a fejét rázta. – Az apám építész, de sosem épített semmit, csak a rokonai részére. A befektetéseiből élt, egészen az összeomlásig. – És most? – Anyámnak van valami apró jövedelme, és van egy farmunk, amit magunk művelünk. *Ők* művelnek – javította ki magát. – És maga mit csinál, Miss Andrews? – Kórházi laboráns vagyok. – Ez biztosan nagyon érdekes. És hálás feladat. Hol dolgozik? – És így tovább. Pontosan olyan, gondolta Polly, mint egy személyzeti osztályon elhangzott beszélgetés. Gus íróasztali énje, amely annyira imponált Libbynek, meghatotta Pollyt. Néha úgy érezte, hogy egy íróasztalba szeretett bele, egy forgószékbe és egy kis, szálkás bajuszba.

De félelmetes dolog beleszeretni egy íróasztalba, aztán egy pszichiátriai díványt kapni ajándékba. Mostanában gyakorta próbálta elképzelni Gust a pszichiáternél, de nem sikerült. Vajon ott is pipázik, és tarkójára fonja a kezét? Vagy egyik cigarettáról a másikra gyújt és a mellére tett hamutartóba hamuzik, ahogy néha az ágyban szokta? Melyik hangján beszél – az íróasztali hangján, amely nyikorog, mint egy forgószék, vagy egy lágyabb, könnyedebb hangon, amely illett kisfiús mosolyához, karcsú bokájához, lágy, piros ajkához, s

ahhoz, ahogyan érzelmi megnyilvánulásként kedvesen ráncolta az orrát Polly felé, mint egy nyulacska?

Amikor először beszélt neki az analitikusról, remegett a hangja, és könnyes volt a szeme. Felkelt az ágyból, felvette Polly japán kimonóját, Júlia néni keleti utazásainak egyik relikviáját, amely épp hogy a térdéig ért; idegesen rágyújtott egy cigarettára, és lezökkent egy karosszékbe. – Valamit szeretnék neked megvallani. Pszichoanalízisre járok. – Polly felült az ágyban, ösztönösen magához szorította a takarót, mintha egy harmadik személy lépett volna a szobába. – Miért? – kérdezte. – Ó, Gus, miért? – kérdése szinte jajgatásként hangzott. Hogy miért, azt Gus nem mondta meg, bár úgy tűnt, azt hiszi, megmondta. Csak azt mondta el, hogyan kezdett az orvoshoz járni.

Az egészet a felesége találta ki. Miután Gus otthagyta, mert egy pártszervezővel „járt", Esther – így hívták – úgy döntött, hogy vissza akarja szerezni a férjét. A régi módszerekkel – könnyel, fenyegetéssel, ígéretekkel – mind megpróbálkozott, de Gus elhatározását, hogy nem tér vissza, nem sikerült megingatnia. Aztán az egyik nap nyugodt lelkiállapotban bement hozzá a kiadóba, s egy egészen új ajánlattal állt elő: mindketten menjenek el analitikushoz, és derítsék ki, megmenthető-e a házasságuk. A jelenetek után, melyekben része volt, Gus számára ez elfogadható javaslatnak tűnt, mindenekelőtt pedig meghökkentette a felesége viselkedésében beállt változás. Az asszony rámutatott, hogy az analízis is segítené a gyerekekkel folytatott munkáját, több tanártársa minden különösebb ok nélkül, épp emiatt jár analízisre, s az iskolaigazgató maga is javasolta az egész tanári kar számára. Talán Gusnak is hasznára lesz az írókkal való együttműködésben, könnyebben fog megbirkózni a problémáikkal, úgyhogy még ha a válás mellett döntenek is, miután végigcsinálták, nagy hasznuk lenne a dologból, szakmailag. Gus azt mondta, hogy majd gondolkodik a

dolgon, de még mielőtt az asszony elhagyta a hivatalt, már el is határozta, hogy megpróbálja. Ő is szerette volna megmenteni a házasságát, a kis Gus miatt, s csak azért tartotta reménytelennek az egészet, mert úgy vélte, sem Esther, sem ő nem változhat meg. Ha nem tartotta volna reménytelennek, már rég visszament volna, mert hiányzott neki Esther, és nem volt az életében senki más. A gondolat, hogy „intuícióra" tehet szert – Esther nyakra-főre használta ezt a szót –, Gust is vonzotta, s ezt Polly világosan látta; Gus hálás volt a marxizmus nyújtotta intuíciókért, és férfi módra, türelmetlenül várta, hogy újabb eszközökkel gyarapíthassa gondolkodásának fegyverzetét.

Mindezt megértette Polly. Csak azt nem tudta megérteni, hogy miért jár továbbra is az orvoshoz most, hogy *van* valaki más is az életében. Miért nem hagyja abba most, hogy már semmi kétsége nincs afelől, hogy el akar válni Esthertől? Azért, mert ígéretet tett? Ha igen, akkor viszont ez azt is jelenti Polly számára, hogy még mindig fennáll a lehetősége, hogy az analízis visszatéríti Estherhez, helyrepofozva, mint valami tárgy, amit beadtak javításra. Vagy egyszerűen csak azért jár még oda, mert tehetetlen? Vagy mert a doktor felfedezte, hogy valami komoly baja van, mint amikor az ember elmegy betömetni a fogát és kiderül, hogy hatalmas tályogja van?

Gus megkérdezte tőle aznap este, bántja-e, amit elmondott neki. – Természetesen nem – válaszolt Polly, értvén ezen, hogy ugyanúgy szereti, és fogja is mindig. De valójában rájött, hogy igenis bántja. Nagyon kellemetlenül érintette, hogy Gus mindennap egyenesen az analitikus díványáról érkezett hozzá. Szerette volna, ha reggel, munka előtt, vagy ebédidőben tölti ott azt az órát. Így állandóan azon törte a fejét, hogy miről beszéltek, róla, rémes gondolat, vagy Estherről, ami szintén rémes gondolat. Remélte, hogy Gus gyerekkoráról volt szó; ha igen, akkor rendben van. A külö-

nös az volt, hogy sosem látszott megviseltnek vagy felindultnak, amikor megjött az analitikustól; mindig nyugodt és prózai volt, mint aki frissen érkezik a borbélytól. Sokkal izgatottabb volt bizonyos péntekenként, amikor kimenőt kért az analitikustól, hogy ellenőrizhessen egy gyűlést a Könyv és Folyóirat Egyletben. Polly biztosan tudta, hogy a helyében teljesen fel volna kavarva, ha éppen most töltött volna egy órát azzal, hogy a tudattalanjában vájkál.

Vagy inkább a tudatában. Gus nem olvashatott Freudot, amíg analízisre járt (ez is szabály volt), de Polly az ebédszünetében figyelmesen áttanulmányozta a klinika könyvtárának pszichiátriai részlegében fellelhető anyagot. Bár a kórház pszichiáterei erőteljesen analízisellenesek voltak, de legalább megvoltak a könyvtárban Freud és főbb követőinek művei. Arra próbált – eléggé körmönfontan, legalábbis ő úgy érezte – rájönni, hogy Gus a neurózisok és pszichoneurózisok melyik változatában szenved. De Gus valahogy nem illett bele sem a hisztéria, sem a szorongásos hisztéria, sem a kényszerneurózis, sem a szorongásos neurózis, sem a karakterneurózis kategóriájába. Leginkább még a kényszerneurotikusra hasonlított, abban, hogy olyan biztos a dolgában, pontos, megbízható, de Polly megfigyelte, hogy Gus nem teszi mindazt, ami a kényszerneurotikusokat jellemzi, például, hogy minden egyes repedésre rálépnek a járdán, vagy hogy éppen minden repedést elkerülnek a járdán, a betegség válfaja szerint. Másrészt viszont a szorongásos betegek nehezen jutottak döntésre, s az igaz, hogy Gus sem tudta eldönteni, jelentkezzék-e önkéntesként Spanyolországba, és habozott, hogy otthagyja-e a feleségét. De a könyvek szerint egy igazi szorongásos beteg olyan, hogy nem tudja eldönteni, busszal vagy metróval menjen-e dolgozni, Gus pedig mindig busszal jár. S mi több, minden neurózisnál zavarok állnak be a beteg szexuális életében. Pollynak nem volt összehasonlítási alapja, de Gus szexuális élete, legalább-

is amennyire ő látta, teljesen háborítatlan volt; mindig készen állt a szeretkezésre, s úgy látszott, hogy nagy gyakorlata van benne, mert nagyon ellentmondást nem tűrően csinálta, és Pollyt is megtanította rá, nagy tapintattal, mint amikor egy felnőtt megtanít egy gyereket, hogyan repítsen sárkányt, pörgessen búgócsigát, vagy gombolja be a gombjait – Gus bizonyára jó apa. És csodálatos vele szeretkezni – gondolta Polly.

Minél alaposabban tanulmányozta Gust Polly, annál inkább arra a meggyőződésre jutott, hogy az egyetlen baja, hogy heti huszonöt dollárt költ analízisre. Feltette magának a kérdést, vajon betegség-e ez, esetleg a hipochondria egy válfaja, s hogy analízisre kell-e járni, hogy kigyógyuljon belőle az ember.

De ha a drága Gust nem is tudta azonosítani – mint valami festékmintát vagy szövetdarabkát – a feltérképezett neurózisok egyetlen válfajával sem, önmaga esetében, legnagyobb rémületére, rájött, hogy épp az ellenkezője igaz. Ő mintha valamennyi neurózistól szenvedett volna. Kényszeres volt, megszállott, orális, anális, hisztérikus és szorongásos. És ha most nincs is zavar a szexuális életében, a múltban mindenesetre volt. A bűntudat áradt Polly vasárnap esti mosási rítusából, s szorongását a vasalás és stoppolás engesztelő mágiájával igyekezett eloszlatni. Az ablakában pompázó növények voltak a gyerekei, akiket nem szülhet meg. Polly rabja volt a számolásnak; gyűjtött gombot, melltűt, spárgát, kavicsot, kalaptűket, dugókat, szalagokat és újságkivágásokat; listákat készített, a fentit beleértve, és egyre jobban megkedvelte az ivást. Az a tény, hogy humoros elragadtatással szemlélte ezt az ijesztő összképet, már önmagában nagyon rossz jel volt, annak bizonyítéka, hogy nem azonosul magával, a fantázia és a mese világába menekül az „elviselhetetlen" valóság elől. Az egész Andrews család, mondaná Freud, a mítoszok világában él.

Tréfán kívül – és megesett, hogy, ha tetszett, ha nem, félre kellett tennie a tréfát – Polly rájött, hogy siralmas állapotban van. Bármi légyen is rá az orvosi elnevezés. Vasárnap esténként rájött, hogy borzasztóan boldogtalan. Megint. Ezt tette vele a szerelem, már másodszor. Árt neki a szerelem. Bizonyára vannak emberek, akik allergiásak a szerelemre, és ő is közéjük tartozik. Nemcsak hogy árt neki, de meg is rontja; a szerelem megmérgezi. Mielőtt Gust ismerte, nemcsak hogy sokkal boldogabb volt, hanem kedvesebb is. Attól, hogy szereti Gust, szörnyeteggé változott, olyasvalakivé, akit gyűlöl.

Ez a valaki vasárnaponként felfakadt, mint egy kelés, mert vasárnaponként Gus a kis Gussal meg a feleségével volt együtt. Tisztán látta az összefüggést, ellentétben azokkal a betegekkel, akikről olvasott, akik számára az sem volt világos, hogy kettő meg kettő az négy. Féltékeny volt. S ráadásul bántotta a lelkiismeret, mert az igazat megvallva, nem helyeselte a válást ott, ahol gyerek van. Hacsak ott nem, ahol a szülők a gyerek előtt összeverekednek, vagy egyikük rossz befolyással van a gyerekre. Itt van például az ő anyja, aki mit el nem szenvedett az apjától. És mégis együtt maradtak. Esther többszöri házasságtörést követett el, s különben sem látszott valami kellemes nőnek, de Gus eléggé szerette ahhoz, hogy gyereke legyen tőle. Ha nem Polly volna a „másik nő", azt tanácsolná, hogy menjen vissza hozzá. Legalábbis próbálja meg. Nem, ez köntörfalazás. Örökre.

Ennél a szónál Pollyban meghűlt a vér. Törülközőt csavart a vizes haja köré, és stoppolni kezdte a lyukat a harisnyája orrán. Nem ő kérte meg Gust, hogy vegye feleségül, hanem épp megfordítva. Mégsincs mentség. Polly úgy viselkedik, mint Káin a Bibliában, úgy tesz, mintha a válás Gus magánügye volna, neki semmi köze hozzá, ő nem őrizője Gusnak. Pedig az volt. Azt mondta magának, hogy Esthe-

ren kívül soha senkinek nem jutott eszébe, hogy Gus menjen vissza hozzá. Márpedig ez nem volt igaz. Pollynak is eszébe jutott. Nem azonnal, de lassacskán. Hétközben megfeledkezett róla, de vasárnaponként, amikor Gus nem volt ott, gondolataiba visszalopta magát ez az érzés. Mintha nem tudna tőle szabadulni, ha egyszer eszébe jutott. S ettől pontosan olyan volt, mint a megkísértés. Szeretett volna beszélni róla Gusszal, de félt, hogy kinevetné, vagy még inkább, hogy nem nevetné ki. Ez a gondolat az ő vasárnapi titka maradt. És lelkiismeretének halk suttogása (ha ugyan ez az volt), ahelyett, hogy nemes elhatározásokra ösztönözte volna őt, még féltékenyebbé tette – majdnem annyira, hogy gondolatban végzett a kis Gusszal. De ilyenkor valami mindig megfogta a kezét, úgyhogy helyette Estherrel végzett, s attól fogva boldogan élt a kis Gusszal meg az apjával, mindörökké.

Polly letette a stoppolófát. Odament az ablakhoz, hogy megnézze, elég szárazak-e a blúzok a vasaláshoz. Elég szárazak voltak. Törülközőbe tekerte őket, felcsavarta a haját, és két hatalmas tűvel feltűzte. Ha elkezd vasalni, mondta magában, Gus felhívja, hogy jó éjszakát kívánjon, mint ahogy néha szokta. Kezdte úgy érezni, hogy ezt a telefonhívást kiérdemelte, mert amikor csak darvadozott és nem vasalt, vagy nem a harisnyáit javítgatta, akkor Gus, mintha megérezné, nem telefonált.

Polly egy szomorú kis törvényszerűségre jött rá: egy férfi sohasem telefonál, ha szükséged van rá, mindig csak akkor, ha nincs. Ha valóban elmerülsz a vasalásban, vagy az íróasztalfiókjaid rendezésében, olyannyira, hogy nem akarod, hogy félbeszakítsanak, abban a pillanatban megszólal a telefon. Komolyan kell venned, amit csinálsz, őszintén meg kell feledkezned a férfiról, és élvezned kell az egyedüllétet ahhoz, hogy a módszer beváljon. Vagyis, akkor éred el, amit akarsz, amikor rájössz, hogy megvagy nélküle, ami, ha Polly

helyesen okoskodott, azt jelenti, hogy *sosem* éred el, amit akarsz. Polly gyakorlatilag minden második vasárnap örömmel fedezte fel, hogy meg tudna lenni Gus nélkül, ha úgy hozná a sors; amint fölfelé ment a lépcsőn egy nagy halom blúzzal, mely még meleg volt a vasalástól, egészen boldognak és elégedettnek érezte magát, és úgy hitte, sok mindentől fosztaná meg magát, ha férjhez menne. Eltűnődött, vajon Gus, egy sarokkal odébb, a konyhában pepecselve, pipázva, és a rádióban a híreket hallgatva ugyanígy érez-e. Vajon tulajdonképpen nem egy megrögzött agglegényről és egy vénlányról van-e szó, akik becsapják magukat és egymást, az egybekelésükkel kapcsolatban érzett forró vágyakozással?

De ez a mai nem ilyen vasárnap volt. Ma szüksége volt Gusra, úgyhogy valószínűleg nem fog telefonálni. Késő volt, a ház már elcsendesült. Arra gondolt, hogy bekopog Mr. Schneiderhez, és megkéri, szórakoztassa a konyhában, amíg vasal. Bár egyelőre elhessegette a mumust, az elhagyatott konyha képe az alagsorban meg a nehéz vasalóasztal felállítása előre is gyötrelmesnek tűnt számára. És félt attól, hogy saját négy falának védelme nélkül egyedül maradjon ott a gondolataival.

De ha odahívja Mr. Schneidert, az elkezd politizálni, ami, Polly úgy érezte, hűtlenség lenne Gusszal szemben. Ha nem a moszkvai perekről beszélne, akkor a spanyol háborúról. Mr. Schneider egy „Poum" nevű csoportért rajongott, meg az anarchistákat is kedvelte, pedig ezek, Gus szerint, szabotálták a háborút. De Mr. Schneider szerint az orosz komiszszárok szabotálják a forradalmat, és ezért vesztik el a Franco ellen folytatott háborút. Mr. Schneider azt mondta, hogy a kommunisták gyilkolják az anarchistákat és a poumistákat, Gus pedig azt mondta, hogy nem, és ha mégis, az azért van, mert azok árulók, és nagyon is megérdemlik, amit kapnak. Polly megértette, hogy Gus, gyakorlati ember

lévén, logikus, hogy az oroszokat támogatja, mivel egyedül ők küldenek segítséget a spanyoloknak, de az ösztöneinek, tudott parancsolni. Azonfelül, Mr. Schneider jobb vitapartner volt, mint ő, aki csak akadozva elismételte, amit Gustól hallott, és ez azzal járt, hogy Mr. Schneider a távollétében megcáfolta Gust, valahányszor Polly belement a vitába. Gus nem látott semmi rosszat abban, hogy Mr. Schneider „kiereszti magából a felesleges gőzt", de Polly úgy érezte, jobb, hogyha kerüli az ilyen bűnös alkalmakat, mert igazság szerint szinte kedvelte Mr. Schneider előadását. Szinte kémkedésnek tűnt, hogy tudomást szerez arról, amiről a párt nem akarta, hogy a magafajták tudjanak. Miközben Gust és Mr. Schneidert hallgatta, amint előadták ugyanazokat az eseményeket, úgy érezte, mintha térhatású szemüvegen keresztül szemlélné a spanyol háborút – több dimenzióban lát az ember, ha két oldalról figyel. Ezzel igazolta maga előtt, hogy mégis meghallgatta, s úgy vélekedett, hogy ha egy Mr. Schneiderhez hasonló egyén Roosevelt közelébe kerülne, rá tudná beszélni, hogy szüntesse meg az embargót, mert ha az amekiaiak fegyvert szállítanának a spanyoloknak, akkor az oroszok elveszítenék vezető helyzetüket. De Pollyt valójában nem annyira a spanyol polgárháború részletkérdései érdekelték, mint inkább Gus; és Mr. Schneider, noha nem volt szándékában, más szemszögből láttatta vele Gust. Ebből a szemszögből Gus hiszékenynek tűnt – „a sztálinisták meg a balekjaik", mondogatta Mr. Schneider kedvtelve. De ha Gus balek volt, arról Pollynak nem illett tudomást venni.

De mégis tudomásul akarta venni, s ezért emésztette magát. A pszichoanalitikust hibáztatta érte. A pszichoanalitikus csinált Gusból titokzatos embert, legalábbis az ő számára, s gyakran, Polly gyanította, önmaga számára is. Mindennap elviselhetetlenebb lett számára a gondolat, hogy van egy másik Gus, aki mormotakét bújik elő délutánonként öt órakor. Kezdetben azért zavarta a pszichoanalitikus, mert

megakadályozta, hogy összeházasodjanak; most viszont azért gyűlölte, mert minél régebben járt hozzá Gus, Polly annál többet törte a fejét azon, hogy mi folyik közöttük. Biztos volt benne, hogy Gus olyan dolgokat beszél meg az orvossal, amiket vele nem. Lehet, hogy megmondta az orvosnak, hogy már nem is ég úgy a vágytól, hogy elvegye, vagy hogy minden este Estherről álmodik – honnan is tudhatná? Vagy talán az orvos azt mondta neki, hogy ő csak azt hiszi, hogy Polly Andrewst szereti, de az álmai az ellenkezőjét bizonyítják. Nem járna ennyi ideig az analitikushoz, ha nem volna valami „konfliktusa", de mik között van ez a konfliktus?

Leginkább persze azért gyűlölte az orvost, mert neki köszönhette, hogy olyasmit fedezett fel magában, amit gyűlölt. Ha volt egy másik Gus, volt egy másik Polly is. Nemcsak egy féltékeny Polly, akinek gyilkos fantáziaképek rajzottak az agyában, hanem egy gyanakvó, kémkedő Polly. S ez volt a legrosszabb: ez a viszketegség, hogy mindent megtudjon. Amikor gondolatban meggyilkolta Esthert, ez nem kavarta fel túlságosan, mert a valódi Polly nem ölte volna meg Esthert, még akkor sem, ha kozmikus sugarak vagy egy gombnyomás segítségével megtehette volna. De a valódi Polly mindent megadott volna azért, hogy a láthatatlanság köpönyegébe burkolózva jelen lehessen dr. Bijur rendelőjében. Miért *kellett* tudnia? Női kíváncsiság. Pandora szelencéje a görögök szerint forrása minden rossznak a világon. Kékszakáll kamrája. De Pandora szelencéje legalább igazi bajokkal volt tele, rusnya kis szárnyas teremtményekkel, melyeket rászabadított az emberiségre, Kékszakáll kamrája pedig tele volt véres tetemekkel – e mesék tanulsága az, hogy jobb a tudatlanság. Polly nem értett egyet ezzel a tanulsággal; a természettudományok voltak a fő tantárgyai, nem is érthetett. Attól félt, hogy az ő esetére egy másik mese illik – Cupido és Psyche esete. Az analitikus díványán ártatlan bizakodással fekvő Gus az alvó Cupido, ő pedig

Psyche, a szövétnekkel, aki egy pillantást próbál vetni az alvóra, bár tudja, hogy nem szabad. Mire számított Psyche – egy ocsmány szörnyetegre? Ehelyett egy csodálatos istent talált. De amikor kíváncsiságának forró viasza megégette, Cupido felébredt és bánatosan elmenekült. Ennek a történetnek az a mondanivalója, hogy a szeretet olyan adomány, amelyet nem szabad kétségbe vonni, mert az istenektől ered. Polly viszont, legnagyobb bánatára, az árcédulát keresgélte a felmérhetetlen értékű ajándékon. S a büntetése az lesz, hogy cserbenhagyja a szerelem. Mégsem tudott megállni: ez a baj a gondolatban elkövetett vétkekkel. Mihelyt Psychét furdalni kezdte a kíváncsiság, milyen lehet Cupido külseje, el volt veszve a szerencsétlen; egyre csak találgatott és tűnődött két éjszakai látogatás között – Cupido is a munkás nap nyugtával érkezett, mint Gus. Józan paraszti észre vallott, gondolta Polly, hogy Psyche gyertyát fogott és végére járt a dolognak.

Ő maga csak annyit szeretett volna mondani: „Válassz köztem és az analízis között." De nem tehette. Gyenge volt és alkalmazkodó. Azonkívül remélte, hogy hamarosan véget ér az analízis. De az utóbbi időben pechjére olyan történeteket hallott, amelyek erre a problémára is új fényt vetettek. Kay Petersen ismert egy nőt, aki nyolc éve járt analízisre. Hiszen ha ez így megy, mire megszólalnak az esküvői harangok, Polly már jóformán olyan öreg lesz, hogy gyerekei sem lehetnek, Gus pedig már nyugdíjas lesz. Pollyt csak az nyugtatta meg, hogy Gus megtakarított pénze rohamosan fogyott. Az analitikusok pedig nyilvánvalóan nem hiteleznek; rosszabbak, mint a telefontársaság meg az Edison Elektromos Művek együttvéve.

Ettől az ötlettől felvidulva, Polly óvatosan lement a konyhába, és felállította a vasalódeszkát. Mr. Schneider hegedülni kezdett a szobájában. Már a harmadik blúzt vasalta, mikor az előszobában megszólalt a telefon. Gus volt. Azt

tudakolta, láthatja-e néhány percre ma este. Polly kihúzta a vasalózsinórt, és felszaladt a szobájába, hogy kirúzsozza és bepúderozza magát. Még mielőtt rendesen megfésülködhetett volna, csengettek, Gus megcsókolta, aztán együtt mentek fel a lépcsőn.

– Nahát, akár egy mosoda – jegyezte meg, amint belépett. – A hajadat is megmostad. – Szimatolva közeledett hozzá, és megcsókolta a feje búbját. – Jó szaga van – mondta. – Kellemes sampon. – Kamillás – mondta Polly. Kitöltött egy-egy pohárka sherryt. Gus körülnézett a szobában. Először volt itt vasárnap este. Polly várt, s azon tűnődött, miért jött; Gus nem vette le tweed felsőkabátját, hanem poharával az ablakhoz ment, szórakozottan kibámult, aztán lehúzta a redőnyt.

– Beszéltem Estherrel ma este. – Ó. – Az analízisemről beszéltünk. – Ó. – A második „Ó" óvatosabb volt. Talán azért jött, hogy elmondja, Estherrel együtt elhatározták, hogy abbahagyják az analízist? – Megkérdezte, hogy állok. Ő nagyszerűen. Azt álmodta, hogy részt vett az analitikus temetésén. „Ez azt jelenti – mondta az analitikus –, hogy az analízis véget ért." A jövő héten megy utoljára. – Nahát! – mondta Polly felragyogva. Gus a torkát köszörülte. – Nálam nem olyan nagy az újság, Polly. Meg kellett mondanom neki, hogy elakadtam. – Megérintette az avocadót, amit Polly magról nevelt. – Ó – mondta Polly. – El vagy akadva? – A férfi bólintott. – Mit jelent ez tulajdonképpen? – Nem álmodom – mondta elpirulva. – Muris, de egyáltalán nem álmodom. Semmit. – Ez olyan komoly? – Rettenetes – mondta Gus. – De miért? Nagyon sokan vannak, akik nem álmodnak. Emlékszem, volt egy lány az egyetemen, aki azért fizetett nekem, hogy azzal ébresszem fel hajnalban, hogy „Tűz van", hogy ettől álmodni tudjon. A dolgozatához kellett, amit Freudról írt. Ez is beletartozott az Önsegélyezésbe. – Polly mosolygott. Gus a homlokát

ráncolta. – Arról van szó, Polly, hogy ha nem álmodom, nincs miről beszélnem Bijurral. – Semmi? – Abszolúte semmi. Egy átkozott szó sincs.

Csüggedten felhajtotta a sherryjét. – Mindennap ugyanaz az eset. Bemegyek. „Jó napot, doktor úr." Lefekszem a díványra. „Álmodott valamit?", kérdi Bijur, és már veszi is a jegyzetfüzetét. „Nem." Leteszi a jegyzetfüzetét. Csend. Ötven perc múlva szól, hogy az óra letelt. Átnyújtom neki az öt dollárt. „Viszontlátásra, doktor úr", és elmegyek.

– Mindennap? – kiáltott Polly. – Körülbelül. – De hát nem beszélhetsz valami másról? Az időjárásról. Vagy egy filmről, amit láttál. Csak nem fekszel ott egyetlen hang nélkül! – De igen. Ez, drágám, nem társasági összejövetel. A tudattalanomból kell előkotorni valamit. Ha nem álmodom valamit, ami beindítaná a motort, el vagyok akadva. Nem kezdhetem vákuumban a szabad asszociációt. Így csak fekszem ott. A múlt héten egyszer el is aludtam. Nagyon rázós nap volt odabenn az irodában. Az orvosnak meg kellett veregetnie a vállamat, amikor letelt az óra.

– De szabadon asszociálni *bármivel* kapcsolatban lehet – mondta Polly. Itt van például a „tűz" szó. Mi jut róla az eszedbe? – Víz. – És a vízről? – Tűz. – Polly elnevette magát. – Ó, drágám. – Látod? – mondta Gus komoran. – Erről van szó. El vagyok akadva. – Próbáltál már beszélni arról, hogy nem beszélsz? – Bijur javasolta. „Mit gondol, miért nem hajlandó beszélni?", kérdezte. „Nem tudom", válaszoltam. Vége a beszélgetésnek. – Elfintorodott. – Sosem szerettem olyasvalakivel beszélgetni, aki nem válaszol, aki csak ül a hátam mögött, és gondolkodik.

– Mióta megy ez így? – Úgy egy hónapja. Régebben, hol így, hol úgy. – Polly arcára mosoly ült ki. – Ha tudnád, hogy én meg miket képzeltem! – Az analízisemről? – Polly bólintott. – Sosem hittem volna, hogy el fogom mondani neked. Attól féltem, hogy rólam beszélsz. – Miért beszéltem

volna rólad? – Hát, úgy értem, a szexről . . . – mondta Polly. – Te buta – mondta Gus gyengéden. – A páciens nem beszél a meglévő szexuális kapcsolatáról. A szexuális fantaziálásairól beszél. Ha vannak neki. Nekem gyerekkorom óta nincsenek. – Fel-alá járt a szobában. – Tudod, Polly, mi az én bajom? Nem érdekel a saját személyem. – De Gus – mondta Polly szelíden –, én azt hiszem, ez csodálatos tulajdonság. Nem az a célja mindenkinek, hogy elfeledkezzék önmagáról? – Azt akarta mondani: „Nézd a szenteket", de helyesbített. – Nézd Lenint – mondta helyette. – Ő talán magára gondolt? – A tömegekre gondolt – válaszolt Gus. – De az igazat megvallva, én a tömegekre se gondolok túl sokat. Legalábbis nem olyan értelemben. – Hát mire gondolsz? – kérdezte Polly kíváncsian. – Terjesztői értekezletekre. Könyvborítókra. Könyvesbolti jelentésekre. Ügynökökre. A beszédre, amit az Amerikai Írók Szövetségében kell tartanom. – Elmerengett.

– Azt hiszem, az orvosnak ezért nem volna szabad pénzt elfogadnia – mondta Polly erélyesen. – Nem etikus viselkedés. – Gus a fejét rázta. – Számára ez is tanulságos. Ezt akkor mondta, mikor azon tűnődtem, hogy ne hagyjam-e abba; csak fecsérlem az idejét. Azt mondta, hogy a legtöbb páciens a beszélgetésben juttatja kifejezésre ellenállását. Én a magamét hallgatással fejezem ki. De azt állítja, hogy a hallgatásom értékes hallgatás. Azt mutatja, hogy a kezelés használ, és én harcolok vele.

Polly elvesztette a türelmét. Méregbe jött attól, hogy Gust ilyen letörtnek és alázatosnak látta. Feltette azt a kérdést, amelyről elhatározta, hogy sohasem fogja feltenni. – Mondd – igyekezett, hogy a hangja könnyed legyen –, mit kezel rajtad? Tulajdonképpen mi bajod van? Mi a neve a betegségnek? – A neve? – Gus meglepődött. – Igen – noszogatta Polly. – Kényszerneurózis, kötődéses neurózis, szorongásos neurózis: melyik ezek közül? – Gus megvakarta a fe-

jét. – Sosem mondta. – Sosem *mondta?* – Nem. Lehet, hogy szabálytalan elmondani a betegnek, hogy mi a baja. – De te nem vagy rá kíváncsi? – Nem. Különben is, nem mindegy, hogy hívják? – Polly fékezte magát. – Ha elmész az orvoshoz, mert kiütésed van – mondta –, nem volnál rá kíváncsi, hogy szerinte kanyaró-e vagy pedig hőkiütés? – Az egészen más. – Polly más irányból próbálkozott. – Akkor mondd el, hogy mik a szimptómák. Ha én készíteném a kórlapodat, mit kellene felírnom? A páciens panaszai: . . .? – Gus hirtelen ideges lett. – Verd ki a kórházat a fejedből, Polly. Már megmondtam neked, hogy azért mentem az orvoshoz, mert Estherrel megállapodtunk. Mert a féltékenységem miatt tönkrement a házasságunk. Esther kötetlen kapcsolatot akart, én pedig ezt nem tudtam lenyelni.

Polly hirtelen megrémült. – Úgy – mondta. – De hát ez csak természetes, vagy nem? – Gus a homlokát ráncolta. – Csak a mi kultúránkban, Polly. Azt érted, ugye, hogy bennem a Fall River és az Union Square között van a konfliktus. – Ez majdnem mindenkinél megvan, nem igaz? Úgy értem, a mi generációnkban. Ha nem is a Union Square. – Tétovázott. – És mi van akkor, ha neked semmi bajod sincs, Gus? Mi van akkor, ha egyszerűen normális vagy? – Ha nincs semmi bajom, akkor nem akadok el, nem gondolod? – Csüggedten leült. Polly megérintette a vállát. – Mit mondott Esther? – Gus behunyta a szemét. – Azt mondta, hogy szabotálom az analízist. Miattad. – Szóval tud rólam. – Jacoby mondta el neki. – Ez volt a tipográfus. Gus kinyitotta a szemét. Esther szerint túljuthatnék a megakadáson, ha egy darabig nem találkoznék veled. – Polly megdermedt. Először majdnem elnevette magát, de aztán csak várt, s óvatosan figyelte Gust. – Esthernek az a véleménye – folytatta a férfi elpirulva –, hogy magam akadályozom meg, hogy rendbe jöjjek az analízistől. Mert az énemnek az a ré-

sze, amelyik gyönge és döntésképtelen, hozzád menekül támogatásért és védelemért. Attól a ténytől, hogy kórházban dolgozol, ápolónőként tekintek rád. Ha meggyógyulok, el kell hagynom az ápolónőmet. – Kérdőn nézett Pollyra. – Mi erről a véleményed? – Az a véleményem – mondta Polly száraz torokkal –, hogy Esthernek nem volna szabad képesítés nélkül orvosi praxist folytatnia. Nem dr. Bijur dolga, hogy ilyeneket mondjon neked, ha mindez így van? Neki kellene javasolnia, hogy ideiglenesen ne találkozz velem.

– Ő nem teheti, Polly. Ő az analitikusom. Ezt már letárgyaltuk. Ő nem adhat nekem tanácsokat az életemmel kapcsolatban. Csak meghallgathatja, ha beszélek róluk. – Most legalább – jegyezte meg Polly – lesz miről beszélned a következő alkalommal. – Ez igazán nem szép tőled – mondta Gus. – Megérdemeltem ezt, Polly? – Megindítóan ráncolta a homlokát. – Szeretlek. – De már határoztál, nem így van? – kérdezte Polly csökönyösen. – Azt fogod tenni, amit Esther mond. Ezért jöttél át ma este. – Beszélni akartam veled, mielőtt még dr. Bijurral beszélek. És holnap egy íróval kell ebédelnem. De még semmit sem határoztam el. Ezt együtt kell elhatároznunk. – Polly összekulcsolta a kezét, és meredten bámulta. – A fenébe is – mondta Gus. – Én nem akarom azt mondani, hogy elhiszem, amit Esther mond. De esetleg hajlamos lehetek arra, hogy megpróbálkozzam vele. Végül is elég jól ismer. És elég jó feje van. Ha beleegyezem, hogy nem találkozunk vagy egy hétig, és túljutok ezen a megakadáson, akkor az bizonyíthat valamit. És ha nem jutok túl, az azt bizonyítja, hogy nem volt igaza, nem így van? – Türelmetlenül mosolygott. – Valóban *nagyon* jól ismer téged – jegyezte meg Polly.

– Hé! – mondta Gus. – Ez egyáltalán nem vall rád. Olyan vagy, mint egy macska, mint a többi nő. – Olyan is vagyok, mint a többi nő. – Nem. – Gus a fejét rázta. – Nem vagy olyan. Olyan vagy, mint egy lány a képeskönyv-

ben. – Körülnézett a szobában. – Mindig így gondolok rád, mint a lányra a képeskönyvben vagy egy tündérmesében. Hosszú szőke hajú lány, aki egy különleges szobában lakik, kedves törpékkel körülvéve. – Valamilyen oknál fogva ezt a lakókra tett barátságos utalás borította ki Pollyt. Könnyek szöktek a szemébe; sosem gondolta, hogy Gus kedveli a két „törpét". – És emiatt hagysz el – mondta. – Mert én a tündérmesébe tartozom. Nem vagyok valóságos. – Letörölte a könnyeit, és még egy pohár sherryt töltött magának.

– Hohó! – mondta Gus. – Én nem hagylak el. Ez csak időleges taktikai megoldás. Az átfogó stratégia érdekében. Kérlek, értsd meg, Polly. Megállapodtam valamiben Estherrel, és ő ezt be akarja tartatni velem. Ha nem fejezem be az analízist, nincs válás. – Várhatnánk – mondta Polly. – Otthagyhatnád az analízist, aztán várhatnánk. Bűnben élve. Ideköltözhetnél, vagy nézhetnénk lakást máshol. – Ezt én nem tehetem veled – mondta Gus nyomatékosan. – Nem vagy olyan alkat, aki bűnben tud élni. Sosem bocsátanám meg magamnak, ha ezt tenném veled. – Most a Union Square beszél belőled? – Nem, a Fall River. Granite Block. – Polly tétován mosolygott. – Szóval érted – mondta Gus. – És tudod, hogy szeretlek.

Polly tűnődött, és az aranypettyes pohárkát forgatta a kezében. – Tudom. Lehet hogy őrült vagyok, de tudom. És még valamit tudok. Azt, hogy vissza fogsz menni Estherhez. Azt hiszed, hogy nem, pedig igen. – Gus megütközve nézett rá. – Miért mondod ezt? – Polly legyintett. – A kis Gus, a párt, és a pszichoanalitikus. Valójában soha nem is hagytad ott. Ahhoz, hogy otthagyd, változtatnod kellene az életeden. És nem tudsz. Minden beléd épült, mint a beépített bútor. A munkád is. Az íróid. Jacoby. Mindig éreztem, hogy sohasem fogunk összeházasodni – tette hozzá szomorúan. – Nem tartozom a beépített bútorzathoz. Én csak afféle csecsebecse vagyok.

– Elítélsz, Polly? – kérdezte Gus. – Nem. – Van valami, amiről úgy érzed, hogy másképp kellett volna cselekednem? – Nincs. – Mondd meg az igazat. – Csak egy ostobaság – tétovázott Polly. – Semmi köze a kettőnk dolgához. Azt hiszem, hallgatnod kellett volna Mr. Schneiderre a moszkvai perekkel kapcsolatban. – Az ég szerelmére! – kiáltott Gus. – Mondtam, hogy ostobaság – mondta Polly. – Nem, Gus, figyelj ide. Azt hiszem, vissza *kell* menned Estherhez. Vagyis, azt *hiszem,* hogy azt hiszem, hogy ezt kellene tenned. – Polly úgy érezte, ezzel azt mondja, hogy Gus, a maga szemszögéből, akkor cselekedne helyesen, ha visszamenne, de ő, Polly, azt kívánja, bárcsak másmilyen volna Gus. Jobb ember, vagy rosszabb. Néhány perccel ezelőtt Polly hirtelen rájött arra a tényre, ami mindent megmagyaráz: Gus átlagember. Ez a baja.

A férfi szánalmasan nézett rá, mint akit a lány szeme előtt lemeztelenítettek; ezzel szemben Polly meglepetten látta, hogy még nagykabátban van, mint aki üzleti ügyben jött. – Olyan borzasztó volt, Polly – tört ki belőle. – Ezek a vasárnapok. Nem is tudod. Mikor a srác állandóan kérdezgetett, mikor visszavittem: „Most már maradsz, apa?" – Tudom. – És Jacoby a rajztáblájával meg a nőivel. Nem mintha nem viselkedett volna teljesen úri módon. – Polly egy percen belül rájött, hogy Gus a szaván fogja: hazaköltözik. Mihelyt teheti, anélkül, hogy leesne a korona a fejéről. És megkönnyebbült, és hálás, mintha Polly „felmentette" volna. Pedig ő egyáltalán nem így értette; ő úgy értette, hogy majd, a jövőben valamikor vissza fog menni. – Annyira szerettelek – mondta Gus. – Jobban, mint bárkit, bármikor. – Sóhajtott. – „Mert mind megöljük, amit szeretünk"[16], azt hiszem. – Miattam ne aggódj – suttogta Polly. – Ó, *azt* tudom – mondta Gus hangosan. – Te erős vagy és bölcs . . .

[16] Tóth Árpád fordítása. (Oscar Wilde: A readingi fegyház balladája.)

túlságosan is jó vagy hozzám. – Elfordította a szemét, és körülnézett a szobában, mint aki búcsúzkodik. – „Ki mint vad indián, eldobja a gyöngyöt, mely országánál többet ér"[17] – suttogta Polly fülébe. Polly zavarban volt. Hallották, amint Mr. Schneider ismét hangolni kezdi a hegedűjét. Gus megcsókolta Pollyt, aztán gyengéden kibontakozott az öleléséből, s karnyújtásnyira tartotta magától a lányt, miközben kezét a vállán nyugtatta. – Majd felhívlak – mondta. – Úgy a hét vége felé. Hogy tudjam, hogy vagy. Ha szükséged volna valamire, hívj fel. – Polly ekkor jött rá, hogy Gus anélkül megy el, hogy szeretkeztek volna.

Ez azt jelenti, hogy *utoljára* szeretkeztek ma reggel. De az nem számít; ma reggel még nem tudták, hogy utoljára csinálják. Amikor Gus becsukta maga mögött az ajtót, Polly még mindig nem tudta elhinni. Így nem végződhet, mondta magának újra meg újra, és az öklével dobolt a száján, nehogy felsikoltson. Az a tény, hogy ma este nem szeretkeztek, bizonyítja, hogy Gus visszatér, eszébe fog jutni, és visszatér, mint aki megfeledkezett egy fontos szertartásról, mint aki „angolosan" távozott. Mikor a templom órája egyet ütött, Polly tudta, hogy nem jön vissza; nem fogja felzavarni a házat azzal, hogy ilyen későn becsönget. De azért várt tovább, arra gondolva, hogy esetleg kavicsokkal dobálja majd az ablakát. Levetkőzött, kimonóban az ablakhoz ült, és az utcát figyelte. Hajnal felé aludt egy órát; aztán, mint mindig, dolgozni ment, s szenvedései, mintha időzítették volna, csak öt után folytatódtak.

Hazafelé a buszon automatikusan kezdte összeállítani a listát a bevásárlandókról – kenyér, tej, saláta –, aztán hirtelen abbahagyta. *Csak* a maga számára nem tudott vásárolni. De ha nem vásárol, ez azt jelenti, hogy tudja, Gus nem jön ma este. De ő nem tudta; nem akarta tudni. Ha

[17] Kardos László fordítása. (Shakespeare: Othello.)

tudja, azzal megmutatja a sorsnak, hogy tudomásul veszi; ha pedig tudomásul veszi, akkor egy percet sem élhet tovább. De ha két személyre vásárol be, azzal megmutatja a sorsnak, hogy számít Gus jövetelére. És ha számít rá, akkor biztosan nem jön. Csakis akkor jön, ha nem számít rá. Vagy csak akkor jön, ha vár rá? Lámpabelet tisztogatva, mint a bölcs szüzek? A kereszténység azt javallaná, hogy vásároljon élelmet két személy részére, de a pogányok azt mondanák: ne kockáztasd.

Leszállt a buszról, és megállt az élelmiszer-áruház előtt, miközben a többi vásárló elsöpört mellette; őt mintha odacövekelték volna. Mintha ez az elhatározás – hogy bevásárol vagy nem vásárol be – eldöntené az egész jövőjét. S ő nem tudott határozni. Megtett néhány lépést, aztán bizonytalanul visszafordult. Elolvasta a heti különlegességek listáját az ablakban; ökörfarkot hirdettek, nagyon olcsón, és Gus szerette az ökörfarklevest. Ha ma este megfőzi az ökörfarklevest, kész lesz holnapra. De mi lesz, ha többé sosem jön? Mi lesz akkor a levessel? Ökörfarkleves sherryvel. Sherry van otthon. Talán kössön kompromisszumot, és vegyen tojást? Ha Gus nem jön, jó lesz reggelire. A „reggeli" szónál halkan felkiáltott; az éjszakáról megfeledkezett. Újra elolvasta a heti ajánlatot.

Eszébe ötlött, hogy van valami ismerős ebben a pánikszerű határozatlanságban, mintha már máskor is átélte volna, nem is olyan régen – aztán feleszmélt. Ezek azok az esetek, amelyekről a kórházi könyvtárban olvasott – a szorongásos betegek, akik nem tudták elhatározni, hogy mit vegyenek vacsorára, melyik metróval menjenek dolgozni. Szóval ilyen az, ha valaki neurotikus. Az neurotikus, aki napról napra rettegésben él, nehogy rosszul határozzon. – Ó, a szerencsétlenek! – kiáltott Polly hangosan, és a saját szenvedése miatt érzett fájdalom a másokért érzett eszelős sajnálatba csapott át, azokért, akiknek folytonosan ki kell bírniuk valamit,

amit ő csak most élt át, egypár percre, és ami máris elviselhetetlen. Odament hozzá egy koldus, de Polly akarata mintha ismét megbénult volna. Akart neki pénzt adni, azt a pénzt, amit az élelmiszer-áruházban elköltött volna, de eszébe jutott, hogy Gus nem vette jó néven, ha pénzt adott a koldusoknak, mondván, hogy a jótékonyság csak a kapitalista rendszer fennmaradását segíti elő. Ha nem engedelmeskedik Gus akaratának, biztosan nem jön el ma este. Miközben gondolatai ide-oda cikáztak, a koldus továbbcsoszogott. Ő határozott Polly helyett. De ez a gondolat cselekvésre bírta. Utánaszaladt, kinyitotta a pénztárcáját, és két egydolláros bankjegyet nyomott a kezébe. Aztán lassan hazament. Önként adta a pénzt, hirtelen ösztönzésre, nem vonakodva, s nem is várt tőle semmit.

Az ajtó alá csúsztatva levelet talált. Felkapta, nem mert ránézni, tudta, hogy Gus írta. Levetette a kabátját, és felakasztotta, kezet mosott, megöntözte a virágait, és rágyújtott. Aztán remegve felnyitotta a levelet. A borítékban egyetlen papírdarab volt, nagyon rövid levél, kézzel írva. Nem nézett mindjárt oda, hanem az asztalra tette, és oldalról pillantott rá, mintha akkor is megtudhatná, mi van benne, ha nem olvasná el. A levél az apjától jött.

Drága Polly!

Anyáddal úgy határoztunk, hogy elválunk. Ha neked is megfelel, szeretnék felmenni New Yorkba és veled élni. Azaz csak akkor, ha nem vagyok terhedre. Hasznossá tudnám tenni magam, elintézném a bevásárlást és főznék rád. Kereshetnénk magunknak egy kis lakást. Anyád megtartja a farmot. A lelkiállapotom kitűnő.

Alázatos szolgád és szerető apád,

Henry L. K. Andrews

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Minden rosszban van valami jó is. Ha Gus nem határozza el, hogy visszatér Estherhez (márpedig megtette, a rákövetkező héten), Polly kénytelen lett volna elutasítani az apját. Mi több, ha a levél szombaton érkezik és nem hétfőn, akkor is szörnyű slamasztikába kerül. Szombaton még volt Gus. Mit is tehetett volna akkor? Talán felhívja az anyját, és megkéri, tartsa ott Mr. Andrewst a farmon – ne siessék el a válást. Vagy esetleg azt javasolja, forduljanak pszichiáterhez. Első perctől kezdve tisztában volt a helyzet iróniájával. Csak az vigasztalta, hogy hála Gusnak, táviratozhatott az apjának, hogy jöhet. A hír hallatán mindenki azt hitte, Pollyt rettenetes megrázkódtatás érte, amikor megtudta, hogy válnak a szülei, de a szomorú igazság az volt, hogy Polly akkor mindössze bágyadt hálát érzett, hogy jön az apja. Aztán végül belényilallt, mi lehet az anyjával, vajon hogyan viseli a csapást.

Sokkal később Polly belátta, hogy minden a lehető legjobban alakult. Boldog volt, hogy az apjával élt, sokkal boldogabb, mint Gusszal. Jól összeillettek. És apja megérkezése, három nappal a levele után, munkaterápiát jelentett Polly számára – az orvos is ezt írta volna elő.

Mr. Andrews kiváló formában volt, amikor leszállt a vonatról – kicsi, ősz, manófejű, ragyogó kék szemű öregember; egy láda friss tojást hozott magával a farmról, melyet semmi pénzért nem bízott volna a hordárra, meg egy csokor nárciszt. Évek óta nem érezte ilyen nagyszerűen magát, jelentette ki, és Kate is jól van, soha jobban nem volt.

Mindezt a válásnak tulajdonította – ami kiváló intézmény. Mindenkinek el kellene válnia. Kate máris tíz évvel fiatalabbnak látszik. – De nem fog nagyon sokáig elhúzódni, apa? – kérdezte Polly. – A dolog jogi része. Még akkor is, ha anya beleegyezik. – De Mr. Andrews derűlátó volt. – Kate már kitöltötte a papírokat és megindította az eljárást. Az ügyvéd nálunk teázott. Én megadtam a jogalapot, a létező legjobb jogalapot. – Polly kissé megütközött azon, hogy apja, ebben a korban, házasságtörést követett el. De Mr. Andrews csak az elmebetegségére gondolt. El volt ragadtatva magától, amiért olyan előrelátó volt, hogy bedilizett, és megszerezte róla a papírokat.

Bármilyen rosszkedvű volt is Polly az első napokban, mulattatta apja. Maga is meghökkent a saját nevetésének hallatán, aznap este, hogy apja megérkezett; mintha valaki egészen más nevetett volna. Csak zajlik körülötte az élet, mondta Polly magának, most, hogy van kiért élnie, de hamarosan felfedezte: várja, hogy hazatérjen a munkából, töri a fejét, hogy mit vacsorázzanak, s mit művelhetett az apja egész nap, amíg ő nem volt odahaza. Mr. Andrews nagyon büszke volt a válásra, mindenkinek elmesélte, mintha az valami új eljárás volna, amit ő fedezett fel. Polly ideiglenesen kivett neki egy szobát a harmadik emeleten; aztán a hétvégeken majd keresnek maguknak lakást. De Mr. Andrewsnak jobb ötlete támadt. Összebarátkozott a háziasszonnyal, és rábeszélte, hogy alakíttassa át a harmadik emeletet egy lakosztállyá Polly és az ő számára – az a lakó, aki az egyik fenti szobában lakik, leköltözhetne Polly helyére. Ő maga tervezte meg az új lakást, felhasználta a hallt, hogy tért nyerjen, és kialakított egy kis konyhát, hosszú volt és keskeny, mint egy hajókonyha. Egész tavasszal és nyár elején Pollyval együtt az átalakítással foglalkoztak, ami nem került túlságosan sokba a háziasszonynak, mert Mr. Andrews ingyen bocsátotta rendelkezésre szolgálatait, az ácsmunkák egy részét is

maga végezte (ezt a szanatórium munkaterápiáján tanulta), és talált egy használt mosogatót és vízvezeték-alkatrészeket az egyik szeméttelepen, ahol kincsekre vadászott. Polly elég ügyesen festett, úgyhogy ő csinálta a könyvespolcokat és a szekrényeket; függönyöket varrt régi, kék-piros csíkos szegélyű lepedőkből, amelyek olyanok voltak, mint a francia zászló, aztán a kárpitosmunkát is megcsinálta, új huzatot varrt a háziasszony két Viktória kori székére.

Amikor elkészült a lakás, régi márványkandallóival és belső redőnyeivel nagyszerűen festett; ha Mr. Andrews és Polly valaha elköltözik, sokkal magasabb áron adhatja bérbe, mint amennyit most tőlük kér. A sikertől megittasulva, Mr. Andrews az egész házat lakásokká akarta átalakítani, hogy gazdaggá tegye a háziasszonyt – ezt azonban Polly megakadályozta, Mr. Schneiderre és Mr. Serbatyevre gondolva, akik nem tudnak megfizetni egy lakást, s akiknek ezért el kellene költözniük. Mr. Andrewsnak be kellett érnie azzal, hogy tervezett egy kis télikertet vagy melegházat Polly növényeinek, a déli fekvésű, hátsó ablakokon kívül, ezt szánta Pollynak karácsonyi ajándékul, s ideje nagy részét az üvegesnél töltötte.

A Mr. Andrewson végbement változás mindenkit elképesztett, aki ismerte. Lehetetlen, hogy csak a válás okozta, mondta nővére, Julia, vagy hogy akár Polly jó szíve és fiatalos kedélye. Valami másnak is történnie kellett Henryvel. Polly anyja adta meg a felvilágosítást, amikor feljött New Yorkba, ahol a volt sógornőjénél szállt meg, a Park Avenue-n. – Megváltoztatták a betegsége nevét, ezt tudtad, Polly? Már nem hívják melankóliának. Mániás-depressziós pszichózisnak nevezik. Amikor Henry ezt meghallotta, úgy érezte, évekig becsapták. Hiszen csak „depressziós" korszaka volt. Ezután teljesen felvidult, és nekilátott a terveinek. Kezdve azzal az őrültséggel, hogy el kell válnia. Először nem ellenkeztem, hadd szórakozzon. Tudod, ugyanúgy,

ahogy akkor sem ellenkeztem, amikor rájött, hogy római katolikus lesz, és megkereszteltetni magát a falu plébánosával, aztán ő maga megkeresztelt benneteket, gyerekeket. Tudtam, hogy ezek a keresztelések teljesen feleslegesek, mert csecsemőkorotokban már mindannyiótokat megkereszteltek a református templomban. Szóval, gondoltam, majd ez a világi mánia is elmúlik, ugyanúgy, mint a katolizálási mánia. De egyre jobban belelovalta magát, meg abba is, hogy feljön New Yorkba. Úgyhogy végül is azt mondtam magamnak: „Miért is ne? Lehet, hogy nem is olyan rossz ötlet. A mi korunkban már semmiféle ok nincs rá, hogy együtt maradjanak, akik nem akarnak." És engem is kicseréltek azóta. – Polly az anyjára nézett, s közben Julia néni asztalára löttyintette a teát. Való igaz; az anyja virult, mint egy vígözvegy, és friss dauer volt a hajában. – Bocsásson meg, asszonyom – mondta Ross, aki a süteményt kínálta körbe –, de miért nem élnek egyszerűen csak külön, mint annyi más házaspár? – Henry azt mondta, hogy az nem tisztességes – válaszolt Mrs. Andrews. – Ha külön élnek válás nélkül, az olyan, mint amikor házasság nélkül élnek együtt. – Értem – mondta Ross. – Erre eddig nem is gondoltam. – Pollyra kacsintott. – Egymagam sokkal jobban boldogulok a farmmal – mondta Mrs. Andrews Pollynak, és cigarettára gyújtott. Nem vette észre, hogy Polly elpirult. – A bátyád segítségével. Henry mindig mindenbe beleszólt, és a háziállatokkal sohasem törődött. Csak a cserepes növényei meg a konyhakertje érdekelték. Most, hogy nincs ott, vettünk néhány pulykát, és megpróbálom felnevelni őket a hálaadásnapi piacra; elmentem a Charles és Társához, és előjegyezték a rendelést. Ha Henry ott lett volna, ragaszkodik a kínai fácánhoz vagy a pávához. És a pávák olyan utálatosak! Veszekedősek és harsányak.

– Azt akarod mondani, hogy apa most a „mániás" korszakában van? – Igen, drágám, azt hiszem – mondta Mrs.

Andrews megkönnyebbülten. – Reméljük, hogy így is marad. Ugye nincs vele sok bajod? – Nincs – válaszolta Polly, de másnap beszélt a Payne Whitney Klinika pszichiáter alorvosával, akit még gyakorló korából ismert. Polly gyakran végzett anyagcsere-vizsgálatokat mániás-depressziós betegeken, de nem tudta, hogy az apja „melankóliája" – melyet összefüggésbe hozott az *Il Penserosó*-val és Dürer metszetével – ugyanebbe a tünetcsoportba tartozik. Tapasztalata szerint a mániás betegek dühöngését gyakran csak a kényszerzubbony fékezi meg, és elképesztette anyja közönye.

– Igen – mondta a fiatal orvos –, Mr. Andrews viselkedése valóban tipikus mániás szimptómákra vall, de enyhe formában. Lehetséges, hogy ezután depressziós hullámvölgy következik, de tekintve, hogy a mániás szakasz is enyhe, valószínűleg az sem lesz súlyos. Az apja korában a ciklus gyakran elhúzódik, vagy el is maradhat. Mennyi idős is? – Hatvan körül van. – Az orvos bólintott. – A klimakterikus időszak után sok mániás-depressziós beteg magától rendbe jön. – Polly elmondta neki az anyja elképzelését: hogy az apja tünetei megváltoztak, amikor megtudta, hogy másképp hívják a betegségét. Az orvos nevetett. – Ugye ez nem lehetséges? – kérdezte Polly. – Ezekkel a bolondokkal minden lehetséges, Polly – jelentette ki a férfi. – Az őrültség mulatságos dolog. Igazából nem sokat tudunk róla. Mitől betegszenek meg, mitől jönnek rendbe? A név megváltozása jelenthet különbséget. Azt is megfigyeltük, hogy most, mióta nem beszélünk dementia praecoxról, kevesebb a dementia praecoxban szenvedő beteg. Az ember néha kísértésbe jön, hogy azt gondolja, minden elmebetegség hisztériás eredetű, és hogy mind a legújabb tankönyveket utánozzák. Még az írástudatlan betegek is. Lehetséges, hogy az apja hisztériás? – Nem hiszem – mondta Polly. – Bár régen sokat sírt. De nagyon csendesen. – Akarja, hogy megnézzem? – Polly tétovázott; nagyon megkönnyebbült, bár nem tudta,

miért. – Megihatna velünk egy pohár sherryt valamelyik délután. Vagy nálunk ebédelhetne vasárnap, ha nem ügyeletes. Persze, semmi ceremónia. A papa nagyon jól főz, és szereti a vendégeket.

Ez igaz is volt, Polly sokkal aktívabb társasági életet élt, amióta együtt lakott az apjával. Az egyetlen probléma az volt, miként vessen gátat apja költekezésének. Az apja felfedezte az új A. & P. önkiszolgáló élelmiszer-áruházat, és lelkes vásárlója lett, abban a szent meggyőződésben, hogy minden egyes bevásárlással pénzt takarít meg. Nagy mennyiségben vásárolt, mondván, hogy ezzel időt takarít meg; tetszettek neki a nagytételes csomagolású áruk; mindig élt a „különleges ajánlattal", és sosem mulasztott el egy kiárusítást. Szerette az olasz hal- és zöldségpiacokat is a Second Avenue alsó felén, ott vette a különleges tengeri szörnyeket, meg azokat a zöldségeket, melyeket Polly nem is látott azelőtt. Minden vasárnap vendégeket hívtak ebédre – azokat az asztali főzőedényeket használták, amelyeket Julia néni kiselejtezett, mint ódivatúakat, és a vendégek néha egész délután ott maradtak, játékokat játszottak vagy lemezeket hallgattak. Polly most csak a legnagyobb nehézségek árán tudott időt szakítani a mosásra és hajmosásra.

Nem sokkal a megérkezése után Mr. Andrews pingpongozni kezdett; fiatal korában nagyon jól teniszezett, és most felfedezett egy kocsmát a First Avenue-n, ahol volt egy hosszú hátsó terem, pingpongasztallal. Mindennap játszott a „törzsvendégekkel", szombat délutánonként pedig részt vett a bajnokságokon, és ragaszkodott hozzá, hogy Polly is játsszon. Ily módon Polly sok fiatalemberrel ismerkedett meg, néhány közülük megjelent vasárnap ebédre vagy az apja péntek esti halvacsoráján. A vendégek gyakran hoztak magukkal egy üveg bort. Amikor Mr. Schneidert hívták meg, ő a hegedűjét hozta. Vagy sakkbajnokságot tartottak, és Mr. Serbatyev elnökölt. – Hallom, hogy *szalonod* van – mondta

Libby irigykedve a telefonba. – Miért nem hívsz meg? Kay azt mondja, hogy Norine Blake azt mondja, hogy te meg az apád az év *succès fou*-ja[18] vagytok.

Hanem az igazi nagy nap Mr. Andrews életében az volt, amikor trockista lett. Nem egyszerűen szimpatizáns, hanem szervezett trockista! Ezért persze Mr. Schneider volt a felelős. Amikor a lakás elkészült, Mr. Andrewsnak rengeteg agyonütni való ideje lett, amíg Polly a kórházban volt, és Mr. Schneider Polly tudtán kívül a moszkvai perekkel foglalkozó könyvekkel és brosúrákkal halmozta el az apját. Kezdetben nehezen birkózott velük; sosem érdekelte különösebben a politika, minthogy Henry Adams nyomán peszszimista volt. De figyelmét lassanként megragadta ezeknek a pereknek a misztikuma. – Mr. Andrews szenvedélyesen rajongott a rejtélyekért, rébuszokért, labirintusokért és találós kérdésekért. Arra a következtetésre jutott, hogy Trockij ártatlan. Képzeletét megragadta a pakompartos hadügyi népbiztos, aki fehér egyenruhában utazott páncélvonatán, vagy francia regényeket olvasott a Politbüro gyűlésein. Követelte, hogy Mr. Schneider vétesse fel a trockista csoportba. És ellentétben a francia falusi plébánossal, aki megkívánta, hogy hittanra járjon, mielőtt „befogadják", a trockistáknak szemmel láthatólag jó volt úgy, ahogy van. Sosem értette meg a „dialektikájukat", és rendszertelenül látogatta a gyűléseiket, de ezt pótolta azzal a buzgósággal, amellyel piros nyakkendőben és ócska kamásniban a *Socialist Appeal*-t árusította az utcán a sztálinisták gyűlései közelében. Híveket toborzott Julia néni teázóasztalánál meg a pingpongkocsmában.

Polly szégyellte magát az apja viselkedése miatt; úgy érezte, hogy ruházata és felső középosztálybeli beszédmodora rossz fényt vet a trockistákra: a sztálinisták ki fogják

[18] Szenzációja.

nevetni a permanens forradalom eszméjének ezt a „tipikus megtérítettjét". És ahogyan Gusnak nem sikerült sztálinistát csinálnia Pollyból, az apjának sem sikerült trockistát faragnia belőle. Úgy érezte, sem Mr. Schneider, sem az apja nem lelkesednének annyira az „Öregért", mert így hívták, hogy ha hatalmon volna. Polly nem helyeselte a forradalmakat, hacsak nem elkerülhetetlenül szükségesek, és enyhén szólva furcsállotta, hogy apja meg a barátai égnek a vágytól, hogy forradalmat csináljanak olyan demokratikus országokban, mint Franciaország meg az Egyesült Államok, ahelyett, hogy Hitlerre meg Mussolinira figyelnének, akiknek a hatalmát viszont igenis meg *kell* dönteni. Persze, mint az apja mondta, jelenleg teljesen reménytelen forradalmat csinálni Hitler ellen, tekintve, hogy a munkáspártok mind el vannak nyomva; mégsem tartotta becsületes eljárásnak, hogy azért büntessék meg Rooseveltet meg Blumot, mert ők nem Hitlerek. A becsületes eljárás, válaszolt az apja, burzsoá fogalom, és nem alkalmazható az osztályellenséggel szemben. Polly ugyancsak megrémült volna az apja nyilatkozatától, ha azt gondolta volna, hogy valóban hiszi is, amit mond. De biztos volt benne, hogy nem így van; apja „hatalomra jutási" eszméin csak mosolyogni tudott, annyira képtelenek voltak. Eltűnődött, vajon a trockisták nem ütődöttek-e mindannyian egy kicsit. – Tagja vagy valamelyik sejtnek, apa? – kérdezte, de az nem mondta meg, hangoztatva, hogy köti a pártfegyelem. Pollyt meglepte, hogy trockizmusa csak újabb alkalom volt apjának a sznobkodásra. Mélységesen lenézte a sztálinistákat, a progresszívokat, a New Dealeseket, no meg a középosztálybeli és a „vagyonos elemeket", és örökösen gúnyolta őket. Legrosszabb előítéleteit, mondta neki Polly feddőn, csak megerősítette ez az új elkötelezettség. Például, massachusettsi lévén, ádázul megvetette az íreket, és nagy örömére szolgált, amikor megtudta, hogy Marx az imperializmus bérenceinek nevezi az íreket. – Nézd az

imperializmus bérencét – suttogta, s a szerencsétlen rendőrjárőr felé intett.

Idővel persze értesült Gusról („Az a sztálinista", csak így nevezte) Mr. Schneidertől vagy Mr. Serbatyevtől, vagy a háziasszonytól – Polly nem tudta pontosan. A házban lakók azt hitték, hogy Polly azért szakított Gusszal, mert megtudta, hogy jön az apja, de Polly becsületesebb volt, semhogy meghagyja Mr. Andrewst abban a hitében, hogy feláldozta szerelmét a családi kötelesség oltárán, ezért egy este elmondta neki a való helyzetet. Az a tény, hogy Gus képtelen volt benyújtani a válókeresetet, csak fokozta Mr. Andrews iránta érzett megvetését. – Még mindig azért a sztálinista szerkesztőért emészted magad? – kérdezte, amikor Polly hallgatag volt.

Polly nem emésztette magát többé, de érezte, hogy sorsa megpecsételtetett azon az estén, amikor megkapta az apja levelét. A sors annak jeleként küldte hozzá az apját, hogy kegyes lesz hozzá, ameddig nem gondol férfiakra és házasságra. Gus, ahogy megígérte, felhívta az első hét végén; amikor megszólalt a telefon, az apja vette fel a kagylót. – Egy férfi akar veled beszélni – jelentette, és Polly elerőtlenedve lement a hallba a telefonhoz. – Ki volt ez? – kérdezte Gus. – Az apám – mondta Polly. – Itt lakik nálam. – Hosszú csend. – Tud róla? – kérdezte Gus. – Nem. – Helyes. Akkor azt hiszem, jobb, ha távol tartom magam. – Polly nem szólt semmit. – Majd újra hívlak a jövő héten – mondta a férfi. Fel is hívta, hogy közölje, hazaköltözik a családjához. – Még ott van az apád? – Igen. – Szeretnék vele találkozni egyszer. – Igen – mondta Polly. – Majd. – Miután letette a kagylót, eszébe jutott, hogy meg kellett volna kérdeznie, „meg van-e még akadva".

Miután elköltözött, Polly minden reménye elveszett, hogy egy reggel vagy egy este összefut vele az utcán; Gus lakása Greenwich Village-ben volt, a város másik végében. Mégis

elgondolkoztatta ez a reménykedés, mert világosan emlékezett rá, hogy futott végig rajta a rémület, amikor az apja a telefonhoz hívta. *Attól félt, hogy Gus majd azt mondja, vissza akar térni hozzá.* Ha ez bekövetkezik, vajon mit tett volna? Ugyanakkor, paradox módon, úgy érezte, hogy a viszonyuk még nincsen egészen befejezve: valahol a föld alatt él, és növekedik a sötétben, mint az emberek haja és körme haláluk után. Abban biztos volt, hogy fog még vele találkozni, valahol, valamikor. És ezt az előérzetet is a rettegés hatotta át.

Amikor az apja trockista lett, dacos örömét lelte a gondolatban, hogy ezek ketten összetalálkozhatnak – esetleg szembekerülnek egymással egy tüntetésen. És az apja áll majd a *jó* oldalon. Elképzelte, hogy az apja megpróbálja eladni neki a *Socialist Appeal* egy példányát valami spanyolos tüntetésen. Gus elutasítón rázná a fejét, és *nem* lenne igaza, mert félne elolvasni a másik fél véleményét, pedig Mr. Schneider nem félt elolvasni naponta a *Daily Worker*-t az első sortól az utolsóig. Ha már tüntetésre kerül a sor, Polly is a trockistákkal tart.

A két férfi mégsem a politikai küzdőtéren találkozott összse. Hanem a pingpongkocsmában szombat délután. Polly szerencsére otthon maradt, hogy meghallgassa a rádióban az operaközvetítést a Metropolitanből. – Találkoztam azzal a sztálinistával – mondta Mr. Andrews, amikor hazament, bevásárlókosara tele zöldséggel. – LeRoyjal. Kettő egyre megvertem. – Polly meg volt elégedve; szörnyen érezte volna magát, ha Gus veri meg az apját. – Hogy került oda? – Egy Jacoby nevű pasassal jött, az is sztálinista. Tipográfus. A barátod azt mondja, azért kezdett pingpongozni, hogy lefogyjon. Nyilván be akarnak szivárogni a kocsmába. – Honnan tudtad, hogy ő az? – kérdezte Polly. – Nem tudtam. Ő tudja, hogy én vagyok én. – Halkan nevetett. – Engem ott jól ismernek. A különc Henry Andrews. A tönkrement

úriember. Borotával szokott volt teniszezni. Most meg Polly nevű, gyönyörű lányával él együtt a Tizedik utca keleti felén. Trockista ügynök és szabotőr. – Ó, apa! – kiáltott Polly türelmetlenül. – Azt hiszed, miattad mentek oda? – Természetesen. – Politizáltatok? – Nem, rólad beszéltünk. – Csak nem . . .? – Mr. Andrews a fejét rázta. – Ő hozott szóba. Megkérdezte, van-e egy Polly nevű lányom. Aztán még feltett egy csomó fárasztó kérdést. Hogy hogy vagy? Mit csinálsz? Még ugyanott dolgozol-e? Még ugyanott laksz-e? Megmondtam neki, hogy elváltam az anyádtól. – Mit mondott? – Hogy téged bizonyosan nagyon megrázott. – Mi volt róla a véleményed? – Jelentéktelen – mondta Mr. Andrews. – Elkeserítően jelentéktelen. Unalmas alak. Bár nem rossz fickó, Polly. Mindenesetre, veszíteni szépen tud. Azt hiszem, szerelmes volt beléd. Amitől még rosszabb az egész. Ha azért ejtett volna, mert megunt, vagy mert nem tetszettél neki igazán, akkor még meg is érteném. De ez a szerencsétlen alak vészesen neurotikus.

Polly nevetett. – Szóval ezt is észrevetted, apa. Én bezzeg nem. Mindig olyan normálisnak látszott. – Egyre megy – mondta az apja, miközben elrakta a zöldséget. – Minden neurotikus kispolgár. És vice versa. Az őrültség nekik túlságosan forradalmár dolog. Nem tudják végigcsinálni az egészet. Mi, őrültek, a lelki zavarok arisztokratái vagyunk. Ahhoz az alakhoz sosem mehettél volna hozzá, drágám. Ezt valószínűleg ő maga is tudta.

– Én sosem mehetek férjhez – mondta Polly. – Badarság – mondta Mr. Andrews. – Majd én találok neked férjet. Pusztán önző okokból. Szükségem van egy vőre, aki támaszom legyen öregségemre. Nem akarom visszakönyörögni magam Kate-hez. – Majd velem maradsz. Én majd vigyázok rád. – Köszönöm, drágám, de azt nem. Nem kívánok egy megkeseredett vénkisasszony társaságában élni. – Polly megbántódott. – Ha feláldozod értem az ifjúságodat, megkese-

redsz – mondta Mr. Andrews. – Legalábbis nagyon valószínű. De ha találok neked egy jó férjet, hálás leszel érte. Mindketten hálásak lesztek. És majd lesz egy plusz szobátok, ahol engem tartotok, és azt le lehet vonni az adóból.

Polly az ajkába harapott. Mikor az apja az „önző" szót használta, igazat beszélt. Önző volt; Polly szülei mindketten önzők voltak. De azért kedvelte az apját. Úgy érezte, hogy önző emberekkel sokkal mulatságosabb együtt élni, mint az önzetlenekkel. Ha az apja szelíd és szerény lett volna, Polly gyűlölte volna az együttélést. Ehelyett szelíd és akaratos volt. Szeretett apró meglepetéseket szerezni Pollynak, lovagiasan viselkedett, de az életüket is ő szervezte meg, mint a gyerek, aki papást-mamást játszik. Ha egyszer a fejébe vett valamit, nehezen lehetett megakadályozni, hogy véghez ne vigye, és el tudta volna érni, hogy gyengéden belekényszerítse Pollyt egy házasságba, hogy öregkorára otthona legyen. S az igazat megvallva, volt benne valami; Polly el nem tudta képzelni, hogyan tartaná el máskülönben. Nem küldheti vissza az anyjához – a válás ezt lehetetlenné tette. Nem mintha terhére lett volna az apja, csak nem tudta, hogyan folytathatják ketten az apja kedvére való életet a fizetéséből, és hogyan lesz képes valaha is rá, hogy sokkal többet keressen, mint most. Az anyja úgy támogatta, hogy tojást és baromfit küldött a farmról – „a tartásdíjam", mondta rá az apja. Julia néni is segített; tőle ágyneműt kaptak és takarókat, és mint mindig, ruhákat adott Pollynak, melyeket Polly meg Ross átalakított. De hogy együtt élt az apjával, Pollynak kevesebb ideje maradt a ruhavarrásra, pedig egyre több ruhára volt szüksége; ha vendégeket hívtak, apja nem engedte, hogy Polly egyszerűen csak blúzt és szoknyát viseljen. – Öltözz fel csinosan – mondta mindig. Hogy Pollyra és nem önmagára gondolt, ez még elviselhetetlenebbé tette tapintatlanságát.

A kosztpénzzel ugyanez volt a helyzet. Polly minden hé-

ten odaadta neki a szokott összeget, az apja meg minden héten korábban elköltötte, aztán még kért. S ezt ismét nem magáért tette, hanem azért, hogy megvendégelhesse a barátait. Apját ismerve, az ősz közeledtével Polly egyre jobban rettegett a karácsonytól. Kijelentette, hogy minden ajándéknak házi készítésűnek kell lennie, s olyan apró dolgokra gondolt, mint például egy tolltörlő. Vakáció idején a farmon lekvárt főzött vackorból, mentából, kakukkfűből és rozmaringból, amit ajándékba szánt a barátainak és rokonainak, meg aztán idén is elkészíti az illatos labdacsokat; a munkahelyén kesztyűt kötött az apjának, az anyjának pedig vásárolt egy meggyszínű maradék jerseyt, és színes bársonyszalagokat varrt rá – estélyi stólának; az ötletet a *Vogue*-ból vette. De apja számára a „házi készítés" a télikertet jelentette, melyről kijelentette, hogy a saját kezével fogja összeszerelni; először közölte, hogy majd a napsütés melegíti, de később egy szerelővel kezdett tárgyalni, hogyan lehetne a hőmérsékletet éjjel-nappal 10 Celsius-fokon tartani. És persze ezt is megtakarításnak könyvelte el: Pollynak egész télen virágozni fognak a vágott virágai, és húsvétra jácintot és kikericset nevelhetnek, hogy azt adják ajándékba a barátaiknak. Hosszú távon „kifizetődik" – Mr. Andrews igen megkedvelte ezt a kifejezést.

Pollynak úgy kellett az a melegház – bár szerette a virágokat –, mint anyjának a pávák, és megpróbálta apja leleményességét arra mérsékelni, hogy csupán néhány üvegpolcot készítsen, amit fel lehet erősíteni az ablakra, mint egy virágállványt. Az apja azt mondta, hogy ez olyan közönséges modern lakberendezési ötlet, és Polly már aggódott, hogy végül a háziasszonyukat kell megkérnie, hogy lépjen közbe. Gyűlölt az apja háta mögött cselekedni, de a fiatal dr. Ridgeley azt mondta, hogy pénzügyekben pontosan ezt kell tennie.

Ismét beszéltek az apjáról, miután Jim Ridgeley náluk

ebédelt egyik vasárnap, és a férfi egyenesen megkérdezte, hogy Mr. Andrews nagyon szórja-e a pénzt az utóbbi időben. Azt mondta, ez a mániás roham egyik előjele. Jó volna, javasolta az orvos, ha záradékoltatná a folyószámláit, s ha figyelmeztetné a kereskedőket, hogy ne hitelezzenek az apjának. Pollynak nem voltak folyószámlái – csak egy letéti számlája a Macynél, azonkívül úgy érezte, Jim Ridgeley túlságosan klinikai szemmel ítéli meg az apját. Nem érti meg, hogy valaki, aki egész életében független jövedelemmel rendelkezett, nem tudja valójában felfogni, hogy mit jelent szegénynek lenni. Polly felfogta, ő a „válság gyermeke" volt. De az apja még most is úgy érezte, hogy a gazdagság itt leselkedik valahol a sarkon. Ezért volt az ő szemében a „megtakarítás" játék és kaland, mint amikor vidéken áramszünet van, és gyertyával meg olajlámpával világítanak, és kútból húzzák fel a vizet. Apja, anyagi ügyekben, mindvégig azt remélte, hogy ismét kigyullad a villany. Ez persze illúzió volt, de ebben az illúzióban többen osztoztak – mint Polly észrevette, jó néhány évfolyamtársnője is.

Polly azt is megfigyelte, milyen elterjedt az az illúzió, hogy a költekezés tulajdonképpen megtakarítás; minden hirdetés ezt akarta bebeszélni az embereknek. És öregségükre sokan megszállottai lettek a „jó vételnek", hasonlóan az apjához. Függetlenül attól, mennyi pénzük volt. Júlia néni is ebben a stádiumban volt már, állandóan haszontalan cikkeket vásárolt, csak azért, mert kiárusításon látta őket. Például minden januárban a kiárusítások idején „feltöltötte" az ágyneműkészletét, bár az előző januárban vásárolt lepedők, törülközők és párnahuzatok még érintetlenek voltak. Pedig Júlia néni teljesen épelméjű volt.

Az üvegházat kivéve, ami túl nagy tétel volt, Polly megbocsátott az apjának. Nem az ő hibája, hogy két ember nem jön ki annyiból, mint egy. Polly úgy határozott, szert kell tenniük valami más bevételi forrásra. Az előző héten is köl-

csönt kellett felvennie a Morris Plantől a fizetésére, s ez az élmény rémülettel töltötte el. Úgy érezte magát, mint aki megtette az első lépést a lejtőn. A kamatláb megdöbbentette, és megerősítette azt a hitét, hogy van valami ténylegesen erkölcstelen ebben a tranzakcióban – valami zsarolásféle. A kamat, úgy vélte, nem más, mint a hallgatás ára. Senki nem kérdez semmit. És éppen a kérdések elkerülése végett vett fel Polly kölcsönt a Morris Plantől; egy autóbuszon látta meg a cég hirdetését. Kérhetett volna Júlia nénitől, de Júlia néni megkövetelte volna a „komoly beszélgetést", látni akarta volna a költségvetésüket – hogy mire megy a pénz –, s azonnal az apját hibáztatta volna. Pedig ha a pénz gondatlan kezelése *valóban* a betegségéhez tartozik, akkor nem szabad neki szemrehányást tenni, vélekedett Polly – csak oltalmazni szabad. A kölcsönről az apjának nem tett említést.

De hogy fogja visszafizetni? Ahhoz, hogy visszafizesse, még kevesebbet kellene költeniük, mint eddig, de a kölcsönre épp azért volt szükség, mert máris többet költenek, mint amennyi a jövedelmük. A csekk, amit Júlia nénitől karácsonyra kapnak, nem fedezi a különbséget. És olyan sok apróság jött még hozzá: amikor kiszámították, mennyi lesz a lakbér, elfelejtették, hogy a lakással együtt a villanyt és gázt is fizetniük kell.

Polly egyre azon törte a fejét, hogyan egészíthetné ki a fizetését. Varrásra gondolt, meg hogy az Asszonyok Cseregyletén keresztül áruba bocsátja a befőttjeit és a labdacsait. Az apjával együtt készíthetnének szilvapudingokat és gyümölcstortákat. De mikor egyszer ebéd közben kiszámította, mennyi haszna lenne egy üveg rozmaringbefőttből, amelynek a kiskereskedelmi ára mondjuk húsz cent üvegenként, rájött, hogy az üvegköltséggel, a cukor, a címkék és a szállítás árával együtt ötszáz üveggel kellene befőznie ahhoz, hogy huszonöt dollár haszna legyen, és ez is csak ak-

kor, ha feltételezzük, hogy a gyümölcs, a füvek és a gáz ingyen van. Áttért az illatos labdacsokra. Vajon mennyit adnak egyért? Ötven centet? Ez persze szép ár, de rámegy az estéje, amíg hatot elkészít, aztán a narancs is pénzbe kerül, meg a nőszíromgyökér, a szegfűszeg, meg a szalagok, nem beszélve arról, mennyire hasogat az ujja, mire begyömöszköli a szegfűszegeket. A kézimunkával ugyanez volna a helyzet. Életében először érezte át a tömegtermelés előnyeit. Arra a következtetésre jutott, hogy ostobaság arról álmodozni, hogy valaki azzal tud pénzt keresni, hogy szabad idejében a két kezét használja: ebből legfeljebb nyomorékoknak meg vakoknak származik hasznuk. Elképzelte magában, amint ő meg az apja, mindketten vakon vagy ágyhozkötötten, a jótékony egyesületek támogatásával boldogan fonják a kosarat, hímezik a terítőket. A társadalom hasznos tagjai.

Hetekig azzal foglalkozott, hogy pénzszerzési terveken törte a fejét. Az *Evening Post* pályázatára megfejtéseket küldött be. Megkérdezte az apját, volna-e kedve lediktálni neki egy szakácskönyvet, a kedvenc francia receptjeiből; Libby talán találna rá kiadót. De apjának nem tetszett az ötlet, hogy elárulja a receptjeit, Libbyt különben sem kedvelte. Polly azon is tanakodott, vajon ha valaki rendelkezésükre bocsátaná az alaptőkét, nyithatna-e az apjával egy kisvendéglőt. Vagy esetleg összeállíthatna egy uborkakrémet, és a keveréket eladhatná az Elizabeth Arden-cégnek. Átlapozta a Vassar-magazinban a végzettekről szóló híreket, de a legtöbb végzett úgy nyilatkozott, hogy boldogan végzik „társadalmi munkájukat", vagy cserkészcsapatot vezetnek, vagy félállásban tanítanak, az egyikből tehenészlány lett, egy meg kutyát sétáltat. Eszébe jutott, hogy az apja esetleg esküdtszéki munkát végezhetne, ezen aztán mosolyognia kellett; különös esküdt válnék az apjából. Ezek után fizetett gyászolóként képzelte el az apját – van ilyen egyáltalán Amerikában? –,

vagy pedig fizetett operai tapsolóként. Esténként gyerekekre vigyázhatna, mert nagyon jól tud mesélni: miért is nem tartják ezt foglalkozásnak? Polly otthagyhatná az állását, és az apjával elszegődhetnének szakácsnak és szobalánynak.

Polly tisztában volt vele, hogy ezek a képzelgések mind utópisztikusak, ha ugyan nem egyszerűen csak mulatságosak. De ha gyakorlatiasabban próbált gondolkodni, elrémítették azok a képek, amelyek felrémlettek előtte. Épp most, vasárnap délután, mikor az apja a házasságról beszélt, Julia néni végakaratának képe villant fel előtte. A rokonok mind összegyűltek Julia néni könyvtárszobájában, a holttest a nappaliban, az ügyvéd pedig felolvasta nekik a végakaratot: Henry Andrewsnak jutott a legnagyobb rész.

– Én nem számítok Juliára – mondta az apja halkan. Polly felpattant. Megvolt apjában ez a rejtélyes tulajdonság – amit Polly a kórházban is megfigyelt néhány elmebetegnél –, hogy csak ült csendesen és olvasott az ember gondolataiban. – Julia – folytatta az apja – különös teremtés. Könnyen megeshet, hogy valamilyen jótékony célra hagyja mindenét. Amellett, hogy nyugdíjat biztosít Rossnak. Vagy az Állatvédő Ligára hagyja. Vagy az Üdvhadseregre. Hogy fordítsák Mikulás-egyenruhákra. – Gyászosan felnevetett. – Véleményem szerint Julia szenilis. – Polly tudta, mire gondol az apja. A nővére mindig alkoholellenes volt, lévén, hogy épp elég alkoholista akadt a családban; a nagybátyjai és az összes bátyjai, Henry kivételével, mind ebben a betegségben szenvedtek. De a legutóbbi évekig mindig volt bor az asztalán, még a szesztilalom idején is, bár ő csak gyömbérsört ivott. A törvény, mondta, nem vonatkozik, az úriemberek magánpincéire. De amióta megszűnt az alkoholtilalom, Julia néni, az Andrewsok perverzitásának bizonyítására letiltotta a bort az asztaláról, és csak gyömbérsört, almabort, szőlőlét és egyéb üdítő italokat szolgált fel, amelyektől a bátyjának felfordult a gyomra; Henry ragasz-

kodott hozzá, hogy neki kókusztejet adjanak. „Egész étkezés alatt." A nagynéni legutóbbi bűntette azonban még sokkal súlyosabb volt. Férje egész borospincéjének készletét kiöntötte a konyhai lefolyóba. – El is adhattam volna – mondta. – Kihívattam egy embert a Lehmanntól, hogy felbecsülje a borokat. Elég szép summát kaptam volna érte. De tiltotta a lelkiismeretem. Ha eladom, az olyan, mintha a halállal csinálnék üzletet. Mint ezek a lőszergyárosok, akikről olvas az ember: haszonlesők. – Nekem is adhattad volna – mondta Henry. – Nem tett volna jót neked, Henry. És különben sem tudtad volna, hová tedd. Nagyon jól tudod, hogy a jó borok tönkremennek, ha nem megfelelő körülmények között tárolják őket. – Az igazsághoz hozzátartozik, hogy Ross megmentett jó egynéhány üveggel Mr. Andrews kedvenc vörös borából, és el is vitte az üvegeket a Tizedik utcába, de Mr. Andrews fel volt háborodva. – Jellemző Juliára – mondta most –, hogy felbecsültette a pincéjét, mielőtt mindent kidobált belőle. Az sem lepne meg, ha megtudnám, hogy többekkel is felbecsültette. Hogy erényességét a legmagasabb árajánlattal vezesse be a főkönyvbe. A végrendeletével ugyanez lesz a helyzet. A hosszú bevezetésben elmagyarázza, hogy eredetileg megmaradt családtagjaira szándékozta hagyni, de végül aztán úgy döntött, hogy nem tenne jót vele, ha rájuk hagyná. „Az uram pénze sok boldogtalanságot hozott rám. Nem szándékozom másokra átörökíteni ezt a boldogtalanságot."

Polly mosolygott. Remélte, az apjának van igaza, mert ha igen, akkor talán ő is képes lesz elfeledkezni Julia néni végrendeletéről. Hogy számít rá, az majdnem olyan, mintha a halálát kívánná. Nem mintha ezt tette volna, de félt, hogy erre is sor kerül, ha rosszabbra fordul a soruk. De ha nem, akkor sem való egy rokon elvesztésének *jó oldalait* méregetni.

– Nem – mondta az apja. – Férjet kell neked találnom.

Reményeimet az unokáimba kell vetnem, nem pedig egy öregasszony halálába. Bár azt azért reméltem, hogy rá tudom venni, hagyjon egy kis összeget a trockistákra. – Megbolondultál – nevetett Polly. – Úgy látszik, nem megy a fejedbe, hogy Julia néni republikánus. – Tudom, drágám – mondta Mr. Andrews. – De Juliával az újságok elhitették, hogy a trockisták ellenforradalmár ügynökök, akik a Szovjetunió elpusztításán fáradoznak. Walter Duranty, meg a hasonló alakok meggyőzték, hogy el kell hinnie a pereket. Ha nem volna igaz, amit ezek írnak, mondja Julia néni, akkor hogyan is kerülne bele a *New York Times*-ba? És persze én is beleadtam a magamét. Biztosítottam róla, hogy a trockisták képviselik Sztálinnal szemben az egyetlen hatékony erőt. Roosevelt éppen hogy a kezére játszik. És Hitler is a maga pecsenyéjét akarja megsütni. – Apa, te csalsz – mondta Polly, és megcsókolta az apját. – Nem, dehogy – mondta az apja. – Így van, ahogy mondom. És én mentettem meg Juliát attól, hogy fasisztává váljon.

Ez a beszélgetés annyira mulattatta Pollyt, hogy egy pillanatra minden aggodalmát feledte. Ez a baj az apjával. Ha Polly vele volt, eszébe sem jutott, hogy aggódjék. És mikor eszébe jutott, mindjárt azzal az ijedelemmel kezdődött, hogy egyáltalán megfeledkezhetett róla. Éjszakánként rémes álmokat látott a pénzről, s utána verítékezve ébredt. Egyszer azt álmodta, hogy eljött a karácsony, és az egész lakás melegházzá változott, akkorává, mint a Crystal Palace, mert Polly elfelejtette figyelmeztetni a házinénit, hogy akadályozza meg a dolgot. Egy más alkalommal pedig azt álmodta, hogy apjával együtt nudisták lettek, mondván, hogy így megtakarítják, amit ruhákra költenének, és egy ír rendőr letartóztatta őket. De egy szép napon a kórházban megtalálta a megoldást a problémáira. Ez a megoldás eddig azért nem jutott az eszébe, mert ott hevert előtte, csak le kellett érte hajolnia. Polly egy hivatásos véradótól vett vért

egy transzfúzióhoz, amikor egyszerre csak eszébe ötlött: – És miért ne adnék én is? – Azon a héten eladott egy fél liter vért a laboratóriumnak. A rákövetkező héten ismét, majd egy héttel később még egyszer. Tudta, hogy nem veszélyes, a hivatásos véradók is állandóan adnak vért, és néha még a cselédkönyves orvosok is. Különben is, Polly abban az évben rendkívül egészséges és jól táplált volt, mert az apja nagyon értett a helyes étrendhez – Polly majd kicsattant a vastól és a vitaminoktól, és csak azért látszott gyengének, mert természettől fogva sápadt volt. Mégis úgy döntött, hogy okosabb, ha a jövőben inkább elmegy a Bellevue-be vagy egy másik laboratóriumba vért adni, ahol senki sem ismeri, nehogy okot adjon kollégáinak a szóbeszédre. A legközelebbi alkalommal azonban nagyon sietett, mert karácsony előtti hét volt, és az ebédidőt arra használta, hogy szaloncukrot meg papírfüzérnek valót vegyen a karácsonyfára – a fát anyja küldte a farmról. Úgyhogy ismét a saját laboratóriumukba ment, mondván, hogy ez az utolsó alkalom.

Azon a napon, mit tesz isten, dr. Ridgeley felfedezte: azért jött be, hogy megnézze a beteg vérképét. – Maga mit csinál? – kérdezte, bár nagyon jól látta a készülékből, amely a díványon pihenő Polly mellett állt, mert minden véradás után pihenni kell. – Karácsonyi különkereset – mondta Polly idegesen mosolyogva, és kilazította ökölbe szorított kezét. Ridgeley szeme nagyon elkerekedett, amint kiment a szobából. Egy percen belül visszajött. Megnézte a kartonokat. – Ez a negyedik alkalom, hogy vért ad, Polly – mondta élesen. – Valami baj van? – A karácsony – ismételte Polly. De az orvos tudta, hogy az apja miatt van. – Megtette, amit mondtam? – kérdezte. – Záradékolta a folyószámláit? Utánanézett, hogy az apjának ne hitelezzenek? – Nincsenek folyószámláim. És az apám nem vásárol hitelbe.

– Legalábbis maga nem tud róla – mondta dr. Ridgeley. – Nézze, Polly. Kettőig azért én is tudok számolni. Ha is-

merek egy mániás beteget, és találkozom az egyik családtagjával, aki éppen vért ad a laboratóriumban, azt a következtetést vonom le, hogy a betegre rájött a költekezési hóbort. – Nem – mondta Polly. – Egyszerűen csak nincs pénzünk az ünnepekre. – Felkelt. – Üljön le – mondta az orvos. – Drága kislány, az apja súlyosan beteg. Valakinek törődnie kell vele, hogy kezelést kapjon. – Úgy érti, hogy menjen kórházba? Nem, dr. Ridgeley. – Polly most nem volt hajlandó Jimnek nevezni az orvost. – Az apám normális, esküszöm magának. Az agya teljesen tiszta. Csak egy kicsit különc. – Ezek a költekezési hóbortok, mondtam már magának – vágott közbe az orvos türelmetlenül –, szimptomatikusak. Azt jelzik, hogy a beteg a mániás fázis felé halad. A következő fázis gyakorta erőszakos dühöngés, megalomániával. Legtöbbször küldetéstudattal párosul. Érdeklődik az apja a politika iránt?

Polly elsápadt; szédült, s ezt megpróbálta a vérveszteségnek tulajdonítani. – Mindenkit érdekel a politika – motyogta. – Engem nem – mondta Jim Ridgeley. – De úgy értem, van az apjának valami speciális beállítottsága? Valami kedvenc receptje arra, hogyan váltsa meg a világot? Valami felfedezés, amire csak az elmúlt hónapokban jött rá? – Polly úgy érezte, ez már varázslat. – Trockista – suttogta. – Az meg micsoda? – kérdezte az orvos. – Ó, ne adja az ostobát – kiáltott Polly. – Trockij. Lev Trockij. Az orosz forradalom egyik vezetője. A Vörös Hadsereg parancsnoka. Sztálin fő ellensége. Aki Mexikóban van, száműzetésben. – Persze, hallottam róla – mondta Jim Ridgeley. – Nem volt az nadrágvasaló Brooklynban? – Nem! – kiáltott Polly. – Az csak legenda! – Óriási szakadék nyílt meg közte és a fiatalember között, s Polly úgy érezte, azon át kiabál. Hogy igazságos legyen, megpróbált visszaemlékezni: egy évvel ezelőtt valószínűleg ő is azt hitte, hogy Trockij nadrágokat vasalt Brooklynban; egy évvel ezelőtt ő is majdnem olyan

ostoba volt, mint ez a doktor. De ez csak azt tudatosította benne, milyen nagy utat tett meg a kiindulóponttól, az átlagműveltségű centrumtól, ahol Jim Ridgeley konokul állt fehér köpenyében, s amely most Polly számára egyszerre átlagon alulinak és műveletlennek tűnt. S mégis, a férfi megsejtette, hogy az apja trockista, holott nem is tudja, hogy az micsoda. Magyarázni kezdte, hogy a trockisták az egyedüli igaz kommunisták, és hogy jelenleg benn vannak a Szocialista Pártban. – Remélem, Norman Thomasról már hallott. – Hát hogyne – válaszolt az orvos. – Aki elnöknek jelöltette magát. Én is rá szavaztam 32-ben. – Nahát – mondta Polly megkönnyebbülten – a trockisták az ő mozgalmához tartoznak. – Miközben beszélt, tisztában volt vele, hogy egy kicsit csal. A trockisták, ezt az apjától tudta, csak „taktikából" léptek be a Szocialista Pártba; egyáltalán nem voltak szocialisták abban az értelemben, ahogyan például Norman Thomas volt.

Az orvos leült Polly mellé a bőrdíványra. – Akárhogy áll is a dolog – mondta (Polly nem kedvelte ezt a kifejezést) –, kis szektát képeznek, amelynek küldetése van. Nem igaz? – Tulajdonképpen igaz – mondta Polly. – Hisznek a permanens forradalomban. – És akaratlanul elmosolyodott. Az orvos bólintott. – Más szóval, az a véleménye, hogy bolondok. – Polly megpróbált őszinte lenni. Ha az apjára gondol, Mr. Schneidert is bolondnak tartja? – Sok szempontból azt hiszem, igazuk van. De egy ponton, a permanens forradalom dolgában, úgy érzem, hogy elvesztették a kapcsolatot a valósággal. De ez csak az én elképzelésem. Lehet, hogy nem látom át a dolgokat. – Az orvos fürkészőn mosolygott. – Csodálatos szeme van – mondta. Polly felé hajolt. Egy döbbenetes pillanatig Polly azt hitte, hogy a férfi megcsókolja. De az felugrott.

– Polly, be kell vinnie az apját. – Soha. – A férfi lehajolt és megfogta a kezét. – Talán azért erősködöm ennyire,

mert kezdek beleszeretni magába – mondta. – Polly elhúzta a kezét. Nem volt annyira meglepve, mint amennyire kellett volna. Félt, hogy a lelke mélyén nagyon is áhította, hogy dr. Ridgeley beleszeressen. Ezért kért tőle tanácsot az apja dolgában! Mint a többi nő, szemet vetett rá, mert megsejtette, hogy a férfinak tetszik egy kicsit. Épp csak ennyit érzett belőle, és mégis „kivetette rá a hálóját". De most, hogy meghallotta azt, amiről remélte, hogy meg fogja hallani, megrémült. A férfi úgy beszélt, mint egy női képesújságbeli történet hőse. Attól a gondolattól, hogy esetleg ürügyként használta fel szegény apját, hogy tőrbe csalja ezt a fiatalembert, Pollynak undorodva mosolyognia kellett magán. Ugyanakkor a bensejében egy diadalittas hang azt ujjongta: „Szeret!" Egy másik hang azonban azt mondta: kicsoda tulajdonképpen ez a Jim Ridgeley, s mit tud róla Polly? Hidegen meredt a férfira. – Ha maga nem teszi meg – mondta az orvos, más hangnemben –, akkor az anyjának kellene. – Ő nem teheti – válaszolt Polly diadalittasan. – Elfelejti, hogy elváltak. – Akkor a legközelebbi hozzátartozó. – A nővére – mondta Polly. – Julia néni. – A férfi bólintott. – De ő szenilis – mondta Polly, s a hangja gyermeki diadalérzésről árulkodott. Nem tudta, mi bújt belé, valami pajkos démon, amely hazugságra ösztökélte. – És a bátyjai? – Ők sosem tennék meg. Ahogy én sem teszem. Jobb, ha felhagy ezzel, dr. Ridgeley. – Hagyja abba a játékot – mondta a férfi. – Nagyon veszélyes játék. – *Az apám nem veszélyes* – mondta Polly. – Hagyja békében. A maga számára veszélyes – mondta a férfi gyengéden. – Nem szabad érte a vérét adnia. – Gondolom, azt hiszi, hogy apakomplexusom van – válaszolta Polly ridegen. A férfi a fejét rázta. – Nem vagyok freudista. Maga csak gyámolítani akarja. Mintha a gyereke volna. Ez talán azért van, mert még nincsenek gyerekei.

Polly hirtelen sírva fakadt. Az orvos átkarolta a vállát,

ő pedig könnyes arcát a férfi érdes fehér köpenyéhez szorította. Polly teljesen vigasztalhatatlannak érezte magát. Minden olyan gyorsan elmúlik. Először Gus, aztán ráadásul az apja. Olyan boldog volt vele, és lenne továbbra is, csak volna valami pénzük, hogy az apja csak egy kicsit is *más* lenne. De való igaz, olyan, mint egy gyerek, aki sosem fog megváltozni, s erre Polly lassanként jött rá, mint ahogy arra is lassanként jött rá, hogy Gus sosem veszi el feleségül. De mindkét esetben már kezdettől szembe kellett volna néznie a tényekkel. Örült az apjának, mert szüksége volt rá, s szántszándékkal nem vett tudomást a gyengéiről, ugyanúgy, mint Gusnál. És az apja esetében talán egy kissé még az is közrejátszott, hogy felül akarta múlni az anyját: *ő* boldoggá fogja tenni, ha anyjának nem sikerült is. Ez azzal járt, hogy Polly behódolt neki ott, ahol anyjának elég ereje volt hozzá, hogy ne tegye. Sosem lett volna szabad kivenniük azt a lakást, az anyja előre megmondta volna; ez volt a *folie de grandeur*[19] kezdete. Polly nem tudta féken tartani az apját; tehetetlen volt. Gusszal ugyanez volt a helyzet. Ha Polly a sarkára áll, Gus feleségül vette volna. Most örült, hogy nem így történt, de nem őt illette érte a dicsőség. Ő csak hagyta, hogy a dolgok menjenek a maguk útján, a férfiból pedig elkerülhetetlenül kitört az alaptermészete. És az apja ezt mindjárt át is látta, mint ahogyan mindenki más számára világos volt, hogy az apja bolond egy kicsit.

– Volt egy *borzasztó* szerelmi ügyem – mondta Polly, még mindig könnyek között. – A férfi otthagyott. Meg akartam halni, aztán jött az apám. Végre úgy éreztem, hogy van életcélom, hogy majd gondját viselem. És most úgy látszik, ez sem sikerül. Nem az ő hibája; egyszerűen nem keresek annyit, hogy kettőnknek elég legyen. Nem zsuppoltathatom vissza az anyámhoz. És nem teszem elmegyógyintézetbe.

[19] Nagyzási hóbort.

Igazában nem nyilvánítható elmebetegnek. Maga is mondta, hogy „magától meggyógyulhat". Persze mehetnék a nagynénémhez. Azt hiszem, ezt is kell tennem.

– Mehetne a nagynénjéhez? – Kérhetnék tőle pénzt. Nem igaz, hogy szenilis. Hazudtam. És nagyon gazdag, vagy legalábbis az volt . . . senki sem tudja, hogy valójában mennyije maradt meg. De tudja, milyen furcsák a gazdagok, ha pénzről van szó. – Ez csak időlegesen oldhatja meg a problémáját – mondta a férfi, s most pontosan úgy beszélt, mint egy pszichiáter. – De szembe kell néznie azzal a ténnyel, hogy az apja állapota rosszabbodhat. Mit fog csinálni vele, ha férjhez megy, Polly? – Én nem mehetek férjhez – mondta Polly. – Hiszen tudja. Vagy legalábbis nem lehetnek gyerekeim, ilyen örökséggel. Ezt végre sikerült tudomásul vennem. Önzés volna tőlem, ha gyereket szülnék, gonoszság.

– Magát megszülni gonoszság volt? – kérdezte az orvos mosolyogva. Polly nyomban a szülei védelmére kelt. – Akkor még nem tudták, hogy az apám melankóliára hajlamos. Az csak később derült ki. – Az orvos még mindig mosolygott, és Polly rájött, mire céloz. Kívánná-e Polly, hogy bárcsak meg sem született volna? Bármennyire boldogtalan most, ezt azért nem mondaná. Még amikor meg akart halni, akkor sem kívánta, hogy bárcsak a világra se jött volna. Aki a világra jött, ilyet nem kívánhat. – Milyen fura gondolatai vannak! – mondta az orvos. – És még maga kórházi laboráns. Hisz ez nem olyan, mint a családon belüli terheltség. Vagy az örökletes szifilisz. – Mindig azt hittem – mondta Polly –, hogy tudományos szempontból az volna a legjobb, ha sterilizálnának. – Jóságos isten! – mondta az orvos. – Micsoda ostobaság! Ezt meg honnan szedte? – Az egyetemről – mondta Polly. – Nem akarom azt mondani, hogy a tanáraink ezt adták elő az órán, de valahogy benne volt a levegőben. Eugenetika. Hogy vannak emberek, akiknél meg kellene akadályozni, hogy utódokat nemzzenek. Persze, nem a

Vassar-beli lányokról van szó – elmosolyodott –, hanem másokról. Én mindig úgy éreztem, hogy a másokhoz tartozom. Nálunk elég sok volt a családon belüli házasság: unokatestvér-házasságok. Az Andrewsok vére nagyon meghígult. – „Az Andrewsok vére" – mondta a férfi, és Polly karjára pillantott, ahol a vénáján még ott volt a kis vattacsomó. – És hogy merészel vért adni? Magát fel kellene jelenteni. – És jóízűen nevetett. – Bebizonyítom magának, hogy én bízom az Andrewsok vérében. Hozzám jön feleségül? – Polly attól tartott, hogy az összes ápolónőkkel és laboránsokkal ezt csinálja, de ha mindnek megkérte a kezét, akkor hogyan úszta meg idáig? Jóképű férfi volt, magas, hullámos hajú, és Polly már ettől is gyanakodott. A valóságban csak jelentéktelen külsejű férfiak szeretnek bele valakibe egy csapásra, anélkül hogy szerelmük tárgyának sejtelme volna a dologról. – Mindenkinél ennyire „ráhajt"? – hallotta a hangját gunyorosan, ahogyan az apjával beszélt néha, amikor az akaratoskodott. – Nem – mondta a férfi. – Eddig még sohasem voltam szerelmes. Harmincegy éves vagyok. Nem akarom vesztegetni az időmet. – Polly rossz érzései csökkentek. Talán annyira elfoglalta a munkája, hogy mostanáig nem volt ideje a szerelemre. De azért gyengéden felnevetett. – „Vesztegetni az idejét?" – korholta. – Mégis mit gondol, mióta szerelmes belém? – A férfi az órájára nézett. – Úgy félórája – mondta tárgyilagos hangon. – De mindig tetszett nekem. Már akkor feltűnt, amikor idekerült a kórházba. – Szóval igaza volt, mondta Polly magában. A bizalma egyre növekedett. De most másképpen vett rajta erőt a rémület. A férfi egészen más volt, mint Gus; nyílt, és ez tetszett Pollynak, mégis rájött, hogy szeretné kivédeni a támadást. Túlságosan készen állt arra, hogy elkötelezze magát, ami azt jelentette, hogy *Pollyt* akarja elkötelezni. „De hiszen semmi közös nincs bennünk" – kezdte volna az ellenvetést, de ez nagyon gorombán hangzott. Ehelyett ezt mondta: – Még ha férjhez

mennék is, egy pszichiáterhez sosem tudnék hozzámenni. – Legnagyobb meglepetésére rájött, hogy ezt komolyan gondolja, egészen őszintén. Kereste, mi nem tetszik neki Jim Ridgeleyben, és sajnos megtalálta. Egy pszichiáternek is megvan az íróasztali énje, és sokkal merevebb, mint Gusé volt. – Jó – vágta rá Jim Ridgeley azonnal. – Abbahagyom. A hibát még az egyetemen követtem el. Azt hittem, hogy a pszichiátria tudomány. Nem az. Az év elején elmegyek innen. – De hát akkor mit fog csinálni? – kérdezte Polly, s arra gondolt, hogy ha a férfi az év elején elmegy, hiányozni fog neki. – Belgyógyászat? De akkor elölről kell kezdenie a gyakorlóévet. – Nem. Kutatás. Van még felfedeznivaló az elmebetegségek gyógykezelésének terén, de azt nem az orvosi rendelőkben fogják felfedezni. Hanem a laboratóriumokban. Az agykémiában. Van is már állásom egy kutatócsoportnál; a csoport egyik tagjával együtt lakom. Maga is dolgozhatna velünk, laboránsként. Itt úgy sincs jövője. – Azt tudom – mondta Polly. – De mi az, ami az elmebetegségben annyira vonzza, Jim? – Ami kárbavész – vágta rá a férfi. – Ami az emberi erőforrásokból kárba vész. Türelmetlen vagyok. – *Azt* látom – mormogta Polly. – Aztán meg alighanem van bennem egy kicsi a jótét lélekből is. Velem született. Az apám lelkész. Presbiteriánus. – Igazán? – Ez a hír elégedettséggel töltötte el Pollyt; milyen jó volna, tűnődött, ha volna egy lelkész a családban. – Ha akarja, ő majd összead bennünket. Vagy mehetünk a Városházára is.

Minél komolyabban beszélt a férfi, Polly annál inkább próbálta tréfával elütni a dolgot. – És mi lesz az apámmal? – kérdezte könnyedén. – Gondolom, majd kísérleti nyúlként kívánja használni. Hogy legyen kin kipróbálnia a ragyogó felfedezéseit. Ő lenne a hozományom. – A férfi a homlokát ráncolta. – Élhet velünk és vezetheti a háztartást – mondta röviden. – Komolyan gondolja? – Különben nem mondanám – válaszolt Jim. – És ha összeházasodunk, legalább

szemmel tudom tartani. Az igazat megvallva, Polly, azt hiszem, legtöbb betegünknek sokkal jobb dolga volna otthon. Nagy hiba kórházba zárni őket. Sokkal jobb volt a Viktória korabeli rendszer, amikor az őrült nagynénikét odafenn tartották az emeleten. Emberségesebb volt. Legtöbbször a hozzátartozókban van a hiba. Meg akarnak szabadulni az őrült rokontól, és „képzett szakemberek"-re kívánják bízni őket. Vagyis szadista nővérekre és ápolókra. Ugyanez a helyzet az öregekkel; ma már senki sem kér belőlük. – Teljesen igaza van! – jelentette ki Polly. – Én szeretem az öregeket. Rémes dolog, ahogyan használaton kívül helyezik őket, mint az ócska kocsikat. De ha ez a véleménye, miért mondta, hogy be kellene vinnem az apámat? – A férfi habozott. – Az elmélet és a gyakorlat közti örök ellentét. Nem örültem annak, hogy maga egyedül van vele. – *De hát nem veszélyes* – ismételte meg Polly. – Sosem küldték volna haza a Riggsből, ha veszélyes volna. – Badarság – mondta a férfi. – A legtöbb ámokfutóról, aki megvadul és legyilkol tíz embert, kiderül, hogy nemrég eresztették ki az elmegyógyintézetből. A maga apját azért küldték haza a Riggsből, mert nem volt elég pénzük ahhoz, hogy ott tartsák. Ha lett volna, tán még most is ott volna. – Nagyon cinikus – mondta Polly. – Azzá válik az ember a pszichiátriában – válaszolt Jim. – Azért is hagyom ott. Ha marad az ember, akkor vagy cinikussá válik, vagy akaratlan sarlatánná. De tegyük fel, hogy az apja nem veszélyes; maga talán jobban tisztában van vele, mint az orvos. De saját magára nézve még mindig veszélyes lehet. Ha rájön a depressziós fázis. Volt olyan időszak, amikor öngyilkosságra volt hajlamos, ugye? – Nem is tudom. Beszélt róla, és anyám félt. – Nahát. – Jim ránézett; világosbarna szeme volt, zöld foltocskákkal. – Talán – mondta – csak azért ajánlottam, hogy vigye kórházba, hogy próbára tegyem. – Ó – kiáltott fel Polly. – Csak próbára tett! Mint a tündérmesében. – Csalódottság vett rajta erőt. – Talán –

ismételte a férfi. – Az orvosok felveszik az ilyen szokást. Figyelik a reflexeket. De tudtam előre, mit fog válaszolni. Tudtam, hogy nemet fog mondani. Azt hiszem, arra voltam kíváncsi, meg tudom-e rémíteni. – Meg tudott – mondta Polly. – Nem, nem tudtam. Alapjában véve nem. Semmivel sem tudtam meggyőzni afelől, hogy ne bízzék az apjában. Maga nem bizalmatlan lány. – Ó, dehogyisnem! – mondta Polly, s arra gondolt, hogy járt Gusszal. – *Ismerem* az apámat, ez minden.

Polly rájött, hogy beleegyezett abba, hogy feleségül megy Jimhez, anélkül, hogy egy szóval is igent mondott volna. Aznap este együtt vacsoráztak és elmentek táncolni, aztán a férfi hazakísérte. Sokáig csókolóztak a kocsijában, Polly háza előtt. Amikor végül felment, még mindig nem tudta, szereti-e a férfit, vagy nem. Minden olyan hirtelen történt. De nagyon megkönnyebbült attól, hogy hozzámegy feleségül, s azon tűnődött, vajon ez nem immorális-e. A régi szép időkben az emberek azt mondták, hogy a hála átalakulhat szeretetté – vajon igaz-e ez? Polly szeret vele csókolózni, de lehet, hogy ez csak szex. Arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy a szex a szerelemnek nem biztos próbája. Csak az a gondolat izgatta, hogy olyan kevés bennük a közös vonás – ezt a kifejezést ismételgette magában aggodalmasan. A kórházon kívül egyetlen közös ismerősük sem akadt. És ami azokat a régi barátokat illeti, a könyvek főszereplőit – Artur királyt, Sir Lancelotot, Mr. Micawbert, Mr. Collinst és Vronszkijt és a drága Andrej herceget, akik mind tagjai voltak a családnak –, ezekre Jim alig-alig emlékezett. Aznap este is, amikor Polly dr. Lydgate-et említette, Jim bevallotta, hogy sosem olvasta a *Middlemarch*-ot – csak a *Silas Marner*-t olvasta, mint kötelező olvasmányt, de azt utálta. Azt mondta, hogy nem olvas regényeket, és nem tudott választani, Hektórt vagy Akhilleuszt kedvelte-e jobban. De legalább mindketten ismerték a Bibliát, és mind-

ketten természettudományokból szerezték a diplomájukat, azonban elég-e ennyi? Jim intelligensebb volt Pollynál, de nem a Vassarban szerezte a műveltségét. És Polly magának való volt, mint minden Andrews. Miért vették volna el a saját unokatestvéreiket, ha nem azért, hogy ugyanazokon a vicceken, emlékeken, nagyszülőkön és dédnagyszülőkön osztozzanak? Miről fog beszélgetni Jim Polly bátyjaival, akiket most csak a farm érdekel, és akik vagy csak a marhák árát és etetését tárgyalták, vagy Vergilius *Georgicá*-jából idéztek sorokat, úgy, ahogy más tökkelütöttek disznó vicceket mesélnek? Polly is halálra unta volna, ha nem ismeri őket egész életében. Aztán ott vannak az összes unokatestvérek és másodunokatestvérek, akik előbújnak majd odúikból az esküvőre, a pezsgőszagra. Nem mintha lenne pezsgő az esküvőn: Julia néni a Polly esküvőjére tartogatott pezsgőt is „feláldozta". Mihez kezd egy pszichiáter az Andrews klánnal? Polly anyja még mindig mesélte az *ő* benyomásait, melyeket akkor szerzett, amikor fiatalasszonyként megismerkedett velük New Yorkban. Mint Viktória királynő, ő sem volt elbűvölve. Az évek múltával aztán ő maga is hozzájuk hasonult, bár erről nem volt tudomása. – Az apád meg én – mondta mostanában – sosem fértünk össze. Én túl normális voltam Henryhez. – De ezt senki sem sejtette, aki overallban látta az asszonyt a farmon, vízhullámmal pompázatos hajában. Ilyen gondolatok sosem foglalkoztatták Pollyt, amikor arról ábrándozott, hogy összeházasodnak Gusszal, s ez is csak azt bizonyítja, döntötte el végül, hogy sosem hitt abban a házasságban. Ezúttal megpróbált realisztikus lenni.

Amikor belépett a lakásba, apja, aki éjjeli bagoly volt, még nem aludt. Polly biztosra vette, hogy észreveszi rajta a változást, bár megfésülködött, és kifestette a száját a kocsiban. Nem szívesen vallotta volna meg apjának, hogy egyetlen este leforgása alatt eljegyezte magát. De szeren-

csére az apja esze máson járt. Várta, hogy Polly hazajöjjön, hogy elmondhasson neki egy fontos újságot. „Megnősül" – kiáltott Polly magában. De nem; csak állást szerzett. Egy takarékszövetkezeti boltban fog dolgozni a Lexington Avenue-n, az üzletvezetőnek fog segíteni, aki jótékonyságból vezeti az üzletet. A fizetés nem nagy, de csak délutánonként kell ott üldögélnie és a vásárlókkal beszélgetnie; a délelőttjei szabadok lesznek.

– De hiszen ez nagyszerű, apa! – mondta Polly. – Hogyan szerezted? Julia szerezte – mondta. – Julia van a dologban. Az állást általában „lecsúszott úriasszonyoknak" tartják fenn, de Juliának sikerült kijárnia, hogy felvegyenek. Azt hiszem, egy klubtagság az ára, hogy odavettek. „Henry érti a csíziót", ez volt a jelszava. – Hát ez nagyszerű – mondta ismét Polly. – És mikor kezded? – Holnap. Ma délután a vezetőnő elmagyarázta, mi a dolgom, és sorba megmutatta, milyen árukat tartanak. A fehér elefántok túlsúlyban. Az egész állomány adományokból származik. A boltot „Nipp"-nek nevezik. Javasoltam, hogy változtassák át a nevét „Porfogó"-ra. – Csak liliomokat árulnak? – kérdezte Polly. – Egyáltalán nem. Vannak használt szőrmék, gyerekruhák, régi frakkok, cseléd- és komornyik-egyenruhák. Azokból rengeteg van, hála az utóbbi idők kellemetlenségeinek. – A válságot nevezte így. Polly a homlokát ráncolta; nem tetszett neki, hogy az apja használt ruhákat fog árulni. – A legjobb házakból valók – mondta az apja. – És vannak aranyos francia babák és zenélődobozok. Szekrények, *étagère*-ek, virágállványok. Polcok, esernyőtartók, márványtetejű komódok. Aranyozott székek, zeneesték céljára. Aranyvégű sétapálcák, szarvasbőr kesztyűk, operába való kalapok, legyezők, spanyol fésűk, mantillák, van egy hárfa is. Lószőr díványok. A múlt tanulságos tárháza.

– De hogy jutott eszébe Julia néninek, hogy neked állást szerezzen? – Pénzt kértem tőle. Ez arra ösztönözte, hogy

állást szerezzen nekem, hogy mint kedvesen megfogalmazta, „ne kelljen koldulnom". Ha azt kérem tőle, hogy szerezzen egy állást, biztosan azt mondja, hogy öreg vagyok hozzá. – Ez is afféle jól kifundált dolog volt? – Éppen ellenkezőleg. Egyáltalán nem ez volt a szándékom. De mert így történt, meg vagyok elégedve, hogy kenyérkereső lett belőlem. Életemben először. Beléptem a munkásosztály soraiba. És persze Julia azt tervezi, hogy ki fog engem zsákmányolni. – Hogyan? – Hát, „Henry érti a csíziót". Nyitva kell tartanom a szemem, arra az esetre, ha valami Sheeaton vagy Hepplewhite előkerülne valamelyik padlásról. Aztán csendben tegyem félre neki. – Ezt nem teheted! – mondta Polly határozottan. – Az csalás volna a jótékonysági intézménnyel szemben. – A nővéremnek pontosan ez a terve. És megvallotta nekem: „A fiatalok közül néhánynak fogalma sincs a régi bútorok értékéről." Egy másik ilyen jótékonysági intézményen keresztül, azt állítja, szerzett magának potyán egy ritka Aubussont. – Polly megütközve felkiáltott. – De hát hová tette? – Mr. Andrews nevetett. – A raktárába. Arra vár, hogy az előző tulajdonosa meghaljon. Julia nagyon szégyellné, ha az illető hölgy egyszer meglátogatná, és a saját szőnyegére kellene lépnie. – De miért válik meg bárki egy ritka Aubussontól? – Az ízlésforradalom miatt – mondta Mr. Andrews. – Ezek a hölgyek csak erről az egyetlen forradalomról vesznek tudomást. A lányaik meggyőzik őket, hogy modernizálniuk kell a házat. Vagy azt mondják: „Anya, miért nem veszel egy lakást a River House-ban és szabadulsz meg ettől a kacattól? Figyelmeztetlek, Johnnak és nekem ebből egy gombostű sem kell, ha egyszer meghalsz."

Pollynak eszébe jutott, miközben az apja beszélt, hogy ha tudta volna ma délután, hogy az apja munkát talált, akkor valószínűleg nem adja el a vérét a kórháznak, s ebben az esetben most nem volna eljegyezve. Ez is egyike volt azok-

nak az épp a kellő időben bekövetkező késedelmeknek, mint az a másik eset, ami miatt az apja most itt van nála. Megrémült a gondolattól, hogy majdnem elszalasztotta ezt az alkalmat, mintha az, és nem ez volna az ő igazi fátuma, melynek véletlenül túljárt az eszén, úgy, mint azok, akiknek el kellett volna süllyedniük a *Titanickkal*, de valamilyen oknál fogva az utolsó pillanatban nem indultak el. Ebből a rettegésből rájött, hogy máris szerelmes.

Polly eljegyzésének bejelentése egyetlen barátját sem lepte meg. Mindig is tudták, mondták, hogy van „valakije" a kórházban. Teljesen logikus, hogy Polly hozzámegy egy fiatal orvoshoz a kórházból. – Ezt előre tudtuk, drágám – mondta Libby. – Mind drukkoltunk érted. – Mintha csak meg akarták volna fosztani a barátai szerelmének különösségétől. Véleményük szerint, ha nem lett volna Jim, akkor lett volna dr. X. a szülészetről, vagy dr. Y. az általános sebészetről. Másvalaki szóba sem jöhetett. Polly boldogan fedezte fel, hogy Jim jó ember, s ez csodálattal töltötte el – a legtöbb jó ember középkorú. Többé már nem törte a fejét a férfi iránta érzett szerelmén; úgy vette tudomásul, mint a keresztények azt a tényt, hogy Isten szereti őket, még akkor is, ha érdemtelenek rá. Azt sem kérdezgette már magától, hogy szerelmes-e a férfiba – hogy is ne volna? S mégis, mikor közölni akarta ezt másokkal, azok értetlenül bámultak rá, mintha Polly idegen nyelven beszélne. Úgy tűnt, hogy még az anyja sem érti. – Hát persze, Polly, nagyon jóképű. És gondolom, intelligens is. Nagyon jól illetek egymáshoz. – Nem ezt akarom mondani, anya. – Gondolom, azt akarod mondani, hogy Jim egy kissé idealista. De hiszen nem volt kétséges, hogy te csak egy ilyenhez mehetsz hozzá. Egy világ dolgaiban jártas ember neked sosem tetszett volna meg.

Úgy tűnt, hogy csak Mr. Schneider és a jeges érez úgy, ahogyan Polly. A jeges mindenáron meg akart győződni

róla, hogy Polly *fidanzató*-ja „jó ember". Mr. Schneider még tovább ment. – Én értem, mit érez – mondta. – Ahogyan Szókratész rámutatott, a szeretet nem lehet más, mint a jó szeretete. De a jóra csak nagyon ritkán lehet rátalálni. Ezért ritka dolog a szeretet, bárhogyan vélekednek is az emberek. Ezer ember közül eggyel esik meg, s annak az egynek számára óriási felfedezés. Nem csoda hát, ha nem tudja megértetni magát a másik kilencszázkilencvenkilenccel.

Az azonban meglepte Polly barátait – az egy Mr. Schneider kivételével –, hogy Mr. Andrews a fiatalokkal fog élni. Csoporttársai sorra megjelentek, hogy lebeszéljék erről – Pokey Beauchamp külön emiatt repült fel Princetonból. Dottie, aki a városban volt a férjével a színházi idényben, és a Plazában lakott, odáig elment, hogy beszélt Polly anyjával. Még Helena Davison is elkántált egy figyelmeztetést egy koktél mellett a Vassar Klub társalgójában. Priss Crockett együtt ebédelt vele a kórház önkiszolgáló éttermében. – Sloan mint gyerekorvos, nagyon ellenzi a dolgot – mondta. – Ha gyerekeid lesznek, rájuk is kell majd gondolnod. És ha az a-apád . . .? – Ismét megőrül? – kérdezte Polly. – Gondolod, hogy ez olyan borzasztó lesz nekik, Priss? Az apám akkor is őrült volt időnként, amikor mi voltunk gyerekek, én meg a bátyáim. – Priss elismerte, hogy akkoriban másként volt; az emberek nem tehettek mást, mint hogy kitegyék a gyerekeket az elmebetegség látványának – Pollynak és bátyjainak szerencséje volt, ez minden. De még ha Mr. Andrews normális volna is, a barátai úgy vélték, Polly óriási hibát követ el – olyan hibát, amelyről ez a generáció hál' istennek már megtanulta, hogy ne kövesse el. Az ember ne lakjék együtt a rokonaival, ha azt akarja, hogy jó legyen a házassága; ez az eset, amikor az ember a sarkára áll. Ezzel a véleménnyel mindenki egyetértett. Ha Polly szembe akar szállni a bevált tapasztalattal, akkor gyakorlatilag eleve pusztulásra ítéli a házasságát.

– Azt akarod mondani, hogy a vőlegényed ebbe *beleegyezik?* – kérdezték Polly ismeretségi köréből az ifjú családanyák, megbotránkozva. – Igen – mondta Polly. Ez az elképesztő hír szörnyű kétkedést ültetett el barátnőiben. – Ha igazán szeret téged – érvelt Kay –, akkor, azt hinné az ember, egyedül akar lenni veled, hogy csak vele törődj. Harald *sosem* hagyná, hogy az apám velünk éljen. Ha cigánygyerekek potyognának az égből, akkor sem osztozna meg rajtam senkivel. – Polly erre nem felelte azt, hogy a pletyka szerint Kay és Harald házassága éppen felbomlóban van. – Szerinted mit kellene tennem az apámmal? – kérdezte ahelyett csendesen. De erre mintha senki sem tudott volna válaszolni; általában az volt a vélemény, hogy a szerelemnek, ha valóban szerelem, meg kell találnia a módját. – *Valamit* csak tudtok vele csinálni – jelentette ki Kay –, ha ketten együtt töritek rajta a fejeteket. – Miért nem lakhat például Julia néninél? – Apám nem szereti – mondta Polly. – De neki *óriási* lakása van – mondta Kay. – Az apádnak is meglenne nála a maga lakrésze. És a szolgálók őt is ellátnák. Sokkal jobb dolga volna, mintha veletek zsúfolódik össze. Mit fogtok csinálni vele például, ha vendégeket hívtok? A nagynénédnél jól ellenne. – Az ilyen vélemények kórusa Polly néma ellenállásába ütközött, de azon azért eltűnődött, vajon a házasság nem nagyobb megpróbáltatás-e, mint feltételezte. Hallgatta, hogyan sulykolják bele a barátnői, hogy sikeressé kell tennie a házasságát, és ez a kudarc képét idézte fel előtte; Polly a maga tudatlanságában úgy képzelte, hogy az ember „boldogan él, míg meg nem hal", hacsak a férje meg nem csalja. A 33-as évfolyam azonban úgy érezte, hogy az ember egypercnyi pihenőt sem engedélyezhet magának a „sikeres" házasságért folytatott küzdelemben. Polly hajlandó volt az önfeláldozásra, már hozzászokott a hatalmas családban, de évfolyamtársnői nem erre gondoltak. Ők úgy gondolták, nagyon fontos, hogy a nő

megőrizze az egyéniségét; máskülönben nem lesz képes megtartani a férjét. Amitől nyilvánvalóan elvárták, hogy áldozatul essék a házasság oltárán, az az olyan „kötelezettség" volt, mint az apja. – Remélem – jegyezte meg Libby –, hogy legalább a nászútra nélküle mentek. – Természetesen – mondta Polly türelmetlenül. De Polly nemsokára levelet kapott az anyjától, aki izgatottan érdeklődött, vajon igaz-e, hogy Henry a nászútra is velük megy. – Mert Louisa Hartshorn ezt hallotta a Cosmopolitan Klubban.

Az egyetlen ember, akinek fel sem tűnt ez az általános aggodalmaskodás, Mr. Andrews volt, aki kezdettől fogva biztosra vette, hogy az ifjú házasokkal fog lakni. Számára a probléma merőben architekturális volt: olyan lakást kellett találni, amely elég nagy hármójuk számára, és nem kerül túl sokba a rendbehozatala. A vasúti társulat épületeiben keresett lakást a felső East Side-on, közel Jim laboratóriumához; talált is egyet, egy régi jogviszonyú bérház legfelső emeletén, ahol tetőablakokat lehetett csináltatni a belső szobák megvilágításához. Úgy volt, hogy tavasszal fognak összeházasodni – azt tervezték, hogy a farmon; Jim szülei lejönnek Ohióból, és az apja fogja vezetni a szertartást. Dottie remélte, hogy Mr. és Mrs. Andrews kibékül ebből az alkalomból, és dupla esküvőt rendeznek majd. – Az apád lehetne Jim násznagya, a mamád pedig a te nyoszolyód. Aztán vice versa. Nagyon eredeti – kacsintott. – Nem tetszik az ötlet, Polly?

Mikor ezt Jim meghallotta, azt mondta Pollynak, hogy jobb, ha rögvest összeházasodnak a Városházán, csakhogy letudják az egészet. Polly egyetértett. Hogy senkit meg ne bántsanak, még az apját se vitték magukkal tanúnak. Egy békebíró adta össze őket, s aznap este elutaztak Key Westbe nászútra, hálókocsival. Az állomáson adták fel a táviratokat, amelyekben bejelentették tettüket. Polly barátnői nagyon csalódottak voltak, mert nem szórhattak rájuk rizst,

vagy valamilyen más módon nem búcsúztathatták el őket. De megértették, hogy a jelen körülmények között egy vidám esküvő több lett volna, mint amit Polly el tud viselni. A csoport rettenetesen sajnálta Pollyt, és táviratilag küldtek volna utána virágot, ha tudják a címét. De ő és Jim természetesen felszívódtak, hogy kihasználják az utolsó napokat, amelyeket talán életükben utoljára, együtt tölthetnek. Dottie lakosztályában, a Plaza Hotelban egypár lány meg a férjük ivott *in absentia* Polly egészségére. – A boldogságára! – mondták hűségesen, és koccintottak. – Ő aztán igazán megérdemli – mondogatták a lányok. A férfiak Jim Ridgeleyvel éreztek együtt, akit nem ismertek ugyan, de miközben Brook, Dottie férje, újból és újból megtöltötte a pezsgőspoharakat, abban megegyeztek, hogy fura alak lehet, ha elfogadja ezt a helyzetet.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Márciusban, egy kora reggelen, Polly megjelent a Payne Whitney Klinika női osztályán, hogy anyagcsere-vizsgálatot végezzen egy elmeosztálybeli betegen, akit előző éjszaka vittek be. Miután visszajött a nászútról, ott maradt a kórházban; remélte, hogy teherbe esik, mivel nem használtak óvszert. Ebben az esetben (de erről még korai lett volna megbizonyosodni) nem lett volna értelme új állásba mennie, ha úgyis ott kell hagynia októberben. Jim mindennap bement a kórházba, és együtt ebédeltek, a személyzeti étteremben, egymás kezét fogva az asztal alatt. Esténként Polly évfolyamtársnői tiszteletére adott „nomád vacsorák" sorozatán igyekeztek szétválasztani őket. Most, hogy házasok lettek, Pollyt és Jimet nem hagyták egymás mellé ülni, hanem tányérjukat a szoba más-más sarkában kellett a térdükön egyensúlyozniuk. Ezeken az összejöveteleken, ahol mindenki fél pár volt, és mindenki liftes házban lakott, Polly mérföldekre érezte magát a többiektől. Minden férj, magától értetődően „ragyogóan érvényesült" a tűzbiztosítási vagy a bankszakmában, vagy valamelyik folyóiratnál, az évfolyamtársnői pedig, egy-két rebellis kivételével, akik nem szükségszerűen voltak azonosak az egyetemi évek rebelliseivel, „elfoglalták helyüket a társadalomban". Mégis, voltak esték, mikor Polly úgy érezte, amint figyelte és hallgatta őket, hogy valószínűleg ő az egyetlen boldog lány a 33-ban végzett évfolyamból.

Polly világosan látta, hogy férjezett osztálytársnői közül sokan csalódtak férjükben, és irigyelték azokat, így pél-

dául Helenát, akik nem mentek férjhez. Júliusban lesz az ötödik találkozó, s néhányan máris elváltak. Ezeket a nyulakat irigykedve tárgyalták meg az osztály teknősbékái. Úgy érezték, hogy ők legalább „csináltak valamit". Norine Blake válását – aki elutazott egy Reno melletti tanyára, és most Mrs. Schmittlapp Blake-nek hívja magát – külön cikkben tárgyalta a végzett diákok magazinja, és csak Connie Storeyt tartották hozzá foghatónak, akiből manöken lett a Bergdorfnál, vagy Lily Marvint, aki kirakatrendező lett Elizabeth Ardennél, és túlszárnyalta szegény Binkie Barnest, aki a C. I. O. szakszervezetnél dolgozott szervezőként, meg Bubbles Purdyt, aki épp a lelkészi hivatásra készült. A csoporton belül csak Libby szerzett nevet magának. Kay, aki egykor tele volt vitalitással, rég felhagyott azzal, hogy ő diktálja az iramot. Tavaly azt híresztelték, hogy ő, aki először ment férjhez a csoportban, lesz az első, aki elválik – ami szép teljesítmény. De még most is ott nyűglődött a Macynél, mint a személyzeti osztály helyettes vezetője, Harald pedig még egyre írta a darabjait, amelyeket változatlanul nem mutattak be. Időnként ügyelői vagy rendezői állást kapott egy nyári színháznál, Kay családja pedig mindig kisegítette őket, ha szükség volt rá. A nomád vacsorákon megoszlottak a vélemények, hogy Kay-e a kolonc Harald nyakán, vagy fordítva. Mostanában senki sem találkozott velük, Dottie-t kivéve, aki ezen a télen maga kereste az alkalmat, meg Helenát, aki meghívta őket vacsorára a Savoy Plazába, mikor a szülei a városban voltak. Dottie jelentése szerint ezek ketten most valami pókertársasággal járnak össze, ahol Kayt csak Mrs. Pete-nek, Haraldot pedig Mr. Pete-nek hívják; a nők mind öregebbek, mint Kay, mély, vontatott hangon beszélnek, és uramnak szólítják a férfiakat, még a saját férjüket is. A játékot az osztó irányítja, és huszonöt cent az alap. Harald igazi hazárdjátékos volt, Kay azonban zöldfülű, úgy tartotta a lapjait, hogy azokba mindenki belelá-

tott, és majd megőrült a rablórömiért. Helena azt mondta Pollynak, hogy az anyja, aki nagyszerű amatőr diagnoszta, úgy nyilatkozott, hogy Kay az idegösszeomlás küszöbén áll.

– A beteg eléggé csökönyös – figyelmeztette az ápolónő Pollyt aznap reggel a folyosón, amikor kinyitotta a bezárt ajtót. – Lehet, hogy ellenkezni fog. – Az ágyban Kay feküdt. Hatalmas fekete monoklija volt, csupasz karja tele kék foltokkal. Amint megpillantotta Pollyt a keményített fehér köpenyében, sírva fakadt. A helyzetüket hasonlítja össze, jött rá Polly, de részvét töltötte el. Megpróbált visszaemlékezni, látta-e már Kayt sírni. Nem árasztotta el kérdésekkel, nehogy még jobban felkavarja, inkább fogott egy mosdókesztyűt, és lemosta Kay felpüffedt arcát. Mikor látta, hogy Kay, az ápolónő vélekedésével ellentétben, nem tanúsít ellenállást, előhúzta a retiküljét egy fiókból, kivett belőle egy fésűt, és gyengéden megfésülte. Nem tartott elé tükröt, a monokli miatt. Kay pár percen belül abbahagyta a sírást; felült. – Mit csinálsz velem? – kérdezte kíváncsian, Polly nagy hengeres tartályát fürkészve. – Elvégzem az anyagcsere-vizsgálatot, ez minden – válaszolt Polly. – Nem fáj. – Azt tudom – mondta Kay türelmetlenül. – De még nem reggeliztem! – Ez a tiltakozási mód annyira jellemző volt Kayre, hogy Polly megnyugodott. Legnagyobb meglepetésére, külsejétől eltekintve, a barátnője szemmel láthatólag teljesen magánál volt. – Majd utána reggelizel – mondta neki. – Ezeket a vizsgálatokat éhgyomorra kell végezni. – Ó – mondta Kay. – Istenem, úgy örülök, hogy itt vagy! El nem tudod képzelni, Polly, milyen szörnyűségeket csináltak velem. – Előző este a nővérek elvették az övét. – Hogy vegyem fel a ruhámat öv nélkül? – A hálóinge selyemövét is elvitték (– Nézd!), és még a jegygyűrűjét is le akarták húzni az ujjáról, de nem hagyta. – Rémes küzdelmet folytattunk, szinte birkózómeccs volt, de aztán bejött a főnővér, és azt mondta, magamon hagyhatom éjszakára. Egy nulla a ja-

vamra. Aztán ki kellett nyitnom a szájamat, hogy megnézzék, van-e kivehető hidam, pedig már megmondtam nekik hogy nincs. Ha lett volna, biztosan azt is kirángatják. Bevallom neked, nehezen álltam meg, hogy beléjük ne harapjak. – Hangosan felnevetett. – Most már sajnálom, hogy nem tettem. – Helyeslésre várva, gyorsan Pollyra pillantott. – Polly ezt nagyon rossz jelnek tartotta. Kay *büszke* volt rá, hogy csatározott a nővérekkel, mintha még egyetemi hallgató volna, aki felszólal a dékán vagy a rektor előtt. Nem hallott még a kényszerzubbonyról? Mintha fogalma sem volna arról, hogy hol van. Aztán Pollynak eszébe jutott, hogy Kay egyszerűen csak zavarban van. – Azt hiszem – folytatta Kay, más hangnemben –, arra gondolnak, hogy öngyilkosságot akarok elkövetni. Állandóan belesnek azon a lyukon. Azt hitték, felakasztom magam az övemmel? És a jegygyűrűmmel mit kellett volna csinálnom? – Lenyelni. – Polly minden teketóriázás nélkül válaszolt, úgy érezte, a nővérek is jobban tették volna, ha elmagyarázzák Kaynek, miről van szó. – Ez csak a rutin – mosolygott. – Mindenkitől elveszik az övét meg a jegygyűrűjét. Meglep, hogy a tiédet meghagyták. És ezen az emeleten minden szobaajtón van kémlelőlyuk. – Mint a börtönben – mondta Kay. – Nem „Júdás-ablaknak" hívják őket? – Ismét könnyek szöktek a szemébe. – Harald elárult. Idehozott és itthagyott. Úgy csinált, mintha ez rendes kórház volna.

– De hát mi történt? Miért kerültél ide? – Először is mondd meg, hogy hol vagyok. – Nem tudod? – kérdezte Polly. – Gondolom, valami bolondházban – mondta Kay. – Bár az ápolónők állandóan azt hajtogatják: „Dehogyis, drágám. Egyáltalán nem. Ez egy olyan hely, ahová az ideges embereket hozzák pihenni." *Annyira* bolondot csináltam magamból tegnap este, mikor behoztak. Azonnal azt kérdeztem, hol a telefon. Úgy éreztem, beszélnem kell valakivel. Közölték, hogy a szobákban nincs telefon. Erre meg-

kérdeztem, miért, de nem válaszoltak. Akkor már sejtenem kellett volna, de csak azt hittem, hogy ez a kórháznak valami olcsó részlege, ingyenosztály, és Harald azért hozott ide, hogy spóroljon; tudod milyen. Aztán rádiót kértem, de nem adtak. „Miért nem?", kérdeztem. Közölték, hogy tiltja a szabályzat. Ez *nagyon* különös, mondtam: van egy barátnőm, aki éppen itt szülte meg a gyerekét a Városi Kórházban, egy évvel ezelőtt, és *neki* volt rádiója. Pontosan emlékeztem rá. – Elvigyorodott. – Biztosan azt hitték, megőrültem. Rögtön ezután elvették az övemet. – Persze hogy azt gondolják, hogy megőrültél – vetette közbe Polly. – A Payne Whitney Klinikán vagy. Ez egy magán-elmegyógyintézet, a Cornellhez tartozik. Ez a felvételi osztály, itt szortírozzák a betegeket.

Kay mélyet sóhajtott. Behunyta a szemét. – Rendben van. Most már tudom. Valakitől hallanom kellett, hogy elhiggyem. – De mondd el, hogy kerültél ide – unszolta Polly gyengéden, s megsimogatta barátnője lehorgasztott fejét. Kay kinyitotta a szemét. – El fogod hinni? – kérdezte. – Valakinek hinnie *kell* nekem. – Hát persze hogy elhiszem – mondta Polly szeretettel. Arra a döbbenetes következtetésre jutott, hogy valami tévedés történt – ami megesik olykor a kórházakban. Petersen elég köznapi név, legalábbis Peterson formájában, márpedig Kay kórlapjára így írták fel. Milyen rémes volna, ha esetleg Kayt vakbélgyulladással hozták be, és valami kavarodás miatt rakták be ide. De akkor mi magyarázza a monoklit a szeme körül? – Harald tette – mondta Kay tompán. – Ivott és megvert. Hogy mikor történt? Úgy rémlik, nagyon rég, de valószínűleg tegnap reggel. Igen, tegnap reggel. – Reggel ivott? – Egész éjjel nem volt otthon. Reggel hétkor jött haza. Megvádoltam, hogy nőnél volt. Tudom, ostobaság volt, hogy akkor támadtam rá, amikor be volt rúgva. Várnom kellett volna, míg kijózanodik. – Polly majdnem elnevette magát; Kay önkritikája mindig

annyira jellemző volt. – De azt hiszem, kissé hisztérikus voltam. Voltak nálunk néhányan koktélra, és mindannyian jócskán ittunk. Aztán, amikor elmentek, úgy fél nyolc körül, nekiálltam a vacsorafőzésnek, és savanyú uborkára volt szükségem a szószhoz. Leküldtem Haraldot, hogy vegyen a csemegeüzletben, és aztán nem jött vissza. Tudom, hogy ostoba voltam, használhattam volna más ízesítőt is. De a receptben savanyú uborka volt. Mindegy, szóval reggelig nem jött haza. Úgy kellett volna tennem, mintha aludnék, most már belátom. Ehelyett rátámadtam. Azt mondtam, hogy Liz Longwell-lel volt együtt... nem ismered, benne van a pókerpartiban. A Bryn Mawrban végzett, 29-ben, és a férje nincs itthon, Washingtonban folytat bűnügyi vizsgálatot. Erre aztán Harald azt mondta, hogy unja a piszkos fantáziámat, és megütött. Tudod, csillagokat láttam, ahogy a vicclapokban rajzolják. Ostobaság volt, de visszaütöttem. Erre leütött és hasba rúgott. Mit is tehettem volna, Polly? Szedjem össze magam, és várjak, míg másnapra megbánja a dolgot? Tudom, hogy ez a helyes módszer, de nincs hozzá türelmem. Felugrottam, és kirohantam a konyhába. Ő utánam, mire fogtam a kenyérvágó kést. Szándékosan nem a húsvágó kést fogtam meg, mert Harald nemrég élesítette ki, és nem akartam nagyon megrémíteni. Csak annyira, hogy észre térjen. Hadonásztam vele, és azt mondtam: „Ne merészelj a közelembe jönni!" Kiütötte a kezemből. Aztán belökdösött a gardróbszobába, és rám zárta az ajtót. Egy darabig vártam, megpróbáltam visszanyerni az önuralmamat, s hallgatóztam, mit csinál. Végre meghallottam, hogy horkol. Az fel sem merült benne, hogy múlik az idő, s nekem dolgozni kell mennem. Kopogtattam, aztán dörömböltem, aztán adtam neki annyi időt, amíg felöltöztem, s újra dörömbölni kezdtem. Kiabáltam és zokogtam. A másik szobából egy hang se jött; még a horkolást is abbahagyta. A kulcs-

lyukon nem tudtam kilesni, mert benne hagyta a kulcsot. Akár holtan is fekhetett.

– Végre hallom, hogy csengetnek. Két liftesfiú jött fel, megkérdezni, mi folyik itt. Harald felkelt, és az ajtón keresztül tárgyalt velük, elküldte őket. De ezek hallották, hogy odabenn zokogok, nem tudtam abbahagyni. – Szegény Kay! – Még nincs vége! – mondta Kay. – Még nem tudod, mi történt azután. A liftesfiúk elmentek, s egyszerre csak ott volt a rendőrség. Harald ajtót nyitott, halálosan nyugodt volt. Ruhástul feküdt le az ágyra aludni, és a rövid alvás után józannak látszhatott, bár áradt belőle az alkoholszag. A rendőrök bejöttek. Ketten voltak, tudni akarták, mi folyik itt. Úgy megrémültem, hogy abbahagytam a sírást. Aztán az ajtón keresztül meghallottam, amint Harald azt mondja nekik, hogy egy jelenetet próbáltunk egy darabból.

Polly a lélegzetét is visszafojtotta. – És elhitték? – Először nem. „Hallani szeretnénk a feleségétől is", mondták. „Öltözködik", mondta Harald. „Mihelyt felöltözött, meg fogja erősíteni, amit mondtam." Aztán megkínálta őket kávéval, ezzel kicsalogatta őket a konyhába. Feltette a kávét, és otthagyta őket az étkezőfülkében. Aztán bejött a nappaliba, és csendben kinyitotta a gardróbszoba ajtaját. „Ugye már mindjárt megvagy, drágám?", kérdezte. „Néhány úr a rendőrségtől szeretne veled beszélni." Gyorsan döntenem kellett; tudtam, arra számít, hogy fedezni fogom, s ennek már a puszta gondolatára is elöntött a düh azok után, amit tett. De nem hagyhattam cserben. Végtére is priusza van, bár erről a rendőrök nyilván nem tudtak. Megmosdottam, jól bepúderoztam magam, aztán előjöttem. A monokli a szemem alatt akkor még nem látszott. Fedeztem mindent, amit mondott. Megmagyaráztam a rendőröknek, hogy a férjem színdarabíró, én pedig rendezést tanultam; és egy jelenetet próbáltunk az egyik darabjából.

– Mit válaszoltak? – Először azt mondták, hogy különös

időpontot választottunk a próbához, de megmagyaráztam, hogy férjem későig dolgozott a színházban (a liftesfiúk látták, mikor jött haza), és én eljátszottam neki a nő szerepét, mielőtt elindultam a munkahelyemre. Akkor elkérték a darab kéziratát. Biztos voltam benne, hogy lebuktunk. De Harald (be kell vallanom, ez óriási volt tőle) rögtön kapcsolt, és hamar előrángatta az egyik régi darabját a fiókból. A második felvonás végén van egy verekedéses jelenet a férfi és a nő között. Átnyújtotta a rendőr hadnagynak, a megfelelő helyen kinyitva, s megkérdezte, hogy eljátsszuk-e nekik. A rendőr azt mondta, hogy ne. Elolvasott fél oldalt; megitták a kávéjukat és elmentek, s meghagyták, hogy többé ne játsszunk színházat lakóházban. „Béreljenek egy színházat", mondta a rendőr hadnagy, és rám kacsintott. Harald megígérte, hogy küld nekik jegyet, ha bemutatják a darabot.

– Biztosan nagyszerűen csináltad végig az egészet – jelentette ki Polly elismerően. – Én is azt hittem – mondta Kay. – De mihelyt elmentek, ahelyett, hogy megköszönte volna, hogy megmentettem a letartóztatástól, Harald azonnal ismét rám támadt. Azt mondta, hogy, mint mindig, most is mindent eltorzítok, és hogy ő mentett meg *engem* a letartóztatástól. Vagy tán tagadom, hogy rátámadtam a hentesbárddal? Mondtam, hogy kenyérvágó kés volt. „Ez részletkérdés", mondta Harald. Mikor mondtam, hogy csak hadonásztam vele, szokott fensőséges módján mosolygott. „Látnod kellett volna az arcodat, drágám. Olyan látvány volt, amit sosem fogok elfelejteni. »A Gyilkosság jött szembe velem. Arcra olyan volt, mint Kay, a nejem.«" – Csak nem Shelleyt idézett? – csodálkozott Polly. – Ugye ez az volt? – Igen, Shelleyt – válaszolt Kay, meglehetősen büszkén. – Harald pokolian művelt. Egyszóval, azt mondta, hogy ha nem emlékezem, hogy neki akartam menni a késsel, akkor amnéziás vagyok, és pszichiátriai kezelésre szorulok. Erre újra sírni kezdtem; olyan reménytelennek látszott vitatkozni

vele. Egyszerűen el kellett volna mennem dolgozni, hiszen láttam, hogy fáradt, és még mindig az alkohol hatása alatt áll. De egyre csak zokogtam, mire közölte, hogy hisztérikus vagyok. Vette a kabátját és a kalapját. Azt mondta, hogy elmegy Norine Blake-hez, ott bizonyára alhat békében néhány órát Norine hálószobájában; még mindig ugyanott lakik, mint mikor Puttal élt együtt. „Ha odamész, sosem bocsátom meg neked" – mondtam drámaian, és elálltam az útját. Ő csak állt ott, és végignézett rajtam, tetőtől talpig. Újra az őrült féltékenységem, mondta. Már odáig süllyedtem, hogy a legjobb barátnőmre vagyok féltékeny. „Nem gondolod, Kay, hogy szép kis képet festesz magadról?" Hát eléggé ócskán éreztem magam, bár nem a szexre gondoltam. Sosem feltételeznék olyat, hogy Harald lefekszik Norinenal; nem az ő zsánere. De arra féltékeny voltam, hogy odamegy, s lehetőséget ad Norine-nak, hogy mindenkinek elmesélje, Harald elment hozzá, mert otthon nem hagyok neki békét. Az én szememben ez sokkal nagyobb hűtlenség, mint a házasságtörés. De azért csak elment, mondván, hogy átküldi Norine-t, hogy engem lecsillapítson: aligha vádolhatom paráználkodással, ha Norine közben itt van. Akkor éppen nem nagyon hiányzott Norine társasága, de beleegyeztem, hogy átküldje.

– Nemsokára megérkezett, mondván, hogy Harald megkérte, csillapítson le, s hogy mennyire meg van rémülve az állapotomtól. Megvallottam neki, nem ez volt az első eset, hogy veszekedtünk; az utóbbi időben gyakran előfordult. – Máskor is megütött? – kérdezte Polly komoran. – Nem. Vagyis igen. De az régen volt, és soha nem mondtam el senkinek. Norine azt mondta, be kellene mennem a kórházba egypár napra, hogy összeszedjem magam; amíg Haralddal össze vagyunk zárva ebben a kétszobás lakásban, addig nem tudok pihenni. Ha akarom, mondta, hozzá is mehetek lakni. De nem akartam. Olyan rémes háztartása

van, és különben is ez azt bizonyítaná, hogy Harald meg én különváltunk. Főzött teát és beszélgettünk, ebédre Harald hazajött, és hozott szendvicset a csemegeüzletből. Erre eszembe jutott az uborka és a szószom, mire ismét sírva fakadtam. „Látod? – mondta Harald Norine-nak. – Már attól is sírva fakad, ha meglát." Nem hozakodtam elő az uborkával, mert Norine azt hitte volna, hogy megőrültem, amiért elküldtem otthonról Haraldot a recept miatt. Az a véleménye, hogy kényszeresen főzök. Egész délután beszélgettünk, és meggyőztek arról, hogy kórházba kell mennem, ahol csak pihenni fogok, olvasni, és hallgatom a rádiót. Aztán, ha kipihentem magam, Haralddal együtt elhatározhatjuk, hogy mit kezdünk a házasságunkkal. Ami végleg eldöntötte a dolgot, a kórházi biztosításom volt. Mihelyt Norine meghallotta, hogy van Kék Keresztem, már telefonált is, hogy megbeszélje az orvosával, érvényes-e az egyágyas szobára. Az orvos azt mondta, igen, ha megfizetem a különbséget. Úgyhogy mire észre tértem, Norine már el is intézte, hogy felvegyenek a Harknessbe. Én *nem akartam* a Harknessbe menni; a Városi Kórház sokkal jobban tetszik: szeretem azt a szobát, amelyben Priss feküdt, a laza szövésű sárga függönyökkel és hófehér falakkal; olyan modernül hatott az egész. Harald azt mondta, legyen, ahogy akarom, és Norine újra hívta az orvosát; az azt mondta, hogy ő nem folytat rendelést a Városi Kórházban, de szerez egy orvost, aki elintézi, hogy felvegyenek. Vártunk, és hármasban bridzseltünk, amíg vissza nem hívtak, hogy van szoba. Addigra beesteledett. Összeszedtem a holmimat, és Harald taxiba ültetett; amikor a főkapunál megálltunk, a kapus feltelefonált, majd átirányított ebbe az épületbe. Azt hittük, valami melléképület. Harald bevitt, és bement egy irodára, hogy kitöltse a papírokat, amíg én a hallban várakoztam. Jött egy ápolónő és elvette a táskámat, majd közölte, hogy Harald

elmehet; egy percen belül jön az orvos és megnéz, aztán felvisznek a szobámba.

– Addigra már alig vártam, rettenetesen fáradt voltam, s a vaníliaturmixra és az alkoholos mosdatásra gondoltam, meg arra, hogy ápolónők fognak ellátni, és nem kell reggel felkelnem, és örültem, hogy Norine és Harald rábeszélt. Talán jót tesz, ha nem leszek egy darabig Harald közelében, bár délután bejöhet, és keverhet koktélt, mint Priss férje, emlékszel. Ahogy ott ültem a hallban, kezdtem tűnődni, hol lehet az ajándéküzlet, meg a virágárus és a kölcsönkönyvtár, amikor egy magas orvos kijött az irodából és beszélgetni kezdett velem. Nagyon kíváncsi volt, hogy szereztem a monoklit a szememre. Nevettem, és azt mondtam, nekimentem az ajtónak, de ő nem értette a tréfát. Addig erősködött, míg közöltem: nem mondom meg. Nem értettem, mi köze ahhoz, hogy mi történt Harald és énközöttem. „Akkor meg kell kérdeznem a férjétől". – mondta. „Kérdezze!", válaszoltam foghegyről, s igencsak eltűnődtem, vajon mit fog mondani Harald. De addigra Harald temészetesen már nem volt ott. Az orvos meghagyta a nővérnek, hogy vezessen fel ebbe a rémes szobába, olyan sivár minden, és nincs külön fürdőszobája, se telefon, semmi. De akkor úgy határoztam, hogy nem csinálok hűhót a dologból, hanem lefekszem, és másnap reggel átkérem magam egy másik szobába. Míg ezen gondolkoztam, a nővérek munkához láttak, és megmotoztak. Alig akartam elhinni. Még a retikülömet is feltúrták, és elvették a gyufámat. Ha dohányozni akarok, mondták, a nővértől kell tüzet kérnem. „És ha ágyban akarok dohányozni?" Tiltja a szabályzat, közölték; csak a hallban dohányozhatok, vagy a szobámban akkor, ha a személyzet egyik tagja a szobában van. „Most szeretnék rágyújtani", mondtam. De az ápolónő azt mondta, nem lehet, azonnal le kell feküdnöm. Addigra persze már rájöttem, hogy ez nem lehet rendes kórház, de továbbra is egymás után értek a

meglepetések. Elhatároztam, nem hagyom, hogy megrémítsenek, hanem olyan természetesen fogok viselkedni, ahogyan csak tudok. Amikor az ápolónő kiment, lefeküdtem, és épp olvasni kezdtem a reggeli lapot, amihez sosem jutok hozzá, mikor egyszer csak kialudt a villany. Gondoltam, biztosan a körtével van baj, ezért csöngettem. Az ápolónő azonnal belépett. „Elaludt a villanyom – mondtam neki. – Meg tudná javítani, kérem?" De kiderült, hogy ő maga oltotta el kívülről. Mondtam, hogy gyújtsa fel, de nem volt hajlandó. Úgyhogy csak feküdtem ott, a sötétben.

Polly megpaskolta a karját. – Ez mind a rutinhoz tartozik – mondta. – A felvételi emelet rutinja. Amíg a pszichiáter nem látta az új beteget, addig megtesznek minden óvintézkedést. – De tegnap este beszéltem az orvossal. – Az nem a pszichiáter volt. Csak egy bennlakó orvos, aki valószínűleg éjszakai ügyeletes volt. – De miért érdekelte annyira a monoklim? A dolognak ezt a részét még most sem értem. – Feltételezik, hogy minden sebesülést önmaga idéz elő az ember. Amikor nem akartad megmondani neki, honnan ered, arra gondolt, hogy ezt akarod eltitkolni. – De miért akarnám beverni a szemem? – A betegeknél megesik – mondta Polly. – Úgy szerzik, hogy egy autó alá vetik magukat, vagy leugranak a lépcsőn vagy a rakpartról. Ha ma reggel beszélsz a pszichiáterrel, reggeli után, el kell mondanod neki az igazat a szemedről. Még így is valószínűleg ellenőrizni fogja a dolgot Haraldnál. – Ellenőrizni Haraldnál! – ismételte Kay méltatlankodva. – És ha hazudik? De különben sem akarok beszélni a pszichiáterrel. El akarok innen menni. – Azonnal. – Nem mehetsz el – mondta Polly. – Amíg nem beszéltél a pszichiáterrel. Ha elmondod neki az egész történetet, akkor hazaengedhet. Nem tudom biztosan, Kay. Jobb, ha azonnal üzensz Haraldért. Én majd telefonálok neki, mihelyt megcsináltuk ezt a vizsgálatot. Attól tartok, ha ő adott át, neki is kell kivinnie. Másképpen eléggé hossza-

dalmas à dolog. – Harald adott át? – kiáltott Kay. – Bizonyára – mondta Polly. – Hacsak nem magad írtad alá a jóváhagyást. Ez történt? – Nem. – Kay biztos volt benne. – Akkor hát azok a papírok, amelyeket kitöltött az irodán – mondta. A két lány szeme elkerekült. – Hiszen ez azt jelenti – mondta Kay vontatottan –, hogy tudta, miféle hely ez, amikor itt hagyott. – Polly egy szót se szólt. – Nem így van, Polly? – nógatta Kay, s a hangja egyre emelkedett. – Épp az előbb mondtam, hogy elárult. De nem gondoltam komolyan, esküszöm. Azt hittem, *mind a ketten* azt hittük, hogy ez egy közönséges kórházhoz tartozik. – Talán Harald nem volt tisztában vele, mit tesz – próbált reményt csepegtetni bele Polly. – Nem. – Kay a fejét rázta. – Harald sosem ír alá semmit anélkül, hogy ne tudná pontosan, mit tesz. Erre nagyon büszke. Az étteremben mindig maga adja össze a számlát, s a pincérrel soroltatja, hogy melyik tétel micsoda. Néha majd elsüllyedek szégyenemben. És a kérdőíveken minden apró betűs részt elolvas. Úgyhogy tudta. – Arcát a kezébe temette; fekete szeme élénken csillogott, miközben az arca egyre sápadt. Szikárnak és öregnek látszott. Polly az órájára pillantott. – Gyere! – vezényelt. – Csináljuk meg a vizsgálatot. Aztán majd beszélgetünk.

Polly úgy érezte, gondolkodási időre van szüksége. Miközben Kay a nagy tartályba lélegzett, ő maga pedig a műszert figyelte, a szobában csend volt. Nagyon aggódott Kayért. Az a gyászos gondolat cikázott keresztül az agyán, hogy Harald, ő tudja, miért, egy időre szabadulni akar Kaytől, s ezért szándékosan bezáratta ide, Norine-t használva cinkostársként. Vagy lehetséges, hogy Norine Harald szeretője, és együtt főzték ki, hogyan tegyék tönkre Kayt? De ilyesmi nemigen fordul elő a valóságban, manapság legalábbis már nem. És különben is, mi hasznuk volna egy ilyen manőverből? Válóok? De ha Harald válni akar, Kay bizonyára beleegyezik.

Szinte még ennél is rosszabb volt arra gondolni, hogy Harald és Norine meggyőzték egymást, hogy Kay valóban elmekórtani eset. Lehet, hogy jó szándékkal csukatták be ide. Ha Harald azt hiszi, hogy indítékai helyesek, akkor szegény Kay megnézheti magát. Eszébe jutott a kenyérvágó kés, és megrázkódott. Az a férfi, aki meg tudja győzni magát arról, hogy Kay veszélyes, egy pszichiátert is könnyűszerrel meggyőz – bizonyítania a páciensnek kell, s hogy bizonyítja be Kay, hogy mi járt a fejében?

De volt még egy lehetőség, valamivel rózsásabb. Feltételezhető, hogy Harald nem akarta Kayt a Payne Whitneybe hozni, de mikor rájött, hogy valami adminisztratív hiba folytán ez történt (amit Polly könnyen ellenőrizhet), valamiféle kegyetlen tréfaként aláírta a jóváhagyó nyilatkozatot? Ez nagyon is jellemző volna Haraldra. Polly magában bólintott. Könnyedén maga elé tudta képzelni, amint Harald pajkos ösztöntől indíttatva alákanyarintja a nevét, miközben fenyegetően felvonja a szemöldökét, és lélekben komolykodón rázza a mutatóujját. De ebben az esetben ma reggel bizonyára megjelenik, hogy hazavigye Kayt. Lehet, hogy már itt is van, lenn várakozik, virágcsokorral, hogy grandiózusan átköltöztesse Kayt abba a laza szövésű sárga függönyös szobába.

Ettől a gondolattól Polly lelke megkönnyebbült. Harald esetében ez a legtermészetesebb magyarázat. Elmosolyodott. Eszébe jutott, hogy az egész ügy kissé Kay hibája; ha belemegy, hogy a Harknessbe vigyék, akkor most rádiózhatna, és egy ápolónő-gyakornok igazgatná a párnáit, és gyümölcslével kínálná, szalmaszállal.

Az anyagcsere-vizsgálat véget ért. Váratlan volt, hogy közölhette Kayvel: a vizsgálat teljesen negatív. A számadatok nullát eredményeztek, ami rendkívül ritka. Kétségkívül azért van Kaynek annyi energiája. A szervezete teljesen egyensúlyban van. Polly tudta, hogy az épelméjűségre ez

nem bizonyíték; mégis, jó előjelnek tartotta. És Kay ragyogott, mintha bókolnának neki a műszerek. – Várj csak, míg elmondom Haraldnak! – ujjongott. Pollynak feltétlenül el kell mondania neki, hogy Kay az első beteg a gyakorlatában, aki teljesen negatív.

Miközben behozták Kay reggelijét, Polly kisurrant, hogy megérdeklődje, nem várakozik-e véletlenül odalenn Harald. Az ápolónő azt mondta, hogy semmiféle üzenet nincs a számára. – Hívja fel, és ellenőrizze, legyen szíves – mondta Polly. – Mrs. Petersen régi barátnőm. – Visszament Kay szobájába. Egy perc múlva megjelent az ápolónő. – Nincs, Mrs. Ridgeley. – Mi nincs? – kérdezte Kay. – Nincs kiírás tíz órára a naptáramban – hazudta Polly rögtön. Mivel Kay nem osztozott vele a reményben, semmi ok nincs rá, hogy a csalódottságában osztozzék. – Megyek, felhívom Haraldot – mondta. – Nagyszerű – mondta Kay, és megkente lekvárral a pirítósát. Anyagcsere-vizsgálatának eredménye mintha visszaállította volna természetes optimizmusát. – Ugye jobban érezzük magunkat ma reggel? – kérdezte az ápolónő. – Fejezze be, drágám, aztán majd segítek az öltözködésben.

Kay lakásán nem vették fel a telefont. Annál jobb, mondta magában Polly, Harald már biztosan útban van. Mindazonáltal felhívta Jimet a központban, s röviden elmondta neki, mi történt. Jim megígérte, hogy korán jön, és ebéd előtt beugrik, hogy megnézze Kayt. – Persze ha még ott lesz – tette hozzá Polly. – Ott lesz – mondta Jim. – Ne légy cinikus – mondta Polly.

Kay barna ruhában, melyhez valóban kellett volna öv, a szobájában csomagolt. – Elérted? – kérdezte. Polly azt mondta, hogy bizonyára már útban van a kórház felé. A nővér Pollyra kacsintott. – Úgy látszik, Mrs. Petersen nemigen kedvel bennünket – tréfálkozott. – Inkább menne haza a férjuramhoz. – Nem akarja hagyni, hogy csomagoljak – mondta Kay Pollynak. – Én meg azt magyarázgatom, hogy

valami félreértés történt. Nekem a Városi Kórházban kellene lennem. – Az ápolónő bűbájosan mosolygott. Kay nem tudta, hogy a betegek egyik leggyakoribb tévhite, hogy véletlenül kerültek ide. – Nekem most mennem kell, Mrs. Ridgeley – mondta az ápolónő. Kayhez fordult. – Mrs. Ridgeleynek sok dolga van. Nem tarthatom fel a sok beszéddel. – Polly Kay segítségére sietett. – Még itt maradok pár percre – mondta. – Nemsokára jön a férje, hogy hazavigye. – *Értem!* – mondta az ápolónő kissé fanyalogva. Nyilvánvalóan úgy érezte, Polly helytelenül teszi, hogy bátorítja a beteg hiú reményeit.

– Valóban azt gondolod, hogy jönni fog? – kérdezte Kay, amikor egyedül maradtak. – Természetesen – mondta Polly. Mindketten rágyújtottak. Az órájukra néztek. – Tizenöt percen belül itt kell lennie – mondta Kay. – Ha épp akkor ment el otthonról, amikor telefonáltál. – Húsz – mondta Polly. – Öt perc séta a First Avenue-i busztól. – Lehet, hogy taxival jön. – Cigarettáztak. Kay bőbeszédűsége lelohadt. Pollynak pedig nem sikerült általános dolgokra terelni a beszélgetést. Mindketten Haraldra gondoltak, s arra, hogy hamar ideérjen. Kay felemelte a tegnapi újságot, hogy elolvassa Lucius Beebe cikkét. – Harald találkozott vele – mondta. Hirtelen sikoltozást hallottak a folyosó túlsó végéből, aztán futó léptek zaját, gumitalpú cipőben. – Ó, istenem! – mondta Kay. – Semmiség – mondta Polly. – Az egyik beteg „felizgatta" magát, ez minden. Az ápolónők majd gondozásba veszik. – Mit csinálnak vele? – kérdezte Kay. – Felküldik – mondta Polly. – A dühöngők fenn vannak a hetedik és nyolcadik emeleten. Ha egy elkülönített beteg jobb állapotba kerül, leküldik ide próbaidőre, és megfigyelik, hogyan boldogul az új betegekkel. De elég gyakran vissza kell vinni. Valószínűleg most is ezt történt. – Dulakodás zaját hallották. – Kényszerzubbonyt húznak rá? – kíváncsiskodott Kay. – Ha szükséges – mondta Polly. Hallga-

tóztak. Egy másik, Kay szobájához közelebb eső hang vonítani kezdett, mint egy kutya. Újabb rohanó lépések zaja; Polly a dühöngők folyosója felől egy orvos vagy egy férfi ápoló nehezebb lépteit ismerte fel. Kay belekapaszkodott Pollyba. Hallották, hogy egy férfihang utasításokat ad. Azután minden elcsendesedett. – Gumiszobák is vannak itt? – suttogta Kay. – Igen – válaszolt Polly. – Azt hiszem. De fönt még sosem voltam. – Nagyon dühös volt Kay miatt; miért kellett ilyesmiknek történnie ma reggel? Jimnek igaza volt, amikor szidta a kórházat, amiért tébolydát csinál a felvételi osztály folyosójából; szívtelenség összerakni a súlyos betegeket olyanokkal, akik a normalitás határán tántorognak. Az új betegek, akiknek esetleg csak enyhe idegösszeomlásuk van, vagy nagyon fiatalok, szinte még gyerekek, megrémülnek attól, amit az első napokban látnak és hallanak. Polly épp most kapott belőle egy kis ízelítőt; Kay még mindig reszketett. – Emlékszem – mondta –, amikor az egyetemen pszichológiaórán meglátogattuk az Állami Elmegyógyintézetet. Akkor sosem hittem volna . . . – könny szökött a szemébe; nem fejezte be a mondatot. – Polly! – kiáltott. – Mi lesz, ha azt mondja nekik, hogy őrült vagyok?

De mikor Pollynak a félóra leteltével mennie kellett, Harald még mindig nem volt ott. Az ápolónő bejött, s azt mondta, Pollyt sürgősen vérvizsgálatra hívják a főépületben. – Menj csak – mondta Kay. – Nem lesz semmi baj. Van nálam néhány könyv. – Polly habozott. – Bárcsak itt hagyhatnám a gyufámat . . . De nem akarlak bajba keverni . . . Ha bejön a pszichiáter . . . – itt elakadt. Azt akarta mondani: „Légy óvatos." Ehelyett azt mondta: – Ne izgulj. Bármi történne is, Kay, Jim még ebéd előtt itt lesz. – Kay bólintott, és cseppet sem meggyőző mosolyt erőltetett az arcára. Figyelte Pollyt, aki elrakta a műszereit. – Menj csak – mondta. – Mire vársz? – Polly kigurította a műszertartó kiskocsit a szobából. A folyosó üres volt. Minden ajtó

félig kitárva; a többi beteg bizonyára a reggeli tornán van. Nem tehetett másként – ez volt az előírás –, de Polly szörnyen érezte magát tőle: „Avagy börtönőre vagyok-é az én nővéremnek?" – ágált a lelkiismerete. Hogy is szólnak azok a rémes sorok Danténál, melyeket az apja idézett, mikor bezárták a Riggsbe? *„E io senti chiavar l'uscio di sotto / all' orribile torre . . ."*[20] Fogta a kulcsot és rázárta Kayre az ajtót.

Az ajtó túlsó felén Kay hallotta, hogy fordult a zárban a kulcs, és tudta, hogy Polly fordította rá. Nem hibáztatta. Még az álnok Haraldot sem hibáztatta. Feltételezte, hogy Polly az irodából nemsokára újra próbálja hívni. De Kay ettől már nem remélt semmit. Talán nem is töltötte otthon az éjszakát; biztosan valami nőnél van. Azt sem remélte, hogy Harald majd megjelenik a kórházban. Bekövetkezett az, amitől öt éve reszketett: Harald elhagyta. Nem úgy, mint más férjek teszik, hosszú viták után, ügyvédekkel, a bútorok elosztásával. Mindig tudta, hogy Harald egy szép napon egyszerűen el fog tűnni. Sem ő, sem a férfi szülei, sem bárki, aki azelőtt ismerte, nem látja többé. Felbukkan majd, mint egy tengeralattjáró, a Középnyugaton, vagy Dél-Amerikában, egészen más néven. Kay szemében kezdettől fogva merő talány volt, és eltűnni is talányosan fog a semmiben. Hogy elmegyógyintézetbe zárja, ahogy a rablók zárják be az embert megkötözve a szekrénybe, nagyon is ínyére való. Idővel, gondolta Kay, majd holtnak kell nyilváníttatnia, s Haraldnak ez is tetszene. Szinte hallotta a világ négy sarka felől a Pathé kakasáéhoz hasonló kukorékoló nevetését.

Soha életében nem fogja megtudni, hűtlen volt-e hozzá

[20] „S hallám az alsó-zárat elcsukatni / a szörnyű tornyon." *A Pokol* XXXIII. 46–47. Babits Mihály fordítása.

Harald. Még ez a végső elégtétele sem lesz meg. Harald legfőbb célja az volt, hogy megfossza mindentől és gyötörje. Kay megpróbálta vagyontárgyakkal magához láncolni, de a férfi elillant, mint Houdini. Ha otthagyta Kayt, biztosan még az írógépét sem vitte magával, amit ő vett neki karácsonyra egy kiárusításon. Ez volt a másik dolog. Harald tudta, hogy Kay imádja, és azt akarja, hogy boldoguljon az életben, és ebben is mintha szándékosan megcsalta volna. Kay néha úgy érezte, Harald addig halogatja, hogy befusson, amíg fel nem őrli a türelmét; mihelyt Kay feladja és otthagyja, Haraldból, csak hogy gúnyolja őt, azonnal nagy ember lesz.

Kay valóban gondolt rá, hogy otthagyja Haraldot. Tavaly Norine-nak az a szenzációs ötlete támadt, hogy mindketten menjenek le autóstoppal Renóba. Norine azt mondta, hogy ha Kay visszaadja Harald függetlenségét, ezzel felszabadítja a férfi alkotó energiáit. Az ötlet félig-meddig megkísértette Kayt, mert dicséretes áldozatnak tűnt, bár ahhoz ragaszkodott, hogy vonattal menjenek. De Haraldnak nem mert szólni, mert rettegett, hogy az majd kap az alkalmon, s ez elvenné az egész terv vonzerejét. Aztán egy este, mikor vendégeik voltak, Harald mosolyogva azt mondta: – Hallom, Kay, hogy válni akarsz. – És Kay ekkor sem tudta megítélni, vajon bánta volna-e Harald vagy sem. Úgy látszott, hogy titokban szórakoztatja a dolog, de ha Kay kérdezősködni kezdene, sosem tudná kiszedni belőle, mi olyan mulatságos, ha ugyan *van* valami mulatságos abban, hogy Kay válni akar.

Talán azért nem vette Harald komolyan, mert azt gondolta, hogy Kay szereti. És ebben tévedett. Kezdetben valóban szerette, arra világosan emlékezett, de már annyit szenvedett Harald ravasz megfoghatatlanságától, hogy őszintén szólva már azt sem tudta, vajon kedveli-e még egyáltalán. Ha biztosan tudná, hányadán áll Haralddal, akkor bi-

zonyára el tudná dönteni. De a dolgok sosem csillapodtak le elég tartósan ahhoz, hogy Kay dönteni tudjon. Néha úgy érezte, Harald azért nem akarja, hogy ő tudja, hányadán áll vele, mert fél, hogy elveszíti a vonzerejét: valami tankönyvből sajátította el ezt a módszert, ugyanúgy, mint azt az egyszeregy-dolgot. De Kay megmondhatta volna, hogy sokkal vonzóbb lenne a számára, ha bízni tudna benne. Nem lehet szeretni egy embert, aki bújócskát játszik a másikkal; ezt a leckét viszont Kay tanulta meg.

Hát akkor, mondaná Harald, ha így áll a dolog, miért búsul Kay? Miért érzi most, hogy megszakad a szíve? Kay válaszolni próbált a kérdésre. Úgy érezte, hogy egy soha-nem-volt-Haraldért búslakodik, nem pedig az igazi Haraldért. De ha elveszíti az igazi Haraldot, aki nem volt valami nagyság, elveszíti az egyetlen köteléket a soha-nem-volt-Haralddal. És akkor valóban vége – Kay álmának. Feküdt az ágyban, gondolkodott. És még valami. Kay megvetette azokat, akik kudarcot vallottak, márpedig ha Harald otthagyja, akkor ő is kudarcot vallott.

Fél tizenkettőkor kopogtattak. Bejött egy fiatal, szemüveges pszichiáter, hogy beszélgessen vele. – Vártuk Mr. Petersent ma reggel – mondta rosszallón, úgyhogy Kay úgy érezte, mentegetőznie kell. A férfi jegyzetelt, miközben Kay elmesélte a történetét. Amikor elfúlva a végére ért, s várta, hogy az orvos ítéletet hirdessen, az ült csendben néhány percig, a jegyzetfüzetében lapozgatva. – Miért ragaszkodik annyira az övéhez? – kérdezte az orvos váratlanul. – Az éjszakás nővérek jelentették, hogy amikor kérték, adja oda, először nagyon hevesen reagált. És azt is feljegyezték, hogy Mrs. Ridgeleynek és Mrs. Burke-nek, a nappali ápolónőnek is beszélt róla. – Ezt Polly mondta el? – kérdezte Kay megbántva és megdöbbenve. – Mrs. Ridgeley megkérdezte, nem tehetnénk-e magával kivételt, és nem adnánk-e vissza az övét. De, mint azt Mrs. Ridgeleynek tudnia kellett volna,

nem tehetünk magával kivételt, amíg nem beszéltünk a férjével. – Ismét vádló tekintettel nézett Kayre, mintha az ő hibája volna, hogy Harald nem jött be. – Nem tehetek róla – kezdte Kay. – Egy pillanat – mondta az orvos. – Látom, maga ilyen kifejezéseket használt: „ő tehet róla", „én tehetek róla" meg ehhez hasonló kifejezéseket; összesen harminchétszer a beszélgetés folyamán. Szeretném hallani, mi erről a véleménye. – Kay dermedten nézett rá. – Nem értem – mondta. – Azt ígérték, hogy ha beszéltem a pszichiáterrel, átmehetek egy rendes kórházba. – Ilyen ígéretet felelős személy magának nem tehetett – válaszolt az orvos élesen. – Maga alighanem csak képzelődött, Mrs. Petersen. – Kay elpirult. Igaz, Polly csak annyit mondott, hogy talán.

Kay bőröndjének láttán a pszichiáter a homlokát ráncolta. – Szerettem volna elkerülni a vitát – mondta. – Amely mindkettőnk számára teljesen meddő, amíg maga olyan túlfeszített idegállapotban van, hogy az befolyásolja az ítéletét. Jelenleg nincs abban a helyzetben, hogy bármiféle létfontosságú elhatározásra juthatna. Monokli van a szeme körül, amelyről azt állítja, hogy a férjétől származik. Nem győződhettem meg róla, igaz-e ez. Mindenesetre, mi itt jobban el tudjuk látni magát, mint odaát. A szemén kívül semmi fizikai elváltozást nem észlelünk. A nap folyamán még vizsgálatokat végzünk, hogy megbizonyosodjunk; amíg itt lesz, alapos orvosi és fogorvosi vizsgálatnak vetjük alá. De úgy látszik, jó egészségnek örvend. A rendes kórház olyan betegeknek való, akiknek fizikai bajuk van. Az nem üdülő vagy szanatórium. Ha úgy érzi, nem szorul piszichiátriai kezelésre, elmehet haza vagy egy szállodába.

– Rendben van, elmegyek egy szállodába – vágta rá rögtön Kay. Az orvos felemelte a mutatóujját. – Ne olyan hevesen. Csak *ha* a férje beleegyezik. Hadd legyek őszinte magával. Nem mehet el, amíg nem beszéltünk Mr. Petersennel. Ő hozta be magát tegnap este, és mi gondatlanságot kö-

vetnénk el, ha a saját felelősségünkre kiengednénk. Elvégre semmit sem tudunk magáról. És a saját elbeszélése szerint késsel fenyegette meg a férjét. – Kay kinyitotta a száját. – Nem akarom azt mondani, hogy maga veszélyes – vágott közbe az orvos. – Ha ez volna a véleményünk, akkor a dühöngők emeletére vinnénk. Higgyen nekem, a maga érdeke, hogy itt legyen. – De mi lesz, ha Harald soha többé nem jön? – Az orvos elmosolyodott. – Ez nagyon valószínűtlen. Ne fesse az ördögöt a falra, Mrs. Petersen. De válaszolok a kérdésére. Ilyen körülmények között a kórház vezetője, az eset alapos tanulmányozása után kiengedheti magát, ha indokoltnak látja.

– És ha Harald ragaszkodik hozzá, hogy itt tartsanak? – Úgy gondolom, hogy maga meg a férje, a mi segédletünkkel, szépen meg fog állapodni abban, hogy mi a leghelyesebb teendő. – Ezek a szavak Kay csontjáig hatoltak. – És ha Harald megcáfolja, amit mondok? – Nagy gyakorlatunk van benne, hogy kiderítsük az igazságot. – És ha nekem fognak hinni és nem neki, akkor kiengednek? – Ilyen körülmények között a kórház igazgatója hazaengedheti. – Beszélni akarok a kórház igazgatójával! – Dr. Janson meg fogja nézni magát, ha itt lesz az ideje. – Mikor? – A pszichiáter most először emberi lénynek mutatkozott. Nevetett. – Maga roppant állhatatos nő. – Mindig is az voltam – helyeselt Kay. – Mondja meg őszintén, az a véleménye, hogy őrült vagyok? – A férfi gondolkozott. – Az igazat megvallva – mondta –, kedvező benyomást gyakorol rám. – Kay felragyogott. – Amiből nem következik – figyelmeztette a pszichiáter –, hogy nincsenek komoly lelki problémái. Amelyek feltételezhetően hisztériás eredetűek. Azt tanácsolom, hogy pihenjen. Ebédeljen jól, és ismerkedjen meg a többi beteggel. Meglátja, van néhány nagyon érdekes személyiség az itteni nők között. És ők is jó családból származnak. Némelyik igen művelt. Később, a délután folyamán elmehet víz-

kúrára; nagyon fogja élvezni. És részt vehet a képzőművészeti órán, vagy lemehet a szövőműhelybe. Szereti a manuális munkát? – Kay szerette, de nem volt hajlandó elismerni. – Óvoda – mondta megvetően. – A többi betegünk . . . – kezdte a doktor. – Én *nem* vagyok a többi betegük! – szakította félbe Kay. A férfi felállt. – Viszontlátásra, Mrs. Petersen – mondta hűvösen. – Kay nem akart ennyire goromba lenni. A férfi becsukta a jegyzetfüzetét. – Ha a férje bejön, örömömre szolgálna, ha beszélhetnék vele. A holnapi viszontlátásra. – Holnap! – A férfi bólintott. – Melegen ajánlom, hogy legalább még egy éjszakát töltsön a kórházban. Még akkor is, ha a beszélgetésünk tökéletesen megnyugtató. – Elővett egy fémrudacskát fehér köpenyének zsebéből. – Bocsásson meg – mondta, és megütötte Kay térdét, Kay lábszára megrándult. – Csupán formalitás – mondta az orvos. – A reflexei normálisak, mint az várható volt. – Kezet nyújtott. – Még valamit. Mrs. Ridgeley nagyon a szívén viseli a sorsát. Engedélyeztem, hogy dr. Ridgeley meglátogassa, ha bejön. – Fürge léptekkel kiment.

Amikor Jim Ridgeley megjött, Kay az ebédlőben volt a többi beteggel. A pszichiáter utasítására a hallban csatlakozott hozzájuk, ebéd előtti felüdülésképpen. Mindjárt kitört a veszekedés, ki mellé üljön az asztalnál, amit az ügyeletes nővér simított el azzal, hogy egy ősz asszony mellé ültette, aki azt mondta, hogy mániás-depressziós, meg egy nagyjából Kayvel egykorú csinos lány mellé, aki elmesélte, hogy kényszerzubbonyban hozták be a kórházba. – Sokáig fenn voltam a hetediken; de most már jobban vagyok – mondta. – Nemsokára hazavisz a férjem. – Erre egy lármás, kócos lány nevetésben tört ki. – Nincs is férje – suttogta az ősz asszony Kay fülébe. – Otthagyta. – A kerek asztal másik felén, Kayvel szemben egy katatóniás nő ült, fiús frizurával, ő volt az egyetlen, akinek az arca meg se rezzent, mikor Kay bejelentette, hogy véletlen folytán került ide. Néhányan nevet-

tek; mások izgatottak lettek. – Ezt nem szabad mondania – súgta a csinos lány. – Még akkor sem, ha igaz. Sosem engedik haza, ha ezt mondja. Az is előfordulhat, hogy visszaküldik a hetedik emeletre.

Ebben a pillanatban Jim Ridgeley dugta be a fejét az ebédlőajtón. – Szia, Kay – mondta. Tanulmányozta a különböző asztaloknál ülő nőket, akik a levesüket ették, és köszöntötte azokat, akiket megismert. Mogorvának és bosszúsnak látszott. – Vitesse fel Mrs. Petersen ebédjét a szobájába – mondta az ápolónőnek Kay asztalánál. – Beszélni szeretnék vele. – Ez nem igazság! – üvöltött a borzas hajú lány. – Dr. Ridgeley az *én* kedvencem – mondta egy kövér nő, bohóckodva. – Miért hagyott el, dr. Ridgeley?

Jim a szobájába tuszkolta Kayt. – Ez bűncselekmény – mondta. – Nincs joguk, hogy itt tartsanak. – Későn jött, mert azzal a pszichiáterrel vitatkozott, aki Kayvel beszélt. – Mit mondott? – Röviden azt, hogy nem „vállalhatja a felelősséget" azért, hogy kienged. Haraldra akarja hárítani, akit persze nem lehet előkeríteni. – Próbáltad? – Polly egész délelőtt telefonált. Végül feladott neki egy táviratot. Ha nem kerül elő ma délután, nyomába küldöm a rendőrséget. – Kay meglepődött, de meg is volt elégedve Jim dühének láttán; elfelejtette már, milyen az, ha oltalmazója van az embernek. Az utolsó oltalmazója a papa volt, még odahaza.

– Nézd – mondta Jim. – Nem lesz könnyű téged kivinni innét, ha Harald nem hajlandó közreműködni. Ha még mindig ide tartoznék, megkísérelhetném. De nem tartozom ide, és a távozásom nem tett túlságosan népszerűvé. Tartják magukat a formaságokhoz. Gondolom, Harald beperelheti őket, ha kiengednek, te meg legyilkolod. – Felnevetett. – Ez az ő érvelésük. A vén Janson nagyon fontoskodó. Nem tudják felfogni, hogy egy elmegyógyintézet nem egészséges hely egy olyan lánynak, aki ki van borulva. Ők nagyon jól érzik itt magukat. – Figyelmesen nézte Kayt. – Ha nem volna ez a

monokli, egyszerűen kivinnélek magammal, mintha látogató volnál. – Kay rémülten pillantott fel az ebédjéből: mindig tiszteletben tartotta a szabályos eljárást. – Polly mondta, milyen impulzív vagy – jegyezte meg. Jim bólintott. – Gondolkodjunk – mondta. – Az apád orvos, ugye? – Ortopédsebész. De általános orvosként is működik. – Mi volna, ha telefonálnék neki? – kérdezte Jim. – Még ma este felpattanhatna egy vonatra. Az ő szavára biztosan kiengednek. – De három nap, amíg ideér – vetette közbe Kay. – És különben sem tudnám elviselni. Hogy apa tudjon róla. Ha tudná, hogy ilyen helyen vagyok . . . – Ismét könny szökött a szemébe. – Vagy ha megtudná a monoklit meg a rendőrséget . . . Belepusztulna. Azt hiszi, nagyszerű a házasságunk, és imádja Haraldot. – Csak távolról, gondolom – jegyezte meg Jim szárazon.

– Mindig én voltam apa kedvence – folytatta Kay, a szemét törölgetve. – Teljesen megbízik bennem. És rávettem, hogy higgyen Haraldban. – Jim a kis, rácsos ablaknál állt, és kifelé nézett. – Tulajdonképpen mi van benne, amiben hinni lehet? – kérdezte hátat fordítva. – Hát a lángelméje – mondta Kay. – Úgy értem, ha ismernéd a színházat . . . – itt elakadt . – Polly nem tartja lángelmének? – kérdezte izgatottan. – Nem mondta – válaszolt Jim. Megperdült, és szembefordult Kayvel. – Tudod, Kay, bizonyos tekintetben én is kétségbe vonom, hogy normális vagy. – Harald – mondta ki helyette halkan Kay. Jim sóhajtott. – Gondolom, szerelmes vagy belé.

– Így sokkal érdekesebben hangzik – válaszolt Kay őszintén. – De nem hiszem. Azt hiszem, tulajdonképpen gyűlölöm. – Hát ez mindenesetre megnyugtató – mondta Jim. – Én persze alig ismerem, Kay. De ha gyűlölöd a pasast? – Miért nem hagyom ott? – Kay azért nem avatott be senkit a bizalmába, mert rettegett, hogy válaszolnia kell erre a kérdésre. De egy pszichiáter talán segítségére lehet. – Nem

tudom megmagyarázni – mondta szerencsétlenül. – Lehetséges, hogy mazochista vagyok? – Jim mosolygott. – Nem. Még Hoppert – a pszichiátert, akivel beszéltél – is meglepte „az érzelmek hiánya" a férjed brutalitásával kapcsolatban. – Akkor hitt nekem! – kiáltott Kay. – Ez sokat jelent neked – állapította meg Jim, együttérzőn. – Előfordult már, hogy hazudnod kellett? – Kay bólintott. – Rémes – mondta. – De csak hogy reklámot csináljak magamnak. Vagy megszerezzek valamit. – De sosem tanúskodnál hamisan a felebarátod ellen. – Ó, dehogy! – mondta Kay megütközve. – És meg is változtam. Kérdezd meg Pollyt. A helyzet az – tán jobb, ha elmondom –, hogy Harald nem valami őszinte. És ez váltotta ki belőlem a reakciót. Lehet, hogy egyszerűen csak Haralddal szembeni reakció. – Jim gondolkodott. – Nem gondolod, hogy az egész házasságod csak afféle díszlet?

Kay tekintete találkozott az övével. – Hogy jöttél rá? – kérdezte. – Igen, azt hiszem, az. Lehet, hogy ezért nem tudom felszámolni? Mert ha megtenném, mindenki rájönne, hogy kudarc volt az egész. Neked sejtelmed sincs róla, Jim, de belőlem legendás alak lett Salt Lake Cityben. „A lány, aki elment Keletre, és megcsinálta a szerencséjét." – A „szerencséjét"? – Azáltal, hogy hozzáment Haraldhoz. A színházhoz. Minden olyan káprázatos a papa meg a mama, meg a lányok szemében, akikkel együtt jártam iskolába. Tudod, én is rendező akartam lenni. Vagy színésznő. De tulajdonképpen nem vagyok tehetséges. Ez az én tragédiám.

Jim az órájára nézett. – Ide figyelj, Kay. Mindenki ebédel. Megpróbállak kicsempészni. Senki sem tudja, hogy te beteg vagy, csak ennek a folyosónak a személyzete. Lesétálsz velem a hallba a lifthez. Ha találkozunk egy ápolónővel, oké, átadlak neki. Ha nem, meglépünk. A liftesek barátaim. A bőröndöket persze itt kell hagynod. Polly később elhozhatja. Hol a kabátod? Majd én viszem, amíg a liftig érünk.

Kay módszeres természetét megzavarta, hogy félbeszakí-

tották a gondolatmenetét; most, hogy belekezdett, szeretett volna tovább beszélgetni Haraldról. De Jim lelkesedése egy pillanatra magával ragadta. Polly igazán szerencsés; a férfi valóban kóbor lovag. – Nem, ezt nem fogadhatom el. A diplomádba kerülhet. Dühösek lesznek, ha rájönnek, hogy eltűntem. – Sületlenség. Csak megkönnyebbülnek majd, és hálásak lesznek a *fait accompli*-ért. És különben is, majd elhitetjük velük, hogy csak elfelejtettem rád zárni az ajtót, és te saját magadtól kisétáltál. – Kay elfintorodott. Nem tetszett neki túlságosan, hogy magára vállalja azt, ami egyedül Jim ötlete volt. Hogy nyilvánosan megmentik, az rendben van, de hogy a kartonokon szökött elmebetegként tartsák számon, az megint más. – Nem – mondta kényszeredetten. – Nem akarok megszökni. Teljes dicsőségben akarok innen kivonulni. Úgy, hogy a kórház elismerje, hogy hibát követett el. – Te nem ismered a kórházakat – mondta Jim. De látta, hogy nem tudja rábeszélni Kayt. Kay félt, hogy Jim csalódott benne – vajon Polly az ő helyében belement volna? Ebben Kay erősen kételkedett.

Jim felállt, látszott rajta, hogy csalódott. Kay érezte, Jim olyan férfi, aki szeret a végére járni a dolgoknak. – Akkor legalább el kell téged költöztetnünk erről az emeletről – mondta, és összeszorította a száját. És elmagyarázta, hogy a kórház előléptetéses rendszerrel működik. A betegek egyik emeletről a másikra lépnek tovább, lefelé haladva. Az élbetegek, akiket „lábadozóknak" minősítenek, vagyis, akik már majdnem haza is mehetnek, a negyedik emeleten vannak, amely leginkább egy kollégiumra emlékeztet. Az ablakokon nincs rács; a betegekre nem zárják rá az ajtót; viselhetik az övüket meg a jegygyűrűjüket, és rendszeresen lehet őket látogatni; akkor oltják el a villanyukat, amikor nekik tetszik, és az egyetlen szabály – ugyanúgy, mint a kollégiumban –, hogy a szobákban nem szabad dohányozni. Amint Jim lefestette ezt a kiváltságos helyzetet, Kay felderült. – Komolyan

el tudod intézni, hogy áttegyenek a negyedik emeletre? – Még ma délután. Ha van hely. – És az ötödik emeletet egyszerűen kihagyhatom? Valóban engedélyezik? Általában nem szokták. De te nem vagy szokásos eset, igaz? – Kay boldogan mosolygott; bevallotta, hogy az iskolában is mindig arra vágyott, hogy egy osztályt átugorhasson.

Mit tesz isten, egy félórán belül már jött is a nővér, hogy leköltöztesse a negyedik emeletre. Sajnos, a többi beteg a szobákban csendes pihenőzött, úgyhogy nem láthatták. Kay megpróbálta elfojtani diadalmámorát és helyette együttérzően gondolni azokra, akiket itt hagy, s akik talán hónapokig várhatnak a kettős előléptetésre, amit ő egyetlen nap alatt kivívott magának. Mégis, majd szétpukkadt a büszkeségtől, miközben lefelé lépegetett a lépcsőházban. Csak azért volt egy kicsit szomorú, mert eszébe jutott a csinos lány.

Az új szobája sokkal kellemesebb volt, bár nem volt benne telefon, és a falak közönséges sárgásbarnára voltak festve. Amint kicsomagolta a toalettcikkeit, úgy döntött, nem bánja, hogy a Payne Whitneyben marad, ha másért nem, hát azért, hogy hivatalosan épelméjűnek nyilvánítsák. Délután négy órakor általános orvosi vizsgálatra megy; holnap reggel pedig nőgyógyászatra. És minden ingyen van, mondta az ápolónő, aki betoppant, hogy megismerkedjék Kayvel. Ötkor Kay vízkúrára megy. A betegeket napközben igencsak elfoglalják, de esténként bridzselnek egészen addig, míg fel nem szolgálják a forró kakaót vagy az Ovomaltine-t. Volt pingpongasztal is; kétszer egy héten filmeket vetítettek, ahová a férfi betegeket is beengedték. A kórháznak kozmetikai szalonja is volt, és néha táncesteket rendeztek. Az igazat megvallva, mondta Kay, a hideg futna végig a hátán, ha egy férfi beteg volna a partnere. Az ápolónő egyetértett vele, de a nők, mondta, nagyon kedvesek – sajnálná, ha valamelyikük hazamenne.

Közvetlenül vacsora előtt megérkezett Harald. Kay azon-

nal remegni kezdett. – Nem kell vele találkozni, drágám, ha nem akar – mondta neki a nővér. De Kay kijelentette, hogy készen áll. Megfogadta magában, hogy nem sír, és nem vádolja Haraldot, de az első mondat, ami kicsúszott a száján, az volt: – Hol voltál? – Válaszként Harald átnyújtott neki egy Goldfarbnál vett virágdobozt, melyben két szál piros kamélia volt, Kay kedvenc virága. Azért nem jött mostanáig, mert azután, amit tett, nem mert a szeme elé kerülni. Járta az utcákat. Megnézte a napfelkeltét az East Rivernél, aztán egész nap csatangolt a városban, és Kayről gondolkozott.

Kay elfojtotta a vágyat, hogy higgyen neki. Elérkezett az utolsó ítélet napja, mondta magában, és nem hagyhatja, hogy két szál kaméliával levegyék a lábáról. – Te raktál be ide – mondta hidegen. – Vagy nem? – Harald nem tagadta. – De hogy tehetted? Hogy tehetted? – Tudom – nyöszörgött Harald. – Tudom. – Nem tudta megmagyarázni, miért tette, amit tett. – Fáradt voltam – mondta. – Nyilvánvalóan valami hiba történt. De hát ott álltunk, és késő volt. Ha akkor nem írom alá, hova vihettelek volna? Itt volt számodra szoba fenntartva. És azt mondták, hogy mindez csak formaság. A beletörődés ördöge arra ösztönzött, hogy elhiggyem. Ó! – Amikor elment a kórházból, bement egy kocsmába, aztán hazament, és aludt néhány órát, mint akit fejbe vágtak, de a lelkiismerete felkeltette, és még sötét volt, mikor kiment az utcára. Bejárta az egész várost, és kétszer átment a Brooklyn-hídon. Egy mólón megállt a North River mentén, és azon tanakodott, nem volna-e a legjobb, ha felcsapna matróznak egy teherhajón és örökre eltűnne a Panama-csatornán vagy Ausztrália felé. – Tudtam! – kiáltott Kay. Aztán elment a bronxi állatkertbe és tanulmányozta a majmokat, az őseit, a majomházban; majd vissza a Wall Streetre, ahol az árfolyamjelző gépet figyelte. Felemelte a jobb lábát, és megmutatta Kaynek a kilyukadt cipőtalpát. Végül az

Ötvenkilencedik utcánál felszállt a metróra, leszállt a Goldfarbnál, majd idejött. – Ettél? – kérdezte Kay. Harald a fejét rázta. – Beszéltél a pszichiáterrel? – Igen, szegénykém; mindent bevallottam. Bármelyik pillanatban hazamehetsz. *Mea culpa.* – Egy pillanatra elhallgatott. Kay, a pszichiáter azt mondta, hogy a jegygyűrűdet nem voltál hajlandó odaadni. – Megfogta Kay kezét, és ajkát gyöngéden az ezüst-arany gyűrűhöz szorította. – Ezt úgy értelmeztem, hogy egyszer meg fogsz bocsátani nekem. Tévedtem talán?

Harald összes eddigi bocsánatkérései közül ez volt a legalázatosabb; Kay alig akart hinni a fülének. Ezért majdnemhogy érdemes volt elmegyógyintézetbe kerülnie. – Ma este? – kérdezte. – Ma este is hazamehetek? – Ha akarod. És nem vagy túl fáradt. – Kay habozott. Eszébe jutott, hogy reggel a nőgyógyászhoz kell mennie. És a többi betegre is kíváncsi volt. Most, hogy itt volt, bizonyos szempontból sajnálta, hogy nem marad. – Ma reggel láttam egy katatóniás skizofrént – jelentette ki. – Ebédnél szemben ültem vele. Szenzációs volt. Teljesen merev volt, és úgy etették, mint egy babát. Aztán ott ült mellettem az a csinos lány, aki teljesen normálisnak látszott, pedig kényszerzubbonyban hozták be. És szimpatikus voltam neki. Összevesztek azon, hogy ki mellé üljek. Mintha én volnék az új lány az iskolában. – Harald mosolygott. – És még mit csináltál? – Voltam vízkúrán. És orvosi vizsgálaton. És beszéltem Polly férjével. – Érezte, hogy elpirul. – Ki akart szöktetni. Ó, és el kell mondjam neked az anyagcsere-vizsgálatot . . .

Harald hallgatta. Az ajtón diszkréten kopogtak. – Mrs. Petersen, öt percen belül vacsora. – Összerezzentek. – Mit tegyek? – kérdezte Kay. A hazamenetel gondolatára megfoghatatlan csalódottság lett rajta úrrá; mintha túl korán kellene hazamennie egy estélyről. – Szívesebben maradnál éjszakára? – kérdezte Harald. Kay fontolóra vette a dolgot. Nem akarta megbántani Haraldot. – Emlékszel, abban

maradtunk, hogy pihenésre van szükséged – bátorítgatta a férfi. – És nem mehetsz dolgozni, amíg szegény szemecskéd meg nem gyógyul. És különben is, kivettél egy hét betegszabadságot. – Tudom. – A Kék Keresztet az idegszanatóriumra is érvényes. Megérdeklődtem az irodán. A helyedben egy-két hétig maradnék. És beszélgethetsz naponta a pszichiáterrel. Az is benne van a kezelésben. Te olyan jártas vagy a pszichológiában, hogy bizonyára nagyon hasznos lesz számodra. És segítségedre lesz a személyzetis munkádban, ha tanulmányozod a többi nőt. És közben te is rendbe jössz. – De nekem semmi bajom – mondta Kay. – Azt hittem, ezt már megállapították. – Most, hogy Harald ajánlgatta neki, rohamosan csökkent a maradásra való hajlandósága. – Jim Ridgeley azt mondta, hogy bűncselekmény, hogy itt tartanak – mondta hevesen. – Kérlek, Kay, ne tegyél szemrehányásokat! – válaszolt Harald. – Ha nem tudsz nekem megbocsátani, egyszerűen közöld, és már megyek is. – Kay türtőztette magát; nem akarta elkergetni a férfit. – Maradok – mondta óvatosan –, ha elismerik, hogy én nem vagyok pszichikai eset, mint ezek a többiek. Nem bánom a pszichiáterrel folytatott beszélgetést, ha mindenki számára világos, hogy valójában nincs rá szükségem. Persze, tudom, hogy mindenkinek szüksége van rá, de . . . – Kay elakadt. – De nincs mindenkinek Kék Keresztje – segítette ki Harald.

Kay próbára tette Haraldot. – Ha nemet mondok, hazaviszel? – Természetesen. – Na jó, maradok – döntött végül. – Akkor jobb, ha megyek vacsorázni. Bejössz holnap, ugye? – Harald megígérte. – Mindenesetre – jegyezte meg Harald – a pszichiáternek esetleg szüksége lesz rám. – Szüksége lesz rád? – kapta fel a fejét Kay. – Szereti mások véleményét is hallani a betegről. Ami azt illeti, néhány barátoddal is szeretne beszélni. Hívjam el Norine-t holnap reggel? Utána beugorhat hozzád. És még kinek szóljak? Helenának? – Kay rábámult. – Ha elmondod a barátaimnak – mondta

–, megöllek. – Hallván, mit mondott, kezével a szájára csapott. – Ezt persze nem mondtam komolyan – hebegte. – De könyörgök, Harald, ne szólj Norine-nak. Ne engedd, hogy beszéljen a pszichiáterrel. Mindent megteszek, amit csak akarsz, ha Norine-t távol tartod innen. – Kétségbeesett zokogás tört ki belőle. – Ne gyerekeskedj – mondta Harald türelmetlenül. – Tartogasd a pszichiáterre. – Ez a brutális hangnem, ilyen hamar a bocsánatkérés után, Kay szívébe mart. Az ápolónő ismét kopogtatott. – Jön vacsorázni, Mrs. Petersen? – Már megy – válaszolt helyette Harald. – Menj, és mosd meg az arcod. Szervusz. Holnap bejövök. – Csapódott az ajtó.

Kay lassan feltűzte a ruhájára a kaméliákat. Eszébe idézte, hogy bármikor szabadon távozhat. Ő maga határozott úgy, hogy marad. A többi beteggel ellentétben, soha életében, egy percre sem ment el a józan esze. De amint az ebédlő felé közeledett, szörnyű kétkedés szállta meg. A pszichológiát játszották ki ellene: nem is az ő választása volt, nem is szabad, és Harald nem is sajnálja a történteket – a pszichiáter oktatta ki, ennyi az egész.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Priss Crockett, aki minden délelőtt levitte Stephent a Central Parkba játszani, egy júniusi napon a sétakocsit tolva, a mellette totyogó Stephennel megérkezett a parkba, s meglepetésére egy ismerős alakot fedezett fel a padon, szintén gyerekkocsival. Norine Schmittlapp volt az, divatos nadrágban, sötét napszemüveggel. A kocsi teteje le volt eresztve, és a gumilepedővel letakart matracon meztelen csecsemő, egy fiú feküdt. Priss megtorpant; Norine az *ő* padját foglalta el. Nem volt benne biztos, vajon Norine megismeri-e; legalább öt éve nem találkoztak. Norine megváltozott; meghízott, és kiszőkítette a haját. – Szia – mondta Norine, amint odapillantott. – Ülj ide hozzám. Ez itt Ichabod. – Rázogatta a babakocsit. Szemüvege mögül szemügyre vette Stephent, aki egy pedagógiai játékot húzott maga után a sétányon. – Ez a tiéd? – Priss bemutatta neki a gyereket. – Köszönj szépen, Stephen, a néninek. – Nem tudta, hogy mutassa be Norine-t, hiszen nyilván újból férjhez ment. Norine kezet rázott Stephennel. – Norine Rogers. Örülök, hogy megismertelek. – A gyűrűsujján hatalmas gyémánt ragyogott, platina foglalatban, a babakocsi pedig angol modell volt, monogrammal. – Mindennap idejársz? – kérdezte Prisst.

Kiderült, hogy jóformán szomszédok. Norine nemrég költözött be egy előkelő villába a Park és a Madison között, amit a férjével vásároltak; Priss lakása a Lexington Avenue és a Hetvenkettedik utca sarkán volt. – De te szerencsés vagy – mondta Priss irigykedve. – Biztosan van belső ker-

tetek. Nem kell a Central Parkba jönnöd. – Neki elég fárasztó volt délelőttönként a Lexingtonról idáig tolni a babakocsit, aztán időben visszaérni, és betenni Stephen sült krumpliját a sütőbe, hogy délre meglegyen. Norine elmondta, hogy a kertje még mindig tele van üvegtéglákkal és betonkeverőkkel. Átalakították a házat, lejtőt csináltattak a lépcső helyére, és az utcai oldalfalát üvegtéglára cserélték ki. Priss rájött, hogy Norine-ék abban a házban laknak, amelyről az egész környék beszél; eltűnődött, vajon miféle Rogershez mehetett hozzá Norine. – A férjem zsidó – vetette oda Norine. – A családja Rosenbergről változtatta át a nevét. Te hogy viszonyulsz a zsidókhoz? Én imádom őket. – Mielőtt még Priss válaszolhatott volna, tovább beszélt, abban a pergőtűz-stílusban, amelyre Priss jól emlékezett: olyan volt, mintha levelet diktálna. – Fred egész családja kikeresztelkedett. Amikor megváltoztatták a nevüket. Freddy most konfirmált episzkopális. Mindent elkövettem, hogy rávegyem, térjen vissza az ősi, ortodox hithez. Az imakendővel meg az imaszíjjal. Az eredeti mózesi törvény szerint. A megreformált rítus egyszerű tizenkilencedik századi kompromisszum. De ortodox zsidó nem vehet feleségül egy sikszét. – Priss meglepetten hallgatta. Norine bólintott. – Tiltják az exogámiát. Mint a pápisták. Az episzkopálisoknál meg tilos a válás; Freddyt nem adná össze a lelkipásztora egy elvált asszonnyal. Úgyhogy szereztünk egy lutheránus lelkészt Yorkville-ben. Freddy szülei azt várták, hogy majd bekeretezett Hitler-kép lóg a pap szalonjában. – Nevetett. – Téged érdekel a vallás? – Priss bevallotta, hogy őt a politika jobban érdekli. – Nekem már elegem van a politikából – mondta Norine. – München óta. Az én mániám a vallástörténet. A társadalomnak vége, ha nem találja meg az Istenhez visszavezető utat. A hozzánk hasonló emberek problémája a hit újrafelfedezése. A tömegeknek könnyű; ők sosem veszítették el. De az elittel más a helyzet.

Tekintetét Stephenre szegezte. – Egyetlen csemete? – Priss elmagyarázta, hogy volt egy csomó vetélése, de reméli, hogy még lesznek gyerekei, mert nagyon szomorú lenne, ha Stephen egyetlen gyerekként nőne fel. – Fogadj egyet örökbe – mondta Norine. – Ez az egyetlen módja. Ha az elit nem képes utódokat nemzeni, új vérrel kell beoltódnia, vagy szembe kell néznie a kipusztulással. Tudod, hogy a Vassarban végzetteknek csak 2–2 gyerekük van? – Priss tisztában volt ezzel a statisztikai adattal, amely a végzettek közül sokakat foglalkoztatott: a Vassar-lányok alig reprodukálták magukat, míg a lakosság többi része szaporodott. – A férjed mivel foglalkozik? – kérdezte Norine. – Gyerekorvos. – Ó – mondta Norine. – Milyen iskola? – Priss arról kezdett mesélni, hol szerezte Sloan a képesítését. Norine félbeszakította – Milyen elvű iskola? Behaviorizmus? Gestalt? Steiner? Klein? Anna Freud? – Priss szégyenkezve vallotta be, hogy nem tudja. – Orvosi gyakorlatot folytat – mondta bocsánatkérően. Aztán ő is megpróbálkozott egy személyes kérdéssel. – És a te férjed mit csinál, Norine? – Norine kuncogott. – Bankár. Kuhn & Loeb-nél. Régi pénzkölcsönző családból származik. Eredetileg Frankfurtból. De jött a diaszpóra és szétszóródtak a világban. A család fekete báránya cionista lett és elment Palesztinába. Még a nevét sem ejtik ki a szájukon. Freddy szülei megpróbáltak fennmaradni – folytatta komoran. – Mint sok más gazdag német zsidó. Freddyt a Choate-be és a Princeton-egyetemre járatták, ahol rémes élménye volt az egyik klubban. Amikor a klubban rájöttek, hogy a Rogers valójában Rosenberg, felkérték, hogy lépjen ki. – Priss kotkodácsoló hangot hallatott, mire Norine kurtán felnevetett. Mintha ez az incidens különösképpen a kedvére lett volna.

Priss a kis Ichabodra pillantott, észrevette, hogy a kisfiú körül van metélve, s bűntudatos öröm töltötte el, hogy Stephen apja nem zsidó. Bármilyen borzasztóan is hangzik,

az jutott az eszébe, hogy ha az ember biztosítani akarja a gyermekének az induláshoz a maximális feltételeket, nem szabad hozzámennie egy zsidóhoz. De látta, hogy Norine rettenthetetlenül áll Freddy mellett; Priss félt volna egy embertől, aki ilyen nevet képes ráragasztani egy gyerekre. – Nem félsz, hogy csúfolni fogják az iskolában? – kérdezte ösztönösen. – Majd korán megtanulja, hogy megvívja a csatáit – filozófált Norine. – Ichabod, a Dicstelen. Ezt jelenti a neve héberül. „Semmi dicsőség." – Tovább hintáztatta a babakocsit.

– Mennyi idős? – Háromhónapos. – Priss arra gondolt, bárcsak felhúzná Norine a kocsi tetejét; félt, hogy a délelőtti nap túlságosan erős a pici fejének, melyen alig volt néhány szál haj. – Nem túl korai még neki a napfürdő? – Norine közölte, hogy nem, naponta kirakta a bébit a napra, amióta hazahozta a Mount Sinai-kórházból. Mindazonáltal kissé felhúzta a kocsitetőt, s a csecsemő arca árnyékba került. – Kellemes itt – jegyezte meg elégedetten. – Se cselédek, se angol nevelőnők. Ott, ahol tegnap voltam, szörnyen felfújták magukat a gyerek meztelensége miatt. Attól féltek, hogy a nyársat nyelt kislányaik meglátják a kis bögyörőjét. Ugye, Ichabod? – Nagy kezével megpaskolta a csecsemő péniszét, mire az megmerevedett. Priss nagyokat nyelt; rossz érzéssel tekingetett Stephen felé, aki boldogan kergette a fűben a labdáját. Mindig rettegett, hogy fel találja izgatni Stephent; gyűlölte hátrahúzni a fitymáját, amikor mosdatta, bár Sloan azt mondta, hogy higiéniai okokból szükség van rá. De szinte szívesebben hagyta volna piszkosan, mintsem hogy Ödipusz-komplexust szerezzen a gyerek attól, ahogy az anyja bánik vele. Az utóbbi időben, Sloan tudta nélkül, egyszerűen elhagyta a fürdetésnek ezt a részét.

– Van nálad óra? – kérdezte Norine ásítva. Priss megmondta, mennyi az idő. – Szoptatsz? – kérdezte, s irigykedő pillantást vetett Norine masszív melleire. – Elapadt a tejem

– mondta Norine. – Az enyém is! – kiáltott Priss. – Mihelyt hazamentem a kórházból. Te meddig szoptattál? – Négy hétig. Aztán Freddy lefeküdt azzal a lánnyal, akit odavettünk Ichabod mellé, és a tejem sztrájkolni kezdett. – Priss nyelt egyet, épp hozzá akart fogni, hogy elmesélje, hogyan apadt el a teje, mihelyt Stephennek kiegészítő adagot adtak, de ajkára fagyott a szó. – Sejthettem volna előre – folytatta Norine, és cigarettára gyújtott. – Irtó régen nem éltünk már nemi életet. Tudod, hogy van. A terhesség vége felé *verboten*, és a gyerek megszületése után is egy hónapig *verboten*. Freddy nagyon be volt gerjedve. És úgy érezte, hogy Ichabod a vetélytársa. Aztán odavettük ezt az ír szajhát. Mindjárt, ahogy leszállt a hajóról. Freddy anyja szobalányának volt az unokatestvére. Igazi ír. A szutykos kezével dörgöli a szemét, és nincs benne szexuális gátlás. Azt is elmesélte, hogy az óhazában rendszeresen a nagybátyjával hált. Persze Freddy nem tudott ellenállni neki. A lány szobája a gyerekszoba mellett volt; Freddy ott aludt egy priccsen; én éjszakára magam mellett tartottam Ichabodot, rühelltem felkelni a kétóránkénti szoptatáshoz; Freddy meg azt mondta, zavarja a gyerek. – Priss nehezen állta meg, hogy ki ne oktassa: hát nem tudja Norine, hogy semmilyen körülmények között, még egy zsúfolt nyomornegyedi lakásban sem szabad engedni, hogy egy csecsemő egy felnőttel aludjon? De félénksége, meg a rettegés, hogy dadogni kezd, meggátolta. – Freddy – folytatta Norine – besettenkedett a lány szobájába. Akkor jöttem rá, amikor bevetettem az ágyát. Ott volt Freddy spermája a lepedőn. Az döbbentett csak meg, hogy a lányban annyi tisztesség sem volt, hogy törülközőt használjon. Lehúztam az ágyról a lepedőt és Freddy orra alá dugtam, amikor reggelizett, és a *Wall Street Journal*-t olvasta. Azt mondta, részben az én hibám. Ahelyett, hogy úgy bánnék a lánnyal, mint a cseléddel, kiszolgálom, és ezért úgy érzi, joga van lefeküdni a ház urával: ő is van olyan

jó, mint én. Miért ágyazok be neki, például. Tőle függ, hogy beveti-e az ágyát vagy sem. Freddynek igaza van; minek is strapálom magam. Végül neki magának kellett kitennie a lányt a házból. Eközben én kimostam a lepedőt a mosógéppel; de Freddy azt mondta, megvárhattam volna a mosónőt. Veszekedtünk, és ettől apadt el a tejem.

– Mondják, hogy a megrázkódtatásoktól előfordul – mondta Priss. – De legalább Ichabodnak megvan az i-immunitása. – Norine helyeselt; az ártalom, mondta szórakozottan, pszichikai. Benyúlt a kocsiba, előkotort egy gumicuclit, és a gyerek szájába tette. Priss zavartan bámult. – Ez azért kell, hogy ne szopja az ujját? – kérdezte. – Tudod, Norine, a gyerekorvosok manapság azon az álláspontón vannak, hogy jobb hagyni, hogy szopják az ujjukat, mint megpróbálni leszoktatni őket róla. Én Stephennel azt csináltam, hogy valahányszor bevette az ujját a szájába, valamivel eltereltem a figyelmét. De ez a c-cumi – a szó szinte a nyelvére ragadt – borzasztóan egészségtelen. És a száj formáját is megváltoztatja. Igazán el kellene dobnod. Sloan meg volna döbbenve, ha látná. A cumizás is olyan szokásformáló tényezővé válhat, mint az ujjszopás. – Priss nagyon nyomatékosan beszélt, mert elképesztette, hogy egy ilyen művelt lány, mint Norine, ennyire tudatlan. Norine türelmesen hallgatta. – Ha egy gyerek szopja az ujját – mondta –, az azért van, mert megfosztották az orális kielégüléstől. Szüksége van a napi szopási időre, de azt az üvegből már nem kaphatja meg. Azért adod neki a gumidudlit. Ugye, Ichabod? – Gyengéden mosolygott Ichabodra, aki a cumizás közben valóban rendkívül boldognak látszott. Priss megpróbálta elfordítani tekintetét a látványról. Hogy egy gyerek műmelltől érezze magát a mennyországban, ez volt a legszörnyűbb, amit el tudott képzelni, rosszabb, mint az önkielégítés. Úgy érezte, hatóságilag kellene betiltani az ilyen eszközök gyártását.

Stephen odament a babakocsihoz. – Ez micoda? – kérdezte kíváncsian. A kezével megérintette a bébi szájában levő cumit. Priss elkapta a kezét. A kisfiú továbbra is kíváncsian bámult, láthatólag érdeklődött az elégedett Ichabodtól származó elégedett hangok iránt. – Ez micoda? – kérdezte ismét. Norine kivette a cuclit a bébi szájából. – Akarod kipróbálni? – kérdezte kedvesen. Megtörölte egy tiszta pelenkával, és odanyújtotta Stephennek. Priss sürgősen közbelépett. Benyúlt a sétakocsiba, és előhúzott egy viaszpapírba csomagolt nyalókát. – Neszel – mondta. – Az a „nyalóka" a kisbabáé. Add vissza Mrs. Rogersnek. Ez itt a tiéd. – Stephen elvette a nyalókát. Priss rájött, hogy a csereszisztéma nagyon jól beválik Stephennél; készségesen elcserél valami „rosszat", mint például a biztosítótűt, valami „jóra", mint egy képeskönyv, és gyakran észre sem veszi, hogy mást kapott, mint amit akart.

Norine végignézte ezt a kis drámát. – Jól beidomítottad – mondta végül, lakonikus mosollyal. – Biztosan már a szobatisztaságra is rászoktattad. – Sajnos nem – mondta Priss szégyenkezve. Halkabbra fogta a hangját. – Őszintén szólva, már azt sem tudom, mitévő legyek. Persze sosem büntettem meg, mint ahogyan a mi anyáink és dajkáink tették, ha „baleset" történt. De szinte kívánom, bárcsak elverhetném a fenekét. Ehelyett megtettem mindent, amit ilyenkor szükséges. Hiszen tudod. „Figyelje meg a napszakot, amikor a gyerek a szükségét végzi, s akkor gyöngéden ültesse rá a bilire, minden reggel ugyanabban az időben. Ha nem végzi el, vegye le róla, s ne mutassa ki elégedetlenségét. Ha elvégzi, mosolyogjon, és tapsolja meg."

Norine a legérzékenyebb pontjára tapintott. Tekintve, hogy gyerekorvos a férje, mélységesen szégyellte, hogy Stephen két és fél éves korában nem képes szabályozni a bélműködését. Nemcsak az ágyát büdösítette be szörnyen a délutáni alváskor, de néha a nadrágját is eláztatta a park-

ban, ezért is szemelte ki magának Priss ezt az elhagyott padot, ahelyett, hogy a játszótérre vitte volna. Vagy, mint az elmúlt víkenden – a fürdőnadrágjába végezte el a dolgát, az Oyster Bay-i klubház strandján, az egész nyári üdülőközönség szeme láttára. Sloan, bár orvos volt, nagyon bosszankodott, valahányszor Stephen nyilvános helyen tette, de sohasem segített Prissnek Stephen tisztába tevésében, vagy abban, hogy ne szégyellje magát annyira. A múlt hét végén például, Linda, Priss húga sietett a segítségére, amikor Stephen elszabadult, és végigficánkolt a strandon a tele fürdőgatyával. Linda fogta el, és vitte be a klubba, ahol kimosta a gyerek nadrágját, mialatt Priss a gyereket mosta. Eközben Sloan egy napernyő alatt üldögélt, és nem vett tudomást az epizódról.

Később közölte Priss-szel, hogy szükségtelen volt a felhajtás, amit a húgával csinált. Mégis, ez volt az egyetlen terület, ahol Sloan azt mondhatta, hogy Priss kudarcot vallott Stephennel. Az ágyba már nem pisil bele; megeszi a főzelékeket és a tejszínes aludttejet; szófogadó, mostanában alig sír; és estenként a kijelölt időben lefekszik, s körülveszi magát a kitömött állataival. Prissnek sejtelme sem volt, hol követte el a hibát a gyerek szobatisztaságra szoktatásánál. S az anyja sem tudta. Visszapergették együtt az egész történetet, kezdve az első reggelektől, amikor Priss ráültette Stephent a rendes vécére felszerelt gyerekülőkére. A gyerek azonnal más időben kezdte végezni a szükségét. Kilenc óráról áttevődött tízre, tizenegyre, bármikorra, miközben Priss és a fiatal lány, aki segített neki, hiába lesték. Valahányszor az arckifejezéséből úgy ítélték, hogy ki kell mennie, ráültették az ülőkére, hogy a gyerek összekapcsolja a két fogalmat. De mindegy, milyen sokáig lesték, vagy milyen türelmesen várakoztak, amikor rajta ült, a gyerek rendszerint csalódást okozott. Gyakran, mihelyt levették róla, a bölcsőben azonnal elvégezte a dolgát.

Amikor kisebb volt, Priss megpróbált arra gondolni, hogy a gyerek nem érti, mit akarnak tőle, és Sloan felhatalmazta, hogy Priss nyögjön és toló grimaszokat vágjon és a gyereket utánzásra bátorítsa. De a nyögései semmit sem eredményeztek, kivéve, hogy teljesen ostobán érezte magát. Megpróbálta egyedül hagyni az ülőkén, hogy a gyerek ne higgye, hogy ez játék, amit ketten játszanak. Majd megpróbálta még tovább egyedül hagyni, de Sloan azt mondta, öt perc elegendő. Azon ritka alkalmakkor, amikor – Priss úgy érezte, puszta véletlenből – Stephen „produkált", Priss tompított a lelkesedésén, hogy a gyerek ne vegye büntetésnek, amikor az anyja nem mosolyog vagy tapsol.

Sloan meg volt róla győződve, hogy mindennek Priss idegessége az oka, ugyanúgy, mint a szoptatásnál. – Megérzi benned a feszültséget, amikor ráülteted az ülőkére. Engedd el magad. – Pedig Sloan sem igen engedte volna el magát, ha neki kellett volna kipucolnia Stephen ágyát, miután bemocskolta a játékait és a kitömött állatait. Sloan ilyenkor mindig azt mondta, hogy ha ilyesmi előfordul, a rosszallásnak még a látszatát is kerülni kell. – Egyszerűen légy közömbös. Mintha semmi sem történt volna. – Ez persze hazugság. Stephennek már tudnia kell, hogy Priss nem szereti, ha ágyban nagydolgozik. Priss világosan látta, hogy a gyerek nemcsak hogy tisztában volt ezzel a ténnyel, hanem élvezte is, hogy tudja. Különösen olyan napokon, amikor Priss bevezette az ebédvendégeket a gyerekszobába, és akkor derült ki, hogy már megint megtörtént. Látva, hogy a hölgyek szétspriccelnek a bűntett színhelyéről, Stephen édesdeden gurgulázott és gagyogott. Priss gyanította, hogy van valami rebellis véna Stephenben, amely ilyen különös módot választott, hogy ujjat húzzon vele. Mintha csak olvasta volna egy gyerekgyógyászati szakkönyvben, és tudná, hogy ez olyan huncutság, amiért őt nem lehet megbüntetni; ő viszont megbüntetheti Prisst.

Az ötlet túlságosan morbid volt ahhoz, hogy akár az anyjával is megtárgyalja. Elképzelhető, hogy egy két és fél éves bosszút tervez, és végre is hajtja? És miért? Priss, sajnos, legsötétebb pillanataiban úgy érezte, tudja, miért. A cuclisüvegért, amit túl későn kapott meg, az időbeosztásért, amihez percre pontosan tartották magukat, hat, tíz, kettő, hat, tíz, kettő. Meg talán még azért a „szopásért" is, amiről Norine beszélt, lehet, hogy ez is hiányzik neki. És mert sosem vették fel, amikor sírt, csak amikor tisztába tették vagy megitatták. Egyszóval azért, mert az apja gyerekorvos. Mrs. Hartshornt is beleértve, aki kezdetben szkeptikusan viszonyult a dologhoz, most mindenki kijelentette, hogy ez az új rendszer nagyszerűen működik; még sosem láttak ilyen erős, ilyen nagy, ilyen jó és ilyen önálló kétéves gyereket. Priss barátai, mikor náluk vacsoráztak, bámulattal nézték, hogy Stephen minden huzavona nélkül lefekszik. Priss énekelt neki; megkapta a kakaós süteményét, megitatták, megpuszilták. Aztán betakarták, és a villany elaludt. Nem kiáltott ki az anyjának, hogy gyújtsa fel újra, vagy hagyja nyitva az ajtót. – Még csecsemőkorában rászoktattuk – mondta Sloan ilyenkor, miközben körbekínálta az előételt. – Priss sosem ment be hozzá, miután már lefektettük. És hozzászoktattuk a zajhoz. Sosem adtunk neki párnát. – Prisst egyetlen barátnője sem tudta utánozni; megpróbálták követni a vezérelveket, de valamilyen kis részletnél elgyengültek, s ez azt eredményezte, hogy a kicsinyeik megzavarták a felnőttek koktélpartiját azzal, hogy vízért vagy világosságért nyafogtak, vagy csak megpróbálták magukra terelni a figyelmet; féltek a sötétben vagy válogatósak voltak, vagy nem voltak hajlandók elaludni. A lényeg, mondta Sloan, hogy legyen az embernek elég akaratereje, hogy ragaszkodjon a szabályokhoz, kivéve betegség esetén vagy utazáskor. Stephen jól indult az életben, mert Priss sosem alkudott meg. Priss maga is megpróbálta ezt gondolni magá-

ról, barátnőinek csodálatától felbátorítva. Időnként azonban titokban eltűnődött, vajon amikor Stephen becsinál a nadrágjába, nem azt bosszulja-e meg, hogy egyáltalán életben van?

– Remélem, több szerencséd lesz, mint nekem – mondta szomorúan Norine-nak. – Már elkezdted a szoktatását? Sloannak az a véleménye, hogy mi túl sokáig vártunk. Ha elég korán kezdi az ember, mondja Sloan, akkor egy csecsemőt semmivel se nehezebb rászoktatni, mint egy háziállatot. – Norine a fejét rázta. Nem szándékozott szobatisztaságra nevelni Ichabodot. Szüksége van a szórakozásra, hogy eljátsszon a saját ürülékével, ugyanúgy, mint a szopásra. – Ha már eljön az ideje a vécéhasználatnak, maga fogja kérni. Talán amikor óvodába kezd járni. A csoportnyomás arra fogja késztetni, hogy mondjon le az orális örömökről. Meglátod, ha beadod az óvodába, be fog következni a nagy lemondás. – Elválasztani sem szándékozott Ichabodot, mármint a cumisüvegtől. Majd elválasztja magát – ha már annyi idős lesz, mint Stephen, ha pedig nem, *tant pis.*[21]

– Honnan a csudából szedted ezeket az eszméket? – Abban Priss biztos volt, hogy nem egy jónevű gyerekorvostól. Norine bizonyára valami sarlatán karmai közé került. Norine elmagyarázta, hogy ezeket az eszméket az antropológiára alapozzák. A tudósok megfigyelték a primitív népek szokásait, és értékes következtetéseket vontak le belőlük. A puebló indiánok például, akik az indián világ *crème de la crème*-je,[22] két-három éves korukig nem választják el a gyerekeiket. A legtöbb primitív nép egyáltalán nem törődik a szobatisztasággal. – Mert nekik nincs vécéjük – mondta Priss. Norine bólintott. – Ez a mi kultúránk ára. Ha az

[21] Annyi baj legyen.
[22] Színe-java.

embernek angolvécéje van, fetisizálja. Olvastál valamit Margaret Meadtől? Az aztán szenzációs, az a nő.

Fölösleges említeni, hogy Ichabodnak nem volt időbeosztása. Megteremtette a maga időbeosztását. Valahányszor sírt, felvették, s „ha kívánta", megetették. – Hát a bébiétel? Adsz majd neki bébiételt? – Norine még nem tudta. De nem helyeselte, hogy a csecsemőt korlátozott étrendre fogják. – A csecsemők sokat bírnak – mondta. – Ők maguk kiválasztják az étrendjüket, ha az ember különféle ételeket tesz eléjük. – Priss azt mondta, véleménye szerint a lányok manapság túlságosan könnyen elintézik a dolgokat azzal, hogy kinyitnak egy üveg bébiételt, ahelyett, hogy odahaza friss zöldségből készítenének pürét, vagy átnyomnák krumplinyomón a marhahúst a levéért. A kérdés szemmel láthatólag nem érdekelte Norine-t. Tulajdonképpen a gyerekorvosi körökben dúló viták – milyen korán lehet a csecsemőnek narancslét adni, kondenzált tej vagy Borden, üveges vagy otthon készített bébiétel, beöntés vagy glicerinkúp, a Pablum előnyei, az új, háromóránkénti etetésidő az éhes csecsemőknél (Priss és Sloan ebben élen járt!) – mintha el sem hatoltak volna Norine tudatáig. Ichabod, ismételte, majd maga határoz; az máris kiderült, hogy szereti az olasz spagettit – Norine mindig adott neki apró darabkákat a tányérjából. A csecsemőnek nem volt mérlege meg fürdőkádja. A mosdókagylóban fürdették. Norine elgondolkodva bámult Stephenre. – Mennyi idős is? Három? – Jövő szombaton lesz két és fél. – Norine eltűnődött. – Az ő idejében persze te még esküdtél a mérlegre, az órára meg a hőmérőre. A méricskélés kora. Istenem, milyen régnek tűnik! – Ásított és nyújtózkodott. – Nagyon későig fenn voltunk tegnap este. Valami jezsuiták voltak vacsorára. És valaki dobolt, Ichabod teljesen megvadult.

Priss elszánta magát a harcra; világosan látta, hogy Norine csak halandzsázik. – A méricskélés okra még csak most

kezdődik – mondta vitézül. – Először fordul elő, hogy normákat állítunk fel. Minden területen. Lépést kellene tartanod a legújabb fejlődéssel. Hallottál már arról, mit tanulmányoz Gesell a Yale-en? Végre lesz tudományos képünk a gyerekről. Gesell bemutatja, milyen teljesítményt várhatunk egy egyévestől, kétévestől, háromévestől. Ha majd n-n-népszerű formában kiadja a felfedezéseit, minden anyának m-mércét fog adni a kezébe.

Norine ezúttal elnyomta az ásítását. – Ismerem Gesell munkásságát. Gessel a behaviourizmus megkövesedett relikviája. A lánya 35-ben végzett. – És ez mit bizonyít? – kérdezte Priss. Norine nem volt hajlandó vitatkozni. – Te még hiszel a haladásban – mondta kedvesen. – Egészen elfelejtettem, hogy még akadnak emberek, akik hisznek benne. Ez a ti valláspótlékotok. A mérce pedig a törzsi totemetek. Mi már mindezt meghaladtuk. A kiváló elmék ma már nem fogadják el a haladás koncepcióját. – Régebben olyan radikális voltál – tiltakozott Priss. – Te semmit sem csodálsz mindabból, amit Roosevelt csinál? Az Állami Erőműhatóságot, a vidék villamosítását, a Farmrekonstrukciós Igazgatóságot, a természet-ellenőrzést, a Munkaóra és Munkabért. Tegyük fel, hogy elkövetett néhány hibát . . . – Még mindig radikális vagyok – vágott közbe Norine. – De már rájöttem, hogy ez mit jelent: vissza kell menni a gyökerekig. A New Deal gyökértelen: felszínes. Még a fasizmus dinamizmusával sem rendelkezik.

– A férjed egyetért az eszméiddel? – Hát a tiéd? – vágott vissza Norine. – Nem – vallotta be Priss. – A politikában nem. Sőt, hadilábon állunk. – Most éppen Danzig miatt vesztek össze. Sloan nem bánta, ha Hitler felfalja egész Európát, ő elszigetelődéspárti volt. – A régi Vassar-sztori – fűzte hozzá Norine. – Én Freddyre hagyom a politikát. Tekintve, hogy zsidó, és a felső tízezerhez tartozik, kétségbeesetten őrlődik a külföldi intervencionalizmus és az orszá-

gon belüli *laissez faire* között. Freddy nem entellektüel. De mielőtt összeházasodtunk, megállapodtunk, hogy elolvassa Kafkát, Joyce-ot és Toynbee-t és a kulturális antropológusokat. Néhány alapkönyvet. Hogy szemantikailag közös nevezőre kerüljünk. – Priss azon tűnődött, miért hagyja ki Norine Freudot. – Freud legtöbb munkája elavult – jelentette ki Norine. – Túlságosan a saját korához és köréhez kötődött. A régi Osztrák Monarchiát, a népszokásaival együtt, egyetemes kultúrának fogta fel. Nekem Jung sokkal többet mond. Meg az ifjabb Freud-követők közül is néhányan. Nem mintha nem köszönhetnénk sokat Freudnak.

Priss mindig úgy tervezte, hogy egy szép napon, ha lesz ideje, elolvassa Freudot, és most megkönnyebbülten, de csalódottan is hallotta, hogy már nem szükséges. Feltételezte, hogy Norine tisztában van ezekkel a dolgokkal. Majdnem úgy beszélt, mintha Freud már nem is élne. Prisst izgalom fogta el arra a gondolatra, hogy esetleg nem vette észre a nekrológot az újságban; úgy érezte, annyi mindent elmulasztott. – Persze – mondta Norine –, Freddy és énköztem hatalmas a kulturális konfliktus. Vassari neveltetésem nagyon megnehezítette, hogy elfogadjam a női szerepkörömet. Freddy meg, tekintve, hogy zsidó, ösztönösen elfogadja a matriarchális elvet. Azt akarja, hogy uralkodjak az otthonomban, miközben ő elmegy az irodába. Ichabod szempontjából ez óriási; nem avatkozik bele a programomba, és elhallgattatja az anyját. Freddy filoprogenitív: dinasztiát akar alapítani. Ameddig szülni tudok, én vagyok számára a szent tehén. Az ágy nagyon fontos Freddynek; érzéki, mint Salamon. Gyűjti az erotikus műtárgyakat. Engem imád, mert goj vagyok. Azonfelül, mint sok gazdag zsidó, ő is sznob. Szereti, ha érdekes emberek fordulnak meg a házában, s tőlem ezt megkaphatja. – Itt elakadt és nagyot sóhajtott. – Csak az a baj . . . csak az a baj – lehalkította a hangját és körülnézett. – Istenem, neked elmondhatom. Talán neked is ha-

sonló a problémád. – Priss idegesen nyelt; rettegett, hogy Norine a szexről fog beszélni, az pedig neki még mindig a *bête noire*-ja[23] volt.

– Csak az a baj, hogy olyan intelligens vagyok – mondta Norine. – Belőlem Lockwood meg a csajok entellektüelt csináltak. Freddy nem bánja, hogy gondolkodásban lekörözöm. Tetszik neki. De én állandóan tudatában vagyok a tátongó szakadéknak. Ő meg azért is elvárja, hogy *Hausfrau* legyek. Háziasszony, mint mondja. Jól kell öltöznöm, és szépen terítenem. Azt hiszi, hogy ez nem lehet nehéz, hiszen van személyzetünk. De én nem tudok bánni velük. Gondolom, ez még a politikai korszakom maradványa. Freddy maga fogadja fel őket, de azt mondja, én demoralizálom valamennyit, mihelyt a házhoz kerülnek. Hozzáidomulnak az intellektualizmusomhoz. Rákapnak az ivásra, csalnak a számlákkal, elfelejtik megtisztítani az ezüstöt. Freddy majd megpukkad, ha felmelegített kávét tesznek elé, kicsorbult csészében; annyira elpuhult. Vagy ha piszkos az abrosz. Tegnap este is kicseréltette az abroszt az inassal, amikor leültünk vacsorázni. Én észre se vettem; nagyon lefoglalt a természeti törvényről folytatott vitám azokkal a jezsuitákkal.

– Reggel is ellenőrizheted a terítőt és az evőeszközt – figyelmeztette Priss. – Ha vendégeket vársz, vegyél elő mindent, amit használni akarsz, és ellenőrizd. – Phi Beta Kappa létére, Prissnek sosem okozott gondot, hogyan bánjék a bejárónőkkel; akiket általában az anyjától kapott. Az ész arra való, hogy segítségére legyen az élet megszervezésében; különben is, nem tudott róla, hogy Norine olyan kiváló tanuló lett volna. – Tudom – válaszolt Norine. – Megpróbáltam tiszta lappal indulni, most, hogy beköltöztünk az új házba. Azzal az asszonnyal kezdtem, aki masszírozni jár, és lazító gyakorlatokat végeztet velem. De mielőtt észbe kap-

[23] A „réme".

tam, máris a monofizitákról, az athanasiusi hitvallásról, vagy Maimonidészről beszélgettem vele. A legfurább alakok szegődnek el hozzánk; mintha vonzanám őket. A jelenlegi szakács például antropozófus. Tegnap este elkezdett euritmiát gyakorolni – mondta Norine nevetve.

– Valóban úgy érzed, hogy hibás volt a neveltetésünk? – kérdezte Priss izgatottan. Sloan gyakran fejtette ki ugyanezt, de ez azért volt, mert Priss olyan elveket vallott, amelyekkel ő nem értett egyet. – Tökéletesen – mondta Norine. – Egy életre megnyomorított. – Nyújtózkodott. Priss az órájára pillantott. Ideje volna, hogy Stephennel induljanak. Norine is felállt. – Ichaboddal elkísérünk. – Pelenkát tekert a csemetéje köré és letakarta egy monogramos takaróval. – *Pour les convenances*[24] – mondta. Együtt mentek át a Fifth Avenue-n, és megindultak lefelé a Hetvenkettedik utcán, maguk előtt gurítva a babakocsikat. Beszélgetésük rendszertelenné vált. – Mikor is találkoztam veled utoljára? – tűnődött Norine. – Lehet, hogy Kaynél? – kérdezte Priss. – Az egyetem után egy évvel? – Aha – mondta Norine. Hallgattak. – Szegény Kay – mondta Priss, kitérve egy Gristede-áruházi bevásárlókocsi útjából.

– Hallottál róla mostanában? – kérdezte Norine. – Már régen nem – válaszolt Priss. – Azóta, hogy elment Nyugatra. Már több mint egy éve lehet. – Priss némán szemrehányást tett magának, amiért nem írt. – Néha találkozom Haralddal – folytatta Norine önként, fakó hangon. – Igen? Mi van vele? – Ugyanaz. Ismét talpra állt. Kay összeomlása, és az elválás nagyon megviselte. Istenem, hogy az az ember mit szenvedett!

Priss habozott. – De hát valóban idegösszeomlás volt? Polly Ridgeley ... Polly Andrews; emlékszel rá ... mindig azt mondta, hogy nem is volt az. Hogy a kórházban lett

[24] Hogy eleget tegyünk az illemnek.

rosszabbul. – Láttad őt ott? – kérdezte Norine komoran. Priss megmondta, hogy nem. – Én láttam – folytatta Norine. – Az orvosok azonnal hívattak. Hogy képet kapjanak Kayről. Állítólag én voltam a legjobb barátnője. Amikor beléptem a szobájába, teljesen magába zárkózott. Elküldött. Üldözési mániája volt, ami ellenem irányult. Az orvosok úgy érezték, valami leszbikus vonzódás lehet. Fura dolog ez a paranoiásokkal, mindig úgy érzik, hogy valaki a saját nemükből üldözi őket. Aki tulajdonképpen a szerelmük tárgya. Mikor végre rávettem, hogy beszéljen, kiderült, úgy érezte, elárultam, mert megtárgyaltam őt a pszichiáterekkel. Haraldra látszólag egyáltalán nem neheztelt, pedig ő gyakorlatilag mindennap beszélgetett a pszichiáterekkel. Kínozta a lelkiismeret, mert a vége felé iszonyatosan bánt vele, s nem fogta fel, hogy az aberrációi klinikaiak. Egy laikus sosem veszi észre a hozzá közelálló személynél.

– De hát valójában mi baja volt? – kérdezte Priss. – *Én* úgy hallottam, hogy valami félreértés folytán került oda, és azért maradt, mert az szanatórium volt, ahol kipihenhette magát, és Haraldtól távol tisztázni tudta magában a dolgokat. Úgy hallottam, nagyrészt Harald volt a hibás. – Ez volt a mese, amit feltálaltak – mondta Norine. – Végső diagnózist sohasem állítottak fel. De egy csomó alapvető baja volt. Szex. A férfiakkal való versengés. Leszbikus hajlam, amit nagyon erősen elnyomott. Félbetört társadalmi ambíciók. Veletek, Déli Torony-beliekkel, ment neki a Vassarban. De aztán soha többé. Erre minden ambícióját átvetítette Haraldra, és ezt az értelmetlen nyomást Harald képtelen volt elviselni. Kay meg akarta ölni a tyúkot, amely megtojta volna az aranytojást. Közben állandóan szekálta, hogy szerezzen pénzt, és péniszirigységében könyörtelenül rombolta a személyiségét. Plusz az a szándék, hogy megbünteti Haraldot, amiért nem osztozhatott a sikerében. Harald mindent világosabban látott, miután néhányszor beszélt az

orvosokkal. Én is tisztáztam velük néhány dolgot, és rávettem Putot, a volt férjemet, hogy ő is menjen oda és beszéljen velük. Felejthetetlen képet festett Kaynek a gazdasággal kapcsolatos téveszméiről. Összehasonlítva, ahogyan ő élt, meg ahogyan mi éltünk, miközben Put dolgozott, Harald viszont gyakorlatilag munkanélküli volt.

– Nem gondolod, hogy a gyakorlati életnek is köze volt az egészhez? – kérdezte Priss. – Ha Kay akkor megy hozzá Haraldhoz, amikor nem volt zavar a gazdasági életben, Harald talált volna állást, és az életmódjuk igazodott volna a keresetükhöz. Kay hamis k-k-k-kiinduló tétele az volt, hogy azt hitte, Haraldnak lesz állása. Ezért csinált adósságokat. De ez teljesen általános képlet. Ha egy kicsit később házasodnak össze, ott lett volna a Szövetségi Színház. De sajnos a munkaprogram kidolgozásának eszméje a művészetek terén csak 35-ben valósult meg. Roosevelt nagyon későn jött rá, hogy a művészeknek és előadóművészeknek is biztosítani kell a munkalehetőséget.

– Szóval te gazdasági tragédiának fogod fel a dolgot. – Igen. Hogy olyan magas a válási arány az évfolyamunkon . . . – És a New Deal a *deus ex machina* – szakította félbe Norine. – De későn érkezett, és már nem lehetett belőle hepiend. – Kuncogott. – Van benne valami igazság. Ami azt illeti, Harald most épp a Szövetségi Színháznál dolgozik. Ha ugyan a kongresszus vízbe nem fojtja az egészet. Pont most, amikor végre rendezhet. – Priss a szemöldökét ráncolta. – Félő, hogy a kongresszus valóban vízbe fogja fojtani, Norine. Szegény Harald! – Milyen pechje van. Borzasztó! – Végigfutott rajta a hideg, könnyű kabátban volt. Norine egyetértően bólintott. – Harald potenciálisan nagy ember. – Elérték a Hetvenkettedik utca és Park Avenue sarkát. – Szegény Kay! – sóhajtott ismét Priss, s elhatározta, hogy ír neki ma délután, amíg Stephen alszik. – Sötét dolog volt, hogy elbocsátották Macytől az idegösszeom-

lása miatt. Pontosan úgy kellett volna kezelniük, mint egy közönséges betegszabadságot. És aztán még a lakásukból is kirakták őket, mindennek a tetejébe. – Macy fizetett a felmondásért – jegyezte meg Norine. Priss bánatosan rázta a fejét; Kay helyébe képzelte magát. Nem csoda, gondolta, hogy Kay feladta, és visszament Utahba, amikor eljött érte az apja; Keleten semmi sem sikerült neki. – Az egész, kártyavár . . . – motyogta, s végignézett a Park Avenue-n.

– Miért nem jössz fel hozzám? – kérdezte Norine hirtelen. – Kávézhatnánk együtt. – Meg kell csinálnom Stephen ebédjét – magyarázkodott Priss. – Majd megetetjük – mondta Norine vendégszeretően. – Van valahol egy darab báránycomb meg saláta. Meg tudja enni? – Priss kísértésbe jött. Otthon ő is báránycombot akart készíteni, friss spenóttal, és a krumplit is csak meg kellett főzni; reggel tapiókát készített neki, habosra vert tojásfehérjével. De hízelgett neki az a felfedezés, hogy nem untatta Norine-t, s unta is kissé a mindennapok egyhangúságát. Amióta otthagyta az állását, még Stephen megszületése előtt, alig találkozott valaki „mással". – Van három macskánk – mondta Norine Stephennek. – És egy nagy kosár tele kiscicákkal. – Ez meggyőzte Prisst; úgy érezte, az állatok nagyon fontosak egy gyerek számára, és Sloan nem hagyta, hogy ők is tartsanak, mert allergiás volt rá.

Norine házának piros kapuja volt. A munkások még dolgoztak az üvegtégla falon. Belül egy újonnan festett emelkedő vitt fel az emeletre. Megjelent egy ösztövér inas, ingujjban, hogy feltolja a kocsit, és benne Ichabodot. Ezt az elrendezést Priss nagyon praktikusnak tartotta: ostobaság lett volna állandóan fel-le cipelni a kocsit a lépcsőkön, úgyszintén az is, hogy elbarikádozzák vele a bejáratot; aztán meg, ha Ichabod nagyobb lesz, az emelkedőn nem fog leesni. Nagyon tetszett neki a ház, szemlátomást kényelmes volt; csak az utcáról tűnt furcsának, de tulajdonképpen a

többi ház volt oda nem illő, nem Norine-é. Csak az lepte meg, hogy Norine ilyen házban lakik, és mégis ellenzi a haladást. De Norine elmagyarázta, hogy a ház „klasszikus modern".

A nappaliban, amely a második emeleten volt, két falat sötétvörösre festettek; az üvegtéglákon az utcáról beszűrődött az áttört fény, és egy rövid üvegtéglából készült fal félig takart egy krómszegélyű bárpultot. A szobában krómszegélyű, kerek üvegablakok álltak, és nagy kitömött, krémszínű heverők. Hatalmas üvegvázákban somgallyak álltak, melyekre, mint alaposabb szemügyre vételkor kiderült, papírvirágokat tűztek. A könyvtárban óriási lemezjátszó, dobfelszerelés, fehér zongora, mint egy lokálban. A zongorán még ott sorakoztak a hatalmas gömb alakú brandyspoharak, brandymaradékkal. A szobában rejtett világítás volt, sülylyesztett fényforrásokkal, a padlót faltól falig vastag, krémszínű szőnyeg fedte. Minden drága volt, és Priss megítélése szerint „ízléses". Csak egy zavarta az alacsony Prisst: úgy érezte, minden bútordarab hatalmas – valósággal óriásbútor. Amikor Norine leültette a nappaliba az egyik dívány sarkába, úgy érezte magát, mint az aranyhajú kislány a három medve közül a legnagyobbiknak az ágyában.

Stephent elvezette egy inas, hogy megmutassa a kiscicákat, melyek a földszinten laktak a mosókonyhában. – A kávé egy perc múlva kész – mondta Norine, és letelepedett a dívány másik végében. – Hacsak nem utálod, hogy felmelegített. – Letett közéjük egy nagy üveg hamutartót, akkora volt, mint egy dézsa, kinyitott egy doboz cigarettát, levette a napszemüvegét és a cipőjét. – Stephent lenn tartják – mondta. – Most legalább beszélgethetünk. – Maga alá húzta fekete vászonnadrágba bújtatott lábát. – Talán meg fog lepni, ha elmondom, hogy halálosan szerelmes voltam Haraldba. Négy évig. Azt persze nem hagytam, hogy ez megmérgezze kapcsolatomat Kayvel. Akkor mentem hozzá Freddy-

hez, mikor láttam, hogy az ügy teljesen reménytelen. Mindig is reménytelen volt, de én áltattam magam. – Szárazon beszélt, gyorsan szívta a cigarettáját, és ide-oda hintázott a hátsó felén; letargiája tovatűnt. – Évekkel ezelőtt lefeküdtünk egypárszor... de nem sokszor. Ezzel aztán az ő számára vége is volt; Harald ilyen. De azért mindig meglátogatott, barátilag; én voltam a bizalmasa, az összes nőügyét elmesélte nekem. Tudtad, hogy voltak női? – Priss bólintott. – Kikezdett veled valaha? – Nem. De Dottie-val igen. Mikor már férjnél volt. Megpróbált vele randevúzni. – Szüksége volt nőkre – mondta Norine. – De azt hittem, hogy én más vagyok. Azt hittem, velem Kay miatt hagyta abba, mert tiszteletben tartotta a kapcsolatunkat. Néhanapján levetkőztetett és tanulmányozta a testemet. Aztán megpaskolta a fenekemet, és hazament. Vagy elment valami másik nőhöz. Aztán később elmesélte. Ha lefeküdt egy nővel, mindig elmesélte. Akikkel nem feküdt le, azokról nem beszélt. Nem én voltam az egyetlen, ezt kiderítettem. Körbejárta a várost, levetkőztette a régi szerelmeit, aztán otthagyta őket. Csak azt akarta tudni, megvannak-e még. Mint aki ellenőrzi az állományát. És minden régi szeretője szerelmes volt belé. Legalábbis azok mind, akiket én ismertem. Haraldnak van karizmája. Szerzetesnek kellett volna mennie.

A szikár inas bejött egy tálcával, amelyen két túlméretezett kávéscsésze állt, egy kopott ezüstdoboz, egy tejszín- és egy cukortartó. A cukor papírba volt csomagolva, rajta a felirat: „Schrafft." – Nem tudok hozzászokni a gazdagsághoz – sóhajtott Norine. – Mindig hazahozom magammal a cukrot, valahányszor állva iszom egy csésze kávét Schrafft-nál. De hát a személyzettől nem kívánhatom, hogy csomagolja ki. Freddy borzasztóan szégyelli. – Az inas visszavonult. – Perkins! – kiáltott utána Norine. – Ürítse ki ezt a hamutartót, legyen szíves! – A férfi elvitte a dézsát és ho-

zott egy másikat. – Erre mindig figyelmeztetnem kell – mondta Norine. – Freddy mániákusan üríttetni a hamutartókat. Muris, de mindent, amihez hozzáér, szinte azonnal ki akar vitetni és elmosatni.

Beszélgetés közben Prissnek feltűnt, hogy hátul a szoknyája nedves, és egyre nedvesebb lesz. Egyik oldaláról áttette a súlyt a másikra. Aztán megérintette a krémszínű díványt. Feltűnően nedves volt. Ugyanabban a pillanatban Norine megtapogatta a nadrágja hátulját. – Istenem! – mondta. – Már megint. Biztosan szappanos vízzel mosták le a díványokat, míg nem voltam itthon. Itt mindenki mosási mániát kap Freddytől. – Nevetett. – Freddy apján reumatikus fájdalmak törtek ki valamelyik este, mert egy vizes bútorhuzaton ült az ebédlőben. – Priss felállt; a szoknyáján hatalmas folt éktelenkedett. – Perkins! – kiáltott ki Norine az ajtón. – Legyen szíves, hozzon föl néhány fürdőlepedőt! – Az inas megjelent két hatalmas, monogramos fürdőlepedővel, és a dívány két végére terítette, hogy az ifjú hölgyek arra üljenek. – Köszönöm – mondta Norine. Perkins kiment. – Mondd csak – fordult Prisshez –, megköszön az ember valamit egy szolgának? Freddy azt mondja, nem szabad megköszönni; az a dolguk, hogy kiszolgáljanak. – Akkor nem köszönöd meg nekik, ha az asztalnál felszolgálnak – mondta Priss. – De ha valami külön megbízást intéznek el, mint például a törülköző behozatala, akkor megköszönöd. És ha valami különlegeset kérsz tőlük, általában hozzáteszed, hogy „kérem" – tette hozzá körültekintően. – Úgy értem, azt mondod, hogy: „Lesz szíves még adni Mr. Rogersnek a sültből?" De ha megkéred a szobalányt, hogy hozza oda a zsebkendődet vagy a retikülödet, akkor hozzáteszed, hogy „kérem". – Én is így gondoltam – mondta Norine. – Freddynek nincs igaza. Azt hiszem, meg kell szereznem az *Emily Post*-ot. A nagyanyámnál, emlékszem, mindig azt kellett mondani, hogy „kérem" és „köszönöm", de ők

németek voltak, az apám szülei. És a személyzet szinte családtagnak számított. Én nem ismerem úgy a New York-i társaság szabályait, mint te.

Priss szégyellte magát; úgy érezte, Freddy is tud annyit, mint ő. Norine egyszerűen csak nem tudta felfogni a nüanszokat. Az inas ismét megjelent. Súgott valamit Norine fülébe. – Ó, oké – mondta Norine, és Priss felé pillantott. – Csináljon valamit, kérem. – Mit mondott? – kérdezte Priss, mert úgy érezte, hogy az vele volt kapcsolatos. Perkins várt. – Stephen beszart – mondta Norine közvetlenül. Priss felugrott, és mélyen elpirult. – Máris megyek – mondta az inasnak. – Igazán sajnálom! – Perkins majd elintézi – mondta Norine, és visszanyomta Prisst a díványra. – Vagy majd Ichabod dajkája. Csak mossák ki a nadrágját, és pelenkázzák be – mondta az inasnak. Priss nagyon is könnyen beadta a derekát. Stephen szégyenétől, meg a szótól, amit beszélgetés közben sosem hallott azelőtt (arról nem is beszélve, hogy egy nő mondta, és egy inas előtt!), még most is szédült.

– Hol is tartottam? – kérdezte Norine. – Ja, Harald. Szóval őrülten beleszerettem. De ő ragaszkodott Kayhez. Sosem értettem világosan, miért. A pszichiáterek a kórházban csak annyit mondtak, hogy volt bizonyos „kötődés". „Kölcsönös egymásrautaltság." Harald állandóan Kay vitalitásáról beszélt. Úgy érezte, Kay agresszivitása az életerővel van kapcsolatban . . . sohasem nőtte ki Shaw-t. Gondolod, hogy több vitalitás van benne, mint bennem? – Priss erre nem akart válaszolni. – Kayben óriási energiák lappanganak – mondta. – És borzasztóan hitt Haraldban. Nem gondolod, hogy ez volt a fődolog? És aztán . . . senkit sem akarok bántani, de Kay lett a kenyérkereső. – Haraldnak lehetett volna egy tucat gazdag nője – jelentette ki Norine. – És én magam felsikáltam volna érte a lakást. Vagy elmentem volna pincérnőnek vagy kocsmai bértáncosnőnek.

Kaytől nem volt áldozat, hogy Macynél lopta a napot. Szerette csinálni. Miközben én bármit feláldoztam volna.

Könnyek szöktek sárgásbarna szemébe. – Ó, Norine, ne beszélj így! – kérlelte Priss, és annyira meghatódott a könnyek láttán, hogy már-már ő is rábízta a titkát Norine-ra. Megbánta az önfeláldozást, hogy Sloan kedvéért alázatosan feladta az állását és társadalmi eszméit. Most már késő, Stephen miatt, de meg volt róla győződve, hogy hibát követett el. Sloan maga is sokkal boldogabb lenne, ha Priss ott volna, ahol lenni szeretne: Washingtonban, mint a Sloan szemében oly gyűlöletes New Deal szerény fogaskereke. Sloan pedig büszke lehetne a „bolsevik feleségem"-re. Akkor is büszke volt rá, amikor a N. U. T.-nál volt, mert volt benne leleményesség, de most már az sincs.

– Igen! – mondta Norine meggyőződéssel. – És még ma is feláldoznék mindent. Freddy minden sékelét. – Fagyosan nézett végig a vagyontárgyain. – Te sem gondolod komolyan, hogy mindent – mondta Priss határozottan. – Hát Ichabod? – Norine cigarettára gyújtott. – Jézusom, Ichabodról megfeledkeztem. Nem. Igazad van. A jövő túszokkal tart sakkban. Egy tússzal. Harald sosem kérne a más ember gyerekéből. – A torkát köszörülte. – És nem vonzza Isten választott népe. Számára Ichabod egy kis biboldó. – Prisst megbotránkoztatta Norine beszédstílusa; talán más, ha az ember egy zsidó felesége; ez tán feljogosít rá, ahogy a négerek is „niggerezik" egymást. De Priss nagyon kellemetlenül érezte magát tőle. Letette a kávéscsészéjét. Norine csendben cigarettázott, látszott rajta, hogy rosszkedvű. Priss sajnálta, hogy felment hozzá; már rájött, hogy a meghívás csupán ürügy volt, hogy beszélgethessen Haraldról. És mint a vágyak kielégítésekor legtöbbször, valószínűleg már Norine is azt kívánja, bárcsak ne tette volna. Viszonzásképpen Priss lelkiismerete is felébredt; úgy érezte, nem lett volna szabad elhoznia Stephent ebbe az idegen házba. Sloan

bizonyára helytelenítené. Az ég tudja, mit adnak enni Stephennek odalenn – kétségkívül valami olyat, ami árt neki. És későn érnek majd haza a délutáni alvásra.

– Mit gondolsz – kérdezte udvariasan –, vethetnék egy pillantást Stephenre? Nincs hozzászokva az idegenekhez. – Ismét furdalni kezdte a lelkiismeret, amiért hagyta, hogy ezek az emberek tegyék tisztába. És ha azt mondták neki, hogy rossz fiú, mint ahogy egy csomó felvilágosulatlan alkalmazott megtette a gyerekekkel? Pedig egy fél perccel ezelőtt szinte remélte, hogy ezt tették. Norine azonnal felkelt. – Hát persze – mondta. – De előbb még hadd kérdezzek valamit. – Rázta a köhögés a cigarettától. Priss el nem tudta képzelni, mi következik. Norine mélyen a szemébe nézett. – Szerinted Ichabodon látszik, hogy zsidó?

Erre a kérdésre Priss ismét nem tudott mit mondani. Ichabod fiatalabb volt, hogysem görbe lehessen az orra; a szeme még pontosan olyan színű volt, mint bármelyik csecsemőé; sötét palakék; a bőre sötét, de az a napozástól is lehet. Bár tény, hogy valamiképpen másmilyen volt, mint a többi csecsemő. Priss megfigyelte, hogy szokatlanul nyúlánk s ettől melankolikusnak hat, mint egy csüggedt nádszál. Karikás volt a szeme, s vonásai kissé fáradtnak tűntek. Kétségkívül különleges sorsra rendeltetett gyereknek látszott, ahogyan ezt a zsidókról tartották. Meztelensége is valami pátoszt kölcsönzött neki, mintha nem egyszerűen csak egy csecsemő volna, hanem az emberi nem egy apró állatkerti mintapéldánya. De az a tény, hogy nem emlékeztetett a csecsemő Stephenre, nem volt válasz Norine kérdésére, még ha Priss azt akarta volna is válaszolni. Az volt a baj, hogy nem tudta biztosan, mit akar hallani Norine.

– Nem hasonlít rád – mondta őszintén. – Talán az apjára hasonlít... – Norine elővett egy nagy, bekeretezett fényképet egy barna, göndör hajú, meglehetősen jóképű, kissé testes férfiról. Ichabod nem hasonlított Freddyre. –

Csak saját magára hasonlít, azt hiszem – mondta végezetül Norine. Lementek az emelkedőn. A konyhában ott találták a bepelenkázott Stephent, az inast, a szakácsot, három hatalmas angóramacskát, és egy kosár kiscicát. Stephen befejezte az ebédet, már csak egy szelet csokoládétorta volt hátra, azt a tányérján hagyta. – Úgy látszik, nem kell neki, asszonyom – mondta a szakács Norine-nak. Mindannyian döbbenten figyelték Stephent. Priss szabadkozott. – Nem tudja, mi az. Csak a Graham-kekszet, a kutyakekszet, meg a kakaós süteményt ismeri. – Kakajó – mondta Stephen. – Kutyakaka. – Ebben a percben az ajtóban megjelent egy nagyon csinos fiatal szőke nő, mélyen dekoltált vékony blúzban, amelyen áttetszettek a mellei; magas sarkú cipőt és pliszírozott pasztellszínű szoknyát viselt. – Szia, Cecília – mondta Norine. Prisshez fordult. – Ichabod dajkája. – A lány a kezében fogta Stephen bugyiját és sárga napozóját. – A bugyi még nedves – mondta. – De a napozót szárazra vasaltam, Norine. Ráadjam? – Majd én – mondta Priss sietve. Mikor a lány lehajolt, hogy segítsen, Stephen kinyújtotta a kezét a melle felé. Végig le nem vette róla a szemét, miközben az anyja öltöztette. – Ez micoda? – kérdezte, arrafelé mutatva. Priss és az inas kivételével mindenki nevetett. – Korán kezdi – mondta a lány, és megpaskolta Stephent, amitől a gyereknek alkalma nyílt megragadni, amit akart. Kezét a lány ruhájának kivágásába fúrta. – Vigyázz – kuncogott Norine. – Cecília szűz, és pápista. – Priss elvette Stephen kezét. Körülnézett, hogy mit adjon neki, ha sírni kezd. Semmi nem volt ott, csak a szelet torta; a sportkocsi odafenn volt. Letört egy darabkát a tortából, és elfelezte. Az egyik darabot a szájába vette. – Nézd csak! Finom – mondta, és rágni kezdett. Erre Stephen levette szemét a szőke dajkáról, és utánozni kezdte az anyját. Nemsokára mohón falta a zsidó pékségből származó, cukormázzal bevont csokoládétortát.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Ezek után Priss új helyet nézett magának a parkban. Néha elhaladt a piros ajtós ház előtt, de mindig átment az utca másik oldalára, s nem is találkozott többé Norine-nal, egészen Kay temetéséig. Több mint egy év telt el tehát azóta, szörnyű év, s közben minden megváltozott. Kitört a háború. Lakey visszajött Európából. Franciaország elesett; a Luftwaffe bombázta Angliát, és Kay halott volt, huszonkilenc éves korában. Gyönyörű júliusi nap volt, mint az a júniusi nap, Kay esküvőjén, s a színhely ismételten a Szent György-templom és a Stuyvesant Square. Ezúttal odabenn tartották az istentiszteletet a templomban, túl nagy volt a gyászoló tömeg, nem fért volna el a kápolnában. Az orgonán a Brahms-rekviem szólt („Minden test olyan, mint a fű"), s a temetkezési vállalkozó emberei behozták Kay nagyon egyszerű koporsóját. Ott maradt az oltárnál, fehér babarózsával és fehér címával borítva. A templom lelkipásztora tartotta az istentiszteletet.

Ennek Kay nagyon örülne, gondolták a barátnői. Minden tőlük telhetőt elkövettek, hogy Kayt episzkopálisként temessék el. Mrs. Hartshorn végül úgy intézte el, hogy beszélt dr. Reilanddel, a család régi barátjával. Eszébe juttatta, hogy Kay az ő templomában kötött házasságot, és ez okvetlenül feljogosítja rá a lelkészt, hogy ő adja meg neki a végtisztességet. Ezt megelőzően Julia, Polly nagynénje beszélt az *ő* lelkészével a Szent Bertalanban, Pokey vidékről telefonált a Szent Jakabba; Helenának pedig volt egy barátnője,

aki a Szent Tamás lelkipásztorának a fiához ment feleségül, és az ő közbenjárását kérte. Elképesztő, milyen csökönyösek tudnak lenni ezek a lelkészek, ha olyasvalakinek az eltemetéséről van szó, aki nem volt tagja az egyháznak.

Kay szülei nem tudtak volna időben odaérni a szertartásra; ilyen melegben nem lehet olyan sokáig várni. A távolsági beszélgetésben azt mondták Helenának, hogy hamvasztassa el a lányukat, és majd hazaviszik a hamvait – nagyon el voltak keseredve. De Helena biztos volt benne, hogy Kay ezt egyáltalán nem akarta volna, s ismét felhívta a szülőket, mondván, hogy a barátnői egyházi szertartást szeretnének rendezni, ha ők is beleegyeznek. – Legyen úgy, ahogyan Kay akarta volna – mondta az apja; a barátnői biztosan jobban tudják. Ez is olyan elkeseredetten hangzott. A csoport tagjai mégis úgy érezték, helyesen cselekszenek. Kay eltávolodott a szüleitől; nem is találkoztak személyesen, amíg oda volt Nyugaton, s fájt nekik, hogy Kay vissza akart térni New Yorkba a válás után, pedig náluk megvolt az otthona. De azért támogatták, ami kedves volt tőlük, mint most is, mikor megtáviratozták a temetkezési vállalkozónak, hogy Helenát felhatalmazzák, hogy mindenben intézkedjék. – Milyen szomorú, hogy Kaynek nem volt ideje – mondta az apja –, hogy akár egyetlen levelet is írjon nekik az „elmenetele" előtti hónapban. Persze, ha tudja, bizonyára írt volna.

Az egyetemen a csoport sokat vitatkozott róla, ki milyen temetést szeretne magának. Pokey a hamvasztás mellett volt, minden szertartás nélkül, Libby pedig azt akarta, hogy a hamvait szórják széjjel a New York-i öbölben. De Kay, csakúgy, mint a többiek, a rendes elhantolás mellett volt, meg hogy legyen egy lelkész, aki a szertartást vezeti – kedvelte azt a részt, hogy „Én vagyok a Feltámadás és az Élet" (ami valójában a templomi szertartáshoz tartozott, nem pedig, odakinn mondták, a sírnál), gyakorta el is szavalta,

mivel Sidney Cartont játszotta a *Két város meséjé*-nek iskolai dramatizált változatában. És gyűlölte a bebalzsamozást; nem akarta, hogy telepumpálják folyadékkal. Salt Lake Cityben járt egy fiúval, akinek az apja temetkezési vállalkozó volt, pironkodva vallotta be Lakeynek, és a fiú megmutatta neki az összes rémes kellékeket. Minden barátnője nagyon jellemzőnek tartotta, hogy Kay ilyen alakokhoz vonzódik. Ennyi év után – a diplomaosztás óta összesen hét év telt el – a csoport tagjai még pontosan emlékeztek rá, mit szeretett, és mit vetett meg. És sohasem nőtt be a feje lágya.

Ez megkönnyítette a helyzetüket – sajnos, hogy így van – a temetés elrendezésében. Először fordult elő, hogy ilyet kellett tenniük. Ha egy közeli hozzátartozójuk meghalt, az mindig idősebb személy volt, és nem az ő gondjuk volt a szervezés. Fogalmuk sem volt például, hogyan kell felravatalozni egy halottat. De tekintve, hogy Kay elvált Haraldtól, a családja pedig nem volt itt, nekik kellett hozzálátniuk. Először is rémes küzdelmet folytattak a temetkezési vállalkozóval; mindenáron be akarta balzsamozni, amikor a rendőrség kiadta a holttestet, és Helenának telefonálnia kellett egy ügyédnek, hogy meggyőződjék róla, mihez van joguk. De mint kiderült, annyi bajjal jár szembeszállni a konvenciókkal, hogy nemigen éri meg a fáradságot. De Mrs. Hartshorn a segítségükre sietett, meg Ross is, meg Mrs. Davison, aki épp a Vassar Klub halljában volt, amikor az eset történt, és Kay lebukfencezett a huszadik emeletről. Szerencsére zuhanását megtörte a tizenharmadik emeleten egy ablakpárkány, és végül egy ponyvatetőn kötött ki, úgyhogy nem ment teljesen széjjel; csak a nyaka tört el szegénynek. És még szerencse, hogy Mrs. Davison ott volt – épp az Angol Nyelvvédő Egyesület egyik ülésére jött le Watch Hillből –, és kikérte a holttestet, s szólt Helenának, lépjen érintkezésbe Kay szüleivel.

Helena műteremlakásában terítették ki a tetemet, a Tizenegyedik utca nyugati felén, ami mindenképpen a legalkalmasabb helynek látszott, mivel Helena még egyedül élt, és különben is szobatársak voltak. A temetkezési vállalkozó eltüntette a zúzódások nyomait, de azt nem engedték, hogy kifesse „természetesre". Kay sohasem használt rúzst. Átvizsgálták a szekrényét a Vassar Klub-beli szobájában, keresték a megfelelő ruhát – az esküvői ruhája szóba se jöhetett, és különben is, már rég kidobta; sosem szerette azt a ruhát a fehér vállkendővel. Kiemelték a ruhákat akasztóstul (többre ráfért volna egynéhány öltés), de nem tudtak határozni. A tiszta fejű Lakey vetett véget határozatlanságuknak. Hát persze hogy Kay annak örülne, ha új ruhában temetnék el. A többiek nem tudták elképzelni, hogy egy halottnak vásároljanak, de Lakey mintaként mindjárt megfogta Kay egyik ruháját, egyenesen Fortunyhoz ment, s vett neki egy piszkosfehér selyem pliszé ruhát – olyant, amilyenben Guermantes hercegnő adta a fogadásait. Akkor a többieknek is eszébe jutott, hogy Kay mindig is vágyott egy Fortuny-ruhára, de a legmerészebb pillanataiban sem engedhette meg magának. Kaynek biztosan tetszett volna a ruha, és örült volna, hogy Lakey megveszi neki. Csupasz karjára felhúzták öreg arany karkötőjét; soha nem hordott más ékszert, kivéve a jegygyűrűjét – ki nem állhatta a színpadias megjelenést. Helena gyöngyvirágot akart venni – gyakran szedtek együtt a Pine Walk menti erdőben –, de persze már elmúlt a szezonja. Mrs. Davisonnak támadt egy kedves gondolata; Kay szemét két korai keresztény ezüstpénzzel zárta le, egy gyűjtőnél szereztette be Helenával.

Tömérdek volt az elintéznivaló, s nagyon kevés az idő. Fogalmuk sem volt róla, milyen komplikált tennivalók vannak még hátra, különösen ha az elhunyt, mint Kay, idegen, és nincs bejelentett állandó lakása. Sírhelyet találni. Pokey nagyon önzetlenül felajánlott egy sírhelyet a családi parcel-

lájukban, Kay is meg lett volna elégedve, hogy a Livingstonok és Schuylerek között nyugszik. Aztán értesíteni mindenkit, aki ismerte Kayt. Betenni a hírt az újságba. Kiválasztani a zsoltárokat, a textust és az imádságokat a lelkészszel; ezt Helena és Mrs. Davison intézte. Kiválasztani a dicséretet. Annyi mindenben kellett dönteni. A virágok; elhatározták, hogy csak élő virágok lesznek, semmi bolti készítmény. De ezt könnyebb elhatározni, mint keresztülvinni; a virágüzletek elszántan igyekeztek eladni a koszorúikat, s ha az ember nemet mondott, úgy viselkedtek, mintha az illető spórolni akarna; a temetkezési vállalkozó is ezt tette, mikor visszautasították a bebalzsamozást és ragaszkodtak az egyszerű koporsóhoz. Kay leginkább egy egyszerű fenyőfa koporsót kedvelt volna, de erre persze gondolni sem lehetett. Aztán el kellett dönteni, hogy a templomban nyitva legyen-e a koporsó vagy zárva. Végül abban maradtak, hogy zárva legyen, de azok, akik jóban voltak Kayvel és meg akarták nézni, elmehettek Helena lakására, még mielőtt a temetkezési vállalkozó emberei megérkeztek. Helena sherryvel és teasüteménnyel kínálta azokat, akik odamentek. Itt is döntésekre volt szükség: hogy sherry legyen vagy Madeira, teasütemény vagy szendvics. A lányok gondolni sem bírtak szendvicsre (sima legyen vagy dupla?), de az idősebb nők szilárdan kitartottak amellett, hogy Helenának a vendégeket, mint Mrs. Davison mondta, gyászétellel kell megkínálnia.

Azon kapták magukat, hogy megszállottjai lettek az apró részleteknek. Ezek arra szolgáltak, hogy elvonják a figyelmet a gyászról. És valóban el is vonták. Az ember egyszer csak ráébred, hogy már nem is tudja, miért történik mindez: azért, mert Kay meghalt. És milyen megkönnyebbülés, ha végre dönteni tud, vagy hagyja, hogy mások döntsenek helyette, mint mikor Lakey megvette a ruhát: az ember egészen felderül tőle, amíg észbe nem kap.

Az is különös volt, mikor kiderült, milyen különbözőképp viszonyulnak az emberek a halálhoz. Az ember gyűlölte magát, amiért ilyen alkalommal megfigyeli őket, de nem lehetett ellenállni. Mrs. Hartshorn és Ross például csodálatosak voltak, ahogy Kayt felöltöztették, a legrémesebb részt is beleértve: mikor a fehérneműt kellett ráadni; a holttestet „temetésre kész" állapotban (ami, gyanították, annyit tesz, hogy kizsigerelve), valamiféle halotti lepelbe csavarva kapták meg. Polly meg nyugodtan segített nekik, és ez talán érthető is, hiszen kórházban dolgozott. De a többiek még a szobában sem tudtak megmaradni, amíg az öltöztetés folyt. Mikor Ross kijött a nappaliba, hogy megkérdezze: tegyenek-e melltartót Miss Kayre? – még a gyomruk is felfordult. Ezt a kérdést is nehéz volt eldönteni. Valahogy természetellenesnek tűnt, hogy valakit melltartóban temessenek el (még szerencse, hogy Kay sosem hordott harisnyatartót), viszont Ross felhívta rá a figyelmüket, hogy lötyög rajta a Fortuny-ruha. Végül is azt mondták neki, hogy adja rá a melltartót.

A lányok érdeklődve figyelték, hogy Mrs. Davison, aki csodákat művelt a dolgok irányításában, és lélekben sosem rettent vissza a halál tényétől, a holttest kezelése közben ugyanúgy viselkedett, mint ők. Kinn maradt a nappaliban a lányokkal, ő vezette a beszélgetést, miközben Ross, Mrs. Hartshorn és Polly „megtették, ami szükséges". – Nem értem, Helena, miért nem a temetkezési vállalkozó embereivel végeztetted el az öltöztetést. Végtére is ezért fizetik őket. „Mindenki képességei szerint." – Őszintén szólva, ezen a többiek is csodálkoztak, most, hogy látták, miről is van szó, de ki nem állhatták a vállalkozót a nyúlós hangjával meg a rúzstégelyeivel. Pedig hát a temetkezési vállalkozók a társadalom nélkülözhetetlen tagjai – hogy mennyire nélkülözhetetlenek, azt a lányok csak most tudták meg.

Annak ellenére, hogy Kay odaát volt a másik szobában

(ez egészen más dolog), a lányok titokban szórakoztak Mrs. Davisonon, aki tüneményes volt, és úgy érezték, tudja is, hogy tüneményes. Hullámzó fekete ruhájában, melybe onixbrosst tűzött, kedvesen csevegett a halotti leplekről és szemfedőkről, hellyel-közzel előhúzva egy-egy odaillő idézetet a retiküljéből, vagy megeresztve egy borongós-humoros megjegyzést. Ha legalább Kay itt volna közöttünk – jelentette ki, a fejét rázva –, ő kézbe venné helyettünk az egészet, hiszen tuggyátok.

Mindaddig, amíg volt valami tennivaló, Libby nem került elő. A költségek terén sem ajánlotta fel segítségét; a többiek felosztották egymás közt a kiadásokat. A múlt nyáron férjhez ment Pittsfieldben nagy sikerű történelmi regények írójához, akinek ő foglalkozott a könyveivel; csak Polly ment el az esküvőjére, amely a családi ház kertjében zajlott le, Erzsébet kori pompával, miközben a verandán Purcellt játszott a lemezjátszó. A temetés napján lélekszakadva beállított a sherryért meg a teasüteményért, kis fekete kalapban, hosszú nyakláncot viselve, amelyről azt állította, hogy régi övláncból lett, amit egy várúrnő viselt. Megállapította, hogy a Fortuny-ruha nem Kayhez illő színű, és borzasztóan kíváncsi volt rá, mit fizetett érte Lakey. És mintha megérezte volna a csoport rosszallását, csak azért is tovább feszítette a húrt. – De most aztán, lányok – mondta, előredőlve a székében és szemügyre véve egy teasüteményt –, mondjátok meg, de őszintén. Senkinek nem árulom el. Leugrott vagy leesett?

Mrs. Davison fékezőn Polly karjára tette vaskos kezét. – Bárkinek elmondhatod, Elizabeth, akinek csak akarod. S remélem, el is fogod mondani. Leesett. – Ó. Azt tudom, hogy a rendőrség ezt állapította meg – mondta Libby. Helena kezdett beszélni. – Enyém a szó, Helena – mondta Mrs. Davison. – Elvégre én láttam őt utoljára élve. Alig egy órával azelőtt. Meghívtam, kávézzon velem vacsora után

a hallban. Kay mindig a kedvencem volt. És mint a rendőrségen is elmondtam: kitűnő hangulatban volt. Az agya teljesen tiszta volt. Mr. Churchillről beszélgettünk, meg a légitámadásokról, meg arról, hogy milyen szükséges az általános hadkötelezettség ebben az országban. Beszélt arról, hogy a Fifth Avenue-i Saksszel tárgyal egy kilátásban levő állásról. Kaynek nem volt szándékában, hogy öngyilkosságot kövessen el. Ha nem fordult volna meg elmegyógyintézetben, a kérdés soha fel sem vetődik.

Az ifjú hölgyek bólogattak. Ezért volt az egész olyan igazságtalan. És ha a rendőrségen nem tisztázódik az ügy, Kay nem kaphatott volna egyházi temetést. Fekhetne megszenteletlen földben.

– Mondhatjuk úgy is, Elizabeth, hogy Kay a háború első áldozata – folytatta Mrs. Davison komoran. – De anya! – tiltakozott Helena. – Ez azért nevetséges fogalmazás. – De valamilyen nevetséges módon mégis igaz volt. Kay úgy látszik, repülőgépeket figyelt az ablakból a Vassar Klubban, mikor valahogy elveszítette az egyensúlyát, és kiesett. Két koktélt ivott meg vacsora előtt, ez valamennyire lelassíthatta a motorikus reflexeit. Azokat, akik folyamatosan összejöttek vele, amióta tavasszal visszatért, nagyon megrázta a halálának a módja, de nem érte teljesen váratlanul. Mint oly sok egyedülálló nőt, Kayt is nagyon foglalkoztatta a háború. Barátai tanúsíthatták, hogy rengeteget beszélt légiriadókról és készültségről. Hollandia megszállása óta mindig azt mondogatta, hogy csak napok kérdése, és Amerika is belép a háborúba. Meg volt róla győződve, hogy egy váratlan ellenséges légitámadással fog kezdődni; Hitler nem várja meg, amíg Roosevelt felfegyverkezik, és hadat üzen. Egy éjjel átküldi a Luftwaffét, és leradírozza New Yorkot és Washingtont. Hitler helyében ő is pontosan ezt tenné. Ez a *Blitzkrieg* lényege. Ismert egy repülőtisztet, aki azt mondta, hogy a náciknak vannak nagy hatósugarú bombázó repülő-

gépeik – Hitler titkos fegyvere –, amelyek képesek erre. Lehet, hogy a tengeralattjárók parti támadásával fogják kísérni az akciót.

Az a tény, hogy Amerika semleges, nem jelent semmit. Norvégia és Dánia és Hollandia is semleges volt. Rajongott az ötletért, hogy La Guardia polgármester kezdjen légiriadógyakorlatokat New Yorkban, és rendeljen el elsötétítést. Légoltalmi parancsnok szeretett volna lenni, úgy, mint odaát azok Angliában, és szorgalmazta, hogy a Vassar Klub szerezzen vödrökben homokot és ásókat, és hozzon létre polgári védelmi egységet. Vett egy rádiót, és kapott valakitől egy pakli repülőgépmodelleket ábrázoló kártyát, azt tanulmányozta, hogy megismerje a különféle repülőgéptípusok formáját. Ha nem hallgatta a rádiót, vagy nem vitatkozott éppen az elszigetelődési politika híveivel, akkor az eget kémlelte.

Kay új bolondériája mulattatta, meg el is szomorította a barátait. Még Priss, aki aktívan részt vett több olyan bizottságban, amely azon fáradozott, hogy Amerika hadba lépjen a Szövetségesek oldalán, még ő sem hitte, hogy Hitler készül megtámadni Amerikát. Pedig szinte kívánta, hogy így legyen, mert akkor az amerikaiak kénytelenek volnának akcióba lépni. Attól félt, hogy ezen a nyáron véget ér a háború – meddig tarthatnak ki az angolok egyedül? Európa leigázva, Amerika meg ül és nem csinál semmit. Vagy csak keveset, és azt is későn, mint Franciaország esetében. Franciaország elestébe Priss majdnem beleőrült, őt sem lehetett levakarni a rádióról. Vetetett Sloannal egy hordozható rádiót, hogy magukkal vihessék Oyster Baybe. És most a nap minden órájában bekapcsolta a híreket, s várta, mikor jelentik be, hogy Churchill kapitulált, vagy hogy a kormánnyal Kanadába menekült. Az igazat megvallva, titokban mindenki ettől rettegett. Mindvégig, amíg a temetésre készülődtek, Helena halkan nyitva tartotta a rádiót, nehogy

egyetlen hírösszefoglalót is elmulasszanak. Életük hátralevő részében, valahányszor Kayre fognak gondolni, mindig a bemondó hangját hallják majd, ahogy beolvassa az éjszakai veszteséglistát. Csak Mrs. Davison reménykedett. – Figyeljétek meg, az angolok soha nem adják meg magukat. Mondtam is Davy Davisonnak, egy második Spanyol Armada lesz ez az egész. – De Kay, a maga gyakorlatias természetével, már túllépett Anglián, és Amerika védelmét szervezte. A barátait csak az szomorította el, hogy érdeklődése az iránt, amit ő Hitler menetrendjének nevezett, oly nyilvánvalóan Harald ellen irányult, akiből fanatikus izolacionalista lett, és a gyűléseken meglehetős hírnévre tett szert a beszédeivel. Bárcsak ne gondolt volna vele többet Kay, ahelyett, hogy felcsap az ellentáborba. De ez a felkészülési buzgalom legalább adott neki valami életcélt. Milyen kegyetlen irónia, hogy a halálát okozta!

A takarítónő, aki Kay szobáját takarította a Vassar Klubban, azt vallotta a rendőrségen, hogy gyakran látta Kayt kihajolni az ablakon, és figyelmeztette is, hogy ne tegye. – Igen, Elizabeth – mondta Mrs. Davison. – Magam is kikérdeztem a takarítónőt. Aztán szemügyre vettem az ablakot. Egy olyan magas lány, mint Kay, könnyen elvesztheti az egyensúlyát, és kieshetett. A rendőrségen is elmondtam, hogy Kay rádiója be volt kapcsolva, s a cigarettája az ágya mellett égett egy hamutartóban. Nagyon veszélyes szokás. De ha egy fiatal nő öngyilkosságot akar elkövetni, akkor nem cigarettázás közben teszi. Nyilvánvaló, hogy miközben cigarettázott, meghallotta egy vagy több repülőgép zúgását, és felkelt, hogy kinézzen az ablakon. Úgy emlékszem, magam is hallottam a repülőket, miközben a hallban egy folyóiratot lapozgattam. De a zuhanás hangjára minden kiment a fejemből. Még most is hallom. – Zsebkendőt vett elő, és megtörölte a szemét.

Amint a csoporttársak helyet foglaltak a templomban, meglepetten látták, hogy máris mennyien gyűltek össze. Majdhogynem tömeg volt, és még egyre érkeztek. Ott volt Kay előző főnöke a Macytől, és a kollégáinak egész delegációja. Mrs. Renfrew Gloucesterből jött fel, Dottie nevében. Ott volt Mr. Andrews a nővérével, a híres Julia nénivel, meg Ross-szal. Aztán Libby meg a férje. Lakey és arisztokrata barátnője, akivel együtt jött vissza Európából – d'Estienne bárónő. Ott volt Pokey meg a férje, és épp az előttük levő padsorban Polly és Helena meghökkenve fedezte fel Hattont, Protheróék komornyikját. – Üdv, Hatton – suttogta Polly. – Jó napot, asszonyom. Jó napot, kisasszony. A család nevében jöttem. Az úrnő részvétét küldi. Úgyszintén Forbes. – Egészen társasági temetés, Kaynek igazán öröme telt volna benne.

Connie Storey végigporoszkált a padsorok között, és leült Putnam Blake és harmadik felesége mellé. – Szép kis kivonulás, mama – mondta Mr. Davison elégedetten. – A szimpátia jele. – Polly felfedezte Dick Brownt, Harald régi barátját, akit ugyancsak megtépázott az idő. Jim Ridgeley becsusszant az ülésre Polly mellé. – Ezeket mind ismered? – kérdezte Pollytól. – Nem – suttogta Polly. – Még ilyet! – mondta Jim, és a pszichiáterre mutatott, aki Kayt kezelte a Payne Whitneyben. – Azok meg mintha a régi betegek közül lennének – mondta három egymás mellett ülő nőre. Mrs. Davison bólintással üdvözölte a Vassar Klub titkárát. Priss felfedezte Mrs. Sissont, aki mellette ült Kay esküvőjén. Újabb évfolyamtársak jelentek meg. Egy katonatiszt, repülőtiszti rangjelzéssel, helyet foglalt. – Azt hiszem, Kay nagyon jóban volt vele – súgta oda Mrs. Davison a férjének. Helena oldalba bökte Pollyt. Norine jelent meg, talpig feketében, lefátyolozva; úgy látszott, állapotos, és valami hevederfélén, amely a vállára volt akasztva, a csípőjéig ért és minden lépésnél himbálózott, egy apró gyerek

függött; csupasz lába és talpa kilógott ebből a különös fajta erszényből vagy zsebből. – Mindjárt elájulok! – jelentette ki Pokey fennhangon. – Hát ez meg mi, egy kenguru? – kérdezte Mr. Davison felhorkanva. – Pszt, papa – rótta meg Mrs. Davison. – Ez I-Ichabod – mondta Priss. – De hát az ég szerelmére – suttogta Polly. – Ez a legújabb találmány – motyogta Priss. – Olvastam róla egy brosúrában. Az elfoglalt anyáknak való, akik senkire sem tudják hagyni a gyereküket. A gyerek meg biztonságérzetet kap az anya t-testének melegétől. – Norine leült Dick Brown mellé. Az ölébe vette Ichabodot, úgy, hogy előrehúzta a hevedert. – Mire jó ez az indiánosdi? – kérdezte a férfi. – Maga indián? – Norine bólintott. – Azt akarom, hogy megismerje a halálérzetet. – Aha – mondta a férfi komoran. – Korán. Mint a mumpszot.

Az elképedés moraja, mely Ichabod megjelenésekor végighullámzott a templomon, elült, amint újabb résztvevők érkeztek. Polly felismerte Kay előző bejárónőjét, az öreg Clarát, akinek ravatalozója volt Harlemben. Mrs. Flanagan, Kay kedvenc tanára, aki most a Szövetségi Színházat vezette, lépett be, a volt segédrendezőjével. – Sose hittem volna, hogy eljön! – jelentette ki Helena. Az oltárt teljesen elborították a virágok.

Az orgonazene abbamaradt. Bejött a lelkész, és elhelyezkedett a koporsó mögött. A gyülekezet felállt. – En vagyok a Feltámadás és az Élet, mondá az Úr: aki hisz énbennem, ha meghal is él; és aki él, és hisz énbennem, soha meg nem hal. – Lakey szeméből kicsordult egy könnycsepp. Maga is meglepődött a bánatán. Az egyetlen érzelem, melyet érezni akart, a hideg, elszánt szenvedély volt, hogy ez a temetés tökéletes legyen, makulátlanul tükrözze mindazt, amitől Kay el volna ragadtatva. Magának csak annyit kívánt, hogyha meghal, valami idegen kössön egy követ a nyakára, és hajítsa a tengerbe. Gyűlölte a hazug gyászo-

lást, és inkább a szemét szúratta volna ki, mintsem hogy hazug módon gyászoljon. Újabb könnycsepp bukkant elő. Aztán észrevette, hogy a fejek mind egy irányba fordulnak. A többiekre dühösen, ő is arrafelé fordult. Sötét öltönyben Harald lépett be, és leült a templom végében. Mennyire jellemző, mondta magában fagyosan, hogy minden fejet maga felé fordít, hogy lássák. Polly és Helena is arrafelé lesett. Féltek, hogy a férfi meg fog jelenni. És persze joga volt hozzá, hogy eljöjjön, bár nem hívták meg, amiként jogában állt letérdelni, miközben a gyülekezet többi résztvevője mind áll, s kezébe temetni koponyaszerű fejét, mintha imádkozna. De ők mégis haragra lobbantak.

A rövid szünetben, amely az első zsoltár felolvasását megelőzte, mindenki, aki a templomban volt, még azok is, akik nem ismerték, tudatára ébredtek Harald jelenlétének. Mintha egy torz árnyék vetődött volna a gyülekezetre. Ha megjelenhet a gonosz manó egy temetésen, gondolta Helena, mint a rossz tündér a keresztelőn, akkor Hajhász Harald az. Összeszorította kis állkapcsát. Nem értette, hogy a férfi fanyar hatalmától miért alszik meg benne „a szívbéli jóság teje". Hiszen többé nem árthat Kaynek. Különös gondolat villant át az agyán. Harald „elveszi Kay temetésének örömét".

A pap kissé rosszallóan tekintett végig a gyülekezeten, mintha gyakorlott szeme felismerte volna Ischabodban és Haraldban a zavarkeltés lehetséges középpontjait, majd hozzákezdett az első zsoltárhoz. „Jelentsd meg, Uram, az én végemet és napjaim mértékét, mennyi az?..." Ruhasuhogás és székrecsegés. A gyászolók közül némelyek állva maradtak; mások leültek; többen letérdeltek; ismét mások az ülés és térdelés közti félmegoldást választották, előrehajoltak a padsorok között. Polly úgy határozott, hogy Hattont követi, aki leült. Ő azok közé a kevesek közé tartozik a templomban, jutott eszébe, akik tudják, hogyan kell visel-

kedni egy temetésen. Kay esküvőjére gondolt, és hogy milyen fiatalok és babonásak voltak mindannyian, és hogy milyen keveset változtak azóta. Most ismét megszállta a bolondos rémület, hogy valami fennakadás keletkezhet a dolgok folyásában, ami ez esetben azt eredményezné, hogy a pap úgy határoz, hogy mégsem temetheti el Kayt. De az esküvőnek *voltak* furcsaságai, viszont a temetésben nem volt semmi különös, vagy mégis? A különös csak Harald jelenléte volt. Nem lett volna szabad eljönnie. Azáltal, hogy eljött, mindazt, amit elrendeztek – Kay ruháját, a régi római érméket, a zenét és a virágokat, magát a szertartást is –, ostobává és kislányossá tette. – „Ő a Halál Kay temetésén" – mondta magában Polly.

Megkezdődött a második zsoltár. Polly lehajtotta a fejét, és Kayre gondolt. Ismét feltört benne a szeretet és sajnálat, mely elárasztotta, mialatt Kay merev testét öltöztette. Végiggondolta Kay életét, mely nem is volt élet, csak valami üdvözlésféle, egy Hé, Szia. A koporsóban fekvő lány végre az óra hősnője lett. A többi semmi, csak hiú, önhitt árnyék. „Reggel zöld és növekedik; de estére lekaszálják, megszárítják és elhervad", zengte a pap. Ez valóban odaillett, és nemcsak a szomorú, megrázó véghez. Polly biztos volt benne, hogy Kay nem ölte meg magát, bár nagyon boldogtalan volt a kórházban, amikor a pszichiáterek meggyőzték, hogy jobb, ha elválik Haraldtól. Akkor valóban idegösszeomlást kapott a gondolattól, hogy ezután „egy kis senki" lesz, nem pedig egy zseni felesége. De ha, mint az öngyilkosok, elképzelte volna, hogy mindenki gyászolni fogja, hát most meg lehetne elégedve. – Szeretlek, Kay – suttogta Polly bűnbánóan.

Amikor a pap belekezdett a *De Profundis*-ba, Priss úgy érezte, Helena és Mrs. Davison eltúlozzák a dolgot; három zsoltár mégiscsak túlzás. És a leghosszabb episztolát választották ki textusnak: Pál Apostol levele a Korinthus-

beliekhez I : 15. Az ige gyönyörű volt, de Priss aggódott Ichabod miatt. Tudva, hogyan vélekedik Norine a szobatisztaságra szoktatástól, rettegett, hogy valami baleset következhet be. A sok virággal nagyon szűken voltak a templomban; bizonyára csak képzelődik, de esküdni mert volna, hogy vagy a kisfiú, vagy Kay ... Hasztalan nézett Pokeyra, neki nem volt jó szaglása. A gyülekezet nyugtalankodni kezdett, bólogattak és suttogtak egymásnak, amint felismerték a textus ismerős szavait. „Balgatag! amit te vetsz, nem elevenedik meg, hanemha megrothadánd." – *Si le grain ne meurt*[25] – hallotta Priss, amint Lakey a barátnője fülébe suttogta. „... mert trombita fog szólni, és a halottak feltámadnak romolhatatlanságban, és mi elváltozunk." – Händel – figyelmeztette Mrs. Davison a férjét. – A *Messiás*. – Priss észrevette, hogy Polly nagyon sír, és Jim fogja a kezét. Lakey is sírt – a könnyek, gondolta Priss, olyanok, mint a kristálycseppek, ahogy végigfutnak merev arcán; a száját szorosan összezárja. Priss azt kívánta, bárcsak ne foglalkozna már a textus „romolhatatlansággal". „Halál! hol a te fullánkod?" Pokey erősen oldalba bökte a férjét. – Nem is tudtam, hogy ez innét van! – Priss hirtelen azon kapta magát, hogy a temető kukacaira gondol; ő is felzokogott.

Helena szégyenkezett, amikor a dicséretre került sor, mely egyike volt anyja kedvenceinek; a 245-ös: „Átvisz az Úr". Ő maga Bachot szeretett volna, a Passió koráljából: a „Töviskoronás szent fő ..." kezdetű részt. De az anyja azt mondta, hogy a másik sokkal szívhezszólóbb, ami azt jelentette, hogy úgy hangzott, mint egy sátoros feltámadási találkozó. Kívülről tudta az egészet, és még csak nem is színlelte, mint Helena, hogy belenéz az énekeskönyvbe. Hatalmas, hamisan zengő hangja versenyre kelt az orgonával.

[25] Ha el nem hal a mag.

Az utolsó sorokba Mrs. Davison mindent beleadott. „A halál habját sem félem én, / Átvisz az Úr a Jordán vizén." Helena fanyarul maga elé képzelte Istent, amint kézen fogva átvezeti az anyját a Jordán folyón, s attól félt, hogy a templomban mindenki ugyanazt a képet idézte maga elé. Pedig az anyja agnosztikus volt, mint a gyászolók nagy többsége. Nem hitt Kay eljövendő életében, de hát akkor kinek kellett a szívhezszólás? Senkinek. Helenát a realizmusa megakadályozta a sírásban. Kiért is sírjon? Kayért? De Kay nincs többé. Úgyhogy Helena véleménye szerint nem volt kiért sírni.

Letérdeltek, hogy imádkozzanak. Hirtelen vége volt. A gyülekezet kinn találta magát a járdán, szétoszolva, a temetkezési vállalkozó emberei meg bementek a koporsóért. Libby azon tűnődött, miért is nem voltak gyászhuszárok; az sokkal tetszetősebb lett volna. És úgy érezte, nyitva kellett volna hagyni a koporsót. Amint észrevette Connie Storeyt, odanyomult hozzá, hogy üdvözölje. Nem akart kimenni a temetőbe, és Connie, aki szintén állásban van, talán megosztja vele a taxit. Ma este, még mielőtt elmennek hazulról a férjével, le akarta írni a szertartáson szerzett élményeit. Igazán nagyon-nagyon megható volt az egész.

Kocsikat rendeltek, hogy kivigyenek mindenkit a temetőbe, aki ki akar menni, és nincs saját kocsija. Kinn sorahoztak a halottszállító kocsi mögött. Helenának listája volt és ellenőrizte. Harald számára nem foglaltak helyet. Mehetett volna Norine-nal, csakhogy Norine nem ment, hál' istennek; kész csoda, ebben mindenki megegyezett, hogy a kisgyerek meg se nyikkant a szertartás alatt – fáradtan bólogatott az anyja ölében. Harald egyedül állt a járdán, és rejtélyesen mosolygott. – Jim meg én elvihetjük a kocsinkkal – jelentkezett Polly. – Valamelyikünknek muszáj beszélni vele. – Helena kevésbé volt kereszténYi hangulatban. – Majd az anyám meghívja a magáéba. Ő annyira megértő.

Hadd csinálja ő. – De Harald Lakey felé tartott. – Mehetek veled? – hallották a kérdést. Lakey csinos, palackzöld, európai kétüléses kocsija ott állt a sarkon. – Sajnálom – mondta. – Nincs hely. – De a bárónő kimentette magát. – Ha nem bánod, Elinor, én nem megyek el a temetésre. – Helyes – mondta Lakey Haraldnak. – Szállj be. Tudsz vezetni? – Harald a kormányhoz ült. Amint a menet megindult, a gyászolók látták, hogy a zöld kétüléses kilő a halottaskocsi elé. – Mibe fogadsz, hogy megkörnyékezi? – mondta Polly könnyekkel a szemében. Ő meg Jim meg Helena meg Mr. Andrews együtt mentek Ridgeley Fordján. – Reméljük, úgy lesz – mondta Mr. Andrews szelíden. – Úgy hallom, a bárónőnek van egypár rézbokszere.

Lakey hazatérése a *Rex*-en óriási esemény volt a csoport életében. Egy áprilisi reggelen kimentek elébe a kikötőbe, mind a heten. Akkor persze még Kay is élt, épp visszatért Utahból, és Dottie úgy alakította a programját, hogy útban a bermudai vakációzás felé, eljöhetett. Pokeytól származott az ötlet, hogy testületileg várják Lakeyt; Pokey nem vett tudomást az idő múlásáról, és csak nevetett arra a gondolatra, hogy időközben Lakey megváltozhatott. A többiek közül azonban néhánynak rossz előérzete volt, mialatt figyelték, hogy leeresztik a feljárót. Féltek, hogy Lakey kinőtte őket. Majdnem szükségszerű, hogy a professzorok, művészettörténészek és műgyűjtők után, akik között Európában élt, provinciálisnak találja őket. A leveleire és képeslapjaira írt feladói címek arra engedtek következtetni, hogy mint Helena megfogalmazta, Lakey köre „kitágult" – mintha mindig fontos emberek villáiban, *palazzó*-iban és *château*-iban tartózkodott volna. Amikor legutoljára írt, jelezve, hogy hazatér, mert úgy hiszi, nemsokára Olaszország is belép a háborúba, éppen Bernard Berensonnak, a híres műkritikusnak a házában tartózkodott, Settignanóban. Felso-

rakoztak a rakparton, és meresztették a szemüket, hogy megpillantsák, készenlétben tartották kezüket az integetésre, az érzékenyebbek tudatában voltak annak, hogy komoly, megállapodott csoportot képeznek, férjük és gyerekeik vannak odahaza, legalábbis legtöbbjüknek; Pokeynak már három, és Pollynak is van egy kislánya.

Amint megpillantották, hogy jön lefelé, gyors, biztos lépteivel, emelt fővel, sötétlila kosztümben és kalapban, a kezében zöld bőr utazótáskával és karcsú, összesodort zöld selyemernyővel, elképedten látták, hogy még most is milyen fiatalos. Ők mindannyian levágatták a hajukat, és berakatták, de Lakey most is fekete kontyot viselt a tarkóján, amitől olyan lányosnak tetszett, s a ragyogó alakját is megtartotta. Meglátta őket; zöld szeme kitágult örömében, integetett. Az ölelkezés után (mindannyiukat jobbról-balról megcsókolta, majd eltolta magától, hogy jobban szemügyre vehesse) bemutatta az alacsony, tömzsi külföldi nőt, aki vele volt – a lányok azt hitték, hogy a hajón ismerkedett össze vele.

Sokáig várakoztak a rakparton Lakey poggyászára. Több tucat bőröndje volt, harminckét szekrénykofferja, csodálatos csomagolású és fényes, színes szalagokkal átkötött csomagjai, és megszámlálhatatlan csomagolóládája, tele festményekkel, könyvekkel, porcelánnal. A vámcédulán „külföldön élő hazatért"-nek vallotta magát, ami azt jelentette, hogy személyi és háztartási holmijaira nem kellett vámot fizetnie. De tömegével hozott ajándékokat, amit jellemző módon be is vallott a vámnál, és véget nem érő időt töltött a vámossal, amíg nagy, világos, hosszúkás betűivel összeírta a listákat. A lányok semmiben sem tudtak segíteni neki, miután a csomagjait összegyűjtötték, és nem szívesen bámulták a kofferok és bőröndök tartalmát, amelyeket a vámos kinyittatott, de még Pokey szeme is kiguvadt a nagy halom fehérnemű, zsebkendő, hálóing, fésülködőköpeny, cipők,

kesztyűk láttán, mind hófehér selyempapírba csomagolva – nem beszélve a ruhákról, kalapokról, sálakról, gyapjúkabátokról, melyek szintén gyönyörűen selyempapírba voltak csomagolva. Erről a látványos bemutatóról (pedig egyetlen szőrmekabátja sincs – jelentette Libby) a lányoknak kínosan eszébe jutott az időbeosztásuk, a bébiételek, a szennyes, a pelenkák. Nem tölthették az egész délelőttöt a rakparton. Miközben várakoztak, nyugtalanul toporogva (dohányozni nem volt szabad), észrevették, hogy a bárónő, aki már végzett a vámnál, szintén várakozik. Úgy látszott, Lakeyhez tartozik, és nem valami barátságosan nézett a lányokra, akik udvariasan megpróbáltak elbeszélgetni vele az európai helyzetről. Lerítt róla, hogy német, aki hozzáment egy francia bárónhoz; szeptemberben el kellett hagynia Franciaországot, amikor kitört a háború. Lakeyhez hasonlóan ő is Firenzében volt, de nem ismerte Libby fiesolei nagynénikéjét. Egyszerkétszer odament, mondott valamit Lakeynek; hallották, hogy „drágámnak" szólítja, pergő *r*-rel. Kay jött rá először. Lakey leszbikus lett. És ez a nő a pasasa.

Lassan a többiek is felfogták. Szóval azért nem jött haza Lakey olyan sokáig. Külföldön az emberek sokkal elnézőbbek a leszbikusok iránt, és Lakey családjának Lake Forestben igazán nem kellett tudnia. Szörnyű pillanat volt. A lányok felismerték, hogy – külön-külön és együttvéve – fölöslegesek. Óriási baklövést követtek el azzal, hogy kitárt karral jöttek ki Lakey elé, mintha hozzájuk tartozna, holott teljesen egyértelműen és kizárólag a bárónőhöz tartozik. Azt is megtudták persze, hogy együtt fognak lakni az Elysée Hotelban. Lakey, mondta a bárónő, válaszképp Kay nyílt kérdésére, hazamegy Chicagóba egypár napra, meglátogatja a családját. Aztán majd keres magának egy házat vidéken, New York környékén. – Valami egészen csendes helyet – mondta a bárónő. Minden világos volt. Lakey egyedül akar

lenni a bárónővel, a szomszédok és a régi barátok zavarásától mentesen. Vagy legalábbis, a bárónő ezt akarja.

A lányok csak néztek egymásra. Már eltervezték az egész napot. Pokey családjának sofőrje odakinn várakozott, hogy Lakeyt elvigye és elszállásolja a szállodában. Aztán később mindnyájan találkoznak és együtt ebédelnek valami elegáns helyen. Utána pedig minden lány elsőként akarta megmutatni Lakeynek a lakását, a férjét, a gyerekét vagy gyerekeit. Kivéve Kayt, akinek semmi mutatnivalója nem volt, s aki éppen ezért úgy érezte, hogy neki van a legtöbb joga Lakeyhez. Most aztán nem tudták, teljesen elejtsék-e ezeket a terveket, vagy hajtsák-e végre, és vonják bele a bárónőt is. Nem tudták, diszkréten viselkedjenek-e a kapcsolattal szemben, vagy nyíltan. Mit akar Lakey? Azt szeretné, ha elmennének? Talán sosem bocsátja meg nekik, hogy így meglepték a kikötőben. A csoport ösztönösen Kayhez fordult, akinek a színházi tapasztalatai alapján tudnia kell, hogy mit tegyenek. De Kay is tanácstalan volt. Nyílt arcára világosan kiült a csalódottság, bánat, határozatlanság. Mindegyiküknek az jutott az eszébe, hogy Lakey, aki mindig is ijesztő volt és fensőbbséges, most majd lenézi őket, amiért ők nem leszbikusok. Másrészt viszont úgy látszott, valóban örül, hogy látja őket.

Miközben Lakeyt és a vámost figyelték, némán feltették maguknak a kérdést, vajon mióta leszbikus Lakey, s vajon a bárónő tette-e azzá, vagy ő kezdte, magától. Ez elvezette őket ahhoz a gyanúhoz, hogy talán már az egyetemen is az volt, csak elfojtotta magában. Ennek a szörnyű felfedezésnek a fényében vizsgálgatták a ruházatát, áruló jelek után kutattak. Schiaparelli-kosztüm volt rajta; ezt Kay mindjárt megkérdezte – sejtette, hogy Schiaparelli. – Elinor minden ruhája Schiaptól van – jegyezte meg a bárónő, s ők látták, hogy ez a keresetlenül kiejtett becenév kifogja a szelet Kay vitorlájából. Lakey selyemharisnyát viselt, egé-

szen áttetszőt, magas sarkú borjúbőr cipőt és zöld, fodros selyemruhát. Mindenesetre nőiesebb volt, mint azelőtt. A bárónőről meg lehetett állapítani, bár nem volt fiúsra vágva a frizurája, és nem hordott férfinyakkendőt; vastag tweedkosztüm volt rajta, középerős harisnya és trottőrcipő. Mégis furcsa volt belegondolni, hogy a bárónő férjnél volt, Lakey meg nem.

Mihelyt Lakey végzett a vámossal, a legnagyobb természetességgel oldotta meg a problémáikat. Elfogadta Pokey ajánlatát, hogy a sofőrjük elvigye őt meg a bárónőt a hotelba. Ami az ebédet illeti, elküldte a bárónőt a Metropolitan Museumba, s megmondta, hogy egyen ott az önkiszolgálóban; így majd megismerkedik Amerikával. – Maria olyan, mint egy medve – mondta nevetve. – Megmorogja az idegeneket. – Ő a csoporttal ebédelt, és aznap estére meghívta azokat, akik ráértek, a férjükkel, egy koktélra a bárónő meg az ő társaságában, a hotel bárjában. Ez a gyakorlat, jöttek rá a lányok. Olyankor, mikor a férjek is jelen voltak, megjelent a bárónő is; máskülönben Lakey egyedül jött.

Mihelyt a csoport megszokta és elfogadta, mint egy magától értetődő axiómát, hogy a bárónő a „barátom", merevségük felengedett. A rákövetkező hetekben a bárónő is fokozatosan megenyhült. Korántsem nézte le a csoportot, amiért ők nem leszbikusok, sőt inkább még a javukra írta. Csak Kayre gyanakodott, minthogy elvált, és egyedült élt a Vassar Klubban. A csoport meglepődve tapasztalta, hogy mind Lakey, mind Maria elszánt antifasisztá. Nem néztek volna ki Lakeyből annyi emberséget, hogy ilyen hétköznapi politikai szimpátiái támadjanak. De Lakey több szempontból is emberibb lett, mint volt. A másik meglepetés az volt, hogy kedvelte a gyerekeket. A lányok azt hitték, hogy aki leszbikus, az mindenekelőtt az anyaságot nézi le, Lakeyt azonban ez különösen vonzotta. Polly csecsemőjének vett egy szépséges olasz csipke partedlikészletet, az egyiket rá-

adta, és az ölébe véve maga etette meg a kicsit, amikor náluk járt. Priss Stephenjének vett egy kaleidoszkópot meg egy sorozat régi játék katonát; szeretett mesélni neki, és kifestőztek is együtt. És amikor egy hétvégére lement Pokeyhoz Princetonba, megnézte az istállókat és bújócskázott az ikrekkel. Szeretett képeket kivágni és ugráló egeret készíteni hatalmas vászon zsebkendőjéből.

Ő is és Maria is nagyon gyakorlatiasak voltak. Jól főztek, tudtak varrni, és újvonalú kismamaruhát terveztek a gyereket váró Pollynak. Maria betegápolást is tanult, ami, úgy tűnt, teljesen köznapi dolog az európai arisztokrácia körében, s még azokra az időkre nyúlik vissza, amikor a kastély úrnője rendelt orvosságot a parasztoknak, és látta el a sebesülteket a háborúban. Az a tény, hogy a csoportban Polly kivételével senki nem tudott kiszabni egy ruhát vagy bekötni egy sebet, megdöbbentette Mariát, mintha barbárok közé került volna.

Elképesztő, de egy hónapon belül a lányok már úgy emlegették, hogy „Lakey és Maria nálunk vacsorázik", mintha házaspárról lenne szó. Amikor végre kivettek Mariával egy nagy házat Greenwichben, Polly és Jim és Kay és Helena valamennyien kijártak hozzájuk látogatóba.

Mindemellett a csoport egységesen tragédiának tartotta, ami Lakeyvel történt. Arra nem is akartak gondolni, mit csinál Lakey és Maria az ágyban. Csak Kay jelentette ki, a legnagyobb lelki nyugalommal, hogy nagyon jól el tudja képzelni, hogyan „ölelkeznek". Kedvelték Mariát, mint embert; csak legalább farokban végződne, mint egy sellő! Lakeyvel ugyanaz volt a helyzet; ő egyébként valóban sellőre emlékeztetett a hatalmas zöld szemével és fehér bőrével. Polly és Helena, akik nagyon összebarátkoztak most, hogy Helena New Yorkban lakott, megpróbálták megvitatni a kérdést, olyan szenvtelenül, amennyire csak tőlük telt. Nem tudtak menekülni attól az érzéstől, hogy ez a kapcsolat perverz

dolog. Ennek egyik jele a bárónő féltékenysége volt. Maria férfiakra és nőkre egyaránt nagyon féltékeny volt – tulajdonképpen minden idegenre. Revolvert hordott magánál – a férjétől kapta –, és vétetett Lakeyvel két dühödt házőrző kutyát. No meg ezek a rézbokszerek, amelyek valahogy Mr. Andrews tudomására jutottak! Nem volt nehéz elképzelni Mariát, amint bármilyen férfi ellen használja, aki megpróbálja kiszabadítani Lakeyt. És a kiszabadítani szó nagyon is célzatos. Egyrészt ott volt Lakey-és-Maria, mint ahogy azt mondjuk, Polly-és-Jim, az elégedett házaspár; másrészt viszont ott volt egy ádáz rablónő pompás foglya, bezárva a Veszélyes Kastélyba, és jaj a lovagnak, aki meg akarja törni a varázslatot. De másképpen is lehetett nézni a dolgot. Hátha Lakey, a kifürkészhetetlen, intelligens Lakey tartja fogságban és teszi rabszolgájává szegény Mariát, aki bizony nem nagyon okos? A lányok számára épp az volt a bökkenő, hogy a kapcsolatot úgy meg lehetett fordítani, mint egy homokórát. Ugyanis az is izgatta őket, hogy melyikük a férfi, és melyikük a nő. Nyilvánvalóan a pizsamás és fürdőköpenyes Maria volt a férfi, és Lakey – selyemcsipke fésülködőköpenyeiben és batiszt-csipke hálóingeiben, lebontott hajával – volt a nő, de az is lehet, hogy mindez csak álca, álarcosbáli jelmez. Pollyt és Helenát bántotta a gondolat, hogy amit a szemük lát, az csak a látszat, és mögötte, alatta van valami, *amivel nem értenek egyet.*

Harald és Lakey nagyon gyorsan hajtottak keresztül a Queensborough-hídon. Harald be akart ugrani egy kocsmába, mielőtt megmutatkozik a temetőben, és Lakey egyetértett vele. – Ki rendezte ezt a komédiát? – kérdezte Harald, s megfordult, hogy egy pillantást vessen Lakey profiljára. – Úgy érted, hogy a temetést? – kérdezte Lakey. – Te mit csináltál volna? – Harald nem válaszolt. – Egy holttestet csak el kell temetni – mondta Lakey. – Vagy el-

hamvasztani. Nem rakhatod bele a szemétégetőbe vagy a szemétládába. – Harald meditált. – Ha nehézséget okoz megszabadulni egy holttesttől – jegyezte meg –, ez arra utal, hogy merénylet áldozata lett. – Ott a templomban olyan érzésem volt, hogy mindenki úgy érzi, *én* végeztem vele. – Lakey megtapogatta a kontyát a tarkóján. – Persze ő ölte meg magát – jelentette ki Harald. – Miért? – kérdezte Lakey nyugodtan. – Merő versengésből – válaszolt Harald. – Én évekig próbáltam megölni magam, amióta csak ismertem őt. – Lakey egy pillanatig merőn nézett rá; a férfi arca elég elgyötörtnek látszott. – Ő elhatározta, hogy megmutatja nekem, hogyan kell csinálni. Neki jobban ment. Első próbálkozásra. – Várt. – Te persze nem hiszel nekem, ugye, te kifürkészhetetlen bálvány? Igazad van. Sosem próbáltam komolyan megölni magam. Mindig csak úgy csináltam. A hamis öngyilkossági kísérlet a Petersenek specialitása. Pedig őszintén szeretnék meghalni. Erre esküszöm. Ha egyszerűen csak lefordulhatnánk az útról. – Élesen jobbra rántotta a kormányt. – Hagyd ezt abba – mondta Lakey. Harald visszaigazította a kormányt. – És neki – mondta –, *neki* volt pofája megölni magát, s megjátszani, hogy véletlen baleset történt. – Hogy érted? – Az a repülőfigyelgetés. Meg a kártyák a modellekkel. Meg hogy a szobalány látta az ablakban és figyelmeztette is. Ócska trükkök voltak ezek. Átlátszó alibi. Hogy azt higgyük, elvesztette az egyensúlyát. – Honnan tudod ezeket a részleteket? – Davison mamától. Kedvesen elcsevegtünk telefonon. – De miért akart volna bolonddá tenni minket? – Harald vállat vont. – Gondolom, a szülei miatt. A szenilis „papa", akiről annyit beszélt. Vagy mert szégyellte ilyen nyíltan bevallani, hogy kudarcba fulladt az élete. „Akkor mindenki megtudná."

Lakey tanulmányozta ezt a férfit, akit sohasem kedvelt, és nem szólt semmit. Szándéka arra korlátozódott, hogy

elérjenek a temetőbe anélkül, hogy mindketten belepusztulnának valamilyen drámai erőfeszítésbe, mellyel a férfi be akarná bizonyítani neki, hogy megvan benne a bátorság az öngyilkossághoz. Jól vezetett; Lakey azért hagyta, hogy vezessen, mert ki akarta próbálni. Volt benne valami kíváncsiság a férfi iránt, amit szeretett volna kielégíteni, és érezte, hogy ő is érdekli a férfit.

– „A dohányzószoba Madonnája" – mondta Harald. – Muris, de soha nem jutott rólad eszembe, hogy meleg vagy. Pedig jó szemem van. Mikor kezdted? Vagy mindig az voltál? – Mindig – mondta Lakey. A férfi szemtelen kérdései nyomán eltervelt valamit. – Jó kis „kalamajkában" lehetett a „csoport" – mondta Harald –, amikor végre kimutattad a fogad fehérjét. Isten az atyám, hogy untam én már a „csoportot", mielőtt kiszálltam a buliból! – Pedig aranyosak – mondta Lakey. Harald feléje fordította a fejét és felvonta a szemöldökét. – Azt mondtad, aranyosak? – Igen – mondta Lakey. – Egy kivétellel. Libby *mauvaise fille*.[26] – Női ízlés – mondta Harald. Lakey mosolygott. – Barátom, d'Estienne bárónő el van tőlük ragadtatva. Szereti az amerikai nőket. – Krisztus a mennyekben! – mondta Harald. – Igen – mondta Lakey. – Szerinte az amerikai nők egy negyedik szexet képviselnek.

Harald ismét rápillantott. – Azt mondod, „mindig". Ez azt jelenti, akkor is, mikor egyetemre jártál. – Összevonta a szemöldökét. – Gondolom, szerelmes voltál a „csoportba". Mind a hétbe, magadat nem számítva. Együtt és külön-külön. Ez mindent megmagyaráz. Sosem értettem, hogy te, okos létedre, hogyan keveredhettél közéjük. – Bólintott. – Szóval szerelmes voltál beléjük. Bizonyára nagyon jól mutattak felserdülten. Hiszen neked egész háremed volt abban a toronyban. Kay mindig mesélte, hogy hol

[26] Rossz lány.

lángoltál, hol hűvös voltál, felkaptad, majd ejtetted őket – és sohasem tudták, miért. De el voltak *ragadtatva.* – Utánozta a közös hanghordozásukat. Lakey mosolygott. – Igaz, voltak kedvenceim.

Harald megállította a kocsit egy kocsma előtt. Bementek, és Harald dupla adag whiskyt rendelt magának, Lakeynek pedig szimpla adagot. Beültek egy bokszba. – Öt percre – mondta Lakey. – Ne aggódj – mondta Harald. – Látni fogjuk a menetet, amint elhalad. – Lenyelte a whisky felét. – Kik voltak a kedvenceid? – kérdezte. – Nem, ne mondd meg. Majd találgatok. Dottie. Pokey. Kay. Helena. – Nem. Helena nem – mondta Lakey. – Most kedvelem, de az egyetemen nem érdekelt. Olyan volt, mint egy csúf kisfiú. – Polly? – kérdezte Harald. – Sznob voltam – mondta Lakey. – Polly ösztöndíjas volt, és a maga erejéből kellett boldogulnia. Olyan volt, mint akiből vénlány lesz. – Finom, sötét szemöldöke megrándult. – Olyan zöldfülűek voltunk. Nem is szeretek rágondolni. A lányok kegyetlenek. – Harald kiitta a whiskyjét. – Kaybe szerelmes voltál? – Lakey a kezével támasztotta az állát. – Másodéves korában rém helyes volt. Akkor te még nem ismerted. A Százszorszép Füzérben. Maga is olyan volt, mint egy vadvirág. Az a bizonyos vidéki szépség, akit különösen kedvelek. Nagyon festői. Ki is festhette volna le? Caravaggio? Vagy valamelyik spanyol? Bárki, aki cigányokat festett. Vagy hegyi lakókat. Gyönyörű nyaka volt, mint egy virágszár. És erős háta és keskeny csípője. – Harald újabb whiskyt rendelt. Az arca elsötétült.

– Vastag bőre volt – mondta. – Szerettem bántani. Hogy valami választ csikarjak ki belőle. És miután bántottam, gyengédséget éreztem iránta. Azután mindent tönkretett azzal, hogy megpróbált valami engedményt kicsikarni belőlem. Verbális volt, mindig azt akarta, hogy szavakban kérjek bocsánatot. Nem is tudom, Lakey; én soha még nőt nem

szerettem. Szerettem néhány férfit: nagy rendezőket, politikai vezetőket. Gyerekkoromban szerettem az apámat. De egy nővel élni, az olyan, mint egy visszhanggal élni, Kay esetében egy erős visszhanggal. És az a hang az agyamra ment. Értelmetlenül ismételgette, amit hallott. Rendszerint tőlem, elismerem. – Nevetett. – Úgy éreztem magam, mint egy magányos hajóskapitány egy papagájjal. De legalább volt valami integritása. A teste őszinte volt. Szűz volt, amikor összeházasodtunk, és sohasem kellett neki más. Vagy valaki másnak az eszméi. – A hangja fátyolossá vált. – Ez jelentett valamit. Egy megrögzötten hűtlen embernek kell a hűséges feleség; különben oda a házasság. És Kay sosem jött rá, hogy hűtlen voltam hozzá. Erre büszke vagyok, Lakey. Néha gyanakodott, de én mindig hazudtam neki. Hűségesen. – Ismét felnevetett. – De a végén mindent tönkretett a féltékenysége. Nem volt ésszerű. – Hogy érted? – Sosem adtam neki okot a féltékenységre. Óvtam őt. Valahányszor lefeküdtem egy nővel, mindig úgy intézkedtem, hogy Kay ne tudja meg. Ez azzal járt, hogy sosem tudtam végérvényesen szakítani velük. Függetlenül attól, mennyire elegem volt belőlük. Mint ezzel a szajhával, Norine-nal; láttad a templomban. Született zsaroló. Tudta, mi van a rovásomon; s egy üres pillanatban eljátszottam vele a kéthátú állatot. Aztán hitegethettem évekig, nehogy arra vetemedjék, hogy elmondja Kaynek. Rém fárasztó volt. S ezt Kay hisztérikus vádaskodásokkal hálálta meg nekem. Jézusom, mikor én csak Kay kedvéért találkoztam vele. – Lakey rosszalló pillantást vetett rá. – Jézusom, ne légy konvencionális – mondta. – Igazán nem ezt várom tőled. Mi ketten megértjük egymást. Téged talán tudtalak volna szeretni, Lakey, ha te nemcsak a nőket szeretnéd. De talán megmenthettél volna; én talán megmenthettelek volna. Te nem szereted a férfiakat, én nem szeretem a nőket. Talán egymást szerethettük volna, ki tudja? Mi vagyunk a két felsőbbrendű

lény a tökfejek és statiszták között. Legalább találkoztunk, hogy összemérjük a kardunkat. Vívjunk párbajt a sírgödrében, jó?

Ebben a pillanatban az ablakból meglátták az elvonuló halottaskocsit. Harald a pultnál felhajtott még egy italt. Beültek a kocsiba. Ezúttal Lakey vezetett. Amint Harald vad szövegeit hallgatta, undor fogta el; arra a következtetésre jutott, hogy a férfi cseppet sem olyan, amilyennek látszik. Szégyellte, hogy egyáltalán kíváncsi volt rá. Ha az ember kíváncsi valakire, akkor könnyen beszennyeződhet tőle. De Lakey még el volt rá szánva, hogy rászedi a férfit, megboszszulja magát Kayért, a nőkért, és elsősorban azért a pimaszságért, hogy azonosítani meri magát vele. Nem szánta Haraldot. Beállt a kocsival a temetési menet mögé, és várta a kérdést, amely el fog hangzani. – A felsőbbrendűség – mondta Harald – nem puszta kelléke a tragédiának; a felsőbbrendűség *maga* a tragédia. Hamlet tragédiája. Arra kényszerülünk, hogy lealacsonyodjunk a tökfejekkel folytatott kapcsolatainkban, amitől néha olyan ürességet érzünk, mintha a mi fejünk volna üres, nem az övéké. Szerethette Hamlet Polonius leányát? „Szerethettük" mi, te vagy én, Kayt? Persze, ott volt a teste. – És odabiccentett a halottaskocsi felé. – Arra gondolni, hogy én ismertem! – Hirtelen Lakeyre pillantott. – A te iránta érzett „szerelmed", gondolom, tisztán plátói volt. – Lakey egyenesen nézett maga elé. – És mégis – folytatta Harald –, Kay lelkét figyelembe véve, ezt nehéz elhinni. Te persze kívántad őt, ugye? Visszautasított? Ezért „ejtetted"? – Untam – mondta Lakey őszintén. – Nagyon könnyen ráuntam az emberekre. – Nem válaszoltál a kérdésemre – mondta Harald. – Nem is szándékozom – mondta Lakey. – Pimasz vagy. – *Lefeküdtél vele?* – kérdezte Harald dühödten. Lakey kajánul mosolygott. – Ezt Kaytől kellett volna megkérdezned – mondta. – Ő elmondta volna. A végén olyan becsületes

volt. Maria is nagyon amerikainak tartotta. – Rohadt vagy – mondta Harald. – Teljesen rohadt. Elvetemült. Az egész csoportot megrontottad? Hát ez gyönyörű! – Lakey meg volt elégedve; rávette ezt a rémes alakot, hogy végre őszinte legyen; most már csak az volt hátra, hogy kiderüljön róla, mennyire gyűlöli az „abnormitást". – Micsoda ócska buzi trükk – mondta Harald. – Nyílt harc helyett megmérgezni a kardok hegyét. – Lakey nem hívta fel a figyelmét, hogy ő maga mérgezte meg. A lelkiismerete tiszta volt. Kötött magával egy kis megállapodást, hogy csak a való igazat mondja, és semmire sem tesz célzást. Amellett, az ő szemszögéből nézve, amire Harald persze nem volt tekintettel, szegény normális Kay nem vétkezett volna azzal, ha nem Harald, hanem az ő prédája lesz. Mindenesetre jobban járt volna, mert Lakey, remélte, jobb lett volna hozzá. – Gyáva alak vagy – mondta Harald –, hogy egy halott lányt mocskolsz be. Nem csoda, hogy annyi évig nem merészkedtél elő. Európában kellett volna maradnod, ahol kihunyóban vannak a fények. Oda való vagy; halott vagy. Mindig csak arra használtad az agyadat, hogy steril tudásra tegyél szert. Múzeumba való élősdi vagy. Nincs közöd Amerikához! Eressz ki! – Ki akarsz szállni? – kérdezte Lakey. – Igen – mondta Harald. – Temesd el te. Te meg a „csoport". – Lakey megállította a kocsit. A férfi kiszállt. Lakey tovább vezetett a menet nyomában, s a visszapillantó tükörben figyelte, amint a férfi átmegy a másik oldalra, és megáll, integetve, hogy valaki felvegye, miközben hazafelé tartó gyászolókkal zsúfolt kocsik siklanak el mellette, vissza, New York felé.

MARY McCARTHY

Azok közé az ismert-ismeretlen írók közé tartozik, akikkel tudatunk s műveltségünk oly gyorsan s kényelmesen bútorozkodik be. Azt hiszem, a magyar olvasó a nevével először az 1964-es budapesti PEN kerekasztal-konferencia alkalmával találkozott, amikor itt is járt, fel is szólalt; hazájában, s általában Nyugaton már ekkor ismert és elismert író és esszéista volt. Azóta jobban megismertük: néhány írása a Nagyvilágban, két kis könyve – a *Vietnami jelentés* és az *Egy katolikus leány emlékezései* – s nevének gyakori előfordulása az amerikai haladó írók között a kulturális és politikai hírekben – mindannyiszor, amikor azok fellépnek az amerikai imperialista agresszió, más népek leigázása ellen – megismertette a nevét szélesebb kulturális körökkel hazánkban is.

Ismerjük a nevét – de ismerjük-e őt magát, főként az írót? Az emberrel Pesten jártakor néhányan találkoztunk; mély benyomást hagyott mindnyájunkban éles logikája, meleg érdeklődése, trenírozott agyú értelmiségire, éles szemű újságíróra valló kérdései. Magyarul megjelent könyvei is ezt az oldalát ismertetik meg: a *Vietnami jelentés* fanyar-objektív riporteri hangján ritkán üt át – de mindig áthangzik a progresszív intellektuel felháborodása mindamiatt, amit az amerikaiak anyagi és erkölcsi síkon tettek ebben a szerencsétlen országban; az *Egy katolikus leány emlékezései* pedig úgy mondják el egy lélek és jellem – a saját embersége – gyermekkori fejlődéstörténetét, hogy az egyediségből mindig fel tudja mutatni az általánosat, hogy az emlékezet

s a képzelet munkáját folyamatosan próbálja a tények s a tanúk ellenőrzése alá vetni, hogy a valóságot s az igazságot a lehető legteljesebben közelíthesse meg.

S bár ezek a művek fontos és kitűnő írói értékeivel ismertetnek meg – nagyszerű megfigyelő és megjelenítő képességével, éles elméjével, az élet s az emberek groteszk és tragikus oldala iránti érzékenységével –, mégis az ezekben kapott kép korántsem teljes s ezért nem is hű. Az *Egy katolikus leány* már címében is túlzottan rímel az *Egy jóházból való úrilány*-ra, a *Vietnami jelentés* módszerében az *Amerikai útinapló*-ra, hogy a magyar olvasóban fel ne ötlenék a párhuzam: Mary McCarthy az észak-amerikai Beauvoir. S e párhuzam azonnal az epigonizmus árnyékát veti a valamivel fiatalabb amerikaira. Pedig, ha a párhuzamban van is valami jogosult, epigonizmusról nem beszélhetünk: kettőjük magatartásának alapvető különbségét kell látnunk, mely döntőbb, mint a véletlen adta rímek. Elsősorban azt, hogy Beauvoir filozófusként közeledett mindig a szépirodalomhoz – sőt az élethez is; saját tapasztalatában éppúgy, mint ritka kitalált történeteiben mindig elméleti meggyőződései igazolását, példatárát kereste. Mary McCarthyn viszont ha rajta hagyta is nyomát az egyetem s a sokévi oktatói munka, meg a párizsi értelmiségi körökkel együtt töltött évek, nem az egzisztencializmusnak Seattle-ben kihajtott virága. Gyökeresebben amerikai – nemcsak gondjaiban és szenvedélyeiben, de módszerében, világlátásában is. Művei – s ez nálunk még nem ismert regényeiben tetszik ki legvilágosabban – inkább arról tanúskodnak, hogy gondolatilag az egyetlen igazán amerikai fogantatású filozófiai iskolához, a pragmatizmushoz hajlik, mintsem az egzisztencializmus valamelyik európai ágazatához; s a pragmatizmus őt nem az irracionalizmus felé indítja el, mint a vele kortárs amerikai filozófusok nagy részét, hanem pusztán a valóság – a külső és belső valóság – szenvedélyes, nyílt szemű

és nyílt szavú kutatásához, ábrázolásához. Témaválasztásában, hangvételében a regényíró kezdetben leginkább Edmund Wilsonnal volt rokonítható: az ő szépírói világával és gunyoros objektivizmusával érintkezik az *Elvarázsolt élet (A Charmed Life)* művészvilága, az *Egyetemi berkek (The Groves of Academe)* érzelem- és intrikaszövevénye.

Az ezekben kimunkált eszközök felhasználásával, de a korábbiaktól eltérő hangon szólal meg Mary McCarthy *A Csoport (The Group)*-ban, abban a regényében, amelyet mindmáig fő művének, legjelentősebb alkotásának tartanak, s amely minden korábbinál s azóta megjelentnél nagyobb közönségsikert aratott. Joggal: ez a regény nem pusztán általánosítható, tipizálható mozzanatokat felmutató önéletrajz, hanem nyilván életrajzi-élményi indítású, de objektivált történet, melyben az életek és események szövevénye azonos cél, egyértelmű írói mondanivaló felé mutat.

Nyolc lány története ez, azé a nyolc lányé, akik a Vassar College déli tornyában laktak együtt, s 1933-ban végeztek. A Vassar College közismerten az Egyesült Államok legelegánsabb és legexkluzívabb – vagy legyünk óvatosabbak: egyik legelegánsabb és legexkluzívabb – leány-*college*-je. Talán maga az intézmény is bizonyos magyarázatra szorul: az amerikai egyetemi rendszer – mely az angolból hajtott ki – nem azonos az európai, különösen a kontinentális egyetemek rendszerével, beosztásával. A *college* önálló (vagy majdnem önálló) oktatási intézmény, amely a középiskola *(high school)* és az egyetem között helyezkedik el; általában két-három éves kurzusaival teszi lehetővé hallgatóinak, hogy a különböző szakokban a legalacsonyabb főiskolai diplomát: a „bachelor" fokozatot megszerezzék. Ez a mi viszonyaink között körülbelül az első szigorlat színvonalának felel meg – azzal a különbséggel, hogy ez már önmagában

is diploma s bizonyos alacsonyabb, de főiskolai végzettséghez kötött funkciókra képesít.[1]

A nyolc leány reményekkel, eszményekkel – szinte kivétel nélkül progresszív gondolatokkal eltelve indul neki az életnek. Első, szinte gyermekkori élményeik között nagy súllyal van jelen a nagy gazdasági válság, amelyből az Egyesült Államok éppen az ő diákéveik során kezd kilábalni. A nyolc, egymást keresztező, egymástól szertefutó s időnként mégis találkozó élet történetét az íróval hét esztendőn keresztül, 1933-tól 1940-ig követjük. Az események keretét az egyik leány tragédiába forduló élete adja meg: Kay Strong esküvője a mű első jelenete. Kay fél-balesete egészöngyilkossága a befejező mozzanata. Kay élete és sorsa inkább csak formát adó keret, mintsem az írói rendező elv kifejezése, vagy éppen az események katalizátora; de szélsőséges kilengéseiben mégis mintegy szimbolikus összefoglalása annak az illúzióvesztésnek, az élet keserves és kicsinyes realitásaiba való beletörésnek, amelyet mindnyájan megtapasztalnak.

Nyolc lány az amerikai polgárságból, felső polgárságból: az élet-szelet szűkre zárt, de aligha is lehetne másként, maga a gyülekezőhely determinálja. A Vassarba nem jártak, nem járnak a kizsákmányoltak gyermekei. De ez a szűkre zárt élet-szelet igen széles panorámát nyit: self-made-man milliomos és kékharisnya felesége, arisztokratát majmoló multimilliomos család és a náluk arisztokratikusabb, őket lenézve szolgáló angol komornyikjuk, színészek, írók, üzletemberek, európai arisztokraták – az alakok, sorsok kavalkádjából Kay annyira amerikaian szerencsétlen sorsa mellett kiemelkedik Polly, mind közül a legszegényebb és leg-

[1] Mivel ennek az intézménynek nincs magyar megfelelője, a szónak sincs pontos magyar fordítása. Tekintve, hogy az oktatás színvonalánál és rendszerénél fogva a *college* kozelebb áll a mi fogalmaink szerinti egyetemhez, a fordításban egyetemként szerepel. *(A szerk.)*

rokonszenvesebb, az emberi melegség, szívjóság és odaadás megtestesítője ebben a pénzre, karrierre, hírnévre törekvő s törekvésében mindinkább elridegülő világban, mely Pollyt is majdnem tragédiába taszítja. A másik póluson pedig Libby, aki mintegy saját személye fókuszába gyűjtője mindannak, ami ebben a társadalomban ellenszenves: az önszépítő élethazugságok embere, a tehetségtelen sikeres, aki minden eredményét gátlástalan élősdi természetének köszönheti. S ezek mellett tán kevésbé hangsúlyos és színes, de számomra mindegyiknél szívszorítóbb Priss története, a jóraváló, tiszta, progresszív meggyőződésű lányé, akit republikánusan konzervatív férje nem tilt el a progresszív mozgalmaktól, nem próbál meggyőzni a maga igazáról – ó, nem, Amerikában vagyunk, ahol mindenkinek joga van a maga meggyőződéséhez, még a feleségnek is – pusztán gyermekével láncolja a „babaszobába", jobban, mint bármilyen férji önkénnyel, s ezzel kiöli belőle mindazt, ami társadalmilag gazdag és értékes volt a lelkében. S talán Libby mellett kellett volna említeni Norine-t, a csoport „outsider"-ét, akinek szinte nagyobb a szerepe az eseményekben, mint bármelyik csoporttagnak – s aki egyben a regény egyik lényegi mondanivalójának hordozója alakjában, életútjában. Norine útja ugyanis intellektuális-ideológiai síkon ugyanolyan szélsőséges, mint érzelmileg Kayé – és pályafutása a radikális baloldaliságtól a bigott vallásossághoz, a bérharcokban való aktív részvételtől a zsidófeleség volta ellenére is Hitler iránti „megértő" magatartásig, az „ortodox" freudizmustól az „ultra" jungizmusig vezet. S ez a pályafutás – mely pedig Norine belső kiegyensúlyozottságának ára – éppolyan szomorú a maga kietlen tanulságával, mint Kay útja, mely őt a felhőkarcoló ablakán kiveti: az értékek és eszmények megsemmisülésének képe ez, mely azáltal, hogy Norine ebben találja meg önmagát, szinte kietlenebb, mintha személyi tragédiájához vezetne.

Mint látható, szövevényes, összetett, szerteágazó és mégis egyjelentésű a történet, melyet e nyolc lány ürügyén s életsorsán keresztül Mary McCarthy mesél. S mert valóban mer és tud mesélni, mert igazi narráció ez (s mily üdítő ilyesmivel találkozni egy korszakban, amelyben már az irodalmi szalonképesség árának tetszett, hogy el kell felejteni mesét mondani!), azért a szűk társadalmi szelet, amelyet főalakjaival befog, az egész társadalomra tárul ki: a lányok élete a saját koruk történelmi-társadalmi valóságának közegében zajlik, melyben a bérharcok, a szélsőséges politikai mozgalmak éppúgy helyükön vannak, elevenen jelennek meg, mint a roosevelti politika s az általa kiváltott szenvedélyek.

Ha korábbi regényeit az Edmund Wilson-i intellektuális (sőt intellektualista) realizmussal rokoníthattuk, ez a regénye Mary McCarthyt a modern amerikai próza naturalizmussal színezett realista vonulatához – Steinbeck, Caldwell irányához és világlátásához közelíti. Vagy talán még inkább a „chicagói iskolához", James T. Farrell és Nelson Algren köréhez, annak ábrázolásmódjához és ember- vagy társadalomszemléletéhez. Ami egyéni hozama és határozottan megkülönböztető jegye, az egyfelől a francia egzisztencialistákkal való együttélésének következménye: fokozott intellektualitása, az intellektuális és filozófiai irányzatok, eszmerendszerek és eszmeáramlatok iránti érzékenysége, azok ábrázolására, az ember egyéni útjában, fejlődésében játszott szerepük kiemelésére való hajlama és képessége (ami az amerikai próza korábbi korszakaitól és alkotóitól eléggé idegen); másfelől pedig pátoszmentessége, mindig eleven érzéke a fonák, a humoros és komikus helyzetek iránt mind az emberek közötti viszonylatokban, mind az embereken belül, azokban a lelki folyamatokban, amelyek során önmaguk előtt igyekeznek eltüntetni vagy legalábbis előnyössé varázsolni a számukra előnytelen vagy megszégyenítő helyzetet vagy állapotot. Ez: a humoros helyzetek, az „élet hu-

mora" iránti érzéke, azt hiszem, Mary McCarthy legegyénibb sajátsága. Egyébként ez az, ami oly élvezetesen olvasmányossá teszi ezt az alapjában mélyen szomorú történetet, anélkül hogy mondanivalója komolyságából bármit is visszavenne; ez az, ami ebbe a lényegében pesszimista regénybe belopja a remény sugarát.

A csoport 1963-ban jelent meg először. Mindjárt nagy siker lett az Egyesült Államokban, majd az egész angol nyelvterületen, aztán minden nyelven, amelyre lefordították; sikeres filmet is készítettek belőle. Mary McCarthy nevét igazán ez a regény terjesztette el világszerte, s általában csak úgy is emlegetik, mint *A csoport* íróját. E sikerben nyilván jelentős része van azoknak a tulajdonságoknak, amelyekre az előzőekben megpróbáltam rámutatni; de emellett s ezt sokszorozva valószínűleg annak is, amit minden olvasó azonnal megérez, s ami nem tartozik még ma sem az irodalom mindenütt forgó aprópénzei közé: hogy itt nő beszél nőkről nyíltan és őszintén; hogy a női gondolkodásnak, magatartásnak, reagálásnak és álmodozásnak annyiféle változatával találkozunk a műben, ahány nőalakja van, s mindegyik hiteles, valószerű – sajátos és bensőségesen átélhető.

Az ilyen nagy siker óriási szerencse – s nagy veszedelem. Hány olyan írót sorolhatnánk fel napjaink amerikai irodalmából is, aki saját korán jött sikere foglyává lett és sosem volt többé képes átugrani a saját árnyékát! A veszély Mary McCarthyt is fenyegette; szerencsére tehetsége és az emberi-társadalmi haladás ügye iránti elkötelezettsége ezen átsegítette. Legutóbbi regénye, az *Amerikai madarak (American birds)* egy sajátos – és sajátosan amerikai – anya-fiú viszony rendkívül mély és árnyalt ábrázolásával tud költői igazságokat kimondani nemcsak az előtérben álló kapcsolatokról, hanem az ember és a természet, az ember, sőt a lélek s az anyagi világ kapcsolatáról, kölcsönös egymásra ha-

tásáról. S Peter, a fiú párizsi tanulóéveiben s ottani gyötrelmeiben nemcsak a kurrens amerikai előítélet, a „gay Paree" képét cáfolja-hazudtolja meg, de az előző nemzedék nagy bálványa, Henry Miller Párizs- és világképét is ironizáltan tragizálja, s ezáltal teszi nemcsak kérdésessé, de hazuggá is.

S a *Vietnami jelentés* kitűnő író-riportere sem hallgat: legutóbb a talán legharcosabb haladó amerikai intellektuelfolyóirat, a *New York Review of Books* hasábjain közölte nagy Watergate-riportját, melyben a helyszínen – s a helyszín hallucinatorikus megjelenítésével – teremtette újjá azt a légkört, amely az ügyet körülvette, kirobbantotta s most eltussolni igyekszik.

Talán e néhány felvázolt vonás is érzékelteti: Mary McCarthy egyedi jelenség – még szűkebb hazája, az amerikai irodalom színképén belül is. De olyan jelenség, amelyre állásfoglalásainak bátorsága, tehetségének ereje s írói munkájának mélysége okán egyaránt kell és érdemes figyelni, mert ezek a vonásai teszik a siker percén túl maradandóvá és értékessé írásait.

Nagy Péter

A KIADÁSÉRT FELEL AZ EURÓPA KÖNYVKIADÓ IGAZGATÓJA
FELELŐS SZERKESZTŐ: VÁRADY SZABOLCS
A SZÖVEGET AZ EREDETIVEL EGYBEVETETTE: TAKÁCS FERENC
A VÉDŐBORÍTÓ ÉS KÖTÉSTERV TOMAY MIKLÓS MUNKÁJA
TIPOGRÁFIA: MACZÓ PÉTER, MŰSZAKI VEZETŐ. SIKLÓS BÉLA
KÉSZÜLT 18 000 PÉLDÁNYBAN, 23,6 (A/5) ÍV TERJEDELEMBEN
GARAMOND BETŰVEL 65 GRAMMOS,
FAMENTES REGÉNYNYOMÓ PAPÍRON
EU-d-75-76 ISBN 963 07 0163 4
74.3395. DÜRER NYOMDA, GYULA